HEINRICH MANN

TINEREȚEA LUI HENRI IV

HEINRICH MANN

DIE JUGEND DES KÖNIGS HENRI QUATRE

I

PIRINEII

OBÎRŞIA

Băiatul era mic, munţii uriaşi. Se căţăra de la o potecuţă la alta prin desişul de ferigi care la soare miroseau puternic iar cînd se tolănea printre ele, la umbră, răspîndeau o răcoare plăcută. Aici o stîncă despica norii, dincolo vuia o cascadă, ce părea că se prăbuşeşte din înaltul cerului. Băiatul scruta munţii împăduriţi şi ochii lui ageri zăreau de departe, printre copaci, căprioara cenuşie pe stei ! Privea pierdut în adîncurile tremurătoare ale cerului albastru ! Chiuia cu inima plină de bucuria de a trăi ! Alerga desculţ, o clipă nu-i stăteau picioarele ! Trăgea adînc în piept aerul cald, uşor, care îi îmbăia tot trupul. Iată primele isprăvi şi primele bucurii ale lui Henri, căci aşa se numea băiatul.

Avea prieteni tot atît de mici, care nu numai că umblau desculţi şi cu capul gol ca şi el, dar mai erau şi zdrenţăroşi ori aproape despuiaţi. Miroseau a năduşeală, a ierburi, a fum, ca şi el ; lui Henri, cu toate că nu locuia, ca prietenii săi, într-o colibă ori într-un bordei, nu-i displăcea mirosul lor. Îl învăţaseră să prindă păsări şi să le frigă. Împreună cu ei cocea pîine în ţest şi o mînca frecată cu usturoi. Căci usturoiul te face să creşti şi să-ţi păstrezi sănătatea. Un alt leac era vinul, pe care-l beau din orice vas. Vinul intrase în sîngele tuturora : al micilor prieteni ai lui Henri, al părinţilor lor, al tuturor oamenilor din ţinut. Mama îl încredinţase pe Henri unei rubedenii şi unui preceptor ca să fie crescut deopotrivă cu copiii din popor, măcar că şi acolo, în creştetul munţilor, băiatul locuia într-un castel, în castelul Coarraze. Ţinutul se numea Béarn. Iar munţii erau Pirineii.

Se vorbea pe aceste meleaguri o limbă sonoră, cu multe vocale, iar litera *r* era rostită apăsat. În durerile facerii, mama lui Henri îngînase, după sfatul bunicului, o rugă chemînd într-ajutor pe Sfînta Fecioară : *Adjudat me a d'aqueste hore* [1]. Era limba localnicilor, foarte apropiată de cea latină. De aceea băiatul învăţă uşor să vorbească latineşte, dar numai

[1] Ajută-mă în acest ceas.

să vorbească. Bunicul îl oprise să și scrie ; pentru asta mai avea timp, deocamdată era prea mic.

Bătrînul Henri d'Albret muri în castelul său din vale, de la Pau, în timp ce la Coarraze micul Henri vorbea latinește, se cățăra pe coastele muntelui împădurit după micile căprioare numite *isards*, atît de greu de prins ; și poate că cel din urmă horcăit al bătrînului răsunase în aceeași clipă cu chiotul de bucurie izbucnit din pieptul băiatului pe cînd se scălda împreună cu alți copii, băieți și fete, în pîrîul, ceva mai jos de cascada cea mare, care spumega de-ți era mai mare dragul.

Trupul fetelor îi trezea o curiozitate nestăpînită. Chipul cum se dezbrăcau și se mișcau, vorbeau și priveau, dar mai cu seamă formele picioarelor, ale șoldurilor, ale umerilor, arătau că sînt altfel de făpturi decît dînsul. Una dintre ele, căreia începuse să-i crească sînii, îl fermeca mai cu seamă ; se hotărî să o cucerească. Înțelesese că va trebui să-și dea silința, căci fata nici nu se uita la el ; îi era drag alt băiat, mai năltuț, frumușel la chip, dar tont. Henri nu se întreba care să fie pricina acestei alegeri ; poate că făpturile acelea minunate nici nu aveau vreuna, el însă știa ce vrea.

De aceea băiețașul, fără să țină seama că celălalt e mai mare, îl sfidă să se ia la întrecere cu el, să-și încerce puterile, trecînd fiecare pîrîul cu fata în brațe. Apa nu era adîncă, dar la fiecare pas dădeai de bulboane și de pietre netede, care-ți fugeau de sub picioare dacă nu luai bine seama. Rivalul lui Henri lunecă de altfel îndată și ar fi căzut și fata dacă n-ar fi prins-o în brațe Henri. El cunoștea fiece pietricică și o trecu pîrîul în brațe, încordîndu-și toate puterile, fiindcă pentru un băiețaș mic, slăbuț, era cam grea. Cînd ajunse la mal, o sărută pe gură, și fata, luată pe neașteptate, se lăsă. Atunci el, umflîndu-se în pene, îi spuse : „Te-a trecut pîrîul în brațe prințul de Béarn".

Țărăncuța se uită la el, la fața lui mică, înflăcărată, și izbucni în rîs ; auzind-o, îl duru inima, dar nu-și pierdu cumpătul. Fata alergă în grabă la admiratorul ei nenorocos, iar Henri, fără să se dea bătut, strigă după ea : *„Aut vincere aut mori !"* [1] Era una dintre maximele preceptorului său, și Henri nădăjduia că astfel o va da gata. Dar îl aștepta o nouă dezamăgire ; puii de țărani nu se sinchisiră nici de prinț, nici de maximele sale latinești. Nu știau nici ce înseamnă a învinge, nici ce înseamnă a muri. Așa încît nu-i mai rămase decît un singur lucru de făcut. Se repezi în pîrîu și lunecă dinadins, cu și mai puțină dibăcie decît o făcuse mai înainte celălalt. Maimuțări apoi mutra bleagă și șchiopătarea nătîngului care căzuse, ba îi imită și ocările atît de bine, încît

[1] Învinge sau mori ! (Lat.)

stîrni rîsul tuturor. Izbutise s-o facă să rîdă chiar și pe fata ce i se părea atît de încîntătoare !

Apoi plecă îndată. Căci, deși nu avea decît patru ani, simțea că altfel efectul n-ar mai fi fost atît de puternic. Reușise să facă impresie, totuși în sufletul lui se luptau sentimente diferite. Își satisfăcuse dorința de răzbunare, dar nu putea să uite. Și dorul sfios nu pieri, în ciuda curajului dovedit.

Cînd plecă la mamă-sa, care trimisese după el, cîteva zile nu vorbi decît despre fata de la Coarraze. Bunicul murise între timp și Henri știa că n-are să-l mai vadă niciodată. Dar i se părea mai greu de îndurat gîndul că fata e departe și n-o mai poate întîlni.

— Cheam-o aici, mamă, vreau să mă însor cu ea. E mai mare decît mine, dar nu face nimic, am să cresc și eu.

Dar impresii noi îl făcură să uite pe dată tot ce simțise mai înainte. I le stîrnise o tînără domnișoară de onoare a mamei sale.

La castelul din Pau era adunată o Curte restrînsă, nu mai numeroasă decît o familie mare. Bătrînul d'Albret fusese un gentilom de țară. Își construise un castel bine întărit, care, în ultima vreme, fusese și înfrumusețat. Din balcon cuprindeai cu privirea o vale adîncă, acoperită de vii, măslini și păduri încîntătoare ; printre ele sclipea rîul întortocheat iar îndărătul lor se înălțau Pirineii.

Munții păreau un lanț neîntrerupt, ca nicăieri în altă parte ; pădurea verde urca pînă la cer ; priveliștea fermeca ochiul, mai ales pe acela al proprietarului. Bătrînul gentilom de țară stăpînise toată partea de dincoace a Pirineilor, împreună cu văile și dealurile de sub munte, cu tot ce creștea acolo, fructe, vite și oameni. Stăpînise tot colțul sudic al Franței de apus : Béarn, Albret, Bigorre, Navarra, Armagnac ; într-un cuvînt vechea Gasconie. Purta numele de rege al Navarrei și n-ar fi trebuit să fie decît vasalul regelui Franței dacă acesta ar fi avut cu adevărat putere. Dar regatul francez era dezbinat ; catolicii și protestanții se luptau de o bună bucată de vreme între dînșii, în toate ținuturile. Această stare de lucruri oferea cel mai bun prilej pentru stăpînii marilor feude, ca Navarra, de a-și proclama suzeranitatea și de a încerca să smulgă vecinilor, cu arma în mînă, tot ce puteau răsluși, fie chiar și numai un deal acoperit cu vii.

În întreaga țară se jefuia și se ucidea în numele celor două credințe vrăjmașe. Se dădea atîta importanță deosebirilor dintre ele încît oameni care altminteri n-ar fi avut nimic de împărțit deveneau dușmani neîmpăcați. Cîteva vorbe, și mai cu seamă vorba „liturghie", trezeau asemenea patimi, încît fratele se înstrăina de frate, de parcă ar fi vorbit altă limbă și n-ar fi fost de același sînge. Părea firesc să fie chemați

într-ajutor elveţienii sau germanii. Aceştia trebuiau doar să îmbrăţişeze credinţa cea adevărată şi dacă, după caz, ascultau liturghia ori nu, erau preferaţi consîngeanului de altă credinţă şi căpătau dreptul de a lua parte la jafuri şi distrugeri.

Credinţa pătimaşă a oamenilor de rînd nu era lipsită de foloase pentru conducătorii lor. Fie că le împărtăşeau cu adevărat credinţa sau nu, ei puteau să-şi mărească prin mijloace tilhăreşti domeniul, ori, punîndu-se în fruntea micilor lor armate de strînsură, să ducă o viaţă uşoară, nu lipsită de plăceri. Războiul civil devenise pentru unii o carieră ; pentru cei mulţi, însă, era un dezastru. Aceştia din urmă se alegeau numai cu credinţa neştirbită.

Bătrînul d'Albret fusese un bun catolic, dar nu fanatic. Întotdeauna îşi spusese că şi supuşii săi protestanţi zămislesc copii care pot să devină harnici truditori ai pămîntului, să cultive ogoarele şi să plătească dările, sporind avuţia ţării şi a stăpînului lor. Îi lăsa de aceea să se ducă în voie la predicile lor, iar soldaţii săi îi ocroteau deopotrivă pe pastori, ca şi pe preoţi. Se prea poate să-şi mai fi spus şi că numărul crescînd al acestor credincioşi protestanţi, ce-şi mai ziceau şi hughenoţi, mai degrabă folosea decît dăuna suzeranităţii sale, căci Curtea de la Paris era prea de tot catolică. Făcea parte dintre acei seniori feudali care dintotdeauna se străduiseră din răsputeri să-l împiedice pe regele Franţei să devină prea puternic. În ultimul timp aceşti seniori se slujeau de hughenoţi, de noua, de proaspăta religie ai cărei credincioşi vorbeau de-a dreptul cu adevăratul dumnezeu, fără ca prin asta să fie mai blajină.

Hughenoţii se răzvrăteau atît împotriva puterii lumeşti, cît şi împotriva celei bisericeşti. Căci şi în ţinutul Béarn, ca şi aiurea, ţăranii începuseră a cere să li se arate unde anume scria în Sfînta Scriptură despre biruri. Iar dacă nu scria nimic, apoi nu înţelegeau să plătească ! Dar bătrînul se pricepuse să se poarte cu ei, căci trăiseră atîta vreme la un loc. Le plăcea să spună vorbe mari, dar nu-şi ieşeau din fire. Se băteau vitejeşte, fără a uita însă de foloasele pe care le puteau trage.

Purtase şi el un beret basc, ca toţi ţăranii, atunci cînd nu trebuia să îmbrace coiful şi platoşa, şi-şi iubea ţinutul ca pe ochii din cap, dar numai ţinutul din imediata vecinătate, pe care îl putea cuprinde cu privirea şi cu celelalte simţuri. Cînd venise vremea ca nepotul său Henri să se nască, avusese grijă ca evenimentul să se petreacă în castelul din Pau, silind-o pe fiica sa Jeanne să-şi întrerupă o călătorie. Şi nu se mulţumise numai ca în timpul durerilor facerii Jeanne să îngîne, în dialectul local, ruga *Adjudat me a d'aqueste hore*, pentru ca nepotul să nu fie un slăbănog. De cum se născu băiatul, îi dădu să miroasă vin din viile sale şi văzu că e

carne din carnea sa şi sînge din sîngele său din felul cum copilul clătină din cap ; şi îndată îi frecă buzele cu usturoi.

Cum băiatul acesta al fiicei sale Jeanne rămăsese în viaţă, nu se prăpădise ca ceilalţi doi pe care ea îi mai născuse, bătrînul îi lăsă ei moştenire toate posesiunile şi titlurile sale, şi Jeanne era acum regină a Navarrei. Soţul ei, Antoine de Bourbon, comanda ca general trupe ale regelui Franţei, cu care se înrudea de departe. Mai tot timpul se afla în campanie. Jeanne îl iubise nespus de mult înainte ca el să fi început a alerga după alte femei ; dar nu-şi pusese niciodată nădejdea într-însul ; de altfel, Antoine avea să şi moară curînd. Ea nutrea ambiţii mult mai mari decît acelea pe care şi le-ar fi putut îngădui Antoine de Bourbon ; mama ei fusese soră bună cu Francisc I, regele care luptase cu atîta nenoroc la Pavia împotriva lui Carol Quintul ; dar acest rege lărgise nemăsurat de mult posesiunile lăuntrice ale coroanei franceze.

Jeanne d'Albret se trăgea dar dintr-un neam mare şi socotea că nu poate să se mulţumească doar cu ţinuturile Béarn, Albret, Navarra, ce constituiau regatul ei. Regele de atunci al Franţei era din familia Valois şi avea patru feciori ; nu se întrevedea deci nici o posibilitate pentru linia colaterală a Bourbonilor de a pune mîna curînd pe coroana franceză. Cu toate acestea, Jeanne se încumetă a prevesti feciorului ei Henri cel mai strălucit viitor — lucru care mai tîrziu va fi pomenit cu admiraţie, atribuindu-i-se darul proorocirii. Dar ea nu era decît ambiţioasă. Şi această patimă făcu din femeia gingaşă care era Jeanne un caracter neînduplecat, iar cea din urmă poruncă a ei avea să înrîurească mai tîrziu adînc soarta fiului.

De îndată ce feciorul se întoarse la Pau, Jeanne începu să-l înveţe mai ales istoria casei lor. Nici nu băga de seamă că băiatul îşi găsea de lucru, de cîte ori avea prilejul, pe lîngă frumoasa domnişoară de onoare, sau alerga desculţ, ca la Coarraze, să se joace cu copiii de pe stradă, căutînd cu nespusă uimire la fetiţele cele pline de taine. Jeanne nu avea darul să vadă realitatea, capul îi era plin de visuri, visurile unei femei cu plămînii vătămaţi. Cu unul din braţe îl cuprindea pe Henri, care ar fi fost mai bucuros să ţopăie în voie ; cu celălalt, o cuprindea pe surioara lui mai mică, Catherine. Şi cu duioşie, regina Jeanne îşi pleca, tandră, capul blond-cenuşiu între cei doi copii ai ei. Faţa îi era prelungă şi palidă, cu trăsături delicate, sprîncenele i se mişcau în semn de suferinţă deasupra ochilor negri, pe frunte îi şi apăruseră cute subţiri iar colţurile gurii începuseră să se lase în jos.

— Curînd vom pleca la Paris, rosti ea. Regatul nostru trebuie să se mărească. Vreau să dobîndesc şi partea spaniolă a Navarrei.

Micul Henri întrebă :

— Şi de ce n-o iei ? Dar se îndreptă îndată : Tata ar trebui s-o cucerească.

— Regele de la Paris e prieten cu regele Spaniei, îi explică mama. El îngăduie chiar ca spaniolii să năvălească asupra noastră.

— Da eu nu ! se împotrivi pe dată Henri. Spania e vrăjmaşul meu şi aşa va rămîne ! Fiindcă eu te iubesc pe tine, rosti el aprins şi îşi îmbrăţişă mama. Iar regina simţi că din ochi îi picură lacrimi în sînul pe jumătate dezgolit, pe care micuţul îl mîngîia, ca şi cum ar fi vrut s-o consoleze. De ce ascultă tata numai de regele Franţei ? Eu n-am să fac aşa ! o încredinţă el linguşitor, căci ştia că îi face plăcere.

— Mă luaţi şi pe mine la Paris ? se rugă surioara.

— Să vină cu noi şi domnişoara, ceru Henri.

— Tata are să stea cu noi acolo ? întrebă Catherine.

— Poate că uneori are să stea şi cu noi, murmură Jeanne şi se ridică de pe jilţul drept, ca să nu mai fie nevoită a da şi alte lămuriri.

CĂLĂTORIA

Puţin timp după aceea regina Jeanne trecu la religia reformată. Evenimentul acesta era de mare însemnătate nu numai pentru ţărişoara ei, a cărei convertire la protestantism o încuraja din toate puterile, dar şi pentru adepţii de pretutindeni ai noii religii, întrucît le sporea curajul şi influenţa. Jeanne făcuse însă acest pas mai cu seamă pentru că soţul ei, Antoine, îşi lua tot mai multe ibovnice, atît la Curte, cît şi în timpul Campaniilor. Dat fiind că el fusese reformat şi, slab din fire, devenise iar catolic, regina apucă drumul dimpotrivă. Convertirea ei se datora poate şi evlaviei, dar mai ales era menită a fi o sfidare : a soţului ei, a Curţii din Paris, a tuturor celor ce o jigneau ori îi stăteau în cale. Fiul ei trebuia să ajungă om mare, şi acest ţel nu putea fi atins decît în fruntea armatelor protestante ; ambiţia mamei ghicise de timpuriu acest lucru.

Cînd, în sfîrşit, sorocul călătoriei la Paris se apropie, Jeanne îşi îmbrăţişă fiul şi îi spuse :

— Plecăm, dar nu trebuie să-ţi închipui că o facem din plăcere. Căci vom ajunge într-un oraş unde aproape toţi sînt împotriva Religiei şi a noastră ! Nu uita asta niciodată ! Ai împlinit şapte ani şi eşti deştept. Ştii că am mai fost o dată la Curte ? Erai prea mic şi nu-ţi aminteşti. Poate că tatăl tău şi-ar fi amintit dacă n-ar fi uitat şi n-ar fi renegat atît de multe din cîte au fost odată.

Şi căzu într-o visare dureroasă. Băiatul o apucă de braţ şi o întrebă :

— Dar ce s-a întîmplat atunci la Curte ?

— Răposatul rege trăia încă. Te-a întrebat dacă vrei să fii fiul lui. Tu l-ai arătat pe tatăl tău şi ai spus că el îţi e părinte. La care răposatul rege te-a întrebat dacă vrei să-i fii ginere. Şi tu ai răspuns : „desigur" ; şi de atunci te privesc la Curte ca pe logodnicul prinţesei regale ; cu asta vor să ne momească. Ţi-o spun ca să nu iei toate de bune şi să nu te încrezi în ei.

— Grozav ! strigă Henri. Am o nevastă ! Cum o cheamă ?

— Margot. E un copil ca tine, nu poate nici să urască, nici să persecute religia noastră. Totuşi, nu cred că ai să te însori cu Marguerite de Valois. Mama ei, regina, e o femeie prea rea.

Henri văzu faţa Jeannei schimbîndu-se cînd pomeni de regina Franţei. Se sperie şi închipuirea lui se aprinse. În faţa ochilor îi apăru o mutră înfricoşătoare, neomenească, o gheară, un toiag gros, şi întrebă :

— E vrăjitoare ? Face farmece ?

— Ar vrea să facă, încuviinţă Jeanne. Dar nu ăsta-i lucrul cel mai rău.

— Scuipă foc ? Mănîncă copii ?

— Şi una, şi alta ; dar nu izbuteşte totdeauna. Căci, spre binele nostru, dumnezeu a împerecheat răutatea cu prostia. Dar despre toate astea, dragul meu, nu trebuie să sufli nimănui nici o vorbă.

— Am să păstrez taina, dragă mamă, şi am să mă feresc să nu fiu mîncat.

În clipa aceea era plin de închipuirile sale şi nu credea că ar putea uita vreodată aceste închipuiri ori cuvintele maică-si.

— Şi mai cu seamă păstrează cu tărie adevărata credinţă, aşa cum te-am învăţat ! îi spuse Jeanne mişcată, dar în acelaşi timp ameninţătoare.

Băiatul se sperie din nou şi de data asta mai tare.

Acestea au fost cele dintîi lucruri pe care Henri le-a aflat de la maică-sa, Jeanne d'Albret, despre Catherine de Medicis ; apoi începu cu adevărat călătoria.

În capul convoiului mergea o trăsură veche, mare, cu coşul de piele ; în ea se afla preceptorul prinţului, La Gaucherie, doi pastori şi mai mulţi lachei. Urmau apoi şase călăreţi înarmaţi, cu toţii gentilomi protestanţi, şi în sfîrşit trăsura căptuşită cu mătase roşie a reginei, în care se afla Jeanne cu cei doi copii şi trei însoţitoare. Convoiul era încheiat de alţi gentilomi călări, reprezentînd „Religia".

La începutul călătoriei, totul fu ca acasă : limba, chipurile oamenilor, priveliştea şi mîncarea. Henri şi surioara lui Catherine schimbau prin fereastră cîte o vorbă cu copiii sătenilor care urmăreau o vreme trăsura, fugind pe lîngă ea. Din pri-

cina căldurilor lui cuptor, trăsurile rămîneau perdeluite. Înnoptară de cîteva ori în ţara lor şi o dată la Nérac, cea de-a doua reşedinţă : întreaga populaţie reformată se adună acolo seara, pastorii rostiră predici, se cîntară psalmi. O bucată de vreme, drumul trecu prin Guyenne, provincia care se numise în vechime Aquitania şi a cărei capitală era oraşul Bordeaux ; reprezentant al regelui Franţei fiind acolo Antoine de Bourbon, soţul Jeannei. Mai departe, însă, începea o ţară necunoscută.

Erau ţinuturi despre care copiii din Pirinei nu auziseră nici măcar în vis. Ce fel de straie purtau oamenii ! Şi cum vorbeau ! Îi înţelegeai, dar nu le puteai răspunde. Rîurile nu mai erau secate, cum s-ar fi cuvenit să fie vara. Nu se zărea nici un măslin şi chiar şi catîrii se răriseră. Seara călătorii trebuiau să se pregătească de odihnă printre necunoscuţi, şi protestanţii puneau străji la uşi, deoarece nu se puteau încrede în catolicii din partea locului. Cu o zi înainte, pastorii încercaseră să predice, dar mulţimea covîrşitoare a duşmanilor îi alungase din casa de rugăciune cu pereţii goi, aflată departe, în afara oraşului. Şi chiar regina Navarrei trebuise să fugă în grabă cu copiii ei. Cu atît mai mare era de aceea bucuria de a găsi pe alocuri o majoritate de coreligionari. Atunci Jeanne era primită ca o reprezentantă a „Religiei", era aşteptată, căci faima ei o precedase ; toţi voiau să-i vadă copiii, trebuia să-i arate poporului, ridicîndu-i în braţe. Pastorii predicau, se cîntau psalmi şi se pornea un ospăţ sărbătoresc.

Se aflau pe drum de optsprezece zile cînd trecură Loira, la Orléans. Ocoliră oraşul, hughenoţii înarmaţi îşi apropiară cît putură mai mult caii de trăsura regală şi o înconjurară cu atît mai strîns cînd apărură trimişii reginei Franţei. Curtenii o întîmpinară pe Jeanne cu politeţe, dar îi însoţea o gardă de catolici care ridica pretenţia de a însoţi trăsura la o depărtare mai mică decît hughenoţii. Cum aceştia nici nu voiau să audă de aşa ceva, se ajunse la harţă. Micul Henri scoase capul pe fereastra trăsurii şi îi încurajă pe ai lui, în limba sa şi a lor, pe care ceilalţi n-o înţelegeau. Dar un nopot de ploaie îi despărţi pe adversari, care, de voie, de nevoie trebuiră să rîdă şi să se potolească. Cerul întunecat se sprijinea parcă în plopii neobişnuiţi, ce foşneau în bătaia vîntului. Era un august răcoros şi de loc prietenos.

— Ce sînt turnurile acelea negre, mamă, şi de ce ard ?

— Soarele apune în spatele castelului de la Saint-Germain, spre care ne îndreptăm, dragul meu. Acolo stă regina Franţei. Ştii ce ţi-am spus şi ce mi-ai făgăduit ?

— Ştiu, mamă.

Se înfăţişă deci din capul locului ca un cocoşel, mîndru şi dornic de harţă. E adevărat că la început nu dădu cu ochii decît de slugile, care îl despărţiseră de mamă-sa ; numai preceptorul rămăsese în aceeaşi odaie cu dînsul ; şi i se servi carne, atît de multă carne ! Iar cînd şi a doua zi i se servi tot numai carne, ceru stăruitor să i se dea pepeni din ţinutul lui de baştină, că era doar vremea lor. Plînse, nu mîncă nimic şi fu trimis, ca să se liniştească, în parc. În sfîrşit, ploaia încetase.

— Vreau la mama. Unde e ?

I se răspunse : „La *Madame* Catherine", şi Henri se sperie, căci ştia că era regina. Aşadar, nu mai întrebă nimic.

Purta cele mai bune haine pe care le avea ; în spatele lui mergeau doi domni, preceptorul La Gaucherie şi un gentilom din Béarn, Larchant. Pe o pajişte îl întîmpinară alţi trei băieţi, tot cu suită, dar mai numeroasă. Henri băgă de seamă îndată că nu se purtau ca nişte copii cu chef de joacă ; cel mai în vîrstă mai cu seamă se legăna în şolduri şi-şi ţinea capul sus, ca un curtean în toată firea, iar pe bereta lui albă fluturau nişte pene.

— Domnii mei, întrebă Henri întorcînd capul, cine-i pasărea asta ?

— Atenţie ! îi şoptiră însoţitorii. E regele Franţei.

Cele două grupuri se opriră faţă în faţă, tînărul rege în dreptul micului prinţ de Navarra. Regele rămase în loc să-l aştepte pe Henri. Acesta însă îşi îngădui un răgaz spre a-l privi. Carol al nouălea nu avea numai beretă albă ; era îmbrăcat în alb din cap pînă în picioare. În jurul gîtului purta o coleretă albă, pe care-şi sprijinea bărbia, iar capul îl ţinea întors într-o parte şi privea pieziş. Părea să spună cu viclenie şi tristeţe : „Te ştiu de mult. E destul de rău că trebuie să vă cunosc pe toţi."

Henri simţi că se înveseleşte, pentru prima oară de cînd se afla acolo. Ar fi izbucnit în rîs, dar în spatele lui auzi şoptindu-se din nou : „Atenţie !" Băiatul de şapte ani îşi umflă deci mai întîi pieptul în faţa celui de doisprezece, apoi îşi aplecă trunchiul pînă îşi atinse aproape picioarele, şi cu mîna dreaptă schiţă un semicerc deasupra pămîntului. Repetă această mişcare spre stînga şi spre dreapta regelui şi în sfîrşit o făcu chiar întorcîndu-se, ceea ce provocă zîmbetul unora dintre domni. Cu totul altfel se purtă Larchant, gentilomul din suita Jeannei ; se sprijini într-un genunchi în faţa lui Carol şi exclamă :

— Sire ! Prinţul de Navarra n-a văzut încă niciodată un mare rege.

— Iar el nu va fi niciodată un mare rege, spuse Carol, lăsînd să-i scape fără voie aceste vorbe, şi-şi încleştă imediat gura, deasupra căreia se ţtea un nas cărnos.

Henri se mînie ; ochii-i blînzi și prietenoși începură să-i scapere ; deodată strigă :

— Nu cumva să audă asta mama mea și nici a domnieivoastre, care domnește în locul vostru.

Erau cuvinte prea pline de desconsiderare spre a putea fi ascultate de un rege ; domnii din suita lui Carol al nouălea se speriară. Dar acesta închise numai ochii și în clipa aceea îl fulgeră un gînd pe care n-avea să-l uite niciodată.

Henri se liniștise însă pe dată și fără nici o sfială se adresă celorlalți doi băieți :

— Da voi ? întrebă el încurajator, căci băieții îi părură ciudat de încurcați. Se purta așa, căci nu primise încă o educație aleasă.

— Mi se spune *Monsieur,* rosti cel mai mare dintre cei doi băieți, care era de aceeași vîrstă cu Henri. Port acest titlu fiindcă sînt cel mai în vîrstă dintre frații regelui.

— Pe mine mă cheamă doar Henri.

— Da ? Și pe mine tot așa, răspunse cu o vioiciune copilărească *Monsieur,* și amîndoi se măsurară atenți.

— Nu aveți pepeni ? întrebă Henri, mergînd drept la țintă.

Cel mai tînăr dintre frații regelui rîse ca de o glumă. Se vedea cît de colo că prichindelul era arareori vesel și fericit.

Deasupra copiilor atîrnau crengile stufoase ale unui copac în care începu să ciripească o pasăre ; cîteșitrei își ridicară capetele într-acolo. Apoi văzură că regele pornise mai departe, cu întreaga suită după el. Cei doi însoțitori ai prințului de Navarra se aflau angajați într-o conversație cu domnii de la Curtea Franței și erau preocupați. Henri șopti :

— Trebuie să ne descălțăm.

Așa și făcu, apoi începu să se cațăre în copac. Ajuns sub frunziș, strigă către ceilalți doi :

— Am să dispar imediat. Voi nu aveți curaj ?

Și cînd dispăru cu adevărat în coroana copacului, ceilalți nu voiră să rămînă mai prejos, își lepădară încălțămintea într-un tufiș și se luară după el. Henri le spuse :

— Aici nu ne pot găsi. Au să ne caute peste tot. Între timp voi să mă duceți știu eu unde. Nu ! Nu scoateți puii din cuib. Nu vedeți că sînt păsări cu cioc galben ? Păsări de astea își fac cuibul și în fața ferestrei mele, acasă, la Pau.

Cîțiva domni din suită se înapoiară, priviră în jur, se sfătuiră și se îndreptară în altă parte. Cei trei băieți coborîră imediat și, în sfîrșit, Henri ajunse la locul convenit, în grădina de legume. Fructele rîvnite se odihneau pe pămîntul negru ; el se așeză jos, își înfipse mîinile, picioarele goale în țărînă și chicoti încetișor :

— Ce frumos e aici !

Căci tot soiul de legume înmiresmau aerul, și el le mirosi și gustă din toate : din ceapă, din lăptuci, din usturoi.

— Da voi ? îi întrebă pe ceilalți.

Copiii stăteau nemișcați și-și priveau picioarele pe jumătate îngropate în țărînă. Apoi rostiră :

— Pămîntul e murdar.

Dar Henri descoperise un grădinar. Omul de rînd, cînd îi zărise pe cei doi prinți, voise să se ferească din calea lor. Henri îl strigă însă :

— Vino aici, sau ai să dai seama !

Nenorocitul se tîrî cu spinarea îndoită către ei.

— Scoate cuțitul ! Taie pepenele cel mai copt ! Și abia după ce înghiți jumătate, spuse că-i apos și cam acrișor. Asta-i tot ce aveți mai bun ?

Grădinarul se apără zicînd că plouase prea mult. Iar Henri rosti :

— Te iert.

După aceea îl întrebă despre grădină și despre felul lui de trai, continuînd în același timp să înfulece.

— Poți să vii în Navarra, îi spuse, am să-ți dau să tot mănînci pepeni ! Nu te uita așa ca prostul ! Ce, n-ai auzit de Navarra ? E o țară mai mare decît Franța. Și pepenii sînt mai mari.

— Și burta ta ! observă cel de al doilea Henri, căruia i se spunea *Monsieur*.

Căci vărul abia venit sfîrșise de unul singur pepenele. Ba întrebă chiar :

— Ce-ar fi să mai mănînc unul ?

— Mîncăule ! se miră Henri de Valois, dar fu repezit îndată.

Henri de Bourbon îi strigă :

— Vezi să nu-ți reped un picior undeva !

Și începu să-și tragă piciorul din țărînă. Dar înainte de a-l fi tras de tot, celălalt o și zbughi, iar fratele mai mic se luă după el plîngînd. Henri rămase stăpîn pe poziție.

Un iepuraș îi sări pe dinainte și el îl fugări. Iepurașul se piti, el îl alungă din ascunzătoare, dar de prins nu-l putu prinde. Vînătoarea îi tăiase răsuflarea. Deodată se auzi strigat : „Henri !“ Dădu cu ochii de surioara lui, lîngă care se afla și o altă fetiță. Era mai mărișoară decît Catherine, cam de aceeași vîrstă cu el. Își închipui cine era, dar, de uimire, la început nu scoase nici un cuvînt. Surioara îi spuse :

— Am venit, că Margot era curioasă.

— Totdeauna ești așa de murdar ? îl întrebă Marguerite de Valois, sora regelui.

— Am vrut să mănînc pepeni, răspunse Henri și se simți rușinat. Stai să-ți aduc și ție unul.

— Mulțumesc, dar nu se poate.

— Înțeleg. S-ar putea păta rochia asta frumoasă.

Fata surîse, spunîndu-şi în gînd : „Şi faţa ! Sînt sulemenită, dar ţărănoiul ăsta nu-şi dă seama".

Ce fată ! Nicicînd nu mai văzuse una la fel ! Alături de Margot, surioara Catherine, pe care o iubea atît de mult, părea o slujnicuţă, măcar că era gătită de sărbătoare. Marguerite avea în obraji culoarea trandafirilor, a garoafelor, ba încă florile ar fi pălit pe lîngă dînsa. Rochia albă îi era lipită de trup pînă la şolduri, apoi se înfoia largă şi scorţoasă sclipind din pricina broderiei de fir aurit şi a pietrelor de toate culorile. Pantofii îi erau şi ei albi, cu cîteva urme de ţărînă. Ascultînd de un îndemn lăuntric, Henri îngenunche şi îndepărtă cu buzele urmele de ţărînă. Apoi se ridică şi spuse :

— Mîinile mele nu erau destul de curate.

Tonul cu care rostise aceste vorbe era însă neprietenos, căci fata zîmbea sigură de dînsa. De aceea o luă la o parte pe soră-sa şi îi şopti la ureche, dar în aşa fel ca şi cealaltă să poată auzi :

— Acum îi ridic fustele, să văd dacă are picioare ca toate fetele. Surîsul micii prinţese îngheţă. Dar Henri mai adăugă : Are nasul prea lung ! Catherine, poţi să pleci cu ea.

Margot era gata să izbucnească în plîns. Pe dată, însă, Henri deveni cum nu se poate mai curtenitor.

— Domnişoară, sînt un prostănac de la ţară, iar dumneavoastră o domnişoară distinsă, spuse el împăciuitor.

Iar soră-sa îl informă :

— Ştie latineşte.

Henri îi vorbi în latină şi o întrebă dacă era cumva logodită cu vreun prinţ. Ea răspunse : „Nu", şi astfel Henri află că povestea pe care i-o istorisise preaiubita-i mamă era pesemne numai un basm pe care Jeanne îl visase poate. Cu toate acestea, Henri gîndi : „Ce nu e, poate să mai fie". Dar pentru moment spuse doar :

— Pe fraţii tăi i-am pus pe fugă.

— Se vor fi temut de mirosul tău. Un prinţ nu miroase aşa, zise Marguerite de Valois şi strîmbă din nasul ei prea lung.

Henri de Bourbon se simţi jignit şi întrebă mînios :

— Ştii ce înseamnă : *Aut vincere aut mori ?*

Prinţesa răspunse :

— Nu. Dar am s-o întreb pe mama.

Cei doi copii se priviră sfidători. Micuţa Catherine rosti temătoare :

— Atenţie. Vine cineva...

Era o doamnă, desigur de la Curte, poate chiar educatoarea prinţesei, căci îşi arătă nemulţumirea :

— Cine e băiatul ăsta murdar cu care vorbeşti, domnişoară?

— Se pare că e prinţul de Navarra, dădu răspuns Marguerite.

Imediat, doamna făcu o plecăciune adîncă.

— A sosit tatăl dumneavoastră, domnul meu, și dorește să vă vadă. Dar mai întîi ar trebui să vă spălați.

VRĂJMAȘELE

În timpul acesta, mama lui Henri, Jeanne d'Albret, avea o convorbire cu Catherine de Medicis. Aceasta se arăta neobișnuit de prietenoasă, gata să ajungă la o înțelegere și doritoare de a ocoli orice motiv de ceartă. Plină de zel, însă, hughenota nu observă toate acestea, ori le socoti vicleșuguri.

— Religia și dușmanii ei nu se vor putea niciînd înțelege, spunea ea cu încăpățînare. Și-și jură : „De-ar fi să am într-o mînă regatul și în cealaltă feciorul, aș prefera să-i arunc mai degrabă în fundul mării decît să cedez".

— Dar ce-i religia ? o întrebă oacheșa și greoaia Medicis pe blonda și zvelta d'Albret. E timpul să devenim rezonabile. Necurmatul nostru război civil distruge Franța, căci trebuie să dau drumul spaniolilor să intre ca să vă pot birui pe voi, protestanții. Și, la drept vorbind, nici nu vă urăsc ; dacă aș putea, v-aș cumpăra religia.

— Ești vrednica fiică a unui zaraf florentin, răspunse Jeanne cu dispreț.

Ceea ce îi fusese dat să audă i se părea mult mai insultător.

Catherine nu se lăsă intimidată :

— Fii bucuroasă că ai de-a face cu o italiancă ! Nici o catolică franceză nu v-ar oferi condiții de pace atît de bune. Coreligionarii dumitale pot avea toată libertatea de a-și practica religia, și vreau să le dau chiar locuri de refugiu sigure, orașe întărite. Trebuie numai să renunțați la intrigi împotriva catolicilor și să nu-i atacați.

— „Sînt un dumnezeu al mîniei", a spus domnul.

Mîniată peste măsură, Jeanne nu mai putea sta pe scaun. Catherine rămase, însă, liniștită, împreunîndu-și mîinile cărnoase, cu gropițe și inele.

— Sînteți mînioși fiindcă sînteți săraci. Războiul e o afacere pentru voi. Vă ofer bani ca să nu mai aveți nevoie de război.

Acest exces de neînțelegere și de desconsiderare o făcu pe Jeanne să spumege. Ar fi vrut să se repeadă cu pumnii asupra grăsanei. Îngăimă :

— Și cîți bani primesc ibovnicele soțului meu pentru a-l împinge să lupte mai departe împotriva religiei ?

Catherine dădu ușor din cap, ca și cum s-ar fi așteptat la această întrebare. În sfîrșit, se spunea lucrurilor pe nume. Eroina asta a credinței era pur și simplu geloasă ! Nu mai avea nevoie de nici un răspuns ; blonda cu obraz de capră oricum nu l-ar fi auzit ; pierzîndu-și de tot cumpătul, Jeanne

se depărtase clătinîndu-se pînă lîngă perete şi căzuse, aproape leşinată, pe un sipet mare. În clipa aceea se deschise o uşă zugrăvită, aurită, dar întărită cu drugi de fier. Sentinelele loviră în duşumea cu halebardele, şi regele Navarrei intră în încăpere, ducîndu-şi de mîini cei doi copii.

Antoine de Bourbon se legăna în şolduri, ca un bărbat frumos şi dorit ce era. O făcea în orice împrejurare şi nu-şi dăduse încă seama ce se întîmpla acolo. Ferestrele erau îngropate în firide adînci, şi cei care intrau trebuiau să se obişnuiască mai întîi cu întunericul. I se păru că vede o mişcare în direcţia peretelui opus uşii şi puse repede mîna pe pumnal. Regina Catherine rîse din toată inima, dar fără zgomot.

— Repede-te vitejeşte, Navarra ! Convinge-te că n-am ascuns nici un ucigaş, mai cu seamă pentru un bărbat ca dumneata.

Dacă n-ar fi fost atît de înfumurat, ar fi putut să ghicească în aceste vorbe o batjocură făţişă. Dar aşa, nu mai dădu nici o atenţie peretelui suspect, ci se înclină în faţa Chaterinei, rostind apoi cu demnitate :

— Acesta e fiul meu Henri, care vă solicită bunăvoinţa, doamnă.

Fetiţa nu fu băgată în seamă şi de ruşine îşi ţinea ochii în pămînt.

Henri privi femeia din faţa lui şi uită să salute. Iat-o în mijlocul acestei odăi mari, în locul unde e lumina mai puternică, pe răutăcioasa, pe înfricoşătoarea Catherine de Medicis, iat-o, va să zică asta-i ! Impresiile sale de călătorie, noile cunoştinţe din grădină şi mai cu seamă pepenii îl făcuseră s-o uite aproape cu desăvîrşire ; de-abia acum îi dădu în gînd cum ar fi trebuit să arate. Ar fi trebuit să aibă gheare, cocoaşă, nas de vrăjitoare, aşa ar fi recunoscut-o uşor. Din păcate, dînsa complica lucrurile : era o femeie cum nu se poate mai obişnuită. Rezemată de spătarul înalt şi drept al scaunului, părea scundă, apoi mai era şi grasă, avea obrajii albi şi puhavi şi ochii ca nişte cărbuni stinşi. Henri era dezamăgit.

De aceea ochii săi vioi făcură ocolul salonului, dar ce-i fu dat să vadă ? Ah ! Vedea mai bine decît tatăl lui, pentru că iubea mai mult. Şi se repezi înspre colţul unde zăcea ori se ghemuia maică-sa.

— Mamă ! Mamă ! strigă şi, în timp ce fugea, îi trecu prin minte : „Aşadar, tot i-a făcut un rău".

— Ce ţi-a făcut răutăcioasa *Madame* Catherine ? întrebă în şoaptă, dar insistent, în timp ce-şi săruta mama.

— Nimic. Mi-a venit rău. Acum ne sculăm amîndoi şi sîntem cuminţi.

Şi făcu îndată ceea ce hotărîse.

Jeanne înaintă, petrecîndu-şi braţul după gîtul fiului, îi zîmbi soţului şi spuse :

— Iată-l pe fiul nostru, dar continuă să-l ţină pe Henri strîns. Ţi l-am adus să-l revezi, scumpul meu soţ, căci vii rareori pe acasă. Şi am vrut mai cu seamă să-l prezint reginei Franţei, ca pe un mic soldat al ei, care-i va sluji aşa cum o slujeşte şi tatăl său.

— Foarte bine, răspunse Catherine binevoitoare. Dar dacă ar fi după mine, întreg regatul ar trăi în pace, ca o singură familie.

— Atunci ar trebui să-mi ar ogorul ? întrebă cam nemulţumit războinicul Antoine.

— Ar trebui să te interesezi mai mult de soţia dumitale. Ea te iubeşte şi are momente de slăbiciune, fiindcă îi lipseşti. I-aş putea oferi, însă, un leac.

Jeanne se cutremură ; auzise destule despre leacurile acestei otrăvitoare ! De aceea se grăbi să răspundă :

— O, dar nu-i nevoie !

Cînd se ridicase de pe sipet şi venise spre mijlocul încăperii trebuise să facă un efort spre a se reculege ; acum, însă, se prefăcea la fel de uşor ca şi Catherine. Aceasta îşi păstră tonul matern.

— Am oferit soţiei dumitale, Navarra, prietenia mea şi cred că şi dînsa îmi doreşte binele pe care i-l doresc eu.

Jeanne gîndi stăruitor şi repede : „Să-mi crească numai fiul, că mă răfuiesc eu cu voi ! Mă răfuiesc eu cu voi, să mi se facă numai băiatul mare ! Eu, nepoata lui Francisc întîiul, şi fiica asta de cămătar !"

Înfăţişarea ei gingaşă, plină de farmec nu se schimbă însă de loc cînd gîndi astfel, după cum nu se schimbă nici înfăţişarea maternă a Catherinei, orice ar fi gîndit. Printr-un singur lucru se trădă totuşi Catherine de Medicis : prin aceea că aproape nu-i luă în seamă pe cei doi copii, nici măcar pe fetiţa speriată. Şi doar făcea pe femeia cu griji materne !

— Sînt din tot sufletul prietena dumneavoastră ! exclamă Jeanne, mulţumită că descoperise jocul celeilalte.

O DRAGOSTE STINSĂ

Antoine de Bourbon se bucură din toată inima de felul cum se desfăşurase convorbirea. Şi cînd rămaseră singuri în odaia lor, îşi îmbrăţişă mai întîi soţia, apoi fiul, căruia îi arătă pe fereastră un cal mic, purtat prin faţa lor.

— E al tău. Poţi să-l încaleci chiar acum.

Henri o şi zbughi. Iar surioara îl urmă, pentru a-l admira.

Dar Jeanne luă acum o înfăţişare cu totul deosebită de aceea plină de încîntare pe care o avusese în faţa reginei. Copleşit de marea lui mulţumire, soţul ei nu băgase încă de seamă

schimbarea. Ea îl privi ca și cum ar fi fost dusă pe gînduri și îl întrebă :

— Cum îi spune femeii cu care ești acum văzut mai des ? Aceea care te-a însoțit în campanie și cu care ai venit probabil și aici.

— Multe ți se mai spun. Și Antoine surîse chiar, încîntat de sine, lucru pe care Jeanne îl răbdă numai cu mare greutate.

— Se poate să fi uitat chiar totul ? întrebă ea deodată, cu o voce plină, adîncă.

În anume clipe, glasul Jeannei era surprinzător, avea un timbru de orgă, prea puternic, prea răsunător pentru un piept atît de slab. Soțul o ascultă mișcat, aducîndu-și brusc aminte de toate cîte ar fi vrut dînsa să-și amintească. Nu mai era nevoie de nici un cuvînt. Se iubiseră puternic îndelungă vreme.

O luase după ce Jeanne se împotrivise de una singură să nu aparțină nici unui alt bărbat. Înainte de a-l cunoaște fusese măritată cu de-a sila, fusese dusă pe sus la biserică, deoarece spusese că nu poate umbla pe picioare ; într-adevăr, rochia ei atîrnase prea greu din pricina multelor giuvaeruri. Dar și mai greu cîntărise voința, cu toate că nu fusese decît un copil atunci. O măritaseră cu de-a sila, dar după cîțiva ani veni și ziua cînd Jeanne fu fericită cu acela cu care voia să fie fericită. Trecu, însă, și șirul zilelor însorite și se ivi clipa preacurîndei ofiliri, ofilirea ei și a fericirii ce o încercase. Acum nu-i mai rămăsese decît fiul, dar asta era mai mult decît orice avusese vreodată. Dacă Antoine ar vrea să înțeleagă ! Aveau doar un fiu !

Înduioșarea pricinuită bărbatului de glasul ei nu putu, însă, se înțelege, dura mult, iar amintirile din vremea patimii sale nu-i fură întărite de priveliștea bietei femei. Antoine era prea preocupat de întîmplările clipei de față, de un asediu, de o intrigă, de o femeie frumoasă. Cu toate că timp de o jumătate de minut după ce îl întrebase : „Se poate să fi uitat chiar totul ?" voise s-o îmbrățișeze, dorința lui nu mai izvora din identitatea vechilor lor simțăminte, ci mai degrabă din politețe. Pricină pentru care Jeanne îl și refuză.

Antoine îi arătă totuși că era cum nu se poate mai mulțumit de dînsa, și îi lăudă cumpătarea. Jeanne îl lămuri că mai întîi și întîi n-avea nici un chef să fie otrăvită. Și aceasta nu atît de dragul propriei ei persoane, cît de dragul Religiei.

— La urma urmei, ai făcut foarte bine, dragul meu, că ai devenit din nou catolic și ai intrat în serviciul regelui Franței.

— Mi-au făgăduit Navarra spaniolă.

— N-au să ți-o dea, pentru că au nevoie de regele Spaniei împotriva noastră, a protestanților. N-ai să-ți atingi țelurile tale mărunte, dar lucrezi pentru unele mult mai mari, pe care preferi să nu le numești.

Spusese asta fiindcă ar fi amărît-o să-l socotească mediocru și fără o ambiție mai înaltă.

Antoine o ascultă uimit. Şi o cruţă de răspunsul lui, fie că se simţea cam încurcat, fie că voia să fie prevenitor ; căci nu i se mai părea întreagă la minte. Jeanne nu-l mai socotea demn s-o îmbrăţişeze, dar dorea ca între ei să domnească încredere în ce privea treburile casei lor. Şi-i spuse :

— Nu se poate ca Franţa să nu fie stăpînită odată şi odată de un rege protestant. Noi sîntem cei mai hotărîţi, fiindcă şi credinţa noastră e cea adevărată. Potrivnicii n-au decît o femeie bătrînă cu un trup puhav şi bolnav, care nu crede în nimic.

— În afară de astrologie, încuviinţă el, bucuros că era de aceeaşi părere cu dînsa măcar în această privinţă. Totuşi adăugă : Dar cei trei fii ai ei ?

— I-a născut tîrziu, a fost multă vreme stearpă, şi uită-te numai la aceşti trei băieţi care au rămas în viaţă ! stărui Jeanne neînduplecată. Primul i-a murit, s-a stins la şaisprezece ani, a fost rege numai şaptesprezece luni. Fratele său Carol are cîteva luni mai mult de domnie dar după ochi parcă ar fi un moşneag de o sută de ani.

— După el mai sînt totuşi alţi doi, observă Antoine.

— Mama lor îi va lăsa şi pe ei să moară. E o femeie care nu ridică ochii cînd se apropie de dînsa un copil. Regatul există pentru dînsa numai atîta timp cît trăieşte ea. Dacă ar avea credinţă, ar fi convinsă că mîna domnului i-a binecuvîntat trupul nu numai pentru azi şi mîine, ci pentru vecie.

Jeanne d'Albret rostise aceste vorbe tari cu o voce blîndă, dar hotărîtă. Soţul ei nu se simţea la largul său, dar o admira. Şi pentru a recîştiga terenul, observă :

— Ar trebui să-i aminteşti reginei că răposatul rege l-a logodit pe fiul nostru cu fiica ei.

— Are să mi-o amintească dînsa, răspunse Jeanne ; iar eu am să chibzuiesc dacă fiul nostru nu e cumva prea bun pentru această familie în declin.

Pînă la urmă, Antoine îşi ieşi din răbdări.

— Prea eşti greu de mulţumit. Răposatul rege era sănătos tun, a căzut într-un turnir. Dinastia Valois n-are nici o vină că o Medicis îşi creşte prost copiii.

— Dar spune ceva şi despre năravurile ruşinoase pe care le-a adus la Curte ! ceru Jeanne.

Deşi bărbatul simţea că se apropie o ceartă, nu-şi putu totuşi stăpîni firea. Tot trupul îi aducea aminte, cu o nestăpînită încîntare, de favorurile dobîndite de la femeile acestei Curţi. şi lucrul i se citea pe faţă.

Jeanne, atît de chibzuită şi de stăpînă pe dînsa pînă atunci, îşi pierdu capul, începu să tune şi să predice. Catolicii idolatri nu ştiau să preţuiască, după părerea ei, decît voluptăţile cărnii.

Dimpotrivă, adepții Religiei erau curați și neînduplecați și țineau în mîinile lor fierul și focul cu care aveau să stîrpească tot putregaiul.

O, DOAMNE, ARATĂ-ȚI FAȚA !

Se prea poate ca spusele ei să fi fost auzite și în anticameră ; în orice caz ușa fu deschisă pe neașteptate, cîțiva seniori protestanți intrară în salon și anunțară că amiralul Coligny se află în castel, că urcă scara, că se apropie, că a și sosit. Se dădură cu toții în lături și căpetenia protestanților intră, ducînd mîna la piept în semn de salut. Regele Navarrei se înclină în fața bătrînului și, în felul acesta, și în fața partidei pe care o conducea. Spre deosebire de cei ce îmbrățișaseră protestantismul gîndindu-se la avantajele pe care le-ar putea avea, Coligny era pătruns de severa lepădare de sine a unui martir, după cum o dovedea și fruntea lui frămîntată de pasiune și tristețe.

Jeanne d'Albret îl îmbrățișă pe amiral. Numai el mai trebuia să apară pentru ca să cadă de-a binelea în extaz. Își chemă toți oamenii, pe cei doi pastori, pe copii. Îl arătă pe fiul ei amiralului, care puse mîna dreaptă pe creștetul băiatului și stătu așa tot timpul cît ținu cuvîntarea celui dintîi dintre pastori. Acesta vorbi în cuvinte cît se poate de transparente pentru toți despre împărăția domnului, ce avea să vină curînd. „Sîntem aproape de liman !" Și toți înțeleseră ce voia să spună, fie că vorbea pe șleau sau nu. Se înghesuiau în odaia neîncăpătoare, toți voiau să ajungă în primele rînduri, să și treacă la fapte, să și aibă toată puterea, toată bogăția, și asta, firește, numai spre cea mai mare laudă a domnului.

Al doilea pastor intonă un psalm : „O, doamne, arată-ți fața !" Cîntară cu toții în cor, din toată inima și plini de nădejdi, gata să înfrunte moartea și siguri dinainte de izbîndă. Căci unde răsuna cîntecul lor, unde își proclamau cu atîta îndrăzneală credința ? ! În chiar casa regilor Franței ! Își puteau îngădui să îndrăznească, și îndrăzneau !

Cu amîndouă mîinile Coligny îl ridică deasupra capetelor tuturor pe micul prinț de Navarra, ca să țină minte toată viața cele ce se petreceau sub ochii săi și pe cei care se aflau în fața sa. O adunare de eroi ai Religiei făcea o aprigă profesiune de credință. Henri se simțea alături de ei și era mișcat ; o vedea pe preaiubita-i mamă plîngînd și plînse și el. În schimb tatăl său, temîndu-se de urmările acestei înălțătoare manifestări, poruncise să se închidă toate ferestrele ; din pricina asta aerul din încăpere devenise aproape cu neputință de respirat.

Toate acestea însemnau, însă, o depășire primejdioasă a marginilor îngăduite ; Jeanne însăși își dădu seama mai tîrziu ; bărbatul ei nu trebui să-i atragă prea mult luarea-aminte. Hotări dar să dea reginei Catherine deplină satisfacție, căci era slabă nădejde ca regina să nu afle cele întîmplate. Cînd însă cele două bune prietene se văzură din nou, se vădi că regina Franței nu știa nimic ori prefera să treacă cu vederea purtarea prea puțin cuviincioasă a reginei de Navarra. În loc să-și arate neîncredere față de Jeanne, regina-mamă îi ceru sprijinul împotriva vrăjmașilor ei.

Cea mai gravă primejdie pentru dinastia domnitoare erau membrii familiei Guise, stirpea lorenă, care ridica pretenții la tronul Franței. Jeanne înțelese că, în comparație cu aceștia, mica familie a Bourbonilor era socotită neprimejdioasă. Guisii se pretindeau mult mai catolici decît regina-mamă și erau și bogați. Pe aceste două temeiuri își sprijineau planurile lor și începuseră să se înfățișeze poporului din Paris ca mîntuitori ai regatului. Sărmanii regi ai Navarrei erau necunoscuți aici, își aveau obîrșia într-o provincie îndepărtată, eretică, într-un focar de răscoală. *Madame* Catherine torcea încîntată, ca o pisică bătrînă, de cîte ori o zărea pe Jeanne d'Albret, iar Jeanne se simțea umilită, dar se ferea s-o arate.

Era înțeleaptă și se supunea la tot ce-i cerea regina. Aceasta făcuse în zidul odăii ei de lucru o gaură prin care putea să vadă și să audă dacă Antoine de Bourbon și cardinalul de Lorena pun ceva la cale împotriva ei. Jeanne trebuia să stea la pîndă împreună cu dînsa și să tragă cu urechea, deși unul din cei spionați era chiar soțul ei. Dar nu așa se punea problema. Antoine nu prezenta nici un pericol ; tocmai asta era mai umilitor. Totuși Jeanne trebuia să-și păstreze cumpătul. Bătrîna regină se temea de capul familiei Guise, de bogatul cardinal, care ar fi putut să-i corupă toți slujitorii, chiar și pe Navarra. Ar fi fost destul să-i făgăduiască Pirineii spanioli, căci de dat oricum nu i-ar fi dat ; iar o asemenea făgăduială nu costa nimic.

Catherine, și o dată cu dînsa Jeanne, prinseră astfel firul multor intrigi, căci cardinalul primea și alți seniori în odaia lui Antoine, care i se părea locul cel mai ferit. Jeanne se minună de ușurința soțului ei. Probabil că nici nu pricepea despre ce era vorba ; prin gaura din perete îl vedea cum îi zboară gîndurile departe, la vreo iubită. Ceea ce era o pricină mai mult pentru dînsa de a nu-l pune în gardă și de a n-o trăda pe prietena ei Catherine. Ba își propuse chiar să nu ajungă niciodată la vreo sfadă în public cu iubita lui. Atît de mult trebuia să se stăpînească în taină Jeanne ; căci interesele fiului ei și ale Religiei îi cereau să rămînă prietenă cu bătrîna regină.

Se întîmplă totuși o grozăvie : femeia, nevasta unui mareșal, o întîlni și se încumetă a i se prezenta, ba așteptă chiar o

sărutare din parte-i, drept salut. Lucrul acesta, însă, Jeanne nu-l mai putu răbda, oricît de rezonabile îi fuseseră intențiile. În brațele acelea, lîngă pieptul acela dezgolit, odihnea în ceasurile care pe dînsa o făceau tot mai bătrînă și mai bolnavă singurul bărbat pentru care luptase vreodată! Jeanne privi furioasă fața aceea ademenitoare, fermecătoare chiar. Într-o clipită își dădu seama de toată deșertăciunea vieții. Și oricît ar fi vrut să se stăpînească, întoarse spatele femeii.

Nevasta mareșalului, însă, nu înțelegea să îngăduie această comportare și nu părăsi terenul. În timp ce regina Navarrei saluta alte doamne, ea rămase pironită locului și trăsăturile încetară de a-i mai fi ademenitoare. Deodată rosti destul de tare :

— Îmi întorci spatele și nu vrei să mă săruți ? Pe sfîntul Ion ! Cu atît mai puține sărutări ai să capeți de la bărbatu-tău ! Pe toate ți le iau !

Jeanne își chemă prietenele în juru-i spre a se putea depărta demn. Cealaltă era o femeie înaltă, gălăgioasă și o cioc-nire s-ar fi putut termina prost. Mai mulți curteni, atrași de incident, acoperiră retragerea Jeannei.

Dar de-abia mai tîrziu se păru că întîmplarea avea să aibă urmări grave pentru ea. Niciînd nu-l mai văzuse pe bărbatul ei atît de furios ; o amenință că o va repudia, că o va pune sub lacăt, și se știa că numai iubita lui îl atîța. Prin gaura din perete se încredințase că puternicul cardinal de Lorena făcea tot ce voia din sărmanul Antoine. Iar țelul cardinalului era îndepărtarea Jeannei ; atunci familia Guise n-ar mai fi avut rivali, iar protestanții și-ar fi pierdut regina.

Jeanne își dădu foarte bine seama că singura ei mîntuire era regina Catherine. Prin gaura din perete aflaseră că prietenii lui Antoine încercau să-l convingă să se însoare cu tînăra Maria Stuart. Aceasta era văduva celui mai mare dintre fiii Catherinei de Medicis, unul dintre fiii ei care se numeau pe rînd regi, în timp ce cu adevărat domnea ea. Catherine era de aceeași părere cu Jeanne : o asemenea legătură trebuia împiedicată. N-avea nevoie de un bărbat în toată firea în casa ei, chiar dacă acela ar fi fost naivul Antoine. În privința lui cele două femei erau de aceeași părere.

Împrejurarea o făcu pe Catherine să-și amintească de un alt plan, de logodirea fiicei ei Margot cu micul Henri de Navarra. Arătă deschis că ar fi de cel mai mare folos regatului să primească în casa ei și să lege astfel de ea un prinț de sînge care era și ruda cea mai apropiată. Un astrolog al ei o încredințase că aceasta ar fi o hotărîre din cele mai fericite. Din păcate nu putea fi încă vorba de logodnă, copiii erau prea cruzi. Printr-o îmbrățișare regina-mamă o asigură pe Jeanne de sinceritatea simțămintelor ei, dar Jeanne se cutremură în brațele

bătrînei viclene. Îi ajunseseră la urechi anumite vorbe scornite pe seama prietenei ei. *Madame* Catherine ar fi otrăvit pe un înalt demnitar spre a putea dispune de veniturile acestuia în favoarea altuia. Dar în aceeași clipă Catherine o îmbrățișă și mai strîns și îi spuse :

— Sînt gata să fac orice pentru prietenii mei.

Putea să fie o simplă întîmplare. În orice caz, aceste vorbe o încredințară și mai mult pe Jeanne cît de necesar era să păstreze cu orice preț prietenia reginei. Dar sufletul ei se răzvrătea împotriva primatului rațiunii ; Jeanne nu putea niciodată rămîne prea mult timp rezonabilă. Și cu toate că ar fi vrut să ascundă în inima ei adevăratele-i păreri, adevărul ieșea totuși pe negîndite la iveală și prindea glas. Tonul firavei Jeanne devenea atunci poruncitor și înțepat, căci vorbea în numele Religiei. Și chiar în cursul acestei convorbiri, uitînd de vorbele înfricoșătoare care circulau pe seama lui *Madame* Catherine, ridică pretenția :

— Margot trebuie să treacă la protestantism ! Altfel nici nu poate fi vorba ca fiul meu să se căsătorească cu ea.

Nu putea să știe cum va primi cealaltă aceste cuvinte ; dar Catherine rămase la fel de prietenoasă, ba păru chiar că-și deschide și mai mult sufletul. Mărturisi că se întreba dacă n-ar trebui să treacă și ea, cu toți copiii ei, la noua religie ! Poate că protestanții erau totuși mai puternici și cu ajutorul lor ar putea înfrînge familia Guise. Despre credință nu pomeni nimic, și Jeanne i-o luă în nume de rău, dar buna ei prietenă Catherine nici nu se sinchisi de predica pe care i-o ținu. Răspunse numai că era mai bine să nu se dea jocul în vileag și Jeanne să-și îndemne și de aici încolo pastorii să-și țină predicile cu ferestrele închise.

Deschise apoi o fereastră și o pofti pe Jeanne să privească afară. În grădină, Margot și Henri se jucau. El o dădea în leagăn pe Margot, care, în ziua aceea, nu purta o rochie de ceremonie, ci una dintr-o țesătură ușoară, ce flutura în jurul ei la fiece mișcare a leagănului. Henri se ghemui la pămînt, o lăsă să zboare deasupra lui și îi strigă :

— Acum îți văd picioarele !

— Nu le vezi de loc, strigă Margot din leagăn.

— Le văd cum văd soarele pe cer, stărui el.

— Nu-i adevărat !

— Și sînt groase.

— Oprește imediat leagănul !

El nu-i dădu ascultare, ci lăsă leagănul să se oprească singur. Margot coborî, îi primi mai întîi brațul și apoi îl pălmui cu toată puterea.

— Am meritat-o, spuse el strîmbîndu-se de durere. Și apucînd tivul rochiei i-l sărută.

— Nu mai face așa ! îl rugă Margot. Ai fost mereu prea politicos și prea cuviincios, nu mi-ai plăcut. Azi pentru prima oară mi-ai vorbit așa cum trebuie.

— Fiindcă acum știu sigur că ai picioare ca și celelalte fete, dar mai frumoase.

— Nu știi încă nimic. Așteaptă, să fim amîndoi mai mari !

Apoi tăcu, îl privi numai și își umezi buzele cu vîrful trandafiriu al limbii. Fața ei avea culorile unei piersici pictate pe porțelan, nu ale uneia adevărate. Băiatul nu putea să-și dea niciodată prea bine seama dacă îl provoca sau îl respingea. Și spre a lămuri în sfîrșit lucrurile, se repezi la dînsa și o sărută cu forța. Margot își pierdu suflarea și chicoti fericită :

— Săruți mai bine ca...

— Cine ? întrebă el, izbind cu piciorul în pămînt.

— Nimeni, răspunse ea jignită.

Madame Catherine închise fereastra, împiedicînd-o astfel pe Jeanne să se răstească la copii.

— Copiii se înțeleg, observă grăsana cu ironie binevoitoare.

Firava Jeanne, bolnăvicioasă, păli, dar continuă să se stăpînească.

Drept urmare nu-l mai lăsă, însă, pe Henri să se dezlipească de lîngă dînsa, de parcă ar fi fost la ei acasă. Nu mai avusese de mult prilejul să asculte sfaturi folositoare, dar acum maică-sa îl dăscălea din nou zilnic : să nu uite nici o clipă că trebuie să fie alături de dînsa împotriva tuturor, pentru Religie, s-o apere, să-i cîștige noi adepți, să-și bată joc de liturghie, de icoane și cîte și mai cîte ! Henri credea în maică-sa ; vorbele ei erau literă de evanghelie pentru el. Despre Margot nu-i spuse nici un cuvînt, se vede că Jeanne se rușina să-i pomenească de mica întîmplare pe care o zărise prin fereastră și lua în nume de rău Catherinei că i-o arătase.

Băiatul înțelese însă ; conștiința sa încărcată îl făcu să ghicească gîndurile ascunse ale mamei și într-o bună zi îi declară fără veste lui Margot, cu o mutră care o îngheță pe fată, că nici nu mai putea fi vorba despre picioarele ei, acestea fiind sortite iadului ! Margot răspunse că nu-l crede, dar era înspăimîntată și ceru sfatul mamei ei.

CEA DINTÎI DESPĂRȚIRE

Madame Catherine află însă și pe altă cale de uneltirile Jeannei. Nici nu era prea greu, dat fiind că băiețelul acesteia nu știa să-și pună frîu gurii. Deși protestanta își impusese ei însăși răbdare și tăcere, pe băiat îl lăsa să vorbească slobod. Căci Jeanne se bizuia pe convingerea că adevărul spus de gura copiilor nu poate fi atacat.

Henri era fericit că poate fi pe placul mamei sale și încă prin fapte care îi făceau și lui mare plăcere ca, de pildă, batjocorirea catolicilor. Devenise între timp căpetenia unei bande de băieți pe care îi învățase că nu există lucru mai caraghios decît călugării și episcopii. În curînd, din banda lui Henri făceau parte toți copiii de la Curte. Nici măcar regina-mamă nu-și dădea seama de amploarea conjurației, căci cine ar fi îndrăznit să-i arate că și fiii ei erau amestecați ? Henri cîștigase ca părtaș mai întîi pe cel mai mic dintre cei trei prinți în noua joacă ce consta în a se costuma în haine preoțești și a stîrni zarvă prin castel. Ca niște derbedei năvăleau pe neașteptate în mijlocul unor conciliabule serioase sau al unor scene de dragoste și încă mai și cereau să li se sărute crucea, pe care o întindeau. Petreceau ca în toiul unui vesel carnaval, în ciuda toamnei, vreme nepotrivită pentru asemenea distracție.

Prințul cel mai mic, numit d'Alençon, era cel mai întreprinzător, deși se făcea repede nevăzut. Nimic mai firesc ca și al doilea prinț, *Monsieur,* să aibă poftă de a se înhăita cu ei, iar în cele din urmă nu putu rezista nici regele preacreștin Carol al nouălea, căpetenia tuturor catolicilor. Se costumă în episcop și luă la bătaie pe seniorii și doamnele Curții cu cîrja sa ; bineînțeles că din respect nu i se opunea nici o rezistență. Regelecopil nu știa însă să rîdă, se făcea tot mai palid, căutătura-i piezișă devenea mai plină de neîncredere și se înfierbîntă pînă i se făcu rău. Cel care se bucura din inimă, cu toată nevinovăția de cele pe care le pusese la cale era Henri Navarra.

Curtea îi numea pe conjurați „micii răsfățați" și se prefăcea că se veselește de isprăvile lor. *Madame* Catherine fu amăgită pînă cînd chiar lîngă ușa ei se iscă o hărmălaie de parcă venise ziua de apoi. La ea în cabinet nu se afla decît un cardinal italian, care și începuse a-și roti privirile, căutînd un adăpost. Ușa se deschise și mai întîi intră un măgar pe care călărea Henri de Navarra, îmbrăcat în sutană roșie și purtînd toate insemnele unei înalte demnități bisericești. În urma lui veneau o mulțime de mici seniori cu bonete ascuțite, cu pîntece proeminente, îmbrăcați în rasele tuturor ordinelor călugărești ; împunseră cu pintenii măgarii pe care îi călăreau și făcură înconjurul încăperii, cîntînd litanii. Cei ce nu aveau măgari se repezeau unul în spatele celuilalt, ca să fie luați în cîrcă, unii cădeau și se tăvăleau pe jos, mobilele se răsturnară și ele și întreaga încăpere răsună de cîntecele lor, de vaiete, de trosnetul lemnăriei, de tropăitul copitelor și de rîsete.

La început rîse și regina-mamă, bucuroasă că nu era vorba de niște ucigași. Dar cînd îi văzu și pe fiii ei, deși aceștia încercau să se pitească, își pierdu cumpătul, cu toate că nu lăsă să se vadă nimic. Cu un aer pe jumătate glumeț, pe jumătate serios, îi îndemnă pe copii, ca o mamă grijulie, să respecte cele sfinte și să-și caute altă joacă. Nu-i dojeni nici pe prinți în

chip deosebit. Numai pe micul Navarra îl atinse, blajin, cu palma peste obraz.

De atunci, însă, Catherine ştiu ce trebuie să creadă despre adevăratele gînduri ale bunei ei prietene Jeanne, şi asta se întîmplă încă în toamnă, cam în vremea cînd cele două bune prietene făcuseră gaura în perete. Acum se punea numai întrebarea cît de primejdioasă putea deveni protestanta, lucru care se lămuri pentru întîia oară în ianuarie, cînd Jeanne plecă pe faţă la Paris, spre a mări zelul şi a-i aţiţa pe coreligionarii ei. Catherine le îngăduise să predice fără oprelişti, şi regina Navarrei abuză îndată de libertăţile îngăduite. Catherine nu spuse totuşi nimic şi continuă s-o trateze pe Jeanne ca pe o confidentă ; era felul ei de a lăsa ca lucrurile să ajungă prin ele însele la deznodămînt. Şi chiar cînd i se păru că ajunseseră acolo, nu interveni direct ; preferă să sugereze bietului Antoine poruncile ei, făcîndu-l să creadă că ar fi chiar ideile lui. Jeanne trebuia să părăsească Curtea şi, ce era mai greu de suportat, fără fiul ei.

Tatăl îl reţinea pe Henri, spre a-l feri de influenţa mamei şi a face din el un bun catolic. Cu toate că, abia cu doi ani mai înainte, tot el voise să facă din băiat un bun protestant. Henri îşi aducea foarte bine aminte de asta ; dar dacă s-ar fi încumetat s-o rostească, s-ar fi speriat prea tare de tatăl lui şi chiar de el însuşi. Căci de pe atunci îşi dădea seama că în viaţă există motive de a acţiona mai puternice decît simpla sinceritate. Cînd Jeanne îşi luă rămas bun de la el, băiatul plînse — şi, vai, dacă maică-sa ar fi putut bănui pricinile care-l făceau să plîngă ! Îi era milă de dînsa ; pe el însuşi se căina mai puţin. Dintotdeauna, Jeanne fusese credinţa lui cea mai adîncă ; mai întîi dînsa şi abia apoi Religia.

Acum Jeanne plîngea cu hohote, îl săruta ; i se îngăduise s-o facă pentru ultima oară, după aceea trebuia să plece acolo unde o trimiteau vrăjmaşii, iar băiatul urma să intre, împotriva voinţei ei, într-o şcoală catolică. Ce-i drept, se linişti o clipă spre a-i aminti, severă şi ameninţătoare, să nu se ducă niciodată la liturghie, pentru că altfel îl va dezmoşteni. Băiatul îi făgădui, plînse din tot sufletul, însufleţit de cele mai bune intenţii — dar nu fiindcă ar fi socotit că aşa ar fi mai bine ; pierduse această convingere la Curte. Preabuna-i mamă pleca în surghiun pentru adevărata Religie. Tatăl repudiase această religie, făcînd şi el, desigur, ce era de datoria lui să facă. Părinţii săi nu se mai iubeau, se aflau în tabere vrăjmaşe, fiecare dintre ei lupta ca să şi-l apropie, şi toate acestea, le simţea, nu erau lucruri chiar atît de simple. Dacă măcar *Madame* Catherine ar fi avut cu adevărat cocoaşă şi gheare, ochi roşii şi i-ar fi curs mereu nasul, ar mai fi fost de înţeles cele ce se întîmplau. Dar aşa, un băieţandru era pus faţă în faţă cu o lume plină de nesiguranţă şi de taine şi, în curînd, avea să pătrundă şi el în această lume !

Intră în „Collegium Navarra", cea mai nobilă şcoală din Paris, unde învăţau şi fratele regelui, cel care era numit *Monsieur*, şi un Guise de aceeaşi virstă cu ei. Amîndoi aveau acelaşi prenume ca prinţul de Navarra şi li se spunea „cei trei Henri".

— Nici azi n-am fost la liturghie, le spuse mîndru prinţul de Navarra celorlalţi doi, cînd se întîlniră.

— Te-ai ascuns.

— Aşa pretind dumnealor ? Atunci mint. Le-am spus pe şleau părerea mea şi s-au temut de mine.

— Foarte bine. Să nu cedezi, îl sfătuiră băieţii, iar el, plin de zel, nu băgă de seamă că nu erau sinceri.

— Hai să ne ccstumăm şi aici ca la Curte — le propuse apoi — să ne punem tiare de episcopi şi să călărim pe măgari.

Se prefăcură că sînt gata s-o facă, dar îl pîrîră la călugării care conduceau colegiul şi, la liturghia următoare, fu tîrît la capelă cu bătaia. Şi lucrurile se opriră deocamdată aici, dat fiind că băiatul căzu bolnav, ceea ce-şi dorise şi voise să se întîmple.

In timpul bolii, la căpătîiul lui stătu Beauvois, singurul însoţitor pe care i-l lăsase maică-sa. Omul acesta era foarte grăbit să treacă de partea vrăjmaşilor stăpînei sale, şi Henri îşi dădea seama că fusese biciuit nu numai din pricina pîrei prietenilor, a celor doi prinţi ; şi însoţitorul său îl trădase.

— Pleacă, Beauvois, nu vreau să te văd !

— Dar n-ai vrea să citeşti cumva o scrisoare a mamei dumitale, regina ?

Astfel băiatul află, spre marea lui mirare, că preaiubita-i mamă adresa trădătorului mulţumiri, arătîndu-se încîntată că îi aducea la cunoştinţă tot ce se întîmpla la colegiu. „Întăreşte dorinţa de nesupunere a fiului meu şi păstrează-l pentru adevărata religie ! Faci foarte bine că-l pîrăşti din cînd în cînd rectorului, ca să-l biciuiască. Trebuie să facă această jertfă, pentru că numai astfel va fi cu putinţă să rămîi în preajma lui şi să-i aduci la cunoştinţă scumpului meu fiu tot ce întreprind."

Scrisoarea era lungă şi pomenea încă de multe altele, dar Henri simţi nevoia să-l privească mai întîi pe omul din faţa lui ; i se părea că nu mai întîlnise niciînd unul ca el, cu toate că nu era decît un domn cam gras, cu o faţă lătăreaţă şi nasul turtit. Era limpede apoi că îi plăcea să bea cam mult ; Henri n-ar fi bănuit niciodată că ar putea să fie ceva de capul lui. Dar acum se vădea a fi un om plin de viclenie, o făptură întortocheată, deşi avea înfăţişarea unui om simplu şi era un slujitor credincios !

Domnul de Beauvois se pricepea însă mai bine să citească pe faţa prinţului de Navarra decît prinţul pe faţa lui. De aceea rosti cu blîndeţe, în timp ce ochii lui şterşi se însufleţiră :

— Nu-i nevoie să spui tuturora cine eşti.

— Dar nici dumneata singur nu știi bine cine ești, îi răspunse repede băiatul de opt ani.

— Important este numai să rămîi acolo unde vrei să fii, îl dăscăli omul între două vîrste.

— Am să țin minte asta, începu Henri gîndindu-se să-i mai spună : „Totuși, în dumneata nu o să mai am niciodată încredere". Dar nu ajunse să rostească aceste vorbe ; Beauvois îi înșfăcase deodată scrisoarea mamei — cu o mișcare neliniștitor de dibace, aproape imperceptibilă — și o făcu nevăzută. Apoi, cu totul schimbat la chip, i se adresă :

— Mîine vă veți scula și veți merge de bunăvoie la liturghie. Vă sfătuiesc să faceți așa, fiindcă sînteți slăbuț și ați suporta cu greu biciul, dar, dacă nu veți asculta, îl veți merita din plin.

Și întinse atît de mult vorba, încît pînă la urmă auzi și Henri pașii tîrșiți din dosul ușii de lîngă patul lui. Dar nu întoarse capul, ci se prefăcu că plînge ; și rămaseră așa pînă cînd cel ce trăgea cu urechea se depărtă. Apoi Beauvois îi împărtăși rostul scrisorii, vorbindu-i în șoaptă și repede, înainte ca cineva să-i mai poată întrerupe.

Jeanne d'Albret pregătea nici mai mult, nici mai puțin decît războiul civil, fățiș și general. Nu-l va mai cruța pe soțul ei, și cu atît mai puțin pe altcineva. Avea nevoie de oameni și de bani pentru cumnatul ei Condé, un mare senior care confunda propriile-i interese cu acelea ale religiei, dar asta o lăsa rece, căci el trebuia să comande oștile protestante. Organiza jefuirea bisericilor din comitatul Vendôme, unde fusese surghiunită. Nu se dădea în lături să facă rost de bani și din profanarea mormintelor, chiar dacă era vorba de morminte ale rudelor bărbatului ei ! Nimic n-o făcea să dea înapoi. nimic n-o înspăimînta, voia cu orice preț să-și impună voința.

Băiatului i se păru că aude toate acestea rostite chiar de glasul ei, simțea gura ei vorbindu-i pătimaș la ureche, deși asculta numai șoaptele grăbite ale unui om străin. Sări din pat, pe deplin înzdrăvenit. Și îndură mai departe chinuri, numai să nu meargă la liturghie. De multe ori uita totul, devenea vesel, cum și era din fire, se hîrjonea lărmuind cu ceilalți băieți, uita de zidurile înalte și întunecate ale școlii, se simțea liber și triumfător. Era adînc încredințat că în curînd vrăjmașii vor veni la dînsul să-l roage smeriți să pună o vorbă bună pe lîngă maică-sa, pentru a dobîndi iertare.

Dar se întîmplă altfel. Jeanne pierdu partida și trebui să fugă, iar fiul ei nici nu mai așteptă sfîrșitul. La întîi iunie ceda, după ce se împotrivise din martie. Însuși tatăl său îl conduse la liturghie, și Henri jură în fața lui că va rămîne catolic, iar cavaleri vîrstnici din diferite ordine îl îmbrățișară ca pe un tovarăș de luptă, ceea ce-l făcu să se simtă mîndru. După puține zile, preaiubita-i mamă trebui s-o rupă la fugă în mare grabă ; Beauvois îi comunică această veste cu un aer

de reproș, cu toate că, înainte încă de a se întîmpla catastrofa, el îl sfătuise să îmbrățișeze catolicismul. Dintr-un ținut aflat la nord de fluviul Loira, Jeanne fugi de vrăjmașii ei spre sud, pînă în Navarra, fiind mereu în primejdie de a fi prinsă de generalul Montluc, pe care Catherine îl pusese pe urmele ei.

Cu cîtă teamă o întovărăși cu gîndul fiul ei tot timpul fugii ! El nu-și ținuse făgăduiala dată și o trădase — nu era oare asta toată pricina nenorocirii ei ? Nu îndrăznea să-i scrie de-a dreptul, dar trimitea scrisori, care erau adevărate strigăte de durere și de tulburare, unuia dintre seniorii ei : „Larchant, mi-e atît de teamă că s-ar putea întîmpla ceva rău reginei, mamei mele !"

Asta se întîmpla în timpul zilei ; noaptea, însă, copilul dormea și visa că se joacă. Cu încetul, se înmulțiră și ceasurile de peste zi în care uita de toate, și de nenorocirea ce se întîmplase și de prea mica sa însemnătate în lume. Căuta atunci o ușurare apăsînd cu genunchiul pieptul cîte unui copil învins în vreun joc, lucru de la care nu-l împiedicau nici un om și nici o opreliște. După care rîdea de prizonierul lui și-l lăsa s-o șteargă. Și rău făcea : căci cei ce sînt pedepsiți urăsc mai puțin decît cei cruțați ; dar Henri nu avea să înțeleagă asta niciodată.

Nu prea era iubit de cei de o seamă cu el, cu toate că se pricepea să le insufle deopotrivă și teamă, și pofta de a rîde. Ținea să fie respectat și ținea ca și glumele lui să aibă efect, dar nu băga de seamă că nu-l mai respectau atunci cînd îi făcea să rîdă. Imita, dacă-i cereau, lătratul unui cîine ori pe nemți și elveții, căci războiul civil făcuse să se adune la Paris lefegii străini, și Henri îi văzuse. Într-un rînd strigă : „Cezar a fost ucis !" Și îi zise lui Henri care era numit *Monsieur* : „Tu să fii Cezar". Apoi lui Henri Guise : „Iar voi, ucigașii". Și se tîrî pe burtă arătînd tovarășilor săi de joacă în ce fel trebuie să te apropii de victimă. *Monsieur* fu cuprins de groază, începu să țipe și fugi, dar cei doi conjurați și săriră asupră-i.

— Ce faci ? întrebă pe neașteptate fiul Jeannei. Îl chinuiești.

— Da cum vrei să-l ucid altminteri ? răspunse Guise.

Întreruperea aceasta de o clipă fu însă de ajuns pentru ca Cezar să se pună pe picioare și să înceapă a lovi fără cruțare. Navarra trebui să-l oprească acum pe el să nu-l omoare pe Guise.

Hotărî că-i mai bine să se întoarcă la farse. Băieții nu pricepeau că poți să te lupți și în joacă. Cînd se băteau, deveneau deodată crunți și începeau să zbiere : „Ucide-l !" în timp ce pentru el jocul rămînea numai distracție.

Era mai mărunțel decît cei mai mulți băieți de o seamă cu el, avea pielea feței smeadă și părul blond-cenușiu, obrazul și ochii îi erau mai vioi ca ai celorlalți, gîndurile îi țîșneau cu mai mare iuțeală. Cîteodată se adunau toți în jurul lui și-l priveau minunîndu-se ca de o ciudățenie, ca de un urs care dansează sau ca de o maimuță.

Cu toată însufleţirea stîrnită de fantezia lui, îşi putea da seama pe negîndite de realitate : îi vedea atunci cum se uită întrebători unul la altul, cum nu înţeleg ce le spune, din pricina graiului său de baştină. Ceilalţi doi Henri descoperiseră că punea un articol greşit înaintea cuvîntului lingură, dar nu i-o spuseră, ci începură să facă şi ei aceeaşi greşeală ori de cîte ori era el de faţă. Îşi dădea seama că ceilalţi aveau ceva comun care îi deosebea de el şi îi favoriza. Pe vremea aceea visa mult. Despre ce ? Cînd se trezea dimineaţa, nu-şi mai amintea. De-abia cînd înţelese că-i e dor, un dor sălbatic, neostoit, îşi aminti şi ceea ce vedea în toate visurile : Pirineii.

LA MOARTEA TATĂLUI

I se arătau verzi şi împăduriţi pînă la cer, picioarele îl purtau ca vîntul pe băiatul adormit pînă în creştetul lor şi acolo era la fel de uriaş ca ei, ca munţii. Se putea apleca de sus pînă la castelul din Pau, spre a o săruta pe maică-sa. De dor se îmbolnăvi din nou, aşa cum mai înainte se îmbolnăvise din pricina liturghiei. Se crezu mai întîi că are pojar, dar nu era adevărat. Tatăl său îl duse la ţară, căci Antoine de Bourbon pornea din nou la război şi nu voia ca micul Henri să rămînă singur la Paris. Băiatul se temea, însă, de singurătatea în care trebuia să trăiască la ţară şi-l rugă pe tatăl lui să-l ia cu el la oaste. Dar Antoine se împotrivi, dacă nu din altă pricină, măcar pentru că îşi ducea iubita cu el în campanie.

La plecare, Henri îl însoţi o bucată de drum călare. Nu se putea despărţi de el, niciodată nu-l iubise atît de mult pe acest bărbat frumos cu barbă, care purta arme ; era tatăl lui, şi voia să mai meargă alături de el, măcar pînă la cotitură, pînă la pîrîu !

— Călăresc mai iute ca tine, pui rămăşag ? Pot să tai drumul şi să te aştept iar dincolo de pădure !

O ţinu aşa mereu, pînă cînd tatăl său se mînie şi-l trimise acasă. Dar nu trecură nici şase săptămîni şi Antoine muri. Cînd frunzele copacilor începură să îngălbenească, un sol veni să-l anunţe pe fiul său că regele Navarrei căzuse în luptă.

Prinţul, fiul lui, dădu să ţipe, dar îşi stăpîni dintr-o dată lacrimile şi întrebă :

— E adevărat ?

Căci de la o vreme socotea că nu i se spun decît minciuni şi i se întind curse.

— Povesteşte cum s-a întîmplat !

Ascultă cu neîncredere istorisirea celor petrecute pe cîmpul de luptă. Regele Navarrei poruncise să-i fie servită masa în tranşee. Pajul care îi turna de băut fusese rănit. Un căpitan,

care se afla prin apropiere, fu lovit de moarte, pe cînd își făcea nevoile. Regele, în loc să se ferească, se îndreptă și el spre același loc. Așa încît ce să te mai miri de ce s-a întîmplat ?! Un glonte l-a nimerit din plin, și regele s-a prăbușit în timp ce urina.

La cuvintele acestea, Henri izbucni în plîns. Își dădu seama că-i adevărat, căci cunoștea cunajul nesocotit al tatălui său. Îl durea amarnic că nu fusese alături de el în ceasul primejdiei, în focul bătăliei, ca acest slujitor, pe care Antoine îl iubise.

— Rafael ! strigă el. I-am fost drag regelui ?

— Cînd a simțit că i se apropie sfîrșitul din pricina rănii căpătate, pe vasul care trebuia să-l ducă la Paris...

— Cine era alături de el ? Vreau să știu !

Slujitorul nu răspunse. Nu dădu în vileag numele iubitei în brațele căreia murise Antoine.

— Numai eu, îl încredință el apoi. Cînd stăpînul a simțit că i se apropie sfîrșitul, către ceasurile nouă seara, m-a apucat de barbă și mi-a spus : „Slujește-l cu credință pe fiul meu, iar el, la rîndul lui, să-și slujească cu credință regele !"

Henri văzu toate acestea aievea, încetă să plîngă și apucă și el barba lui Rafael. Căci era încredințat că nu poate fi nimic mai frumos decît să mori atît de vitejește ca tatăl său, Antoine, pentru regele Franței.

Următorii doi ani viața băiatului fu dominată de amintirea tatălui. În acest răstimp n-o văzu de loc pe maică-sa. Jeanne era mereu în primejdie de a fi prinsă de generalul Montluc ; aceasta era mijlocul de care se folosea *Madame* Catherine spre a avea liniște din partea Jeannei. *Madame* Catherine se folosea de astfel de mijloace, căci nu știa să urască așa cum știa Jeanne d'Albret ; acționa doar cum cereau împrejurările. Casa Guise era vrăjmașul ei cel mai puternic, în timp ce protestanții erau deocamdată mai slabi. Cu atît mai mult putea dar să se slujească de ei, și mai ales de conducătoarea lor spirituală. Drept care, hotărî următoarele :

Tînărul prinț de Navarra fu numit, așa cum fusese și tatăl lui, guvernator al provinciei Guyenne, deveni amiral și primi o gardă personală de o sută de oameni, dar trebuia să rămînă la Curte. Locțiitorul său, acolo în sud, nu era firește altul decît Montluc, același de care Jeanne avea atîtea motive a se plînge. În schimb i se îngădui să-l crească pe Henri cum voia dînsa, deși erau departe unul de altul. Imediat i-l trimise din nou ca preceptor pe bătrînul și onestul La Gaucherie ; îndrumarea supremă a educației prințului fu încredințată șiretului Beauvois, iar la liturghie nu mai fu silit să meargă. Henri era din nou protestant, dar acum puțin îi păsa.

Își zicea : „Sînt catolic din naștere, preaiubita mea mamă m-a făcut hughenot și asta și vreau să rămîn, deși tata, sau mai degrabă *Madame* Catherine, m-a trimis din nou la liturghie,

iar cavalerii m-au sărutat. Dacă aș fi acum în armata protestantă, cum s-ar cuveni — și băiatul simți că i se zbate inima în piept — desigur că nu m-ar mai săruta. Ba ar trebui chiar să-i rog eu s-o facă, fiindcă s-ar putea să ne biruiască, și atunci aș fi nevoit să devin iar catolic. Așa-i lumea !"

Inima îi bătu și mai tare. „Nu, își zise. A învinge sau a muri." Și această deviză, *„aut vincere aut mori"*, o scrise și pe un petic de hîrtie, la un joc de societate, iar *Madame* Catherine îl întrebă ce vrea să înțeleagă prin asta. La care el îi dădu răspuns că nu poate tălmăci acele vorbe.

O VIZITĂ CIUDATĂ

Henri avea unsprezece ani cînd fu luat de regele Carol al nouălea în marea lui călătorie prin ținuturile Franței. Regina-mamă, Catherine, socotea că venise în sfîrșit ceasul ca întreg regatul să-l vadă pe fiul ei ; și socotea așijderi potrivit ca în suita regelui să apară și cel dintîi prinț de sînge, Henri de Navarra, pentru ca lumea să poată vedea că chiar prințul protestant nu-i decît un vasal. Cine se așeză, însă, din nou de-a curmezișul planurilor înțeleptei grăsane ? Sau crezu că i se pune de-a curmezișul ? Jeanne d'Albret — care se ivi pe neașteptate. Intră, într-un oraș unde poposise Curtea, ca o prințesă de sine stătătoare, cu o suită de trei sute de călăreți și nu mai puțin de opt pastori.

Și imediat tăbări asupra Catherinei cu o seamă de plîngeri și de pretenții. Nu-și îngăduise alt răgaz decît acela de a se ruga împreună cu fiul ei. Pe Henri îl lăsase în paza bunei ei prietene, ca zălog al înțelegerii lor ; dar în loc de înțelegere, Montluc oprea în Béarn predicile și, ceva mai rău, se părea că se pune la cale o întîlnire între Catherine și Filip al doilea al Spaniei, demonul Sudului și dușmanul înverșunat al Religiei. Și Jeanne ceru să i se spună adevărul. Ceru să i se respecte drepturile.

Nimeni nu era mai nepăsător față de o înțelegere, cînd aceasta nu-i mai aducea nici un folos, decît *Madame* Catherine. Și grăsana rîse după obiceiul ei, pe înfundate : „Buna mea prietenă, acum ești aici, te am în mînă, am scăpat de o mare grijă".

Într-adevăr, Filip al Spaniei o înștiințase că, înainte de a-și trimite solii dincolo de Pirinei, regina Navarrei trebuia să dispară de pe acele meleaguri. De aceea Jeanne nu dobîndi decît niște bani spre a-și întreține călăreții și pastorii ; cu acest singur rezultat trebui să plece din nou în surghiun în comitatul Vendôme, ca în urmă cu doi ani. Iar Curtea își continuă călătoria spre sud.

Jeanne nu-și putu ierta că picase în capcană. Într-o noapte fiul ei dormea pe jos într-un han, deoarece castelul de prin

partea locului era prea mic pentru a adăposti toată Curtea. Deodată se trezi din somn, căci se auzise zgomot de geam spart și cineva sărise în odaia lui. Henri se repezi cu toate puterile asupra omului, care nu se ridicase încă de jos, și strigă în același timp după ajutor. Ajutoarele veniră, se făcu lumină și omul care intrase pe fereastră fu bătut crunt. Cînd Henri îl văzu, îl recunoscu, dar tăcu, neștiind ce să creadă. Dintr-o dată înțelese, însă, cine îl trimisese și pentru ce anume. Dar se feri să mărturisească cuiva că preaiubita-i mamă voise să-l răpească. Nici educatorul său, Beauvois, nu se trădă cu vreun cuvînt. Se priveau numai uneori cu mîhnire ; cel mai în vîrstă dădea din cap, iar Henri pleca ochii.

În ținutul Provence, la Salon, locuia un om ciudat, cu care Henri de Navarra făcu cunoștință. Era dimineața devreme ; băiatul de unsprezece ani se afla în odaia lui, gol pușcă ; aștepta ca slujitorul să-i întindă cămașa, cînd intră Beauvois cu omul despre care vorbeam. „Ce-o fi vrînd Beauvois ? gîndi Henri. Aduce vreun medic ? Doar nu sînt bolnav !"

Omul întrebă :

— Unde e prințul ?

Se oprise cam la cinci pași în fața băiatului, dar nu-l vedea ! Beauvois nu răspunse, ci aștepta încordat — s-ar putea spune chiar sfios, dacă Beauvois ar fi putut fi sfios. Slujitorul se retrase, într-un colț al odăii, luînd cu dînsul cămașa. Băiatul se simți stînjenit, gol pușcă cum era. Începu să se teamă că toate acestea s-ar putea termina cu o biciuială. „Ei, bătrîn descărnat, cu părul sur și obrajii scofîlciți, ci vezi-mă odată și pleacă !"

Bătrînul însă îl privi îndelung, îi măsură făptura și chipul de copil ; dar nimeni n-ar fi putut bănui ce face, căci lumina ochilor îi era stinsă și privirea părea că-i vine de mult mai departe decît de la cinci pași. Se mișcă de colo pînă colo, făcu gesturi fără rost, se repezi înapoi, înainte, îl împinse pe Beauvois, își ceru iertare, nu încetă să mormăie și își aduse aminte mult prea tîrziu să se încline. Își flutură pălăria, nedibaci cum era, o scăpă din mînă și ea căzu la picioarele prințului. În clipa aceea, Henri făcu o mișcare puțin potrivită cu rangul lui. Nu-și dădu bine seama de ce o face, dar ridică pălăria și o întinse bătrînului, unui om care putea fi cel mult medic, dar care și pentru un medic era prea puțin dibaci.

Se aflau acum aproape unul de celălalt. Bătrînul căta în jos, iar băiatul ridica spre el fața-i încordată, dar degeaba : nu putea surprinde privirea de nepătruns care întindea, parcă, un văl peste obrajii și gîtul omului, încît părea că are în fața lui un trunchi fără cap. În locul capului era un văl. Și băiatului începu să-i fie frică de ceva mai rău decît de cîteva bice.

Bătrînul încetă să mormăie ; se gîndea : „Ce să spun ?" Simțea : „E un copil. E abia o făgăduință, ceva care nu cunoaște încă îngrădiri, dar slab cum e are mai multă putere și vigoare decît cei ce și-au trăit traiul. Are toată viața înaintea lui și

de aceea nu poate fi înfrînt. Tinerețea e singurul lucru de neînfrînt. Și ce față îndrăzneață !" își spunea tocmai cînd Henri era mai înfricoșat.

— El e ! rosti apoi cu glas tare și se îndreptă către Beauvois, care aștepta răbdător. Dacă dumnezeu se va milostivi să te lase să trăiești destul, îți vei vedea stăpînul rege al Franței și Navarrei.

Acestea fură singurele vorbe pe care le rosti cu glas tare ; nu mai încercă să se încline încă o dată, ci se apropie de ușă. Beauvois i-o deschise.

— Vă mulțumesc, se adresă el bătrînului. La revedere, domnule Nostradamus [1].

Henri gîndi : „Cu un asemenea om nu te mai întîlnești". Și tocmai de aceea amintirea bătrînului i se întipări în minte.

ÎNTÎLNIREA

De altminteri, în zilele acelea pe Henri îl copleșeau zvonurile și prezicerile ; era cu neputință să uite cele petrecute atunci. Oriunde apărea prințul de Navarra cu însoțitorii lui hughenoți, coreligionarii îl întîmpinau într-o atmosferă de mister, cu fețele răvășite.

— Nu pleca mai departe, stăpîne ! Rămîi printre noi, vom muri mai degrabă pînă la unul decît să te lăsăm în mîinile vrăjmașilor noștri !

Pretutindeni auzea astfel de cuvinte.

Un hughenot bătrîn, cu părul alb, care venise sprijinit de nepoții săi, ridică mîna tremurătoare ca să-l binecuvînteze și-i spuse cu un glas pornit din adîncul inimii :

— Slavă domnului că te-am putut vedea. După ce vom fi pierit cu toții, tu ne vei răzbuna, stăpîne, și vei duce Religia la izbîndă !

Și rugămințile de a rămîne neapărat pe loc, de dragul domnului, i se repetară pretutindeni.

Mai tîrziu, Beauvois răspunse la întrebările lui Henri :

— Nu te înfricoșa ! Lasă-i să le fie teamă ; asta le va întări credința. Văd înainte-le numai rele, fiindcă regina-mamă se va întîlni în curînd cu spaniolii. Dar noi o cunoaștem pe *Madame* Catherine. E mai degrabă înclinată către șiretlicuri decît către un măcel.

— Dar dacă diavolul din Spania îi poruncește ? întrebă Henri dar nu așteptă nici un răspuns, căci era adînc încredințat de dușmănia de moarte a Casei de Habsburg, și așa avea să rămînă mereu.

---

[1] Nostradamus (Michel de Notre-Dame) (1503—1566), astrolog și medic francez.

Beauvois încercă să-l convingă pe băiat că poate *Madame* Catherine nu voia altceva decît să se justifice față de puterea mondială a catolicismului, pentru că nu lupta totdeauna cu armele împotriva protestanților ei, ci uneori căuta să-i prindă în cursă folosind și duhul blîndeții. În cel mai rău caz, putea să ceară lui Filip al Spaniei ajutorul, spre a-și ține în frîu supușii protestanți.

În zadar însă ! Calculele politice nu puteau răzbate pînă în adîncurile ființei lui Henri, fiindcă se izbeau de imaginile create de fantezia sa. Și fantezia îi era mereu atîțată de șoaptele ce-l înconjurau, de fețele îngrijorate și de glasurile încărcate de presimțiri ce-l întîmpinau în timpul călătoriei. La capătul acestei călătorii trebuia să se întîmple ceea ce îl neliniștea. Nu știa bine ce anume, dar îl pîndea necunoscutul, și, chiar dacă nu s-ar fi petrecut nimic, el era totuși pregătit să vadă și să audă totul.

Ajunse astfel, însoțindu-i pe cei mai mari ca el, în orașul Bayonne, foarte aproape de ținutul Béarn, țara lui de baștină. Aici se putea aștepta la orice, căci aici, numai aici, era locul unde de mic se simțise acasă, împreună cu tatăl și mama sa. Aici curgea domol rîul Adour, al cărui nume îi era la fel de cunoscut ca și numele ce-l purta. Aici se pierdeau în depărtările cerului albastru și luminos crestele munților săi, crestele Pirineilor. Dar cu toate că le dusese dorul, Henri nu se gîndea acum nici o clipă să-și caute un adăpost în sînul lor.

În sfîrșit, sosiră solii spanioli, o tînără femeie, Elisabeta de Franța, regină a Spaniei, fiica Catherinei de Medicis, cu suita ei, dintre care cel mai de seamă sfătuitor era ducele de Alba. Cu el, între patru ochi, purtă *Madame* Catherine convorbirea de căpetenie.

Sala era strașnic păzită pe dinafară. Întîi intră bătrîna regină, trecu pe lîngă toate ferestrele și ridică perdelele. Pe peretele din fața ferestrelor erau numai tablouri. Apoi se așeză într-un jeț cu spătarul înalt și drept, ațintind privirea către ușă. Îndărătul ei era căminul. În gura largă a acestuia se aflau crengi înverzite : era pe la mijocul lui iunie.

Ducele de Alba intră, cu gîtul țeapăn, înfipt în colereta spaniolă. Nu-și plecă capul și nu-și scoase pălăria. În mers își îndoi, cît mai puțin cu putință, genunchii : fața nu-i mai era tînără, dar netedă. Nici un simțămînt nu și-ar fi putut lăsa urmele pe această față, căci ducele era prea trufaș.

Se opri — nu în semn de respect, ci ca un acuzator — și, fără a face vreo introducere, vesti bătrînei doamne că stăpînul său, mărețul rege Filip, era nemulțumit de dînsa. *Madame* Catherine îl ascultă fără să-i răspundă ; de altminteri, ducele nici nu așteptă vreun răspuns, ci continuă să vorbească, pe tonul cel mai aspru, despre datoria ei neîmplinită față de sfînta biserică și față de brațul, care-i purta de secole sabia : dinastia Habsburg. Și regina îl ascultă pînă la sfîrșit.

Apoi întrebă, cu glas mieros, cîți bani îi poate oferi regele Spaniei spre a face din toți supușii ei buni catolici și adăugă că e un lucru care costă cam scump.

Iar ducele răspunse :

— Nici un ban. În afară de cazul cînd primiți și trupele noastre și recunoașteți suzeranitatea lui Don Filip asupra regatului francez.

Caherine spuse, și de data asta glasul îi tremură, că aceasta nu poate fi voia domnului, care îi încredințase regatul și îi dăruise băieți. Îi putea însă făgădui regelui Filip că nu-i va stîrni mînia îngăduindu-i pe eretici. Avusese dintotdeauna cele mai bune intenții, dar trebuise să înlocuiască puterea neîndestulătoare prin înțelepciune.

— Cît costă aici o lovitură de pumnal ? întrebă Alba.

Catherine suflă din greu de cîteva ori, dădu chiar să zîmbească și glasul îi deveni batjocoritor.

— Zece mii de pumnale costă tot atîta cît niște tunuri, niște orașe pîrjolite și un război civil.

— Da cine vorbește de zece mii ? spuse Alba cu dispreț. Eu vorbesc de o singură lovitură de pumnal. Și pentru prima oară binevoi să-și apropie fața, cu barba țepoasă și ascuțită, de jețul înalt și drept. Și adăugă : Zece mii de broaște nu fac cît o singură știucă.

Catherine rămase pe gînduri deși îl înțelesese foarte bine. Spre a cîștiga timp, făcu un semn către ușă și ferestrele înalte. Uită însă de căminul din spatele ei. Coborî glasul și Alba abia îi mai putu înțelege vorbele :

— S-ar putea să înțelegi prin știucă cel puțin două persoane.

Acum începu să vorbească și el în șoaptă. Convorbirea dură mult. Apoi capetele lor se despărțiră, ducele făcu un pas înapoi, țeapăn și mîndru ca la început. Bătrîna regină se ridică greoaie, ducele îi întinse vîrful degetelor și o conduse pînă la ușă. Străbătură încăperea, el călcînd ca pe picioroange, ea clătinîndu-se ca rațele.

După ce amîndoi părăsiră sala, se așternu multă vreme liniștea. De afară se auzi garda, care se retrăgea. Abia atunci se mișcară crengile verzi din gura cea mare a căminului. Iar dintre ele se ivi un pui de om. Făcu înconjurul jețului. Îi văzu pe cei doi monștri, de parcă ar fi fost încă aievea acolo. În urechi îi răsunară încă o dată cele ce-și spuseseră în taină, chiar și cele ce-și șoptiseră la ureche, cele două nume, cele două capete ce trebuiau să cadă. Și abia atunci înțelese Henri despre cine era vorba ; cel dintîi nume era al amiralului Coligny, iar al doilea — sîngele îi năvăli spre inimă — era al mamei sale, al reginei Jeanne.

Strînse pumnii, ochii i se umplură de lacrimi. Deodată se învîrti, însă, într-un picior, izbucni în rîs și trase o înjurătură

zdravănă. O învățase de la bătrînii din locurile sale de baștină, de la bunicul său, d'Albret, vorbe sfinte; dar atît de pocite încît își pierduseră înțelesul de la început. Și chiui de răsună toată sala.

MORALITÉ

Ainsi le jeune Henri connut, avant l'heure, la méchanceté des hommes. Il s'en était un peut douté, après tant d'impressions troubles reçues en son bas âge, qui n'est qu'une suite d'imprévus obscurs. Mais en s'écriant allègrement *Ventre Saint Gris* au moment même où lui fut révélé tout le danger effroyable de la vie, il fit connaître au destin qu'il relevait le défi et qu'il gardait pour toujours et son courage premier, et sa gaîté native.

C'est ce jour-là qu'il sortit de l'enfance. [1]

---

[1] Și astfel tînărul Henri cunoscu, înainte de vreme, răutatea oamenilor. O bănuise oarecum, după atîtea impresii tulburi ale copilăriei lui, care n-a fost decît o înșiruire de întîmplări neprevăzute. Strigînd însă voios *Ventre Saint Gris* chiar în clipa cînd își dădu pe deplin seama de înfricoșătoarele primejdii ale vieții, el aruncă ursitei mănușa și-i arătă că voia să-și păstreze pînă la sfîrșitul vieții curajul tinereții și veselia înnăscută.

În ziua aceea îi luă sfîrșit copilăria.

II

JEANNE

FORTĂREAȚA DE PE ȚĂRMUL OCEANULUI

— Am văzut și am auzit totul cum nu se poate mai deslușit, spuse Henri preaiubitei sale mame de îndată ce putură sta de vorbă nestingheriți.

Asta se întîmplă, însă, abia la Paris, deși Jeanne se alăturase alaiului regal încă în timpul întoarcerii Curții din călătoria spre sud.

— Știi, mamă, ce cred eu ? Alba m-a zărit. Frunzișul nu acoperea destul de bine gura căminului, și am atins crengile, așa că s-au mișcat.

— O fi crezut, poate, că din pricina vîntului. Altminteri nu te-ar fi scos de acolo ?

— Un altul, da, ar fi făcut-o, dar spaniolul ăsta nu. I-am văzut fața ; nu e față de om ; iar dacă i s-ar fi părut că merită osteneala, și-ar fi înfipt pur și simplu spada în frunzișul verde, fără să mai întrebe cine e acolo. A socotit, însă, se vede, că nu e de demnitatea lui s-o facă și apoi era sigur că nu va fi înțeles ; vorbeau în șoaptă doar. Nu ! strigă Henri, luînd-o înaintea Jeannei, care ar fi vrut să obiecteze ceva. Nu era prea încet pentru mine ! Sînt fiul tău și de aceea am înțeles ce au de gînd cu tine.

Jeanne îi luă capul între mîini și-și lipi obrazul de obrazul lui. Privind în gol, îi spuse :

— Oamenii se grozăvesc adesea, fără temei, chiar cu fapte rușinoase.

— Oamenii da, dar monștrii nu ! răspunse el iute, cu înflăcărare și se depărtă fără veste de dînsa. Să fi văzut ce caraghioși mai erau amîndoi ! zise, și, pentru a-i arăta cît de caraghioși fuseseră, își dădu mai întîi ifose ca ducele, apoi merse legănat ca *Madame* Catherine. Avea un dar înnăscut pentru farse și maică-sa îl remarcă, dar nu prea rîse. De unde fiul înțelese că istorisirea sa îi dădea de gîndit.

Și într-adevăr Jeanne puse totul la cale spre a putea părăsi Curtea împreună cu Henri. Dar lucră cu atîta fereală, încît nici Henri nu bănui nimic ; începu cu o vizită la una din moșiile ei, de la care se întoarse cu aerul cel mai nevinovat.

De-abia a doua călătorie pe care o făcu împreună cu Henri la posesiunile ei din mai multe ținuturi se sfîrși cu fuga spre sud. Cînd ajunseră la Pau era luna februarie, și prințul de Navarra intrase în cel de-al paisprezecelea an al vieții ; acolo primi cele dintîi învățături despre arta de a guverna și de a purta războaie, ceea ce de fapt era unul și același lucru.

Jeanne își trată supușii ca dușmani, fiindcă în lipsa ei, a reginei, se ridicaseră împotriva Religiei. Și pentru scurt timp firava Jeanne se arătă o regină necruțătoare. Îl trimise pe fiul ei cu un mare stat-major de gentilomi și cu tunuri să răzbune un hughenot ucis, și răsculaților nu le merse de loc bine.

Puțin după aceea, ruda ei Condé încercă, nici mai mult, nici mai puțin, decît un atac asupra regelui Franței și a Curții sale. Regina-mamă socotea că fuga bunei ei prietene Jeanne fusese semnalul pentru începerea noilor tulburări din nordul și sudul Franței ; și, ca totdeauna cînd situația nu era prea bună pentru ea, se arătă gata să trateze. Trimise pe un senior dibaci, cu un nume răsunător ; dar din toate vorbele acestuia Jeanne înțelese un singur lucru : că voiau s-o atragă din nou sub supravegherea Curții.

De aceea ceru pentru fiul ei conducerea efectivă, și nu numai titlul onorific pe care-l avea asupra întregii provincii Guyenne și a capitalei Bordeaux. Și deoarece Catherine nu înțelegea să dea mai mult nici de data asta, lucrurile erau limpezi. Imediat, Coligny și Condé reluară operațiile cu puteri unite. La rîndu-i, Jeanne gîndi că acum Curtea va încerca să pună mîna cu forța pe fiul ei. Și îl socotea mai ales pe cardinalul de Lorena în stare de orice. Acesta era mai primejdios decît casa domnitoare, care deținea puterea. Deoarece cardinalul abia rîvnea s-o dobîndească, și Jeanne d'Albret știa, din propria-i experiență, ce însemna asta.

Hotărî de aceea să plece în ținutul în care pozițiile protestanților erau mai sigure ca oriunde, în Saintonge, ținut aflat la nord de Bordeaux, pe țărmul oceanului. Henri era bucuros, plin de neastîmpăr, în timp ce maică-sa se zbuciuma, avea îndoieli.

— De ce plîngi, mamă ?

— Fiindcă nu știu ce-i bine și ce-i rău. Satana se împotrivește mereu binelui și, orice aș face, trebuie să mă întreb dacă nu cumva el e acela care mă pune la cale.

— Nu. Beauvois îmi spune că sînt destul de mare spre a scoate sabia și a porni la luptă.

— Dar cine-i Beauvois ? N-a vorbit oare niciodată satana prin gura lui ?

— De data asta satana vorbește prin gura domnului de la Mothe-Fénelon. — Acesta era trimisul reginei Catherine. — În vorbele lui recunosc glasul satanei ! exclamă Henri.

Jeanne tăcu. Era fericită că măcar băiatul știa sigur unde-i binele. Cînd îi privea fețișoara hotărîtă, începea să-i dispre-

țuiască pe seniorii din suita ei, care o sfătuiau să nu rupă cu Curtea, fiindcă, la drept vorbind, nu erau decît niște filfizoni și suflete slabe. Lîngă fiul ei nu se temea nici de șoaptele satanei, iar în adîncul sufletului se și simțea învingătoare. Feciorul ei ajunsese la vîrsta cînd putea purta armele și asta era hotărîtor !

Îl întrebă numai, spre a înlătura orice fel de îndoială :

— Și pentru ce vei lupta, fiule ?

— Pentru ce ? repetă el mirat, căci și uitase pentru ce voia să lupte, atît era de bucuros și de înflăcărat la gîndul de a se bate.

Jeanne îl lăsă în pace. Se gîndea : „Are să-și amintească el. Perfidia dușmanului, dar mai ales a ursitei îi vor da lecția de care are nevoie. Fiecare lovitură căpătată îl va dumeri că luptă pentru adevărata religie. Și de bună seamă că și sîngele lui va vorbi ; căci e mai apropiată rudă cu unchiul său Condé decît cu oricare alt prinț catolic. Și în afară de asta întreg regatul așteaptă să fie pacificat prin victoria noastră", adăugă Jeanne simțind că e nevoie și de simțăminte mai înalte. „Lucrul cel mai de seamă — continuă ea să-și spună — este însă slujirea domnului. Fiul meu va fi un om dintr-o bucată, și întreaga-i viață va fi pusă în slujba credinței."

Atît de mult se înșela Jeanne în judecarea veselului și bătăiosului ei fiu. Nu voia să știe nimic de picioarele prințesei Margot, de care singură îl văzuse cum se ocupase, atunci cînd buna-i prietenă Catherine îi arătase pe cei doi copii în parcul castelului. Uită de asemeni și că la colegiu Henri abjurase religia în care dînsa îl crescuse, sfîrșind prin a merge la liturghie. Desigur, se împotrivise vitejește o bucată de vreme, dar ce poate face un copil cînd toți cei din jurul lui îi tot dau ghes ? Și ce poate face chiar un om în toată firea care dorește să fie înconjurat de prieteni, să guste din plăcerile vieții și nu are vocația martiriului ? Regina Jeanne făcea parte dintre oamenii care, în ciuda tuturor încercărilor și a ciocnirilor celor mai cumplite, rămîn totuși naivi și lipsiți de experiență. În schimb, chiar îmbătrînind, acești oameni mai pot iubi și crede.

Henri o cunoștea pe Jeanne mai bine decît îl cunoștea dînsa pe el ; de aceea arareori îi cerea bani. Îi plăcea jocul, trăgea chiolhanuri peste chiolhanuri și își făcea rost de banii de care avea nevoie trimițînd prin casele oamenilor înscrisuri de datorii. Iar înapoi i se trimiteau fie chitanțele, fie banii ceruți ; maică-sa nu trebuia, însă, să afle nimic despre toate acestea. Băiatul își dădea seama că numai războiul îi putea plăti datoriile. Așa încît nu avea numai motive nobile și dezinteresate de a dori războiul civil, ci gîndea pe atunci la fel ca și alți hughenoți flămînzi. Cauza ce o slujea n-avea, însă, nimic de pierdut din asta ; căci vorbea și lucra pentru dînsa cu o atît mai mare însuflețire și convingere.

Jeanne porni cu el la drum. Dar în timp ce se îndreptau spre fortăreața protestantă La Rochelle, fură încă o dată opriți de același sol al regelui Franței care încercase și mai înainte să-i momească la Curte. Solul îl întrebă pe prințul de Navarra de ce dorește cu tot dinadinsul să plece la unchiul său Condé, în La Rochelle.

— Ca să cruț o bucată de stofă, dădu răspuns Henri fără a sta pe gînduri. Dacă noi prinții de sînge am muri toți odată, nici unul n-ar trebui să poarte doliu după ceilalți.

Seniorul îl socotea se vede prost pe Henri, căci altminteri nu s-ar fi încumetat să-l asmută împotriva mamei sale. Fără a-i pomeni numele, îi vorbi însă despre „cei ce ațină focul".

— O găleată de apă, îi răspunse Henri îndată, și focu-i stins.

— Cum așa ?

— ...Păi... s-o bea toată cardinalul de Lorena, pînă o crăpa !

Iar dacă seniorul nu înțelese ce voiau să spună aceste vorbe, însemna numai că era mai încet la minte decît băiatul de cincisprezece ani ! Dar Jeanne luă seama la răspunsurile lui atît de nimerite. Și bucuria ce i-o pricinuia băiatul o făcu să-și încetinească mersul, de era cît pe-aci să fie prinsă de Montluc, care fusese din nou trimis pe urmele ei. Cu toate acestea ajunseră cu bine în orașul întărit de pe țărmul oceanului și avură parte de clipe de aleasă bucurie, văzînd în jurul lor numai prieteni. Ochii tuturor luceau, fie că plîngeau ori rîdeau. Iar Coligny, Condé și toți cei adunați de mai înainte acolo, care duseseră grija mamei și a băiatului, sărbătoriră revederea cu inimile la fel de înduioșate.

E mare lucru să te afli într-un oraș primitor și liniștit, cînd toată țara e pradă urii și prigoanei ! Neîncrederea se topește dintr-o dată, fereala-i lăsată deoparte și omul scăpat de primejdie nu mai dorește la început decît să se simtă liber și să răsufle în voie. Să poți spune tot ce te-a chinuit și te-a amărît, să poți vedea oameni a căror inimă bate alături de a ta ! Să fii înconjurat numai de oameni pe care nu trebuie să-i disprețuiești ! Mîntuiește-ne de cel viclean ! Îndrumă către noi, prin toate primejdiile, pre cei pe care îi iubim ! Și, iată, acum sînt toți la un loc.

Acum stătea pe țărmul mării. Chiar în bezna nopții se putea preumbla prin port și pe zidurile fortăreței, fără teamă de a fi atacat. Valurile se rostogoleau furioase, loveau și se învîrtejeau, iar urletul lor era glasul unei depărtări ce n-avea cunoștință de el ; simțea însă, adusă de vînt, mireasma unei alte lumi. Preaiubita-i mamă, dacă i-ar fi zvîcnit inima atît de tare, ar fi socotit că a primit în inima ei pe domnul. Dar fiul său Henri era ametit de gîndul că această apă nesfîrșită nu înceta să se rostogolească și să urle, pînă cînd nu atingea, dincolo, țărmul necunoscut al noului continent, America. Se spunea că acest continent era sălbatic, nelocuit și liber ; iar

Henri, cînd se gîndea la libertate, înțelegea o țară unde nu era nici rău tate, nici ură, nici constrîngere pentru a-i face pe oameni să creadă ori să nu creadă ceva, și, după împrejurări, să sufere pentru credința lor sau să se bucure de puterea dobîndită. În bezna nopții, înconjurat de valurile mării, șezînd pe pietrele ude de spuma lor, fiul începu să gîndească întocmai ca mama sa, iar ceea ce el numea America era la drept vorbind împărăția domnului pe pămînt.

Stelele luceau o clipă printre norii tulburi ce se fugăreau și, asemeni lor, în sufletul neștiutor al băiatului de cincisprezece ani licărea cînd și cînd o lumină. Mai tîrziu nu va mai fi însă cu putință, pămîntul de sub picioare va deveni pentru Henri din ce în ce mai mult o realitate sigură și va fi legat de el cu toate simțurile și gîndurile sale.

PREȚUL LUPTELOR

Prințul de Navarra îi îndemna pe bătrîni să pornească odată. Nu voia să știe nici de deliberări, nici de discursuri. Reprezentanților orașului, care îl salutaseră, le răspunsese :

— Nu știu vorbi atît de frumos, dar voi face ceva mai bun : voi trece la fapte !

Să vezi, în sfîrșit, dușmanul, să te răzbuni, să te afirmi, să guști în sfîrșit din plăcerile vieții !

— E strigător la cer, mamă, regele Franței îți răpește toate bunurile și trupele sale ne calcă pămînturile. Vreau să lupt ! mă mai întrebi pentru cine ? Pentru tine !

— Scrisoarea către parlamentul din Bordeaux a fost ticluită de buna mea prietenă Catherine ; îi cere să mă despoaie de toate posesiunile. Cică aș fi prizonieră aici, ca și cum dînsa ar avea alt gînd cu mine ! Nu, aici e un adăpost, și nu o temniță, cu toate că nu pot părăsi orașul și nu mă pot bucura de veniturile bunurilor mele. Dar aduc cu drag această jertfă domnului ! Da, du-te ! Du-te și biruiește-ți vrăjmașii ! Luptă în numele celui de sus !

Și îi cuprinse obrazul în mîinile ei descărnate. Băiatul avea trăsăturile ei, ochii blînzi, fruntea luminoasă, sprîncenele arcuite și subțiri, părul blond-închis, gura mică și dîrză ; la un capăt al vieții, tinerețea lui slăbuță reproducea trăsăturile ei de la celălalt capăt. Băiatul era însă bine făcut și sănătos, umerii și pieptul i se lărgeau, deși nu părea că va fi înalt de stat. Nasul îl avea cam lung, dar deocamdată vîrful nu i se pleca prea mult spre gură.

— Te las să pleci, bucuroasă, îl încredință Jeanne cu glasul ei adînc și răsunător, pe care îl căpăta cînd voia să se stăpînească.

Și de-abia cînd băiatul plecă, abia cînd fu departe, își îngădui să plîngă în taină, cu sughițuri, ca un copil.

N-au fost însă mulți aceia care au plins în văzul lumii pe străzile orașului La Rochelle cînd trupele hughenote au ieșit pe porțile sale. Dimpotrivă, oamenii se bucurau, căci socoteau că biruința oștilor domnului era aproape. Cei mai mulți soldați își aveau familiile departe, fuseseră rupți de ele și nădăjduiau din toată inima să le revadă. A pleca într-un asemenea război însemna a apropia ceasul mîntuirii!

Dar oștile hughenote fură bătute. Suferiră două înfrîngeri grele; armata catolică le învinse, cu toate că nu numărau mai puțini soldați: de fiecare parte luptau ca la vreo treizeci de mii de oameni. Protestanții primiră întăriri din nordul și din sudul Franței. Puteau de asemeni nădăjdui în ajutorul prinților de Orania și Nassau, ca și în acel al ducelui de Zweibrücken. Adevărata credință nu cunoaștea hotare între țări și între graiuri, cine-i pentru adevăr e fratele și prietenul meu. Cu toate acestea fură crunt bătuți.

Pricina era că amiralul Coligny se mișca prea încet. Ar fi trebuit să înainteze cu mai multă hotărîre în întîmpinarea aliaților săi străini, spre a muta războiul în inima Franței. Amiralul se lăsă, însă, luat prin surprindere de inamic cînd abia își începuse marșul, îl chemă în ajutor pe Condé și-l jertfi pe prințul de sînge spre a-și scăpa armata. Condé căzu la Jarnac, răpus de o lovitură mișelească. Armata ducelui d'Anjou se bucură nespus; cadavrul lui Condé fu urcat în spinarea unei măgărițe și purtat prin fața întregii oștiri pentru ca toți soldații să-l poată vedea și să se poată încredința de nimicirea apropiată a protestanților. Dar Henri de Navarra, nepotul celui căzut, înțelese mai bine căile domnului. Acum venise rîndul lui, venise vremea să ia el frînele conducerii.

Pînă atunci nu făcuse altceva decît să călărească, dar nu era puțin lucru. Călărea în întîmpinarea dușmanului, cu sufletul proaspăt și neîntinat, fără a ști ce-i păcatul, în timp ce vrăjmașii erau plini de păcate și meritau să fie pedepsiți. Treaba lor, și cu atît mai rău pentru ei, noi nu descălecăm cîte cincisprezece ceasuri pe zi, sîntem mereu în mișcare, bucuroși, neosteniți și nu ne simțim trupurile. Vîntul îl lua pe sus, iar el zbura, ochii lui despicau depărtările, privirea îi devenise mai ageră ca oricînd fiindcă acum avea un dușman în față. Dintr-odată dușmanul nu mai era ceva nedefinit și îndepărtat. Își anunțase prezența printr-o ghiulea șuierătoare. Ecoul împușcăturii era slab, dar ghiuleaua se putea vedea înfiptă în pămînt, grea, tocmită din piatră.

La începutul fiecărei bătălii Henri simțea că-l cuprinde spaima. N-avea ce face, trebuia să se resemneze. „Dacă n-am cunoaște frica, îi spuse un pastor, nici n-am putea-o învinge, spre cea mai mare laudă a domnului." Henri își învingea spaima și se așeza tocmai în locul unde căzuse un altul. Și tatăl său, Antoine, făcuse așa și fusese lovit. Pe dînsul, însă, nu-l

nimerea glontele, frica dispărea și călărea atunci alături de soldații săi, spre a învălui artileria dușmană. Iar cînd izbutea, ce bucurie !

Acum însă unchiul Condé nu mai era, și grija și răspunderea căzură pe umerii băiatului nepăsător. Maică-sa Jeanne veni și îl înfățișă ea însăși pe noul comandant oștii, mai întîi cavaleriei și apoi infanteriei. Henri jură pe sufletul, pe onoarea și pe viața lui că nu va părăsi niciodată cauza cea dreaptă și fu ovaționat. În schimb, acum trebuia nu numai să zboare pe aripile vîntului, ci să ia parte și la consilii. Iar lucrul acesta ar fi putut să fie obositor dacă n-ar fi existat și cuvintele de duh. Mai cu seamă îi făcu plăcere o scrisoare către ducele d'Anjou. Așa se numea acum cel de-al doilea fiu rămas în viață al Catherinei de Midicis, căruia mai înainte i se spusese *Monsieur* și era tot un Henri, unul din cei trei Henri din vremea colegiului, la Paris. Acum se înfruntau pe cîmpul de bătălie.

Acest Henri îi arătase într-o scrisoare plină de trufie datoria ce o avea de a fi credincios regelui său. Asta ar mai fi fost cum ar fi fost, dar tonul prețios ! — scrisoarea fusese stilizată pesemne de vreun secretar străin, ori dacă o redactase chiar Henri *Monsieur*, însemna că nu știa ce să mai născocească de atîta îmbuibare și rafinament, ca și soră-sa Margot ! În răspunsul său, prințul de Navarra luă peste picior toată nobila familie. Autorul scrisorii, arătă el, se exprimase ca un străin, nu cunoștea limba vorbită de muritorii de rînd. Dar cauza cea dreaptă e a celor ce știu să vorbească franțuzește cum trebuie !

Henri pomeni de limbă și de stil. Se referi astfel la un lucru care nu-i era nici lui prea limpede : se trăgea de pe alte meleaguri și primele lui cuvinte sunaseră altfel decît sunau acum. Căci între timp își însușise felul de a vorbi al Curții, al școlii, iar acum în urmă, al soldaților și al poporului, și graiul acesta îi plăcea cel mai mult. „Franceza-i limba ce mi-am ales-o", va striga el mai tîrziu, cînd avea să vadă mai limpede cine și ce era. Pentru moment îi plăcea, însă, să creadă că franceza era singura limbă pe care o cunoștea și cea dintîi pe care o rostise. Dormea lîngă oamenii lui pe cîte un braț de paie, și la nevoie chiar îmbrăcat, nu se spăla mai des decît ei, înjura și putea ca și ei. O anume parte de cuvînt o folosea încă altfel decît ei, dar nu băga de seamă, ba și uitase cum pe vremuri ceilalți doi Henri își dăduseră coate și-l priviseră batjocoritori fiindcă pusese un articol greșit cuvîntului lingură. Și acum mai făcea aceeași greșeală.

Uneori își dădea bine seama de greșelile pe care le făcea Coligny în purtarea războiului. Asta se întîmpla mai cu seamă cînd nu era cu desăvîrșire cuprins de plăcerea de a trăi și a călări. De obicei i se părea mai important să se bată decît să cîștige bătălia, căci viața era veselă și lungă. Amiralului, om

bătrîn, i se cuvenea tot respectul, căci cunoștea arta războiului ; și, se știe, numai cînd se îngrămădesc înfrîngerile, anii, biruințele, poți cunoaște ceva. Henri se ferea să împărtășească îndoielile sale amiralului, acestui zeu al războiului cu mască tragică de statuie ; le discuta în amănunt numai cu vărul Condé, fiul răposatului prinț de sînge, jertfit de Coligny la Jarnac.

Împărtășeau deopotrivă punctul de vedere care-i unește pe toți tinerii : bătrînul și-a trăit traiul. Nu-i mai reușește nimic, și, dacă stăm să chibzuim bine, a izbîndit vreodată ceva ? Să fim drepți ! Bătrînii își amintesc că a salvat cîndva Franța într-o bătălie din Flandra — cum îi zicea locului ? Familia Guise voise atunci războiul împotriva lui Filip al Spaniei, dușmanul nostru ereditar. Dar sînt povești vechi, dinainte de noi, cine le mai știe ? Domnul amiral se pronunțase împotriva acelei campanii, evitase înfrîngerea numai în ultima clipă și se închisese în orașul neîntărit. Dar cine a căpătat răsplata ? Nu el, ci familia Guise, care a dorit războiul. Mai bine ar fi predat spaniolilor tîrgușorul acela — a, da ! Saint-Quentin îi zicea. Cine nu izbîndește...

Ce-i drept e drept ; la vremea lui a recucerit Boulogne de la englezi. Toată lumea știe asta. A comandat și o flotă franceză, și în timp ce priveam de pe stîncile din La Rochelle către Lumea Nouă, mi-am adus aminte că domnul amiral Coligny a întemeiat cel dintîi o colonie franceză. Paisprezece emigranți și doi pastori s-au îmbarcat atunci pentru Brazilia, dar, se înțelege, n-a ieșit nimic din treaba asta. Amiralul a împărtășit soarta celor mai mulți : a încercat și a pierdut. Și cine e sortit să piardă...

Cu toate astea a și biruit de multe ori, da ; dar biruințele lui au fost dobîndite împotriva regelui Franței, pe care voia numai să-l împace cu supușii lui protestanți și să-l scape din ghearele familiei Guise. Din pricina asta, domnul amiral a trebuit să încheie de fiecare dată tratate șubrede, și războiul începea din nou. Moderația lui era menită să arate că, la urma urmei, nu-i un rebel ce se ridică împotriva regelui său — și totuși a vrut să-l ia prizonier pe Carol al nouălea, care n-are să-i ierte niciodată că a trebuit să fugă din fața lui ! Din două una : ori ești rebel împotriva regelui, în numele credinței, ori renunți a mai conduce oști asupra Parisului și nu te lași dus de nas în loc să pui mîna pe capitala regatului, s-o jefuiești și să razi Curtea de pe fața pămîntului ! Da, de cîte ori lucrurile stau prost pentru Curte, apare cîte un edict regal care chezășuiește protestanților libertatea conștiinței, pentru ca a doua zi chiar să fie călcat în picioare. Și dacă ar fi respectat, ce folos ar aduce coreligionarilor noștri ? Un hughenot trebuie să umble sau să călărească douăzeci de leghe dacă vrea să asculte slujba religioasă, atît de mic e numărul templelor ce

li se îngăduie să aibă. Nu-mi plac oamenii care cîştigă o izbîndă şi nu trag nici un folos de pe urma ei.

Se înţelege, amiralul e un strălucit comandant de oşti şi un adevărat erou al credinţei. Noi, protestanţii, sîntem o minoritate, şi dacă totuşi sîntem temuţi e fiindcă duşmanii se tem de domnul amiral, iar atunci cînd ne trimit negociatori, aceştia ne spun : „Ştiţi că n-aţi prezenta nici un interes pentru Curte dacă n-ar fi domnul amiral ?" Da uite la el cu ce s-a pricopsit după o viaţă întreagă de trudă hrănită de cele mai bune intenţii ! Pînă la biruinţa de la Saint-Quentin, cu urmări atît de proaste pentru el şi atît de bune pentru vrăjmaşii lui, familia Guise, a fost se pare un favorit atotputernic al Curţii. Răposatul rege trăia, îl iubea pe Coligny, îl înavuţise ; pe *Madame* Catherine n-o întreba încă nimeni nimic, iar feciorul ei Carol era un copil. Atunci a fost vremea lui, noi n-am cunoscut-o. Dar acum am ieşit şi noi în lume şi vezi ce se întîmplă sub ochii noştri ? La Paris îi scot la mezat mobila jefuită din castelul Châtillon, căruia i-au dat foc. Pe el l-au osîndit, ca rebel şi conspirator împotriva regelui şi a statului, la moartea prin spînzurătoare şi prin tragerea pe roată în Piaţa Grève. Averea i-a fost confiscată, copiii îi sînt declaraţi decăzuţi din toate drepturile, şi cine l-ar preda, viu ori mort, ar primi cincizeci de mii de ducaţi. Aşa încît noi tinerii trebuie să luăm aminte : domnul amiral şi-a atras aceste urgii pe capul lui numai de dragul adevăratei credinţe şi s-a umilit pentru slava lui dumnezeu. Altfel ar fi de neiertat !

— L-a ucis pe bătrînul duce de Guise. Măcar atîta a făcut pentru el însuşi, şi, drept să spun, e şi ceea ce-mi place mai mult din tot ce a făcut. Trebuie să ştii să te răzbuni, fu de părere tînărul Condé.

Iar vărul Henri îi răspunse :

— Ucigaşii nu-mi plac, şi domnul amiral nici nu e un ucigaş. S-a ferit doar să oprească mîna ucigaşă.

— Dar nu-l mustră conştiinţa ?

— Trebuie să ştim a deosebi un lucru de altul, îl lămuri Henri. Să ucizi e respingător. Să pui pe alţii să ucidă nu-i îngăduit. Să nu-i opreşti mai merge, poate, cu toate că n-aş vrea să fiu nevoit să fac vreodată aşa ceva. Cardinalul de Lorena ar trebui totuşi silit să înghită un butoi cu apă. Numai el şi familia lui au pricinuit toate nenorocirile Franţei. Ei vînd regatul lui Filip de Spania ca să-i ajute în schimb să se urce pe tron. Numai ei asmult împotriva noastră, a protestanţilor, pe rege şi întreaga ţară. Şi pe Coligny au vrut să-l ucidă, ei au început şi el n-a făcut decît să le-o ia înainte. Poate că n-ar trebui s-o tăgăduiască. Din parte-mi, eu cred că dumnezeu îi dă dreptate !

Condé îl contrazise, fiindcă se gîndea nu numai la uciderea ducelui de Guise, ci și la moartea tatălui său, căzut la Jarnac, după ce fusese părăsit de Coligny.

— Tata nu-i plăcea domnului amiral ; avea, după părerea lui, prea multe amante. Altfel, poate că ar mai fi trăit și azi. Dar domnul amiral se pricepe să se acomodeze cu conștiința lui, și tu înveți acum acest lucru de la el, rosti tînărul sfidător.

— Moartea tatălui tău a fost cerută de izbînda Religiei, îi explică Henri cu blîndețe.

— Și a ta ! Pentru că, de cînd a căzut el, tu ești cel dintîi dintre prinții de sînge.

— Am fost și înainte, prin naștere, îi răspunse Henri pe dată, cu tonul fără veste înăsprit. Din păcate nu-i mare lucru, cînd n-ai bani, dar ai vrăjmași puternici, cînd trebuie să lupți ca un fugar pe care vor să-l înhațe ! Și noi ce facem ca să schimbăm situația ? Trecem la atac ? Eu da, am făcut-o. N-am să uit niciodată ziua de douăzeci și cinci iunie, ziua mea, cînd am dobîndit prima izbîndă. Dar pot să-i spun bătrînului că trebuie să mă imite ?

— Mai ales că a fost vorba de o ciocnire măruntă. Amiralul ți-ar răspunde că te-ai distrat bine atunci la Roche Abeille, măcar că a trebuit să ne căutăm scăparea în niște fortărețe și să așteptăm venirea nemților. Și cînd, în sfîrșit, au sosit călărețiii nemți... Condé ridică glasul și continuă cu arțag : ...Ne-am grăbit să-i trimitem reginei de Navarra cît mai mulți soldați, ca să-i curețe țara de dușmani. Acum ispășim asta !

— Nu ispășești nimic. Ai în fiece zi altă fată.

— Parcă tu nu !

Amîndoi băieții lăsară dîrlogii cailor și păsiră unul în fața celuilalt, privindu-se drept în ochi. Condé ridică chiar pumnul. Dar Henri se prefăcu, liniștit, că nu-l vede ; mai mult, îl luă pe după gît cu amîndouă brațele și-l sărută, spunîndu-și în gînd : „E cam invidios, cam copilăros, dar e prietenul meu și, chiar dacă nu e încă, trebuie să fie !"

Condé își îmbrățișă și el vărul. Cînd se despărțiră, ochii lui Henri erau umezi, ai lui Condé, însă, uscați.

Trimiterea trupelor protestante în Béarn se dovedi a fi fost o măsură bună, căci dobîndiră izbînzi acolo. „Asta ar trebui să dea de gîndit domnilor de la Paris — își spuse fiul Jeannei — iar pe *Madame* Catherine ar trebui s-o treacă călduriie, grasă cum e. Ne aflăm cu cea mai mare parte a oștirii în Poitou, la jumătatea drumului spre capitala regatului, și putem pune mîna pe ea. Și asta fără zăbavă !"

Amîndoi băieții cerură să fie primiți de Coligny, care îi pofti la el, deși îi venea greu să se arate liniștit și încrezător ; căci tocmai atunci primea grele lovituri. Dar protestantul știa să fie neclintit în ceasul încercărilor și gata să întîmpine toate nenorocirile. Nimeni nu trebuia să afle jalea care îl cuprindea cînd rămînea singur, în anumite ceasuri ale nopții, cînd nici

voia celui de sus n-o mai puteai înțelege. Îi ascultă dar răbdător pe băieții înfierbîntați.

Condé era mai furios decît Henri. Lăsînd deoparte chiar politețea, îi ceru lui Coligny să pornească îndată marșul asupra Parisului. Îl numi pe bătrînul amiral șovăielnic, fiindcă ocolea o bătălie hotărîtoare și continua să bată pasul pe loc în fața orașului Poitiers fără a-l putea lua. Iar între timp dușmanul aduna puteri noi.

Amiralul îi privea pe amîndoi, pe cel ce vorbea atît de furtunos și pe cel ce tăcea și adăsta. Om cu experiență, își dădea foarte bine seama ale cui erau gîndurile rostite cu glas tare în fața lui ; de-aceea răspunsul îl adresă nu lui Condé, ci lui Navarra. Îi arătă că dușmanul îi tăia drumul, retranșat în poziții prea puternice ; din partea lui, nu putea nădăjdui altceva decît să restabilească legătura cu trupele protestante trimise în sud și mai trebuia — și aici ridică degetul — să se îngrijească de solda călăreților străini. Altminteri, dau bir cu fugiții. El însuși jertfise giuvaericalele familiei sale, înainte de a îngădui călăreților să se despăgubească singuri. Dar nu suflă nici un cuvînt despre asta. Un creștin nu vorbește despre jertfa ce o aduce și nici un om adevărat n-o face. De aceea, Coligny îl lăsă pe tînărul prinț Henri să vorbească și să-l nedreptățească.

— Îngăduiți ca țara să fie jefuită. Domnule amiral, eu sînt încă tînăr, nu cunosc arta războiului de atîta timp, ca domnia-ta ! Dar nu mi-am închipuit așa războiul : ca lefegiii străini, în loc să lupte alături de noi, să dea foc satelor și să pună la cazne pe țărani pînă storc de la ei ultimul ban. Ostașii noștri, care rămîn mai în urmă, sînt uciși de săteni ca niște fiare de pradă, și de fiecare dată noi îi răzbunăm cu tot mai mare cruzime, pedepsind oameni care vorbesc limba noastră.

— Dar care nu îmbrățișează credința noastră, răspunse protestantul cu fruntea înnourată.

Henri își încleștă fălcile, căci altfel ar fi putut rosti vorbe de care se sperie singur, vorbe împotriva Religiei.

— Nu se poate ca asta să fie voia domnului, zise el.

Dar Coligny i-o tăie scurt.

— Care este voia lui dumnezeu o vei afla, dragul meu prinț, la sfîrșitul campaniei. În orice caz, dumnezeu mai are nevoie de viața mea, căci iar a fost prins un ucigaș trimis de familia Guise să-mi ia zilele.

De atunci, Coligny hotărî să-l țină cît mai la o parte pe tînărul nemulțumit. Înaintea bătăliei de la Moncontour, pe care avea să o piardă ca de obicei, îi trimise pe amîndoi prinții la adăpost, în spatele liniei de bătaie, deși unul făcea spume la gură, iar celălalt vărsa lacrimi amare. Apoi își făcu iarăși apariția Jeanne d'Albret și se cercetă situația. După înfrîngere, armata protestantă se micșorase cu trei mii de

oameni și nu mai putea face altceva decît să se retragă spre sud, în loc ca trupele ei mai puțin numeroase să înainteze spre nord și să o întîlnească.

Ca de obicei, Jeanne se înfățișă cu pastorii ei. Avu cîteva convorbiri tainice cu Coligny, după care amiralul descurajat deveni din nou un comandant victorios. Căci cea dintîi izbîndă este aceea pe care o dobîndim în noi, iar izbînda adevărată îi urmează neapărat : Jeanne era încredințată de acest lucru. Apoi pastorii intonară psalmi, iar armata, și o dată cu dînsa comandantul ei, se simțiră plini de evlavie și de putere.

Cele două părți ale armatei protestante, atît de depărtate una de cealaltă, se întîlniră după un marș forțat. Cu puteri unite, protestanții se avîntară spre nord, pînă în comitatul Nevers. Din clipa aceea puteau amenința Parisul. Imediat, Curtea porni, să facă avansuri. Și în timp ce armata protestantă continua să înainteze, *Madame* Catherine și Jeanne începură tratativele. Armata nici nu-și contenise marșul, cînd pacea fu semnată. Trupele se opriră și se află că tratatul asigura libertatea de conștiință.

Henri se bucură împreună cu maică-sa, căci o vedea fericită. Și era și el mulțumit atîta vreme cît nu se gîndea la cele întîmplate. În timpul înaintării armatei, rămăsese însă mai în urmă, într-un oraș, fiind bolnav, și acolo avusese destul răgaz să-și amintească de toate grozăviile războiului, să și le întipărească în minte pentru totdeauna. Și poate că tocmai nelegiuirile făptuite de trupele protestante îl îmbolnăviseră, așa cum pe vremuri păruse a se îmbolnăvi de pojar cînd fusese nevoit să meargă la liturghie.

Nu-și ascunse îndoielile față de amiral. Îi spuse :

— Domnule amiral, credeți cu adevărat că libertatea conștiinței poate fi înstăpînită prin tratate și decrete ? Sînteți un mare comandant de oști, ați știut să scăpați din gheară vrăjmașului și l-ați amenințat pe regele Franței în capitala sa. Dar populația provinciilor pe care le-am vînzolit va continua să-i vorbească de rău pe rebelii ce-și zic hughenoți, și nu ne va lăsa să ne rugăm în pace în nici unul din locurile unde am ucis și prădat.

Biruitorul Coligny îi răspunse :

— Prințe, ești încă prea tînăr și în afară de asta ai fost bolnav cînd noi ne-am croit drum. Oamenii uită repede și numai dumnezeu va mai ține minte ceea ce a trebuit să făptuim pentru cauza lui.

Henri nu se lăsă, însă, convins. „Cu atît mai rău, își zise, dacă dumnezeu își va aduce aminte, ca mine, de oamenii spînzurați de picioare ori de cei cărora li se pusese jăratic sub tălpi spre a mărturisi unde își ascunseseră ultimul ban !" Și spre a nu vorbi prea mult, se înclină și plecă.

Apoi urmă un scurt răstimp în care s-ar fi putut crede că Jeanne și Henri trăiau într-o lume pașnică ce nu cunoștea vicleșugul și ura. Dînsa își guverna mica-i țară, iar el marea provincie Guyenne. Dînsa nu mai trebuia să osîndească, fiindcă supușii îi deveniseră din nou buni protestanți. Iar el îl reprezenta cu bună credință pe regele Franței. Își spunea că, într-adevăr, nicăieri nu scria că trebuie să fie cu tot dinadinsul dușmanul casei regale; educația pe care o primise de la maică-sa nu izbutise să sădească în el această convingere. Un tînăr poate uita și ambiția. În al optsprezecelea an al vieții fiind, timp de cîteva luni își spusese: „Am făcut destule pentru o viață de om! Femeile sînt atît de frumoase și e mai cu folos să te ocupi de ele decît de război, de credință și de calea către tron!"

Se gîndea, de bună seamă, la femeile tinere, al căror trup aduce mai degrabă aminte de zeițe decît de niște făpturi omenești. Le cunoscuse de atîtea ori, văzuse că sînt făcute din carne și oase și cu toate acestea îi păreau a veni din altă lume, căci închipuirea și dorința lui le transfigurau într-o clipită. Apoi se perindau una după alta, nu aveau timp să-l dezamăgească; stătea prea puțin cu ele. Și de aceea încă nu aflase că de cele mai adeseori în trupurile lor admirate sălășluiau nu simțămintele nobile închipuite de el, ci calculul și gelozia. În vreme ce una îl blestema, el călărea cale de ceasuri spre a căuta în brațele alteia răsplata ostenelii sale. Iar aceasta îl aștepta cu ochii strălucitori, cu fața scăldată în lumina dragostei veșnice. Prințul îi cădea la picioare, ca un muritor de rînd, și-i săruta tivul rochiei, fericit că ajunsese în sfîrșit la țința mult rîvnită, după o lungă și obositoare goană. Ochii îi lăcrimau și, privind-o printre lacrimi, femeia părea și mai frumoasă.

Dar în timp ce Henri trăia pentru femeile tinere, o seamă de doamne bătrîne se ocupau de soarta lui, fără ca el să bănuiască măcar. Cea dintîi dintre ele era *Madame* Catherine. Într-o dimineață, la Luvru, în odaia ei de culcare, primi regeasca vizită a fiului ei, Carol al nouălea. Regele era încă în cămașă de noapte, atît de tare se grăbise. Înainte chiar de a fi închis ușa, tipă:

— Mamă, a fost în stare și de una ca asta!

— Așa-i că soră-ta l-a primit?

— Da, Margot se culcă cu Guise, confirmă Carol furios.

— Nu ți-am spus eu? E o scroafă! se exprimă *Madame* Catherine cu vorbele tari cerute de împrejurare.

— Asta drept mulțumită pentru frumoasa educație pe care a căpătat-o! tună Carol. Știe latinește, e atît de învățată, că citește pînă și la masă. Dansează pavana, se lasă cîntată

de poeți — și vorbele îi năvăleau din ce în ce mai repede. Caii de la caleașca ei aurită au pe cap niște panașe mai groase ca bucile mele. Dar știu ce face, am văzut. A început de la unsprezece ani, putoarea !

— Tu i-ai ținut luminarea, i-o tăie *Madame* Catherine.

Dar regele nu se simți de loc stingherit. Știa pe din afară toți amanții surorii sale și-i înșiră blestemînd. Deodată obosi, însă, de atîta furie ; făptura lui șubredă nu putea să îndure emoțiile tari. Căzu pe patul mamei, cu fruntea stacojie, cu suflarea tăiată ; și continuă doar să mîrîie :

— Da ce mă privesc pe mine toate astea ? Cum e, așa o să rămînă, întotdeauna e să-și facă de cap cu Guise sau cu altul. Dă-o încolo !

Maică-sa se uită la el și gîndi : „Acum cîțiva ani era frumos ca o cadră. Acum mai-mai că pare un ucenic de măcelar, nu un rege. Cu ce-am păcătuit ? Dar nu eu sînt de vină, ci familia Valois. Sîngele cavalerilor care au tîlhărit la drumul mare țîșnește mereu din morminte și se întrupează în vechea înfățișare !" Așa își spunea fiica Medicisilor, fudulă că puținii ei strămoși cunoscuți trăiseră în odăi încăpătoare și nu în grajduri și corturi soldățești.

Și cu glasul ei egal rosti :

— După cum se poartă soră-ta, în curînd nu-mi va rămîne altceva de făcut decît să-l iau de ginere pe Henri de Guise. Cine se va dovedi atunci mai tare, sărmanul meu băiat, tu sau el ?

— Eu ! urlă Carol. Eu sînt regele !

— Din voia domnului ? întrebă Catherine. Măcar atîta s-ar fi cuvenit să știi pînă acum, că orice rege trebuie să întărească voia domnului prin faptele lui, pentru că altminteri rămîne fără tron. Ești rege, fiule, fiindcă eu, mama ta, mai sînt în viață.

Spusese asta cu un anume ton, pe care băiatul îl cunoștea bine de mult și care îl făcea să stea smirnă în fața ei. Se ridică și acum de pe pat și, în cămașă, cu pieptul și cu burta ieșite în afară, stătu drepți în fața femeii bătrîne și mărunte, gata să-i primească poruncile.

— Nu vreau, hotărî dînsa, ca Margot să se mărite cu Guise ; familia lui e prea puternică. După mine, i-ar trebui un băiat mai de rînd, care să ne slujească pe noi.

— Cine ?

— Familia trebuie să-i fie de seamă, dar fără influență și necunoscută la Paris. Și în primul rînd trebuie să fie sub supravegherea mea. Pe cine poți pune mîna nu-i primejdios. Trebuie să-ți ții dușmanii în propria-ți casă.

— Doar nu te gîndești la...

— Tratez cu maică-sa să mi-l trimită și să-l am mai întîi în puterea mea.

— Dar e un eretic ! Sora mea să se mărite cu un eretic ! Nu ne-am gîndit niciodată cu adevărat la o asemenea legătură !

— Dar dacă fratele tău d'Anjou s-ar căsători cu regina Angliei ? Şi Elisabeta e eretică şi totuşi e o mare regină, şi asta din propria-i voinţă.

— Omoară catolicii, spuse Carol, mai degrabă timid decît indignat.

Maică-sa era prea deşteaptă pentru el. Spiritul ei inventiv nu putea fi stăvilit nici măcar de argumente religioase. Şi chiar cînd rostea vorbele cele mai înfricoşătoare părea întruchiparea nepăsării.

— Catolicii englezi să se descurce singuri cum să iasă din impas, ca şi cei francezi de altfel, adăugă ea.

Carol aţinti privirile în pămînt şi mormăi, necutezînd să ridice glasul :

— Dar mai există şi regele Spaniei.

— Fiica mea, regina Spaniei, a murit, observă Catherine fără o umbră de întristare. De atunci, nu mă pot aştepta din partea lui Don Filip decît la încercări de a profita de pe urma încurcăturilor mele. De aceea am nevoie de protestanţii mei. Şi în gînd adăugă : „Iar cînd n-oi mai avea nevoie de ei, am să mă port cu dînşii aşa cum se poartă regina Angliei cu catolicii".

La ce-ar fi folosit, însă, să trădeze aceste gînduri unui fiu atît de puţin înzestrat ? Şi acum ajunse la poruncile pe care voia să i le dea.

— Sora ta trebuie să-şi bage, în sfîrşit, mintile în cap.

— Da ! Povestea cu Guise...

— Care o să-ţi ia tronul, întregi ea grăbită.

La care el urlă :

— O învăţ eu minte ! Îi arăt eu să umble să mă detroneze !

Şi se şi repezi, încît maică-sa abia apucă să-l mai prindă de cămaşă.

— Unde te duci ? Guise mai e poate acolo şi-i înarmat.

Asta îl opri pe dată.

— Şi apoi, dacă te vede, Margot nu mai vine aici. Nu vreau ca lucrurile să se petreacă altundeva decît aici, la mine.

Bătu din palme şi se adresă uneia din doamnele de onoare care intră :

— Poftește pe prinţesa, fiica mea, pînă aici. Am să-i dau o veste importantă,. Încredinţeaz-o că-i ceva de bine.

După care aşteptară amîndoi : Catherine nemişcată, cu mîinile împreunate, iar butucănosul ei fecior umblînd de colo pînă colo prin odaie, cu cămaşa de noapte fluturînd, suflînd de mai înainte greu şi mormăind.

În sfîrşit uşa se dădu în lături şi în odaie intră o făptură pe care oricine, în afară de cei doi, ar fi privit-o cu admi-

rație. Cu toate că era încă dimineața devreme, Marguerite de Valois purta o rochie de mătase albă, încărcată cu podoabe lucitoare. În picioare avea pantofi roșii, peruca îi era și ea roșcată iar nuanța tenului, ca să pară într-adevăr a unei blonde-roșcate, și-o potrivise cît se poate de bine, căci se pricepea de minune la sulimeneală.

Își făcu o intrare foarte potrivită pentru felul ei de frumusețe — semeață, dar cu pași ușori. La fel ar fi putut intra și într-o sală de serbări. Îi fu însă de ajuns să se uite la mamă-sa, apoi și la frate-său, ca să bănuiască ce o așteaptă. Trăsăturile nobile îi deveniră rigide, surîsul mîndru se schimbă într-un rictus de spaimă și se dădu repede un pas înapoi. Dar era prea tîrziu, căci Catherine făcuse un semn și ușa fusese închisă pe dinafară.

— Ce aveți cu mine ? întrebă sărmana, cu glasul aproape sugrumat, cu răsuflarea tăiată.

Carol al nouălea se uită către maică-sa și, cum bătrîna se prefăcea că nu-l vede, înțelese că i se îngăduie orice. Se repezi dar asupra surorii sale, zbierînd. Îi smulse peruca roșcată din cap și părul negru al fetei căzu în dezordine peste frunte ; de acum orice poză devenea cu neputință, chiar dacă Margot ar fi avut timpul s-o adopte. Regescul frate o plesni peste obraz, pe o parte, apoi pe alta, cu îndărătnicie, deși fata căuta să se ferească.

— Na, mai culcă-te cu Guise ! urlă. Na, să mă mai detronezi pe mine ! gîfîi el.

Sulimanul i se lipi de palme, și pe fața fetei apărură dungi roșii. Iar cînd, căutînd să-și ferească fața, se plecă și se cinchi, pumnii lui îi nimeriră umerii rotunzi.

— Umflato !

Și în timp ce o bătea, hohotea sălbatic și-i smulgea rochia. Atingîndu-i carnea, îl cuprinse pofta s-o lovească peste tot. Dar în cele din urmă fata părăsi muțenia pricinuită de groază, începu să țipe, încercă să fugă, căută adăpost în brațele mamei.

— Uite unde ai ajuns, îi spuse *Madame* Catherine și o ținu strîns pînă cînd Carol al nouălea o înșfăcă din nou.

— Pune-o pe genunchi ! îl sfătui *Madame* Catherine, și el îi urmă îndemnul, cu toată împotrivirea victimei.

Îi strînse mijlocul cu brațul, ca într-o menghine, iar cu mîna liberă o lovea peste părțile cărnoase. *Madame* Catherine socoti, însă, că numai atîta nu-i de ajuns și-l ajută și dînsa cît o țineau puterile. dar mînuțele ei grăsuțe nu prea pricinuiau durere. De aceea se plecă peste posteriorul bine format al fetei, și-și înfipse dinții în el.

Marguerite urlă ca un animal înjunghiat. Fratele său, care ostenise, se opri din bătaie și o lăsă să cadă pe jos, privind-o fix, ca un om beat. Și reginei i se tăiase răsuflarea, iar în ochii ei negri, șterși se ivi o scînteiere. Împreunîndu-și din nou degetele pe burtă, rosti liniștită ca totdeauna :

— Scoală-te, fetiţo, uite în ce hal eşti !

Şi-i făcu semn lui Carol să dea mîna surorii ca s-o ajute să se ridice. După care purcese şi dînsa să pună în ordine fustele fiicei. Dîndu-şi seama că primejdia trecuse, prinţesa Margot îşi recăpătă înfăţişarea impunătoare.

— Mi-ai rupt toate de pe mine, neghiobule ! se răsti la Carol. Cheamă-mi camerista !

— Nu, zise bătrîna hotărît. Asta trebuie să rămînă între noi.

Şi cusu singură găurile din rochia de mătase albă, apoi repară tot cu mina ei sulimanul şters de palme şi de lacrimi. La porunca Catherinei, Carol ridică de sub pat peruca pe care o smulsese din capul surorii, o scutură de praf şi i-o aşeză la loc. Margot era din nou mîndra şi graţioasa domnişoară care intrase cu puţin timp înainte în odaia mamei !

— Du-te şi-ţi citeşte hîrţoagele tale latineşti, mormăi Carol al nouălea, iar Catherine de Medicis adăugă :

— Şi nu uita ce ţi-am spus acuma !

ANGLIA

Dar şi o altă preaputernică doamnă îi purta de grijă lui Henri, în timp ce el nu se gîndea decît la plăcerile sale. Elisabeta a Angliei primi în palatul ei din Londra pe ambasadorul britanic la Paris.

— Ai întîrziat o zi, Walsington.

— Marea a fost furtunoasă. N-a lipsit mult ca maiestatea-voastră să nu fi putut privi decît un ambasador mort. Şi mă tem că el n-ar fi putut raporta toate cîte sînt de raportat.

— Ai fi scăpat ieftin, Walsington. Moartea pe mare e mai uşoară decît moartea de mîna călăului. Căci butucul şi securea sînt mai aproape de grumazul tău decît îţi închipui.

— A muri pentru maiestatea-voastră este răsplata cea mai frumoasă pe care şi-o poate dori un om, mai cu seamă cînd are conştiinţa datoriei împlinite.

— Datorie ? Tu ţi-ai făcut datoria, nu ? Ce răsplată ziceai că-şi poate dori un om, porcule ? ! Şi-l lovi cu palma drept peste obraz.

Ambasadorul văzuse venind lovitura, dar nu clinti capul, deşi ştia prea bine că mînuţa reginei lovea vîrtos. Regina era înaltă, cu pielea albă, de o vîrstă greu de ghicit şi se ţinea dreaptă ca o platoşă, iar părul ei avea culoarea aceea roşcată, pe care Marguerite de Valois o prefera cînd îmbrăca anumite rochii.

— Curtea Franţei se apropie pe zi ce trece de regele Spaniei, şi tu nu-mi spui nimic. Din pricina acestei alianţe mă aflu în cea mai mare primejdie de a-mi pierde ţara şi tronul, şi tu moţăi !

— Îmi pare rău, dar trebuie să-mi aduc acuzaţii şi mai grave încă. Eu însumi am răspîndit zvonul despre această apropiere şi de aceea ştiu prea bine că e fals.

— Te-ai apucat să răspîndeşti zvonuri care mă păgubesc?

— Am pus să se facă o spargere la ambasada spaniolă şi cică acolo s-ar fi găsit scrisori aducînd dovezi ce nu pot suferi tăgadă. Dar ele nu există de fel. Şi toate astea s-au făcut în folosul maiestăţii-voastre.

— Ai îmbrăţişat într-ascuns catolicismul, Walsington. Străjeri! Puneţi mîna pe el! De mult te suspectez. Şi am să privesc cu plăcere cînd ţi s-o despărţi capul de trunchi!

— Nădăjduiesc, însă, că-mi veţi îngădui să vă povestesc mai înainte o istorioară hazlie, spuse ambasadorul, care era acum între doi străjeri înarmaţi. Am făgăduit anume mîna maiestăţii-voastre unui prinţ pe care nu-l cunoaşteţi.

— E vorba probabil de d'Anjou, fiul Catherinei.

Şi făcu un semn sentinelelor să se depărteze. Planurile de căsătorie, da, o interesau.

— Cred că d'Anjou n-ar trebui luat în considerare. Ştiu doar că, pe bună dreptate, maiestatea-voastră n-aveţi o părere prea bună despre casa Valois. Nu, e vorba de un altul. În sudul Franţei există un tînăr prinţ protestant, pe care regina Catherine ar dori să-l însoare cu fiica ei; ideea bătrînei regine nu e rea; tînărul ar putea scoate din impas familia Valois.

— Dar atunci ar năvăli în Flandra! Căsătoria prinţesei de Valois cu un prinţ protestant — ştiu despre cine-i vorba — asta înseamnă război între Franţa şi Spania şi atacarea Flandrei. N-am nevoie de o Franţă unificată. În Franţa trebuie să continue războiul civil. Îi prefer de o mie de ori în Flandra pe spanioli, care decad oricum din pricina papistăşiei lor, decît o Franţă unită sub un protestant.

Şi, pentru a se auzi mai bine vorbind, Elisabeta măsură încăperea cu picioarele ei lungi, făcînd paşi mari. Printr-un semn îi îndepărtase nerăbdătoare pe străjeri, iar Walsington se trăsese într-un ungher, spre a-i face loc. Deodată se opri în faţa ambasadorului.

— Şi zici să mă mărit cu tînărul Navarra. Cum arată?

— Destul de bine. Dacă ar fi vorba numai despre asta. E doar ceva mai mărunt ca maiestatea-voastră.

— Nu-mi displac bărbaţii scunzi.

— De multe ori sînt chiar mai bine ca bărbaţi.

— Ce vorbeşti, Walsington? Eu nu mă pricep de loc la treburile astea! Şi la faţă cum arată?

— E măsliniu şi faţa îi e perfect ovală.

— Oh!

— Numai nasul... îl are cam lung!

— Uneori, ăsta e un avantaj.

— Da, lungimea. Dar nu forma. Căci vîrful i se pleacă în jos, spre gură. Cu timpul, mă tem, s-o pleca şi mai mult.

— Păcat. Dar nu-i nimic. Oricum, n-aș lua de bărbat un mucos ca ăsta. E foarte tînăr, nu ? întrebă femeia cu vîrsta greu de aflat. Și l-ai făcut să nutrească nădejdi în ce mă privește ? Cred că a fost bucuros, nu ?

— Frumusețea îl entuziasmează. A acoperit cu sărutări și lacrimi portretul maiestății-voastre, minți ambasadorul.

Asta cred. Și i-ai scos din cap planul unirii cu familia Valois ?

— Am știut doar că maiestatea-voastră n-ar dori o asemenea legătură.

Ei, nu ești chiar așa de neghiob cum pari ! Numai de n-ai fi un trădător !

Glasul reginei era aspru, dar binevoitor. Ambasadorul înțelese că primejdia de a fi decapitat se depărtase și se înclină pînă la pămînt.

Domnule ambasador, reluă Elisabeta și se așeză în sfîrșit în jeț, aștept să-mi vorbești despre negocierile dintre cele două regine. Uită-te la mine ! Vreau să spun, despre negocierile dintre reginele Cathernie și Jeanne. Știu că amîndouă au un cuvînt la fel de greu de spus în ce privește viitorul Franței !

— Clarviziunea maiestății-voastre îmi stîrnește o admirație vecină cu spaima.

— Cred și eu. Nu te-ai gîndit, se vede, niciodată că pun alți spioni să-mi supravegheze spionii oficiali, adică ambasadorii.

Walsington se prefăcu foarte mirat, deși nu era o noutate pentru el.

— Mărturisesc, răspunse simplu, că am vorbit mai întîi numai despre micul prinț de Navarra și nu despre maică-sa, fiindcă și stăpîna mea este o tînără și frumoasă regină. Dacă aș fi avut de stăpîn un rege bătrîn, i-aș fi vorbit numai despre mama prințului. Căci primejdia poate veni numai din partea reginei Jeanne.

Diplomatul înțelese că-și cîștigase cauza pe jumătate : de aceea glasul îi deveni și mai supus, și mai pătrunzător :

— Trebuie să povestesc maiestății-voastre o istorioară tristă, care dovedește cît de prefăcuți și de vicleni sînt oamenii. Să vedeți cum a fost păcălită sărmana regină Jeanne de un englez. Se prefăcu el însuși foarte mîhnit de cele întîmplate reginei Jeanne și cu mîna schiță un semn de negare. Nu, nu de mine. Căci noi trebuie să fim corecți în orice împrejurare. E vorba de unul dintre oamenii mei, de altfel lui i-a venit ideea. L-an lăsat să facă cum îl taie capul, și omul a pleeat spre La Rochelle, unde pot fi întîlniți, negreșit, toți prietenii reginei Jeanne, printre care și contele Ludovic de Nassau. Agentul meu l-a convins pe neamț să se bage în pat și să facă pe bolnavul pînă cînd regina Jeanne va veni să-l viziteze la patul lui de suferință...

Şi ambasadorul îşi continuă istorioara, care se desfăşura ca o farsă shakespeareană ; dar îşi păstră ţinuta solemnă, ceea ce sporea şi mai mult plăcerea reginei. După ce rîse îndelung, Elisabeta zise :

— Cine-i aşa de naiv ca acest Nassau n-ar trebui să facă pe şiretul. Să caute s-o convingă pe Jeanne să renunţe la legătura cu familia Valois, singura alianţă care-i poate salva şi pe protestanţii francezi şi pe cei germani ! Şi dînsa a crezut chiar totul ? Că eu am să-i iau băiatul de bărbat ? Că fiica ei are să devină regina Scoţiei ?

— Cu cît perspectivele sînt mai orbitoare, cu atît sînt socotite mai reale, tocmai fiindcă iau ochii, o încredinţă ambasadorul.

Şi Elisabeta îi spuse cu o sinceră satisfacţie :

— Va să zică asta-i, aşa se explică intenţia dumitale de a mă mărita cu micul Navarra ! De ce n-ai spus-o de la început ? Trebuie să te ucid mai întîi, Walsington, ca să te hotărăşti să-mi dai o veste îmbucurătoare ?

— Maiestatea-voastră nu s-ar fi bucurat de la început aşa cum se bucură acum, iar eu nu mă gîndesc decît cum să fiu pe placul maiestăţii-voastre, chiar cu riscul de a rămîne fără cap.

— N-am să uit niciodată pozna asta a dumitale !

— Îi aparţine cu totul agentului meu, un anume Beel.

— Nu prea cred eu asta. Cauţi să-ţi măreşti meritul prin modestie. Să-i dai totuşi o răsplată acestui Beel. Dar nu prea mare ! adăugă îndată Elisabeta, căci nu prea era darnică.

URZELI, CAPCANE ŞI UN CUGET CURAT

Jeanne era a treia femeie în vîrstă care se îngrijea de soarta lui Henri şi singura care o făcea numai de dragul lui. De aceea nici nu se încredea decît în dînsa şi mai cu seamă nu punea nici un temei pe sinceritatea celorlalte două regine. E adevărat că se dusese să-l viziteze pe contele de Nassau la căpătîiul lui, fiindcă de mai multe zile i se spusese că bunu-i prieten gemea cumplit. Îl găsise cuprins de fierbinţeală, congestionat, dar i se păruse că mai degrabă de vin decît de temperatură. Ascultă totuşi, mai întîi, noutăţile bune pentru dînsa aduse de tovarăşul lui de chef, englezul Beel ; află despre spargerea făcută la ambasada spaniolă, despre scrisorile care dovedeau că la Curtea Franţei se făcea un dublu joc. În timp ce ei i-o oferea ca noră pe prinţesa Margot, Catherine pregătea împăcarea cu Filip al Spaniei. Cum ar fi putut dar regina să împlinească cererea Jeannei ca, împreună cu armata protestantă, să elibereze Flandra din jugul spaniolilor ?

Apoi, însă, Jeanne chibzui : „De la cine aş putea să aflu toate astea dacă nu de la englezii care au pus la cale spargerea ?“ Şi între timp îl pipăi pe grăsunul Ludovic pe sub lobul urechilor,

pe frunte și își dădu seama că era pe deplin sănătos. Drept care îl chemă pe chirurgul ei și-l pofti să dea anume leacuri bolnavului, care trebui să le și înghită pe loc, de voie, de nevoie. Peste puțin timp Nassau începu să năduşească grozav și se mai vădiră și alte urmări, care o îndemnară pe Jeanne să părăsească pentru o vreme odaia. Cînd se înapoie, victima se muiase de tot și mărturisi fără ocol că toată înțelepciunea îi venise de la domnul Beel, care era un agent al lui Walsington.

— Dar e prietenul meu, o încredință naivul Nassau, și de dragul meu îl puteți crede pe cuvînt. Pe mine nu m-ar minți.

— Dragă vere, toți oamenii sînt răi, afară de dumneata, observă Jeanne cu milă.

Dar protestantul german o conjură, cu neprefăcută îngrijorare, să nu se lase cu nici un chip atrasă de planul căsătoriei cu prințesa franceză. Printr-o asemenea căsătorie fiul ei ar cădea în mrejele catolicismului, protestanții și-ar pierde conducătorul, iar prințul de Navarra personal n-ar avea nici el nimic de cîștigat, deși ar fi împins să trădeze Religia. Căci ce-ar ajunge el ca soț al prințesei de Valois ? Nici pe departe regele Franței.

— Pe cînd în altă parte — și Nassau făcu o pauză plină de subînțelesuri — ar putea deveni rege. Un mare rege. Iar sora lui, fiica maiestății-voastre, Catherine, doamnă, ar deveni și ea regină. Toate acestea sînt atît de avantajoase pentru Religie, încît chiar și numai pentru asta trebuie să fie posibile, adăugă bunul Ludovic, și sînt pe deplin încredințat că misiunea de a vi le aduce la cunoștință mi-a fost hărăzită de dumnezeu.

Jeanne băgă de seamă că-l uitase cu totul pe prietenul său Beel.

Nassau pusese multă căldură în vorbele lui și, după ce sfîrși, căzu fără puteri cu capul pe pernă, iar regina Jeanne îl părăsi, după ce-l încredință grijii medicului ei. Îi părea rău că trebuise să-l aducă într-o stare de plîns pe acest om cumsecade spre a scoate adevărul de la el. Căci, din păcate, minciuna nu-și alege ca unealtă numai oameni necinstiți.

Cu ultimele sale puteri, înainte de a leșina, Ludovic de Nassau mai avusese vreme să-i destăinuiască Jeannei d'Albret cine oferea celor doi copii ai ei căsătoria și tronul : Elisabeta a Angliei și regele Scoției — un noroc de necrezut pentru oricare altă mamă. Dar Jeanne d'Albret găsi aceste oferte foarte firești, ținînd seama de vechimea familiei ei, de izbînzile armatei protestante și de înalta demnitate a Religiei. Nici nu-i trecu prin minte că Elisabeta i-ar putea face, pe căi ce n-o angajau la nimic, o ofertă amăgitoare, spre a o împinge să renunțe la unirea cu Curtea Franței. Regina Jeanne era prea mîndră pentru a-și putea închipui că cineva s-ar gîndi s-o folosească împotriva Franței, cu scopul de a menține țara dezbinată și slăbită.

A doua zi îi spuse lui Coligny :

— Toată noaptea m-am zbuciumat să aflu care-i adevărata voință a lui dumnezeu : fiul meu să fie rege al Franței sau al Angliei ? Care-i părerea domniei-tale, domnule amiral ?

— Cred că nu putem cunoaște voința lui dumnezeu, răspunse Coligny. Dar e sigur că cei mai zeloși hughenoți, cei mai credincioși partizani ai maiestății-voastre, nu doresc de fel ca prințul, fiul vostru, să intre în legături de familie cu dușmanii jurați ai Religiei. Întrucît îl privește pe dumnezeu, nu pot să spun, însă, că ar fi împotrivă, încheie prudentul amiral.

— Nu-i împotrivă, declară cu cea mai mare hotărîre Jeanne d'Albret. Mi-a dat de știre ca în această chestiune să mă conduc după considerente strict lumești, ținînd seama numai de onoarea și mărirea casei mele ; mi-a dat de știre că tot ce slujește acestui țel îl slujește și pe el.

Coligny se prefăcu convins. Avea și el foarte puțină încredere în intențiile englezilor, căci gîndea ca un soldat. Englezoaica protestantă ar fi trebuit să-l ajute să elibereze Flandra de sub spanioli, dar nici nu se gîndea s-o facă, în timp ce Curtea catolică a Franței îi făgăduia bucuroasă ajutor. De aceea el, Coligny, era pentru căsătoria prințului de Navarra cu Marguerite de Valois, și chiar dacă ridică anume obiecții, le alese așa fel ca, fiind ușor de respins, să întărească hotărîrea reginei Jeanne. Jeanne aminti că englezii au fost totdeauna dușmanii Franței. Coligny afirmă că vremurile acelea trecuseră — ca și cum n-ar fi fost de ajuns că, prin căsătoria cu regina Angliei, prințul ar fi pierdut orice popularitate și orice perspective de a se urca pe tronul Franței.

Jeanne spuse că Elisabeta e prea bătrînă, că n-ar mai putea da naștere unui fiu, iar soțul ei n-ar putea nădăjdui să fie părtaș la conducerea treburilor coroanei engleze. Dar Coligny aminti că mai era și sora prințului, Catherine, care cu siguranță va dărui copii regelui Scoției. Iar regele Scoției este moștenitorul legitim al tronului Angliei, în caz că Elisabeta ar muri fără să aibă copii. Jeanne începu să-și piardă cumpătul ; Coligny își dădu seama că întinsese destul coarda. Henri al ei, jertfit și neluat în seamă, voiosul ei Henri să-și irosească viața trăind ca un trist prizonier lîngă o femeie bătrînă ! Și abia acum înțelese și mai bine cumplita greșeală pe care ar fi săvîrșit-o dacă din cele două hotărîri posibile ar fi ales-o pe cea rea.

Plăpînda Jeanne sări dar de pe jilțul ei și începu să alerge prin odaie ca Elisabeta Angliei cînd se mîniase atît de rău pe ambasadorul care lucrase spre folosul ei. Regina Jeanne era mîniată, însă, din cu totul altă pricină ; își ieșise din fire fiindcă se hotăra fericirea fiului ei. Drept care, porunci îndată, dînd glasului ei timbrul grav, care se făcea atît de rar auzit :

— Nici o vorbă mai mult, Coligny ! Cheamă-l pe fiul meu !

Amiralul se duse la ușă și transmise porunca mai departe. Iar în timp ce amîndoi așteptau, bătrînul oștean îndoi un genunchi în fața femeii și mărturisi :

— Am adus toate aceste obiecții numai pentru ca să le puteți respinge.

— Ridică-te, îi răspunse Jeanne. Te-ai gîndit desigur la făgăduiala reginei Catherine că îți va da comanda supremă în Flandra. Dar cu ce drept te-aș putea învinui de egoism? Vezi, dacă fiul meu ar pleca în Anglia și fiica mea în Scoția, aș rămîne o biată femeie fără sprijin, mi-ar fi greu să port povara cîrmuirii și nici nu m-aș mai putea aștepta la respect și ascultare din partea nobilimii Franței. Dacă acesta e adevăratul motiv care m-a făcut să iau hotărîrea, apoi să mă judece dumnezeu.

— Amin, răspunse bătrînul și amîndoi rămaseră nemișcați, cu fruntea plecată, pînă cînd veni Henri.

Tînărul dădu buzna în odaie, cu răsuflarea tăiată, cu ochii scăpărînd; alergase pesemne după vreo fată. În orice caz, nu simțea nici un îndemn să răspundă în fața lui dumnezeu de faptele și gîndurile sale din ultimul ceas, ca ceilalți doi. Totuși, se adaptă îndată atmosferei solemne din încăpere.

Regina Jeanne luă loc și-i pofti și pe prinț și pe amiral să facă la fel; voia să cîștige timp, spre a-și căuta cuvintele cu care să înceapă. Dar Coligny îi făcu un semn plin de supunere prin care își arăta totodată intenția de a-i veni în ajutor. Voia să spună că el știa mai bine cum trebuie început. Și cum dînsa înclină capul înțelegînd, amiralul începu într-adevăr să vorbească.

SFATUL CELOR TREI

— Prințe, rosti Coligny, trebuie să ținem sfat cu privire la viitorul Religiei, care e în aceeași măsură și viitorul regatului. Aici și acum va fi luată o hotărîre însemnată, și anume de măria-ta. Voința lui dumnezeu se va face cunoscută prin glasul măriei-tale. Ascultă dar cu luare-aminte porunca pe care el o va insufla inimii tale. Din parte-mi, sînt gata să mă înclin în fața ei.

Jeanne voi să intervină. Bătrînul îi arătă, însă, plin de respect dar și cu toată hotărîrea, că nu sfîrșise încă.

— Două Curți puternice vor să se unească prin legătura căsătoriei cu măria-ta și multe, foarte multe, atîrnă, atît pentru vremea de acum, cît și pentru vremurile ce vor veni, de alegerea ce vei face.

Pauza pe care o făcu aici Coligny nu însemna de fel că voia să lase cuvîntul altcuiva; nu, era menită numai să-i țină pe cei doi ascultători cu răsuflarea tăiată. Și Jeanne era cu adevărat profund emoționată. Henri băgă de seamă spăimîntătoarea schimbare a trăsăturilor ei, și ochii i se umplură de lacrimi. Un hohot de plîns se iscă undeva în făptura lui, urcă repede ca un gînd pînă în gîtlej și acolo pieri, numai ochii îi rămaseră umezi.

Cu priviri tulburi, întruchipînd parcă înduioșarea, Henri își spunea totuși în sinea lui : „Un palavragiu bătrîn ! Nu poate vorbi mai pe șleau ? Știu doar de mult că trebuie să mă căsătoresc fie cu durdulia mea Margot, fie cu bătrîna englezoaică. Ca și cum Nassau nu mi-ar fi bătut destul capul ! Dar ce să caut eu în Anglia ? Pe cînd Margot mi-a făgăduit de mult că am să-i văd picioarele."

Coligny se plecă spre Jeanne, murmurînd :

— Să-i dăm răgaz ! Așteaptă harul domnului.

Abia acum își dădu Henri seama de neastîmpărul de care era cuprinsă preaiubita-i mamă. De aceea mintea i se limpezi pe deplin. Și cu glas aspru, care îl uimi într-ascuns și pe el, declară :

— Vreau să slujesc Franța. Aleg Religia și deci Franța.

Auzind aceste vorbe, protestantul Coligny se ridică de la locul lui. Întinse brațele, de parcă l-ar fi așteptat chiar pe dumnezeu, Henri îl îmbrățișă, apoi zvîntă cu buzele lacrimile de pe obrajii mamei sale.

Sfatul continuă, dar mai puțin solemn. Cei trei căzură de acord că Parisul, și nu Londra, le oferea toate avantajele. Henri întrebă chiar dacă oferta engleză trebuia socotită serioasă. Poate că era menită numai a face să eșueze unirea cu Curtea Franței. Jeanne trebui să jertfească mult din amorul ei propriu înainte de a primi măcar să se ia în discuție o asemenea presupunere. Înțelepciunea și pătrunderea băiatului îi dădeau o consolare pentru trufia ei. Henri declară că lasă din toată inima strălucita situație de prinț-consort al reginei Angliei vărului său d'Anjou.

— Va fi unul mai puțin ! adăugă el pe neașteptate ; dar ceilalți doi înțeleseră prea bine ce voia să spună.

Jeanne recunoscu că *Madame* Catherine nu trebuia să fie scoasă din fire acum, cînd se gîndea să-l însoare pe cel de al doilea fiu al ei în Anglia. Și repetă și dînsa :

— Unul mai puțin ! Apoi vorbi pe șleau : au fost patru. După Carol vor rămîne doi. Dintr-un copil delicat, Carol a devenit un bărbat greoi și grosolan, deși i se spune rege. Iar din cînd în cînd sîngerează

La aceste cuvinte, amîndoi — și tînărul, și bătrînul — întinseră gîtul și ciuliră urechile. Dar Jeanne nici nu se uită la ei ; dădea din cap ca o femeie care știe ce spune cînd e vorba de trupul omului și de funcțiunile lui.

— Sîngerează, repetă ea. Sîngele lor nu curge, ci răzbate încet prin piele. Toți cei patru fii ai bătrînului rege suferă de acest belșug și cel dintîi a și murit din pricina asta.

— Ceilalți sînt și ei condamnați să moară ? întrebă Henri rece.

Coligny răspunse aspru :

— Familia Valois persecută Religia. Asta-i osînda lor.

— Boala nu le vine de la familia Valois ci de la mama lor care a fost multă vreme stearpă.

Cei doi bărbaţi dădură nedumeriţi din cap ; asta n-o mai înţelegeau. Jeanne ajunsese să cunoască legătura între lucruri care păreau cu totul diferite, fiindcă veghease şi dînsa destule nopţi cu răsuflarea tăiată, simţind ciudate împunsături sub ţeastă, de jur împrejurul capului. Şi cum nici un medic nu fusese în stare a-i explica pricina suferinţei, înţelesese singură că soarta omului se hotărăşte după voinţa domnului în trupul lui înainte de a ieşi la iveală. Dînsa era sortită să sufere şi să se stingă curînd, lăsînd în urmă-i un fiu ales de dumnezeu. Catherinei, duşmana ei, îi era hărăzit însă să îmbătrînească, pentru ca să vadă cum i se sting toţi feciorii, născuţi prea tîrziu. Jeanne era încredinţată că aşa se va întîmpla şi nutrea această convingere cu cugetul curat şi fără milă.

— Am să dau aşadar trimisului reginei Catherine răspunsul că nu mă împotrivesc la unirea cu familia ei dacă îmi îndeplineşte anume condiţii.

— Condiţii aspre, de neclintit ! ceru Coligny. Curtea să se declare împotriva Spaniei. Trupele ei să intre în Flandra şi eu să le conduc.

— Prinţesa de Valois să devină protestantă, hotărî Jeanne.

Henri fu atît de uimit, încît nu-şi putut înăbuşi o exclamaţie. Margot şi Religia ! Religia şi Margot cea veşnic îndrăgostită ! Nu mai ştia cum să se stăpînească, cum să-şi ascundă rîsul. Pînă la urmă se piti într-o nişă adîncă, trase draperia din faţa ei şi chicoti în pumni.

Pătrunsă de însemnătatea clipei, maică-sa explică amiralului:

— Fiul meu mulţumeşte lui dumnezeu că viitoarea-i soţie va fi mîntuită.

Coligny socotea, însă, că o asemenea convertire ar pune la grea încercare răbdarea celui de sus. Era gata să spună că prinţesa duce un trai mult prea liber, că are legături binecunoscute cu ducele de Guise. În calitate de creştin ar fi trebuit să vorbească, dar ca om de lume preferă să tacă şi astfel aşteptară amîndoi pînă cînd Henri se înapoie lîngă ei. Atunci Jeanne îi arătă mai în amănunt primejdiile care îl aşteptau :

— Nu uita niciodată că în primul rînd vor să te aibă în puterea lor. Dintotdeauna, *Madame* Catherine a socotit că trebuie să-şi ţină duşmanii pe lîngă dînsa. Iar după fiii ei, care sîngerează atît de uşor, tu eşti cel mai apropiat pretendent la coroana Franţei. Ştiu că, cu ajutorul tău, vrea să scape şi de Guise, a cărui familie îi pare mai primejdioasă decît a noastră, rosti dînsa cu un ton plin de dispreţ. Dar principala ţintă a reginei este să te momească la Curte. N-am să îngădui, însă, aşa ceva. Am să plec eu în locul tău şi o să vedem dacă va izbuti să mă dovedească !

Coligny aprobă înciudat.

— Iar eu am s-o urmez pe maiestatea-voastră de aproape. Condițiile noastre trebuie îndeplinite toate, de unde nu, armata protestantă, în frunte cu prințul de Navarra, va porni asupra Parisului. Și atunci nu va mai încăpea îndurare !

Tînărul Henri se gîndi că armata protestantă nu dăduse dovadă nici mai înainte de prea mare blîndețe. Vedea înaintea ochilor trupurile chircite ale țăranilor care spînzurau de grinzile caselor, cu jar încins sub picioare. Dar ce putea spune el dacă și preaiubita-i mamă era de părere că așa-i rînduiala lumii și că războiul pentru Religie și pentru regat nu poate fi dus altfel ? Și apoi ce alta meritau *Madame* Catherine și catolicii ei dacă pînă și preaiubita-i mamă era în primejdie din pricina lor ?

— Mamă ! strigă el. Nu pleca ! Să nu-ți facă vreun rău !

O spusese cu aerul unui copil înspăimîntat. Jeanne îl trase lîngă dînsa, îi culcă capul în poală, vorbi — către el, pentru sine însăși și pentru inima ei : „O femeie singură nu are a se teme de nimic. O păzește dumnezeu, fiindcă nimeni altcineva n-o ocrotește. Dar ce mai însemnez eu acum în fața lui dumnezeu ? Înainte, da, înainte însemnam nespus de mult : eram vasul. Acum însă vasul s-a golit și trebuie să se spargă."

Credea că vorbește cu glas tare, dar nu spunea aceste vorbe decît în gînd ; ele însemnau că Jeanne d'Albret își jertfea viața.

Sfatul se sfîrși. Henri și amiralul își luară rămas bun.

CU ADEVĂRAT SINGURĂ

Afară, Henri îi întîlni pe vărul Condé și pe tînărul La Rochefoucauld, față de care își deschidea de asemeni inima. Le spuse :

— S-a făcut ! Mă însor cu sora regelui Franței. E de altfel singurul loc liber la Curte. Au acolo cancelar, secretar, trezorier și bufon. Le mai lipsea un încornorat, și acela am să fiu eu !

Izbucni în rîs și sări în sus cu o veselie atît de molipsitoare, încît și ceilalți doi îl imitară, deși în adîncul ființei lor erau uimiți.

Jeanne se înapoie în ținutul ei, Béarn. Era toamnă, solul Catherinei, numit Biron, o vizită din nou, și dînsa nu se mai împotrivi. Puse însă cîteva condiții, condiții preliminare. O seamă de nedreptăți făcute protestanților trebuiau reparate, un oraș din sud trebuia evacuat, iar la Paris trebuia îndepărtată o cruce care era o ofensă adusă lui dumnezeu. Declară deschis că nu voia să fie păcălită ca atîția alții care plecaseră la Curte, plini de bună-credință !

Dar toamna trecu și veni iarna, pînă cînd se hotărî să plece. Răcise, apoi fiul ei suferise un accident ; s-ar fi putut crede că aceste întîmplări erau tot atîtea avertismente ce trebuiau s-o împiedice să plece. Totuși, în cele din urmă, mama și fiul se despărțiră ; iar locul despărțirii a fost orașul Agen, ziua,

13 ianuarie, anul şaptezeci şi doi. După albastrul cerului, după drumul însorit, nimeni n-ar fi putut crede că era vorba de o despărţire pentru totdeauna. Caii se opintiră, rădvanul cu burduful de piele se urni din loc dar palida Jeanne şi fiica ei Catherine tot mai priveau înapoi, rîdeau şi făceau semne. Henri îşi ţinea calul de dîrlogi şi privirea-i luneca de la una la alta. Văzu că umbrele de sub ochii mamei sale se întinseseră în ultima vreme pînă pe obraji. Între timp surîsul ei deveni rigid, şi fiul înţelese că mamă-sa nu-i mai deslușea bine chipul, din pricina depărtării, dar poate şi a lacrimilor care o podidiseră.

Cu ochii lor limpezi, fratele şi sora se putură urmări mai mult timp. Henri părea a-i spune : „Nu uita nici o clipă !" Iar dînsa îi răspundea : „Ştiu !" El îi spunea : „La cel dintîi semn de primejdie, trimiţi îndată un curier !" Şi dînsa îl ruga fierbinte : „De ai veni mai repede la noi !" Privirea lui îi mai porunci o dată : „Să ai grijă de mama, să ai grijă !" Dar rădvanul ajunsese la o cotitură şi totul se sfîrşi. Colbul stîrnit de cel din urmă dintre însoţitorii călări ai mamei şi fiicei mai stărui o clipă în aer, apoi se risipi şi el.

Timp de şase luni, Henri primi de la Jeanne cele mai dragi scrisori din viaţa lui, căci, oricîte femei va adora, pentru oricîte îşi va cheltui forţele, în străfundul lui va simţi întotdeauna că o singură femeie, numai una, a luptat din toată inima pentru el, a trăit numai pentru el, pînă la ultima fărîmă a plămînilor ei.

În februarie, cînd ajunseră la Tours, Jeanne s-ar fi întors bucuroasă, dar întoarcerea nu mai era cu putinţă. Din vorbele seniorilor pe care Catherine îi trimisese în întîmpinarea ei înţelesese că avea să fie trasă pe sfoară. Bătrîna regină şi fiul ei, regele, se aflau la Blois şi îi ieşiră înainte, întovărăşind-o o bucată de drum. Jeanne d'Albret nu voi să piardă nimic din puţinul timp ce-l mai avea de trăit şi ceru îndată ca logodnica prinţului de Navarra să treacă la protestantism. Lucrul cel mai rău era că bătrîna regină se feri să răspundă pur şi simplu : nu. Se prefăcu a crede că o asemenea cerere nici nu trebuia luată în serios. Era o idee năstrușnică, vînturată de creierul înnourat al unei femei nervoase, care trebuia liniştită printr-o continuă bună dispoziţie ; şi regina Catherine aplică mereu acest remediu. Îngrozitoarea bătrînă se arătă neîncetat dispusă să glumească şi să rîdă din iarnă pînă în mai, căci atîta durară negocierile din castelul de la Vlois, Jeanne, însă, care simţea că o părăsesc puterile, trebui să se cruţe, să nu-şi iasă din fire, fiindcă altfel şi-ar fi scurtat zilele.

Bătrîna regină glumea :

— Dar bine, draga mea ! Crezi că zdravănul tău cocoşel are să se sinchisească de credinţa puicuţii mele drăgălaşe, cînd o va...

Vorbise tare şi răspicat, cei din jur o auziseră toţi şi izbucniseră în rîs. Şi chiar dacă Jeanne s-ar fi mîniat, tot nu le-ar fi putut opri rîsul cu ţipetele ei. De aceea îşi încreţi buzele,

schițînd un surîs dispreţuitor, care trăgea un hotar între dînsa şi veselia generală din jur. Căuta să păstreze, în schimb, cît mai mult cu putinţă, aparenţa sănătăţii. Mai mult ca de orice se temea să nu-şi trădeze boala ! Pentru că atunci ar fi făcut cu dînsa ce-ar fi vrut ei.

Madame Catherine şi mintea în glumă ; şi nu era uşor de dibuit. După cîte pretindea ea, bunăoară, preceptorul prinţului de Navarra anunţase că prinţul, în ceea ce-l priveşte, n-ar avea nimic împotrivă să fie căsătorit după ritualul catolic, chiar prin procură în timp ce se mai afla încă în sud : atît de grăbit era.

Jeanne răspunse aspru :

— E ciudat că eu nu cunosc dorinţele fiului meu, în timp ce maiestatea-voastră le cunoaşte !

— Ar fi vrut să-ţi spună şi dumitale, dar a uitat din pricina aventurilor lui galante, glumi Catherine, şi se legăna în şolduri, pe picioarele ei scurte, de parcă ar fi fost gata să danseze.

Dar mai pe urmă, după ce Jeanne, sleită de puteri, se retrase, îngrozitoarea bătrînă povesti Curţii lucrurile tocmai pe dos de cum se întîmplaseră. Cică Jeanne se rugase ca fiul să-i fie primit oricum după ritualul catolic ori nu, numai cît mai repede ! Drept urmare, toată lumea îi ceru Jeannei socoteală, seniorii protestanţi îi făcură reproşuri amare, iar numeroasele domnişoare de onoare ale Catherinei îi cerură amănunte despre prinţul-minune, de a cărui sosire se bucurau ca nişte copii. Aceste domnişoare de onoare nu mai aveau de dăruit cinstea lor, ci cel mult unele favoruri, ceea ce şi făceau la primul semn al sceleratei lor stăpîne. Primiseră, probabil, porunca de a dezvălui simţitoarei Jeanne, fără a-i ascunde nimic, toată imoralitatea Curţii, spre a-i toci mai repede puterea de rezistenţă. Cum se lăsa seara, şi chiar mai înainte, Curtea părea un lupanar. Numai Margot, logodnica, se ţinea deoparte.

O DRAPERIE FLORENTINĂ

Mama lui Henri nu putea tăgădui că prinţesa de Valois avea o purtare fără cusur şi era foarte bine făcută, deşi îşi strîngea cam prea mult mijlocul. Avea o faţă albă-albă, senină şi voioasă ca cerul, cum spunea un curtean, pe nume Brantôme ; Jeanne îşi dădea, însă, se înţelege, seama şi în ce măsură afectarea şi sulimanul contribuiau la toate acestea. Numai în Spania se mai fardează atîta femeile. Şi curtenii exagerează ca nişte adoratori de idoli ce sînt. De la o prudentă depărtare Jeanne asistă la o procesiune păgînă, în care rolul principal îl jucă nu vreun călugăr sau un episcop, ci Margot, care, strălucind de pietre preţioase şi de perle, era obiectul adoraţiei nobilimii şi poporului. Oamenii de rînd îngenuncheau

la marginea drumului. Cei ce mergeau în procesiune simțeau că plutesc. Din mulțime se auzeau murmure ca de rugă. Era, probabil, o profanare.

Cînd Margot se înapoie la castel, Jeanne o pofti în odaia sa ; fata veni îndată, îmbrăcată în rochia ei de paradă și cu toate giuvaericalele pe dînsa. Jeanne nu se putu împiedica să nu observe că această frumusețe atît de mult lăudată avea totuși obrajii cam căzuți, sau cel puțin că după toate semnele se vor prăbuși de timpuriu, și atunci în trăsăturile fetei avea să se ivească chipul bătrînei Catherine.

— Scumpa mea fiică, i se adresă Jeanne, cu mai multă duioșie decît ar fi dorit. Ești frumoasă și bună. Și dacă am vreo dorință este să rămîi așa. Soțul tău va fi cu adevărat fericit.

— Îmi îngădui să nădăjduiesc, scumpă mamă, ca înfățișarea mea să nu te înșele. Cît privește, însă, însușirile mele morale, trebuie să mărturisesc că ele trag și mai puțin la cîntar decît cele trupești. N-am căpătat nici un fel de educație sau, în cel mai bun caz, una cu mari goluri.

— Vorbiți atît de frumos, îi spuse Jeanne începînd fără veste să-și mai tutuiască nora.

Între timp, elocventa Margot se gîndea la bătăile educative pe care le primise de la maică-sa și frate-său, fiindcă se culca cu Guise. Ah ! Cînd va mai avea parte de această bucurie ? Guise fusese îndepărtat de la Curte de *Madame* Catherine de îndată ce se vestise venirea mamei-soacre. Și se zvonea că se însoară, așa încît își va pierde iubitul ! Aproape să-i dea lacrimile. Își aduse însă aminte la timp de genele-i cănite, a căror vopsea ar fi putut fi spălată și de tenul ei neted care ar fi putut fi brăzdat de șiroaiele de lacrimi sărate. E mai bine să te oprești la timp.

Iar Jeanne rosti mai departe :

— Fiul meu a crescut la țară, totuși e fiu de rege. E soldat și de aceea are deopotrivă simțămîntul onoarei și curajul lipsit de ostentație, care caracterizează pe un adevărat soldat.

— Bunătatea și onoarea sînt unul și același lucru. Am citit în Plutarh...

— Și eu am dat fiului meu să-l citească pe Plutarh ; și știe să-și aleagă modelele dintre marii oameni ai antichității. Nu e de loc lipsit de duh, deși, după cum am spus, e un om simplu. Spiritul lui izvorăște dintr-o inimă fierbinte, și nu din subtilități deșarte ori din morminte spoite !

Și Margot îi continuă portretul :

— Are sînge regesc, dar perfect sănătos, iar spiritul lui își dă prea puțin seama de propriul rafinament.

Aceste trăsături erau contrariul celor ale ei și de aceea le putea defini. Jeanne crezu, însă, în chip cu totul neîntemeiat, că multlăudatul ei fiu făcuse să vibreze inima prințesei. De aceea continuă să-și dezvăluie gîndurile fără reticențe :

— Ce mult aș dori, fiica mea scumpă, ca după căsătorie să vă retrageți de la Curte. Pentru că aici domnește desfrîul. Și lucrurile au ajuns atît de departe, încît femeile îi provoacă pe bărbați.

— Și dumneavoastră ați băgat de seamă ? oftă Margot. Da, stăm prost cu morala.

— Trăiți laolaltă în pace și unire, departe de Curte. Am moșii în Vendôme, voi le-ați stăpîni, în loc să desfășurați un lux fără rost aici, la Curtea Franței, ca la procesiunea de azi. Am văzut seniori cu podoabe care valorează mai bine de o sută de mii de ducați ! Dumnezeu vrea, însă, să fie cinstit altfel și ne poruncește să luptăm pentru el, și nu să ne făl'm cu deșertăciuni. Scumpa mea fiică ! Toți sîntem supuși greșelii ; dar protestanții nu țin numai la împărăția lumii acesteia ; greșelile noastre au o justificare : știm să trăim în sărăcie, să înfruntăm primejdiile, să așteptăm cît trebuie — de dragul libertății, care vine de la dumnezeu.

Regina Jeanne tăcu, în sfîrșit, o clipă și își opri privirea insistentă asupra obrajilor albi ai prințesei Margot, care ținea ochii complet închiși. Iar Margot gîndea : „Primejdioși ! Mama are mare dreptate, sînt cumplit de primejdioși. Vor trebui luate împotrivă-le măsuri hotăritoare, și cam bănuiesc la ce se gîndește mama. Dar le amînă pînă cînd o pune mîna pe Henri al meu, pe băiatul crescut la țară, pe soldatul cinstit cu inima fierbinte și cu încă ceva, care mă interesează mult mai mult." Așa gîndea Margot, în timp ce Jeanne îi cuprinse cu mîna un genunchi. Era un gest care putea să însemneze și o luare în posesie, dar avea și ceva de rugă.

— Vino la noi ! o îndemnă, și glasul ei avea ciudate rezonanțe de clopot. Îmbrățișează adevărata credință. Vei fi mai fericită decît ai crezut vreodată că poți fi. Iar țara asta va cunoaște, în sfîrșit, unirea și liniștea.

„Pe socoteala cui ?" se întrebă sora lui Carol al nouălea, continuînd să țină ochii închiși. „Nici nu poate fi vorba de așa ceva", hotărî în sinea ei. În același timp, însă, băgă de seamă că ciudata femeie din fața ei era pe cale să-și piardă cumpătul. „Mîna cu care mi-a cuprins genunchiul se zgîrcește ; fără îndoială că se sprijină de mine, că alunecă. Dacă n-o ajut, îmi cade la picioare." Și o apucă repede pe Jeanne de încheietura mîinii.

— Doamnă, aveți o părere prea bună despre mine. Sînt poate numai ceea ce numiți un mormînt spoit. Orișicum, însă, fratele meu este regele Franței. Iar tatăl meu a fost și el rege al Franței, amîndoi catolici, și asta-i credința mea. N-o putem schimba, chiar dacă aș dori-o. Nu mă văd pe mine, fiica atîtor regi catolici, la predicile voastre. Asta nu înseamnă, însă, că fiul dumneavoastră trebuie să vină la liturghie ; voi fi îngăduitoare.

— Vrei să rămîi cu el la această Curte plină de păcate ?

Jeanne vorbea acum dezmeticită, de la distanță, și o tutuia, din desconsiderare. Dar își înăbuși ura care-i năvălea în inimă de dragul țelurilor înalte, inavuabile, pe care și le asumase. Cine era fata asta, cu miros de mosc atît de pătrunzător ? Ce-i putea sfărîma sau schimba voința ?

— Oh ! ciripi Margot plină de condescendență și chiar de milă față de femeia aceea nefericită. Fiul dumneavoastră se va obișnui repede cu viața de la Curte. Sînt gata să-l iau sub protecția mea. Nu pot deveni protestantă, dar simt prea bine că mă voi înțelege de minune cu un protestant simplu, fără fasoane.

Și continuă să vorbească, fiindcă prințesa de Valois vorbea foarte ușor. Dar fiecare cuvînt pe care-l rostea era o jignire și o făcea pe mama lui Henri să se înverșuneze împotrivă-i ; ea n-avea însă de unde să știe. În schimb, își aduse aminte, în timp ce vorbea, de sora mai mică a logodnicului ei, de copila neînsemnată, la care altminteri nu se gîndea niciodată. Acum își amintise, însă, de dînsa, fiindcă ușa care da în odaia vecină sau mai degrabă draperia care acoperea ușa se mișcase încetișor. Ridicînd glasul, Margot rosti :

— Chiar dacă nu l-aș socoti pe fiul dumneavoastră, doamnă, ca pe prietenul și stăpînul meu, încîntătoarea dumneavoastră fiică ar fi aceea care mi-ar deștepta interesul pentru el. Nu avem aici o asemenea fată ; e pentru prima oară cînd întîlnesc o asemenea făptură, care-mi aduce aminte, îngăduiți-mi comparația, de păstorițele regale ale antichității.

Catherine își făcu exact la timp intrarea, în carne și oase. Jeanne, care nu băgase de seamă că s-a mișcat draperia florentină, se sperie, crezu chiar, pentru o clipă, că noră-sa are un dar supraomenesc, cu atît mai mult cu cît Catherine venise în picioarele goale și cu părul revărsat peste cămașa de noapte albă. Blondă cum era și cu fața plină de candoare, semăna într-adevăr cu păstorițele evocate de Margot. La rîndul ei, aceasta se arătă surprinsă, dar fără a depăși buna-cuviință și fără a exagera. Se ridică în picioare pentru a o întîmpina pe drăgălașa fată și întinse puțin brațele.

Regina Jeanne văzu încă o dată căscîndu-se un mormînt spoit și își îndepărtă privirile, supărată mai ales pentru că se lăsase aproape înșelată, în timp ce încrezătoarea ei fiică mărturisea multadmiratei Margot :

— Tușesc nițel, trebuie să stau azi în pat și să beau lapte de măgăriță. O, doamnă, dacă ați vedea ce drăguț e măgărușul, fratele meu de lapte !

— Da tu ești mai drăguță, mititico ! exclamă Margot și-și îmbrățișă cumnata, șoptindu-i și alte vorbe plăcute.

Poate că pe Catherine o bucurau. Dar Jeanne n-asculta ce-și spuneau, ci măsura cu privirea odaia aceea străină, fără personalitate. Și la fel arătau toate odăile ! Aceleași tapete cu

multe chipuri, aceleași sipete sculptate, aceleași tavane scunde și apăsătoare, aceleași paturi ascunse sub baldachinuri și perdele, aceleași ferestre îngropate în nișe adînci ; și peste tot un aer tainic, tot soiul de ascunzișuri acoperind primejdiile sub odoare și podoabe. Ca și oamenii ! Și oamenii sînt la fel, simți Jeanne, și se înfioră fără să știe bine de ce.

Prințesa Margot știa, însă, mai multe decît dînsa. Prinsese cîte ceva din zbor la Curte și trăsese apoi anumite concluzii, comparînd cele ce aflase cu înfățișarea mamei și a regescului ei frate, cînd se sfătuiau în șoaptă. De aceea, în timp ce o ținea îmbrățișată pe nevinovata Catherine, simți că tresare parcă ceva în adîncul ființei ei, ceva minunat, care ar fi putut să fie conștiința. Ori poate, dimpotrivă, erau numai orgoliul și trufia, care resping tot ce e perfidie. Cu glăsciorul ei nesigur, accentuînd tematoare asupra silabelor de la sfîrșitul cuvintelor, Catherine îi susură :

— Sînteți atît de frumoasă, doamnă ! De v-ar vedea în clipa aceasta fratele meu... Veți fi bună cu el ?

— Da, da, îi răspunse Margot, gîndind în același timp cu o indignare crescîndă : „Nu, nu se poate să se întîmple așa ceva. Trebuie să le spun adevărul."

— Unde-i cățelușul dumneavoastră, doamnă ? E cel mai drăguț cățeluș pe care l-am văzut vreodată.

— Ți-l dăruiesc.

Și Margot își desfăcu brațele din jurul fetei. „Trebuie să-i previn !"

— Aș vrea să vă dau un sfat. Margot întinse capul înainte, spre a prinde privirea Jeannei. Și pentru prima oară, din pricina gîndului neobișnuit care o frămînta, își pierdu liniștea și stăpînirea de sine. În zadar încercă să se calmeze, suflarea îi deveni tot mai grăbită, și chiar nasul păru a i se alungi. Dar să nu spuneți nimănui că eu vi l-am dat !

„Odoarele ascund taine și primejdii", simți Jeanne. Și rosti :

— Știu că sînt dusă cu vorba și că vor să mă înșele.

— Dacă n-ar fi decît atîta ! Plecați, doamnă ! izbucni Margot, aproape țipînd, și în clipa aceea nu numai mărinimia o făcea să vorbească, ci pur și simplu groaza. Și, deodată șopti : Dar nu ne aude nimeni ? Luați-o pe fetița asta dulce, fugiți în sud, cît mai e timp ! Ca să dobîndiți ceva, n-ar trebui să fiți aici, și cu atît mai puțin fiul dumneavoastră !

Dar Jeanne nu-i răspunse lui Margot, în clipa aceea de supremă sinceritate, decît cu neîncredere și încăpățînare. Era hotărîtă să nu dea crezare amenințărilor. Margot nu izbuti să miște trăsăturile împietrite ale bătrînei și de aceea își îndreptă rugătoare mîinile către fată, implorîndu-i ajutorul. Privirea ei se depărtă de Jeanne. Voia că aceasta să vadă cum puterea ochilor ei negri aprinde în ochii luminoși ai fetei flacăra cunoașterii. Iar cunoașterea însemna acum : groază.

Dar Jeanne se încăpățînă în împotrivirea ei și se mînie chiar, văzînd că fiică-sa pălește și picioarele i se moaie.

— Destul ! porunci ea. Du-te și te culcă, fetițo ! Și abia după ce ușa se închise în urma Catherinei și draperia florentină nu se mai mișcă, Jeanne răspunse la sfaturile și avertismentele prințesei de Valois :

— Doamnă, am înțeles totul. Misiunea dumitale este să mă înspăimînți și să mă faci să șovăi ; această misiune ți-a fost dată de regină, mama dumitale. Du-te și spune-i dacă ai izbutit să faci să mă clătin ! Din parte-mi vreau să te anunț că domnul amiral a obținut de la fratele dumitale, regele, tot ceea ce-am dorit noi, protestanții. Și ar fi bine ca dumneata însăți să nu iei nici o hotărîre definitivă în privința religiei pe care s-o adopți, înainte de a vedea declarat războiul împotriva Spaniei. Și ai să-l vezi ! În orice caz, fiul meu, logodnicul dumitale, va sosi aici numai după ce partida noastră va căpăta toată puterea care i se cuvine.

— Firește, doamnă, răspunse Margot.

Pieptul suferind al reginei de Navarra tresălta de mîndria vorbelor pe care le rostise ; în același timp, recăpătîndu-și liniștea de totdeauna, sora lui Carol al nouălea nu mai găsi nici un motiv de a-și arăta mărinimia, sau de a-și face procese de conștiință. Se întorsese la gîndurile cu care începuse convorbirea : „Primejdioși ! Sînt foarte primejdioși ; mama are dreptate, trebuie luate măsuri hotărîtoare. Singuri își caută pierzania ; destinul antic, în plină acțiune !“ Căci Margot nu putea renunța la savantlîcul ei. Și rosti :

— Firește, doamnă, voi reflecta asupra cuvintelor dumneavoastră. După care făcu o plecăciune adîncă. Iar cînd mă voi fi încredințat că ați văzut cel mai bine situația, desigur că religia dumneavoastră va trebui să devină și a mea. Vreau să sper că domnul amiral îl va aduce cu sine pe logodnicul meu, prințul de Navarra, ca să fim cu toții la un loc.

Din nou o plecăciune adîncă, o adiere de mosc și prințesa Marguerite dispăru.

Jeanne se duse în odaia vecină, la fiica ei, care o privi cu ochii albaștri larg deschiși. Iar cînd se apropie de patul fetei, aceasta o cuprinse cu amîndouă brațele pe după gît :

— Mi-e frică, mamă ! Mi-e frică !

SCRISORILE

Mai tîrziu, amîndouă îi scriseră lui Henri, la Pau. De obicei, fiecare își concepea scrisoarea în cîte o încăpere a castelului din Blois, iar Catherine strecura pe furiș curierului trimis de Jeanne și scrisoarea ei. Într-un rînd Jeanne îi scrisese : „Să asculți des predicile și să te duci în fiece zi la rugăciune ! Piaptănă-ți părul peste cap, dar nu după moda veche ! Impresia

pe care trebuie s-o faci din prima clipă aici este : grație și îndrăzneală. Dar nu te mișca din Béarn pînă cînd nu-ți scriu din nou !"

La rîndul ei, Catherine îi trimitea fratelui său vești : „Prințesa mi-a dăruit un cățeluș foarte drăgălaș și am și mîncat la ea foarte bine. Mă place. Dar dacă ți-aș spune acum, scumpul meu frate, că mi-e teamă, cred că nu m-ai putea înțelege. M-ai rugat ca, la primul semn de primejdie, să-ți trimit un curier ! Nu văd nici un semn de primejdie și totuși trimit curierul ! Bagă de seamă — mi-ai spus din ochi la despărțire — ai grijă de scumpa noastră mamă ! Mama pleacă curînd cu toată Curtea la Paris, unde avem mulți dușmani. Am să fiu cu ochii în patru, dar ce bine ar fi dacă ai fi iar lîngă noi !"

De la Paris, din palatul prințului de Condé, unde locuia, Jeanne d'Albret scrise fiului ei Henri, în luna mai. Îi scrise seara, lîngă fereastra deschisă, la lumina lămpii care pîlpîia din pricina aerului cald.

„Am făcut rost de portretul prințesei și ți-l trimit. Fie ca să-ți facă plăcere ! În afară de prințesă, care e cu adevărat frumoasă, nu-mi prea plac multe aici. Regina Franței mă tratează ca pe omul cel mai de rînd, iar Margot a ta rămîne papistașă, cu toate silințele ce mi le-am dat. O singură mulțumire am avut : aceea de a fi putut scrie reginei Elisabeta a Angliei că însurătoarea ta a fost hotărîtă acum în mod irevocabil. Scumpul meu fiu, nu știu dacă te voi mai putea apăra multă vreme de ispitele acestei Curți. Nu te lăsa, însă, sedus de ele, nici în ce privește felul de trai, nici în ce privește credința !"

Iar într-o altă încăpere a palatului, surioara mîzgălea în taină : „Îți scriu în mare grabă despre ceva care ni s-a întîmplat astăzi ! Umblăm acum prin prăvălii pentru ca mama să facă cumpărăturile de care-i nevoie pentru nunta ta. Azi am fost la meșterul care face portretele prințesei, cu gîndul de a alege pe cel mai frumos ; deodată, în stradă s-au adunat o mulțime de oameni, care au început să murmure împotriva noastră. Au devenit tot mai gălăgioși și mai amenințători, pînă cînd garda noastră i-a împrăștiat. Mama a spus că a fost o adunătură de gură-cască, puși pe harță, cum se întîmplă adesea la Paris ; dar eu sînt convinsă că era în legătură cu căsătoria ta. Poporul de aici e împotriva ei și caută mereu pricină protestanților. La insistențele mele, cîțiva dintre seniorii noștri mi-au confirmat asta. Pentru că nu mai sînt așa de copilăroasă, cum se crede. Domnișoarele de onoare ale bătrînei și răutăcioasei regine, un întreg regiment de fete, au pretutindeni prieteni și-i atîță împotriva noastră, mai ales împotriva domnului amiral, care a sosit aici cu cincizeci de călăreți. *Madame* Catherine e furioasă împotriva amiralului, fiindcă apără cauza noastră din toate puterile. Nu-mi îngădui să spun : cu nechibzuință, pentru că nu sînt decît o fată. Ți-am scris în mare grabă toate

astea, curierul aşteaptă sub fereastră, în curte, să-i arunc scrisoarea, şi apoi mi se stinge şi lampa şi trebuie să mai şi pecetluiesc."

Şi în timp ce Catherine picura ceara pe hîrtie, lumina lămpii mai pîlpîi o ultimă oară şi se stinse. Lampa Jeannei continua, însă, să lumineze şi regina scria :

„Coligny e mai dîrz ca totdeauna şi asta-i o mîngîiere pentru mine. El cere să se declare războiul în Flandra şi regina nu i se poate împotrivi, chiar dacă susţine în chip cu totul greşit că nimeni nu ni se va alătura, nici Anglia, nici prinţii germani reformaţi. La urma urmei nu-i decît o femeie bătrînă ; fiul ei, regele, se teme, însă, de domnul amiral şi de aceea nu mai poate de dragul lui şi-l numeşte părintele său. Cînd s-au revăzut pentru prima oară, Coligny a îngenuncheat, dar în intenţia şi în gîndul lui era de a se umili în faţa lui dumnezeu şi nicidecum în faţa lui Carol al nouălea, care, dimpotrivă, nu-i iese din cuvînt, îl copleşeşte cu onoruri şi nu hotărăşte nimic fără a se sfătui cu el. Regele a dăruit domnului amiral o sută de mii de livre spre a-şi putea restaura castelul ars din Châtillon. Domnul amiral e acum acolo. Regele a rămas, însă, la Blois, de dragul unei amante. Domnul amiral are dreptate : asta ne dă prilejul s-o înlăturăm de la putere pe *Madame* Catherine. Acum e momentul, fiul meu, grăbeşte-te şi vino !"

Aşa suna scrisoarea Jeannei, pe care curierul, un nobil din Béarn, o puse bine, cu gînd ca în zorii zilei să plece cu dînsa. Sau cel puţin aşa credea, că cele două scrisori, a reginei Jeanne şi a fiicei ei, se află în deplină siguranţă asupră-i. Dar înainte de a apuca să ajungă la gazda unde şedea, cu mai mulţi tovarăşi, fu atacat de nişte beţivi. În ciuda întunericului, curierul băgă de seamă că aceştia făceau parte din garda personală a reginei Franţei. Se apără cît putu, dar o lovitură puternică îl trînti la pămînt. Cînd se ridică, agresorii fugiseră şi împreună cu dînşii dispăruseră şi scrisorile încredinţate.

Acestea ajunseră fără întîrziere în mîinile Catherinei de Medicis, care le deschise fără a rupe peceţile. Singură în odaia de culcare, citi ceea ce vrăjmaşa ei Jeanne şi fiica acesteia îi aduceau la cunoştinţă, cu sau fără voia lor, şi se bucură. Se bucură, deoarece conspiraţiile descoperite aveau darul de a o însufleţi. Orice monstruozitate a naturii sau a sufletului omenesc îi îndreptăţea propria fire şi propriul fel de a gîndi, împingînd-o către acţiuni hotărîtoare. Şedea în jeţul ei înalt de lemn, atît de incomod, şi nici nu se mai uita la filele scrise căci le cunoştea cuprinsul pe de rost. Numai două dintre cele şase lumînări de ceară albă care fuseseră aprinse în odaie mai luminau ; pe celelalte le stinsese cu mînuţele ei. Lumina lor scălda grămezile puhave de carne ale bărbiei şi obrajilor ; partea de sus a feţei era astfel umbrită şi în această umbră numai ochii, de obicei de un negru-stins, luceau ca doi cărbuni încinşi.

Indiferent, însă, de ceea ce destăinuiau ochii din cele ce se petreceau în sufletul bătrînei regine, în odaia ei se zăreau, străbătînd întunericul, detalii ale picturii de pe lambriul de lemn, cînd o gură căscată într-un țipăt, cînd un cuțit ce spinteca aerul. Iar cînd flacăra lumînărilor, întoarsă de curentul de aer, lumină alt colț, apăru surîsul senzual al unei nimfe și mîna care o înșfăca.

Madame Catherine se gîndi că, după chiar cuvintele vrăjmașei, urma să fie îndepărtată de la putere. Nechibzuita își și închipuia că a ajuns stăpînă și că dînsa, *Madame* Catherine, a rămas singură și părăsită, iar fiul ei, regele, e unealta unui răzvrătit, pe care parlamentul îl condamnase să fie spînzurat în Piața Grève ! „Dar sentința n-a fost anulată încă, scumpa mea prietenă ! Și de unde știi că fiul meu Carol nu e cîteodată cuprins de remușcări ? Și chiar dacă el nu s-ar răzgîndi, știe de frica fratelui lui d'Anjou, care e favoritul meu, fiindcă nu-i plac femeile. Așa încît pot să-l amenințe pe fratele cel mai mare cu cel mijlociu ; Carol știe doar cît de năprasnică poate fi moartea pe la noi. Nu, buna mea prietenă, în ciuda fanteziei tale, nu-l voi mînia pe regele Spaniei și nu-i voi sprijini pe golanii olandezi împotrivă-i. Pentru că altminteri Filip ar da tronul meu ducelui de Guise și atunci aș fi cu adevărat pierdută. Cu Guise, catolicul ăsta pînă în vîrful unghiilor, am să mă răfuiesc tot așa de temeinic ca și cu voi, ereticii ! Are să vie și rîndul lui ! Așteaptă numai puțin, draga mea prietenă. Ai să trăiești evenimente mari, nemaipomenite. Ce-am spus ? Să trăiești ?"

Madame Catherine gîndea, fără a lua aminte la șirul gîndurilor. Dar mintea-i lucra de zor, căci încordarea o împingea să lase deoparte frica și să se avînte cu îndrăzneală. Într-o asemenea stare, gîndurile te poartă mai departe decît te poate duce fapta ; aceasta te împinge totuși tot într-acolo.

Între timp nu uita de fel prezentul, ci știa prea bine tot ce se întîmpla la ora aceea în castel. Porțile Luvrului se închideau și se zăvoreau la unsprezece ceasuri din noapte ; cu puțin mai înainte, curtenii care voiseră să părăsească la timp castelul se grămădiseră spre ieșiri ; în curînd avea să răsune a treia strigare, după care porțile se închideau. Prin coridoare se mai auzea încă tropotul greu al arcașilor regelui, care-i gonea pe întîrziați. Iar după ce aceștia treceau, pe la ușile întredeschise urma tainicul tîrg, și femeile îi primeau la ele pe bărbați. *Madame* Catherine știa tot ce se petrece și închidea ochii. Comandantul gărzii personale a regelui intră la dînsa și ceru parola pentru noaptea aceea. „Amor", hotărî *Madame* Catherine.

Mai dădu, însă, și alte porunci acestui căpitan, în șoaptă, după ce-i ceru să se apropie de scaunul ei. Drept urmare, în anticameră fură stinse cele șase lumînări de ceară, iar pe scări nu-și mai revărsă în noaptea aceea lumina tulbure nici unul

dintre felinarele mari de pînză de in. După ora douăsprezece, un om înfăşurat într-o mantie, însoţit de un făclier, urcă spre odaia de culcare a reginei, intră înăuntru şi închise uşa abia după ce se depărtă ofiţerul. Apoi Carol al nouălea îşi desfăcu mantia. *Madame* Catherine sta pironită în acelaşi loc unde se afla de mai multe ceasuri, iar cînd îşi întoarnă către el faţa mare şi veştedă, pe care flacăra luminărilor o lumina pieziş, fiul se înspăimîntă.

— Te-am chemat la timp, fiule, şi era nevoie să vii în puterea nopţii. A bătut ceasul ; trebuie să trecem la fapte. Citeşte scrisorile astea !

Şi i le întinse. Carol le silabisi şi începu să bată cu pumnul în masă. Pe faţă i se putea citi, însă, nu numai mînia, ci şi frica. Privea neîncrezător şi, ca totdeauna, pieziş. Catherine gîndi : „E din aluat prost băiatul ăsta. Bine că mai am doi fii ! Lui d'Anjou îi plac băieţii ; am să fiu singura femeie care are să-l stăpînească. Mezinul e zurbagiu ; trebuie să-l supraveghez, ca să nu se ridice împotrivă-mi."

— Mă gîndesc mereu la bunele tău, fiule, rosti bătrîna. Ţi-ai irosit prea mult puterile la Blois, la prietena ta ; acuma e nevoie de toată dibăcia mamei tale ca să-ţi poţi salva tronul.

— Ucide-i ! Ucide-i ! gîfîi Carol, şi vinele i se îngroşară gata să plesnească.

Avea faţa mai mult buhăită decît grasă şi acoperită de o barbă rară, tăiată scurt. Buza de sus îi era umbrită de cîteva firişoare de păr roşietice, iar cea de jos, de obicei strîns lipită de cea de sus în semn de dispreţ faţă de restul lumii, îi atîrna debălăzată, fiindcă bietul om era cuprins de o spaimă cumplită. Cînd ţipase „Ucide-i !" gîtul i se lungise din colereta scrobită, iar cele două perle mari din urechi se clătinaseră şi sclipiseră.

Bătrîna urmă :

— Domnul amiral, pe care-l numeşti părintele tău... Dar continuă să-i spui aşa, ca să nu-i trezeşti bănuieli. Răzvrătitul mă ameninţă pe faţă, iar toanta aceea netrebnică mi-a spus de la obraz că nu-i e frică de mine. „Ştiu că nu mănînci copii", aşa s-a exprimat. Dar te asigur că toanta aceea din Pirinei n-o ştie de fel. Chiar dînsa, de pildă, are copii, pe care am de gînd să-i mănînc. Fetiţa a scris răvaşul ăsta înduioşător şi cred că ar fi bine ca băiatul să-l primească. Curajul lui cavaleresc, simţul onoarei îl vor împinge cu atît mai repede încoace, şi atunci îmi va sluji ca momeală pentru toţi hughenoţii ăştia primejdioşi. De pe acuma mişună prin Paris, şi au să vină şi mai mulţi cu suita prinţului lor zglobiu.

Coborîse glasul de tot, şi vorbea aproape în şoaptă.

— Atunci o să-i avem în mînă. Scandalagiii gasconi n-au să mai aibă decît un singur gît, care va fi uşor de retezat. Taci ! îi porunci, căci Carol era cît pe ce să strige din nou : „Ucide-i !" I se citea pe faţă.

Madame. Catherine vedea și ea în închipuire căscîndu-i-se dinainte o prăpastie, căci nu știa dacă fapta va urma vreodată gîndurilor. Își aminti, încetișor, vorbă cu vorbă :

— Ducele de Alba mi-a spus odată : „Zece mii de broaște nu fac cît o singură știucă" și i-am răspuns : „Știuca ar putea fi două persoane".

Își privi fiul lung și stăruitor, deși nu întîlni decît căutătura lui piezișă.

— De fapt, și noi sîntem doi, rosti deodată, ridicînd pe neașteptate glasul.

Carol se sperie atît de rău, încît, vrînd să se sprijine de un scaun — măcar că nu era nici unul prin apropiere — cînd întinse mîna, căzu pe podea, la picioarele reginei.

— Stai acolo, îi spuse mama și începu să-i șoptească la ureche ; și-i vorbi atîta, că zorile dimineții de mai se iviră de după perdele cînd regele plecă din odaia de dormit a mamei sale.

CA SĂ DISPARĂ PALOAREA

Ofițerul cu făclia apăru de după un colț al coridorului ; așteptase acolo toată noaptea — dacă nu trăsese cumva și cu urechea pe la ușă. Carol îl urmă înăbușindu-se de ură și de spaimă. Căpitanul îl însoți pînă în odaia de culcare, trezindu-i cu un ordin pe soldații din anticameră, care săriră buimăciți de pe băncile unde ațipiseră și prezentară halebardele. Carol le cercetă pe rînd fețele, una după alta, pe măsură ce făclia le lumina. Apoi se băgă în pat.

Dar nu putu să adoarmă : sub pleoape îi apăreau vedenii — dușmani, numai dușmani, și printre ei oamenii pe care-i zărise de curînd, soldații din garda lui. La un moment dat i se păru că vede cum se deschide ușa încet, chinuitor de încet, pînă cînd își dădu seama că ținea ochii închiși. Atunci îi întredeschise cu fereală, dar nu văzu decît pîlpîitul slab al unui fitil care plutea în ulei. Nu mai putu să îndure chinurile nopții ; se dădu jos din pat, se strecură, pipăind cu teamă pereții, printr-o ieșire lăturalnică, făcu un ocol și ajunse iar în fața anticamerei odăii sale de culcare ; umblase tot timpul în cămașă de noapte.

Soldații din gardă dormeau pe băncile de lîngă pereți ; în mijlocul anticamerei stătea, însă, în picioare, cu brațele încrucișate, căpitanul lor ; intrînd pe neașteptate, Carol băgă de seamă că acesta avea o privire cam ciudată. O privire cum numai un conspirator poate avea ! Văzîndu-se descoperit, ofițerul își luă îndată înfățișarea obișnuită devenind, însă, astfel pentru Carol din ce în ce mai suspect. Regele nu îndrăzni să pășească pragul anticamerei, ci se uită mai întîi dacă avea ajutoare în apropiere. Apoi, cu mîinile făcute pîlnie, îi șopti căpitanului :

— Amaury, mă bizui pe tine, eşti prietenul meu. Dar cînd ai luminat adineauri faţa locotenentului, mi-am dat seama că-i un trădător. Provoacă-l şi ai grijă să nu-l mai văd ! Ia-o înainte, du-te în curte ! Îl trimit după tine.

Căpitanul execută porunca. Carol îl trezi din somn pe locotenent şi-i şopti şi lui ceva. Îi porunci să nu mai aştepte a fi provocat.

— Atacă imediat ! După aceea dă alarma, ca şi cum el te-ar fi atacat !

Se strecură apoi în odaia lui de dormit şi ieşi din nou abia cînd soldaţii începură să strige care mai de care.

— Ce se întîmplă ? Faceţi loc ! porunci el cu un aer dominator, deşi era în cămaşă de noapte.

Oamenii din jurul lui tăcură ; Carol, tremurînd din pricina vîntului de dimineaţă şi a simţămintelor ce-l încercau, se plecă deasupra scării în spirală. În lumina pală a zorilor, jos, lîngă ultima treaptă, era întins un cadavru. Lîngă el cineva gesticula şi dădea alarma. Din spatele lui Carol se auzi glasul liniştit al mamei :

— Omul acela să se potolească şi să vină sus !

De-abia acum Carol observă că dînsa poruncise soldaţilor să se depărteze. Făcu un semn ucigaşului din capul scării. Între timp *Madame* Catherine, punînd cîteva întrebări, aflase ce pusese la cale greoiul şi nesocotitul ei fiu.

— Ligneroles, se adresă dînsa tînărului locotenent cînd acesta ajunse sus. Ai făcut regelui un bun serviciu.

— L-am făcut bucuros, răspunse uşuratic tînărul. Iar curînd se dovedi că-i şi foarte vorbăreţ : Căpitanul Amaury era un hughenot ascuns, nu ştiaţi, doamnă ? Ghicise planurile dumneavoastră împotriva partidei lui, era foarte agitat şi mi-a povestit astă-noapte ce se pregăteşte. Eu sînt alături de maiestăţile-voastre ! Cu dragă inimă ! Are să fie un măcel pe cinste !

Carol al nouălea asculta tremurînd în cămaşa lui de noapte. Simţi nevoia să se sprijine de balustrada scării. Noroc că tînărul Ligneroles se afla în faţa lui şi că *Madame* Catherine îi stăpînea pe amîndoi cu privirea. Bătrîna vorbi tacticoasă, cu glasul ei mieros :

— Azi ai arătat ce poţi şi meriţi o băutură întăritoare. Vino, tinere !

Şi-l conduse, legănîndu-se, în odaia ei de dormit, deschise un dulap scund şi lat, cu ghinturi mari, colţuroase, luă o sticlă şi-i turnă vin.

— Acum du-te şi te culcă, îl sfătui, după ce Ligneroles goli paharul şi păru deodată istovit. Azi eşti scutit de slujbă, adăugă cu glas prietenos regina, dar tînărul nu mai înţelegea ce i se spune şi ieşi clătinîndu-se.

Madame Catherine îl petrecu cu privirea pînă la scară ; acolo, Ligneroles se rostogoli, ţeapăn, cu capul în jos. Iar Catherine de Medicis închise uşa, mulţumită.

— Şi-a frînt gîtul, lămuri apoi liniştită. Trebuia să se întîmple aşa, pentru ca să-ţi recapeţi bujorii în obraji, fiul meu. S-a isprăvit. Numai dimineaţa asta înnourată ne face să arătăm atît de palizi.

ÎN ACELAŞI CEAS AL DIMINEŢII

În acelaşi ceas al dimineţii, în grădina din Nérac, aurora trandafirie, cu tonuri portocalii, îl află pe Henri de Navarra străduindu-se să se smulgă din braţele Fleurettei, fata grădinarului, care număra şaptesprezece primăveri.

— Trebuie să pleci, iubitule. Acum se scoală tata. Ce ar zice dacă te-ar vedea aici ?

— Nici un cuvînt rău, inimioara mea. Un slujitor credincios al mamei mele nu poate crede că vreau să-l jignesc.

— Dar nici nu-l jigneşti dacă mă iubeşti. Numai plecarea ta mă va face să sufăr.

— Un prinţ trebuie să fie mereu pe drumuri, cîteodată pentru a pleca la bătălie, altădată...

— Altădată, încotro ?

— Nu-i nevoie s-o ştii, Fleurette. N-ai fi mai fericită dacă ai şti-o, iar noi doi trebuie să fim fericiţi atîta timp cît sîntem împreună.

— E adevărat ? Eşti fericit lîngă mine ?

— Niciodată n-am fost atît de fericit ! Niciodată n-am văzut o aurora atît de frumoasă ; e frumoasă ca faţa ta. Niciodată n-am s-o uit. Şi nici o floare din grădina asta nu mi se va şterge vreodată din amintire.

— Dimineaţa trece repede şi curînd se vor ofili şi florile. Eu am să rămîn aici şi am să aştept. Oricît de departe ai pleca şi orice ţi s-ar întîmpla, adu-ţi aminte de mine, şi de odăiţa asta în care se revărsau miresmele grădinii, în timp ce ne iubeam, şi de gura mea, pe care...

— Fleurette !

— Acum m-ai sărutat pentru ultima oară. Du-te, pentru că altfel au să vină să te caute şi nu vreau ca alţii să vadă privirea ta de rămas bun !

— Atunci să ne unim ultimele priviri în apa fîntînii. Vino, Fleurette ! Ia-mă pe după gît. Eu îţi cuprind mijlocul. Să ne oglindim amîndoi în fîntînă şi ochii ni se vor întîlni. Tu ai şaptesprezece ani, Fleurette.

— Şi tu optsprezece, iubitule !

— Dar fîntîna asta îşi va aduce aminte de noi şi cînd vom ajunge la adînci bătrîneţe şi chiar atunci cînd nu vom mai fi.

— Henri, nu-ţi mai văd faţa.

— Şi chipul tău s-a tulburat, Fleurette.

— Am auzit picînd o lacrimă. Să fi fost a mea, a ta ?

— Lacrima noastră, îi răspunse un glas care se depărta. Şi, în timp ce dînsa îşi ştergea ochii, el o mai strigă o dată „Fleurette", înainte de a dispare. Fata îşi dădu seama că această ultimă chemare nu mai era menită ei, ci era o chemare a ceasurilor trecute către noua zi ce începea, despre care nu ştia ce va aduce şi în care numele ei va fi doar o amintire.

Henri încălecă. Vîntul de mai îi răcori plăcut fruntea mare şi dreaptă, tîmplele puţin adîncite, şi-i jucă prin pletele blond-cenuşii. În odăiţa fetei nu-şi putuse pieptăna cum trebuie părul, aşa că i se revărsa în voie. Ochii-i blînzi păstrară vreo sută de metri umbra despărţirii, apoi se luminară. Între buze ţinea strîns o floare, care era şi dînsa o parte din Fleurette. Cînd se alătură însoţitorilor, floarea căzu.

În urma lui, Fleurette, fata grădinarului, care număra şaptesprezece primăveri, începu să-şi vadă de treburile de peste zi. Şi urmă tot aşa timp de încă douăzeci de ani, după care se săvîrşi din viaţă ; iubitul ei era atunci un mare rege. Fleurette nu avea să-l mai vadă niciodată sau, cel mult, în chip de stăpînitor, cînd, după grele încercări, avea să se întoarcă în oraşul lui de baştină Nérac, spre a fi iar fericit, dar de data asta cu altele. Atunci cum de spun toţi că Fleurette ar fi murit de dorul lui ? Cu timpul, chiar şi data morţii ei fu împinsă înapoi pînă în ziua şi clipa cînd Henri o părăsise ; se povesteşte că atunci Fleurette s-ar fi aruncat în fîntînă ; în fîntîna asupra căreia se aplecaseră amîndoi, fata de şaptesprezece ani şi băiatul de optsprezece. Dar cum s-au răspîndit aceste vorbe ? Doar nimeni nu i-a văzut.

ISUS

Henri străbătea ţara călare, îndreptîndu-se, aşa cum se cuvine unui prinţ, către oştile sale, sau către aceea care îi va fi mireasă. Henri de Navarra se ducea să se însoare cu Marguerite de Valois şi trebuia să facă drumul călare din Gasconia lui de baştină pînă la Paris ; dar avea coapse tari. La nevoie puteau sta în şa şi cîte paisprezece ceasuri, dacă nu chiar mai mult, şi apoi se purtau şi cu mare grijă să nu vatăme caii, căci n-aveau totdeauna bani să cumpere alţii ; nu-i puteau înlocui decît dacă găseau vreunul de pripas.

Henri călărea mereu în frunte, dar totdeauna însoţit, iar după el urmau ceilalţi, nenumăraţi. Niciodată nu era singur. O duceau cu toţii într-o devălmăşie, vieţuind mereu în tropot şi duhoare de dobitoace, în mirosul trupurilor lor, îmbrăcate în piele încinsă de căldură şi în pînză năduşită. Astfel încît nu numai calul îl purta pe Henri, ci toată ceata aceea de aventurieri, uniţi în cuget, bigoţi şi cutezători, care, călărind scară la scară, îl împingeau înainte, mereu înainte, mai repede decît s-ar fi putut crede, ca într-o călătorie fermecată, din sat în sat. Copacii aveau

crengile încărcate cu flori albe şi roşii, din albastrul cerului adia o boare dulce, tinerii aventurieri rîdeau, cîntau, se sfădeau. Din cînd în cînd descălecau, înfulecau hămesiţi cîte un codru de pîine şi dădeau pe gît vinul roşu, cu care erau înfrăţiţi aşa cum erau înfrăţiţi cu aerul şi cu pămîntul. Fetele cu pielea aurie veneau fără să se lase rugate, aşezîndu-se pe genunchii băieţilor cu obrajii arşi de soare. Băieţii făceau fetele să ţipe şi să roşească, unii cu o pişcătură neaşteptată, alţii cu versuri scornite pe loc, la fel de nerușinate. Între ei, aburcaţi în şa, vorbeau adesea despre religie.

Cei din preajma lui Henri aveau cu un an-doi mai puţin sau mai mult de douăzeci de ani şi erau cu toţii nişte răzvrătiţi împotriva orînduielilor lumii şi a celor mari. După părerea lor, aceştia se depărtaseră de dumnezeu. Altfel voise dumnezeu să orînduiască lucrurile, şi anume, aşa cum gîndeau băieţii de douăzeci de ani. De aceea erau cu toţii încredinţaţi de izbînda cauzei lor şi nu se temeau nici de diavol, cu atît mai puţin de Curtea Franţei. Pe drum, cît timp se mai aflau încă în provinciile din sud, le ieşeau în cale hughenoţi bătrîni care, ridicînd amîndouă mîinile la cer, îl conjurau pe prinţul de Navarra să se ferească. Acesta ştia prea bine că bătrînii deveniseră neîncrezători din pricina multelor încercări prin care trecuseră.

— Dar, dragii mei prieteni, acum se schimbă totul. O iau doar de nevastă pe sora regelui. Veţi avea libertatea conştiinţei, pe cuvîntul meu !

— Vom face să domnească libertatea ! strigau călăreţii din jurul şi din spatele lui.

— Să domnească poporul !

— Dreptatea ! Dreptatea !

— Libertatea, vă spun !

Se îmbătau cu aceste vorbe mari. Şi întăriţi de ele, călăreau grămadă către nord. Mulţi, poate cei mai mulţi, înţelegeau lucrurile cam aşa : că venise adică vremea ca ei să se bucure de putere şi de plăceri, în locul celor ce se bucurau de ele acum. Henri înţelegea foarte bine acest soi de oameni, îi recunoştea îndată în mulţimea din jurul lui şi-i îndrăgea ; cu oameni de soiul ăsta era uşor de trăit. Dar nu ei erau prietenii lui ! Prietenii sînt făpturi mai complicate, traiul cu ei e mai plin de încordare şi mai plin de surprize, te sileşte să răspunzi mereu de faptele tale.

— *In summa*[1], rosti Agrippa d'Aubigné, care călărea alături de Henri, tu nu eşti altceva, prinţe, decît ceea ce poporul a făcut din tine. Asta nu înseamnă că nu poţi să te ridici deasupră-i, căci opera poate fi uneori mai valoroasă decît artistul, dar vai ţie dacă vei deveni un tiran ! Chiar şi cel mai mărunt slujbaş are de la dumnezeu dreptul de a se răzvrăti împotriva unui tiran.

[1] Pe scurt (lat.).

— Agrippa, dacă ai avea dreptate, îi răspunse Henri, aș prefera să fiu un slujbaș umil. Dar astea sînt numai născociri de-ale pastorilor ; regii rămîn regi.

— Fii bucuros că ești numai prințul de Navarra.

D'Aubigné era scund, iar călare părea și mai scund decît Henri. Cînd vorbea, dădea din mîini și i se vedeau degetele lungi și policarul turtit. Avea gura mare și batjocoritoare și ochii sprințari ; era un om cu gînduri lumești, dar cu toate astea se împotrivise la treisprezece încercări de a i se răpi credința protestantă, iar la cincisprezece ani luptase pentru ea sub Condé. Henri, băiatul de optsprezece ani, și Agrippa, cel de douăzeci, erau vechi prieteni ; de sute de ori se certaseră, de sute de ori se împăcaseră.

Agrippa călărea la dreapta lui Henri. Din stînga răsuna, însă, un glas limpede și aspru :

„O, regi puternici, sclavi ai îngîmfării,
Ca să sporiți puterea cît de cît,
Cu stîrvuri semănat-ați cîmpul țării !
Hotar ori slavă prețuiesc atît ?

Voi, juzi, ați scos în locurile sfinte
Și legi, și bine public la mezat.
Cum să mai creadă cei ce vor veni-nainte
În moștenire, pentru care hoți se bat ?"

— Prietene Du Bartas, întrebă Henri, cum se face că un fluș-turatic ca tine poate rosti vorbe așa de amare ? Fetele au să înceapă să te ocolească.

— Dar nici nu le spun lor. Ție ți le spun, iubite prințe.

— Și judecătorilor. Nu uita judecătorii, Du Bartas. Pentru că altminteri nu-ți rămîne să te răfuiești decît cu regii cei răi.

— Orbirea vă face răi, și pe noi așijderi. Ar trebui să ne facem mai buni. De fete nu mă pot încă dezobișnui, dar la versurile galante am să renunț. N-am să mai fac versuri decît spre lauda domnului.

— Dar ce-ai pățit, te pregătești de moarte ? îl întrebă Henri.

— Vreau să cad în luptă pentru tine, Navarra, și pentru împărăția lui dumnezeu !

Henri tăcu auzind aceste vorbe. Ele îl făcură să-și întipărească bine în minte versul : „O, regi puternici, sclavi ai îngîmfării" și să hotărască în gîndul lui a nu răbda niciînd ca leșuri omenești să zacă pe cîmpii spre a-și mări fie și cu o palmă hotarul puterii.

— Du Bartas, îi ceru el fără veste, îndreaptă-ți spinarea cît poți mai mult !

Gentilomul deșirat execută porunca și prințul se uită la el batjocoritor, dar și admirativ.

— O vezi cumva de-acolo de sus pe scumpa noastră *Madame* Catherine și marele ei bordel ? Frumoasele ei domnișoare de onoare vă așteaptă !

— Da ce, pe tine nu ? ! întrebă Agrippa d'Aubigné și făcu cu ochiul. Ah ! da, am uitat, tu ești un mire credincios ! După cum te știu, însă...

Și rîseră cu toții, iar Henri cel mai cu poftă.

Din spatele lor cineva strigă :

— Băgați de seamă, domnilor ! La Curtea Franței dragostea lasă urme pe care le poți simți pînă cînd dai ortul popii.

Rîsetele izbucniră și mai voios. Dar cineva își vîrî calul între caii însoțitorilor și acela al prințului. Nici nu luă în seamă că ceilalți se zbîrliseră, gata să se ia la harță. Pe fața care părea mică din pricina frunții înalte se putea citi o mare frămîntare. Ochii erau obosiți din cauza lecturilor îndelungi și păreau triști, cu toate că domnul Philippe du Plessis-Mornay, care avea să trăiască șaptezeci și patru de ani, nu avea acum decît douăzeci și patru.

— Chiar acum am primit porunca domnului ! îl anunță el pe Henri. Prin cuvîntarea ce-i voi ține lui Carol al nouălea îl voi îndupleca să proclame libertatea conștiinței și să îmbrățișeze cauza Țărilor-de-Jos împotriva Spaniei.

— Dă-i cuvîntarea ta domnului amiral, îl sfătui Henri. El va ști să se facă ascultat. De noi nu se tem încă. Dar nădăjduiesc că în curînd îi vom face să ne știe de frică.

Puteau discuta în ascuns astfel de lucruri, pentru că toți cei din jurul lor erau ocupați cu înșiruirea plăcerilor ce-i așteptau la Curte. Și primejdiile erau pomenite, cu aceeași zarvă, și se dădeau și exemple. Se vorbi de mai multe ori de boala cea temută. Philippe Mornay simți un fior în întreaga-i făptură, dar și el rosti :

— Las'să mă îmbolnăvesc ! Numai Carol al nouălea să ne dea libertatea credinței !

— Dar vei fi respingător !

— Sîntem adesea respingători, dar ce însemnătate are asta în fața veșniciei ? N-a arătat și Isus pe cruce ca un om respingător, și nu credem în el ? Nu credem și în apostolii lui, care au fost huliți de o lume întreagă, chiar și de iudei ? Și ce altă moștenire a lăsat decît o femeie disprețuită, un nume blestemat ? N-a fost el oare batjocorit chiar de neamul său ? Așa cum împărații au luptat împotriva învățăturii sale cu sabia și cu legea, așa trebuie să lupte fiecare împotriva dușmanului din sufletul său ! Duhul împotriva cărnii ! Căci pînă la urmă popoarele s-au supus cuvîntului cîtorva oameni, iar împărățiile se închină lui Isus cel răstignit. Isuse ! strigă Mornay cu un glas care-i făcu pe toți să tresară și să privească în jur, așteptînd să apară cel chemat.

Căci nici unul dintre ei nu se îndoia că Isus va pogorî din nou printre oameni și se va așeza în fruntea lor, cînd va bate ceasul.

Pentru fiecare din ei rănile lui Isus erau încă proaspete și sîngerau, lacrimile celor două Marii curgeau nesecat. Iar Golgotha, o vedeau cu ochii lor, un deal pleșuv și spălat de ploi, dedesubtul unor nori întunecați. Se îndreptau într-acolo, printre măslini și smochini, și luaseră și ei parte la nunta din Canna. Povestea lui Isus se împletea aievea cu viața lor, o trăiau așa cum își trăiau viața lor. Isus era unul de-al lor, dar cel mai sfînt dintre ei, și așa cum îndrznise să spună du Plessis-Mornay, și cel mai plin de plăgi dintre dînșii. Dacă fiul omului s-ar fi ivit cumva dintre stînci spre a se pune în fruntea lor, ar fi călărit desigur nu vreun catîr nevolnic, ci un cal de bătălie, ar fi purtat platoșă și coif, iar ei s-ar fi strîns în jurul lui și ar fi strigat: „Sire! Data trecută ai fost copleșit de vrăjmași și ai fost răstignit. De data asta, însă, cu noi, vei birui! Ucide-i! Ucide-i!"

Așa ar fi strigat cei mai de rînd și cei mai simpli dintre acești hughenoți dacă Isus s-ar fi ivit în carne și oase. În locul iudeilor și al mercenarilor de altădată i-ar fi osîndit pe papistașii din vremea lor și ar fi avut în primul rînd grijă să-i despoaie de averi. Dar pentru prințul Henri și pentru prietenii săi cei mai apropiați lucrurile nu păreau chiar atît de limpezi. Ei erau chinuiți de îndoieli asupra celor ce-ar fi trebuit să facă dacă Isus s-ar fi ivit printre dînșii. Du Bartas îi întrebă dacă, în cazul cînd Isus ar pogorî din nou pe pămînt și istoria lui ar începe de la capăt, n-ar trebui să-l sfătuiască a ocoli răstignirea, care l-a mîntuit pe el și întreaga omenire. Își încovoie spinarea lungă așteptînd un răspuns, dar nimeni nu i-l dădu. Du Plessis zugrăvi în cuvinte și mai vii plăgile mîntuitorului și afirmă că în ele stăteau puterea și gloria lui. Du Plessis-Mornay era un spirit care, în ciuda chipului său socratic, nu putea concepe decît extremele și se împăca atît de bine cu ele încît izbuti să trăiască pînă la șaptezeci și patru de ani. Sărmanul Du Bartas era jignit de orbirea și răutatea oamenilor, ca și de neputința de a face lumea mai bună sau măcar de a o cunoaște; și de aceea era menit să moară curînd, în urma unei bătălii. În ce-l privește pe Agrippa d'Aubigné, din clipa cînd du Plessis invocase cu atîta aprindere umbra lui Hristos, sufletul său fusese cuprins de o mare frămîntare. Din clipa aceea Agrippa începu să versifice; ba își și sfîrși aproape poezia și era gata să-l întîmpine pe Isus cu versuri dacă ar fi apărut. Tot ce crea Agrippa se năștea sub inspirația momentului și a pasiunii. Creația îl făcea nespus de fericit și de aceea prințul îl îndrăgise. Pe de altă parte, Henri era atras de sufletul plin de credință și de tristețe al lui Du Bartas. Iar du Plessis îl entuziasma cu exaltarea sa.

În sinea lui, Henri știa prea bine că nici vorbă nu putea fi ca Isus să se ivească în fața sa și alor săi. După părerea lui, ar fi avut tot atît de puțin dreptul să se bucure de favoarea unei asemenea apariții și dacă ar fost catolici. Căci nu era încredințat

că Hristos îi preferă pe hughenoți, deși aceștia îl iubeau probabil mai mult decît catolicii. Dar în afară de acest fel de a gîndi, care era numai al lui, împărtășea toate simțămintele călăreților din jurul său. De cînd numele lui Isus fusese invocat cu atîta tărie, ochii îi erau plini de lacrimi. Dar nimeni n-ar fi putut spune dacă aceste lacrimi erau închinate mîntuitorului. Poate că da, atîta vreme cît ele urcau din ascunzișurile pieptului. Dar sigur nu, cînd ajungeau să-i umezească genele. Căci din clipa aceea chipul lui Isus era acoperit de acela al Jeannei d'Albret, și Henri plîngea fiindcă aceasta îi apărea mai palidă ca niciodată. Trecuse multă vreme de cînd începuse călătoria de-a lungul țării, dimpreună cu pastorii ei, care predicau, fără a avea, la fel ca Isus, unde-și hodini trupul ostenit, deopotrivă cu el urîtă și disprețuită, necunoscînd altceva decît lupta, norocul schimbător al războiului, neliniștea și fuga: ea, o biată femeie, preaiubita lui mamă ! Spinos era drumul pe care pornise de dragul Religiei ! Iar acum poate că acest drum o purtase spre Golgotha. Căci, la urma urmei, se și afla în mîinile Catherinei, de vreme ce domnul amiral trimisese la vatră oastea protestantă și se mulțumea s-o amenințe numai, pe bătrîna regină, cu mîinile goale. Atîta timp cît o nouă campanie n-o punea în primejdie, Catherine era aceea care poruncea. Și chiar și această călătorie de nuntă Henri o făcea, la drept vorbind, din porunca reginei Catherine ; își dădea prea bine seama de asta. Tînărul avea respectul faptelor și nu se lăsa condus nici de credință, ca amiralul Coligny, nici de încăpățînare, ca Jeanne.

NOUA EI ÎNFĂȚIȘARE

Își purta scrisorile sub pieptar și ar fi dorit mult să le mai citească o dată pe toate, chiar și pe cele ale surioarei. Dar nu se putea depărta de fel de ceata călăreților ce-l însoțeau ; ziua și-o petrecea la lumina soarelui, noaptea la aceea a stelelor, iar singur nu era niciodată. Se împliniseră mai multe săptămîni de cînd tot călăreau, priveliștea luase aspecte nordice dar asta nu-l mai impresiona pe Henri. Sub copitele calului său, frămînta întreg regatul, căci acesta nu rămînea pe loc în timp ce el călărea : Franța continua să trăiască, să alerge, să se schimbe. Și lui Henri i se părea că totul e într-o mișcare fără început și fără sfîrșit, și că nu numai el se mișca : întreg regatul își urma un destin nedeslușit, la care și el trebuia să fie părtaș. Astfel, pe drumurile pe care le bătea, noaptea se așternea pînă departe, sub coroanele copacilor, și-l adăsta.

— Agrippa, ce ne-o fi așteptînd, de fapt, la Curtea Franței ?

— De fapt ? repetă d'Aubigné. Pe lîngă altele, nunta ta, care va fi fără îndoială o serbare frumoasă. De fapt, însă, dacă ții neapărat s-o știi, ne așteaptă toate chinurile mucenicilor.

— Spui „toate" fiindcă nu poți spune care anume ?

— Da, Henri. Şi tu simţi ceva nelămurit în aceste ceasuri cînd liliecii şi licuricii zboară deasupra capetelor noastre. În timpul zilei simţămîntul acesta dispare.

Vorbeau în şoaptă, căci nimeni nu trebuia să audă ce-şi spuneau.

— La noapte vom putea dormi în vreun sat ?

— La Chaunay, prinţe.

— Chaunay, în Poitou. Bine. Acolo am să mă hotărăsc.

— La ce ?

— Dacă plec mai departe. Trebuie să mă sfătuiesc în linişte cu mine însumi ce am de făcut şi vreau să citesc o dată, fără a fi stingherit, scrisorile mamei mele, regina. Ai grijă, Agrippa, să pot avea în sfîrşit o odaie numai pentru mine.

După ce ospătară, însă vreo două ceasuri în jurul meselor lungi ale hanului din Chaunay, prinţul de Navarra nu mai simţi nevoia să fie singur ci, dimpotrivă, făcu semn unei fete cu un trup cum nu se poate mai ispititor să urce treptele şi să-l aştepte. Dar, la drept vorbind, nu erau nişte trepte, ci o scară. Cînd dădu, însă, şi el să urce, auzi o zarvă cumplită, pricinuită mai cu seamă de glasul răguşit al unei femei îndesate, care o tîra după dînsa pe fata din odaia prinţului şi voia s-o împingă pe scară. Jos se afla Agrippa d'Aubigné, care le lumina cu un capăt de lumînare. Se vedea aşadar limpede că el o chemase pe mama fetei, trădîndu-şi prietenul ; şi în loc să-i fie ruşine de această ispravă, rîdea. Henri scoase la iuţeală sabia din teacă.

— Şi tu ! porunci el furios.

Ce făcu însă poetul Agrippa ? Smulse o treaptă a scării, de parcă ar fi vrut să se bată cu dînsa. Din pricina asta scara pe care se aflau cele două femei se clătină, ele săriră în gol ţipînd şi căzură peste cei doi bărbaţi care fură trîntiţi la pămînt. Aşa încît orice alt gînd dispăru, în afară de acela de a ieşi din învălmăşeală. Iar cînd, în sfîrşit, izbuti, Henri se pomeni singur în întunericul adînc. Unde dispăruseră ceilalţi, unde era scara ? Fu bucuros să găsească măcar, pipăind, ieşirea. Şi adormi într-un tufiş, printre ramurile căruia sclipeau stelele.

Se trezi în zorii unei zile de iunie, a treisprezecea zi a acelei luni, o zi pe care n-avea s-o uite niciodată. O ciocîrlie tocmai se înălţa cîntînd de pe ţarină către cerul de un albastru încă pal. Deasupra capului lui florile de liliac îmbălsămau aerul, nu departe se auzea şopotul unui pîrîiaş şi un şir de plopi tremurători îi ascundea vederea satului. Răcoarea dimineţii îi risipi grijile şi porni cu paşi uşori şi repezi de-a lungul şirului de plopi, o dată şi încă o dată, numai spre a respira în voie şi a se bucura de cele din jur. Dar curînd îşi aminti din scrisorile pe care voise să le citească şi asupra cărora dorise să mai cugete. Se opri, le scoase de la locul lor şi le petrecu printre degete, ca pe nişte cărţi de joc. Ce să mai citească ? Era limpede că trebuia s-o ia de nevastă pe durdulia Margot, *„Madame"*, cum

o numea surioara. Măcar asupra acestui lucru cele două regine, Catherine și Jeanne, erau de aceeași părere, iar restul avea să urmeze de la sine ; se va vedea dacă domnul amiral o va dovedi sau nu pe bătrîna otrăvitoare, ori dacă mireasa va rămîne papistașă și va fi mistuită de flăcările iadului. „Asta-i cît se poate de îndoielnic, își spuse. Și eu am fost în mai multe rînduri catolic și, deci, un candidat serios la focul Gheenei. Dar se poate întîmpla și așa ceva ; cine știe ?! Un lucru e, însă, sigur : că niciodată severa și credincioasa mea mamă nu va avea o Curte atît de plăcută, o Curte unde femeile îi provoacă pe bărbați. Chiar dînsa o spune, mi-aduc foarte bine aminte de pasajul ăsta."

Și într-o fulgerare o văzu atunci cu totul altfel decît o vedea de obicei, cînd se gîndea la ea ; cu trăsăturile mult mai puternic conturate, într-o lumină care se deosebea în totul de culorile șterse ale zorilor. Lumina pe care o văzu era mai vie, mai crudă, și în această lumină Jeanne avea înfățișarea celor petrecuți în lumea fără de întoarcere. Nu mai avea trăsăturile pe care le văzuse pentru ultima oară atunci cînd rădvanul cu burduful de piele se pusese în mișcare și el rămăsese singur lîngă calul lui. Obrajii supți și în jurul lor umbre, umbre sfîșietoare, ca dorul după cele pierdute pe vecie, o înconjurau străvezii, de parcă ar fi acoperit ceva imaterial. O ! Ochi mari, care nu mai sînteți plini de mîndrie, de furie sau de iubire, cum ați fost odinioară ! Nu mă mai recunoașteți ? Cu toate că desigur știți mult mai multe decît putem noi ști aici !

Băiatul se întinse în iarbă ; abia cu puțin timp mai înainte avusese inima atît de ușoară, iar acum era spăimîntat de moarte ; nu atît din pricina noii înfățișări a mamei sale, cît din cauză că își amintea cum o mai văzuse așa în vis pe Jeanne. O visase cam cu vreo patru nopți în urmă ; căuta să-și aducă aminte exact cînd anume, se lăsă pradă neliniștii și întins în iarbă amestecă scrisorile. Dar, privindu-le încă o dată mai atent, băgă de seamă că două fuseseră deschise în ascuns înainte ca el să le fi rupt pecețile. Acum patru nopți ? Tăietura peceților era făcută cu multă grijă, după cum și ceara care trebuia s-o ascundă fusese picurată de o mînă dibace. „De ce tocmai acum patru nopți și astăzi iarăși ?"

Ultimele cuvinte din cea din urmă scrisoare a mamei sunau așa : „Acum e momentul, fiul meu, grăbește-te și vino". Înțelese : Jeanne voia să smulgă frîiele puterii din mîinile Catherinei, dar aceasta îi citise scrisoarea... „Mama e în primejdie de moarte !" înțelese Henri și sări în picioare luînd-o la fugă printre plopi. Strigă : „D'Armagnac !, căci își zărise slujitorul înainte ca acesta să-l vadă pe el. „D'Armagnac ! Încălecăm imediat! Nu trebuie să pierd nici o clipă !"

— Dar, stăpîne, își îngădui slujitorul să observe, toți dorm încă în fîn și pîinea nu e coaptă.

Adevărul avea darul să-l potolească pe dată pe Henri. Cedă :

— Oricum, mai avem de făcut cinci zile pînă la Paris. Vreau să mă scald în pîrîu. D'Armagnac, adu-mi o cămașă curată.

— Tocmai azi voiam să le spăl. Gîndeam că aici vom face un popas mai lung. Gentilomul slujitor făcu cu ochiul stăpînului. Mai cu seamă din cauza scării răsturnate ! Ar trebui s-o ridicăm și să recîștigăm timpul pierdut !

— Ticălosule ! izbucni Henri, furios cu adevărat. Destul m-am tăvălit prin paie. Și porunci aspru : Toată lumea să fie în șa cînd mă întorc de la scăldat.

Și o luă la goană, începînd să se și dezbrace în fugă. În scurt timp plecară ; dar abia făcură vreun sfert de ceas de drum, cînd văzură venind în goană mare un sol ; cînd descălecă, omul se clătina atît de tare, încît cineva trebui să-l sprijine ; abia trăgîndu-și sufletul, bolborosi :

— De la Paris în patru zile în loc de cinci !...

Avea fața plină de pete roșii și albe, limba îi atîrna din gură și, ce era și mai ciudat, din ochii rătăciți și larg deschiși îi curgeau lacrimi grele. Atît de mare era tăcerea ce se lăsase, încît se auzea cum îi picurau pe pieptar.

De pe cal Henri întinse mîna, luă scrisoarea ce-i era înfățișată, dar nu se gîndi s-o deschidă ; mai mult chiar, lăsă brațul în jos, plecă capul și în marea tăcere a cîmpiei din jur și a micii cete de oameni, pierdută în întinderea ei, glăsui încet :

— Mama a murit ! De patru zile.

Vorbea numai cu sine și ceilalți își dădură seama de asta. De aceea se prefăcură a nu fi auzit nimic pînă cînd el nu avea să le împărtășească vestea cu glas tare : chiar și cei mai grosolani dădură dovadă de delicatețe în această împrejurare. Citind apoi mesajul primit, noul rege al Navarrei se descoperi ; ceilalți îl imitară îndată, și el le spuse :

— Regina, mama mea, a murit.

Se priviră unul pe altul, neîndrăznind să facă altceva. Întîmplarea li se părea cu totul deosebită de întîmplările obișnuite ; aducea schimbări care nu puteau fi prevăzute și îi influența și pe ei într-un fel pe care nu-l puteau desluși. Jeanne d'Albret însemnase mult prea mult pentru ca moartea ei să poată fi cuprinsă cu mintea. Îi conduse și-i hrănise, îi ospătase cu pîinea care creștea pe ogoare și cu pîinea vieții veșnice. Libertățile noastre Jeanne d'Albret le-a cucerit ! Cetățile noastre, La Rochelle de pe țărmul mării, dînsa ni le-a asigurat ! Dreptul de a avea case de rugăciuni la marginea orașelor dînsa l-a smuls ! Provinciile noastre dînsa le-a pacificat ! Mulțumită ei, femeile pot lucra, sub paza domnului, pămînturile noastre, în timp ce noi călărim și ne batem pentru Religie ! Toate ne-au fost date de Jeanne d'Albret și ce vom deveni acum ?

Se îngroziră la acest gînd, apoi se mîniară, și în sufletul lor începu să încolțească furtunos bănuiala unei vini și a unei

crime. Căci o nenorocire atît de mare nu poate veni din senin. Răposata stătuse în calea puternicilor zilei, se știa prea bine a cui. Și ceata cea pierdută se înțelegea din priviri, unită în aceleași gînduri și simțăminte. Sunetele nearticulate pe care le scoase, ca în vis, deveniră din ce în ce mai răspicate, crescură, exprimînd din ce în ce mai limpede mînia și amenințarea; pînă cînd cuvîntul așteptat țîșni, de parcă ar fi fost rostit de un al doilea sol, de data asta nevăzut: „Regina a fost otrăvită!"

Repetară cu toții laolaltă aceste vorbe, reluînd fiecare la rîndul lui spusele solului nevăzut: „Otrăvită! Regina a fost otrăvită!" Iar fiul reginei moarte făcu cor cu ei, căci și el primise mesajul solului.

Pe neașteptate, făcură o mișcare: își strînseră mîinile unul altuia. Ceea ce pecetlui, fără o mai dinainte înțelegere, un jurămînt: s-o răzbune pe Jeanne d'Albret. Fiul ei întinse mîna prietenilor săi: Du Bartas, Mornay și d'Aubigné. Cu Agrippa se înțelese printr-o apăsare mai prelungită a degetelor, care însemna: „Ieri scară răsturnată, iureșul după femei, azi un singur gînd. N-avem nimic să ne reproșăm, să regretăm. Asta-i viața și trebuie s-o trăim mînă-n mînă." Strînse apoi și mîna slujitorului său d'Armagnac, pe care îl certase cu asprime puțin mai înainte. Iar un glas intonă:

„Arată-ți, doamne, fața ta!"

Era Philippe du Plessis-Mornay care cînta, mai întîi singur, căci dintre toți el era cel mai înclinat spre extreme, dat fiind că în sufletul lui clocotea cel mai aprig neastîmpăr al virtuții. Dar cînd repetă cel dintîi vers, alte cîteva glasuri i se alăturară, iar al doilea vers îl cîntară cu toții. Descălecaseră, își împreunaseră mîinile și cîntau, un mănunchi de oameni pe care nimeni nu-l vedea, decît, poate, dumnezeu, către care își îndreptau cîntul ca o chemare la luptă:

„Arată-ți, doamne, fața ta
Și-ndată nu va rămînea
Nici urmă de vrăjmaș drăcesc.
Îndată va să-i mistuiască
Văpaia ta dumnezeiască
Pe toți acei ce ne urăsc."

CEL DIN URMĂ SOL

Cîntară astfel pînă la sfîrșit psalmul, apoi așteptară cuvîntul tînărului lor conducător. Devenise rege al Navarrei, acolo, pe un drum pierdut, într-un ținut străin, și trebuia să le spună: încotro și ce-i de făcut. Du Bartas se plecă la urechea lui Henri și-i spuse cu glas înăbușit:

— Regina a fost prima jertfă. A doua vei fi tu. Să ne întoarcem!

— Chemați-i pe toți ai noștri ! îl sfătui Mornay. Protestanții din întreg regatul se vor ridica cu mic, cu mare. Și ne vom revărsa ca o putere de nestăvilit asupra acestei Curți nelegiuite.

D'Aubigné rosti însă liniștit :

— Măria-ta nu are a se teme de nimic atîta vreme cît mai trăiește un anume altul. Cu toții își îndreptară privirile asupră-i și d'Aubigné continuă : Amiralul își jertfește viața, sînt sigur de asta, am auzit ce i-a spus în timpul nopții soției sale.

Și începu să scornească, închipuindu-și ce-ar fi putut vorbi Coligny cu nevasta lui.

Dat fiind că era poet, Agrippa era în stare să povestească convorbirea purtată de cei doi soți de parcă ar fi ascultat-o cu urechile lui. „Crezi oare, ar fi spus amiralul soției sale, că nimic nu te-ar putea face să șovăi în credința ta ? Cu mîna pe conștiință întreabă-te dacă ai rămîne statornică chiar dacă toți ar abjura și tu ar trebui să fugi din țară, nemaiputînd răbda hula care-l lovește pe cel înfrînt. Pentru că, vezi tu, chiar și regele Navarrei abjură și se însoară cu fiica vrăjmașei noastre."

Întrecuse măsura ; Henri sări ca ars :

— N-a spus asta ! Dacă ți s-a părut că ai auzit așa, Agrippa, trebuie că ai o muză mincinoasă. Nimic nu mă poate depărta de Religie. Și acum să pornim mai departe !

Tocmai asta și voise, însă, Agrippa, căci socotea că nu există un adăpost sigur ; și cu cît se convingea mai mult că viața-i plină de primejdii, cu atît mai vajnic călărea poetul în fruntea tuturora.

Ceata de călăreți își continuă dar drumul sub cerul înnorat ; curînd însă calea le fu tăiată de grupuri de oameni cu brațele ridicate, care spuneau cu toții același lucru : „Regina Jeanne a fost otrăvită !" fără a putea explica de unde anume știau asta. Pînă la urmă, nimeni nu-i mai întrebă cine erau și de unde veneau. Era destul că porniseră la drum, fără a ști cît avea să dureze acest drum, spre a-l vedea pe noul rege al Navarrei și a-i încredința taina ce o aflaseră. Unora, din pricina oboselii, li se și potolise mînia, și bîiguiau cele ce aveau de spus cu glas rugător și plin de teamă.

Era cu neputință ca astfel de întîlniri să nu-i pună pe gînduri chiar pe niște aventurieri nepăsători. Curînd însă mai avură o întîlnire hotărîtoare. Într-o pădure dădură fără veste peste un senior protestant pe care îl cunoșteau cu toții ; era La Rochefoucauld, un prieten al regelui lor. Și el arăta de parcă făcuse un drum de cinci zile numai în patru. Adresă doar cîteva cuvinte tînărului rege și acesta strînse dîrlogii mai scurt și întoarse calul. Întreaga ceată făcu stînga-mprejur, și fără ca vreunul să întrebe ceva, fără vorbă și discuții, se înapoiară la Chaunay.

Acolo, Henri se retrase împreună cu domnul de La Rochefoucauld într-un loc ferit, umbros, sub plopii tremurători, și-l puse pe trimisul mamei sale să-i povestească încă o dată, amă-

nunțit, tot ce știa. Pe patul de moarte, înainte ca sufletu-i să se fi înălțat către dumnezeu, Jeanne închinase ultimele-i gînduri pămîntești fiului ei. Nu voise ca de teamă Henri să renunțe la călătoria sa ; nu pomenise nici o clipă despre așa ceva. Dar fusese de părere ca el să ocolească Parisul, ori să se ducă acolo numai după ce-și va fi arătat puterea. Făcuse aceste recomandări pe temeiul propiilor ei experiențe din ultimele patru luni, experiențe neplăcute, amare. Socotise — și pentru a exprima asta regăsise încă o dată ciudatul ei glas de clopot — că nunta fiului iubit trebuie să însemneze începutul unor mari evenimente, fie că vor fi prielnice pentru el, fie pentru dușmanii lui. Ultimele gînduri ale reginei se opriseră curajos asupra marilor primejdii ale vieții și a chipului cum pot fi înfruntate. Își adusese aminte de vremuri, ori crezuse numai că își aduce aminte de ele, cînd viciul se ascundea. Acum însă, îl vestea pe fiul ei că viciul s-a obrăznicit și se socoate chiar superior virtuții. Apoi, în clipa morții, își îndreptase gîndurile către dumnezeu, murmurînd cel dintîi vers al unui psalm. Al cărui psalm ?

„Arată-ți, doamne, fața ta !"

Solul scoase apoi diata Jeannei d'Albret și o înmînă regelui, după ce mai întîi o atinse cu buzele. Cuprinsul ei nu spunea, însă, nimic despre grijile cele mai tainice ale reginei, căci în ultimele clipe Jeanne nu mai avusese încredere nici măcar în hîrtia de scris. Totuși, o recomandare : să aibă grijă de sărmana-i surioară. Și abia cînd ajunse aici cu cititul izbucni Henri în lacrimi. Pînă atunci nu vărsase nici o lacrimă.

Repetă apoi de cîteva ori : „Sărmană surioară ! Așa te-a numit mama !" Și se gîndi : „Ar trebui să fii lîngă mine ! Pe cine mai avem ? Nu mai avem pe nimeni în lumea asta ! Tot restul e înșelăciune ; înșelăciune a ochilor și a inimii. Ce importanță au toate femeile din lume, și simțămintele înalte pe care ți le insuflă, și teama de a nu scăpa nici una ! Pe una doar am neglijat-o, și încă neîncetat. Măcar că pe dînsa n-ar fi trebuit niciodată s-o rog să mă iubească și totdeauna m-ar fi înțeles. Sîntem plămădiți din același aluat și nu avem nimic de ascuns unul față de celălalt. Are rîsul meu, se spune. În clipa asta varsă aceleași lacrimi ca și mine, dar mîinile mele nu-i pot șterge lacrimile pe care le varsă pentru mama noastră. E departe de mine, așa cum e mai totdeauna, și nu ne putem împărtăși durerile, eu pe ale ei, ea pe ale mele !"

Domnul de la Rochefoucauld îi arătă că sora sa Catherine dorise să plece cu el. Se și făcuseră toate pregătirile pentru plecarea amîndurora, calul jos în curte, trăsura în afara orașului. Dar fusese reținută, nu cu forța, ci sub tot soiul de pretexte străvezii, pînă cînd La Rochefoucauld plecase. De altfel nici pe el nu-l lăsaseră să plece cu una, cu două ; trebuise să adopte o atitudine energică.

— E prizonieră ? întrebă fratele ; în ochii lui secați sclipea mînia, în timp ce gura i se strîmbă într-un rînjet.

Dar lucrurile nu stăteau chiar așa. I se purta de grijă, în special se ocupau de dînsa Margot, logodnica, și bătrîna Catherine. Nunta, pe care Curtea o aștepta cu vădită bucurie și asupra căreia moartea reginei Janne aruncase o umbră, nu trebuia să fie compromisă prin noi întîmplări nefericite. Asta ar mai fi lipsit : să se întîmple ceva și surorii logodnicului, fată tînără și gingașă, care poate că moștenise ceva din boala de plămîni a mamei.

Henri se aplecă mult înainte și întrebă tremurînd :

— Dar a murit numai din cauza plămînilor ?

Așteptă multă vreme răspunsul. Pînă la urmă, La Rochefouchauld se mulțumi să dea numai din umeri.

— Cine bănuiește că a fost otrăvită ? întrebă Henri. Numai prietenii noștri ?

— Ba ceilalți sînt și mai încredințați că e vorba de otrăvire. Știu doar de ce sînt în stare.

Atunci Henri rosti :

— Mai bine să nu știu. Căci ar trebui să urăsc și să mă răzbun pînă în pînzele albe. Dar prea multă ură te face neputincios.

Asta era credința lui înnăscută : că viața are mai mare însemnătate decît răzbunarea și că cel care acționează trebuie să privească înainte și nu înapoi, spre morții scumpi inimii sale. Totuși îndatoririle filiale nu puteau fi neglijate și spre a și le împlini rămase țintuit cîteva zile la Chaunay, așteptînd întăriri, cu toate că bucuros ar fi plecat mai departe. Din toate părțile începură să se adune hughenoți călări ; după alții trimise emisari spre a-i porni la drum. Voia să ajungă în fruntea unor forțe însemnate, așa cum îi ceruse cu limbă de moarte regina Jeanne. În același timp transmise în scris ultimele ei dispoziții locțiitorului său din regatul Béarn. Și abia după ce sfîrși scrisoarea, băgă de seamă că nu pomenise nimic de dispozițiile ei religioase și doar la acestea ținuse regina Jeanne cel mai mult ! Se minună că uitase de tot treburile Religiei și adăugă un postscriptum.

Solul care îi vestise moartea mamei și împrejurările ciudate ale sfîrșitului ei avusese nevoie de patru ori douăzeci și patru de ceasuri spre a face drumul de la Paris la Chaunay. În clipa cînd îl întîlnise pe Henri, solul se prăbușise. Noul rege al Navarrei însă făcea opriri, se abătea pe la hanuri, aștepta întăriri, bea și rîdea. Da, rîdea chiar. Călăreții sleiți de puteri care îl veneau în ajutor se minunau cînd îl vedeau salutîndu-i vioi și glumind cu ei în dialectul din sud. În clipa cînd solul pornise la drum spre a duce trista veste, fiul își văzuse mama în vis sub o nouă înfățișare, aceea a veșniciei — și își amintise de acest vis cu puțin timp înainte ca solul să fi ajuns la el. Acum însă aceste vedenii dispărură și nici nu se mai întoarseră vreodată. În locul lor își va aminti mai tîrziu de femeia încă înfloritoare, care îi

ocrotise copilăria cu voința și înțelepciunea ei ; dar, spre a păstra proaspătă și această amintire, trebui să se ajute de un portret, căci numai portretele nu plătesc niciodată.

MORALITÉ

Voyez ce jeune prince déjà aux prises avec les dangers de la vie, qui sont d'être tué ou d'être trahi, mais qui se cachent aussi sous nos désirs et même parmi nos rêves généreux. C'est vrai qu'il traverse toutes ces menaces en s'en jouant, selon le privilège de son âge. Amoureux à tout bout de chemin, il ne connaît pas encore que l'amour seul lui fera perdre une liberté qu'en vain la haine lui dispute. Car, pour le protéger des complots des hommes et des pièges que lui tendait sa propre nature, il y avait alors une personne qui l'aimait jusqu'à en mourir et c'est celle qu'il appelait la *reine ma mère*. [1]

---

[1] Priviți-l pe acest tînăr prinț înfruntînd de pe acum primejdiile vieții — primejdia de a fi ucis, de a fi trădat, ori altele ce se ascund sub vălul dorințelor noastre sau chiar al visurilor noastre mărinimoase. E adevărat că trece prin aceste primejdii jucîndu-se, așa cum șade bine vîrstei lui. Căutîndu-și dragostele în toate zările, încă nu știe că numai dragostea are să-l lipsească de libertatea pe care în zadar încearcă să i-o răpească ura. Căci ferindu-l de uneltirile oamenilor și de cursele ce i le întindea însăși firea lui, mai trăia încă o făptură care-l iubea pînă la jertfirea vieții, aceea pe care el o numea *regina, mama mea.*

III

LUVRUL

STRĂZILE PUSTII

În drum spre nunta lui, fiul răposatei căta vesel în jur, bucuros că se află călare. Vîntul îl făcea să adulmece din depărtare mirosul Curții : al bucatelor, al curtenilor parfumați, al femeilor care nu așteaptă să fie rugate, ci, dimpotrivă, te îmbie ele. Și hotărî să le cucerească, căci era mai îndrăzneț decît alții și știa că are trecere în fața sexului frumos, atît prin însușirile-i trupești, cît și prin cele ale minții. Nici Margot n-are să aibă de ce se plînge ; cînd se gîndea la dînsa îi treceau prin minte tot felul de lucruri năstrușnice. I-ar fi venit greu s-o mărturisească prietenilor, dar proasta reputație a logodnicii nu-i displăcea, ci dimpotrivă îi părea plină de făgăduieli. În această dispoziție, tînărul călător găsea foarte atrăgătoare țărăncuțele curioase și descăleca de multe ori de dragul lor și le săruta. Iar după ce scăpau din mîinile lui, ele se minunau ce bine știe să sărute un prinț hughenot.

În ceata sporită a călăreților, prin rîndurile din urmă se vorbea cu totul altfel decît prin cele din față ; ultimii sosiți clocoteau încă de mînia pricinuită de uciderea reginei lor. Gîndul nu le era la serbări, ci tînjeau numai după bucuria răzbunării și ar fi fost gata să provoace pe orice curtean. Starea lor sufletească îi înrîurea uneori și pe cei din primele rînduri ; îi cuprindeau și pe Henri și prietenii săi. Mornay începea atunci să vorbească despre primejdiile fără număr care îi așteptau la Curte. Du Bartas își regăsea deznădejdea pricinuită de firea omenească, iar Agrippa D'Aubigné vedea în ființa dușmanilor mîna domnului. Cu gura crispată, cu ochii rătăciți de groază și de furie, Henri îi răspundea, însă :

— Nu eu l-am rugat să ne-o trimită pe bătrîna otrăvitoare. Nu era datoria domnului să mi-o hărăzească pe asta.

Ba cîteodată, cînd ura tuturor celor din jur părea a se strînge toată în sufletul lui, începea să se întrebe : „Ce fac ? Am înnebunit ? Plec s-o iau de nevastă pe fiica ucigașei, în timp ce maică-mea nici n-a fost poate coborîtă încă în mormînt ! Și cine are să fie jertfa următoare ? Mă zoresc, sînt grăbit să-mi pierd cinstea și poate și viața. Spăimîntător lucru trebuie să fie

cînd simți în tine otrava !" își spuse Henri și simți parcă mădularele-i înțepenindu-se și răcindu-se.

Teama și ura îl făceau atent la glasurile din spatele său, pline de mînie împotriva călătoriei lor pașnice. Pacea a fost doar încălcată ! Ar trebui să se adune oastea și amiralul să fie rechemat. Parisul, care mai tremurase și altădată de groaza lor, să simtă acum de ce sînt în stare, să le deschidă porțile, dar nu ca unor oaspeți dragi ! Drept urmare, făceau un popas, se sfătuiau, întîrziau. Din care pricină trecură săptămîni de-a rîndul. Iar cînd nimeni, nici chiar Agrippa, nu mai știa bine ce voia, regele Navarrei porunci : „Încălecarea ! Înainte !" și, pe drum, călărind, cînta cum cîntă un copil ce trebuie să străbată o pădure întunecoasă.

Ajunse astfel într-un loc de unde nu mai putea da înapoi, căci acolo îl așteptau cei dintîi dintre cei ce primiseră misiunea de a întîmpina sărbătorește pe logodnicul prințesei de Valois. Printre ei se afla și unchiul său, cardinalul de Bourbon. Din clipa aceea, ceata de hughenoți bătăioși deveni prizoniera unui cardinal, care călărea, în mantia lui roșie, alături de regele lor. A doua zi, în a noua zi a lunii iulie, ajunseră în suburbia Saint-Jacques. Acolo izbucniră în urale, urale, e drept, nu lipsite de amărăciune, căci în fruntea seniorilor protestanți ce veniseră să-l aștepte pe Henri se afla însuși neasemuitul Coligny, eroul războaielor lor. După săvîrșirea din viață a reginei Jeanne, chipul lui îmbătrînit era singurul lucru care le mai rămăsese din luptele lor întru apărarea credinței. Mulțumită acestor doi oameni, a reginei Jeanne și a domnului amiral, ei nu mai erau acum niște simpli credincioși persecutați, ci însemnau o forță, iar sosirea lor la Paris era un eveniment. Se însufleți deodată fără măsură, își fluturară pălăriile, barbișoanele le tremurară pe fețele arse de soare și-i aclamară pe conducătorii lor iubiți, care se îmbrățișau. Strigară : „Domnul amiral !" și urlară : „Henri al nostru !" Pronunțau *nous Henric*, în latineasca lor populară, pe care nimeni n-o înțelegea acolo.

Straniu era însă că în ciuda sosirii lor gălăgioase străzile orașului rămîneau pustii. Mai înainte chiar ca acest lucru să fi fost băgat în seamă de tovarășii săi, Henri observase tarabele golite și dughenele închise. Hrănise oarecare nădejdi că la porțile orașului va fi primit de pîrgari, cu capul descoperit, și dacă nu chiar de toți, măcar de cîțiva. Dar nu se vedea nici picior de pîrgar, și nici măcar orășenii de rînd nu ieșiseră să-l primească. Doar cîte o pisică trecea în fugă strada, pe dinaintea copitelor cailor. Însoțitorii călări ai lui Henri se simțiră cuprinși de neliniște și însuflețirea li se stinse.

Străzile erau înguste, iar cele mai multe case strîmte. Aveau frontoane, piatra se sprijinea în grinzi de lemn și adeseori în fața caselor se aflau niște trepte. Lemnul era vopsit în felurite culori, fiecare casă își avea sfîntul ei, și, așezat pe grinzile por-

ţilor, numai acesta părea că se uită după hughenoţi. De mai multe ori auziră strigîndu-se : „Tîlharilor !“ şi aproape că erau gata a crede că sfîntul fusese acela care strigase.

Privirile le fură atrase apoi de cîteva biserici şi palate mai noi, splendide, strălucitoare, care păreau a nu fi din piatră cioplită, ci o ţesătură de vis şi poezie, coborîtă din alte lumi. Unora le tresăltă inima, sorbeau din ochi, înflăcăraţi, idolii păgîni de pe acoperişuri şi portaluri, ba chiar şi chipurile de mucenici de pe biserici, căci aceşti sfinţi aduceau aminte de zeiţele elene. Cei mai mulţi dintre necruţătorii luptători pentru credinţă rămaseră însă nesimţitori la această frumuseţe. Singurul simţămînt ce-i însufleţea era dorinţa de a sfărîma chipurile idolilor, de a nimici frumuseţea lor amăgitoare. Căci se încumeta să depărteze gîndurile oamenilor de la dumnezeu.

Avînd de o parte pe amiralul Coligny şi de alta pe cardinalul de Bourbon, tînărul rege al Navarrei privea cu atenţie Parisul, oraş străin, pe care nu-l cercetase niciodată mai de aproape ; căci în copilărie fusese doar un prizonier între zidurile de mînăstire ale colegiului. Nu-i scăpară strigătele duşmănoase şi zări şi oamenii care încercau să privească în stradă crăpînd uşor obloanele de la ferestre. Cîteva slujnicuţe şi tîrfe mai curioase fură singurele făpturi pe care le întîlni în cel dintîi drum al său prin Paris, şi încă şi pe acestea le văzu doar ca pe nişte umbre fugare. Scoteau, cîte două, capetele din ascunzişuri, o pereche de ochi luminoşi sclipeau o clipă, o şuviţă de păr roşcat flutura în vînt, şi petele de piele albă dezgolită dispăreau ca o arătare. Păreau a întruchipa însăşi taina acestui oraş duşmănos, şi Henri le privea cu lăcomie, ca de altfel şi ele pe dînsul. Hai, fetelor, plămădite din sînge şi carne, albe şi trandafirii, dăruitoare de fericire, voi, care sînteţi calde, nu ca zeiţele păgîne, ieşiţi, ieşiţi afară !

Călăreţii cotiră deodată şi dădură peste o fată în plin soare, o fată care nu mai era o părere şi care, uluită, încercă să fugă, dar, încrucişîndu-şi privirea cu aceea a regelui tîlharilor, rămase ţintuită locului, în vîrful picioarelor, nemişcată, încremenită în zbor. Era subţirică şi mlădie ca o trestie, vîrfurile degetelor lungi i se întorseseră puţin, iar gîtul l-avea lung şi plăpînd. Stătea într-o încordare graţioasă, ca o femeie care doreşte şi se teme în acelaşi timp să fie îmbrăţişată. Cînd Henri îi întîlni privirea, ochii ei rîdeau batjocoritori. Cînd îşi depărtă în sfîrşit privirea de la ea, în ochii ei tremura lumina tulbure şi ştearsă a supunerii. Dar şi Henri era buimac. După ce se dezmetici îşi spuse : „Asta-i a mea ! Celelalte, de asemenea. Paris, eşti al meu !“

Avea pe atunci optsprezece ani. Dar de-abia la patruzeci cînd va fi cu barba înspicată, înţelept şi şiret, va izbuti, în sfîrşit, să pună mîna pe oraş.

În aceeași clipă vărul Condé exclamă : „Am ajuns !“ Soldații din garda castelului princiar le și luară caii de dîrlogi să-i ducă la grajduri. Henri și vărul său începură să urce scara monumentală, dar Condé îl lăsă să treacă înainte sau poate că el grăbi pasul, căci în capul scării aștepta cineva. „Dînsa e ! Dînsa e !“ îi spunea inima bătînd să se spargă ; abia mai putea vorbi. Se îmbrățișară lung, și Henri sărută de două ori obrajii surioarei, uzi de lacrimi ca și ai lui. Nu rostiră nici o vorbă despre mama lor. De îndată ce unul privea trăsăturile atît de cunoscute ale celuilalt, îl săruta o dată și încă o dată. Tăceau ; din pragul tuturor ușilor prin fața cărora treceau îi priveau slujitori înarmați.

Dintr-una din odăi ieși bătrîna prințesă Condé, îl îmbrățișă pe Henri și spuse o rugăciune. Băgă apoi de seamă că băiatul era plin de praf și obosit și porunci să se aducă vin. Dar Henri nu mai voia să zăbovească, era zorit să ajungă la Luvru și să se înfățișeze reginei. Condé îi spuse însă că unchiul său, cardinalul, și ceilalți seniori care îl întîmpinaseră în suburbiile Parisului, nu-l mai așteptau. Se risipiseră împreună cu oamenii lor. Dar ceruseră mai întîi ca puternica ceată a hughenoților să se împrăștie. Regelui Navarrei i se îngăduise o suită de cincizeci de gentilomi înarmați și el venise cu opt sute ! Condé adăugă :

— Eram destui ca să fi putut ocupa Parisul. S-au baricadat în case de frică. O clipă, Curtea a tremurat de groaza ta. Unde ți-a fost capul ?

Henri răspunse :

— Nu m-am gîndit la asta. Dar, dacă ideea ar fi fost bună, mi-ar fi trecut și mie prin minte. Să ne gîndim la altele ! Nu mai pot de nerăbdare s-o văd pe regina Franței !

Surioara lui scumpă îl rugă în șoaptă, dar cu curaj :

— Ia-mă și pe mine ! Sîntem legați unul de altul și avem aceeași ursită !

— Dar se înțelege ! exclamă el. Față de nevinovata Catherine se arăta voios și încrezător. Ca dovadă, ne vom căsători în aceeași zi. Fratele tău Henri îți va găsi un bărbat frumos, surioară !

Apoi o îmbrățișă și se îndepărtă în grabă.

PALATUL REGAL

Curtea și strada din fața castelului erau pline de cei peste o sută de oameni care îi mai rămăseseră din ceata cu care venise. Orîndui vreo treizeci ca strajă pentru sora-sa, apoi, însoțit de ceilalți, se îndreptă spre palat. Către sfîrșitul drumului, trecură peste un pod, „Podul meșteșugarilor“, de unde

palatul părea o construcție nouă, fastuoasă. Dar cum ajunserà la capătul străzii care se numea Austria, clădirea își arătă altă față, înfricoșătoare. Ai fi zis că e o cetate ori o închisoare, cînd îi vedeai zidurile negre, turnurile îndesate, acoperișurile boltite, șanțurile adînci și late, pline cu apă stătută, care puțea. La gîndul că vei pătrunde acolo nu se putea să nu-ți zvîcnească inima, să nu-ți pui la încercare voința, mai ales dacă veneai de pe meleaguri cu cîmpii întinse și cer înalt. Dar Henri era hotărît și, mai cu seamă, orice s-ar fi întîmplat, îl atrăgea aventura. Judecata lui limpede îi spunea că nu are a se teme de farmece. Bătrîna vrăjitoare, care-l înspăimîntase în visurile lui de copil, tot își mai țesea pînza de păianjen. Biata maică-sa îi căzuse pradă. Dar el e prevenit și nu i se mai poate întîmpla așa ceva !

Copitele răsunară pe puntea lăsată peste șanț. Henri mai văzu în gînd într-o ultimă licărire de bucurie fluviul pe care-l lăsase în urmă, norii luminoși, apa clipocind printre bărcile încărcate cu fîn, caii mătăhăloși trăgînd pe mal poveri grele în strigătele și rîsetele oamenilor de rînd, atît de neștiutori de ce se petrece în preajma lor. „Dar mama, mama mea a fost ucisă aici. Da, ucisă... aici !“ Îl cuprinse turbarea. Punea din ce în ce mai mult stăpînire pe el, îl orbea. Deodată cineva îl atinse pe umăr, probabil vreun prieten, și îi șopti :

— Au închis poarta după noi.

Imediat își recăpătă liniștea și sîngele rece. Băgă de seamă că, într-adevăr, cei de la Luvru închiseseră degrabă trecerea dinspre punte. Garda lui înarmată, care nu apucase să intre, lărmuia afară. Porunci să se facă liniște, se răsti la paznicii porții și trebui, se înțelege, să se mulțumească cu niște pretexte : nu era destul loc pentru atîția seniori protestanți.

— E treaba voastră să le faceți loc !

— Nici o grijă, domnule rege al Navarrei. Se va găsi loc pentru toți hughenoții care vor voi să intre între zidurile Luvrului. Și cu cît vor veni mai mulți, cu atît mai bine !

După care arcașii și archebuzierii se aliniară, depărtînd picioarele, în fața porții și ținînd strîns armele.

Henri îi cîntări cu privirea pe cei cîțiva oameni care-i rămăseseră, se puse în fruntea lor și mai făcu douăzeci de pași, nici mai mult, nici mai puțin, fiindcă îi număra ; apoi copitele cailor călcară pe un podeț de lemn : treceau peste șanțul dinăuntru. Ajunseră la o ușă — ușa Luvrului — neagră și grea, între două turnuri străvechi. În sfîrșit, pătrunseră într-o boltă atît de joasă, încît călăreții trebuiră să descalece și să înainteze ținînd caii de dîrlogi. Mîna liberă se îndrepta de la sine spre pistoale. Henri mai număra încă douăzeci de pași, plin de încordare. Apoi dădură într-o curte.

Ce-i drept, era un loc cam strîmt, dar pașnic, măcar că gemea de oameni. Nu se vedeau decît bărbați, și înarmați și neînarmați, din toate stările, îndeletnicindu-se fiecare cu cîte ceva. Curtenii jucau zaruri ori se sfădeau, burghezii umblau după interesele

lor prin cancelariile de la catul de jos al clădirii celei vechi. Bucătari și rîndași care își părăsiseră cratițele se întindeau la soare. Căci toată lumea tremura de frig la Luvru, chiar în luna lui cuptor. Cam prin mijlocul curții se vedea încă temelia unui turn ; mai gros decît toate celelalte, străvechi, aruncase multă vreme o umbră întunecoasă în jur. Abia regele Francisc, unchiul lui Henri, îl dărîmase. Dar și acum, lumina soarelui cădea în curte ca în fundul unei fîntîni ; i se și zicea de altfel puțul Luvrului.

În învălmășeala aceea pestriță, noii-sosiți trecură nebăgați în seamă. Ca un făcut, Henri și însoțitorii săi nu dădură peste nici un cunoscut. Fură în schimb opriți de soldații din garda personală a regelui, cînd încercară să străbată curtea cu caii lor.

— Înapoi, domnilor ! Fără vorbă ! Faceți cale întoarsă și treceți din nou puntea, că grajdurile sînt afară, doar n-o să călcăm rînduiala pentru niște gasconi care n-au nici măcar slujitori.

Aceasta fu primirea ce li se făcu. Henri nu arătă cine e și nu-i lăsă nici pe ceilalți să spună, se mulțumi doar să-l ia peste picior pe tînărul ofițer al gărzii. Acesta, supărat, scoase sabia ; dar Du Bartas cel deșirat îl dezarmă, strigînd puțin cam prea tare :

— Ăsta-i regele Navarrei !

Se iscă tărăboi, începură să se certe dacă e sau nu regele Navarrei și trebuiră să-l depărteze pe locotenent, care voia cu tot dinadinsul să încheie socotelile cu adversarul lui.

— Dacă el e regele Navarrei, apoi eu sînt regele Poloniei !

Deodată grămada de gură-cască fu risipită ; Henri băgă de seamă că cel care izbutise s-o facă era Armagnac al lui. Îi convinsese de adevăr pe oamenii de rînd făcînd uz de neasemuita lui volubilitate. Oamenii de rînd îi potoliră apoi pe nobili și cu toții se traseră temători înapoi din fața viitorului cumnat al regelui Franței. Armagnac îl conduse mai departe, iar tînărul ofițer îl însoți, înfricoșat de urmările ce le-ar fi putut avea îndrăzneala lui. Cînd ajunseră la scări, își ceru iertare pentru excesul de zel și spuse :

— Nu-i nici o lună de cînd căpitanului meu i s-a tăiat aici beregata. Iar predecesorul meu, un domn de Ligneroles, și-a frînt gîtul căzînd pe această scară, nimeni nu știe în ce împrejurări. Și, spre a face să i se ierte neobrăzarea, arătă șoptind: Aici sus locuiește regina, *Madame* Catherine.

Apoi, înfricoșat de propriile-i vorbe, se opri și nu mai cuteză să facă nici un pas înainte.

D'Armagnac îl duse pe Henri în odaia lui. Gentilomul camerier o luase înaintea stăpînului, făcuse toate pregătirile, pusese să se aducă și o putină pe jumătate plină cu apă, destul de mare pentru ca un rege care nu era un uriaș să se poată și

așeza în ea. Iar prin încăpere erau întinse niște haine cum tînărul gentilom de la țară nu purtase de cînd era. De mătase, cu broderii scînteietoare ; cel mai frumos dintre ele, un costum alb, era menit a fi îmbrăcat la nuntă. Înțelese că ochii maică-si vegheaseră asupra acestui costum, și din nou îl podidiră lacrimile.

Regina Jeanne nu poruncise să i se facă fiului ei și o haină de doliu ; de aici înțelese că dînsa nu se așteptase să moară, că avusese o moarte năprasnică. Nu boala îi pricinuise moartea, ci otrava ; Henri socoti că ajunsese la o convingere de nezdruncinat și, în aceeași clipă, această convingere îi păru și binevenită. Căci trebuia să se înfățișeze înaintea ucigașei mamei sale !

ZÎNA CEA REA

Se anunță la bătrîna regină și, cînd fu gata, doi gentilomi veniră să-l conducă. Merseră destul de mult prin palat, fără ca vreunul dintre ei să scoată o vorbă, și Henri înțelese că tăceau de frică. Dar și el, care altminteri le-ar fi pus destule întrebări, era muncit acum de un singur gînd, iar gîndul acesta se numea ură. În cele din urmă, îi deschiseră ușile salonului de primire al reginei, se înclinară smeriți și-l lăsară singur. În fața fiecărei uși străjuiau, cu picioarele rășchirate, cîte doi elvețieni ; cei dinăuntru își țineau halebardele încrucișate. Toți patru păreau a fi niște stane de piatră ; ochii lor priveau în gol. Nici nu-l vedeau, nici nu-l înțelegeau pe străinul care intrase. Așa încît ar fi putut striga în toată voia : Mama mea a fost otrăvită !

Dat fiind că trebuia să aștepte, îi trecu prin gînd să se ascundă după o draperie. Cînd va intra otrăvitoarea, să nu știe că se află acolo și astfel să-i poată citi gîndurile pe față. Pe fereastră năvălea lumina soarelui de amiază, iar dincolo de grădina bine îngrijită se vedea fluviul strălucitor și toate cele din preajmă, de care se despărțise la intrare : oamenii din popor, neștiutori și gălăgioși, bărcile care se clătinau sub povara fînului, carele care scîrțiiau. Ochii îi căzură și asupra fațadei însorite a palatului, la capătul căreia se afla salonul de primire ; era splendidă, o adevărată minune. Edificiul părea pogorît din alte lumi, prin puterea farmecului. Cinstitul oraș Paris avea unele locuri ce nu semănau de fel cu locuitorii săi. Cele ce se vedeau aici depășeau Curtea Franței ; o înălțau mai presus de puțul Luvrului, unde rămășițele putregăite ale unui turn aducea aminte de trecut. Într-un cuvînt, strălucita fațadă ascundea niște vechituri care insuflau groază. Băgînd de seamă asta, Henri de Navarra înțelese că stăpîna palatului era, cu adevărat, o bătrînă otrăvitoare, dar în același timp și o zînă. Oricum, trebuie să te ferești de ispitele diavolului, și chiar și o fațadă frumoasă poate fi o asemenea ispită. „Amăgirea

simțurilor", gîndi tînărul protestant sau poate că era numai gîndul unei femei moarte care trecuse în creierul viu al fiului ei. Regina Jeanne cunoscuse această încăpere, aici tratase în numele Religiei și al fiului ei, aici luptase, aici își irosise puterile și poate că aici i se dăduse și paharul cu apă în care mîna bătrînei zîne turnase ceva.

Henri tresări. Nu auzise nici un zgomot și totuși Catherine de Medicis intrase, legănîndu-se din șolduri, și ajunsese pînă în mijlocul salonului. Îi recunoscu doar silueta; trăsăturile nu i le putea desluși, căci era orbit de lumina soarelui; dînsa, însă, îl măsură pe tînărul Henri din cap pînă în picioare. El voi să-i vadă mîinile dar *Madame* Catherine le ascunsese parcă dinadins în faldurile rochiei. Era îmbrăcată în negru și începuse să-i vorbească cu glasul ei obosit. „Și asta trăiește!" își spuse fiul moartei, plin de amărăciune. Înăbușindu-se de ură, o auzi încredințîndu-l de marea durere ce i-o pricinuia moartea bunei ei prietene Jeanne și de bucuria de a-l vedea în sfîrșit acolo. Henri nu se îndoia de adevărul acestor din urmă vorbe, dar își făgădui să facă în așa fel ca prezența lui acolo să nu fie totuși un motiv de bucurie pentru dînsa. Între timp ochii i se obișnuiseră cu lumina slabă din salon. Într-adevăr, regina își ascundea mîinile! Se mai întîmplă apoi ca în spusele ei să pomenească de mîna domnului. Fiul răposatei își mușcă limba ca să nu exclame: „Arătați-mi mîinile dumneavoastră, doamnă!" Dar ea i-o luă înainte: Își scoase mîinile mici, grăsuțe, pe care tînărul dorise să le vadă, dintre faldurile rochiei și le puse pe masa îndărătul căreia se așeză.

Împins de mînie, Henri, fără să-și dea seama, făcu vreo cîțiva pași grăbiți spre regină. Bătrîna avea însă în fața ei masa lată și grea, iar în spate patru elvețieni voinici cu sulițe lungi. Își putea îngădui să rămînă liniștită și să vorbească nestînjenit.

— Îmi pare foarte rău pentru dumneata, tinere! Ai abia optsprezece ani, nu? Și ai și rămas orfan de amîndoi părinții. Poți să mă socotești o a doua mamă, care să-ți îndrume pașii, căci tinerii fac adeseori fapte necugetate. Sînt încredințată că îmi vei fi recunoscător, tinere. Firea dumitale este iute și sinceră. Vom avea amîndoi de cîștigat dacă ne vom înțelege.

Nu mai era de răbdat. Lui Henri i se părea că vede pe masă un pahar de otravă, degetele scurte ale bătrînei dădeau să-l apuce, iar din gura ei vorbea pierzania. Era parcă sub puterea unui farmec. Trebuia să-l rupă! Anume vorbe și semne ar fi avut, probabil, darul de a face să plesnească și să se împrăștie ca fumul fața pămîntie cu obrajii căzuți ai bătrînei. Dar în clipa aceea de supremă încordare, Henri nu izbuti să găsească acele vorbe și semne, făcu însă o altă descoperire: simți că ucigașa mamei sale era o femeie demnă de plîns, așa cum de plîns era și ciotul de turn din puțul Luvrului, rămășiță jalnică a unor veacuri îngropate. Această rămășiță va fi totuși curînd înlăturată. Poate că o va face chiar bătrîna regină. Căci dînsa

și cei din familia ei au înălțat doar și frumoasa fațadă a palatului, scăldată de soarele de amiază. Ea însăși întruchipa însă trecutul rău și smintit. Dar pînă la urmă ceea ce e rău și învechit ajunge de rîs, chiar dacă mai ucide încă. În ciuda fărădelegilor ce le săvîrșesc, neputința lor, decăderea lor ne trezesc milă.

Cu glas limpede și sigur de el, tînărul Henri exclamă :

— Cît de adevărate sînt cele ce spuneți, doamnă ! Nu încape îndoială că într-o zi va trebui să vă arăt recunoștința mea. Deie domnul ca acțiunile mele să fie la fel de sincere ca ale dumneavoastră ! Mă voi strădui să fiu pe placul unei regine atît de mari !

Această ironie exagerată nu putea trece nebăgată în seamă : Henri nu se îndoia cîtuși de puțin. Și într-adevăr, ochii ei negri, șterși, treziți parcă la viață îi cercetară fața, care nu exprima însă decît vioiciune tinerească. Țintuit de privirile ei iscoditoare, Henri continuă :

— De la dumneavoastră, doamnă, nădăjduiesc să aflu ceva mai mult despre sfîrșitul sărmanei mele mame decît mi-au putut spune alții. Dînsa a avut fericirea să se afle în preajma dumneavoastră și toate scrisorile bietei mele mame erau pline de cuvinte de laudă pentru dumneavoastră.

— Cred, răspunse Catherine.

Se gîndea la ultima scrisoare a Jeannei d'Albret, în care aceasta își arătase nădejdea că o va putea înlătura de la putere și pe care chiar dînsa, cu mîna ei, o deschisese și o închisese apoi la loc. Henri se gîndea și el la aceeași scrisoare.

Bătrîna Catherine deveni mai familiară, aproape prietenoasă. I se adresă cu „copilul meu" :

— Copilul meu, nu din întîmplare sîntem aici împreună și singuri. Ai făcut foarte bine că m-ai vizitat în primul rînd pe mine ; dacă nu te-ai fi anunțat singur te-aș *fi* chemat eu, în dorința de a te pune la curent cu cele ce știu despre moartea mamei dumitale, buna mea prietenă. Cine nu cunoaște adevărata stare de lucruri poate căuta mistere acolo unde nu sînt decît întîmplări naturale și asta îi poate pricinui amărăciune.

„Ai întors-o bine", gîndi el și răspunse :

— Foarte adevărat, doamnă ; și eu am constatat asta. Nimeni dintre cei care au văzut-o în ultimul timp pe mama n-ar fi crezut că viața ei e în primejdie.

— Dar dumneata, copilul meu ? întrebă ea de-a dreptul, cu aerul matern al celei mai oneste femei.

Sosise clipa ! Henri simțea că se afla acolo numai pentru a rosti un singur cuvînt. Acum ar fi trebuit să-i strige în față : „Ucigașo !" Așa își închipuise răfuiala cu *Madame* Catherine, înainte de a se fi ivit acest prilej. Acum însă șovăi ; ura lui de nezdruncinat se lovise parcă de o piedică pe care n-o cunoscuse pînă atunci. Și, spre marea lui mirare, se auzi spunînd :

— Eu, eu aștept lămuririle dumneavoastră.

Regina dădu din cap, mulțumită. Își întoarse apoi puțin umărul către cei doi elvețieni care stăteau de strajă pe partea dinăuntru a ușii. Soldații își despărțiră halebardele și deschiseră ușa ; imediat intrară doi oameni îmbrăcați în negru, unul mai scund altul mai înalt, amîndoi cu capetele descoperite, neînarmați, dar avînd întipărită pe fețe un fel de tristă conștiință a p priei lor importanțe. Se înclinară corect, mai întîi în fața reg ei Franței, apoi în fața regelui Navarrei și așteptară un se n din partea reginei, iar cînd aceasta li-l dădu, începură adr indu-se lui Henri ·

— Mă numesc Caillard, fost medic personal al maiestății-sale regina Navarrei, spuse cel mai înalt, cît se poate de solemn.

— Eu mă numesc Desneux și sînt chirurg.

Individul acesta vorbea pe alt ton, se simțea că ar fi preferat să se lepede de tristețea-i oficială.

— La po nca maiestății-sale, eu, Caillard, membru al facultății, m-am prezentat în ziua de patru iunie, într-o marți, în casa domnului prinț de Condé, unde am găsit-o pe regină stînd în pat, cuprinsă de friguri.

„Vorbe goale și pare că vor dura mult", gîndi Henri și luă loc pe un scaun.

— Dar dumneata ce rol ai avut ? îl întrebă pe al doilea om în negru. I-ai făcut vreo clismă ?

— Asta nu-i treaba mea, spuse chirurgul. El le face.

Și-l atinse pe celălalt cu cotul.

Medicul păli de ciudă, dar continuă stăpînindu-se :

— Eu, Caillard, membru al facultății, examinînd cazul, am constatat numaidecît că plămînul drept al reginei era grav atins. Am observat de asemeni o regiune extrem de întărită și am bănuit o tumoare care se putea sparge în trup și cauza moartea. În consecință, am însemnat în jurnalul meu : „Doamna regină a Navarrei mai are de trăit patru pînă la șase zile". Asta se întîmpla marți, în patru. Duminică, în nouă, a survenit moartea. Și în [illegible] catastiful amintit.

Henri aruncă o privire asupra mîzgăliturii din catastif. Mutra celui de-al doilea om în negru îl prevenea să nu acorde nici o însemnătate spuselor celui dintîi, decît cel mult aceea de a fi caraghioase. La rîndul lui, acesta se simți și el obligat să spună ceva și începu simplu :

— Sînt chirurgul Desneux, un om puțin cunoscut. Maiestatea-voastră, n-a auzit, desigur, niciodată de numele meu. În schimb, îl cunoașteți fără îndoială pe ilustrul domn Caillard, o podoabă a facultății. Știința nu are secrete pentru el, în timp ce eu sînt doar un biet meșteșugar, care lucrează cu fierăstrăul. El prezice oamenilor ora exactă a morții, la nevoie după consultarea stelelor. Din parte-mi, eu mă mulțumesc numai să-i tai după ce au murit și, e adevărat, atunci găsesc cîte ceva ce se

poate vedea, pipăi și nu se poate nega. Totdeauna, însă, totul e de mai înainte prevăzut în cartea sibilină a marelui Caillard și de aceea eu nu sînt altceva decît neînsemnatul său ajutor.

Făcu o plecăciune medicului.

Acesta primi omagiul ca un om care știe că-l merită.

— Așa-i, întări el. După ce regina a trecut în lumea celor drepți, am împlinit propria ei dorință, pe care mi-o comunicase în viață fiind, și l-am poftit pe chirurgul Desneux, aici de față, să-i facă autopsia.

Fiul moartei sări în sus.

— Ați făcut așa ceva ? Cum ați cutezat ?

Caillard rămase trist și demn.

— După porunca maiestății-sale i-am deschis nu numai trunchiul, ci și craniul. Căci regina suferea de puternice mîncărimi înăuntrul capului și se temea că are vreo boală pe care copiii ei ar fi putut-o moșteni. Regina și-a menținut porunca, deși mi-am îngăduit să-i atrag atenția că o boală nu se poate moșteni decît cu voia domnului.

— Dovezi ! strigă Henri bătînd din picior. Altfel nu cred nici un cuvînt din toată povestea asta.

Medicul scoase atunci un sul, i-l înfățișă, și Henri citi numele mamei sale, scris de mîna ei, nu încăpea nici o îndoială. Mai sus, deasupra numelui, erau scrise de o altă mînă dispozițiile de care vorbise medicul.

— Ce-ați constatat ? Repede, vreau să știu !

De data asta vorbi din nou chirurgul.

— În trup am găsit tot ce a prevăzut domnul Caillard, regiunea întărită din plămînul atins și tumoarea, care prin spargere a cauzat moartea. În cap însă iată ce am găsit.

Cu surîsul vag al unui prestidigitator mulțumit de reușita trucului său, arătă spre masa pe care se afla o foaie mare de hîrtie, acoperită de linii. Cu puțin mai înainte, masa fusese goală. Henri privi mai atent și înlemni : pe foaia de hîrtie se vedea desenul unui craniu, craniul mamei sale. Chirurgul povesti :

— După ce-am tăiat craniul reginei cu fierăstrăul...

— În prezența mea, interveni medicul.

— Căci altfel nici nu l-am fi putut deschide. După ce l-am deschis, așadar, am găsit sub cutia craniană niște băsicuțe umplute cu un lichid apos, care, în timpul vieții reginei, trebuie să se fi scurs pe scoarța interioară.

— Și de aici veneau mîncărimile care nu pot fi explicate altfel, observă medicul.

Chirurgul îl împinse cu cotul și orăcăi :

— El le-a explicat. Eu n-aș fi putut face asta. Numai desenul e făcut de mine. Vedeți locul acesta, unde țin degetul ?

Dar solemnul medic dădu deoparte degetul subalternului, care se făcu vînăt de furie.

Medicul explică apoi, pe larg, cu toată convingerea ce însemnau punctele și liniile de pe hîrtie. Henri îl asculta, dar o observa în același timp și pe *Madame* Catherine. Mai întîi se plecase și dînsa atentă asupra foii de hîrtie, deși cu siguranță că n-o vedea pentru prima oară. Dar pe măsură ce pricinile bolii bunei ei prietene deveneau tot mai limpezi, *Madame* Catherine își ridică încet capul, pînă cînd ajunse să stea din nou dreaptă în jilțul ei înalt.

— E un caz atît de ciudat, observă medicul, și de o natură atît de suspectă, încît chiar profesorul și înaintașul meu l-ar fi atribuit farmecelor. Eu însă mă refer la natură și la voința domnului.

La aceste cuvinte, *Madame* Catherine încuviință din cap și-l privi pe fiul bunei ei prietene ; era privirea unei femei simple și bune, cu experiență și pățită, dacă vreți, dar care în acest caz nu mai știa nici ea ce să spună și era sincer mîhnită de nefericitul concurs de împrejurări. „Dacă aș putea citi în ochii ăștia, își spuse fiul Jeannei, cea ucisă prin otrăvire, dar poate că nici n-a fost otrăvită. Totul pare să aibă explicații firești. Sinceritatea medicului e neîndoielnică, aproape tot atît de neîndoielnică ca și puținătatea cunoștințelor lui. Cum au apărut aceste băsici cu apă sub craniul mamei ? Din cauza otrăvii ? O, dacă aș putea citi în ochii ăștia negri, dacă aș putea pipăi cu mîinile ce se ascunde în străfundul lor ! O, certitudine !"

APROAPE DE VICTORIE

Bătrîna era prea șireată ca să nu observe lupta ce se dădea în el, dar se prefăcea că nu bănuiește nimic. Se purta de parcă ar fi vrut numai să-i menajeze durerea. Făcu mai întîi un semn celor doi maeștri ai artei medicale, care se înclinară îndată și ieșiră, cu aceeași expresie de tristă conștiință a propriei lor importanțe ca la venire. După aceea îi lăsă lui Henri un răgaz — un răgaz prea mare chiar ; ura lui, care fusese o clipă derutată, îl cuprinse din nou, mai puternic. Își aminti de cele două scrisori desfăcute ; Jeanne murise îndată după trimiterea lor ! Fără a-și da seama ce face, începu să umble prin încăpere cu pași mari. *Madame* Catherine îl urmări liniștită cu privirea ; cînd Henri băgă de seamă, se zăpăci din nou. Se opri brusc și se propti în fața ei, cu brațele încrucișate, într-o atitudine neîngăduită. Cuvîntul „ucigașo !" îi stătea din nou pe limbă. Dar regina i-o luă înainte. Îi vorbi foarte rar și potolit :

— Dragul meu copil, sînt mai liniștită acum, cînd știi tot atîta cît știam și eu. Mi-a părut bine văzînd că te-au convins. Acum să ne închidem în suflet durerea și să ne îndreptăm privirea spre viitorul fericit.

— Dar craniul? aruncă amenințător Henri în obrazul ei greoi și pămîntiu.

Căută apoi pe masă: foaia de hîrtie desenată dispăruse; de uimire, mîinile îi alunecară de-a lungul trupului. Pentru prima oară, *Madame* Catherine își îngădui un surîs, un surîs nu prea măgulitor, de bună seamă, care însemna: „Nici măcar asta n-ai observat, copilul meu!"

În chip ciudat, neizbînda îl potoli, îl determină să privească cu sînge rece adevărul: „Nu pot să fac nimic. Dînsa-i mai tare. Trebuie să cădem la înțelegere!" Și îndată dădu deoparte ura și neîncrederea, de parcă le-ar fi băgat în buzunar. Pentru firea lui nu era un lucru prea greu. Apoi, ușurat, se așeză în fața bătrînei, care înclină aprobator din cap:

— Am cele mai bune intenții cu dumneata, îi spuse.

Henri așteptă și dînsa continuă:

— Acum sîntem prieteni, îți pot spune deschis de ce vreau să ți-o dau pe fiica mea. O fac din pricina ducelui de Guise, care ar putea deveni primejdios pentru casa mea. Ți-a fost coleg de școală: știi că între timp Henri Guise și-a dat osteneala să cîștige popularitate printre locuitorii Parisului? Își dă aere de mai bun catolic decît mine, și doar eu apăr cu adevărat sfînta biserică!

În ochii de nepătruns ai bătrînei se aprinse o scînteie. Henri uită că încercase în zadar să-i citească în ei gîndurile, și rîse mut împreună cu regina: cel puțin își mărturisea scepticismul religios, și asta îi plăcea lui Henri. Avea un tărîm comun de înțelegere cu Catherine de Medicis: disprețul pentru fanatismul ipocrit. Dar îndată bătrîna își luă iar înfățișarea gravă:

— A izbutit să facă în așa fel, încît papa și Spania să-i acorde sprijin. Prințișorul loren ar putea ridica acum, cu banii lor, o mare armată împotrivă-mi. Mai mult încă, dacă continuă tot așa, poate răscula Parisul. Ba, mai mult decît atîta, poate tocmi ucigași. Și pînă la urmă ce va cîștiga? Ca Franța să ajungă o provincie spaniolă.

Nici nu lua în seamă că avea în față un tînăr fără însemnătate, care o asculta din întîmplare. Căzînd pradă voluptății ei preferate, își lăsa spiritul să plutească deasupra abisurilor.

— Și eu, adăugă Catherine cu glas șoptit, aș putea da o satisfacție regelui Spaniei. Îmi ia în nume de rău că-i cruț pe protestanții mei.

Căzu pe gînduri, gura închisă i se mișca. Înfățișarea ei îi atrase atenția lui Henri mai mult chiar decît vorbele pe care le rostea. Pomenise ceva despre ucigași tocmiți. Dar și ea putea să tocmească ucigași! Nu avea nevoie, însă, căci mînuța-i mică și grăsună se pricepea de minune să amestece o băutură. O privi țintă, dar nu prea stăruitor, ca să nu-l observe.

— Protestanții mei îmi sînt tot atît de dragi ca și ceilalți francezi, declară ea apoi cu un aer firesc, și, apăsînd asupra cuvintelor, întregi ideea: Sînt doar regină a Franței.

— Regele e fiul dumneavoastră, o îndreptă el neprevăzător, fără alt motiv decît acela că își amintise cele ce-i povestise maică-sa despre regele care sîngera.

Ceilalți doi frați în viață ai lui Carol al nouălea erau și ei meniți să sufere de aceeași boală, iar cel mai în vîrstă murise chiar din pricina ei. „Cine-i, la drept vorbind, bătrîna asta ciudată căreia îi mor feciorii unul după altul ? se întrebă Henri. Ceilalți francezi îi sînt de fapt la fel de străini ca și noi, protestanții." Cu glas tare rosti :

— Doamnă, ce frumos palat e Luvrul ! Dar tot ce-i dă strălucire vine din partea dumneavoastră. Stilul arhitectonic e italian — „ca și meșteșugul otrăvirii", ar fi vrut să adauge.

Ea ridică din umeri, căci, din cele două meșteșuguri la care se gîndea el, cel dintîi n-o interesa de loc. De altfel nu-i era cîtuși de puțin dragă nici Florența ei de odinioară, căci în tinerețe avusese acolo parte de nenorociri și apoi fusese alungată. *Madame* Catherine nu se reprezenta decît pe sine însăși, și aceasta era puterea ei, atîta vreme cît putea să reziste.

Acum îl privi bătrîna bănuitor.

— Vorbești de rege. L-ai văzut cumva înainte de a veni la mine ?

Henri o încredință hotărît că nu-l văzuse. Catherine coborî și mai mult glasul ; nici chiar soldații elvețieni nu trebuiau să audă cele ce avea de spus, deși, chiar dacă ar fi auzit, tot n-ar fi înțeles.

— Uneori, regele nu e în toate mințile, șopti ciudata bătrînă. N-am spus-o nimănui pînă acum, dar are accese de furie, apoi vorbește în bobote despre un măcel, despre un mare măcel. E bolnăvicios, murmură dînsa.

„Halal familie", își spuse în gînd Henri, deși nu făcea pentru prima dată această constatare.

Mama fiilor care sîngerau se liniști din nou :

— Ceilalți doi băieți sînt reușiți, mai ales d'Anjou. Să-i fii prieten, dragul meu. Și mai cu seamă să fii totdeauna de partea noastră împotriva lorenilor ! Vei conduce și armata noastră, căci te pricepi la asta și vei fi tot atît de folositor ca și tatăl dumitale. O vei căpăta în schimb pe fiica mea. Dar și în privința ei trebuie să te ferești de ducele de Guise : femeile îl găsesc frumos.

„Și se culcă cu el, gîndi Henri. Nu umbla cu fleacuri, doamnă. Ne cunoaștem doar și știu ce fel de fată iau de nevastă. Numai biata mama n-o știa", așa-l încredința inima lui iubitoare.

— De aceea l-ați și expediat pe de Guise înainte de a fi sosit eu, îi spuse provocator.

Dar bătrîna îi răspunse și mai tacticos :

— La nuntă are să fie din nou aici. Cîteodată e bine ca o fată tînără să nu aibă sub ochi un bărbat care place atît de mult. O femeie bătrînă ca mine trebuie, însă, să-l țină mereu

sub supraveghere. Vreau să-i adun pe toți dușmanii mei la Luvru.

Iar printre aceștia se număra și el, Henri, nu încăpea nici o îndoială.

Faptul că vorbise pe șleau l-ar fi putut jigni, măcar că și el ajunsese de timpuriu să contemple cu scepticism firea omenească. Dar cuvintele bătrînei vădeau o concepție prea cinică asupra vieții. Pe de altă parte, însă, acum precumpănea în el simțămîntul încrederii, care-l cuprinsese pe încetul în timp ce o ascultase vorbind. Căci un tînăr de optsprezece ani nu poate respinge multă vreme dovezi de încredere atît de măgulitoare ca acelea pe care le căpătase Henri. „Cel puțin pentru mine n-am a mă teme din partea vrăjitoarei ăsteia vestite și nici mamei nu i-a picurat nimic în apă." În clipa aceea, dacă pe masă ar fi fost un pahar, l-ar fi golit dintr-o sorbitură.

Dar, în loc să-i dea un pahar, *Madame* Catherine făcu un semn, străjile deschiseră ușa dinspre coridor și în pragul ei se iviră cei doi gentilomi care îl aduseseră. Henri, puțin mirat, își luă rămas bun și se lăsă condus.

O CONȘTIINȚĂ ÎNCĂRCATĂ

De data aceasta vorbi cu însoțitorii lui. Unul dintre ei era primul gentilom al regelui, de Miossens, un om foarte prevăzător, care nici nu-i mărturisi măcar că era protestant. Henri îl ghici, însă, și i-o spuse de la obraz, căci îi cunoștea pe reformați după anume semne ce nu înșelau niciodată. Îl întrebă rîzînd :

— Vă temeți de parizieni ? Mulțimea nu ne prea iubește pe aici ?

— Dacă ar fi numai mulțimea... răspunse cu înțeles domnul de Miossens.

— Să-ți fie rușine ! Dumneata, primul gentilom al regelui, ar trebui să ai mai mult curaj.

După aceea îi părăsi pe cei doi domni și lungi pasul, căci jos, în grădina bine îngrijită, îl zărise pe Carol al nouălea ; era singur și se juca cu o haită de cîini care lătrau. Henri îl strigă de departe. Dar cum nu fusese auzit, se gîndi la altceva. Se afla tocmai sub ferestrele încăperii în care fusese primit de *Madame* Catherine. În spatele lui se întindea fațada însorită, cu vraja ei aproape de necrezut : o ispită a diavolului, cum ar fi spus unii, dar în orice caz o amăgire a simțurilor. Și deodată își dădu seama că *Madame* Catherine îl expediase în clipa cea mai potrivită pentru dînsa : atunci cînd se lăsase, în sfîrșit, convins că Jeanne nu fusese otrăvită. Pusese capăt convorbirii exact în clipa cînd el începuse s-o creadă. Bătrîna avea o neliniștitoare putere de a-i ghici gîndurile ; el, însă, încercase

zadarnic să străbată dincolo de ochii ei de nepătruns. Fu cuprins de spaimă ; retrăi din nou starea de spirit din clipa cînd intrase în salonul reginei și se simțise ca un judecător și un răzbunător, gata să strige : „Ucigașo !“ De două ori fusese gata să rostească cuvîntul și de două ori se oprise, nu fiindcă socotise, ca un curtean, că-i mai cuminte să tacă, ci fiindcă bătrîna izbutise cu adevărat să-i cîștige încrederea și să-l prostească. „Tinerețea nu face doi bani în asemenea împrejurări ; pe mine în orice caz m-a osîndit la neputință !“ gîndi el.

Deodată ridică ochii spre fereastra cunoscută. Da, văzuse bine adineauri. Un chip omenesc dispăruse înainte ca el să-și fi putut da seama cine era ; nu încăpea nici o îndoială, fusese spionat. Era urmărit pentru a vedea dacă încrederea lui copilărească mai dăinuia. „Nu de tot, *Madame* Catherine ! Nu știu totul și nu știu bine nici măcar cum a murit regina, mama mea. N-am să uit, însă, niciodată că din cele două arte ale compatrioților tăi — arta de a otrăvi și arta de a construi — o stăpînești numai pe cea dintîi. Dacă ești cumva zînă, apoi ești o zînă rea. Aici la voi ar trebui să învăț să-mi fie frică, dar nu mă pot abține să nu rîd. Despre feciorul ei cel rotofei mi-a spus că-i cam sărit.“

Și se îndreptă cu pași mai puțin hotărîți către Carol al nouălea. Acesta încă nu binevoia să-l bage în seamă. Dimpotrivă, își întorsese privirea piezișă și se prefăcea că îl preocupă numai haita lui. Doi cîini se încăieraseră, și el îi încuraja strigîndu-le să nu se lase. Fără veste, însă, întrecînd lătratul cîinilor, strigă :

— Nu pot să-i sufăr pe nici unul. Să-i asmuțim să se sfîșie între ei pîn-or crăpa !

Din pricina acestei primiri, pe care o găsea mai mult prostească decît necuviincioasă, Henri dădu să se depărteze. Dar Carol își părăsi cîinii și luă după el.

— Navarra ! Ce ți-a spus mama mea, regina ?

Și privi piezîș. Henri își zise : „Ăsta m-așteptа cu mare neliniște !“

— Am vorbit mai mult despre cranii și, la un moment dat, despre nu știu ce măcel, parcă. A fost vesel ; *Madame* Catherine mi-a plăcut, și de altfel cred că și eu ei !

Carol tresări ; tremura și se clătina pe picioare.

— Pentru dumnezeu, Navarra, nu mai vreau să aud de asasinate ! Acum cîtva timp, doi inși din garda mea personală s-au ucis unul pe celălalt, cum se sfîșie cîinii ăștia. Mama mea, regina, se gîndește mereu la lucruri înfricoșătoare.

— Păi asta spune dînsa despre tine ! îi aruncă în față Henri.

Regele Franței amuți și trupul i se pipernici parcă. Chiar dacă era nebun, cum spunea maică-sa, frica nemăsurată care-l stăpînea îi întrecea furia. Se făcu galben, un galben-pal ce contrasta cu mătasea albă în care era îmbrăcat. Văzîndu-l în

halul ăsta, fiul Jeannei celei moarte căzu în sfîrșit pe gînduri. Era bătător la ochi că regele avea conștiința încărcată. Numindu-se unul pe altul nebuni, mama și fiul se temeau cumva că vreunul dintre ei ar putea să trădeze vreun secret? Tînărul Henri își aminti de cuvintele prietenilor săi: „Acum e rîndul tău. Adună-i pe coreligionarii noștri! Ar fi foarte bine, se înțelege, să părăsesc cuibul ăsta de ucigași cît mai e vreme. Să-mi iau sora și s-o șterg înconjurat de călăreți! Dar nu se cade s-o fac, am venit doar aici ca să învăț ce-i frica, și apoi văd venind două fete, întovărășite de păuni cu pene strălucitoare; păunii merg înaintea lor, de parcă ar fi duși de hățuri. Una dintre ele e Margot, fata otrăvitoarei". fu cel dintîi gînd al lui Henri cînd le văzu. Dar un al doilea îl urmă îndată pe cel dintîi: „Frumoasă s-a mai făcut!"

LABIRINTUL

Primele lui gesturi fură pline de bucurie. Strigă tare:

— A, dragă Margot!

Carol al nouălea se întoarse mirat; apoi păru că se înapoiază la ciini. Prințesa de Valois răspunse abia cînd Henri fu în fața ei:

— Nădăjduiesc că ați călătorit bine.

— Mereu cu portretul tău în fața ochilor, o încredință el îndată. Dar nici nu se compară cu realitatea. Cine-i drăguța ta prietenă?

— Doamnă de Sauves! porunci Margot în loc de răspuns. Du, te rog, păsările înapoi!

Doamna de onoare bătu din palme și păunii porniră înaintea ei. Avusese, însă, timp să-l măsoare cu privirea pe tînărul venit de la țară. Îi fusese de ajuns să arunce o ochire batjocoritoare pe sub sprîncenele ei arcuite. „Ăsta-i o pradă ușoară și neprimejdioasă pentru femei! Pentru prințesă, ca și pentru mine", își spuse și se depărtă foarte zveltă și distinsă.

— Are nasul cam lung, observă Henri în urmă-i.

— Dar al meu cum e? răspunse Margot rece, căci nasul celeilalte nu era mai lung decît al ei, ci numai puțin mai drept.

Henri văzu că îl luase gura pe dinainte.

— Un lucru-i sigur, continuă el, Mathilde are buze subțiri.

— Charlotte.

— Ca să vezi! Mi-ai destăinuit numele ei. Era mîndru de izbînda cîștigată, căci simțea că Margot i se împotrivește. Mie îmi plac buzele fragede, iar dinții, mai mari și mai strălucitori.

Îi privi gura, apoi își aținti privirea drept în ochii ei, dar fără obrăznicie; Margot gîndi: „cu prea puțină obrăznicie". Căutătura lui Henri arăta o dorință molcomă, părea că vrea s-o îmbrățișeze din ochi, dar cu curtenie și cuviință, nu ca pe o tîrfă frumușică la un colț de stradă. Margot cea cu picioarele

groase devenise o doamnă care intimida ! De aceea, nici nu-şi puse în gînd s-o cucerească dintr-o dată, iar ochii nu-i deveniră de loc tulburi şi şterşi. „Fata ucigaşei, îşi aminti el intimidat. S-a făcut frumoasă în timp ce maică-sa îşi vedea de-ale ei."

În acelaşi timp Margot îşi spunea : „Se uită totuşi la picioarele mele". Căci îşi amintea, la fel de bine ca şi el, de vremurile copilăriei, de ceea ce ii făgăduise în scrînciob şi de graba cu care el voise să-şi ia chiar atunci cele făgăduite. Ce s-a întîmplat între timp, că acum e aşa de stingherit ? Dar faţa îi era albă, senină ca un cer fără nori. Henri nu-şi putea da seama, ca preaiubita-i mamă, în ce măsură seninătatea asta era afectată şi în ce măsură se datora sulimanului. De altfel, Jeanne găsise că fata avea o statură fără cusur, iar Henri era de aceeaşi părere şi nu-l deranja nici faptul că prinţesa Marguerite se strîngea prea tare în corset. De asemeni nu-şi putea da seama că obrajii ei erau meniţi ca într-o zi să atîrne fleşcăiţi. Deşi nu scînteia toată de perle şi nestemate, ca în timpul unei procesiuni, i se părea foarte gătită şi plină de făgăduieli preaplăcute pentru simţurile lui.

Se gîndea : „Fă cît poftesti pe prinţesa ! Acuşi-acuşi, ai să fii cu mine în pat."

Sub fruntea ei trufaşă, Margot îşi spunea : „Am să mă mai culc oare vreodată cu Guise ? Cred că nu, fiindcă-mi place ăsta. E un băiat crescut la ţară, dar totuşi fiu de rege, cum mi-a spus maică-sa."

Iar el îşi zicea : „Ei, Margot, Margot, n-ai să te mai culci cu Guise, am să-ţi dau eu de lucru".

Între timp, însă, ea începuse de mult să-i ţină o oraţie, în latineşte, complimentîndu-l fără emfază pentru campaniile şi faptele sale de arme. În aceeaşi limbă, el îi exprimă admiraţia pentru învăţătura şi cultura ei, care se împleteau cu o înfăţişare atît de maiestuoasă. Fiecare îşi dădea osteneala să construiască fraze cît mai perfecte, dar amîndoi se gîndeau la cu totul altceva.

Pe neaşteptate, Margot schimbă subiectul conversaţiei.

— Ai avut o întrevedere cu mama.

El tresări, de parcă ar fi fost prins asupra unei fapte rele ; căci, orice ar fi spus şi orice ar fi gîndit, în străfundul sufletului îi stăruia sentimentul : „Fiica ucigaşei".

— Şi încă între patru ochi, urmă dînsa. Probabil despre un subiect dureros. Fii sigur de compasiunea mea.

Genele ei pictate în albastru clipiră de cîteva ori, apoi, în sfîrşit, luci o lacrimă. Apucînd-o de mînă, Henri îi şopti :

— Să plecăm de aici.

Căci simţea în spate privirea piezişă a fratelui ei, regele. Cu multă galanterie o conduse pe aleea grădinii, dar, abia ajuns la adăpostul unui boschet, o întrebă agitat :

— Ai văzut-o pe mama în ultimele clipe ? De ce a murit ? Hai, vorbeşte, spune !

Căci, se înțelege, dînsa tăcea.

— Dar știi ce se spune ? insistă el. Spune-mi măcar ce crezi despre cele ce se vorbesc ! Nu vrei ? O ! Margot ! Ce păcat !

În loc să-i răspundă, Margot se îndreptă spre intrarea, străjuită de două boschete, a unui labirint, care, chiar cînd bătea soarele, era întunecos. Instinctul îi spunea că, în acele clipe, era preferabil să n-o poată vedea prea bine, și nici ea pe el. În mers, Henri îi atingea umărul, o atingea la fiecare pas, și dînsa îi simțea răsuflarea pe gît.

— Sînt într-un impas cumplit. Orbecăiesc în întuneric și nu găsesc nici o ieșire. Și la fel umblau prin labirint, pe cărările lui întortocheate. M-am gîndit mereu, mereu la tine ! rosti el deodată, tremurînd atît de tare, încît dînsa se opri și-l privi ; avea ochii plini de lacrimi.

Erau desigur lacrimi adevărate, dar tot atît de adevărat era că, cu ajutorul lor, nădăjduia s-o înduioșeze, s-o înduplece să-i spună adevărul.

— Nu pot să afirm nimic, începu ea, gîfîind de enervare și se opri.

— Dar ai motive să presupui ceva ? Vreun indiciu ?

— Nu, nu ! Glasul ei deveni rugător, îl ruga să tacă ; dar nu izbuti.

— Curînd ne vom căsători. Nu înțelegi de ce nu-ți sărut fața frumoasă și nu-ți ridic fustele ? Ai o taină față de mine și asta mă îngheață.

Fata gemu. Dar el nu renunță.

— Dragostea mea pentru tine n-a fost niciodată atît de puternică. Niciodată n-am să mai pot iubi altă femeie ! exclamă el încredințat că chiar așa era. Margot ! Margot ! Ești poate fiica femeii care a ucis-o pe mama mea.

O spaimă adîncă, fără cuvinte, fu răspunsul la aceste vorbe. În cele din urmă fata izbucni în plîns. Înțelesese ce preț nou, înfricoșător căpătase ea pentru fiul bietei regine Jeanne. Devenise un soi de făptură predestinată, o eroină de tragedie, în timp ce ea însăși nu se socotea decît o biată fată blajină. Atîta doar că nu putea rezista poftelor și mînca cîteodată și bătaie din pricina asta. Nu știa mai mult decît că la Curte se întîmpla să fie uciși oameni și oricine stătea în calea mamei ei trebuia să moară. Dar n-avea nici un amestec în toate astea și adeseori i se întîmpla să se îndrăgostească în timp ce în jurul ei se săvîrșeau omoruri.

— Ești poate fiica acelei femei, repetă Henri numai pentru sine, făcînd ecou groazei din sufletul lui, ca să nu cadă pradă patimii ce începuse să-l cuprindă.

— Poate, rosti și dînsa, cu glas nehotărît.

La drept vorbind, însă, era încredințată, chiar fără dovezi, că întocmai așa se întîmplaseră lucrurile, ca de atîtea alte ori. Nu împărtășea îndoielile lui, și de aceea îi era milă de dînsul,

mai mult chiar decît dacă el ar fi fost sigur și i-ar fi aruncat în față acuzația. Era neajutorat, avea ochi blînzi, mama îi fusese ucisă de propria ei mamă și acum era aproape gata s-o uite, de dragul ei. Toate acestea, dar mai cu seamă nevinovăția lui, o înduioșară, făcînd să-i bată inima mai tare și să aștepte ca el să treacă, în sfîrșit, la fapte și să se arunce asupră-i.

Era și el aproape gata s-o facă și întinsese brațele. Dar în ultima clipă scoase un strigăt de groază, Margot țipă și ea, dar numai fiindcă începuse să-i împărtășească simțămintele. Nu văzuse însă ceea ce zărise Henri. Privirea lui rătăcise întîmplător într-un colț în care abia se întrezărea o lumină verzuie și i se păruse că de acolo iese o făptură care încearcă să-și facă drum printre ei doi. Băiatul de optsprezece ani își pierdu capul și țipă : „Mamă !"

Nu află niciodată cît durase nălucirea. Se trezi, însă, purtînd povara dorită și abandonată a lui Margot, strîns lipită de pieptul lui ; i se aruncase în brațe și-i spunea lăcrimînd și rizînd totodată :

— În colțul acela e o oglindă, pentru ca oamenii să se rătăcească și mai rău prin labirint ; nu m-ai văzut decît pe mine, pe Margot a ta. Sînt lîngă tine și te iubesc !

Și în același timp gîndea : „Mi-au picurat două lacrimi pe obraz ; să vedem dacă o ține fardul".

Iar el își spunea : „N-o să mai aibă nevoie de Guise", și începu să-i mototolească rochia largă și scrobită. Căci chiar atunci cînd sînt însuflețiți de pasiunile cele mai puternice, oamenii nu uită de fel pornirile cele mai josnice.

Aceste gînduri profane zburau ca niște bărci fără cîrmă pe marea înspumată care era dragostea lor. În jurul lor : o viață întunecată, fapte care trebuiau trecute sub tăcere ; numai ei doi izbutiseră să evadeze într-un extaz îmbătător. Să ne scufundăm în această mare și nicicînd să nu se mai audă de noi ! Întîrziară astfel pierduți în îmbrățișarea lor, trăind cea mai frumoasă clipă, cea care nu se uită niciodată. Și chiar bătrîni, cînd se vor întîlni din întîmplare, după ce se vor fi urît sau ironizat adeseori unul pe altul, se vor pomeni deodată a fi el, bărbatul labirintului, și dînsa, fata culoarelor lui întunecate și cu un miros pătrunzător.

Margot se desprinse cea dintîi. Era sleită de puteri, nu cunoscuse niciodată atîta patimă. Nici Henri nu prea știa bine ce-i cu el. Dar, ciudat, în clipa aceea se rușina de cele ce se întîmplaseră și era gata-gata să-și bată joc de ei. După valul de patimă urmă un simțămînt de stinghereală și continuară să rătăcească prin labirintul întortocheat și îngust, pînă cînd nici Margot nu mai găsi ieșirea. Iar cînd o aflară din întîmplare, dînsa îl opri și-i spuse :

— Din păcate, nu se poate. Nu mă mărit cu tine.

Era pentru prima oară din vremea copilăriei cînd îi spunea tu și numai spre a-l refuza.

— Margot, trebuie să ne căsătorim. Nici nu se poate altfel, întări el cu glasul cel mai potolit.

Dar dînsa îi răspunse :

— N-ai văzut femeia care voia să treacă printre noi ?

— Dar chiar mama a pus la cale căsătoria noastră, i-o tăie el repede, spre a înăbuși orice altă înfruntare.

Sfîrșită, Margot răsuflă din greu și rosti :

— Nu vom putea îndura asta.

„Asta" voia să însemne : dragostea cu gînduri ascunse, sfîșiată de simțămîntul vinii și al bănuielii, cu tot soiul de complicații, cu chipul descărnat al moartei între sărutările lor ! Dacă ar fi vrut, Margot ar fi putut foarte bine explica toate acestea în fraze latinești ; dar cînd iubea nu mai era trufașă, așa încît tăcu. Se umili, ceea ce nu i se mai întîmplase niciodată prințesei de Valois, mîndră de cugetul ei liber. În suflet i se trezi simțămîntul datoriei creștinești și acela al demnității omenești. Prea multe se petrecuseră cu dînsa în acest labirint, era cu neputință ca lucrurile să urmeze multă vreme așa. Nu găsi totuși altceva de spus decît :

— Ar trebui să pleci, comoara mea.

— Să te aud spunîndu-mi așa și să te părăsesc ?

— Curtea asta e plină de păcate. Eu mă ocup cu știința, ca să nu văd ce se petrece în jur. Mama nu crede decît în astrologii ei, care i-au prezis moartea reginei Jeanne ; se vede că au fost puși de alții s-o facă. Dar ce i-or mai fi prezis pentru viitor ?

Era limpede, Margot socotea că se mai puteau întîmpla multe. În loc să arunce însă bănuiala asupra mamei, prefera să dea vina pe astrologi.

— Pleacă repede !

— Asta ar însemna că mă tem. Supărarea lui creștea. Dacă aș fugi, ar trebui să-mi ascund capul sub manta, și întreg Parisul m-ar huidui.

— Temeritatea dumitale, domnule, se învecinează cu prostia.

— Iar dumneata, doamnă, te gîndești la altceva decît la ceea ce spui. N-o fi cumva vorba de ducele de Guise ?

Văzînd cum cele mai curate simțăminte ale ei erau atît de prost înțelese, prințesa Marguerite îl fulgeră cu privirea pe nerușinat și, înainte ca el să se fi putut dezmetici, ieși fugind din labirint.

O PRIMIRE ÎN PAȘI DE DANS

Afară, zăpăcit încă de lumina crudă a soarelui, Henri văzu că Margot nu se depărtase prea mult. Fratele ei, regele, o oprise și îi strîngea brațul atît de tare, încît fața ei se strîmba de durere. În același timp o ocăra clocotind de furie, dar nu se înțelegea ce-i spune. Era limpede însă că auzise sfada lor, care

se întîmplase aproape de ieșirea din labirint. Despre cele ce se petrecuseră mai înainte nu putea totuși să știe nimic. Tînărul Henri se înspăimîntă la amintirea lor; amintirea îi săgetă inima, fierbinte ca un izvor țîșnit din adîncul pămîntului. La fel, la fel simțea și dînsa! Degeaba încerca să se apere!

Între timp, Margot izbuti să scape din strînsoarea fratelui ei. Mîndră și furioasă se răsti la el:

— Nu mă veți putea sili, sire, să mă mărit cu un hughenot. N-am fost niciodată de acord cu intrigile voastre. Știați prea bine care-i credința mea și vreau s-o păstrez.

Mai întîi, Carol al nouălea fu uluit de încăpățînarea scumpei sale surori. Îndrăznise să numească „intrigi" planurile mamei ei, *Madame* Catherine! Apoi își schimbă, însă, atitudinea; de altminteri, îl văzuse între timp pe Henri. Și cu glas tare rosti:

— Dar nu trebuie să te temi, durdulia mea Margot! Vei rămîne catolică, chiar dacă te vei mărita cu hughenotul.

Apoi adăugă ceva cu glasul mai scăzut, o amenințare, se vede; poate că pomenise numele mamei lor, căci privirea prințesei se furișă o clipă, sfioasă, către fereastra de sus. Drept care Carol, socotind că împotrivirea ei era frîntă, o luă de mînă și o conduse, cu pașii măsurați, către domnul și stăpînul ce-i era menit.

— Uite-o pe durdulia mea Margot, îi spuse Carol al nouălea lui Henri de Navarra. Și fără a-i lăsa timp să se simtă stingherit, adăugă: Navarra, nici nu ne-am salutat încă, am fost ocupat cu ciinii. Dar s-o facem acum, așa cum se cuvine.

Se depărtă îndată cu vreo douăzeci de pași, bătu din palme — totul era pesemne pregătit dinainte, ba chiar pregătit în amănunțime: cei doi, stînd în labirint, îi dăduseră răgazul de care avusese nevoie. De altfel altcineva pusese totul la cale cu mult mai înainte.

Din două părți ale frumoasei fațade ce da spre grădina Luvrului se puseră în mișcare două șiruri de seniori solemni, unul către regele Franței, celălalt pînă în spatele regelui Navarrei. De-a lungul fațadei se înșirară soldați, garda elvețiană în stînga, garda franceză în dreapta. Laolaltă, toboșarii din cele două gărzi bătură tobele pînă cînd seniorii ajunseră la locul lor. Și imediat, din salonul cel mai din față răsunară sunetele plăcute și sărbătorești ale unei orchestre de viori și flaute.

Între timp ușa din mijloc se deschisese. În pragul ei se iviră doamnele, un șirag de fete frumoase, dar rolul lor era numai să însoțească, așa cum perlele sînt puse în jurul diamantelor, cele două neprețuite prințese care, conștiente de prețul lor, se susțineau una pe alta cu degetele trandafirii ridicate pînă în dreptul capului și pășeau cu atîta grijă, de parcă ar fi fost în primejdie să-și frîngă picioarele. Cele două prințese erau Marguerite de Valois și Catherine de Bourbon, și cu tot mersul lor studiat, mișcările le erau iuți și capricioase. În sunetele

muzicii, trecură printre cele două șiruri de domni. Soarele le făcu să sclipească și să strălucească din cap pînă în picioare — stofa din fir de aur cu care erau îmbrăcate, coafurile împodobite cu pietre prețioase, pielea fină și îngrijită — cînd se opriră și se pregătiră a privi ceremonia, ce avea să înceapă curînd. Își dădeau prea bine seama și și-o mărturiseau în glumă că rolul lor nu era decît acela al unor personaje secundare, al unui decor strălucit. Atît pretențioasa Valois cît și copilăroasa Bourbon se amuzau și-și împărtășiră veselia printr-o ușoară apăsare a degetelor.

De altfel și privirile lui Henri și ale Catherinei se întîlniră. Și ele își spuneau cam așa : „Îți aduci aminte de micul nostru castel din Pau, de grădina de zarzavaturi dincolo de care se înălțau munții sălbatici ! Și ce fasoane fac ăștia de aici ! Atenție, trebuie să le învățăm și noi. Da de unde ai îmbrăcămintea asta frumoasă ? Dar tu ? De la cine, dacă nu de la buna noastră mamă ?"

Convorbirea mută nu dură, însă, decît o clipă. Carol al nouălea dădu semnalul de începere a marii sale ceremonii. Henri auzi șoptindu-se din spate, de către d'Aubigné, sau Condé, sau La Rochefoucauld, ori de către tînărul de Léran :

— Sire ! Faceți la fel cum face regele Franței !

— E pentru prima oară cînd o fac, răspunse el, băgînd însă de seamă că regele cunoștea adînc toate tainele ceremonialului.

Îmbrăcat în mătase albă, purtînd beretă cu pene, pantaloni largi pînă la genunchi și ciorapi lungi, Carol făcu un pas, numai unul ; era semnalul pentru ca cei doi frați, d'Anjou și d'Alençon, să se așeze imediat în spatele lui. Acest gest exprima totul : eu și casa mea, mîndria și simțămîntul superiorității, așa încît Valois, care căpătase atît de timpuriu o înfățișare vulgară, păru să aibă din nou o distincție înnăscută, ca în adolescență. În același timp își făcură intrarea instrumentele de suflat. Sunetele orchestrei deveniră mai puternice ; pînă atunci fuseseră plăcute, acum deveniră maiestuoase, pînă la un nou răpăit de tobe.

Deasupra regelui, a palatului său de basm și a suitei sale strălucitoare se întindea cerul înalt, limpede, luminos. Sunetele orchestrei răsunau pînă departe, pînă dincolo de apa Senei, despărțită de zidul frumoasei grădini numai printr-un mal sălbatic, acoperit de bălării. Cîțiva oameni de rînd se și cățăraseră pe mal, iar cei mai voinici încercau chiar să sară zidul. Soldații din gardă îi împingeau însă înapoi, fără zăbavă, cu halebardele ; cu atît mai mult se bucurau dar cei care izbutiseră a zări cîte ceva din serbarea celor mari ; dar chiar și cei care nu văzuseră nimic erau de o asurzitoare veselie.

Colo sus, în fațada care da spre grădina Luvrului, o fereastră se întredeschise încet, fără ca cineva să prindă de veste, și prin crăpătura ei apăru un cap bătrîn, pămîntiu. Ochii de cărbune urmăreau ceremonialul inventat și prescris chiar de posesoarea

lor, priveau cum se desfășoară solemna întîlnire dintre regele catolic și regele hughenot, în prezența celor doi frați ai regelui și a atîtor mîndri gentilomi. „Toate astea trebuie să facă micului bearnez și oamenilor lui, atît de prost îmbrăcați, impresia că sînt cine știe ce și că se pot bizui pe ceva." Așa gîndea capul pămîntiu și-și schimonosi fălcile căzute.

Numai Margot îl zărise, de la locul ei, și, fără să știe prea bine de ce, simți că o părăsesc puterile. „Ce fac ? ! Tocmai de asta mi-a fost teamă ; desigur că lucrurile nu se vor sfîrși cu bine. Simt că se pregătește ceva înfricoșător dacă nu intervin. Ar trebui să mă-ncurc din nou cu de Guise — cu toate că de azi nu mai simt nimic pentru el — ca să împiedic astfel căsătoria cu Henri al meu, la care țin ca la lumina ochilor !"

Dar Margot nu putea să împărtășească nimănui bănuielile, chinurile conștiinței ei. Toți ceilalți, chiar și iubitul ei Henri, erau în întregime absorbiți de solemnitatea la care luau parte. De altfel, curînd trebui și Margot să-și joace rolul și, ca de obicei, întîmplările exterioare îi covîrșiră glasul lăuntric. Henri privea cu nesaț în jurul lui. Nimic nu-i scăpă, în afară de capul din crăpătura ferestrei : nici ceremonialul cu adevărat regesc, nici chipurile oamenilor și nici chiar veselia poporului, care participa în felul lui la acel balet. Astfel numea Henri, în sinea sa, marea ceremonie, căci, deși încă nu era cuprins de presimțiri nedeslușite, își păstra spiritul critic, care nu putea fi stăvilit de nici un fel de întîmplare din afara lui. De aceea vedea în juru-i numai chipuri a căror prezență știa că fusese comandată, livrată și plătită.

Între timp imita fiecare mișcare a lui Valois, făcea cîte un pas, rămînea cu piciorul suspendat ca și el, îl purta înapoi, pentru ca drumul parcurs să pară cît mai lung și ceremonia cît mai înălțătoare. Lîngă dînsul, sau mai bine spus imediat în spatele lui, se afla vărul Condé ; era singura rudă de sînge care se afla alături de el. De cîte ori regele Franței și frații săi întindeau îmbietori mîna deschisă, o duceau la piept sau își scoteau pălăria, Henri și vărul său, singurii de altfel din tot grupul lor care erau îmbrăcați cu eleganța cuvenită, se grăbeau să facă la fel. Amîndouă grupurile înaintară, în sunetele muzicii, executînd un fel de dans religios, care exprima izvorul divin și sfințenia regalității. Pe măsură ce se apropiau, începeau a mai constitui un tot armonios ; se împărțeau în individualități, iar acestea dezamăgeau, desigur, după ansamblul atît de reușit dinainte. Chipurile — chipurile comandate — erau din ce în ce mai suspecte.

„De Nançay nu mi-e de fel prieten. Să ne ferim de el ! E comandantul gărzii personale. Prevăd că am să am prilejul să-i văd mutra în împrejurări în care nu va mai aborda surîsul respectuos ce i-a fost poruncit. Principalul este să le impun respect în așa măsură, încît să nu mai fie nevoie de un asemenea balet pentru a maimuțări respectul. Sîntem cunoștințe vechi ;

nici ei nu ne-au uitat, dar nici noi. Celălalt care surîde şi el nu-i cumva un oarecare de Maurevert ?"

— Vere, pe ăsta nu-l cheamă de Maurevert ?

„Ia te uită surîs ! I se vede pe faţă că mai curînd ar ucide decît ar dansa ! Să nu-l uit pe Maurevert ăsta !"

Dar şi observaţiile cele mai apropiate de realitate se pot şterge şi trec, pentru o clipă, pe planul al doilea, dacă intervine, din întîmplare, o neplăcere personală ca, de pildă, simţămîntul de a fi caraghios. Şi lucrul acesta se întîmplă cînd Henri, apropiindu-se de celălalt şir, putu să citească în ochii seniorilor din ultimele rînduri — care se credeau feriţi de vederea lui — ironia şi batjocura. Îşi dădu seama îndată din ce pricină se simţeau curtenii superiori faţă de oamenii lui ; aceştia erau foarte sărăcăcios îmbrăcaţi. În străfundul sufletului său se temuse mereu că aşa se va întîmpla şi de aceea şi adunase în juru-i pe cei mai bine îmbrăcaţi. Aceştia erau, însă, puţini la număr şi, o dată aflaţi în imediata apropiere a părţii opuse, nu mai puteau ascunde ce se afla în spatele lor : şiruri de oameni cu colerete ponosite şi încălţăminte prăfuită. Arătau aşa cum fuseseră în clipa cînd, în sfîrşit, intraseră în Luvrul atît de duşmănit, după ce aşteptaseră îndelungă vreme în faţa porţii de lîngă puntea de la intrare ; dar erau, firește, numai o mică parte din cei veniţi cu Henri. Ei nu arborau surîsuri comandate şi plătite ; spre deosebire de obrajii netezi ai curtenilor, ai lor erau arşi de soare şi de vînt, iar faţă de politeţea curtenilor păreau aspri şi fanatici. De o parte, numai strălucire vană şi gesturi convenţionale, de cealaltă, sărăcia fără mască, venită să-şi ceară dreptul. Oamenii lui Henri făceau război ca să trăiască, dar o seamă dintre ei socoteau războiul ca un mijloc de împlinire a supremei porunci a vieţii, pe care cîteodată o numeau Religie iar alteori : Libertate.

Henri simţi că se înveseleşte, pentru întîia oară de cînd se afla acolo. Ar fi fost în stare să izbucnească în hohote de rîs şi ar fi avut, probabil, pricini mai întemeiate s-o facă decît aveau curtenii să rînjească. Dar se abţinu şi, în schimb, mai întîi îşi umflă pieptul în faţa lui Carol al nouălea, apoi se înclină adînc şi schiţă cu mîna dreaptă o jumătate de cerc deasupra pămîntului. Repetă apoi aceleaşi mişcări de o parte şi de alta a regelui Franţei şi ar fi fost în stare să se întoarcă şi să le repete şi în spatele lui dacă regele Franţei nu l-ar fi cuprins în braţe şi nu l-ar fi sărutat frăţeşte pe amîndoi obrajii, dîndu-i în acelaşi timp un ghiont pe înfundate, între coaste. Şi unul, şi celălalt ştiau prea bine ce trebuiau să creadă : maimuţăreau aceeaşi parodie a respectului, pe care, pe vremuri, băiatul de şapte ani o jucase în faţa celui de doisprezece.

— Tot neghiob ai rămas, rosti Carol, dar atît de încet, încît nimeni în afară de Henri nu-l auzi.

Trecu apoi la prezentarea solemnă a celor doi fraţi ai săi, de parcă Henri nu şi-ar fi frecat coatele alături de unul dintre ei pe

băncile şcolii şi nu i-ar fi fost mai tîrziu adversar pe cîmpul de luptă. Iar cu amîndoi făcuse o mulţime de şotii. Dinspre faţada Luvrului se auzi, întru acestea, zgomotul unei ferestre ce se închidea, căci scopul solemnităţii fusese atins şi festa fusese jucată. „Băiatul ăsta de la ţară trebuie să fi căpătat acum impresia că intră într-o familie cam ciudată, dar care n-are altminteri intenţii rele", îşi spunea o bătrînă, care în felul ei nu era încă lipsită de umor.

Instrumentele orchestrei făcură acum loc harpelor ; era semnalul pentru doamne. Ca să nu scape cumva intrarea, primul gentilom, de Miossens, le mai făcu şi un semn cu mîna. Atunci doamnele se puseră în mişcare, în frunte cu cele două prinţese care ţineau ridicate degetele trandafirii, dar abia şi le atingeau, după cum abia atingeau parcă şi pămîntul de sub picioare. Ajunse, împreună cu buchetul de tinere fete ce le urmau, în faţa celor doi regi ; nepreţuitele prinţese căzură, fără grabă, în genunchi — sau se prefăcură că sînt gata să cadă, căci toate mişcările le erau numai schiţate, chiar şi sărutul mîinii regelui Franţei, care avea în clipa aceea o ţinută de o inimitabilă noblеţe. Regele făcu o mişcare ca şi cum ar fi vrut să-şi ridice sora către el, apoi o duse către domnul şi stăpînul ei, regele Navarrei. Dar de data aceasta nu-i mai spuse : „Uite-o pe durdulia mea Margot".

Apoi Carol o pofti alături de el pe tînăra Catherine de Bourbon şi împreună cu dînsa se aşeză în fruntea alaiului, care se îndreptă, în tactul muzicii de dans, gravă acum, făcînd ocolul grădinii, spre casa păsărilor, spre „Volière". Aici se puteau vedea ciudatele păsări „din insule", care străluceau şi sclipeau în soare, deopotrivă cu cele două prinţese. Această „Volière" era plină de curiozităţi şi merita să fie arătată oaspeţilor. Şi cu adevărat, păsările făcură o impresie adîncă.

— He ! exclamă un hughenot. Aş lua cu mine pasărea vorbitoare, dar numai dacă s-ar pricepe să spună şi liturghia !

Tovarăşii săi îi răspunseră cu rîsete răsunătoare. Dar ceilalţi nu rîseră de fel.

Aceste păsări „din insule" aveau nu numai darul vorbirii ; unele dintre ele, mai cu seamă cele mai mici, mai pestriţe, ciripeau cu atîta zor, încît nu se mai auzea nici chiar zarva voioasă a oamenilor din popor. Căci încet-încet zidul fusese totuşi cucerit de o mulţime de oameni, care se aşezaseră pe creasta lui şi se bucurau zgomotos de spectacolul ce li se oferea. Dar seniorii, doamnele şi păsările se aflau acum în imediata apropiere a zidului şi de aceea garda începu să împingă cu mai multă hotărîre înapoi pe privitorii nepoftiţi. Un băietan care părea gata să sară în grădină fu împins, de astă dată nu cu coada, ci cu ascuţişul halebardei. Scoţînd gemete înăbuşite de durere, băiatul căzu dincolo de zid şi dispăru ; prea puţini auziră sau văzură ce se întîmplase. Dar Henri şi Margot se numărară printre aceşti puţini.

— Cea dintîi victimă, îi spuse Henri lui Margot.

Şi Margot se făcu mai albă decît sulimanul de pe faţa ei.

— Semn bun, şopti prinţesa tulburată.

Cu glas tare, Henri rosti :

— Toate păsările astea mă fac să mă gîndesc la nişte găini bine fripte şi la împrejurarea că mulţi dintre noi n-au îmbucat nimic cam de mult !

Flămînzii din suita lui îl aplaudară. Dar curtenii aşteptară răbdători pînă cînd regele catadicsi să dea semnalul plecării.

La intrarea în palat se despărţiră. Cei doi regi, prinţese, prinţii, printre care şi Condé, precum şi domnişoara de onoare Charlotte de Sauves, urcară pe o scară îngustă, faimoasa scară a oaspeţilor tainici, a favorurilor şi arestărilor. Suita urcă pe scara cea mare, principală.

MASA REGEASCĂ

În sălile de la primul cat fuseseră întinse mese separat : pentru cei doi regi în sala de bal, iar pentru seniorii din suita lor în salonul alăturat. Frumoasele domnişoare din suita prinţeselor dispăruseră ; dar faptul acesta abia fu luat în seamă înainte de ospăţ. Ele urmau să se întoarcă, în număr sporit, mai tîrziu, cînd atmosfera avea să se mai înfierbinte.

Regele Navarrei îşi turnă un pahar cu vin în farfuria cu supă ; regele Franţei şi prinţesa de Valois găsiră gestul cît se poate de ciudat. Apoi mîncă mult şi în mare grabă ; părea că în timpul mesei nu-l interesa de loc conversaţia. Ar fi vrut numai să poată auzi ce vorbesc dincolo oamenii săi cu cei de la Curte. Dar muzica răsuna prea tare.

În salonul alăturat, un domn de Maurevert arăta un interes plin de respect pentru colereta ponosită a vecinului său de masă, lunganul Du Bartas. Grijuliu nevoie mare, curteanul întrebă cîte campanii supravieţuise îmbrăcămintea destrămată a vecinului său. Hughenotul, care nu prea era obişnuit nici cu aluziile batjocoritoare, nici cu formele goale de politeţe, folosi prilejul spre a lua o mutră întunecată, posomorîtă.

— Am umblat mult călare. Dar chiar dacă omul ar face călare înconjurul pămîntului, pînă la urmă tot moartea îl aşteaptă. Noi doi, Maurevert, nu călărim alături, dar moartea ne va secera deopotrivă.

Bău apoi şi-l sili şi pe Maurevert să golească paharul.

Du Plessis-Mornay nu trebui să se folosească de puterea vinului spre a-l face pe comeseanul din faţa lui, de Nançay, să-şi piardă cumpătul.

— Am fi putut cuceri Parisul, strigă el. Dar sîntem oameni de treabă şi-l luăm prin foaia de zestre.

Căpitanul de Nançay se pierdu cu firea, apucă spada, dar fu oprit de domnii de Miossens şi d'Aubigné.

— Chiar dacă m-ai înjunghia, strigă Mornay din nou, tot religia mea e cea adevărată !

Şi de-abia după asta începu să înfulece mai cu poftă. Căci Mornay, cu toată neînfricarea lui nebunească, nu era dintre aceia cărora dumnezeu le primeşte jertfa. Virtutea se unea la el cu norocul, şi oricine putea constata acest lucru cînd îi vedea chipul socratic luminîndu-se şi strălucind de plăcerea de a mînca. De altfel primul gentilom de Miossens invocă, drept scuză în favoarea sa, tocmai pofta cu care mînca acest erou al credinţei, cînd d'Aubigné îl învinui de indiferenţă şi făţărnicie.

— Stăpînirea necredincioşilor apasă greu pe grumajii noştri, vrăjmaşii domnului ne judecă pe noi, soldaţii săi. Iar dumneata, Miossens, cu toate că eşti dintre ai noştri, te afli în slujba lor. Se poate încheia un compromis cu conştiinţa ? întrebă poetul peste umărul furiosului de Nançay, care nici nu mai asculta ce se vorbeşte.

Primul gentilom se mulţumi să ridice din umeri. Faţă de oameni nechemaţi nu putea spune ce avea pe suflet. Protestant fiind, şi în acelaşi timp prim-gentilom al regelui catolic, îi ajuta cît putea pe coreligionari. Şi nici nu se putea aştepta la altceva din partea lor decît să arunce anatema asupră-i.

Agrippa îşi spuse părerea pe şleau :

— Sînt unii care îl trădează pe dumnezeu şi ne vînd pe noi. Pierdem tot ce avem, chiar şi libertatea conştiinţei. Dar ceea ce ne rămîne este comuniunea noastră totală cu Hristos şi cu heruvimii. Şi în asta stă toată bucuria, libertatea, viaţa şi onoarea !

De Miossens, atît de stăpîn pe sine de obicei, îşi pierdu cumpătul. E greu de spus ce-l tulburase mai mult : învinuirea de a fi un trădător, ori triumful în viaţa de apoi, cu care se lăuda Agrippa ? Oricum, schimbă scaunul cu de Nançay şi se aşează lîngă Agrippa.

— Hughenoţii nu ştiu decît să predice, se adresă focosul de Nançay către un domn de Maurevert.

Iar acesta răspunse :

— Mai încet ! Mai încet ! Pot să-şi verse şi sîngele.

Avea nasul ascuţit, repezit în sus, şi ochii foarte apropiaţi. În colţul acesta nu mai erau decît seniori de la Curte. În timpul banchetului, mesenii, care fuseseră aşezaţi fără a se ţine seama de religia lor, se orînduiseră de la sine în două tabere. La coada mesei se adunaseră protestanţii. Între ei şi catolici se căscase un loc gol. De Miossens se pomeni deodată în mijlocul vechilor săi prieteni şi despărţit de cei noi. Păli, dar în cele din urmă simţămîntul onoarei birui ; rămase pe loc şi spuse:

— Cine se află de multă vreme aici începe să şovăie şi se îndoieşte pînă la urmă că numai noi ne bucurăm de harul domnului. Fii bucuros, adăugă apoi repede, pentru ca Agrippa să nu-l întrerupă, că dumitale nu ţi se poate întîmpla aşa ceva, dar i s-ar putea întîmpla, poate, tînărului rege, care mi se pare

că iubește viața și altfel decît în comuniune cu Hristos și heruvimii.

Agrippa nu se dădu bătut :

— Nu trebuie să ne temem de moarte. Ea ne e adăpost după furtuni și chiar, dacă am fi mistuiți de flăcări, am răzbate și prin ele pînă la tronul rîvnit al celui veșnic !

Frumoase vorbe, dar ele nu izvorau nicidecum din dorința de a muri, ci mai degrabă din adînca încredințare a lui Agrippa că mai avea mult de trăit. Tocmai de acest lucru nu era însă convins blajinul Miossens. Îl privi atît de stăruitor pe Agrippa, încît acesta își dădu în cele din urmă seama că nu mai purtau o conversație obișnuită, în fața unui pahar cu vin, și nici o conversație academică.

— Dar ce-ai spune, d'Aubigné, dacă flăcările prin care ar urma să zburăm spre veșnicie s-ar aprinde nu peste douăzeci de ani, ci chiar mîine, și nu în vreun loc necunoscut, ci chiar aici, în palatul Luvrului ?

Nimeni nu-i mai tăie vorba ; putu să vorbească în voie, fără a fi tulburat, căci nu-l mai auzea nimeni în gălăgia din sală, în sunetul chimvalelor și al cupelor ciocnite.

— Știu prea multe. Faptele apasă mai greu decît credința. Cei de aci sînt aproape hotărîți, deși nu încă pe deplin. La ce ? Asta n-aș putea-o trăda nici chiar sufletului meu. În orice caz, mai întîi trebuie să aibă loc nunta. Regele vostru și prințesa noastră sînt o pereche atît de frumoasă, încît fericirea lor ar trebui să moaie și sufletele celor mai înrăiți. Spuneți oamenilor voștri să nu mai provoace pe nimeni, nici la Curte, nici în popor. Sîntem în ceasul al doisprezecelea, în ceasul cel din urmă. Și s-ar putea prea bine ca unii dintre noi să zboare curînd către multdoritul tron al celui veșnic. Se sculă și adăugă, plecîndu-se către urechea lui d'Aubigné : Era cît pe-aci să spun prea multe.

Avea numai tîmplele cărunte ; dar acum, cînd se înapoie la seniorii regelui Franței, al cărui prim-gentilom era, spinarea îi era mai cocîrjată decît s-ar fi cuvenit pentru un bărbat de vîrsta lui. Fu întîmpinat de un anume domn de Maurevert, cu nasul ascuțit, cu ochii foarte apropiați unul de cealălalt, care îl privi sfredelitor, înainte de a-i spune :

— Așadar, ți-ai reluat locul printre hughenoți, Miossens, și probabil că ai și trăncănit prea mult.

Cei doi seniori se măsurară din cap pînă-n picioare ; se aflau în plină lumină, în dreptul micului gang care unea sala de bal cu anticamera. Aici benchetuia suita, dincolo regii, iar locul lui Henri era chiar în fața gangului, așa încît îi văzu pe cei doi. Pe Miossens îl văzu dintr-o parte, îi văzu părul încărunțit și spinarea încovoiată, pe celălalt însă din față, și fața aceea îl puse pe gînduri. Se opri pe neașteptate chiar în mijlocul frazei pe care începuse s-o spună regelui Franței. Carol îi urmări privirea și, cînd își dădu seama încotro era îndreptată, încruntă din sprîncene :

— Vere Henri, rosti el repede, ai doar de privit ceva mai frumos lîngă tine decît acolo, în faţă.

Era adevărul adevărat, căci alături de Henri se afla Margot, care îl fermeca nu numai cu frumuseţea, ci şi cu glasu-i cald, pe care nu-l ridica niciînd, dar cu care spunea lucruri înţelepte şi în acelaşi timp pline de subînţelesuri. Erau croiţi parcă unul pentru altul, căci o altă doamnă, atît de mîndră şi de învăţată ca dînsa, numai cu greu ar fi putut rosti, cu buzele-i ca două petale trandafirii, ceea ce ascundeau vorbele academice pe care le schimbau între ei. Şi totuşi, conversaţia lor se desfăşura după toate regulile. Ba păru destul de deslușită pentru ca din cînd în cînd să poată lua parte la dînsa şi cîte un comesean, care sublinia subînţelesul. Cum făcea, de pildă, cu mult curaj şi graţie, doamna Charlotte de Sauves, atrăgînd luarea-aminte asupra năsucului ei obraznic, a ochilor şăgalnici ce luceau sub sprîncenele-i subţiri, a frunţii puţin cam înalte şi a membrelor fragile ; dar fragilitatea lor era amăgitoare. Căci întreaga-i făptură dovedea o mare rezistenţă la dragoste şi în privinţa acestui lucru se şi înţelesese pe deplin cu Henri, prin şi fără cuvinte.

Ah ! O iubea pe Marguerite de Valois. Cînd îi auzea glasul adînc şi uneori, după împrejurări, cam tărăgănat, tremura din toată fiinţa lui, simţea cum i se ridică un nod din piept pînă în gît şi i se umezeau ochii. De multe ori o vedea ca printr-un văl, aşa cum vezi o fericire abia făgăduită. Alteori îi venea aproape să se scoale de pe scaun şi să-i cadă în genunchi ; i se părea că gestul acesta i-ar aduce o mare uşurare. Dar sila de oameni îl paraliza. Căci Carol al nouălea se îmbătase şi începuse să-l ia peste picior pe „ăla al durduliei lui Margot", iar fraţii săi, d'Anjou şi d'Alençon, se luaseră la harţă. Henri nu-i rămase de fel dator cu răspunsurile regelui Franţei. Vărul Condé îl înghionti, dîndu-i a înţelege să se potolească. Dar tocmai în clipa aceea cei doi prinţi începură să-şi lichideze socotelile prin lovituri şi trebuiră să fie despărţiţi.

Lui d'Anjou îi curgea sînge pe obraji ; se retrase de cealaltă parte a mesei şi, adresîndu-se vărului său Navarra, spuse :

— Cel puţin tu erai un adversar cinstit cînd ne băteam, şi de cele mai multe ori te-am învins.

— Ne ciondăneam numai din pricina scrisorilor tale, d'Anjou. Îţi dădeai nişte ifose, de parcă erai spaniol. Stilul tău mă scotea din sărite, ba mi-a dat chiar şi fierbinţeală şi din pricina asta nu mă mai puteam bate. Dar dacă m-ai fi învins vreodată cu adevărat, n-aş mai fi fost aici, n-aş fi stat lîngă sora ta.

Drept care, d'Anjou se mai potoli şi se intimidă chiar puţin, cu toate că vinul vorbi şi mai departe prin gura lui :

— Ia uite, Navarra, îmi sîngerează obrajii. Dar nu-i nimic. Fratele meu d'Alençon mă urăşte fiindcă trebuie să vie abia după mine. Mai rău e însă că şi fratele meu regele mă urăşte,

cu toate că sînt urmașul lui legitim. Mama ar prefera să mă vadă pe mine pe tron și Carol știe că-i primejdios să nu-i faci voia. Teama îl face să turbeze. Ciocnește cu mine, Navarra ! Noi ne-am încrucișat cinstit spadele, ție pot să-ți încredințez secrete de familie. Cînd am intrat ieri în camera regescului meu frate, l-am găsit alergînd de colo pînă colo ca o fiară sălbatică și ținînd în mînă un pumnal. M-a privit piezîș, știi cum se uită. S-a sfîrșit cu mine, nimeni nu mă mai poate scăpa, mi-am zis. Și am profitat de o clipă cînd s-a întors cu spatele și am șters-o tiptil ca un șoricel. Poți să mă crezi că temeneaua pe care i-am făcut-o la ieșire a fost mai puțin ceremonioasă decît cea de la intrare.

— Cred orice, făcu Henri, cuprinzînd în aceste vorbe și otrăvirea mamei lui. Apoi adăugă : Sînteți o familie de al cărei farmec e mai cuminte să te ferești. Eu unul n-am putut.

Apoi se întoarse, și inima începu să-i bată năvalnic ; căci strălucirea chipului lui Margot îl orbea, deși era chipul unei fete dintr-o familie plină de păcate.

Între timp, Margot continuase să poarte o conversație plină de subînțelesuri și de aluzii savante, neținînd seama de interlocutori. Lui Henri i se urcă sîngele la cap ; era gata să-i provoace pe Condé și pe d'Alençon. Dar atunci băgă de seamă că dînsa purta culorile casei de Bourbon. Se înțelesese cu prietena ei să-și aplice pe rochii, nu prea bătător la ochi, broderii în culorile casei lui Henri ; albastru, alb, roșu. „S-a gîndit la culorile noastre, s-a gîndit mai demult la mine, ca și eu la dînsa ; poartă culorile casei mele și, cînd a spus că nu vrea să se mărite cu mine, s-a folosit numai de un șiretlic ca să mă facă s-o doresc și mai mult. Margot mă iubește !"

Această încredințare îl ameți :

— Vino ! și vru s-o tîrască după el, să fie numai cu ea.

Margot se prefăcu că n-auzise. Sora lui Henri, Catherine, se apropie de el și-i spuse :

— Nu uita că sîntem la Luvru !

Se dezmetici imediat, privi în juru-i : „Da, în sala de bal, cu plafonul sculptat și cu atît de multă aurărie, încît i se spune camera de aur. Are ferestre care dau în două părți. Spre miazăzi, către fluviu, a și început să se lase înserarea : violet-cenușie ; de cînd stăm la masă ! Prin ferestrele din partea cealaltă, dinspre apus, străbate în camera de aur dîra aurită a zilei ce se stinge ; ea face să sclipească salonul și joacă în jurul regelui beat și al meu, care sînt beat de dragoste. Atenție la Catherine ! Surioara își ațintește asupră-mi ochii ei cuminți : nu prea seamănă cu mama noastră dragă, dar îmi vorbesc cum îmi vorbeau numai ochii mamei. Ai dreptate, surioară, aici e palatul Luvru, aici nu avem nici un prieten, sîntem singuri, numai noi doi."

Marguerite de Valois îl învrednici din nou cu sunetul glasului ei și i-ar fi înduioșat din nou sufletul, chiar dacă n-ar fi fost vorbe prea caste. Dar, din păcate, îi era cu neputință să treacă cu vederea cearta aflată în toi în încăperea alăturată. Acolo

comesenii începuseră de mult să zbiere și să se amenințe, strigătele covîrșeau sunetele chimvalelor și ale violelor și încăierarea putea începe în orice clipă. Și dintr-o dată, Henri înțelese : Marguerite de Valois nu-l mai putea despărți de toate acestea, nici glasul ei, nici fața ei orbitor de frumoasă, nici parfumul ei amețitor. Toate acestea căpătară deodată un singur înțeles, acela al ispitei și al clipei amăgitoare, în timp ce dincolo îl chema realitatea, îl chema datoria. Mama i-a fost otrăvită : la gîndul acesta îi îngheță sîngele în vine ! În spatele lui, dincolo de zidurile camerei de aur, se aflau apartamentele ucigașei. Iar între aceea care stătea la pîndă acolo și dușmanii care erau gata să se năpustească asupra alor săi, el iubea, o iubea pe Marguerite de Valois, și bătrîna regină putea s-o vadă prin gaura din perete.

„Surioară, țintește-mă cu ochii tăi limpezi și serioși. Uite, mă port ca un om în toate mințile, deși mă aflu printre bețivi și ucigași. E adevărat, situația în care ne aflăm nu mă poate împiedica s-o iubesc cu patimă pe doamna Marguerite, care-i la fel de frumoasă ca portretul ei și care poate că-mi va spune mai tîrziu, cînd va fi în brațele mele, ce gîndește cu adevărat, dar poate nici atunci nu mi-o va spune ! Știi, surioară, că nu mă gîndesc să plec de la Curtea asta ? De dragul lui Margot îmi place și Curtea, cu toate primejdiile ei. Mama a spus că e o Curte a pierzaniei și ar fi dorit să trăiesc cu soția mea departe de această Curte, în pace, undeva la țară. Dar simt că nu se va întîmpla așa. Regina Jeanne spunea că la această Curte femeile îi provoacă pe bărbați. Și cu adevărat Charlotte de Sauves nu și-a pierdut vremea și nu văd de ce i-aș rezista. Totuși, viața mi-aș da-o numai pentru doamna Marguerite de Valois. Surioaro ! Vrei să-mi mai amintești o dată de mama noastră ? Inima a încetat parcă să-mi bată în piept."

Și, ca și cum Henri ar fi rostit aceste vorbe cu glas tare, Catherine de Bourbon se plecă spre fratele ei și-i spuse :

— Gîndește-te la mama !

Scuturat deodată de toate furtunile vieții, tînărul de optsprezece ani îi răspunse cu adîncă înțelegere :

— Mă gîndesc la ea.

Între acestea, vărul Condé se înapoie din salonul alăturat :

— I-am expediat pe ai noștri, în numele tău, spuse el.

Henri sări ca ars.

— Nu trebuia s-o faci ! Nu trebuie să ne dăm bătuți !

— Atunci dă-le ordin să-i omoare pe curteni, pînă la unul. Dă-le ordin acum, cît mai e timp.

Se auzea tropăit de pași ; cei care plecau, strigînd amenințări în gura mare, mai făceau o haltă așteptînd o ultimă poruncă a căpeteniei lor.

Condé se mînie :

— N-ai decît ; nu mă dau în lături de la un măcel. Hai ! Nu spui nimic ?

Henri tăcea. Nu putea pierde din vedere ceea ce celălalt în furia lui uita : ar fi trebuit să înceapă prin a-i ucide pe Carol al nouălea și pe frații lui. Apoi ar fi urmat să-i ucidă pe toți cei din Luvru, care nu s-ar fi predat și, în sfîrșit, ar fi venit rîndul Parisului. Ce nebunie furioasă ! Camera de aur era de vină sau mai degrabă, poate, bătrîna ucigașă, care privea prin gaura din perete. Carol al nouălea zăcea cu privirea tîmpă, ca un animal. Frații lui, în pragul salonului, îi aţîţau pe cei ce se certau. Henri își făcu loc printre ei, ieși în anticameră și-i chemă pe ai săi. O clipă încă gîndurile lor mai șovăiră ; apoi cei mai mulți își veniră în fire. Nu-și mai îngăduiră să rostească vorbele grele pe care ar fi vrut să i le arunce în față și ieșiră prin marea sală de bal, care nu era luminată ; acolo se liniștiră cu totul.

Chiar atunci intrară slujitori purtînd făclii, iar după ei o seamă de fete frumoase. Nu numai cele care se produseseră în grădină, ci un întreg regiment. Dar și acesta reprezenta abia o parte din armata de domnișoare de onoare, din trupele ușoare de care dispunea *Madame* Catherine. Se năpustiră repede în toate punctele primejduite, încredințate că pot domestici chiar și pe sălbaticii hughenoți. Lachei, aprindeți luminările ! Patru rînduri de cîte cinci candelabre, căci fardul fetelor e potrivit tocmai pentru o asemenea lumină. Bandiții, care-și spun hughenoți, le vor destăinui tot ce gîndesc sau pun la cale, iar *Madame* Catherine o va afla întocmai.

— Atenție ! îl preveni Henri pe Agrippa d'Aubigné, și acesta dădu cuvîntul de ordine mai departe.

— Să fim prieteni, domnii mei ! se adresă curtenilor regele Navarrei, regăsindu-și deodată veselia și ușurința, căci oamenii regelui Franței ocupaseră anticamera, pregătindu-se parcă a respinge un atac. În prezența doamnelor, legii mei se vor schimba în mielușei.

Rostise aceste vorbe ca și cum i-ar fi luat peste picior pe oamenii lui, și lucrul plăcu atît de mult curtenilor, încît un domn de Maurevert îi sărută mîna. Henri nu și-o retrase, deși simți că-l trece un fior.

Cînd se înapoie în camera de aur, niște lachei erau tocmai pe cale să-l ducă în brațe pe Carol al nouălea spre odaia lui de dormit, cea dintîi dintre camerele care alcătuiau apartamentele familiei regale. În ultima dintre ele dezbătuse Henri cu bătrîna Catherine chestiunea dacă maică-sa fusese otrăvită de dînsa. Într-acolo dispăruse și prințesa Marguerite : ce să te miri, era doar fata Catherinei ! Plecaseră și frații ei, și doamna de Sauves. Așa încît Henri nu mai era așteptat, la masa plină de resturi de mîncare și de cupe goale, lîngă jilțul răsturnat al regelui, decît de sora și de vărul său. Catherine îl privi fără să scoată o vorbă pînă închise ușa. Dar și atunci vorbi în șoaptă. Iar el se gîndi, nu spuse nimic, dar clipi des. Apoi, Catherine apucă brațul

lui Condé. Amîndoi o luară înaintea lui Henri, intrară în anticameră, o luară la dreapta și apoi coborîră pe scara îngustă, tăinuită, în curte.

O CÎRCIUMĂ DE RÎND

Acolo nu mai putea nimeni să-i vadă. „Puțul Luvrului" era cufundat în beznă. Doar îndărătul cîtorva ferestre, la înălțimi deosebite ale zidurilor, pîlpîia slab o luminiță roșiatică, făcînd întunericul să pară și mai de nepătruns. Henri rămase nemișcat, pînă cînd auzi pe cineva șoptind : „Pe aici !" Atunci porni din nou, coti de cîteva ori și străbătu un gang neluminat, luîndu-se după glasul care repetă de mai multe ori : „Pe aici !" În sfîrșit regele Navarrei și primul său camerier, d'Armagnac, ajunseră într-o hrubă în care un opaiț arunca umbre peste umbre.

Gentilomul-camerier zăvorî ușa grea și începu să povestească:

— Zidurile au aici o grosime de trei picioare, fereastra e la o înălțime de zece picioare. Oamenii care stau în văgăuna asta sînt plecați la cîrciumă, de aceea putem fi siguri că nu ne ascultă nimeni !

— Luminează totuși ungherele !

Și iată ! Dădură peste o preafrumoasă domnișoară, care renunțase să danseze în sala de bal, sub cele douăzeci de candelabre ce susțineau lumînările de ceară, spre a se strecura după regele hughenoților, căci era doritoare să știe cum își va încheia el această noapte, ca s-o spună și doamnei Catherine, care întotdeauna asculta cu bunăvoință astfel de lucruri. Nu era dar altceva de făcut decît s-o scoată afară pe preafrumoasa domnișoară și s-o închidă undeva într-un loc ferit.

— Îi dau eu drumul mai tîrziu, făgădui d'Armagnac. Deocamdată, important e ca maiestatea-voastră să poată ieși din palat fără a fi recunoscut.

— Cred că nu se mai poate, bătrîna regină află totul.

— O va afla prea tîrziu. Cine vrea să nu vă scape din mîini în noaptea asta, sire, trebuie să fie de față cînd vă voi masca eu. După aceea nu vă mai cunoaște nimeni.

Și se și puse pe treabă. Iar cînd sfîrși, stăpînul său semăna cu cel mai sărman dintre oamenii săi ; o barbă falsă îi completa chipul înnegrit.

— V-am făcut și niște zbîrcituri strașnice, îi spuse primul camerier. Și Henri începu să umble șontîc-șontîc. Luă și un sac în spinare.

— Vreascuri. De ce vreascuri ?

— Fiindcă e povara cea mai ușoară. Vă numiți Gilles și aveți o soră la Paris.

— Și-i duc vreascuri ?

— Nu, ci șunca ascunsă sub ele. Dacă la poarta Luvrului vor scotoci prin sac și vor găsi șunca...

— Au să mă creadă că sînt Gilles. Bună idee ! Care-i parola ?
— Şuncă.

Drept care se prăpădiră de rîs, la adăpostul zidurilor de trei picioare grosime. Apoi Henri porni la drum şi trecu cu bine prin bolta porţii, sub care soldaţii din gardă jucau cărţi ; n-avu decît să strige : „Şuncă". Pe pod îl cercetară mai atent, îl puseră să deşerte sacul şi-i opriră şunca.

— Şi acum, şterge-o, bătrîne eretic, şterge-o la cîrciuma unde, chipurile, soră-ta face pe slujnica.

Afară, tînărul Henri continuă să şchiopăteze, cu spinarea cocîrjată de parcă ar fi purtat cărămizi. Pe strada Austriei nu întîlni pe nimeni ; totuşi continuă să şchiopăteze, de dragul artei ; o luă după primul colţ, apoi mai coti de alte cîteva ori, pînă cînd, într-o străduţă întunecoasă, dădu peste un subsol slab luminat. Umbrele omeneşti şi cîntecele vesteau de departe că acolo e o cîrciumă. Poarta şi uşa de la intrare erau întredeschise ca să poată ieşi fumul pricinuit de frigarea de găini învîrtită în gura căminului. O fată se ocupa cu învîrtitul frigării, iar alte două turnau băutura sau se aşezau pe genunchii muşteriilor şi cîntau laolaltă cu ei. Cîrciumarul bătea tactul. Părea a fi un ţăran, îmbrăcămintea îi era plină de paie. Muşteriii erau înarmaţi toţi, chiar şi unul mărunţel tare, care cîrîia. Cîntau un cîntec vesel despre o slujnicuţă neprevăzătoare, care se încurcase cu un hughenot, de dragul barbişonului drăguţ şi, ce să vezi ? Căpătă un copil care nu putu fi botezat din pricină că avea un picior de cal şi care nu după mult timp suci capul propriei sale mame, pînă cînd i-l întoarse cu faţa la spate !

Buturugile care ardeau în cămin erau singurul izvor de lumină ; para focului lumina împrejurul muşteriilor, dar frunţile le rămîneau în întuneric. De afară, lui Henri i se păru că vede feţe nu de oameni, ci de dobitoace, care se mişcau într-o genune a tîmpeniei. Şi i se făcu lehamite de rolul de om sărman. Pe de altă parte, îi plăcea totuşi să se afle acolo singur şi fără arme printre cei şase golani. Pînă să se hotărască, însă, fu împins la o parte de un lungan, care intră în cîrciumă strigînd, cu glas trae, „bună seara". Henri recunoscu îndată vocea de bas şi, mai ales, trupul deşirat, deşi Du Bartas îi întorcea spatele. Du Bartas rosti :

— Am intrat să aud mai bine cîntecul ce-l ziceţi aşa de frumos !

Erau şase la număr, dar numai mărunţelul mormăi ceva după masa grea de stejar :

— Eşti destul de lung, aşa că dă-ncoace un cîrnat din aia atîrnaţi în bagdadie.

Du Bartas întinse mîna !

— Da numai dacă mai zici o dată, singur, cîntecul despre copilul hughenotului.

Mărunţelul tăcu mîlc, dar una din fete se agăţă de braţul lui Du Bartas şi-i spuse :

— Doar nu-i vorba de tine în cîntec. Şi la urma urmei ce-i, îi oprit să cînţi ? Dacă mi-ai face tu un copil, nu m-aş teme că s-ar naşte cu picior de cal !

Cîteşitrele femeile chicotiră. Bărbaţii stăteau încruntaţi, cu coatele pe masă şi rămaseră nemişcaţi chiar cînd văzură manevra cîrciumarului. Ţărănoiul se strecurase în spatele lui Du Bartas pînă la gura căminului, apucase un ciot aprins şi-l cumpănea în mînă chitind cum l-ar putea atinge mai bine pe eretic. Sosise clipa lui Henri ; se repezi, îl prinse pe cîrciumar de încheietura mîinii, scoase cîteva vreascuri din sac, le aprinse la ciotul pe care-l ţinea cîrciumarul în mînă şi i le petrecu de cîteva ori prin faţa mutrei lui spurcate pînă cînd omul înfricoşat aruncă lemnul înapoi în foc. Atunci zvîrli şi Henri vreascurile aprinse.

— Fugi, băiete, adă domnului vin şi vezi să nu fie din cel acru ! Eu bani n-am, dar dacă vrei te plătesc cu nişte vreascuri !

— Bea cu mine ! îi spuse Du Bartas, de parcă s-ar fi adresat unui vechi tovarăş.

Se aşezară la capătul liber al mesei, aproape de uşă, şi între ei doi şi ceilalţi muşterii ai cîrciumei se căscă un gol duşmănos, asemănător celui de la masa regelui, din palatul Luvru.

Cîrciumarul le puse în faţă cana cu vin şi mîrîi, fără să-i privească :

— La mine în sat i-au pus să joace tontoroiul pe jăratic.

Nu spunea despre cine era vorba, dar cei doi hughenoţi se înţeleseră din ochi : „Ştim că de multe ori ne-am purtat ca nişte bandiţi !" Chipul lui Du Bartas căpătă înfăţişarea deznădăjduită, dezamăgită, pe care o avea atunci cînd vorbea ori versifica despre orbirea şi răutatea oamenilor. Tînărul Henri era cît pe aci să strige : „Şi i-am spus doar de atîtea ori amiralului ! Toată scuza lui cînd ai noştri jefuiau şi torturau era : N-au credinţa noastră. Aici, cu oamenii ăştia, vezi unde duce războiul pentru religie !"

Era, însă, o profanare să nutreşti măcar astfel de gînduri, şi fiul reginei Jeanne se înspăimîntă de îndrăzneala lui. Pe de altă parte, nădăjduia că Du Bartas nu-l recunoscuse cu adevărat şi că ajunsese acolo dintr-o întîmplare. Îşi muşcă dar buzele şi tăcu. De altminteri cîrciumarul mai avea şi alte drăgălăşenii pentru ei.

— Mîine dimineaţă trebuie să mă duc la spovedanie, mîrîi el fără a-i privi. Preotul m-a oprit să dau mîncare şi băutură bandiţilor. De cînd s-au adunat atîţia la Paris, îi atacă pe creştini şi batjocoresc fetele. De altfel, nimeni n-a văzut încă cum arată banii lor. Acum îl văd pe cel dintîi, care nu-i un derbedeu, spuse el cu un amestec de linguşire şi de ironie.

Henri sări în sus de indignare.

— Stai jos, se răsti la el Du Bartas.

Părea totuşi că nu-l recunoscuse. „Arăt doar ca un biet sărăntoc", îşi spuse Henri şi se şi simţi astfel. Parcă îşi vedea faţa

amărîtă, plină de zbîrcituri și barba cărunțită ; și își potrivi și glasul cu înfățișarea ce o luase :

— Atenție, domnule ! Roșcovanul care se află în spatele celorlalți își scoate cuțitul

— Am văzut, răspunse Du Bartas.

Ferindu-se după spinarea celorlalți, roșcovanul încercă să înconjure masa. Mărunțelul, a cărui bărbie abia ajungea la marginea mesei, căută să abată atenția de la mișcările roșcovanului, cîrîind :

— Băiatul negustoresei a șters-o !

— Păi hughenoții îi omoară pe copii, îl lămuriră ceilalți, prefăcîndu-se că nu se sinchisesc de cei doi străini. E lucru știut, fac omoruri rituale.

Asta numai cu greu ar mai fi răbdat-o Henri și Du Bartas, dar se iviră mușterii noi : hughenoți ; doi erau chiar dintre însoțitorii călări ai lui Henri. Le cunoștea numele și faptele de arme. Ceilalți doi care îi însoțeau păreau cam suspecți : s-ar fi putut spune niște tîlhari, dacă n-ar fi fost coreligionari. Astfel, în jurul mesei de stejar, forțele celor două tabere se echilibraseră ; drept urmare, roșcovanul renunță la planul lui, iar ceilalți își dosiră armele.

Cei doi călăreți îi explicară lui Du Bartas că, deși nu cunoșteau Parisul, avuseseră norocul să dea peste doi coreligionari. Fără ajutorul acestora, n-ar fi putut găsi cu nici un chip vreo cîrciumă. Dar halul în care se aflau dovedea, dimpotrivă, că găsiseră mai multe și că în locurile prin care trecuseră nu se petrecea ca între oameni așezați, căci erau hărtăniți rău. Henri uită dintr-o dată de rolul pe care-l juca și se răsti la călăreți :

— Cum îndrăzniți să vă înhăitați cu oameni fără căpătîi ! Să faceți scandaluri ! Ne faceți de rușine partida !

Cei astfel mustrați se prăpădiră de rîs. Du Bartas îi trase un ghiont în coaste lui Henri, care înțelese că, față de felul cum era îmbrăcat, purtarea lui părea caraghioasă. De aceea tăcu și-i lăsă pe călăreți să-și facă mendrele. Aceștia începură să sune niște bani în buzunare, se arătară chiar gata să plătească înainte și cerură să li se servească găinile, care păreau a fi fost întoarse destulă vreme deasupra jarului, căci erau frumos rumenite. Mărinimoși, îi poftiră să se înfrupte și pe domnul Du Bartas, și pe bătrînelul cel hazliu, dar n-așteptară ca ei să dea urmare invitației, ci se apucară să înfulece de parcă li s-ar fi bătut calicii la gură, trăgînd în același timp mereu cu urechea la niște zgomote depărtate. Și nu se arătară doritori să piardă nici o clipă măcar cu drăgălășeniile fetelor. Cum sfîrșiră de înfulecat ultima îmbucătură, călăreții și derbedeii cu care veniseră plecară. Porniră mai întîi cu pași măsurați, dar peste puțin timp se auzi că o luaseră la fugă.

Într-o doară, Du Bartas rosti :

— Ei, n-ai să mai poți spune, cîrciumarule, că hughenoții nu plătesc.

Dar nu primi nici un răspuns. Întru acestea se apropiase în pas de marș și cu făclii patrula de noapte. Un ofițer și un ostaș apărură în prag.

— Unde sînt hughenoții ?

— Aici ! strigă cîrciumarul, arătînd cu degetul către lungan și către bătrînel. Mănîncă găini, dar plata o fac cu bani care nu prea sînt catolici.

Roșcovanul, mărunțelul și ceilalți trei mușterii, la fel ca și femeile, încuviințară, fără a fi întrebați, spusele cîrciumarului. Și de-abia cînd ofițerul începu să-i descoasă mai amănunțit, recunoscură că mai trecuseră și alții pe acolo. Dar banii erau de la ăștia doi !

— Au tăbărît se vede asupra cuiva și l-au jefuit ; nici că se putea altfel.

Ofițerul îi ridică și-i duse cu sine.

Du Bartas nici nu se sinchisi de Henri, ci o luă înainte cu ofițerul. E ușor de bănuit ce-i șopti, căci urmarea fu că garda își schimbă direcția. Și curînd ajunseră în fața unei case pe care Henri o cunoștea : palatul Condé ; aici ar fi trebuit să se îndrepte de cum ieșise din Luvru, dacă nu l-ar fi ispitit și nu l-ar fi întîrziat aventura sa. Era așteptat de mult. Lachei cu felinare îi ieșiră grăbiți în întîmpinare, părînd a fi puși la curent cu ciudata înfățișare a regelui Navarrei, căci i se închinară pînă la pămînt.

Iar Du Bartas făcu pe neașteptate același lucru.

CEASUL DE GREA CUMPĂNĂ

Henri fu condus mai întîi într-o odaie unde se spălă și-și schimbă hainele ; apoi într-o alta, în care îl găsi pe amiralul Coligny. Acesta dădu să se scoale în picioare ; dar Henri fu mai iute ca el și-l sili să rămînă în jilț. Era de față și prințesa de Bourbon, care făcu o plecăciune în fața fratelui ei :

— Preaplecata voastră slujitoare, sire, vă roagă să-i îngăduiți a asculta cele ce veți chibzui cu domnul amiral în acest ceas de grea cumpănă.

Rosti aceste vorbe cu aceeași ardoare cu care îi spusese la masă : „Gîndește-te la mama". Tonul grav și ceremonios al rugăminții era menit să atragă luarea-aminte a fratelui asupra celor ce datora sieși și alor săi. Căci Catherine știa prea bine unde îi zbura gîndul și cît de multe ar fi fost în stare să dea uitării din pricina acestui gînd. Nu era decît o fetiță ; glasul îi tremura, dar spusese ceea ce credea că trebuie să spună. Și acum se retrase ceva mai la o parte, în umbră.

Henri spuse :

— Domnule amiral, dorința dumneavoastră de a mă vedea în taină era și a mea, așa că am primit imediat.

— Regina Franței bănuiește ceva ? întrebă Coligny.

— Sînt sigur că da, răspunse Henri, deși nu era sigur de fel.

Coligny vorbi :

— Trebuie să vă pun la curent cu ceea ce nu puteți ști încă : nu sîntem iubiți de parizieni. Căsătoria voastră nu schimbă nimic din această situație ; sîntem urîți, pentru că religia noastră este urîtă.

„Și poate și fiindcă ai lăsat de prea multe ori pe ai noștri să jefuiască", adăugă pentru sine Henri, amintindu-și de cele petrecute la cîrciumă. Cîtă ură trebuie să se fi adunat în sufletele unor oameni de aceeași limbă — nu împotriva Religiei, ci împotriva adepților ei — dacă un om de la țară a putut scoate o buturugă aprinsă din foc spre a-și ucide oaspele numai fiindcă acesta era hughenot !

— N-ar fi trebuit să ajungem aici, rosti el. Sîntem doar cu toții francezi.

Coligny răspunse :

— Unii se bucură, însă, de harul cerului, iar alții sînt meniți pierzaniei. Așa a fost și așa va rămîne dacă vrem să cinstim amintirea reginei Jeanne, care a trăit și a murit cu această credință.

Fiul reginei Jeanne plecă fruntea. Nu putea răspunde nimic atunci cînd marele tovarăș de luptă al mamei sale îi evoca amintirea. Amîndoi, bătrînul și moarta, erau uniți împotrivă-i, fuseseră oameni ai acelorași vremi și avuseseră aceeași nestrămutată tărie în convingerile lor. De aceea se și arătaseră față de Curte atît de violenți și de rigizi, încît pînă la urmă în chip fatal se întîmplase o nenorocire. „Dar cum adică ? Chiar mama să fie vinovată de uciderea ei ? Nu, nu ! Mai bine să aruncăm vina pe plămînii ei ; *Madame* Catherine nu i-a dat nici un fel de otravă."

În clipa aceea, sora sa Catherine puse sfeșnicul între Henri și amiral, ca să se vadă cît mai bine unul pe celălalt, căci multe atîrnau de felul cum se vor înțelege. Dar în loc să-l vadă pe zeul războiului, așa cum îl cunoscuse, Henri văzu un om la capătul puterilor.

Pentru tînărul Henri, amiralul Coligny fusese un om fără prihană, un om dintr-o bucată. Nu fiindcă ar fi fost totdeauna învingător — se întîmplase și altminteri — ci fiindcă era o întruchipare a războiului însuși, a celui mai drept dintre războaie, războiul pentru biruința credinței, și trăsăturile lui îi păruseră a nu avea nimic omenesc în ele, asemenea celor ale chipurilor care împodobeau portalurile catedralelor. Așa și-l închipuise tînărul Henri, de-a lungul anilor, chiar atunci cînd își îngăduise să găsească vreo scădere comandantului de oști Coligny. Și dintr-o dată toate acestea fură parcă șterse cu

buretele, şi în locul evlaviei şi forţei monumentale se vădiră trăsăturile neizbînzii finale a vieţii, care se numeşte bătrîneţea. Se mai ţinea încă în picioare, dar ochii îşi pierduseră strălucirea, obrajii-i erau supţi, chiar şi barba îi creştea anapoda — numai cutele adînci care urcau de la rădăcina nasului şi-i brăzdau fruntea păreau a se împotrivi decăderii. Fie că mai exista sau nu nădejdea unei victorii, eroul continua să fie gata a aduce jertfa vieţii sale întru slava lui dumnezeu.

Ciudat bătrîn acest fost tovarăş de luptă al scumpei sale mame ; fusese crunt lovit de moartea ei, de fapt poate mai crunt lovit decît propriul ei fiu, care îi supravieţuise şi a cărui viaţă nu se oprise în loc.

— A avut o moarte uşoară ? întrebă Henri sfios.

— A murit ca o adevărată creştină, aşa cum nădăjduiesc să mor şi eu.

Tonul acestor cuvinte însemna un fel de reproş. „Eu, dădea de înţeles Coligny, am să fiu curînd alături de dînsa. Tu, tinere, rămîi aici şi te depărtezi de noi."

Henri simţi acest reproş şi se ridică împotrivă-i.

— Domnule amiral, n-aţi fost în totul de acord cu regina, mama mea. Ştiu cum s-au întîmplat lucrurile, mi-a scris. Aţi încercat în zadar să siliţi Curtea Franţei să pornească război împotriva Spaniei. Mama a înţeles ca, în primul rînd, să desăvîrşească negocierile pentru căsătoria mea.

— Dar nici asta nu s-a făcut încă.

— Iar dumneavoastră nici nu doriţi să se facă.

— Lucrurile au ajuns prea departe ca să mai putem reveni. Ne mai rămîne de făcut un singur lucru, şi de aceea v-am chemat în noaptea asta aici.

Încerca să mai joace o dată rolul comandantului de oşti, căruia chiar şi un tînăr prinţ îi datorează ascultare.

— Ascult.

— Cereţi garanţii înainte de nuntă. În numele lui dumnezeu, trebuie să căpătaţi garanţii pentru persoana voastră şi pentru credinţa noastră înainte ca ceilalţi să-şi fi atins toate ţelurile şi să nu mai aibă nevoie de noi ! Cînd are loc nunta ?

— Peste opt zile ! exclamă Henri.

Dar nu-l mai vedea pe bătrîn ; îndărătul sfeşnicului, simţurile sale i-o înfăţişau pe Margot.

Coligny spuse :

— Graba asta ar trebui să vă pună pe gînduri. Vor să vă despartă de ai voştri. Urmăresc să vă facă să abjuraţi credinţa noastră.

— Dar de loc. Nu-mi cere nimic.

— Cine ? Prinţesa ? N-are nici o însemnătate. Dar mama ei ? Ascultaţi-mi profeţia : veţi fi prizonierul lor !

— Ce idee ! Sînt iubit !

— Aşa cum pot ei să ne iubească pe noi hughenoţii. Henri amuţi. Şi Coligny putu să urmeze : Încărcat de toate onorurile

şi îmbătat de toate plăcerile pe care vi le-aţi putea dori, veţi fi totuşi prizonierul acestor oameni şi nicicînd nu veţi mai putea acţiona după propria voinţă. Casa Franţei vă primeşte în sînul ei numai şi numai pentru ca Religia să nu mai aibă în fiul reginei Jeanne un conducător.

Erau vorbe ieşite parcă chiar din gura lui. Ciudata făptură a bătrînului îl înduioşă pe Henri, cel puţin în clipa de atunci. Ce însemnau toate acestea ? Poate că bătrînii care îşi supravieţuiesc au un dar profetic, ca un soi de lumină aprinsă de nişte străini într-o casă părăsită.

— Cereţi garanţii înainte de nuntă ! Garda voastră personală trebuie să fie alcătuită numai din oamenii voştri, paza Luvrului trebuie asigurată pe jumătate de ai noştri şi trebuie să căpătăm locuri de refugiu în Paris.

— E uşor de cerut, domnule amiral, dar mai greu de dobîndit. Aş vrea să vă propun ceva mai bun ; fără multă vorbă, dăm o lovitură, punem mîna pe regele Franţei, îi dezarmăm soldaţii şi ocupăm Parisul.

— Ar fi bine să fie aşa, răspunse Coligny ţeapăn.

Aici era punctul hotărîtor, prin gura lui Henri trebuia să vorbească ursita. Dar pe buzele lui flutura un surîs şi băiatul îşi cam bătea joc.

— Să curgă şi sînge ? întrebă Henri.

— Puţin, pentru ca să nu curgă mai apoi şiroaie, răspunse ca un oracol bătrînul cu darul profeţiei ; dar cine putea spune dacă nu erau numai nişte vorbe în vînt ale unui bătrîn depăşit de vremuri ?

Henri se aţinu la lumină, pentru ca bătrînul să vadă că faţa lui nu arată nici o teamă şi că nu din slăbiciune jongla cu batjocura. Avea pe atunci înfăţişarea cinstită a ostaşului gascon : nasul coroiat, chipul smead, cu trăsăturile săpate ca în piatră ; profilul unui soldat de rînd, care nu purta încă pecetea durerii şi a înţelepciunii. Şi el vorbi :

— Nu trebuia să vin de loc la Paris sau trebuia să vin numai dacă eu eram cel mai puternic : ăsta a fost cel din urmă gînd al mamei mele, regina. Dumneavoastră, însă, aţi trimis la vatră armata protestantă şi desigur că aţi făcut bine ; căci unde s-a văzut ca cineva să plece la nuntă în fruntea unor oşti gata să atace. Şi acum iată-mă aici ! Dar, chiar fără tunuri, tot eu sînt cel mai tare, aşa cum a dorit-o regina, căci nu mă tem şi le arăt că ştiu să-i înfrunt. Întrebaţi-o pe *Madame* Catherine sau pe Carol al nouălea dacă nu i-am silit să-mi arate tot respectul cuvenit, întrebaţi-l pe un anume domn de Maurevert dacă nu mi-a sărutat mîna.

Aşa vorbi ostaşul gascon în vîrstă de optsprezece ani şi discursul lui deveni şi mai avîntat neprimind alt răspuns decît tăcerea plină de tristeţe a unui bătrîn.

— Întrebaţi-i pe toţi tinerii de-o vîrstă cu mine dacă mai au poftă de războaie din pricina religiei şi dacă nu vor ca mai

bine să dobîndim uniți o victorie asupra Spaniei. Misiunea noastră este să unim această țară împotriva vrăjmașului de peste Pirinei ; așa gîndim cu toții, noi, tineretul ! exclamă el, apăsînd asupra cuvîntului „tineretul", căci acest cuvînt reprezenta arma cea mai prețioasă de atac și avantajul cel mai sigur.

„Tineretul" însemna cu totul altceva decît chipurile viclene de la baletul din grădină și cele schimonosite de ură din jurul mesei regești. „Tineretul" era o comunitate care avea de partea ei viața și care nu îngăduia și bătrînilor acest privilegiu.

De fapt, Henri de Navarra, mai tîrziu de Franța și de Navarra, anticipa, într-o clipă de avîntare, ceea ce va fi idealul său, numai al său, atribuindu-l, cu generozitate, unei comunități care nu exista : „tineretul". La drept vorbind, căsătoria sa cu prințesa nu era privită cu ochi buni de tinerii săi prieteni : nici de d'Aubigné, nici de Du Bartas sau de Mornay, nici de ceata de călăreți cu care sosise la Paris, și nici de hughenoții de pe întreg cuprinsul țării. Uitase însă de toate acestea, făcînd elogiul propriei sale misiuni. În decursul vremii se va mai afla de multe ori singur, cu toate că în jurul lui va roi puzderie de oameni ; va fi trădat și va părea el însuși șovăitor, deși în ființa lui lăuntrică va fi cum nu se poate mai hotărît. Acum nu putea bănui încă nimic din toate acestea, dar ridica totuși în fața supraviețuitorului unei vremi apuse chipul cutezător, dar încă neprofilat, al viitorului.

Henri și Coligny nu mai aveau nimic a-și spune : era timpul să apară pe primul plan Catherine.

— Dragul meu frate ! începu ea cu glasu-i înduioșător, care ar fi tremurat puțin dacă n-ar fi vorbit apăsat, accentuînd mai cu seamă silabele finale. Dragul meu frate, vei fi un mare rege, iar eu mă voi înclina în fața patului tău.

Ciudată formulă, în care însă vorbea o credință mai puternică decît aceea a lui Henri. Fruntea mică și boltită a fetei ascundea un fanatism la fel de încăpățînat ca și acela al mamei ei. Ba Catherine avea chiar și ceva mai mult : simțămîntul exact al viitoarei măriri a lui Henri și al gestului cu care ea însăși va cinsti acea mărire : plecăciunea în fața patului său. Pînă atunci, însă, trebuia să arate cele ce știa despre mama lor :

— N-a fost pînă la sfîrșit hotărîtă să te căsătorești cu prințesa Marguerite. Nu, dragul meu frate ! Căci mama a știut că a fost otrăvită.

O, iar acest coșmar ! Henri se trase mai întîi un pas înapoi, apoi se înclină înainte, sprijinindu-și fruntea de umărul surorii.

— Care i-au fost ultimele cuvinte ?

— N-a spus nimic mai mult decît ți-a adus la cunoștință domnul de La Rochefoucauld. Dar eu îți spun că mama a cunoscut adevărul și de aceea ți-a trimis vorbă cu limbă de moarte să nu vii de loc sau să vii numai cînd vei fi cel mai tare.

Acesta era, fără îndoială, adevărul — și îl dovedea deopotrivă tonul plin de încordare cu care fusese rostit, ca și coșmarul ce-l chinuia.

— Voia ceea ce vrea și domnul amiral ? întrebă el supus.

— Voia mai mult încă. Surioara parcă se înălța, după cum i se înălța și glasu-i puțintel. Îl depărtă ușor pe Henri de lîngă dînsa pînă cînd îi putu pune brațele pe umeri. Și, privindu-l drept în ochi, îi spuse : Părăsește Parisul ! Înainte de a se face dimineață, scoate-i pe toți ai noștri de pe unde sînt cartiruiți și plecați, folosind chiar forța la nevoie ! Trimite ștafete prin toată țara ! Regina Jeanne ! Regina a fost otrăvită ! Poporul să se ridice, oștile să răsară chiar și din vechile cîmpuri de bătălie, și așa să pornești la nuntă. Așa a înțeles mama. Asta, și nu alta, e porunca ei, ăsta-i mesajul ei !

După care Catherine lăsă brațele în jos și se retrase ca un sol ce și-a îndeplinit misiunea și poate să tacă. Fusese o misiune care îi depășise puterile : răsufla din greu. În odaie era zăpușeală mare ; în același timp Henri băgă de seamă că se petrecea un lucru neobișnuit. Convorbirea purtată cu ușile închise îi făcuse pe cîteșitrei să-și piardă respirația și să uite realitatea. Domnul amiral, sprijinindu-se de speteaza jilțului său, ridicase mîinile încrucișate, își ațintise ochii spre cer și spunea, ca pentru a fi auzit numai de cel-de-sus, versurile psalmului :

„Să plece, poruncește acum
Așa cum faci ca negrul fum
De pe cîmpii să piară-n hău.
Căci ceara focul o topește
Și mîna domnului răpește
Orice putere celui rău."

Henri deschise o fereastră în noaptea adîncă. Pe cer, în zare, se fugăreau fulgere, străpungînd întunericul nopții, și un vînt cald mîna din urmă norii. Henri nu voia să știe că dușmanii se strecurau în juru-i ca fumul. Nu voi să-l cheme într-ajutor pe domnul-dumnezeu împotriva celor răi. Din toată puterea tînjea după aventura care se numea Margot ; dar ea se numea și Luvru ; și aceeași patimă care-i înflăcăra simțurile îl făcea să dorească și împlinirea destinului său.

Se întoarse și spuse :

— Nu pot să te cred, surioară. Mama n-a știut că e otrăvită și dorința ei nu putea fi ca eu să fug spre a mă încumeta să vin înapoi numai în fruntea armatei. Glasul ei neînduplecat nu mi-ar fi dat niciînd o astfel de poruncă.

— Te înșeli singur, scumpul meu frate, îți spun numai adevărul. Sîntem de același sînge și inima ta nu se poate îndoi de ceea ce eu știu în chip sigur.

Henri nu se dădu bătut :

— Dar chiar dacă, cuprinsă de spaima ultimelor clipe, viteaza noastră mamă a spus toate astea, încă nu le-ar repeta dacă s-ar întoarce printre noi !

— O, dacă s-ar întoarce ! strigă Catherine privind spre ușă. Iar fratele ei adăugă :

— Dacă e așa cum spui tu, va veni !

Și amîndoi, unul lîngă celălalt, cu fața spre ușă, se rugară din adîncul sufletului ca ea să se deschidă și neuitatul chip al mamei să apară în prag. O răbufnire de vînt fierbinte îi lovi în ceafă, furtuna se apropie bubuind, fulgere albăstrii se încrucișară, lăsînd în urma lor un întuneric și mai adînc ; trupurile oamenilor se înfiorară. În spatele fratelui și surorii, Coligny nu se mai închina, ci stătea și el în așteptare ; și deodată ușa se deschise. Cîteșitrei o zăriră pe aceea care se întorcea pe pămînt, luminată din spate. Lumînările din odaie se stinseră și Jeanne intră anunțată de bubuitul năprasnic al tunetului.

— Regina mea Jeanne ! rosti amiralul Coligny, și-și duse mîna la piept de parcă ar fi salutat un om viu.

Fratele și sora făcură un pas înainte, din pieptul Catherinei scăpă un scurt strigăt de triumf, iar Henri deschise gura spre a striga cu glas tare : „Iată-te din nou printre noi, scumpă mamă !"

Dar nu mai apucă să spună aceste vorbe, căci femeia care intrase făcu un semn celor ce o urmau ; purtătorii felinarelor se apropiară. Și atunci se văzu că era prințesa de Valois, doamna Marguerite, Margot !

O clipă, cei trei nu-și crezură ochilor. Apariția reginei Jeanne li s-ar fi părut mai firească și se mai așteptau chiar ca femeia care intrase să se preschimbe din nou în regina Jeanne. Dar nu se întîmplă așa, ci păstră chipul frumos și cu meșteșug sulemenit al surorii lui Carol al nouălea și vorbi cu glasul adînc, mîngîietor al acesteia.

— Sire, i se adresă lui Henri de Navarra, v-am căutat prin tot palatul și nu vlam găsit. Una dintre domnișoarele de cnoare ale mamei ne-a povestit lucruri ciudate despre niște hrube întunecoase. Garda porții din afară a Luvrului a lăsat să iasă un om care pornise poate travestit în căutarea unei aventuri. Și cu toate că prietenul vostru Du Bartas l-a urmat pe acel om fără zăbavă, ne-am temut totuși că i s-ar putea întîmpla ceva în Parisul necunoscut, în puterea nopții.

Henri îi tăie vorba :

— Cine s-a temut, Margot ?

— Eu, rosti dînsa răspicat, cu glasul mîngîietor. Am spus totul mamei și i-am cerut voie să vă readuc chiar eu, ocrotit de ostașii mei.

— Margot ! Nu te-a trimis cumva *Madame* Catherine ca să mă aibă din nou în puterea ei ?

— Sînt foarte mirată de astfel de vorbe, răspunse prințesa Marguerite cu glasu-i limpede. Din ziua de azi, care a fost

atît de lungă, mă cunoașteți tot atît de bine cum vă cunosc.

Și-i întinse mîna.

Era o mînă cum numai marii meșteri izbutesc să facă din marmura care li se supune ca ceara — plinuță, cu degetele lungi și subțiri, puțin întoarse la vîrf, cu unghiile vopsite, de un oval fără cusur. Nici un inel, nici o bijuterie : mîna goală.

Henri o luă, o duse la buze și plecă împreună cu Margot, fără să se mai uite înapoi.

MORALITÉ

Vous auriez beaucoup mieux fait, Henri, de rebrousser chemin tandis qu'il était temps encore. C'est votre soeur qui vous le dit, elle si sage, mais qui ne le sera pas non plus tonjours. Il est trop clair que cette cour où règne une fée mauvaise ne se contentera pas de vous avoir tué la reine votre mère, mais que vous devrez payer encore plus cher votre entêtement de vous y attarder et votre gôut du risque. Il est vrai qu'en échange ce séjour vous fait connaître le côté le plus équivoque de l'existence, qui ne se passe plus qu'autour d'un abîme ouvert. Le charme de la vie en est rehaussé et votre passion pour Margot, que le souvenir de Jeanne vous défend d'aimer, en prend une saveur terrible. [1]

---

[1] Mult mai cuminte ar fi fost, Henri, să fi făcut cale întoarsă, cîtă vreme nu era încă prea tîrziu. Sora ta, cea atît de înțeleaptă, care n-are să fie însă nici dînsa totdeauna înțeleaptă, te-a povățuit bine. E limpede ca lumina zilei că această Curte peste care domnește o mașteră ursitoare n-are să se mulțumească numai să-ți ucidă mama ; va trebui să plătești și mai scump încăpățînarea ce te împinge să zăbovești acolo, și plăcerea ce o ai de a te juca cu focul. E adevărat că, în schimb, hălăduirea la Curtea Franței te face să cunoști înțelesurile ascunse ale vieții, care se desfășoară în jurul unei prăpastii adînci. Viața dobîndește astfel imbolduri mai puternice, iar patima pentru Margot, pe care amintirea reginei Jeanne îți poruncește să n-o iubești, un farmec chinuitor.

IV

MARGOT

UN SPECTACOL GRATUIT PE ESTRADA ÎNALTĂ

E mare sărbătoare, astăzi, luni, în a optsprezecea zi a lunii august : sora regelui se mărită cu un prinţ venit, zice-se, de hăt-departe, frumos ca soarele şi bogat ca însuşi necuratul, căci are munţi din care se scoate aur. Se spune că a venit cu poveri grele de aur, călăreţii îi sînt şi ei îmbrăcaţi din cap pînă în picioare în aur şi caii lor, la fel. Acolo, departe, de unde e, prinţul a auzit de prinţesa noastră frumoasă şi învăţată cum nu se mai află altă fată de rege. Un astrolog vestit i-a arătat-o într-o oglindă fermecată : rîdea, vorbea, şi, ce să vezi, rîsul şi vorba ei l-au vrăjit ; atunci a încălecat şi s-a aşternut drumului.

Săptămîna trecută, cînd prinţul şi suita lui făloasă şi-au făcut intrarea în Paris, n-ar fi trebuit să se tragă obloanele şi să se închidă dughenile. Cel puţin să fi văzut cu ochii noştri ce-i drept şi ce nu. Se vorbesc doar atîtea. În ultima vreme orăşeni paşnici au fost atacaţi, o seamă au fost buzunăriţi de tîlhari ce-şi zic hughenoţi. Aşa că nici nu mai ieşim din casă cînd se întunecă, paza bună trece primejdia rea. Dar mai există şi alte încălcări ale liniştii şi ordinii. Regele îşi mărită astăzi sora cu prinţul acela străin, despre care se spune că-i eretic şi, mai mult încă, va să fie chiar regele ereticilor. Rabdă dumnezeu una ca asta ? Preotul nostru tună şi fulgeră. Papa însă, zic ei, a încuviinţat. Să fie cu putinţă ? Ceva nu-i în regulă. Se vede că hughenoţii l-au ameninţat şi l-au silit pe rege să încuviinţeze căsătoria, iar scrisoarea sfîntului părinte trebuie că-i măsluită. Cunoaştem noi vicleşugurile şi fărădelegile lor. De atîta amar de vreme, încă de cînd eram copii mici, poartă război împotriva catolicilor, jefuiesc şi dau foc satelor, au ridicat mîna pînă şi asupra regelui şi acum, deodată : nuntă. Asta nu-i a bună ! Sînt şi semne !

La noapte zăvoresc şi mai bine casa. Cică ieri noapte mărimile s-ar fi ospătat şi ar fi dansat în palatul regelui, sărbătorind logodna. Luvrul era luminat parcă de focul gheenei. Dar mireasa a dispărut, aşa se zice, de parcă a luat-o necuratul. Ei, dar nu trebuie să crezi chiar toate cîte se spun. Se vede că

a dormit în palatul episcopal de peste drum de catedrală, unde are să asculte azi liturghia și are să fie cununată. Curtenii or să fie azi gătiți cum n-au mai fost niciodată ; numai rochia miresei costă, zice-se, cît două case din Paris. Cum să nu vezi așa ceva ! Multă lume, toți oamenii cumsecade se duc să vadă. Soarele strălucește. Să mergem și noi !

Cam așa gîndeau și sporovăiau oamenii din popor, ca de altfel și alții mai răsăriți, îndreptîndu-se, după ce prînziseră mai devreme ca de obicei, către catedrala Notre-Dame. Nimeni nu avea o părere a lui care să se fi deosebit cu totul de a altuia, pe care să o fi apărat ; dimpotrivă, cît ținea drumul, fiecare înșira toate părerile și se contrazicea de cîteva ori. Fiindcă toți erau mînați de curiozitate și de neastîmpăr, și se așteptau să vadă în același timp cele mai diferite lucruri : și înălțătoare și înfricoșătoare, și lux și prăpăd. Asupra celor ce aveau să se petreacă mulțimea își revărsa toată neliniștea de care fiece om își ferea propria casă, dar în voia căreia se lăsau toți, și popor, și oameni mai răsăriți, fără a i se mai împotrivi, de îndată ce ieșeau în stradă.

În primul rînd, legea mulțimilor cere ca nimeni să nu le oprească. Ele vor să meargă mereu înainte, orice s-ar întîmpla. Și ar fi răsturnat și estradele de lemn ce fuseseră ridicate în piața din fața catedralei. Dar, spre a preîntîmpina o asemenea faptă, stă de strajă garda elvețiană ; cu halebardele încrucișate, împinge îndărăt mulțimea spre străzile ce dau în piață. Nici rugăminți, nici blesteme nu-i pot îndupleca pe acești străini, fiindcă nu înțeleg nimic. Soldățoii spătoși par și mai voinici din pricina mînecilor bufante, bărbile bălaie li se odihnesc pe pieptarele viu colorate. Și calcă de parcă ar fi niște urși ; cine-i iute și ager îi poate păcăli ușor. Mulți izbutesc să se strecoare ; chiar dacă pentru asta trebuie să se repeadă în patru labe printre cozile halebardelor. Pînă la urmă tot sînt goniți înapoi, dar măcar au văzut ceva, au căscat ochii, știu mai mult decît alții și au cu ce se fuduli.

— Noi cei din breasla dulgherilor aflăm, se înțelege, cei dintîi. Doar noi am ridicat în fața intrării principale a catedralei estrada cea mare, pe care prințesa noastră Margot va fi cununată în văzul lumii cu domnul rege al Navarrei chiar de către papa în persoană.

— Care papă ? ! Un călugăr franciscan, pe care-l cunosc, se laudă că el îi cunună. A și prorocit totul. Dacă aș spune cîte știu !...

— De prorocit pot să prorocesc și eu. Prorocesc că regele Navarrei are să poarte coarne. Ce ? Nu-i voie să spui asta ? Atunci ești singur încornorat, întreabă-i pe vecini !

— N-am să-ți dau eu răspunsul cuvenit, că sînt om pașnic, dar ai să-l capeți de la domnul hughenot care-i lîngă dumneata. Pregătește-te să mănînci bătaie !

— Oameni buni ! Iată că și aici, ca peste tot în Paris, sînt prea mulți eretici. Ba se mai și bucură de favoruri, garda îi lasă să treacă.

— Dacă și mirele e de-ai lor ! Asta înseamnă, oameni buni, că ați intrat pe mîinile necredincioșilor. Vai de voi !

— Oameni buni ! Străinii care au năpădit Parisul, ca lăcustele, au și stîlcit în bătăi, au jefuit, au necinstit, au pus foc și au spînzurat pe o seamă de-ai noștri. Împiedicați alte fărădelegi și mai mari, nu îngăduiți căsătoria asta !

— Da cine ești dumneata de vorbești așa ? Nu cumva ți-ai ascuns gluga călugărească. Ori poate că ești vreun călugăr spaniol care vrea să ne ațîțe. Noi să dărîmăm estrada pe care regele nostru are să-și conducă sora s-o mărite ? Păi, sigur, i-ar plăcea lui Filip al vostru ! Da unde te-ai topit așa, deodată ? Aha ! L-am recunoscut și a șters-o !

— Și totuși bandiții care-și spun hughenoți au să ardă în flăcările gheenei și, dacă ar exista dreptate, ar trebui să fie arși pe rug chiar aici.

— Da vezi că papa în persoană vine să-i unească ; asta noi o știm foarte bine ! Doar noi dulgherii am făcut galeria de lemn care duce de la palatul episcopal la catedrală. A costat prea scump ca să fi fost făcută pentru altcineva decît pentru papa !

— Voi dulgherii o duceți bine în ziua de azi.

— Eh, nu așa de bine ca postăvarii ! Ei au acoperit galeria cu pînză albă, că nici nu se mai vede ce frumos am lucrat noi.

— Da cel mai bine le merge cîrciumarilor.

— Nu, croitorilor care au făcut veșmintele celor de la Curte.

— N-ai ghicit ; cel mai bine o duc fetele care storc banii străinilor veniți de pretutindeni.

— Cu hughenoții ne răfuim noi mai încolo. Deocamdată au făcut să salte negoțul.

— Ia mai feriți puțin ! Tot vorbesc și vorbesc de afacerile lor și noi ăștilalți nu mai apucăm să vedem nimic. Uite, seniorii au început să vină dinspre palatul episcopal, sînt tot mai mulți. Au privilegiul să se fîțîie pe dinaintea noastră prin galeria aceea lungă. Și e chiar un privilegiu, cu toate că nici unul dintre ei nu pare a-și da seama că strălucește ca un păun în soare și că întreg Parisul se zgîiește la el. Vezi, asta înseamnă distincție : să nu te sinchisești de nimic. Oh ! Ah ! Doamnele ! Față de ele, domnii își pierd toată strălucirea. De-abia acum pare că se luminează de ziuă. Și cînd te gîndești că minunea asta a fost făptuită de croitori, giuvaergii și peruchieri ! Avem cu ce să ne mîndrim, noi, meseriașii !

Pe de altă parte, privitorii cu ochiul mai încercat băgară de seamă că în fața catedralei alaiul se împotmolise. Ca niște muritori de rînd, o seamă dintre oaspeții simandicoși începuseră să se înghesuie, încercînd să ajungă mai repede pe estradă ca să ocupe locurile pe bănci. Ba se pornise și o ceartă, și ofițerii din garda franceză trebuiră să facă pace între mărimile rega-

tului. În cele din urmă se stabili totuşi ordinea cuvenită. Regele, cardinalul, mirele şi mireasa, regina, prinţii, prinţesele, alaiul de gentilomi şi de domnişoare de onoare, preoţii care-l înconjurau pe cardinal îşi ocupară cu toţii locurile, fiecare după rangul lui, aşa cum se vedea şi din culoarea veşmintelor.

Pe estrada înaltă, neacoperită, în căldura verii, sub cerul albastru, stropit cu nouraşi albi, se afla floarea regatului. Într-acolo erau aţintite toate privirile şi de la casele din jur, unde se vedeau numai ferestre deschise, covoare atîrnate şi orăşeni gătiţi sărbătoreşte. Jos, de-a lungul zidurilor şi în locurile unde străzile învecinate dădeau în piaţă, se făcu tăcere. Capetele se descoperiră. Mîinile se împreunară pentru rugăciune, genunchii se plecară. Chiar în spatele estradei pe care se afla floarea regatului, se înălţa, ca un monument al tuturor generaţiilor trecute, catedrala. Clopotele ei răspîndeau în văzduh sunete ce invocau veşnicia. Şi în acest cadru, cardinalul de Bourbon uni pe regele Navarrei cu prinţesa de Valois.

După ceremonie trebuiră să coboare de pe estradă şi săbiile se încurcară în trenele doamnelor. Privitorii nici nu băgară însă de seamă, căci mărimile dispărură repede în biserică. Se înţelege că acolo se aflau, veniţi cu citeva ceasuri mai înainte, cei ce-şi aveau locurile lor rezervate, nobili ori burghezi bogaţi cu demnităţi înalte, şi nimeni nu se putea aştepta ca aceşti oameni pricepuţi să-şi piardă capul în faţa unor atitudini studiate. Îngenuncheară, desigur, cînd intră Carol al nouălea, dar acesta fu singurul semn de respect ce-l arătară, încolo căutară atenţi la cele mai mărunte greşeli.

Cardinalul de Bourbon a îmbătrînit. Carol al nouălea arată ca un măcelar cînd alege cu o privire pieziş㠠viţeaua pe care are de gînd s-o înjunghie. Nevastă-sa, Elisabeta de Austria, s-a gătit mai abitir ca mireasa. Şi, la urma urmei, ce altceva să facă ! Nu ştia nici să se mişte, nici să vorbească — poate doar spaniolește ori nemţeşte, dar în nici un caz franţuzeşte. N-are mai mult de douăzeci de ani, dar pare o matroană ; ursita ei e să fie complet dată deoparte la petrecerile mai intime, iar la marile sărbători are doar un rol de podoabă ; de altminteri Carol o înşală fără nici o sfială. Cam asta-i tot ce se poate spune despre Elisabeta de Austria. E lesne de înţeles, astfel de constatări erau făcute mai cu seamă de femei, care nu aveau ochi degeaba. Dar să trecem la tinerii căsătoriţi ! Nimic de zis, mirele e un tînăr drăguţ, vioi, bine clădit, cu umerii cam laţi însă pentru înălţimea lui, căci, deşi poartă tocuri înalte, abia o întrece pe buna Margot, care, ca totdeauna, e gătită fără cusur.

Bărbaţii băgară de seamă imediat : ce se mai înghesuie Navarra şi cum o trage după el ! Depărtarea cuvenită între ei şi Carol al nouălea se micşorează în chip cu totul necuviincios. Nepriceputul ăsta de Henri nu mai are răbdare să-şi aştepte ursita. E de altminteri singurul care nu şi-o cunoaşte. Noi

sîntem cu toții lămuriți în privința scumpei lui soții. Sub mantilă are buzunare și în fiecare buzunar inima cîte unui amant mort. Mort de dragul ei, dacă vreți. Ei, da, se întîmplă și așa ceva, și dacă n-o crezi dumneata o crede altul. Și, apoi, la urma urmei, de ce să nu fi deprins de la înțeleapta ei mamă să prepare și niscai otrăvuri ? Mai încet, vă rog ! *Madame* Catherine e singura care lipsește de la ceremonie, dar tocmai ea va ști mai bine tot ce s-a întîmplat.

Între timp, femeile sporovăiau : Uite-l pe ducele de Guise ! Va să zică s-a întors la țanc, pentru nuntă ! Acum o poate lua de la capăt cu Margot. Dar nu, nu mai merge ! Ce, nu știți ? Acum e nebună după frumosul La Mole. Uite-l și pe el ! Al cîtelea o fi ? Cel dintîi a fost la unsprezece ani. O tot spun și i-o repet bărbatului meu, ca să-i intre în cap că sînt altele mai rele decît mine.

Bărbații condamnară din nou nerespectarea distanței cuvenite. Te pomenești că Navarra vrea s-o ia înaintea regelui și a cardinalului ; din partea lui te poți aștepta la orice. Oare cîți bani i s-ar putea împrumuta, fără teamă de a rămîne păcălit, dacă și-ar zălogi regatul ? Un sac cu bani de mărimea lui ! Dragul meu, ești răutăcios ! Poate că sacul ar fi mai mare decît regele !... care mai e și protestant.

Doamnele de la Curte, stînd în jilțuri, își șopteau : Ce nevoie a avut Casa Franței să se încuscrească cu un hughenot ? Judecă și dumneata, scumpo, dacă graba cu care s-a făcut nunta nu dă de bănuit, sau dacă, măcar, e cuviincioasă. Încuviințarea papii a venit suspect de repede, după ce s-a auzit mereu că sfîntul părinte se împotrivește. Dacă vrei să știi, află de la mine că nimeni n-a văzut cu ochii lui autorizația papii. A venit numai o scrisoare a ambasadorului de la Roma — dacă o fi fost scrisă într-adevăr la Roma și nu cumva sub supravegherea Catherinei.

Alături, sporovăiau niște curteni : Ce mai încolo-ncoace, e aproape sigur că totul se face la porunca reginei-mame. Planurile ei nu sînt încă prea bine lămurite, dar poate că se vor dovedi limpezi mai repede decît credem noi... și mai înfricoșătoare. Carol al nouălea l-a numit pe protestantul De la Noue în fruntea trupelor care trebuie să smulgă spaniolilor fortăreața Mons. Așa că De la Noue o să-i ia cu el pe cei mai viteji dintre hughenoți, care îi vor lipsi amiralului la Paris. Se petrec multe lucruri de neînțeles. Nu trebuie să-ți scape o vorbă. Și cel mai sănătos e să și știi cît mai puțin. Sărbătorirea nunții trebuie să fie la înălțime.

În privința asta doamnele erau de aceeași părere, dar atît doamnele, cît și domnii din toate stările reprezentate acolo amuțiră cînd văzură ce se întîmpla jos în fața altarului. În loc să asculte liturghia, Henri de Navarra o părăsi pe tînăra regină și se strecură afară printr-o ușă lăturalnică, împreună cu seniorii protestanți. Deși gestul era de așteptat, pricinui totuși

stupoare. Oricine știe că dracului îi înțepenește coada cînd aude primul cuvînt al liturghiei, dar nu putea să-i fie rușine de ochii lumii și să rămînă pe loc? E bine măcar că au fost însemnați cei care au ieșit o dată cu el. Sfidările astea nu mai pot continua multă vreme.

SUB SEMNUL LUI VENUS

Printr-o intrare dosnică Henri se înapoie în palatul episcopal. Era întovărășit numai de seniori protestanți, printre ei și unii pe care nu-i mai văzuse niciodată pînă atunci, dar care ținuseră să fie alături de el în ziua aceea atît de însemnată. Venise și fostul lui preceptor, Beauvois, care, pe vremea cînd era la „Collegium Navarra", se dovedise a fi un sfetnic atît de dibaci cînd trebuise să lupte ca să nu asculte liturghia.

— Beauvois! i se adresă Henri, cu glasul răsunînd de fericire. Am făcut amîndoi un drum lung, ce zici? Acum dumneata locuiești într-o casă drăguță la Paris, eu o iau de nevastă pe prințesă, iar de liturghie nu mai pomenește nimeni nimic.

Beauvois, care se îngrășase și îmbătrînise, îi răspunse:

— Sire, am căpătat tabieturi și nu prea îmi place să călătoresc. Îmi petrec cele din urmă zile după ușile zăvorîte, pe care oamenii scriu porecle jignitoare.

Clipi din ochi. Ar fi amintit bucuros învățăcelului multe lucruri, uitate în beția izbînzii și nepotrivite cu starea de spirit a nuntașilor. Cîțiva cerură vin. Henri se simțea amețit numai cînd se gîndea la Margot. Era nerăbdător, sau i se părea că-i nerăbdător, și totuși timpul trecea, fericirea dîndu-i aripi; bătrînul Chronos [1] se rostogolea pe globul ușurel al Fortunei [2]. Către orele patru se anunță că, la catedrală, ceremonia se apropia de sfîrșit. Mirele se îndreptă într-acolo și-și luă soția. De față cu regele Franței, hughenotul din sud o sărută pe prințesa de Valois. Această scenă închise gura multor răutăcioși. Întreaga Curte se înapoie prin galeria de lemn la palatul episcopal și mulțimea de gură-cască, alcătuită din oameni de toată mîna, se bucură încă o dată de vederea mărimilor. Masa fusese întinsă în palatul episcopal, dar seara balul se desfășură la Luvru și nu fu întrerupt decît de o procesiune de care alegorice. De-a lungul sălii celei mari, sub cele douăzeci de mari candelabre, se puseră în mișcare, împinse de forțe ascunse, zece care mari, închipuind niște stînci scînteietoare; în primul car se afla însuși Carol al nouălea, aproape gol, căci își arăta bucuros goliciunea, înfățișîndu-l pe zeul mărilor, Neptun. Era urmat de cei doi frați ai săi și de o seamă de gentilomi înfățișînd alte zeități sau monștri marini. Mecanismele huruiau și acoperitoa-

[1] Personificarea timpului, la greci.
[2] Personificarea norocului, la romani.

rele de pînză ale stîncilor făceau cute. Dar ansamblul nu era lipsit de măiestrie și făcea cu atît mai mare impresie cu cît muzicanții îi întovărășeau defilarea cîntînd versuri franțuzești, ticluite de poeți talentați.

Supeul fu servit tîrziu și, pînă a se așeza lumea la masă, cîteva perechi și găsiseră timp să pună la cale căsătorii după chipul și asemănarea celei a regelui Navarrei, care nu suferea liturghia, dar o iubea pe prințesa de Valois. Frumoasele domnișoare de onoare ale bătrînei regine izbutiră a cuceri, în noaptea aceea, cîți hughenoți poftiră. Avură o pradă ușoară în Agrippa d'Aubigné, care, înflăcărat, făgăduia orice, oricăreia. Spiritul lui Du Bartas nu se lăsă clintit de nici un fel de deșertăciuni, dar trupul său se dovedi păcătos. Al treilea prieten al mirelui, Philippe du Plessis-Mornay, era cu gîndul aiurea. În mijlocul orgiei, sufletul său putea să rămînă absent și neîntinat. Motiv pentru care și împinse lucrurile pînă la ultimele lor urmări ; așa cum ceilalți împingeau la extrem desfrîul, el împinse la extrem virtutea. În mijlocul orgiei, cu chipul lui socratic transfigurat de o sacră mînie, strigă :

— Ca niște copii ce sîntem, jinduim după rolul măscăriciului, care face pe regele în tragedie ! Cară pînza aurită pe o schelă și peste două ceasuri trebuie s-o înapoieze telalului ce i-a împrumutat-o, plătindu-i și chiria. Nici nu ne gîndim ce zdrențe, gîndaci și rapăn ascunde pînza aurită ; de cîte ori trebuie să se scarpine măscăriciul travestit în maiestate și cum îl mănîncă pielea în timp ce se fandosește.

Erau cuvinte răzvrătitoare, dar cine stătea să le asculte ? Fratele lui Carol al nouălea și urmașul lui, în caz că într-o bună zi i s-ar scurge tot sîngele, însuși d'Anjou îl bătu pe umeri foarte bucuros pe Philippe. Și îi șopti la ureche :

— Față de mine nu trebuie să-ți ascunzi părerile, căci le împărtășesc. Sinceritatea voastră, a protestanților, îmi place fiindcă dovedește o mare încredere în dumnezeu.

Camaraderia prințului de sînge cu neînsemnatul soldat al Religiei găsi imitatori ; sau poate că nici nu era altceva decît una din multele fraternizări. Catolici și protestanți își căzuseră în brațe ; domnul de Léran, de pildă, în acelea ale căpitanului de Nançay. Tînărul de Lévis, viconte de Léran, părea a fi, printre coreligionarii săi, un paj — un paj frumos, zvelt, agil. Virilul de Nançay îl strîngea în brațe, aproape să-l frîngă de dragoste ; dar tînărul îi scăpă din mînă, lunecînd ca un țipar, după ce-l mușcă pe grăsan de ureche. O clipă încremeniră cu toții, întrebîndu-se ce va urma, dar apoi izbucniră în rîs. Era o noapte în care nimic nu putea avea urmări prea grave.

Era o noapte pusă sub semnul lui Venus. Unii neîncrezători, ca Du Bartas, își dădeau limpede seama de asta. Dar nici ei nu vedeau că întreaga orgie fusese pusă la cale de *Madame* Catherine. Ea însăși dăduse anume porunci detașamentului zburător de domnișoare, și acestea făcură ceea ce nimeni altcineva

n-ar fi putut să facă : să nu existe nici un fel de deosebiri după credință. Dumnezeu despărțise cele două credințe ; zeița Venus, cu mijloacele pe care le avea la îndemînă, le reuni în acea noapte. Dintre toate zeitățile păgîne Venus este cea mai lipsită de tertipuri și vicleșuguri ; ea împlinește pe loc ceea ce făgăduiește. Și în orice caz, la Curtea Franței, unde lucrurile se petreceau după planurile croite de *Madame* Catherine, logodnele erau pecetluite pe loc. De aceea, parte dintre oaspeți se aflau, cu rîndul, în odăile domnișoarelor de onoare. Era un fel de vălmășag al plăcerilor, gustate cu ușile deschise, prin care își băgau capul noii-veniți, ce-și căutau adăpost ; iar cei ce se aflau în plină activitate erau încurajați de ceilalți cu vorbe de aprobare din care nu lipsea invidia. Apoi cei sătui lăsau locul celor flămînzi și se întorceau la dans.

În anume clipe, marea sală de bal nu era nici pe jumătate plină ; în balconul ei, muzica trezea ecouri înfundate. Rămîneau băutorii, rămîneau filozofii. Plecat, plin de tandrețe, asupra lui Margot, rămînea Henri.

Deasupra capetelor lor, acoperindu-i ca un cort, se aflau stindarde de cele mai diferite culori, stindardele provinciilor Franței, stindardele vechilor bătălii, stindarde din lumea largă. Ei nu vedeau însă pe nimeni și nu voiau să știe de nimic. Henri îi spunea că dintotdeauna, dintotdeauna o iubise numai pe dînsa. Margot îi răspundea, arătîndu-i ce gîndea și ce simțea, și cuvintele erau aproape aceleași cu ale lui. Margot îl credea pe Henri și Henri o credea pe dînsa, deși amîndoi știau că altul e adevărul. Dar amîndoi simțeau că ceea ce n-a fost adevărat înainte a devenit adevărat acum. El e singurul meu iubit ! N-am cunoscut nici o femeie înaintea ei, cu dînsa începe viața ! El e primăvara mea, fără el aș fi îmbătrînit curînd !

— Henri ! Trupul tău are întocmai măsura prescrisă de antici. Pe cuvînt, meriți să fii răsplătit pentru asta !

— Margot ! Sînt gata să împart bucuros răsplata cu tine, de cîte ori dorești și ești în stare.

— Dovada trebuie făcută fără întîrziere, spuseră glasul ei cald și chipu-i plin de noblețe.

Și el și sări din genunchi în picioare și amîndoi porniră pe drumul pe care-l făcuseră și ceilalți. Era drumul cărnii, dar în carne se aprinde cîteodată o scînteie divină. Cum ieșiră din sala cea mare, Henri o ridică în brațe. O purtă pe brațele întinse, și soldații le dădură onorul, lovind cu toată puterea dușumeaua. Oaspeți beți, care zăceau pe dușumea, încercară să se uite după ei.

Graba patimii lor fu întîrziată însă de rochia miresei : era o rochie în patru colțuri. Șoldurile lui Margot erau prinse în ea ca într-o ladă. Tînărul amant avu dar prilejul să dea dovadă și de delicatețe, și de pricepere. Prinzînd ușor carapacea, desfăcu într-o clipită scoica strălucitoare. „Nici nu suferă comparație cu de Guise, care e totuși mai înalt și are mai multă prestanță",

mai avu timpul să gîndească Margot. Scoica fu deschisă, perla ieşi la iveală. Fără a se lăsa mult timp adorată în goliciunea ei nepreţuită, Margot porunci genunchilor să se întredeschidă, păru a se prăbuşi, se lăsă prinsă şi trîntită, acolo unde voise să cadă, pe vestitul ei pat de mătase neagră. „Îi plac femeile, dar nu le prea cunoaşte. E al meu", ar mai fi vrut să constate Margot; dar îşi şi pierdu auzul şi văzul, spre cel mai mare folos al celorlalte simţuri.

CASA DE AUSTRIA

Henri se înapoie singur în sala cea mare. O găsi mai plină ca înainte; era de faţă şi perechea regală. Carol al nouălea îşi acoperise între timp goliciunea, dar în schimb se îmbătase.

— Ia uite-l, vine de la grăsana de Margot! strigă, zărindu-l pe Henri.

Iar prin atitudinea lor, toţi ceilalţi dovediră că, la fel ca şi regele, erau la curent cu cele întîmplate şi aşteptaseră înapoierea fericitului. Numai regina nu rîdea; ca de obicei, nu dădea nici un semn că în mintea sau în inima ei s-ar mişca ceva. Nimeni nu-şi amintea sunetul glasului ei. Elisabeta de Austria stătea pe un jilţ înalt, nemişcată, într-un colţ al sălii celei mari; în jurul ei se căscase de la sine un gol, nu fusese nevoie de nici un fel de pază spre a îndepărta pe curioşii prea stăruitori. În rochia ei din fir de aur, stătea ţeapănă şi de neatins ca o icoană, iar fardul gros aproape nu mai lăsa să se deosebească vreo trăsătură omenească. În spatele rochiei ei largi căutau să se ascundă doi preoţi spanioli, care nu doreau să fie văzuţi; ei însă observau tot ce se întîmpla.

Carol al nouălea se agăţă de braţul cumnatului său. Şi îi spuse la ureche, dar destul de tare, măscări despre soră-sa. Dezgustat, Henri se gîndea: „Dacă se împleticeşte, îl las să cadă! Ce-ar fi să-i pun piedică?" Totuşi se abţinu şi ajunse acolo unde îl tîra Carol cu toată puterea: În cercul gol din jurul reginei.

— Ia priveşte-o, parcă-i pironită, se bîlbîi Carol, încearcă s-o răstorni dacă poţi! Moartă să fie şi tot ţeapănă ar sta, muiată cum e în aur. Casa de Austria e un coşmar care nu se mai termină, şi femeia asta, cu care m-am culcat, îmi apare în vis cu trăsăturile Meduzei [1], încît îmi îngheaţă sîngele în vine. S-ar fi găsit vreun alt om să se căsătorească cu această fiică a împăratului roman, Navarra? Pe bunicul meu, Francisc întîiul, l-au ţinut în lanţuri la Madrid şi, pentru a-i da drumul, maiestatea-sa împăratul Carol al cincilea i-a cerut ca ostatic

[1] În mitologia greacă, una dintre cele trei gorgone, monştri feminini a căror privire împietrea pe cel asupra căruia se oprea.

fiul. Pe tatăl meu l-au maltratat, iar pe mine mă ţin în mînă prin fiica împăratului Maximilian. Toată Europa e la picioarele lor. Aurul lor, viclenia lor, armatele şi popii lor îmi dezbină poporul şi îmi pustiesc ţara. Navarra ! şopti Carol al nouălea cuprins de furie. Răzbună-mă ! De-asta ţi-am dat-o pe sorămea. Răzbună-mă pe mine şi regatul meu ! Eu n-o pot face ; eu sînt un învins, care nici nu poate încerca să lupte, şi soarta mea e să sfîrşesc în disperare ! Gîndeşte-te la ce-ţi spun, Navarra ! Şi fereşte-te... Aceste ultime cuvinte le spuse ca un geamăt şi ele se strecurară abia inteligibile în urechea lui Henri. Fereşte-te de mama şi de fratele meu d'Anjou. Şi orice ţi s-ar întîmpla în viitor, nu mă învinovăţi pe mine, Navarra, căci pe mine mă stăpîneşte numai frica. Dintre toţi oamenii eu ştiu cel mai bine cît de înfricoşătoare poate fi frica.

Deodată, din gîtlejul lui nu mai ieşi decît un horcăit : groaza îl strîngea de gît ; din spatele reginei două perechi de ochi pătrunzători îl fulgeraseră atît de iute, de parcă ar fi fost doar o părere. Carol se clătină şi se sprijini de braţul cumnatului său, căci nu se putea bizui pe nimeni altul din cei de faţă. Dar cumnatul hughenot îşi bătea joc în sinea lui de el, spre a învinge propria-i groază ce începea să-l cuprindă. Regele Carol amuţise şi o dată cu el amuţi şi întreaga Curte, care se afla în sala cea mare ; ceea ce arăta că sînt înconjuraţi de priviri în cea mai mare parte vrăjmaşe. Henri o simţi numaidecît, şi mintea lui ageră i-o adeveri îndată. Toţi aceşti duşmani înverşunaţi ai Religiei nu vedeau cu ochi buni încrederea pe care i-o arăta regele. De fapt, nunta lui, o ştia prea bine, îi înciuda ; şi ciuda trebuia să iasă la iveală, chiar fără voia lor. Astăzi zeiţa Venus poruncea ca deosebirile religioase să nu fie luate în seamă. Totuşi, printre nuntaşi se produse în clipa aceea o învălmăşeală ; catolicii îi împingeau pe protestanţi spre marginile sălii. Şi în jurul hotarului nevăzut din jurul reginei, cei dintîi se grămădiră, veghind.

Henri văzu îndată : erau cu toţii înarmaţi, chiar dacă pentru început păreau mai degrabă curioşi decît arţăgoşi. De altfel, le-ar fi fost greu să pună mîna pe el ; căci în spatele lor îşi strîngeau rîndurile protestanţii, gata să treacă la fapte. În ce le priveşte pe domnişoarele de onoare, acestea se risipiseră şi priveau de departe, ciripind, în aşteptarea furtunii ce sta să se dezlănţuie.

Deşi beat, Carol simţi golul ce se făcuse în jurul lui. Atmosfera apăsătoare îl scoase din minţi.

— Vin ! urlă el. Vreau să beau cu regina pînă cînd n-o să mai poată sta în picioare ! Să vedeţi cu toţii. Aşa cum e, toată îmbrăcată în aur, dînsa are să cadă întîi, nu eu !

Regina, care probabil nici nu înţelesese ce spune, rămase la fel de nemişcată. Iar Carol deveni deodată, poate din pricina ocărilor pe care le rostea, atît de greu, încît cumnatul hughenot

aproape nu-l mai putu ține ; era cît pe-aci să cadă amîndoi. Cineva care sări într-ajutor îl prinse pe Carol tocmai la timp. Henri văzu pe neașteptate figura unui oarecare domn de Maurevert ; era schimonosită de ură. Dar în clipa următoare, un altul îl dădu deoparte : era ducele de Guise.

— Cum de cutezi, de Maurevert ? i se adresă el repezit. Un om ca dumneata să pună mîna pe rege ; vezi-ți de treabă ! Și îl sprijini pe Carol. Dă o mînă de ajutor, Navarra. Trebuie să sprijinim tronul, ne-a fost încredințat.

— De aceea am și venit încoace cu gentilomii noștri din Lorena și Béarn, îi luă Henri vorba din gură, folosind același ton hiperbolic și îndreptîndu-se din spate ca și ducele, care era înalt și blond.

Se priveau ochi în ochi deasupra regelui beat, dar din cînd în cînd trebuiau să se oprească spre a-l prinde mai tare, cînd părea să se prăbușească.

— Așezați-mă lîngă fiica Habsburgilor, îi imploră Carol, vărsînd șiroaie de lacrimi. Sînt și eu un soi de sfînt, ba chiar mai ceva decît voi. Voi i-ați suflecat fustele grăsanei de Margot ! Tu mai întîi, dar te-a părăsit. Și se clătină spre de Guise, care-l împinse către Henri. Dar pe tine nu te lasă ! și plînse pe pieptul cumnatului. Te iubește, și eu te iubesc, și mama noastră, *Madame* Catherine, te iubește foarte mult. Necuratul ! țipă apoi pe neașteptate, căci cei doi preoți spanioli îl speriaseră din nou ; între timp îi uitase. Iar cînd ajunse să deosebească limpede cele două sutane negre, i se făcu rău de-a binelea. Știu ce vreți de la mine, bolborosi el către cei doi preoți, deși aceștia avuseseră grijă să dispară imediat. Știu prea bine. Vi se va face voia. Voi ați vrut-o. Eu îmi spăl mîinile.

Se dezmeticise pentru o clipă și se putea ține drept. Lorena și Navarra îi dădură drumul. Liberîndu-și mîinile, Henri privi împrejur. Grupul adunat în jurul hotarului nevăzut își schimbase înfățișarea, nu mai era alcătuit doar din curioși și oameni stînd de veghe. Ceata de catolici se grămădea amenințătoare în jurul lui Henri, cînd apropiindu-se de el, cînd depărtîndu-se puțin, căci rîndurile din spate ajunseseră să se încaiere cu protestanții, care voiau să ajungă în față. O seamă dintre conducătorii protestanți se urcaseră pe scaune, numai Du Bartas poruncea de la înălțimea lui firească. Strigau cu toții ; nici prezența regelui nu-i putea opri să calce în picioare înțelegerea tacită de mai înainte, și răsuflarea lor grăbită arăta că erau pe cale să nu mai țină seama de nimic. Nu mai încăpea nici o îndoială, avea să se ajungă la o vărsare de sînge.

Văzînd asta, cei doi preoți spanioli pitiți în spatele Elisabetei de Austria începură să se agite. Dispărură cu desăvîrșire și apoi, fără să se vadă cine și cum drege, jilțul înălțat al reginei se puse în mișcare cu regină cu tot. Treaba se făcea cu poticneli și opriri, ca la schimbarea unui decor de teatru ; la fel se mișcaseră și stîncile argintii pe care se aflaseră regele despuiat și

celelalte zeităţi ale mării la începutul petrecerii. Jilţul continuă astfel să se miște și în curînd trecu peste pragul sălii, sărind parcă peste un ultim hop. Înainte ca ușa să se fi închis, se mai văzu o clipă covorul dimprejur dat la o parte, iar dedesubt cei doi preoţi spanioli, cu limba scoasă de un cot.

Navarra izbucni în rîs ; un rîs care nu putea supăra pe nimeni din cei de faţă, atît era de voios. Era un rîs care învingea toată ticăloșia oamenilor și care, pentru o clipă, împrăștie gîndurile de harţă. Cu o neînfricată prezenţă de spirit, un om scund se suise pe un scaun, hăt în fundul sălii ; mulţi îl cunoșteau pe nume : Agrippa d'Aubigné. Cu un glas subţirel și dulce începu să cînte :

— Regina Navarrei varsă lacrimi, adăstînd pe vestitul ei pat de mătase neagră. Nici un om nu ştie ce va aduce ziua de mîine. De aceea sus cu toţii și să-l însoţim pe mire !

Fu aplaudat, dar, spre a avea un efect și mai sigur, începu să versifice :

„O, moartea e aproape. Și abia apoi ne este dată
O viaţă făr' de moarte, o viaţă-adevărată,
Căci mîntuită-i viaţa cînd moartea-i biruită.
O, cine-ar vrea să calce pe-o cale ce-i greșită,
Și cine este vesel cînd drumul este rău,
Și cine nu e vesel sosit la ţărmul său ?"

La prima vedere părea că aceste versuri n-aveau nici o legătură cu întîmplarea sau, cel mult, erau o aluzie șăgalnică ; de aceea cîntăreţul izbuti să-i facă pe toţi să rîdă și le cîștigă bunăvoinţa. Carol al nouălea vesti cu glas tare că dorește să-l conducă pe Navarra, împreună cu întreaga Curte, la patul nupţial al surorii sale. Îl luă dar de mînă pe tînărul mire. De cealaltă parte a mirelui se așează de Guise. Era o situaţie caraghioasă : fostul amant îl conducea pe noul soţ la patul nupţial. După ei se înșiruiră apoi ceilalţi, fără osebire de religie. Oameni care cu puţin mai înainte fuseseră gata să se încaiere își îngăduiră un plăcut răgaz, și alaiul porni. În drum, i se alăturară și domnișoarele de onoare. Pe unde trecea, ușile se deschideau ; înalte doamne socotiră că nu pot lipsi. Domni mai în vîrstă, care se culcaseră, fură treziţi de larma stîrnită și se alăturară și ei, așa cum erau îmbrăcaţi. De Miossens, primul gentilom, pășea demn în cămașă, peste care-și pusese o haină de blană, și cu picioarele goale. Soldaţi purtînd făclii o luaseră înaintea alaiului și luminau vechile culoare de piatră ; nimeni nu se oprea, pășeau mereu înainte și cînd nu puteau înainta băteau pasul pe loc, cîntînd :

„O, cine-ar vrea să calce pe-o cale ce-i greșită,
Și cine este vesel cînd drumul este rău,
Și cine nu e vesel sosit la ţărmúl său ?"

— Am ajuns, hotărî Carol al nouălea, dar nu era ușa pe care o căutau.

Așa încît, întreaga Curte își urmă drumul de-a lungul culoarului îngust, răsuflînd greu, pînă cînd ajunse cu adevărat la ușa spre care pornise. Aici Carol se adresă din nou fericitului mire :

— Poți să fii mîndru, Navarra, căci cea mai de frunte, cea mai nobilă prințesă a Apusului, și-a păstrat fecioria pentru tine, pentru ca să i-o răpești tu, te-a așteptat cu credință și, uite, a venit ceasul să bați la ușa ei !

Și lovi chiar el cu pumnul în ușa de stejar. După care îl sărută pe cumnat pe amîndoi obrajii și se porni pe plîns.

Mireasa nu deschise însă, cu toate că gălăgia ar fi putut-o trezi și din somn. Se lăsă o clipă de tăcere și de Guise folosi prilejul pentru a spune cu glas tare :

— Pe toți sfinții și mai cu seamă pe sfîntul Bartolomeu ! Dacă aș fi eu mirele, ușa s-ar deschide de la sine, căci mă cunoaște.

Astfel aflară cu toții, chiar și cei care nu se gîndiseră la asta, că Guise era mînios și ofensat. Regele Navarrei găsi însă repede răspunsul :

— Vezi doar că ușa rămîne închisă numai din pricina dumitale, ca să nu se întîmple vreo greșeală.

Iar Guise replică :

— Nu, e închisă din pricina dumitale, fiindcă-i obișnuită cu ceva mai bun.

Carol al nouălea hotărî :

— Fiecare lucru la rîndul lui ! Acum nu e timp de duel, patul nupțial așteaptă.

Cu toate acestea, cei doi adoratori ai prințesei Margot arătau de parcă ar fi fost gata de luptă : cu un picior adus înainte, cu pieptul umflat și cu furia zugrăvită pe față. Se așternu tăcere pînă la cele din urmă rînduri ale alaiului și femeile se lăsară ridicate în brațe spre a vedea cum se rățoiau Navarra, îmbrăcat în mătase albă, și Guise, în mătase albastră. Dacă n-ar fi fost pretendentul respins, Guise ar fi avut multe avantaje : înalt de stat, primejdios de mlădiu, cu trăsături aspre și tăioase, cu atît mai înspăimîntătoare acum, cu cît de obicei erau pline de farmec. Dar Navarra nimici toate aceste avantaje, pur și simplu imitîndu-le. Deși era mai scund, își luă și el o înfățișare de pasăre de pradă ; știa foarte bine să facă asta. Și în același timp se pricepu să facă pasărea de pradă și caraghioasă ; ca din întîmplare, dar cu tot dinadinsul se rățoi, se aplecă, se prefăcu că-i gata să se repeadă și imită atît de bine accentul nordic al lui Lorena, încît păru că și părul îi devine bălai și capătă o barbă aurie.

— Am început cu fete de țară, dar acum nu-mi mai place decît prințesa. Iar prințesa s-a mulțumit cu Lorena pînă și-a ridicat ochii spre Navarra.

Nici Guise nu s-ar fi putut exprima mai pretenţios. Toată măreţia îi fu astfel nimicită de rival, care-l descumpăni şi-l făcu de rîsul lumii. Bătu dar în retragere, cînd ciocnindu-se de privitori, cînd strecurîndu-se printre ei. Deodată, uşa de stejar se deschise şi prinţesa apăru rîzînd. Şi pentru că rîdea dînsa, izbucni în rîs întreaga Curte.

— Şi cine nu e vesel sosit la ţărmul său ? cîrîi Carol al nouălea, cu glasul într-adins răguşit.

Rîsete ; prinţesa îşi pofti soţul, uşa se închise ; şi din nou rîsete.

O CICATRICE

Se opriră şi se priviră unul pe altul ; de pe culoare se mai auzea încă gălăgia curtenilor ce se depărtau. Pînă la urmă aceştia se îndreptară spre aripa opusă a palatului ; lumina făcliilor sărea din fereastră în fereastră ; în acelaşi timp se lumina de zori. Oamenii din popor care se trezeau la ceasul acela, în bărcile de pe fluviu, în casele de pe mal, gîndeau pesemne : în palatul Luvru arde din nou focul gheenei. Cine ştie ce are să mai fie !

Se priviră îndelung, apoi doamna Marguerite făcu, cu mîna ei fără cusur, un gest de sus în jos, care voia să spună : dezbrăcaţi-vă, sire ! Şi îşi lepădă ea însăşi cămaşa de noapte la marginea patului ; îşi cunoştea neajunsurile trupului şi ştia că erau mai bătătoare la ochi cînd stătea în picioare decît atunci cînd era culcată. Dar mai ales voia să aibă răgazul să cerceteze pe îndelete înfăţişarea acestui nou bărbat şi chipul cum era clădit. Căci doamna Marguerite se pricepea de minune la toate frumuseţile, fie că era vorba de un trup bărbătesc ori de versuri latineşti. Noul ei bărbat întîrzia cu desfăcutul coleretei ; costumul de mire, din mătase albă, se dezbrăca greu. Era de altminteri în aşa fel croit încît să scoată cît mai mult în lumină, prin mînecile bufante, lărgimea umerilor şi mijlocul subţire. Şoldurile erau puternice şi tari, iar picioarele subţiri, tinereşti păreau şi mai lungi. Pînă la un anume punct, această impresie putea fi produsă prin mijloace artificiale ; de aceea, femeia, mare cunoscătoare, aştepta, nu fără îngrijorare, să desluşească ceea ce era realitate de ceea ce era artificiu. Dar iată, realitatea se dovedea chiar mai mulţumitoare decît făgăduielile costumului. Doamna Marguerite făcu comparaţii şi băgă de seamă că cerinţele antichităţii, pe care aproape ajunsese să le socotească cu neputinţă de atins, erau îndeplinite în acest caz, şi încă în aşa măsură, încît pe faţa ei nu se putu citi pentru început decît o savantă curiozitate şi nepărtinirea unui sever judecător. De-abia cînd văzu sîngele lui pulsînd cu putere, se puse în mişcare şi sîngele ei ; şi cunoscătoarea se pierdu cu desăvîrşire cînd îi atinse pielea aspră.

Amîndoi se dovediră, mai mult ca oricînd, neobosiți în căutarea voluptății ; firile lor, ce se potriveau atît de bine, se luaseră parcă la întrecere. Cînd, mai tîrziu, prins în mrejele altor femei, Henri va voi să nege că o iubise vreodată pe Margot, va folosi, spre a descrie această noapte și nopțile următoare, un cuvînt pe care și oamenii inferiori și slabi îl folosesc atunci cînd încearcă să-și dea importanță. Cu toate acestea, el ar fi putut mărturisi că, uneori în viață, carnea e cuprinsă de o pasiune de moarte. Și poate că moartea este, în acele clipe, chiar mai aproape decît își închipuie cei ce freamătă de viață, dar uită să-i lumineze și ungherele. „O, moartea e aproape" ; Henri auzise nu demult aceste vorbe cu iz bisericesc, și ele exprimaseră cele mai ascunse presimțiri ale lui. Și tot aceste vorbe fură cele de pe urmă care îi trecură prin mintea ostenită de dragoste.

Doar se odihni puțin, căci pînă și în somn era chinuit de voluptate. Se trezi dar curînd, sărută, cu ochii încă închiși, trupul întins lîngă el și cu buzele dădu peste o cicatrice. Se trezi de-a binelea, privi, pipăi ; se pricepea la cicatrice. Putea să se datoreze unor lovituri, unor împușcături sau mușcături și se puteau căpăta, deopotrivă, pe cîmpul de luptă, ca și în jocurile dragostei. Pentru judecarea lor, de mare însemnătate era : în ce parte a trupului se aflau. Un soldat cu o cicatrice acolo unde o avea Margot, arăta limpede că o rupsese la fugă din fața dușmanului și o luase la galop. Dar asta nu însemna numaidecît lașitate ; chiar și un rege al Franței și Navarrei, pe nume Henri, cunoscut pentru curajul lui, s-a ales o dată cu o cicatrice în acel loc. În cazul de față era vorba, însă, de una din părțile cele mai frumoase ale trupului femeii, iar femeia aceasta era a lui, numai a lui — chiar dacă o mușcase cineva nu-i venea să creadă că e adevărat ! De aceea o zgîlții, și, pentru că nu se trezi îndată, o întoarse cu fața spre dînsul. Privindu-i chipul încă adormit, o întrebă înciudat :

— Cine te-a mușcat de dos ?

— Nimeni, răspunse Margot și tocmai acest răspuns îl așteptase Henri.

Strigă furios :

— Minți !

— Dar ăsta-i adevărul, îl încredință dînsa, îndreptîndu-și trupul și întîmpinînd mînia lui cu cea mai distinsă nepăsare pe față și în glas ; în gîndul ei, își spunea însă : „Vai, ce păcat că a și băgat de seamă ! Peste opt zile n-ar mai fi rămas nici urmă !" Aceste regrete îi erau inspirate lui Margot de experiența ei.

— Dar se văd urmele dinților ! stărui el.

— Seamănă numai cu niște urme de dinți, răspunse ea, și cu cît răspunsul era mai greu de crezut, cu atît tonul era mai sigur.

— Dar sînt dinți ! Sînt dinții lui Guise !

Margot îl lăsă să repete aceste vorbe de cîte ori pofti. „Odată și odată are să se satură să le tot spună și, plecat cu capul pe pieptul meu, pe care îl voi apropia pe nesimțite de mîna lui, are să uite."

Ca din întîmplare își îndreptă umerii planturoși și aruncă un cuvînt.

— Nu sînt nici ai lui Guise, nici ai altcuiva.

Asta îl înverșuna însă și mai mult. „Cît e de greu, aproape cu neputință, să te aperi de o acuzație nedreaptă ! M-ar putea învinovăți pe bună dreptate pentru atîtea alte lucruri, dar el și-a găsit să-mi aducă tocmai acuzația asta nedreaptă ! Are să trebuiască oare să-i povestesc chiar cum m-au tratat mama și fratele meu, regele, cînd m-au chemat într-o dimineață și mi-au cerut să renunț la Guise și să mă căsătoresc cu Navarra ? Ar putea să-și dea seama singur că-i vorba de dinții strîmbi ai mamei !"

— Mărturisește ! Mărturisește ! gemu el, strîngînd-o de braț.

„E gelos. Ce-ar fi să-i spun ? Ce mi-ar face ? Are să creadă oare că am fost bătută și mușcată numai din cauza lui, ca să-l iau pe el de bărbat ? N-are să creadă ; și apoi va trebui să mai povestesc și că veneam de-a dreptul din brațele lui Guise. Mare încurcătură !"

Deodată Henri îi dădu drumul și începu să lovească pernele cu pumnii. Pentru ca să n-o bată pe dînsa, lovea patul ei de mătase neagră, atît de vestit din pricina celor ce se povesteau că s-ar fi petrecut în el. „Loviturile astea sînt pentru mine." Și Margot se și depărtă, gata să sară din pat la nevoie. „Acum îmi vine și mie rîndul ! Asta-i bătăuș." Și îl prețui cu atît mai mult și îl iubi mai mult decît iubise vreodată vreun bărbat. De aceea hotărî definitiv să nu mărturisească nimic, în timp ce el continua să se chinuiască : „Mărturisește ! Mărturisește !"

Fără veste, însă, Henri schimbă tonul :

— N-ai să spui niciodată adevărul. Cum ar putea s-o facă fiica femeii care pe mama mea...

Scăpase cuvîntul, își dezvăluise gîndul. Pînă atunci. Margot continuase să rămînă întinsă, iar el sta plecat asupră-i. După acest cuvînt, după acest gînd se ridică și dînsa, amîndoi ascultară ecoul cuvîntului și se priviră înspăimîntați. Apoi cea dintîi mișcare a ei fu să-și acopere trupul gol, iar a lui să părăsească patul. În timp ce se îmbrăca în grabă, privirile lor se căutau pe furiș, ale lui spre a vedea cine era femeia care îl înjosise pînă într-atîta ; ale ei pentru a ști dacă îl pierduse cu adevărat. Și Margot ajunse la încheierea : „Nu, se întoarce ; e al meu, cu atît mai mult cu cît din noaptea asta ne leagă păcatul. Atîta timp cît va crede în păcat, nu se va plictisi de mine. Dragul meu Henricus, gîndi ea în latinește, te iubesc nespus de mult !"

Între timp, el își îmbrăcase costumul de mătase albă, se căznea să-și încheie colereta și-i spuse scurt, soldățește :

— Chiar azi plec la armata din Flandra.

— Am să-ţi dau un chip de sfînt ca amuletă, îi răspunse dînsa şi se plecă într-o parte, spre o lădiţă în care-şi ţinea cărţile, prietenii ei atunci cînd n-avea alături vreun bărbat ; scoase o carte, smulse o filă şi i-o întinse.

Mîna ei era frumoasă şi gestul corect. Auzi foarte bine cum Henri se silea să-şi oprească plînsul, dar cu toate acestea nu se mai uită la el, ci se întinse din nou şi, cînd el închise uşa, era aproape adormită. „Obosită de dragoste, mai avu timp să gîndească, ce să fac, nu pot să fiu o eroină de tragedie."

Şi imediat începu să viseze.

AVERTISMENTUL

Henri părăsise prea devreme odaia de dormit. După orgia de peste noapte, palatul Luvru nu-şi revenise încă destul spre a pune la cale nelegiuiri, cum îi era obiceiul ; sau cel puţin aşa părea la prima vedere. În coridoare şi săli, Henri dădu peste oameni care zăceau mai mult paralizaţi parcă decît adormiţi. Căzuseră pe locul unde se împerecheaseră pentru ultima oară, unde băuseră ultima cupă de vin sau poate chiar unde fuseseră loviţi de dambla. Printr-o fereastră deschisă năvăleau crengi de trandafir înflorite, iar sub ele erau lungiţi oameni care-şi mînjiseră hainele din pricină că băuseră peste măsură ; şi soarele îi mîngîia acum cu razele sale luminoase. Privirile singuraticului trecător pătrunseră şi în odăi tăinuite, ale căror uşi fuseseră uitate deschise cînd cei ce le ocupaseră se grăbiseră a se deda celor mai de neînchipuit împerecheri. În faţa zidului din afară, străjile dormeau cu halebarda în braţe. Cîinii încercau să deschidă ochii cîrpiţi, să mîrîie, dar renunţau repede să se trezească.

Henri se rătăci prin nenumăratele coridoare cu privelişti atît de deosebite. Mărimea noilor construcţii şi întortocherile celor vechi îl făcură să piardă direcţia, presupunînd că avea una anume. Un burtos adormise peste un parmaclîc de piatră găurită, dar bonetul alb îi rămăsese lipit de obrazul năduşit ; Henri îşi dădu astfel seama că se afla aproape de bucătării. Slugile îşi făcuseră de cap ca toţi ceilalţi, dar priveliştea cărnii sleite de puteri e şi mai dezgustătoare în mijlocul lăturilor şi vaselor murdare.

În veşmîntul lui de mătase albă, Navarra făcu stînga împrejur şi în sfîrşit ajunse la nişte hrube pline de pînze de păianjen, cu uşi ferecate, de temniţă ; i se păru că mai văzuse o dată o asemenea hrubă, pe acolo, prin părţile cele mai lăturalnice ale vechii curţi.

În timp ce se oprise pentru ca ochii să i se obişnuiască cu întunericul, auzi pe cineva şoptind : „Pst !" şi îndată se ivi o

domnișoară. Henri o trase sub ferestruica aflată aproape de tavan.

— Vă rog, nu la lumină ! se rugă ea. Nici nu m-am fardat încă. Trebuie să arăt îngrozitor !

— Dar ce cauți aici ? Mi se pare că... Da, da, tu erai. Pe tine te-a închis atunci d'Armagnac, cînd mă spionai. Iar te îndeletnicești cu de-alde-astea ?

— Pentru maiestatea-voastră, sire. Sînt servitoarea voastră și-mi slujesc cu credință și supunere stăpînul.

Henri îi dădu capul pe spate, ca lumina să-i cadă pe față. Era o fată drăguță, foarte tînără ; fardul cam șters n-o putea urîți. O sărută pe gură, după care se încredință : „Tremură ca varga, e a mea. Greu mai sînt de deslușit, nu știi niciodată ce să crezi despre ele ! Poate că dacă atunci n-aș fi descoperit-o și n-aș fi făcut-o neprimejdioasă pe spioana asta..."

— Și acum zici că-ți plac ? Îmi pare bine, pentru că te găsesc foarte drăguță, îi spuse el binevoitor.

Sincer sau nu, aceste vorbe luminară fața fetei. Dar lui sîngele începu să-i clocotească, cum i se întîmpla totdeauna lîngă femei. Și fata avu parte, mulțumită lui, de clipa ei de fericire.

— Ei, ce vrei să faci pentru mine ? o întrebă el reluînd convorbirea.

Dar fata trebui întîi să-și recapete răsuflarea.

— Să-mi dau viața, sire ! Căci o voi pierde, sînt sigură, sire ! *Madame* Catherine va afla că am fost aici. Are și ea servitori de credință.

— Da ce-i treaba ei ?

— Încet ! E pe aci, aproape. Am văzut-o cu puțin timp mai înainte strecurîndu-se tiptil din apartamentul ei. Eram întinsă pe un covor și mă prefăceam că dorm. Eram singură, întări ea, singură de tot. Găsisem odaia mea plină de străini. Regina s-a strecurat pe lîngă mine și a deschis încetișor ușa odăii fiului ei d'Anjou, pe care l-a luat cu dînsa. În drum a mai bătut la cîteva uși și mai multe persoane au ieșit și au urmat-o, una cîte una. Eu m-am luat după ei. O, doamne, să te joci de-a v-ați-ascunselea cu viața ! Se auzea cum îi clănțăneau dinții în gură. Dar mai bine să vedeți singur, sire !

Îl luă de mînă și-l conduse în bezna adîncă. „Domnișoară ! Poate că e totuși amanta vreunui dușman care stă de pîndă ?! Nu. Chiar în hruba asta a închis-o d'Armagnac, cunoaște toate colțurile. Da ce-i asta, domnișoară ? Urcăm tot mai sus. Ah ! trepte... Să urc scara ? Domnișoară, ține-o bine, că alunecă. Scara e lungă, dar începe să se zărească o geană de lumină. Poți să te bagi în bolta de sub tavan și să stai culcat pe o ieșitură a zidului care, printr-o deschizătură îngustă, duce în altă încăpere. Nici un copil n-ar putea să treacă pe aici. Dar de văzut se vede, văd o cameră, un fel de cameră. *Madame* Catherine nu prea e obișnuită cu asemenea încăperi, dar e totuși dînsa. Spe-

teaza înaltă a jilțului e sprijinită de peretele opus, lumina cade de sus și o face pământie. Sau ce altceva îi dă culoarea asta de plumb ? E îmbrăcată în rochia ei de văduvă, ca totdeauna, dar ceilalți par să se fi dat acuma jos din pat. Uite-l pe Guise, pe d'Anjou !"

— Domnișoară ! Îl cunoști pe un domn de Maurevert ?

— Dar nu e el, ce să caute aici ?

— Ssst, vorbește regina.

„Dar nu, sînt prea departe, de acolo, de jos, vorbele se pierd ca într-o peșteră. Cred că unelteşte ceva împotriva fiului ei, regele, altfel de ce s-ar fi adunat aici în taină, fără el. Carol poartă tratative cu englezii și cu prinții protestanți. Pe Coligny îl numește părintele lui. Regina îl urăște pe Carol. Fiul ei preferat e d'Anjou. I se și vede asta pe față : are urechile clăpăuge, buzele groase și e tot negru, negru ca duhurile cu care se sfătuiește. N-are răbdare, nu poate sta locului. Acum să tăcem. Taci, iubito ! Și drăguțul e aici !"

— Domnișoară, îl cunoști pe drăguțul lui d'Anjou, ăsta care pare un profesor de dans ? Nu-i spune Du Guast ?

„Nu răspunde, e adevărat, trebuie să fim cu băgare de seamă. Pun la cale uciderea cuiva. Dacă nu-i vorba de Carol, atunci e vorba de mine. Dar să îndrăznească numai : Parisul e plin de hughenoți ! Vrăjmașii noștri s-au pitit în pivniță, croiesc planuri ucigașe și sînt pământii la față, mai ales cardinalul de Lorena. Trage-ți pălăria peste ochi, să nu ți se vadă obrajii pătați de fiere, țap bătrîn ! Cîte o mai fi făcut și ăsta ieri noapte ! Se duce într-un colț cu Guise și se sfătuiesc. Frumos bărbat, Guise. Cînd o cădea, are să cadă de sus lunganul. Guise, dragă Guise, n-am ce-ți face, eu sînt cel mai apropiat prinț de sînge, eu am să-l moștenesc pe Valois, care-și pierde sîngele, iar soră-sa e cu mine, nu cu tine.

Da uite că ăsta începe să vorbească tare, nu se mai poate stăpîni, în sfîrșit se aude. La Curte să fie ucis. Cine ? Carol ? Eu ? Doar nu poate să fie vorba de domnul amiral ; pleacă pe front, în Flandra. D'Anjou rînjește ; înseamnă că-i vorba de Carol, de fratele-său, pe care-l urăște. Dar nu, *Madame* Catherine nu vrea să-l piardă, le închide gura, nu vrea să audă de moartea prea timpurie a fiului ei. Le vorbește în șoaptă, își apleacă cu toții urechea, și mai ales ăsta — cum îl cheamă, ăsta cu ochii atît de apropiați, chiar adineauri mă întrebam ce-o căuta și el pe-aici ? E o nebunie, doar nu pot să facă nimic. Dar Guise tocmai pe ăsta îl trage deoparte ; îmi amintesc acum cine-i : un domn de Maurevert.

Ce mai e și asta ? D'Anjou e apucat de ducă-se pe pustii. Îl apucă des ? Zice că nu poate să mai aștepte moartea omului care a vîrît zîzanie între el și frate-său. De cine o fi vorba ? Să fie totuși Coligny ? Sau sînt numai palavre ; doar nu-s în stare să aducă la îndeplinire ce plănuiesc. De altminteri regina-mamă

pare că-i nemulțumită și dă să se retragă. E timpul ca și eu... Guise a ieșit, probabil ca să asigure retragerea celorlalți. Ar fi frumos să ne întîlnim acum ! Să cobor scara repede !"

— Domnișoară ! Unde ești, domnișoară ?

„M-a părăsit, trebuie să mă descurc singur."

Găsi ieșirea, trecu repede prin încăperile slujitorilor de la cuhnii, care tocmai se deșteptau și priveau în urmă-i căscînd, iar locul unde ieși la lumină în curtea veche se vădi a fi tocmai în partea dimpotrivă a celui în care fusese înainte și anume îndărătul vestitei scări a favoriților și conjuraților, cînd aceștia se strecurau către apartamentele regale. În același timp, de cealaltă parte a scării se ivi Guise. Henri sări înainte-i pe prima treaptă ; atunci îl băgă de seamă și Guise.

— De unde așa de dimineață, Navarra ?

— Da ce-i devreme ? Ei, venerabila mea soacră mă primește la orice oră.

— La *Madame* Catherine ai fost ? Sus ?

— Dar unde ?

Și Henri se împăună, făcînd pe omul care se laudă cu cuceriri născocite. Ceea ce îl făcu pe lunganul de Guise să încerce un simțămînt de covîrșitoare superioritate. Să vii de la o întrevedere secretă cu regina și să dai de mincinosul ăsta pipernicit și înfumurat, care susține că a fost primit de regină în același timp ! Foarte satisfăcut, cu chipul radios și cu mîna în șold, Guise rosti :

— Atunci ai auzit vestea chiar din gura ei ; totuși, ți-o repet, Navarra, izbînda e a ta ! Curtea Franței pornește războiul împotriva Spaniei. Că așa a spus amiralul tău într-un memoriu : „Francezii au nevoie de un război împotriva unui dușman din afară ; războiul trebuie să fie pornit pentru o cauză dreaptă, împotriva unui vrăjmaș slab și să aducă o pradă bogată. Altfel se jefuiesc și se omoară între ei !" Bine ne mai cunoaște eroul și învățătorul tău.

— Memoriul a fost scris de Mornay, care își împinge totdeauna ideile pînă la ultimele lor consecințe.

— Trebuie să te pricepi la așa ceva. Ăsta-i felul vostru de a gîndi, Navarra.

— Al vostru nu ?

— Noi ne apărăm numai. Voi, protestanții, vă gîndiți să ne măcelăriți ; cam asta vor să spună vorbele lui Coligny sau ale lui Mornay. Ca să ne scăpăm pielea, ne-am hotărît să ne războim cu regele Filip, împreună cu voi. La revedere, în Flandra sau niciodată !

Dar nu plecă de tot. Căci imediat lunganul cu părul blond se întoarse din drum.

— Navarra ! Joacă cinstit, ca mine ! E adevărat că am adunat trupe în Paris cînd s-a anunțat că vii tu cu toți gentilomii tăi.

— Și mai am și alții.

Henri, deși mai mărunt de stat, îl privi drept în ochi, căci se afla pe prima treaptă a scării.

— Ai mei pleacă azi în Flandra. Fă ca mine. Navarra !

— Sînt gata să te urmez, și din obișnuință, și fiindcă inima îmi spune s-o fac, și fiindcă sînt obișnuit s-o fac. Îți mai aduci aminte de vremea școlii, Henri de Guise ?

— Tu erai capul răutăților, Henri. Cesar a fost omorît. Asta ne-a înfuriat peste măsură.

— Pe tine și pe d'Anjou. Erați gata să mă ucideți de-a binelea. Sînt amintiri care nu se uită niciodată, dragul meu.

— Prieteniile din copilărie sînt singura amintire care nu se șterge. Nu mi-e rușine de lacrimile mele, rosti Guise părînd foarte mișcat și străduindu-se chiar să lăcrimeze.

„În locul lui aș juca mai bine", gîndi Henri. Totuși, era mai mult rușinat decît mulțumit. Îl avea în față pe dușmanul lui de moarte, pe omul care trebuia să-l urască, dacă nu din alte motive, cel puțin fiindcă nu izbutise s-o dobîndească pe Margot. Și totuși amîndoi vorbeau cu un tremur în glas în timp ce-și turnau unul altuia minciuni sfruntate. Măcar dacă n-ar fi copilărit împreună ! Nu se știe de ce, de rușine sau fiindcă viața e așa cum este, se plecă puțin și-l scăpă din ochi pe omul din fața lui. În timp ce se pleca, îi fosni ceva în sîn, nu-și dădu seama ce anume, și vru să pipăie cu mîna. Dar, înainte de a sfîrși mișcarea, auzi : „Stai !" Cînd ridică ochii, văzu în fața lui un om cu desăvîrșire schimbat, cu o răutate animalică întipărită în priviri, fără nici un fel de amintiri duioase, așa cum era cu adevărat ; iar în mînă ținea pumnalul scos din teacă. Henri hohoti de rîs, ca și cum priveliștile cele mai cumplite ar fi cele mai vesele

— Aș fi putut însă plînge, și încă mai bine decît tine adineauri.

— Fiindcă ai curaj, nu te omor.

— Sau poate pentru că nu ți-ar fi prea moale dacă ai încerca s-o faci.

Și Henri aruncă o privire rapidă în lături. Dintr-o săritură, ca o fiară hăituită, Guise se răsuci și dădu cu ochii de un hughenot cu sabia scoasă din teacă.

— Domnul și stăpînul meu spune curatul adevăr, rosti hughenotul cu pieptar de piele roasă, cu fața tăbăcită de vînt și cu barbișon. Numai să fi ridicat brațul domnul duce de Guise și înainte de a-l fi putut atinge pe regele Navarrei, gentilomul gascon d'Armagnac ar fi avut cinstea să-l spintece pe domnul duce de Lorena în două părți egale.

Acest glas răsunător, cu accent sudic, tulbură cel dintîi în ziua aceea liniștea apăsătoare a curții numită „Puțul Luvrului". Dinspre poarta boltită, ce ducea spre podeț, începură să alerge soldații din strajă. Ușile din jur se deschiseră și curioșii își scoaseră capetele afară. Dar înainte ca cineva să-și fi putut da

seama despre ce era vorba, Guise dispăru. D'Armagnac, care își băgase de mult sabia în teacă, îi întreba de zor pe toți ce se întîmplase.

— Cei doi negustori de colo s-au încăierat pentru niște bani pe care trebuie să-i verse vistieriei.

Aceasta fu explicația pe care o dădu la plecare, cu glas tare, stăpînului său ; după care adăugă, însă, încetișor :

— S-o ștergem cît mai repede !

Căci gentilomul-camerier știa să se și laude cu glas tunător, dar știa să și ocolească primejdia, după caz. Cunoștea și un drum puțin umblat, pe care puteau ajunge nebăgați în seamă la odaia stăpînului său.

— Ce păcat, sire, de frumosul costum de nuntă din mătase albă ! E plin de praf și de fire de păianjeni. Dar astea sînt mărunțișuri pe care numai ochiul unui servitor le vede. Un duce nu le vede, căci dacă le-ar fi văzut ar fi căzut la bănuială ceva mai devreme, poate chiar prea devreme, înainte de a fi ajuns eu la fața locului.

— Te ții după mine ?

— Ca o doică. Feriți să nu cădeți !

La o cotitură a coridorului prin care treceau zăcea de-a curmezișul un sac. Deși părea prea mic ca să poată cuprinde un trup omenesc, din sac ieșeau afară niște picioare încălțate cu pantofi mici. Va să zică în sac era totuși trupul unui om. Ce mic pare omul cînd... Stăpînul și servitorul schimbară o privire. Aceea a servitorului recomandă prudență. Stăpînul desfăcu totuși sacul, căutînd chipul omului mort și socotind că va da de o față străină. Morții ne sînt totdeauna străini și moartea ne pare totdeauna surprinzătoare. Deodată, însă, Henri făcu un pas înapoi și scoase un strigăt de groază. Servitorul îi acoperi gura cu mîna.

— Liniște, sire ! Să intrăm repede, să nu ne vadă cineva aici !

Îl tîrî după el pe stăpînul său, deschise o ușă și o închise apoi încetișor după ei.

— Acum puteți striga, sire ! De aici nu se aude nimic afară. O faptă de mișel, cum sînt toți cei de aici ! izbucni din străfundul sufletului protestantul. Și deoarece stăpînul său nu striga, ci părea încremenit, continuă să vorbească tot el. Noi n-am fi făcut o asemenea faptă. O fată așa de drăguță, de prietenoasă, de săritoare. Cunosc pe pastorul care îi lămurea, în taină, principiile Religiei. Era pe cale să treacă la dreapta credință.

— Știi cumva cum o chema ?

— Nu. Poate Catherine, poate Fleurette. O fată dintr-o familie de nobili scăpătați, așa cum sînt și eu un gentilom sărac.

„Nu i-am cunoscut numele și nici nu-i bine să mai caut să-l aflu. Îngroapă în tine durerea și mînia, ceilalți nu trebuie să

vadă nimic. A murit pentru mine și a murit din dragoste. Ce-am făgăduit azi-dimineață reginei de Navarra, soția mea ? Să plec în Flandra, la oaste ; și uitasem."

Iar cu glas tare rosti :

— Plecăm chiar azi în Flandra.

— Bună vorbă, sire. În luptă poți ataca și poți fugi. Aici nu. Aici găsești în cale, la cîte o cotitură, un sac de pînză, și trebuie să treci peste el și să taci.

Și d'Armagnac urmă să vorbească, în timp ce pregătea hîrdăul de lemn în care trebuia să se îmbăieze Henri. Cînd acesta se dezbrăcă, se auzi cum cade pe jos un sul de hîrtie. Hîrtia asta foșnise adineauri și-l făcuse să ridice ochii asupra pumnalului lui de Guise. Margot i-o dăduse : chipul unui sfînt care să-l păzească ; ia să vedem care.

Pe hîrtie se afla zugrăvit trupul omului cu toate măruntaiele sale : era o foaie dintr-un atlas anatomic. În dreptul fiecărui organ se vedea, pe margine, denumirea sa latinească, scrisă de mîna savantei prințese, și tot de mîna ei era și desenul unui mic pumnal cu vîrful îndreptat, ca de un bun cunoscător, spre locul cel mai primejdios, numit tot în latinește.

Prințesa de Valois își arăta astfel părerea și dădea un avertisment. „Și dacă aș fi știut asta mai înainte, ce-ar fi fost ? Aș fi scos pumnalul înaintea lui de Guise ?"

— Nu ! își spuse Henri cu glas tare.

Slujitorul îl privi mirat.

VISUL

Iar Margot avu un vis.

Se făcea că era zeița Venus ; chipul ei de marmură păzea intrarea unui labirint de arbuști înalți, care îi umbreau răcoroși spatele alb ; simțea bine umbra lor. Căci marmura putea deopotrivă simți și gîndi. Știa că în apropiere, în dreapta și în stînga labirintului, se aflau doi războinici, care, de dragul ei, voiau să se ucidă unul pe celălalt, dar nici unul nu-și ridica măcar de-un deget spada scoasă din teacă. Pentru că amîndoi erau, ca și dînsa, de piatră și înălțați pe socluri. Simpla ei dorință ar fi fost însă de ajuns spre a răsturna și a sfărîma pe oricare dintre ei.

Cu ochi de piatră privea spre un peisaj, în care toți și toate : rîul argintiu, malurile însorite, palatele și statuile se uitau numai către dînsa, zeița Venus. În loc de oameni, pînă în depărtare erau risipite statui, care vorbeau fără să li se audă glasul. „Le poți hotărî soarta. Hotărăște-te pînă se lasă noaptea. Razele soarelui dumnezeiesc mai dau încă lumină, îți încălzesc coapsele netede și te pătrund, făcînd să-ți tresalte inima. Dar îndată se va lăsa seara, și vei pierde și căldura, și puterea. Întunericul va

însufleți puterile răului, și acestea vor săvîrși fapta înfricoșată, pe care tu n-ai vrut-o. Tu, zeiță Venus, ai fost doar trufașă și lăsătoare, căci inima-ți nu știe a bate prea tare, iar conștiința ți-e slabă. Hotărăște-te ! Hotărăște-te !" strigă statuile deodată, iar glasurile lor se aud acum ca un ciripit de păsărele, ba unele scot chiar sunetele guturale ale păsărilor „din insule". Pînă cînd deodată totul amuți și se făcu tăcere, atît în lumea ființelor cît și în lumea gîndurilor.

Și în această amorțire universală răsună o voce neamaiauzită, puternică, dar care părea că se pierde în depărtările de necuprins. Margot trebui să-și adune toate puterile și să gîndească mai intens decît gîndise vreodată trează fiind ; și astfel, în cele din urmă, izbuti să deslușească cele ce vedea. Într-o loggia, în mijlocul unui mare palat, stătea dumnezeu. Nu făcea nici o mișcare, încetase să vorbească, îi îngăduia un răgaz ca să-și vină în fire, ca să nu moară de spaimă la vederea lui. Părea o statuie, haina îi cădea în falduri largi ca în vechime, și, cu toate că bătea un vînt puternic, cutele nu se mișcau.

Loggia se afla chiar în fațada Luvrului, unde pînă atunci nu exista încă o asemenea podoabă arhitectonică. În același timp, clădirea cunoscută părea a se confunda cu palatul fabulos ce ne apare nelămurit în visuri, de-a lungul întregii noastre vieți ; de care ne amintim de parcă l-am fi zărit în cea dintîi și cea mai frumoasă călătorie, dar pe care nu-l vom vedea niciodată aievea și nu-l vom întîlni nicicînd nicăieri. În visul lui Margot, palatul apărea strălucitor în nepieritoarea lui măreție, încărcat de podoabe făurite de meșteri neîntrecuți, și se numea Sinai. Acesta era numele palatului. În mijlocul lui, dumnezeu părea o masă de piatră, nu prea mare ; dar acuma, cînd își ridică genele, o trece un fior, și ar vrea parcă să strige : „Da, doamne", cu toate că nu și-a făcut cunoscută în nici un chip vrerea. Dar cunoaște vrerea lui de mai înainte. *Să nu ucidă !* Acum începe să i se miște barba scurtă, vălurită și neagră : Din buze îi țîșnește sînge care le colorează în roșu-închis. „Prințesă de Valois !" strigă domnul. Marguerite se cutremură, nu-i poate răspunde nimic ; e îngrozită, căci și-a îngăduit să viseze că e zeița Venus. A fost însă numai o amăgire. Adevărat e ceea ce se întîmplă acum, ăsta-i sfîntul adevăr. „Doamnă Marguerite", strigă domnul, „Da, doamne !"

Așa îi răspunsese : e adevărat că nu cu glasul ei cald, melodios, căci acesta devenise parcă al lui dumnezeu, care vorbea acum cu glasul ei, dar mult mai sonor. Dînsa nu putea decît să se bilbîie. Dar dumnezeu o auzi și se îndură de ea. Și pentru ca să se pătrundă mai bine de vorbele lui, îi vorbi grecește și îi spuse în limba greacă : „Să nu ucizi !"

Imediat apoi se deșteptă, se îmbrăcă repede și o și porni spre mama ei. Porunci să fie urmată de o gardă spre a forța ușile, la nevoie. Dar fu primită fără întîrziere și de cum intră își dădu seama de ce. Fratele ei, Carol al nouălea, se afla și el în apartamentele Catherinei și era furios. Înjura și se jura că nu va îngădui unor conspiratori, care se adună în hrube subpămîntene, să poruncească în locul lui, singurul în drept s-o facă.

Răcnetele lui o plictiseau pe *Madame* Catherine, care avea să se gîndească la atîtea. Se temea, de pildă, pentru dînsa; și, mai bine ca oricine, fiica ei știu să citească acest lucru pe fața-i nemișcată. Mama o primi bucuroasă pe scumpa-i fiică și-i oferi taburetul obișnuit. Orice ar fi făcut în restul timpului, Margot rămînea puicuța mamei și se simțea cel mai bine lîngă poala bătrînei, ghemuită pe scăunel, trecîndu-și amîndouă mîinile prin păr și citind cărți groase legate în piele, pe care și le așeza unele peste altele pe genunchi. Luă și acum, ca de obicei, cărțile de pe masă, le frunzări cu degetele, dar ochii ei nu se îndreptară spre filele cărților, ci se mișcau cînd către bătrînă, cînd către fratele ei.

Întru acestea, Carol al nouălea încercă simțămîntul neplăcut că vorbele lui gălăgioase și fără șir n-o impresionau de fel pe bătrînă care se mulțumea să-l privească în tăcere. Hotărî dar să fie mai tăios și mai precis. Își întinse mult gîtul, mustața roșcată i se pleoști și brațele i se bălăbăniră, dar la capătul lor avea pumnii strînși. Din colțul ochilor căuta să vadă cît de primejdioasă putea fi maică-sa pentru el.

— Ai dormit bine, mamă ?

— Serbarea pe care ai dat-o a fost foarte gălăgioasă, fiul meu.

— Cu toate astea, te-ai deșteptat foarte devreme și împreună cu dumneata și alți cîțiva, mai cu seamă fratele meu d'Anjou. Sînt informat. Planurile voastre sînt îndreptate împotriva mea, sînt o încercare de înaltă trădare, pentru că altfel n-ar fi fost urzite într-un loc spre care privești ca spre o genune.

— Pare numai, fiul meu, dacă te cocoți pe o scară.

— Văd că nu tăgăduiești, mamă, și foarte bine faci : căci persoana care v-a surprins ar fi gata să depună mărturie de față cu dumneata.

— Nu cred.

Fiul îi tălmăci cuvintele : „Ești un prost". Dar fata înțelese : „Nu mai e în viață". Pentru o clipă Margot se cufundă în lectură, în timp ce Carol avu un nou acces de furie. Amenință că-l va pune în fiare pe frate-său, d'Anjou. O învinui pe maică-sa că vrea să-l ucidă și să-l facă rege pe d'Anjou.

— Eu am să apelez însă la ajutorul protestanților mei. Am să domnesc de acum înainte sprijinindu-mă numai pe domnul

amiral de Coligny ! strigă el copilărește, speriat de propria-i îndrăzneală.

Dar cele ce urmară îi îndreptățiră cele mai grave temeri : maică-sa începu să plîngă. *Madame* Catherine se pricepea să-și arate mîhnirea cu o savantă gradație. Mai întîi își agită brațele scurte. Apoi, cu încetul, fața ei mare și cărnoasă se preschimbă într-un obrăjor nevinovat de fetiță deznădăjduită. După care își acoperi fața cu degetele-i grăsuțe, răschirîndu-le însă în așa fel ca să poată vedea printre ele, și scînci. Scînci din ce în ce mai tare și mai ascuțit, dar printre degetele ei nu pica nici o lacrimă. Căci *Madame* Catherine putea să se prefacă de minune, dar de vărsat lacrimi nu putea. Carol lua aminte la cele ce izbutea să facă. Neizbînzile ei le observa, însă, numai Margot.

Printre sughițuri bătrîna izbuti să spună :

— Îngăduie-mi, sire, să mă retrag în țara mea de baștină ! De prea multă vreme tremur pentru viața mea. Dușmanii mei jurați se bucură de încrederea ta.

Aceste vorbe fură spuse cu gîndul de a-l înspăimînta, și într-adevăr Carol se sperie. Voise să știe numai — îngăimă el neajutorat — ce se hotărîse în dimineața aceea.

— Salvarea regatului, îi răspunse regina cu glas hotărît și cu o față care își recîștigase rigiditatea obișnuită.

Nici nu se mai vedea că doar cu cîteva clipe înainte avusese loc scena plînsului. Și tonul ei deveni mustrător :

— Și asta a trebuit să se hotărască fără a fi și tu de față. Pentru că e nevoie de fapte, de fapte neobișnuite, de fapte vrednice de marii regi, nu pe măsura ta, sărmanul meu băiat, și-l mustră cu atît mai usturător cu cît trebuise să se umilească mai înainte.

Madame Catherine își recăpătase întreaga autoritate, de parcă niciodată nu se rugase a i se îngădui să plece la Florența, de unde fusese de altminteri alungată în tinerețe.

Carol stătea cu ochii în pămînt ; în capul lui se învălmășeau, se învolburau, se ciocneau prea multe gînduri. Își amintea de vorbele cu două înțelesuri ale mamei, din vremuri care nici pe departe nu erau atît de aspre. Nu se ridicase atunci împotriva planurilor ei sîngeroase, socotindu-le mai mult un coșmar. De altminteri, nici chiar maică-sa nu le concepuse la început decît ca un joc încordat al spiritului pe marginea prăpastiei. Cu toate acestea, Carol își aminti foarte bine de numele lui Amaury și al lui Ligneroles, două jertfe ale lașității sale în fața unei primejdii mult mai mici. De atunci, însă, spre a dovedi că știe să stea pe propriile lui picioare, se legase de hughenotul Coligny, îl numise părintele său și-i urmase toate sfaturile. Ajunsese astfel în pragul războiului cu Spania. Casa de Austria își strîngea din ce în ce mai mult brațele lungi în jurul tronului său și al țării sale izolate ; stăpînea sudul și centrul Lumii Vechi ; dispunea de Lumea Nouă și de aurul ei,

domina biserica şi, prin ea, toate popoarele, inclusiv poporul francez ; ba se băgase şi în palatul lui, în patul lui chiar, sub chipul unei arhiducese, atît de înţepenită în aurul şi în trufia ei încît nici n-o puteai clinti !

„Şi acum ? se gîndea disperat Carol, cu ochii aţintiţi în pămînt. Croiesc cu toţii planuri ucigaşe, toţi se gîndesc numai să ucidă ; dar cei din familia Guise şi mama vor să verse sînge francez, vor să-mi ucidă supuşii. Domnul amiral vrea să ucidă spanioli ; asta-i mai bine. Dar dacă se înapoiază victorios, atunci va trebui să mă tem şi de el, căci va fi mai puternic decît mine. Pînă acum cei din familia Guise sînt mai puternici decît mine şi decît el. Mama vrea ca cei din familia Guise să-i ucidă mai întîi pe protestanţi. Iar între timp eu să stau liniştit în Luvru şi să aştept. După aceea trupele mele proaspete s-ar năpusti asupra partidei care ar supravieţui şi i-ar expedia conducătorii pe lumea cealaltă !“

Îşi ridică ochii iscoditori, de parcă ar fi vrut să afle dacă lucrurile stăteau chiar aşa. Maică-sa dădu din cap, încuviinţînd şi încurajîndu-l. Îl dădăcise de atîtea ori, încît o înţelegea pînă la un anume punct, dincolo de care n-o mai pricepea însă. Dincolo începea taina ei şi slăbiciunea lui. Poate că ar fi ghicit cel dintîi şi cel mai hotărîtor punct al planului ei dacă nu l-ar fi oprit ceva, o stavilă în faţa căreia gîndirea i se oprea. „Azidimineaţă au hotărît acolo în pivniţă fapta cea mai nelegiuită, gîndi Carol. N-am fost de faţă şi nu pot afla despre ce-i vorba. Mă trec răcori şi mi se întoarce stomacul pe dos. Cine m-ar putea ajuta ?“

Dar nici nu-şi sfîrşi bine gîndul, şi soră-sa trecu la atac.

— Interzic vărsarea de sînge, rosti ea cu glas puternic.

Madame Catherine rămase cîteva clipe cu gura căscată. Ce s-a întîmplat cu fata ?

— Tu ? Interzici ? întrebă *Madame* Catherine, apăsînd pe fiecare cuvînt.

Uimit, scoase şi Carol un cuvînt :

— Tu ?

— Eu ! întări Margot netulburată. Şi prin mine un altul.

Se gîndea la dumnezeu, la chipul de marmură cu buzele roşii.

„Navarra ameninţă ! îşi spuse *Madame* Catherine. Trebuie să trec cu atît mai repede la fapte !“

— Cine poate interzice ceva regelui Franţei ? întrebă ea foarte mirată.

Prinţesa nu răspunse, ci făcu o mutră de copil răsfăţat.

Carol întrebă şi el :

— Aş vrea să ştiu şi eu cine porunceşte aici ?

Nu prea era o întrebare potrivită şi nu-i putea fi de nici un folos ; numai curiozitatea îl făcuse s-o pună. Dar nici mamei nu-i venea încă să-şi creadă urechilor. „Ia uite, drăguţa de

ea ! Cînd cu cărțile în brațe, cînd în brațe la băieți. E adevărat că ne-a făcut greutăți și din pricina lui de Guise. Să fie cumva iar nevoie de o bătaie ?"

— Dacă nu vrei să vorbești mai limpede — *Madame* Catherine continua să fie deocamdată îngăduitoare — cum să te înțelegem ?

— Mă înțelegi foarte bine. Să nu se facă moarte de om !

— Dar cine vorbește de moarte de om ? Din păcate, vedem în fiece zi cum partidele, catolicii lui Guise al tău și hughenoții lui Navarra al tău, se reped unele asupra altora. Îmi pare rău pentru tine, fetițo, fiindcă tu te-ai încredințat desigur că fiecare dintre ei are avantajele lui. Da ce vrei, ce putem face noi ca să împiedicăm ciocnirile ?

Dar și față de această cumplită bunăvoință Margot se împotrivi cu porunca pe care o primise în vis : să nu se facă moarte de om ! Cu ochii larg deschiși privea, prin fața pămîntie a mamei, devenită parcă străvezie, chipul domnului cu buzele sîngerînde.

— Să nu facem nici o crimă ; atunci și partidele vor rămîne liniștite. Semnalul încăierării nu-l putem da decît noi.

— Noi, repetă *Madame* Catherine, acum însă mîniată și simțind că i se urcă sîngele în obraji. Savanta asta, care folosește atîta rufărie de pat, a ascultat mai atentă decît s-ar fi crezut cele ce se vorbeau în timp ce se ținea de poala maică-si. Și, colac peste pupăză, o adeverea chiar dînsa.

— Nu sînt proastă, mamă ! Aud uneori cuvinte care își capătă adevăratul lor înțeles abia peste un timp. Și fratelui meu, regelui, îi spui vorbe pe care nu le înțelege încă. Eu sînt, însă, mai învățată : cunosc și limba păsărilor, adăugă ea, ca inspirată ; își amintea de nenumăratele statui din visul ei, care îi vorbiseră atît de limpede, deși scoteau numai niște sunete guturale ca păsărelele „din insule".

— Ce crezi, fiule ? Să nu mai încercăm o dată mica lecție care a prins atît de bine surioarei ? Vă amintiți, sire, de dimineața aceea cînd grăsana de Margot a întîrziat mai multișor în pat cu Guise ? !

Sub masca nemișcată, ochii de un negru-șters încercară o clipire șireată.

Dar Carol n-avea poftă s-o bată pe grăsana de Margot. În mintea lui începuseră să se limpezească anume lucruri ; împotrivirea lăuntrică a gîndirii sale se destrămă. Strigă :

— Are dreptate să interzică moartea de om ! O interzic și eu !

— Plecați !

Rece și necruțătoare, *Madame* Catherine le arăta amîndurora ușa, în fața căreia nu se afla, în ziua aceea, nici un fel de strajă. Se putea teme deci pentru viața ei și de aceea liniștea pe care o păstra era cu atît mai vrednică de admirat. Acest urmaș al unor cavaleri barbari putea foarte bine s-o declare arestată ; fiul ei d'Anjou, de care se simțea mult mai legată,

nu i-ar mai fi putut ajuta cu nimic, căci, orice s-ar fi întîmplat, ar fi rămas bun întîmplat. Descoperise acum pentru întîia oară o primejdie și în această fată prea doritoare să afle multe. Se stăpîni. „Plecați !" Dar, din păcate, nu plecară.

— Să fie cruțată viața amiralului de Coligny !

— Să fie cruțat regele Navarrei !

Strigaseră amîndoi o dată : cele două nume parcă se ciocneau, parcă se înlăturau unul pe celălalt. Bătrîna ridică din umeri.

— Ei, vedeți ? Nici nu vă puteți pune de acord.

— Ba vreau același lucru ca Margot.

— Fratele meu, regele, are să mă ajute.

Avea, așadar, în fața ei o coaliție. Ca de fiecare dată cînd nu era destul de puternică spre a-și impune voința, *Madame* Catherine se folosi de un șiretlic.

— Să ajungem la o înțelegere, dragii mei copii. Ați numit două persoane. Nu doresc să se întîmple vreun rău nici uneia din ele. N-am să ridic nici măcar un deget împotriva lor. Dar dacă s-ar întîmpla totuși ca una dintre ele să cadă, atunci, scumpii mei, să nu-mi cereți s-o mai apăr pe cealaltă. Mi-ar fi peste putință, adăugă aproape milogindu-se, căci fiica ei devenea amenințătoare.

Regina Navarrei se înălțase parcă, atît era de plină de știință și voință.

— Înțeleg limba păsărilor, rosti Margot privind de sus în jos către sărmana bătrînă. Limbajul echivoc al maiestății-voastre înseamnă că vreți să puneți la cale mai întîi uciderea domnului amiral și după aceea și a soțului meu, regele Navarrei.

— Ia uite cum vorbește !

— Foarte bine a vorbit ! strigă Carol luminîndu-se la față. Grăsana asta de Margot e deșteaptă și știe de toate. Domnul amiral trebuie să fie cruțat ! O ordon ! E părintele meu.

— Ia uite cum vorbește ! repetă bătrîna și nu-l mai ascultă pe Carol, care repeta doar ce spuneau alții, ci se ocupă de fiica ei, care avea o minte nemăsurat mai ageră. Gîndește-te singură : mai poate cineva ține în frîu ura partidelor, dorința oamenilor de a se ucide unii pe alții ?

— Să nu-l omoare pe soțul meu, regele !

— Nici eu nu-i pot împiedica, nici tu. Vor să vadă curgînd sînge. Nimeni nu poate ști cum va începe încăierarea.

— Tu știi.

— Tu știi ! urlă Carol.

Bătrîna tresări ; se arăta mîhnită, dar de o mîhnire plină de noblețe, nu cu lamentări dezordonate, ci cu seriozitatea omului care poartă greaua povară a unei mari răspunderi.

— Pe creierul meu, începu ea, și arătă cu degetul arătător spre tîmplă, se bizuie toată dinastia Valois. Nu pe al vostru. Voi sînteți tineri și ascultați numai de patimile voastre. Numai pe mine, pe creierul meu se sprijină povara ; fără el s-ar prăbuși totul, și voi, și dinastia.

Crease astfel un moment prielnic pentru dînsa și urmările se vădiră îndată. Dar nici măcar bătrîna nu înțelese din ce pricină cei doi aliați nu dădură nici un răspuns acestor ultime cuvinte. Liniștea lor o înșelă chiar puțin și, nemaicîntărindu-și spusele, făcu o greșeală.

— Tu te-ai îndrăgostit, dar ești totuși fiica mea. Și știm ce rămîne după fiecare furtună a inimilor noastre : rămînem noi înșine. Micul Navarra, ca și toți ceilalți bărbați pe care i-ai cunoscut, își dă toată silința. Dar într-o bună dimineață nu vei mai găsi întipărită pe pat urma trupului său. Prima oară ai să te întrebi : unde o fi băiatul ? Ai să te întrebi și a doua oară. A treia oară, însă n-ai să mai întrebi și nici n-ai să mai fii dornică să știi cum se face că l-ai pierdut.

Dar vorbise în deșert.

Căci prin glasul lui Margot cuvînta însuși dumnezeu :

— Să nu ucizi !

— Ar fi cea mai mare noutate din viața mea, murmură *Madame* Catherine, privind printre gene, în sus.

— Sau trec la protestantism.

— Sau trece la protestantism ! urlă Carol.

Încolțită, mama trebui să constate că cei doi copii se țineau de mînă.

— Cer viața regelui Navarrei !

— Cer viața amiralului de Coligny !

— Lasă-mă în pace cu cocoșul ăsta bătrîn și încăpățînat, care vrea să ducă de rîpă regatul și pe care îl numești părintele tău ! Hotărîse să dezarmeze pe unul dîntre ei, ca să se poată înțelege cu celălalt. Bine. Ai să pleci cu Navarra al tău în Anglia. Ajutoarele englezoaicei sosesc cam rar. Și acum avem nevoie de Elisabeta și de banii ei; acuma cînd fratele tău Carol și părintele Coligny au asmuțit împotriva noastră Casa de Austria. Plecați cînd vreți !

Și făcu un gest de concediere, fără să mai spună ceva, fie că era cu adevărat sleită de puteri, fie că se prefăcea numai a fi tare ostenită.

Imediat Margot deveni din nou fata ascultătoare de totdeauna, plecă fruntea și un genunchi și ieși supusă. Carol al nouălea o urmă. Văzînd uimitoarea victorie a surorii sale, uitase de propria lui cauză tocmai în clipa cînd se hotăra soarta ei.

SEMNE

Margot se duse la Henri. Renunță la avantajul pe care i l-ar fi putut da amorul propriu și făcu dînsa cel dintîi pas, deși de dimineață Henri fusese cel care plecase supărat. Îl putea ierta, pe de o parte fiindcă, oricum, ca bărbat, era mai neștiutor și, pe de altă parte, fiindcă recunoștea cinstit că avea motive să fie supărat atît din pricina vechilor ei amoruri, oricît ar fi

fost ele de uitate, cît și din altă cauză. Iar acea altă cauză era mai gravă, mai gravă chiar pentru dînsa decît pentru el; căci Henri nu era nici pe departe atît de încredințat cît era Margot că mama lui fusese otrăvită de mama ei. Acum, însă, răscumpărase nelegiuirea aceea, înlăturase și bariera de gheață care se lăsa mereu între ei : îi salvase doar viața. Inspirată de un vis trimis de dumnezeu, luptase pentru Henri, izbîndise, și acum alerga, de parcă avea aripi, să-și ia răsplata.

Henri se îmbăiase, își schimbase hainele și atît el cît și camera lui miroseau frumos. Cînd intră Margot, o privi la fel de plin de dorință ca și dînsa. În amîndoi sîngele curgea năvalnic, îi cuprinse parcă o amețeală și erau aproape să se repeadă unul în brațele celuilalt. Din păcate mai era însă de față cineva : scundul, dar veselul poet, prietenul lui Henri, Agrippa.

— Cinstite Agrippa, i se adresă regina Navarrei, iartă-mă, te rog, dar am să încredințez regelui, domnul și stăpînul meu, un important secret de stat.

D'Aubigné zîmbi înțelegător, dar înainte de a-i împlini voia făcu trei plecăciuni în loc de două : cea dintîi în fața regelui, a doua în fața reginei și a treia în fața patului. Tînăra pereche rîse din toată inima și Henri spuse :

— Scumpa mea regină ! Ard mai mult decît ți-ai putea închipui să aflu marele secret de stat, și aruncă o privire spre pat. Totuși, să-l lăsăm pe Agrippa să-și sfîrșească raportul. Îmi povestea despre niște semne ciudate.

— Nu e vorba de semne, sire, n-am pomenit de semne. E vorba de incidente, sau, și mai bine, de mici întîmplări curioase din viața de toate zilele.

— Dar oare se întîmplă așa în fiecare zi la Paris, Agrippa ? Spune tu, neprețuita mea regină, dacă așa-i obiceiul pe aici, ca poporul să se adune și să-i asculte pe preoții voștri vorbind împotriva protestanților. Popa se cocoață pe cîte o piatră de hotar sau pe vreo treaptă și predică spînzurarea și sugrumarea protestanților. Iar cînd descoperă pe vreun hughenot singuratic se reped cu toții după el. Nefericitul o ia la fugă, dar mulțimea se năpustește asupră-i. Să fie numai mici întîmplări din viața de toate zilele ?

Margot se făcu albă ca varul. „Au împins lucrurile mai departe decît aș fi crezut. Margot, se apropie ceasul, curînd se închide poarta. Mai repede, Margot ! Să fugim amîndoi !" De aceea nici nu voi să mai știe că era cineva de față.

— Henri, scumpul meu stăpîn, ascultă-mă ! Plecăm chiar astă seară, după ce străzile se vor goli de lume, spre Anglia. Și cu o mișcare a mîinii ei frumoase, îi înlătură împotrivirea. Henri, scumpul meu stăpîn ! Totul se leagă ca inelele dintr-un lanț : liniștea Parisului atîrnă de izbînda din Flandra, și aceasta de aurul englez. Victoria domnului amiral va fi o victorie protestantă, dar sub comanda lui luptă și trupe de-ale voastre, și trupe de-ale noastre. Asta înseamnă sfîrșitul dușmăniei dintre

voi și noi. După această victorie, nimeni nu se va mai urca pe pietroaie să predice. De aceea noi doi trebuie să plecăm în Anglia cu cea mai iute corabie.

— Îți mulțumesc. Dar...

— Dar nu e vorba să fugim, să fugi! Lasă-mă să sfîrșesc, Henri, scumpul meu stăpîn! Nu e vorba să fugim, ci să împlinim o misiune de cea mai mare însemnătate. Însuși Coligny o cere, spre binele cauzei.

În lipsa unui argument mai bun, găsise o minciună. D'Aubigné plescăi ușor din buze, era un fel de șuierat. Margot îl puse, însă, la punct cu ochi dominatori. Se supuse și tăcu. Dar regele său îl întrebă :

— Ce crezi, Agrippa ?

La care el răspunse :

— Cred că nu există nimic mai bun pe pămînt decît dragostea unei prințese frumoase.

„Onoarea înainte de orice", înțelese Henri, cu mintea lui bine dresată. Iar Religia e pe același plan cu onoarea.

Hotărî dar repede.

— Amiralul are ultimul cuvînt și-mi va repeta desigur personal cele ce crede de cuviință să fac.

— Foarte bine, încuviință frumoasa prințesă, ferm decisă să împiedice prin orice mijloace întrevederea dintre Henri și bătrînul eretic.

Cunoștea doar arta de a-l opri pe preaiubitul soț pînă cînd va veni vremea să se urce în trăsură și să se depărteze de toate și toți. În sfîrșit, Agrippa d'Aubigné se supuse semnului ei și plecă. Iar amîndoi își deschiseră brațele după atîta înfrigurată așteptare.

Apărură cu întîrziere la banchetul din ziua aceea, cu toate că ar fi trebuit să fie acolo cel mai tîrziu la orele trei sau chiar mai devreme spre a-și primi oaspeții. Căci banchetul era dat de regele Navarrei, în palatul d'Anjou. Sosind prea tîrziu, dădură peste niște oaspeți care păreau foarte enervați și tăcură brusc la venirea lor. Mîncară și băură trei sau patru ceasuri în șir : tot felul de cărnuri, tot soiul de vinuri, dar gheața nu se sparse cu adevărat : vorbeau gălăgios numai spre a spune nimicuri : iar cei mai înțelepți ori mai precauți, neputînd răbda o suflare sau o privire mai violentă, plecară repede. Cei rămași se numărau mereu : era o treabă pe care o făceau în taină. Primul-gentilom de Miossens se scuzase : avea, chipurile, colici și stătea în pat. Alți cîțiva seniori protestanți nu fuseseră găsiți de fel : se spunea că ar fi părăsit Parisul în grabă.

— Astea sînt semne, spuse la unul din capetele mesei Du Bartas către Du Plessis-Mornay. Dar lucrul cel mai izbitor e marea amabilitate și bunăvoință a celor ce au rămas. Iată a treia seară de cînd durează nunta și mi se pare că toți nenorociții ăștia au pierdut pur și simplu puterea să sară de pe locurile lor, să se împartă în două cete și să se amenințe,

urlînd. Citeodată chiar și ura obosește, sau mai bine spus se ascunde undeva departe, gata să facă un nou salt.

Mornay îi răspunse :

— Cu toții ne mai codim cîteva clipe să preschimbăm țara și regatul într-o nesfîrșită băltoacă de sînge în care s-ar bălăci toate dobitoacele pămîntului ; goții ar apuca ceea ce ar lepăda hunii, iar vandalii s-ar bucura de ceea ce ar lăsa goții.

Astfel vorbi virtuosul Mornay și, ca de obicei, vorbele lui împingeau lucrurile la extrem. Într-un acestea comesenii se numărau într-una. Lipseau și dintre catolici ; lipsea, de pildă, căpitanul de Nançay. Se zicea că fusese oprit la Luvru ; nu se știa, ori mai degrabă nu se spunea de ce. Nici un anume domn de Maurevert nu era de văzut. Iar unii își aminteau de nasul lui neobișnuit de ascuțit și de ochii lui aproape lipiți unul de celălalt.

— Ciinele ! strigă ducele de Guise, măreț și disprețuitor. I-a venit să se bage sub patul meu. Cică voia să-mi ceară un hatîr ; dar avea și un pumnal la dînsul, un pumnal care nu prea face hatîruri.

Mînios, Guise povestea acestea cu glas răsunător ; Carol al nouălea și regele Navarrei, care stăteau față în față, nu departe de el, ar fi trebuit să-l audă foarte bine. Dar Carol făcea el însuși mare tărăboi ; era vesel deoarece i se părea că izbutise s-o înfrunte pe *Madame* Catherine, că izbutise să dobîndească ceea ce credea a fi o izbîndă a lui.

— Navarra ! Nu-i locul să vorbim aici despre asta, dar tu și nevestica ta ați avea de ce să-mi mulțumiți. Fără mine, viața ta n-ar mai fi făcut nici doi bani ! Sînt prietenul tău, Navarra !

Surioara făcu un semn să i se toarne de băut, ca să-i închidă gura. Altminteri ar fi fost în stare să destăinuiască tuturor că plecau chiar în seara aceea în Anglia. În loc de călătorie, însă, paharul de vin pe care-l goli îl făcu pe Carol să-și aducă aminte de marea-i dragoste și admirație pentru părintele său Coligny, cel mai credincios dintre supuși, cel mai bun dintre slujitorii săi. Încît, dacă cineva ar fi dat crezare vorbelor rostite de regele Franței, ar fi putut crede că partidele se împăcaseră și trecutul era înmormîntat.

La capătul mesei, Du Bartas rosti :

— Și domnul amiral e de aceeași părere, cu toate că a fost prevenit. Dar numai el și Carol al nouălea cred. Tocmai asta mă și îngrijorează. Cel care dintr-o dată și fără nici un motiv întemeiat nu mai vede că oamenii sînt orbi și răi merge în întîmpinarea unor mari primejdii ; mai mult, e pierdut fără scăpare !

Du Plessis-Mornay îi răspunse :

— Dacă Isus ar intra în clipa asta aici, cărei partide i s-ar alătura ? Ar fi în mare încurcătură, pentru că amîndouă au ales calea răului ; nici noi, nici ei nu mai avem un dram de

omenie în suflet. O mărturisesc : mi-e frică de mine însumi, căci mă gîndesc numai la o vărsare de sînge.

— Te cunoaştem, Philippe. Numai gîndul tău înclină spre extreme.

— Extremele există în lumea reală, înainte de a exista în mintea mea. Crezi, Du Bartas, că aici îţi mai poţi păstra multă vreme mintea limpede ? În ce mă priveşte, am de gînd să mă avînt pe mare, şi, dacă mă înec, tot nu-i mare pagubă ; în Luvru se pot întîmpla lucruri mult mai rele.

— Pleci pe mare ?

— Spre Anglia, să scot bani de la Elisabeta.

Chipul socratic, dominat de fruntea înaltă, se strîmbă, arătînd disprețul pentru bani ori poate chiar pentru norocul lui. Nu-i stătea în fire să se înşele singur şi îşi dădea seama că, fără voia lui, norocul îl ducea pe drumul scăpării.

— M-a chemat *Madame* Catherine. Să plec în locul regelui, care trebuie să rămînă aici. Cică are nevoie nu de o corabie ce se clatină pe valurile mării, ci de un pat solid. Adevărul e că numai el ar mai putea liniști spîritele, înainte de a se dezlănțui. Spiritul meu, dragă Du Bartas, nu mai poate fi potolit, însă, decît de adîncul fără fund al mării şi nu-mi mai rămîne să nădăjduiesc decît că am să mă scufund în el ! rosti smerit, deşi era sortit să vieţuiască încă cincizeci şi unu de ani, pe cînd mulţi dintre cei ce-l înconjurau acolo nu mai aveau nici cinci zile de trăit.

Mornay nu credea că misiunea lui merita cinstea de a fi socotită o taină. Mai mulţi comeseni auziră dar vorbele pe care le rostise, şi printre ei şi tînăra Charlotte de Sauves. Şi prietena se folosi de cel dintîi prilej, cînd regele Navarrei îşi părăsi locul de lîngă regină, spre a o vesti pe Margot. Îi repetă spusele lui Mornay cu ochi lucitori. Căci avea vîrsta cînd putea da un răspuns graţios surîsului vieţii. Feţişoara ei, menită a deveni cu vremea plină de unghiuri ascuţite, era în clipa aceea foarte însufleţită de noutatea ce o aducea. „Doamnă, maiestate şi Margot", se adresă ea, cînd într-un fel, cînd în altul, reginei de Navarra, nemaicontenind cu laudele pentru vitejia şi iscusinţa de care dădea dovadă Henri, rămînînd pe loc şi mintindu-şi soţia spre a ocoli plecarea. Căci aşa îşi închipuia că se petrecuseră lucrurile, drept care îl lăudă pe Henri în fel şi chip. Onoarea unui bărbat, susţinu ea, cere ca el să ştie să jertfească datoriei pînă şi dragostea ! În gîndul ei Charlotte îşi spunea însă : „Acum mai staţi voi toată ziua împreună, dar are să vie şi rîndul meu şi grozav mai aştept clipa aceea. Ştiind că o minte, buna Margot se va grăbi să-l mintă la rîndul ei şi atunci el are s-o înşele cu mine."

În timp ce o asculta, Margot gîndea : „Asta-i invidioasă. Fericirea mea întrece orice închipuire, păcat numai că mi se citeşte atît de limpede în ochi ! Ar fi fost mai bine s-o ascund într-un loc mai îndepărtat, chiar dacă pentru asta ar fi trebuit să

facem o călătorie îndelungată și primejdioasă Poate că am fi adus-o nevătămată înapoi, pe cînd aici... Eu nu știu ce are de gînd să facă mama, dar dînsa știe. Din cauza asta are mereu un atu în plus față de mine. Dacă e adevărat ce pălăvrăgește Sauves, înseamnă că mama i-a băgat în cap scumpului meu hughenot că Mornay al lui poate cerși mai bine decît un rege niște bani de la englezi. Ba nu ! Altfel stau lucrurile ! Acum îmi dau seama că pretextul a fost scornit chiar de Henri !" Dar ideea asta îi trecu prin minte numai fiindcă îi fusese strecurată pe nesimțite de prietena ei. „Trimite pe altcineva ca noi să putem rămîne aici. Pentru că e prea curajos ca să fugă din fața primejdiei și mă iubește prea mult ca să poată răbda să ne depărtăm pentru multă vreme de odaia noastră de culcare !"

Așa gîndi Margot, cu carnea și sufletul aprinse de dragoste, hotărînd, cu inima îndoită, să mai facă un demers pe lîngă bătrîna regină, dar nu se ridică totuși de pe scaun cînd simți că timpul sorocit pentru plecare se apropie și trece, căci renunțase de fapt la tot ce nu era noaptea și dragostea ei.

„Sufletul și dragostea mea", gîndi și Henri, spunîndu-i în minte vorbele pe care i le șoptea cînd erau numai ei doi, în clipele de neuitat. Între timp, vorbea într-un colț cu vărul său Condé despre soră-sa. Iată de ce se despărțise de regina sa, doar pentru o clipă, cum credea el. Dar clipa aceea avea să se prelungească mult. Vărul îi arătă că o sfătuise pe tînăra Catherine să nu iasă din casă :

— Parisul e nesigur. Mulțimea așteaptă întîmplări care s-o scoată din toropeala vieții de toate zilele. Din parte-mi, i-aș da o lecție, dar nu atunci cînd se va pune în mișcare, ci încă în timp ce mai șovăie.

— Din fericire nu te întreabă nimeni ce-i de făcut. Sîntem pe cale să atacăm puterea mondială, care este Spania, și de aceea nici nu trebuie ca Parisul să doarmă liniștit. Din frămîntarea mulțimilor se poate face orice, chiar și lucruri bune și folositoare. Asta-i misiunea noastră, a prinților. S-ar fi cuvenit totuși ca surioara să vină la nunta mea.

Stăruia tocmai fiindcă își dădea foarte bine seama de ce nu venise. Era supărată pentru că el nu voise să treacă la fapte, cum credea dînsa că fusese cel din urmă gînd al mamei lor : nu părăsise Parisul și nu se pusese în fruntea hughenoților spre a lupta împotriva Curții. În loc să fi făcut asta, își irosea ursita și puterile de dragul prințesei de Valois : asta nu-i ierta soră-sa. O dezamăgise și ca rege, și ca frate. Prin tînăra Catherine se simțea jignită și disprețuită Jeanne cea moartă. La drept vorbind, însă, surioara era geloasă pe fratele mai mare, care săruta pe alta. O cunoștea pe Catherine cum se cunoștea pe sine, încît dînsa nu-i putea ascunde nimic ; se gîndi numai că nu trebuie să-i dea dreptate față de Condé, nu însă și față de el însuși. Așa încît spuse :

— Se înșală, dragă vere, și te rog să-i explici asta cînd voi fi plecat. Pentru că părăsesc totuși Parisul, așa cum m-a sfătuit dînsa și cum a fost dorința mamei. Dar n-am să mă înapoiez încărcat de glorie în fruntea alor noștri, ci încărcat cu aur din Anglia.

— Tu? Cu spinarea încovoiată sub povara sacilor de aur, ca un măgar? întrebă Condé îndoindu-se încă; și era bine că se îndoia, pentru că în felul ăsta nu se vedea prea limpede disprețul.

În clipa aceea li se alătură și Mornay.

— Mi s-a dat mie rolul măgarului, sire, în locul vostru. Întinse gîtul și nechează. Un măgar încărcat de aur ispitește chiar și cerul; el poate face să se desfacă scîndurile vasului și măgarul să se prăbușească în valuri; presimțiri negre îmi spun care va fi sfîrșitul. Viața voastră, sire, este însă nemăsurat mai prețioasă și i se acordă o foarte mare valoare. Știți de către cine, sfîrși Mornay în șoaptă și arătă prin zid spre locul unde se punea totul la cale.

— Atunci rămîn, hotărî Henri pe dată. E chiar mai bine să rămîn. Voi fi cu atît mai mult stăpîn pe hotărîrile mele. Eu și domnul amiral sîntem mai puternici cînd sîntem împreună.

— Și în orice caz o ai pe Margot, întregi Condé și plecă. Dar chiar la asta se gîndise și Henri; se înfricoșă și tăcu. Philippe Mornay se înclină mai ceremonios decît o făcea de obicei față de prietenul său.

— Sire, vă rog acum să-mi dați voie să mă retrag. Dar fiindcă cine pleacă nu știe niciodată dacă se mai întoarce, ascultați-mi cele de pe urmă cuvinte! Sînteți oprit aici pentru ca ceilalți să nu devină prea neîncrezători tocmai în ultima clipă și să nu plece toți o dată din oraș. Numai așa s-ar mai putea salva, altfel nu; această conduită le-ar fi dictată de instinctul dobitocului care simte ce-l așteaptă la abator. Ascultați cu luare-aminte convorbirile din jurul vostru, sire. Nu veți auzi nici una în care să nu se spună că oamenii ar dori să fie cît mai departe, dar că rămîn pe loc numai fiindcă maiestatea-voastră lăsați să se împlinească destinul.

— Philippe, în numele domnului amiral ai redactat un strălucit memoriu către regele Franței, în care susțineai că, prin firea lor, supușii săi nu doresc altceva decît să ucidă și să fure și că, dacă nu pot ucide și fura de la străini, se vor gîtui între ei. La fel de exagerate sînt și vorbele tale de acum. Coligny e încredințat de prietenia regelui. El nutrește și mai puține bănuieli decît mine, pentru că, altminteri, de ce ar sta pe loc?

— Stă, fiindcă mormîntul e gata pregătit pentru el. Pentru tine însă e pregătit patul nupțial.

Un grup de oaspeți beți îi despărți. Iar cînd Henri își căută prietenul, nu-l mai găsi.

În palatul d'Anjou, petrecerea era pe sfîrșite ; oaspeții plecau făcînd larmă mare și înghesuindu-se. Întreaga societate se muta peste drum, în palatul Luvrului ; acolo urma să continue balul întrerupt de dimineață. În timpul petrecerii din palatul d'Anjou nu se întîmplaseră certuri zgomotoase ; cu toate acestea, cei care se înghesuiau acum parcă nici nu se vedeau unii pe alții. Nici că băgau de seamă cînd dădeau peste cineva ori prindeau pe vreunul în mijlocul lor. Abia dacă arătau ceva mai mult respect față de cei din imediata apropiere a regelui Franței. Henri fu împins departe. N-o mai găsi pe Margot ; se mișca printre ziduri vii, care nu-i îngăduiau să vadă nimic dincolo de ele ; umbla ca în vis, aproape că nu atingea pămîntul cu picioarele. De aceea, strigă, aproape fără voie :

— Margot !

Cineva îi răspunse :

— A plecat în trăsură cu doamnele. Veniți aici, sire, la mine.

Henri nu-l vedea pe cel ce-i vorbea. Recunoscuse însă glasul lui Agrippa ; dar îndată glasul se pierdu în mulțime.

— În lături, porunci Henri. Trebuie să mă duc la regină.

Drept răspuns, o voce afectată din spate, nu departe de urechea lui, își îngădui niște glume ciudat de obraznice. Care regină ? Doar nu l-o fi chemat Elisabeta de Austria, iar cu *Madame* Catherine desigur nu se grăbește să dea ochii. Henri întoarse capul : nătărăul se ascunsese în gloată și făcea pe neștiutorul. Era Du Guast, favoritul lui d'Anjou și auzise, se vede, de la stăpînu-său ceea ce pălăvrăgea acum ; în orice caz, era bine de știut ce avea de spus. Henri rîse și-i făcu semn să se apropie. Du Guast făcu o săritură, peste cîteva capete, descriind un uimitor arc de cerc și guițînd prin aer. Căci Lévis de Léran, frumosul paj al gentilomilor protestanți, îi făcuse pe neașteptate vînt cu un picior repezit în șezutul adorat. Cei aflați în primejdia de a le cădea în cap favoritul lui d'Anjou se ferira în lături și călcară peste alții. Se putea produce o învălmășeală cumplită. Atunci un senior de la Curtea Franței, îl chema d'Elbeuf, îl apucă de braț, fără a mai ține seama de nimic, pe regele Navarrei și, ridicînd o draperie, îl trase după el ; deodată respirară amîndoi aerul curat și se pomeniră singuri în întuneric.

Totul se petrecuse la iuțeală, fără vorbe, surprinzător, și putea să aibă mai multe înțelesuri ; de aceea Henri făcu ceea ce nu făcuse cînd se aflase singur și fără nădejdea vreunui ajutor în fața lui de Guise : scoase pumnalul. Cu o tinerească însuflețire, însă, d'Elbeuf îi spuse :

— Dacă nu vreți să mă socotiți prietenul vostru, sire, iată pieptul meu !

Și își dezgoli pieptul.

Henri se aplecă, dar nu-și aminti să-l mai fi văzut vreodată, după cum, ceva mai înainte, în plină lumină, nu-și dăduse seama că i se întindea o mînă prietenească. Continuă dar să se arate prevăzător :

— Ia-o înainte ! Vreau să ajung la Luvru. Și nu încerca s-o ștergi.

Cînd ajunseră la Luvru, poarta de pe podeț era deschisă, dar numai pe jumătate ; de altfel nu putea fi nici deschisă în întregime, nici închisă pe de-a întregul, căci unii căutau să iasă, în timp ce alții îi strîngeau între cele două aripi încercînd să nu lase pe nimeni să se furișeze. Înghesuiala era însoțită de o hărmălaie cumplită. Cîteva făclii luminau fețele schimonosite. Henri văzu barbișoane și pieptare ponosite ; erau de-ai lui, voiau să plece. Aceștia nu fuseseră poftiți la masa regească ; cei mai sărmani dintre gentilomi și oamenii de rînd nu se înfruptaseră din bunătățile Curții, se mulțumiseră să golească buzunarele cîtorva orășeni, poate că-i și cotonogiseră, și acum nu voiau să cadă jertfă la rîndul lor. Pentru el, lucrurile erau limpezi. Suduiau și își croiau drum lovind în dreapta și-n stînga, dat fiind că garda palatului nu-i lăsa să treacă.

Regele lor se răsti la dînșii. Îl recunoscură, și înghesuiala se potoli pe dată. Unul din ei vorbi :

— Vor să ne omoare, sire ! Veniți cu noi !

Henri întoarse capul ; însoțitorul său, d'Elbeuf, era mereu lîngă dînsul.

— Au dreptate, ascultați-i, îl sfătui el din ochi.

Dindărătul porții se auzi ordinul :

— Navarra e afară, aduceți-l înăuntru !

— Lăsați-mă să intru ! se adresă Henri oamenilor lui.

Nu-i dădură însă drumul.

— Nu plecăm fără tine, *noust* Henric ! Ne scoatem caii din grajduri, cu tine în frunte ne croim drum și ne înapoiem de o mie de ori mai mulți !

Îl încercuiră și îndrăzniră chiar să pună mîinile pe el — și l-ar fi și tîrît după ei, atît de năvalnică era voința lor de a trăi ; se agățau de el așa cum s-ar fi agățat de unul din dealurile pline de vii din țara lor de baștină, ce le-ar fi slujit de adăpost și pe care nu l-ar fi părăsit cu nici un chip.

Ar fi trebuit numai ca el să vrea.

— Lăsați-mă să vorbesc cu căpitanul ! le ceru însă Henri, văzînd cine poruncea pe podeț.

Căpitanul de Nançay dăduse între timp ordin să se deschidă larg poarta ; hughenoții n-aveau decît să se cărăbănească, îl interesa numai regele lor. Cei cu barbișoane și pieptare roase se repeziră afară și o luară la fugă, trecînd pe lîngă cei puțini care îl mai înconjurau pe Henri. Zidul de trupuri din jurul lui se subție și se topi. Unul din cei care mai rămăseseră acolo îi șopti :

— E ultima clipă !

Era glasul sfios al unui prieten care i se alăturase tocmai la timp spre a fi de față la ultima clipă, dar prea tîrziu pentru a avea dreptul să-l silească. Îl apucă totuși pe Henri de braț și luptară pentru fiecare pas care-l depărta de poartă. Luptară pînă la uitarea de sine, pînă cînd fură despărțiți : își rupseseră hainele și-și pricinuiseră vînătăi.

Glasul căpitanului strigă :

— Dă-ți seama ce faci, d'Elbeuf ! Regele Navarrei nu trebuie ucis ! El trebuie condus în palat cu tot respectul.

Cînd se dezmetici, Henri nu mai văzu pe nici unul dintre ai lui pe lîngă el ; nu mai era decît căpitanul de Nançay, care luă un ton neobrăzat :

— Sire, încă la sosirea voastră am avut cinstea să vă arăt că, cu cît vor fi mai mulți hughenoți în Luvru, cu atît va fi mai bine. Din păcate, cîțiva ne-au scăpat chiar acum. Dar, lăudat fie sfîntul Bartolomeu, pe maiestatea-voastră vă avem printre noi !

La care Henri, cu iuțeala celor optsprezece ani ai săi, îi trase o palmă și-și văzu de drum. Mai apucă să vadă fața uluită a celui lovit. Dar cînd cîțiva soldați înarmați se luară după el, îl auzi pe căpitan strigînd :

— Stați ! De Nançay scrîșni din dinți și apoi gemu : Ne răfuim noi curînd !

Din palat se auzea muzica de dans. Ferestrele erau deschise și la lumina nesigură se vedeau mișcîndu-se trupuri, cînd apropiindu-se, cînd depărtîndu-se. De sub ferestre, Henri căuta s-o vadă pe Margot, tînjea s-o regăsească. Întîmplări încîlcite îi depărtau mereu, și dînsa nu-i dădea nici un semn și nu-i trimitea nici o vorbă. Privi în sus, din întuneric, și i se strînse inima. „Sub lumina galbenă și nesigură, în acordurile molatice ale muzicii, gîndi el, face probabil pași măsurați și grațioși, picioarele și mîinile lasă impresia că plutesc, poartă masca surîzătoare a frumuseții desăvîrșite. Dar în pat, goi, nu sîntem nici desăvîrșiți, nici deosebiți de ceilalți, Margot !" Se agăță cu amîndouă mîinile de trandafirii care se cățărau pe ziduri pînă spre fereastra deschisă. Împunsătura spinilor îi făcu plăcere. „Tu îmi dai durerea asta !" Și s-ar fi cățărat pînă la fereastră, din păcate, însă, din sala de jos se repeziră afară cîțiva derbedei beți, soldați din garda elvețiană, care voiră cu tot dinadinsul să se ușureze pe trandafiri și pe îndrăgostit. Așa încît Henri fugi în sală, în timp ce soldățoii ușurați se tăvăleau de rîs afară.

Nimerise în corpul de gardă, luminat ici-colo de cîteva făclii ; nu era nimeni, afară de patru cariatide de piatră care susțineau o tribună. În încăperea următoare se ajungea urcînd trei trepte ; te împiedicai de ele și nu știai unde te duc. Un tavan boltit, o încăpere unde abia mai pătrundeau suspinele viorilor din sala de bal, și nici un fel de lumină.

— Nu-i nimeni aici ?

— Ba da, sîntem noi, răspunseră două glasuri deodată.

Încordîndu-și auzul și privirile, Henri recunoscu glasurile și deosebi pe fondul întunecat mișcările oamenilor îmbrăcați în alb.

— D'Anjou și Guise, le strigă el. Cei mai veseli băieți la nunta mea !

— Tu ești, Navarra ? întrebă d'Anjou, cu glasul aspru ca totdeauna. Treaba ta ar fi să te ocupi cu dansul și cu dragostea. Noi avem alte griji. Ei ! lumină ! strigă el fără a ridica glasul ; de altfel nici nu era cine să-l audă.

— Aș fi curios să știu ce griji aveți. Că vă știu prieteni după placul inimii mele, fără frică, fără prihană.

— Așa și sîntem, îi răspunse Guise. De asta ne și dăm în chip cinstit osteneala să împiedicăm o răscoală în Paris, din cauza nunții tale.

— Ce vrei, nu le plac ereticii ! Ei, lumină ! adăugă d'Anjou.

Iar Henri răspunse :

— De asta aduceți mereu trupe, mai ales tu, Guise, și în același timp răspîndiți vorbe cum că în oraș ar mișuna soldații domnului amiral.

— Ei, lumină ! Astea-s fleacuri ; Coligny și Guise s-au împăcat. Fratele meu, regele, i-a împăcat.

În clipa aceea se făcu lumină. Intră Condé, vărul lui Henri. Era urmat de o liotă de slujitori purtînd sfeșnice.

— Eram neliniștit din cauza ta, vere. Îmi pare bine că te aflu în societatea unor oameni așa de pașnici.

— Ai aflat că s-au împăcat, Condé ? Guise și Coligny s-au împăcat, s-au supus dorinței regelui.

Lumînările le luminau bine fețele. Henri simți o neașteptată, o ciudată poftă să le spună de la obraz ce gîndea : „Tatăl tău și toți ai tăi, Guise, au vrut să-l omoare pe domnul amiral ; dar, înainte de a-și putea împlini planurile, domnul amiral l-a ucis pe tatăl tău. De atunci, în familia voastră vă treceți unul altuia flacăra răzbunării ; fiecare nou Guise care se naște o aprinde de la cel care moare."

— Ei, lumină ! strigă d'Anjou stingherit, deși acum era destulă lumină.

Dar Guise repetă netulburat :

— M-am împăcat cu Coligny. Cu toate că și-a adus regimentul lui personal, am încredere în el.

— Nu el a pus să fie ucis tatăl tău. E gata să jure, îl încredință Condé.

— Jurămintele mele sînt tot atît de adevărate ca și ale lui, răspunse Guise.

— Mai bine am juca cărți, se amestecă d'Anjou.

— Ai vrea să-i faci de petrecanie, o ținu morțiș Henri și nu se așează cu ei la joc.

Ceilalți părură a nu-l fi auzit ; li se aduseră cărți și le amestecară. Deodată, Condé bătu cu pumnul în masă

— Crede tot ce i se spune, fiindcă regele îl numește părintele lui. Nevastă-sa a plecat la castelul lor, la Châtillon De mult ar fi trebuit să se pună și el la adăpost.

— De ce nu iei loc, Navarra ? îl întrebă d'Anjou cam nedeslușit, căci buzele groase îi tremurau. Îi era frică.

— Fiindcă mă duc sus la regină.

— Du-te ! Nunta ta apără pacea. Deie domnul să ție o veșnicie !

— Vreau să văd și cîți or mai fi lipsind : dintre ai voștri și dintre ai mei. Acum știu ce treburi avea căpitanul tău, de Nançay. Și pe unde o fi omul pe care l-ai găsit sub pat, Guise ? N-o fi fost cumva un domn de Maurevert ?

— Nu-l cunosc și nu l-am văzut niciodată, strigă Guise, uitînd să mai ia tonul afectat.

Iar d'Anjou rosti cu glas tremurător :

— Ori stai, ori pleacă !

Vărul îl opri pe Henri :

— Nu-ți dai seama în ce hal ești, vere ? Hainele îți sînt rupte, fața ți-e plină de funingine. De unde vii ?

Henri îi șopti repede :

— Ne opresc oamenii cu de-a sila.

— Să fugim, să ne facem drum cu sabia ! șopti Condé.

— Nu. Și adresîndu-se cu glas tare către un maestru de ceremonii : Vreau să fiu înștiințat imediat că regina Navarrei se retrage în odaia ei.

După care se așeză la masă și începură jocul.

Masa de joc se afla sub căminul larg ; deasupra, pe o ieșitură a zidului, se puseseră sfeșnice. Flacăra luminărilor se răsfrîngea potolită asupra jucătorilor. Statuile de piatră ale lui Marte și Ceres, pe care se sprijinea căminul, cioplite de un sculptor pe nume Goujon [1], păreau și mai mîndre, încremenite în umbră. Căci chipurile cioplite de dăltuitorii din alte vremi stăruie în încremenirea lor, pe cînd pasiunile celor vii se topesc ca luminările și nu rămîne nici urmă din ele. Dar un tînăr de optsprezece ani nu-și poate da seama de aceste adevăruri în cîteva minute. Henri îl avea în fața lui pe d'Anjou ; cu buza tremurătoare, cu barba neîngrijită, cu bărbia rezemată în gingașa coleretă încrețită, moștenitorul tronului își ațintea ochii, ca niște sfredele, în cărțile de joc. Judecînd după sprîncenele ce i se zburliseră de teamă, părea să aibă cărți proaste. Urechile pleoștite, tîmplele și obrajii năpădiți de păr îi dădeau aproape o înfățișare de maimuță : laolaltă cu nasul grosolan, toate acestea vădeau pofta de a ucide și frica de moarte. Beretul îi strălucea de nestemate, dar fața nu-i iradia de nici un fel de lumină lăuntrică. Era fața unui păcătos, în jurul căreia jucau duhurile răului. „*Madame* Catherine ! se gîndi Navarra. Ade-

[1] Jean Goujon (1512—1566), sculptor și arhitect francez, renumit pentru lucrările artistice de ornamentare a Luvrului.

vărat rod al pîntecelui ei, căruia ar fi vrut să-i treacă geniul întunericului dintr-însa. Nereuşit rod, îmi pare rău ! Va izbuti poate să-şi satisfacă pofta de a ucide pitindu-se după fustele bătrînei ; singur însă, fără dînsa, pierde jocul, îşi frînge gîtul."

— Atu ! strigă deodată Navarra şi-şi trînti cartea peste o grămadă de cărţi din faţa lui.

De sus, para lumînărilor se împrăştia clătinîndu-se uşor. D'Anjou se plecă, atinse cartea aruncată de Henri, dar îşi retrase repede mîna şi o privi. Condé făcu şi el acelaşi lucru, dar cu mişcări mai iuţi. Ceilalţi doi se împotriviră ispitei, îşi dăduseră seama că e mai bine să nu pună mîna pe carte.

— Sînge ! exclamă Guise nemulţumit. Cine sîngerează ?

Navarra întinse mîinile ; erau zgîriate parcă de unghiile unui duşman, ori de spinii unui trandafir. Dar nu se vedea prelingîndu-se nici o picătură de sînge. D'Anjou se uită atunci la mîinile sale, al căror tremur nu-l putea stăpîni ; dar faţa nu-i păli, ci se acoperi parcă cu un strat de cenuşă. Condé şi Guise aruncară numai o privire fugară pe mîinile lor, şi amîndoi se gîndiră în acelaşi timp să răscolească grămada de cărţi. Deodată, degetele li se umplură de sînge. Nu o singură carte, ci toate deveniseră lipicioase, erau înecate în sînge. Masa era plină de pete de sînge ! Servitorii fură interogaţi, masa fu ştearsă, maestrul de ceremonii aduse un nou pachet de cărţi.

De data asta sîngele se ivi cînd de Guise trînti o carte pe masă ; nu se mai uită, însă, la mîinile lui şi nici ceilalţi la ale lor sau la ale altora. De sub cărţi, sîngele se prelingea, şiroia, curgea, se întindea, încet, de neoprit. Rămaseră încremeniţi, n-aveau nici un mijloc de a se împotrivi, decît doar de a se ghemui într-înşii, aşteptînd să treacă suflarea îngheţată ce venise din ceea lume, de pe tărîmul nefiinţei. Cel dintîi care-şi înfrînse spaima fu Guise ; sări în sus şi înjură. Era alb ca pînza cu care maestrul de ceremonii începuse din nou să şteargă masa. Henri zări pe obrazul stîng al lui de Guise urme de degete. Ce ciudăţenie ! Erau parcă urmele degetelor lui şi totuşi erau lăsate de palma dată altuia, căpitanului de la poartă ! De Guise se sătură de toată tărăşenia şi părăsi zgomotos încăperea. Deodată Condé îl scuturâ pe maestrul de ceremonii, care se sperie :

— Tu faci asta cu cîrpa ta. Laşi să se prelingă sînge din cîrpă, scamator blestemat, de unde ai mai răsărit şi tu ?

— De la mînăstirea Saint-Germain, mărturisi omul spre mirarea lor, şi se sperie şi mai rău, de parcă ar fi fost legat să nu facă cu nici un chip această mărturisire.

Condé nu-l mai întrebă nimic, ci, furios, îl trînti la pămînt şi sări pe el cu amîndouă picioarele. Henri întoarse capul ; d'Anjou dispăruse fără urmă. Dar tînărul Lévis, viconte de Léran, frumosul paj din ceata gentilomilor protestanţi, ieşi radios din beznă şi anunţă :

— Regina Navarrei vă aşteaptă, sire !

Treburile tale sînt dansul şi dragostea, îi spusese cineva, dar i se părea acum că şi acestea ar fi prea împovărătoare, căci dragostea singură îl preocupa în întregime şi, s-ar fi putut teme : pentru totdeauna. Margot îi dădea bucurii care erau mai mult decît doar bucurii ; erau şi un refugiu, singurul refugiu ce-i rămînea ; ele răscumpărau primejdiile, ştergeau umilinţele şi nimiceau chinul gîndurilor. „Margot, maică-ta a ucis-o pe mama mea, iar tu mă predai duşmanilor, ca Dalila pe Samson. Margot, n-am nevoie de avertismentele tale, mai bine iubeşte-mă şi spune-mi versuri latineşti cu glasul tău cald ! Margot, nimic nu mă poate opri să plec acum, pe loc, din odaia ta, înarmat, şi să-i zdrobesc pe toţi ai tăi. Sînt destui dintre ai mei aici în palatul Luvru, şi n-aşteaptă decît un semn din partea mea ; am ajunge mult mai repede la apartamentele doamnei Catherine decît i-ar putea da de veste cele mai agere spioane ale ei. Sînt stăpîn pe faptele şi pe voinţa mea, dar nu vreau decît să te sărut, fiindcă dorul tău de sărutări nu poate fi ostoit ! Margot, eşti o făptură prea aleasă spre a fi vreodată cu adevărat a mea ! Margot, faţă de patima care mă mistuie, sufletul tău pare de gheaţă ! Trupul tău, Margot, acum, cînd e în floare ! Cine ştie ce se va alege mai tîrziu din aceste *belles amours*[1] ale mele ! Te voi părăsi, o prevăd de pe acum, şi tu mă vei trăda. Eşti o fiară primejdioasă, o femeie rea ! Dar iartă-mă, Margot, eşti mai presus, cu mult mai presus decît mine, eşti însuşi pămîntul pe care mă odihnesc, pe care îl frămînt sub copitele calului şi de pe care zbor pînă la ceruri !"

Îşi spunea toate acestea ameţit de dragoste şi disperat în acelaşi timp. Căci nimic nu e mai aproape de disperare ca extazul. Mai cu seamă în tinereţe. Maturitatea se îndepărtează de izvoarele vieţii şi le uită. Cine nu se desparte însă de ele va trăi şi va deveni un om ca Henri de Navarra, mai tîrziu de Franţa şi Navarra.

Te trezeşti şi, iată, începe o nouă zi. Dacă ar trece mai repede ! Cu ce o vei umple ? Ce vor să facă ceilalţi, cei pentru care nu noaptea este partea cea mai de seamă a vieţii ? O ! ei au multe de făcut, şi deosebitele lor treburi şi fapte se dovedesc a fi tot atît de pline de tîlc ca acelea ale dragostei, se dovedesc a avea rădăcini tot atît de adînci ca somnul. Ducele de Guise se îndreaptă, de pildă, spre mînăstirea Saint-Germain-l'Auxerrois, care se află între palatul Luvru şi strada Copacului trăsnit. Pe aceeaşi stradă locuieşte şi amiralul de Coligny ; are de multe ori treabă la palat şi i se întîmplă să treacă pe lîngă mînăstire, unde îndărătul unei ferestre zăbrelite stă ascuns cineva, de ieri încă, pîndind mereu, fără istov.

---

[1] Frumoase iubiri (fr.).

Carol al nouălea îi spune „părintele meu Coligny", dar azi îl așteaptă în zadar. E a douăzecea zi a lunii. Îndărătul zăbrelelor pîndește cineva. Guise bate mingea cu Carol, dar în gîndul lui, sub chipu-i luminos, deschis, stăruie vorbele „la pîndă". Se gîndește că, de ieri încă, maestrul de ceremonii, care-i în slujba lui, a băgat pe cineva în mînăstire. Lîngă omul acela se află o pușcă, iar el stă la pîndă. Pîndește.

Madame Catherine nu poate fi văzută, apartamentele ei sînt păzite cu strășnicie ; a fost așezată strajă și în fața ușilor și în spatele lor ; sprijinindu-se în baston, bătrîna se mișcă, încetișor, de la o ușă la alta. Se uită iscoditoare la fiecare soldat, iar soldații privesc peste capul ei, cu ochii ațintiți în gol. „Stă la pîndă", își spune Guise. Și se gîndește la fereastra cu zăbrele. Starețul, bătrînul său preceptor, i-a pus la dispoziție locuința lui pentru fapta care se pregătește. Maestrul de ceremonii i-a fost trimis de o rudă, pușca i-a fost dată de altă rudă, iar omului care pîndește i s-a făgăduit că va scăpa de spînzurătoare. Și acum stă la pîndă.

În această a douăzecea zi a lunii avea loc și o reprezentație teatrală în care regele Franței făcea pe actorul în fața întregii Curți. În dreapta era paradisul, în stînga iadul, așa cum este și bine, și drept. Intrarea paradisului era păzită de trei cavaleri : Carol al nouălea și cei doi frați ai săi ; niciodată nu fuseseră văzuți atît de uniți. În iad se zbenguiau prostește și obscen niște draci mai mari și mai mici. Fundalul înfățișa Cîmpiile Elizee, locuite de douăsprezece nimfe. Totul ar fi fost deci foarte bine dacă ar fi rămas așa, dar spre a se obține un efect dramatic trebuia să intervină dezordinea, și de aceea o ceată de cavaleri rătăcitori porni să atace paradisul. Dar fură înfrînți de Carol și de frații săi și fugăriți pînă în iad. Purtau de altminteri barbișoane și pieptare ponosite.

„Margot ! Ce-ar fi să plecăm de aici, e timpul să te dezbrac, frige carnea pe tine !"

Iar Guise își spune : „Stă la pîndă. Blestematul de Maurevert pîndește. Starețul, care-l urăște pe capul protestanților, și maestrul de ceremonii, pe care Condé l-a călcat în picioare, stau la pîndă !"

„Sînt regele Franței și apăr paradisul, își spune și Carol. În iad cu voi, barbișoane și pieptare ponosite ! E adevărat că și cumnatu-meu și chiar și părintele meu sînt de-ai voștri. Dar asta n-are nici o însemnătate acuma, doar joc teatru. Jupiter îmi invidiază lărgimea pieptului, și pulpele-mi nu pot fi asemuite decît cu acelea ale lui Hercule !"

Întru acestea Mercur și Cupidon pogoriră din cer, călărind pe un curcubeu ca toate curcubeiele, luminat de după niște nori. Cei doi zei se iviseră nu numai spre a demonstra curioasa artă a mașinilor, ci și pentru a da semnalul de începere a baletului. La rugămintea nimfelor, cei trei cavaleri ai paradisului le condu-

seră pînă în mijlocul sălii. Exercițiile acestor făpturi nemuritoare, care erau de fapt numai niște actrițe, durară mai bine de un ceas ; în tot acest timp, oamenii cu barbișoane și cu pieptare ponosite rămaseră expuși, în iad, batjocurii dracilor îmbrăcați în roșu.

„Margot ! Hai să plecăm fără întîrziere, e timpul să te dezbrac, frige carnea pe tine !"

La pîndă în dosul gratiilor, la pîndă în spatele străjilor.

„Margot ! Hai !"

La pîndă.

„Eu, regele, sînt cel mai puternic dintre toți. La sfîrșit vom sălta în brațe nimfele, iar eu o voi ridica pe cea mai grea !"

La pîndă. N-are decît să se mai scurgă o zi, n-au decît s-o mai petreacă în jocuri și serbări, costumîndu-se în fața doamnelor, care de care mai năstrușnic ori mai luxos : Navarra în turc și Guise în amazoană. Asta nu poate împiedica, însă, ca în sfîrșit să vină și a douăzeci și doua zi a lunii, vineri, dar încă din ziua de nouăsprezece, în locuința starețului, între Copacul trăsnit și Luvru...

La pîndă.

VINERI

Amiralul Coligny, Gaspard senior de Châtillon, era un om prea de vază, prea puternic, spre a ieși vreodată singur, neînsoțit. Toată viața și-o petrecuse în mijlocul oștilor pe care le comandase sau în consilii, fie ca favorit al regilor, fie ca răzvrătit împotrivă-le. Acum, cînd regele Carol al nouălea îi spunea „părintele meu", unii îl urau de moarte, iar alții tremurau pentru viața lui, deși cu mai puțin zel. În dimineața acelei zile de vineri, plecînd spre Luvru, era înconjurat de trupuri omenești ca de un meterez. Domnul amiral vorbi în taină cu regele despre afaceri bănești : și anume despre soldele pe care le datora lefegiilor nemți încă din războiul trecut, cînd luptaseră unul împotriva celuilalt.

După consfătuire, domnul amiral îl însoți pe regele Franței la jocul cu mingea. Îl privi cum începe jocul chiar cu ginerele domnului amiral și cu un al treilea, care nu era altul decît Guise, pînă nu demult dușmanul său, iar acum, după porunca regelui, proaspăt prieten. Apoi domnul amiral ceru îngăduința să se retragă, spre a se înapoia în strada Copacului trăsnit ; pe drum citi niște scrisori. Spre a nu-l tulbura, gentilomii săi rămaseră ceva mai în urmă. Așa încît domnul amiral trecu prin piața din fața mînăstirii Saint-Germain fără a fi apărat de cineva. Se auzi o împușcătură și apoi încă una. Primul glonte, un glonte de aramă, zdrobi degetul arătător al domnului amiral, al doilea îl răni la brațul stîng.

Domnul amiral nu-şi pierdu cumpătul. Arătă însoţitorilor săi speriaţi fereastra prin ale cărei gratii mai ieşea încă o trîmbă subţire de fum. Doi gentilomi alergară într-acolo, dar din spatele casei se şi auzi tropotul unui cal pornit în galop. Pe un al treilea gentilom domnul amiral îl trimise la rege să-i dea de veste despre cele întîmplate. Jocul nu se terminase încă, dar Carol se retrase imediat. Era mînios şi înspăimîntat. Rosti :

— Ucigaşul îşi va ispăşi fapta ! şi mai încercă să adauge : Oare niciodată n-am să am linişte ? dar îi clănţăneau dinţii în gură, cu toate că ducele de Guise şi alţi binevoitori îl încredinţau că era vorba de fapta unui nebun.

Cei doi gentilomi care alergaseră după făptaş se înapoiară la domnul amiral ; acesta îi aşteptase, fără să se clintească, chiar pe locul unde îl loviseră gloanţele. Gîfiind, cei doi arătară că ticălosul le scăpase prin uliţele strîmte din jurul mînăstirii şi că acum trebuia să fie departe. Izbutiseră totuşi să-l recunoască : era un domn de...

— Destul ! porunci domnul amiral. Nu vreau să-i ştiu numele. Cred că sînt grav rănit, poate voi muri. Nu vreau să ştiu cine-i acela pe care, dintr-o slăbiciune prea omenească, l-aş putea urî în cea din urmă clipă.

Vreo doi inşi îl sprijiniră ca să-şi poată urma drumul, căci pălise şi sîngele îi curgea gîrlă. Dar ceilalţi gentilomi, care îi urmau, vorbiră în şoaptă despre împrejurările ciudate în care se petrecuse fapta :

— S-a ascuns sub patul lui Guise cu gîndul să-l ucidă. Cum de a vrut să-l răpună în acelaşi timp şi pe cel mai mare duşman al lui ? Vai de noi dacă la mijloc e mîna lui Guise, şi numai a lui poate fi !

— Facă-se voia domnului ! rosti domnul amiral în casa din strada Copacului trăsnit către oamenii săi care, văzîndu-l venind plin de sînge, căzură în genunchi, speriaţi de moarte.

Ambroise Paré era un iscusit chirurg şi totodată protestant. Îşi puse dar în joc toată arta lui, după ce mai întîi invocă pentru sine însuşi şi pentru pacientul său îndurarea celui-de-sus. Trebui să împlînte cuţitul de trei ori pînă să poată tăia degetul zdrobit. Domnul amiral suferi, se înţelege, dureri cumplite. Din pricina lor, cu toată răbdarea şi cu toată seninătatea sufletului său, îşi pierdu cunoştinţa. Cînd regele Navarrei şi prinţul de Condé sosiră la palatul lui, încă nu putea vorbi. De aceea îngădui ca vizitatorii să-i povestească tot ce ştiau şi tot ce se spunea la Curte şi în oraş. Căci adevărul galopa mai repede decît o putea face ucigaşul pe şargul său. Ucigaşul fusese năimit de Guise.

În sfîrşit Coligny izbuti să rostească :

— Asta-i frumoasa împăcare pe care a chezăşuit-o regele ?

Se vedea că face apel la judecata domnului, căci, săltîndu-şi ceafa peste marginea pernelor, îşi îndreptă pupilele în sus, tot mai sus, pînă cînd nu se mai văzu din ele, sub gene, decît o

dungă subțire. Avea obrajii supți, iar gura severă se deschisese de parcă renunțase să mai dea comenzi și aștepta ca ele să vină de sus. Tîmplele îl dureau, dar cutele adînci de pe fruntea luminată din plin păreau a voi să străpungă norii. „Mai bine sufăr martiriul decît să mă reneg pe mine și să te pierd pe tine, o, doamne !"

Așa vorbea chipul domnului amiral iar fața-i părea în același timp resemnată și mîndră.

Navarra și Condé își spuseră, se înțelege, în gînd, că, orice s-ar zice, domnul amiral era răspunzător pentru moartea bătrînului de Guise ; cel puțin așa se credea. Și găseau foarte de înțeles că amiralul nu voia să recunoască. După cum înțelegeau de asemenea prea bine că fiul celui răpus nu renunțase niciodată cu adevărat să se răzbune. Acum, însă, gîndea Henri, setea de răzbunare e potolită. E destul un deget. Eu nu pot pedepsi moartea mamei mele nici măcar zdrobind un deget. Înfățișarea bătrînului și comparația cu propriile sale dureri îl făcură să lăcrimeze.

Mai puțin simțitor și delicat, vărul Condé rosti pe șleau ceea ce gîndea :

— Domnule amiral, nici măcar regele nu putea chezășui împăcarea dumneavoastră cu Guise. Trebuia să vă feriți singur de omul al cărui tată a fost ucis.

— Nu de către mine ! îl încredință Coligny din toate puterile.

Îi privi, vru să se ridice ; dar mișcarea ce o făcu îi pricinui o durere atît de cruntă în braț, încît fu aproape să țipe. Slujitorul și pastorul său de casă se grăbiră să-l ajute. Condé tăcu stînjenit.

— Eu, rosti solemn Coligny, n-am vrut moartea lui Lorena și n-am știut nimic dinainte. El însă a urzit planul să mă ucidă și acum și l-a adus la împlinire prin mîna fiului său. Eu nu m-am gîndit însă să-l răpun. Ăsta-i adevărul. Așa să-mi ajute dumnezeu !

Îl ascultau și se părea că și dumnezeu îl ascultă. Navarra și Condé salutară și se retraseră, dar nu numai fiindcă așa îi rugase chirurgul. Condé era intimidat și retractă categoric, față de vărul său, învinuirea ce o adusese. Henri tăcea ; în sinea lui nu credea nici o iotă din spusele domnului amiral. Mai mult, era încredințat că Guise avea motive temeinice să-l urască de atîta vreme pe Coligny. Înarmase mîna unui ucigaș împotriva celui care pusese cîndva la cale moartea tatălui său. Glontele ucigașului țintise în mai mică măsură sau poate chiar de loc în căpetenia protestanților. „N-au țintit să ia viața conducătorului nostru. și prin urmare nici noi ceștilalți n-avem a ne teme pentru viețile noastre. Margot ! tresări el, dar continuă să-și spună în gînd : Nici bătrînul n-are să moară. Îi place să fie solemn și să invoce numele domnului chiar în împrejurări cam îndoielnice. Margot !" strigă în același timp, furtunoasă, inima sa, și Henri iuți pasul.

Ambroise Paré își pregăti uneltele spre a fi gata să amputeze și brațul rănit. Cornaton, credinciosul slujitor al amiralului, și pastorul său de casă, Merlin, plîngeau, în timp ce tălmaciul său german, pe nume Nikolaus Müss, privea dus pe gînduri trupul mare și chinuit al omului pe care-l respecta și-l iubea.

— Și de data asta e o vineri, ca atunci cînd a fost răstignit domnul nostru Isus Hristos, murmură el în tăcerea care se lăsase în odaie.

Între acestea Navarra făcu ceea ce simțămîntul onoarei îi poruncea să facă. Împreună cu Condé și cu tînărul La Rochefoucauld se duse la Carol al nouălea și se plînse de atacul îndreptat, prin persoana domnului amiral, asupra lui și a tuturor celor de-o credință cu el. Carol abia putea vorbi ; la urma urmei, era mai greu lovit decît Henri. Bolmoji numai că rănile amiralului erau și rănile lui — degetul, brațul său ! Și spre a le dovedi voința lui de a răzbuna mișelia, le purtă brațul și degetul său prin fața ochilor. Dar maică-sa nu-l lăsă să sfîrșească, căci era și dînsa de față : *Madame* Catherine deschisese ușa de îndată ce aflase de venirea seniorilor protestanți.

— Întreaga Franță e rănită ! rosti dînsa. La ce ne mai putem aștepta acum ? Doar să-l atace și pe rege, în patul lui !

Și arătă că e cuprinsă de o mare spaimă, înfricoșîndu-l și pe fiul ei. Căci acesta încă nu voia să creadă că maică-sa complota cu alții împotriva lui. Și chiar Navarra, care știa foarte bine asta, începu totuși să șovăie : *Madame* Catherine izbutise aproape să-l convingă, căci, în felul ei, era sinceră. După părerea bătrînei, încercarea de a-l ucide pe Coligny venise prea devreme ; Guise lucrase de capul lui.

Navarra nu mai ceru încă o dată ca regele să-i îngăduie lui și alor săi să plece din Paris, dat fiind că în oraș erau pîndiți de primejdii. Luă cunoștință bucuros de făgăduiala că însuși regele îl va vizita pe domnul amiral.

— Și eu, adăugă repede bătrîna regină.

Atîta mai lipsea, ca sărmanul ei băiat să stea de vorbă în lipsa ei cu așa-numitul lui părinte !

Rănitul suferi între timp două incizii în braț, menite a îndepărta glontele. Luîndu-ți privirea de la carnea torturată și aducînd domnului ca jertfă durerea biruită, îți păstrezi mai bine curajul decît dacă stai cu ochii țintă la rană și nu vezi decît o parte însîngerată și ciuntită din trupul tău pieritor. Domnul amiral îi mîngîie dar pe cei aflători acolo, pînă cînd pastorul Merlin se dumeri, în sfîrșit, asupra datoriei sale. Și îndreptă o rugă fierbinte către dumnezeu, ce veni tocmai la timp, căci rănitul pierduse, pînă a fi pansat, atîta sînge, încît fu cuprins de o îngrijorătoare slăbiciune. Chirurgul, posomorît, rosti și el o rugăciune în gînd cînd își lipi urechea de pieptul pacientului.

Cînd domnul amiral deschise, în sfîrșit, din nou ochii, mulțumi în primul rînd domnului, cît putu de tare, pentru rănile cu care

fusese blagoslovit. Dacă dumnezeu l-ar fi osîndit după păcatele sale, cît de mari ar fi trebuit să-i fie suferințele ! Iar pastorul înțelese ceea ce bolnavul însuși nu înțelegea : anume că cel ce se adresa astfel lui dumnezeu voia de fapt să arate cît de nedrepți fuseseră ucigașii săi. Adevărata credință nu poate îngădui, însă, un asemenea lucru, și Merlin îi atrase luareaaminte lui Coligny. Drept care, amiralul declară îndată că-i iartă pe ucigași. Cu toată umilința de care era în stare în clipele acelea, înălță o rugă spre cel-de-sus, cerîndu-i îndurarea.

— O, doamne ! Ce s-ar întîmpla cu noi dacă ai ține seama de toate păcatele noastre ? Îndură-te de robul tău și nu uita că i-am alungat de la mine pe idolii născociți și nu m-am închinat decît ție, vecinicul părinte al lui Isus Hristos !

Prin idoli născociți domnul amiral înțelegea pe sfinții bisericii catolice, dar și pe Marte și Ceres, a căror nerușinată dar superbă goliciune susținea un cămin în plin palat regal, sau pe Pluto și Jupiter, întruchipați, la baluri mascate, de regele pe jumătate despuiat. Coligny nu iubea lumea adevărată în care trăia, cu toate că luptase atîta ca s-o stăpînească ; nu credea în ceea ce exista aievea, adevărul stătea pentru el numai în ceea ce era de nevăzut. De aceea îi spunea și lui dumnezeu, cu care vorbea adesea : „Dacă va trebui totuși să mor, să mă primești îndată în împărăția ta, alături de preafericiți". Amiralul Coligny fusese nevoit să lupte toată viața pentru o lume vrednică de dispreț ; acum ar fi fost bucuros să afle în sfîrșit liniștea și pacea.

Îl apăsa totuși ceva, voia totuși să-l convingă de ceva pe dumnezeu, care poate că vedea altfel lucrurile. Acest ceva îi însoțise neauzit vorbele rostite mai înainte către înaltul cerului ; acum însă se hotărî să spună cu glas tare ce avea pe inimă :

— Nu sînt vinovat de moartea ducelui de Lorena. Dumnezeule ! Nu eu l-am ucis !

Își descărcase sufletul, spusese ce avea de spus ; întrebarea era numai dacă aceste vorbe urcaseră acolo unde trebuiau să ajungă și dacă erau ascultate. Privirea plină de teamă părea că le urmărește drumul. În clipa aceea intră regele Franței.

Prînzise, căci se făcuse ora două, și plecase apoi spre casa lui Coligny însoțit de maică-sa, de fratele său d'Anjou și de mulți seniori, printre care Navarra împreună cu cîțiva de aceeași credință cu el. Apropiindu-se de patul rănitului, Carol al nouălea îi spuse :

— Părintele meu, domnia-ta ești rănit, dar de durut mă doare pe mine. Jur să te răzbun atît de cumplit, încît osînda să rămînă în vecii vecilor în amintirea oamenilor !

Auzind aceste vorbe, *Madame* Catherine și fiul ei d'Anjou începură a se simți cam stingheriți. Căci toate privirile se îndreptară, ca la poruncă, asupra lor. Și băgară așijderea de seamă că cei mai mulți din cei aflători acolo erau protestanți. Dar

știau că ducele de Guise luase măsurile cuvenite în jurul casei. Într-u acestea, auziră cum bătrînul răzvrătit își încredința soarta singurului său prieten, regele. Cîte griji își mai făcea omul ăsta care nu mai avea mult de trăit !

— Nu-i o rușine, sire, rosti Coligny, că ducele de Alba află îndată tot ce se vorbește în consiliul vostru secret ?

Catherine de Medicis își spuse însă că rău ar fi fost dacă s-ar fi întîmplat cumva altminteri. Căci pentru o neînsemnată prințesă italiană puterea supremă era întruchipată numai de Casa de Habsburg. Regatul ? Își dădea toate silințele să-l țină în picioare, și în aceste clipe de grea cumpănă făcuse jurămînt să-l apere din toate puterile împotriva ereticilor care voiau să-l dărîme. Toate astea le făcea pentru dînsa, numai pentru făptura-i firavă și îmbătrînită, dar izvorul puterii și-l trăgea din supunerea față de împărăția care stăpînea lumea.

Cînd Coligny își sfîrși cuvîntarea, care nu fusese altceva decît o lungă plîngere și un evident abuz al situației sale privilegiate de muribund, mai ceru să i se îngăduie și o convorbire fără martori cu îndureratul și îndatoritorul Carol. Regele pofti pe maică-sa și pe fratele său să se depărteze de lîngă pat. Aceștia se dădură înapoi pînă în mijlocul odăii. În clipa aceea nu erau în jurul lor decît protestanți ; un mare număr de seniori protestanți aveau în mîna lor pe bătrîna regină și pe fiul ei favorit. „Sîntem în mîna voastră, în clipa asta voi sînteți mai tari. Dar un singur lucru-i bine, că nu-mi semănați ! Voi credeți în puterea legii ; și de asta veți fi înfrînți. De atîtea ori mi-am călcat în picioare edictele și mi-am bătut joc de libertatea conștiinței, de care voi faceți atîta caz, și de fiecare dată m-ați crezut, iar acum aveți să vă încredeți în cuvîntul nenorocitului de fiu-meu ! N-am ce vă face ; vă meritați soarta. Sînt sigură că nu vă veți atinge de mine, nici măcar în clipa asta cînd stă în puterea voastră s-o faceți ; în curînd, însă, veți fi pierdut și ultimul prilej !"

Așa gîndea *Madame* Catherine, potolindu-și totodată și frica ; din cînd în cînd arunca o privire fugară și vicleană în jur, dar obrazu-i mare și pămîntiu rămînea mereu grav și demn. În același timp, trăgea cu urechea și la ce se vorbea lîngă pat, dar din păcate n-auzea nimic. Foarte liniștită, hotărî deci să pună capăt convorbirii care o nemulțumea ; se apropie din nou de pat, iar protestanții nu făcură nici o mișcare spre a o opri : era doar *Madame* Catherine ; își sfătui fiul să nu-l obosească prea tare pe rănit. Carol răspunse mînios că știe el ce are de făcut și-i mai aruncă alte asemenea vorbe, la care dînsa se așteptase de altfel. Sigur, ambițiosul muribund l-a atîțat împotrivă-i. Continuă așadar să stăruie, pînă cînd Carol îi strigă în obraz :

— E foarte adevărat ce spune amiralul ; în Franța regii pot aduce supușilor lor și bine, și rău. Preluînd regența, ați căpătat și această putere de a face și bine, și rău, doamnă.

Carol vorbise tare și fusese auzit de toți. Acum moartea amiralului deveni un lucru hotărît, chiar dacă mai înainte ar mai fi putut încăpea vreo îndoială. Mai bine s-ar fi îndurat dumnezeu de el și ar fi murit în clipa aceea.

Mînia regelui nu putea fi îmblînzită cîtă vreme era încă în încăperea aceea, în preajma patului pe care se chinuia părintele său rănit, a chirurgului, care îi arătase glontele de aramă, a pastorului, în fața căruia îngenuncheau protestanții, spre a se ruga împreună cu el, și încă a cuiva, oricine ar fi fost, care murmura : „Și de data asta e o vineri".

Carol oferi părintelui său adăpost la Luvru ; mai mult nici nu putea face. Iar lui Navarra îi spuse, apucîndu-l de umăr, ca să fie mai aproape de el :

— Lîngă tine, dragă frate ! Odaia care a fost aranjată anume pentru sora ta, ca să poată intra de-a dreptul la voi — la tine și la Margot. Dacă vrei, i-o dau părintelui meu.

Henri îi mulțumi. Vorbele regelui îl liniștiră. Cele ce se petrecuseră lîngă patul rănitului îl tulburaseră ; de-abia atunci își dăduse seama de toată însemnătatea încercării de asasinat. Dar de vreme ce Carol îi dă adăpost înăuntrul Luvrului, și chiar odaia surorii, care comunică de-a dreptul cu a sa... Bătrîna e învinsă, ce mai ! Iată, întoarce spatele și iese legănîndu-se.

După ce regele, maică-sa și suita se depărtară, în catul de jos al casei avu loc o consfătuire a prinților și gentilomilor protestanți. Mai mulți cerură ca domnul amiral să fie scos fără întîrziere din Paris și dus la castelul său Châtillon. Erau cei care văzuseră, din locul unde se aflau, chipul reginei în clipa plecării ; și acest chip, pe care *Madame* Catherine nu se putuse stăpîni să și-l arate pînă la sfîrșit, îi îndemna să se încăpățîneze în părerea lor. Téligny, ginerele domnului amiral, li se împotrivi însă : se temea că regele s-ar putea simți jignit de neîncrederea ce i s-ar fi arătat. Navarra hotărî :

— Domnul amiral să fie mutat în Luvru, lîngă odaia mea. Nu ne va despărți decît o ușă deschisă. În jurul patului său vor veghea zi și noapte gentilomii mei.

Îi bătea inima în timp ce vorbea. Dar își rosti totuși gîndul pînă la capăt, și cei mai mulți îl aprobară, de parcă le-ar fi așteptat răspunsul sau s-ar fi temut că nu-l va primi.

Apoi urcară din nou sus. Rănitul fu iar pansat, și toate privirile se îndreptară spre carnea sfîrtecată. Cineva anunță rezultatul consfătuirii, iar Coligny, ridicînd ochii spre cer și aducînd jertfa chinului său, răspunse simplu :

— Da.

Într-un colț, un om murmura mereu, într-o limbă străină, cîteva cuvinte, mereu aceleași.

Ce vesel e un oraș agitat ! La Paris tot mai continuă nunta, și atît Curții cît și mulțimii de jos sau tîrgoveților mai de vază li se oferă spectacole din ce în ce mai tari. Surprize, evenimente uluitoare, adevărate reprezentații de teatru fără bani ! Aproape în fiecare oră se împlinește cîte o dorință, căci, la drept vorbind, cine nu nutrește gînduri rele chiar dacă tremură ? Acum însă răul vine de la sine și cel care l-a dorit n-are nici un amestec — se bucură doar de fiorul ce-l încearcă. Să vină tot alte și alte grozăvii !

Regele bandiților a luat-o de nevastă pe prințesa noastră, asupra celeilalte căpetenii a ereticilor s-a tras cu pușca. Una după alta. Se întoarce lumea pe dos ; n-are decît ! Acum i s-a pus pază puternică în jurul casei. Ia să mergem să vedem și noi dac-o fi adevărat că-l păzesc cincizeci de archebuzieri. Ei, ei ! Nu împingeți, nu trageți ! Sîntem doar popor și oameni onorabili. Vezi, e așa cum ți-am spus. De ieri, bătrînului eretic i s-a făcut frică și l-a rugat pe rege să-l ia sub paza lui. Da să vedem cine te-o păzi pe tine, Carol, cînd vor trece la atac oamenii lui Guise ! Ia uite-l și pe frumosul nostru duce ! Se arată poporului, mai ales femeilor. Trăiască Guise ! Da ce face ? Cum, tu, eroul visurilor noastre, fugi din fața hughenoților ?

Căci așa stăteau lucrurile. Această a douăzeci și treia zi a lunii nu începuse tocmai bine pentru popularul de Guise. Se părea că glontele de aramă tras asupra lui Coligny îl lovise și pe el. El însuși, fratele lui și cardinalul de Lorena erau suspectați și se aflau numai în chip provizoriu în libertate. Oamenii lor din mînăstirea Saint-Germain fuseseră arestați, justiția își urma cursul și regele jurase că nu se va sfii să-i osîndească și pe ei, dacă vinovăția le va fi dovedită. Pînă una-alta se depărtaseră de Curte, părăsiseră Parisul, apărați de o suită strălucitoare. Dar era numai o înșelătorie. Se puteau întoarce oricînd i-ar fi chemat *Madame* Catherine.

Dacă ar fi să judecăm lucrurile după ceea ce se vădea la prima ochire, în ziua aceea *Madame* Catherine părea să fi pierdut partida. De fapt, însă, stăpînea situația mulțumită singelui ei rece și încrederii în sine, iar acestea porneau din convingerea că a vieții înseamnă a face rău, din convingerea că dînsa înțelegea legile vieții, pe cînd ceilalți li se împotriveau. Astrologul îi arătase de altminteri cum se vor orîndui întîmplările ce aveau să vină.

Pînă la căderea nopții, se resemnă a rămîne numai martoră măsurilor luate de feciorul ei : paza puternică din strada Copacului trăsnit și altele asemenea. După porunca sărmanului ei fiu, toate casele din împrejurimi erau înțesate de gentilomi protestanți. Carol se interesa fără încetare de starea rănitului. De altminteri și maică-sa o făcea și nu numai din fățărnicie. Dar era foarte important dacă starea lui Coligny se îmbunătățea.

Veștile primite spuneau că amiralul merge spre bine, drept care *Madame* Catherine hotărî : cu atît mai rău pentru el. Și tocmai gîndurile-i ascunse o îndemnară s-o trimită pe fiica ei, tînăra regină a Navarrei, să-l viziteze pe amiral.

Margot își adunase cunoștințele nu numai din cărți ; învățase să cunoască în bună măsură și oamenii, mai ales în ultima vreme. Pricepuse că hughenoții, ce voiau să pară atît de fioroși, erau la drept vorbind mai nevinovați și mai lipsiți de apărare decît niște miei. Dumnezeul lor îi făcuse așa, dîndu-le conștiință, iar ei, spre marea lor nenorocire, o țineau veșnic trează. Ascultătoare, Margot îndeplini dar porunca înfricoșătoarei sale mame. Mai înainte, *Madame* Catherine îi păruse a face parte din viața de toate zilele, deși sub oblăduirea bătrînei această viață de fiece zi putea să capete o înfățișare cumplită. De cînd iubea, însă, Margot începuse a o privi cu alți ochi pe mama ei, iar un glas, glasul dragostei, îi punea întrebarea dacă mai putea să încuviințeze faptele doamnei Catherine. Glasul nu căpăta însă nici un răspuns. „Ar însemna să fac ca hughenoții, își spunea Margot. Totuși, să ne ducem la domnul amiral acasă, să vedem cum îi merge, iar după aceea să-i spunem mamei că-i pe moarte; oricum i-ar fi, îi spunem că-i pe moarte. E mai sigur."

Îl găsi pe bolnav mult mai bine. Coligny încercă chiar să se ridice, spre a o primi pe regina Navarrei. Ea nu-i îngădui, dar cînd pastorul intonă un psalm spre a mulțumi lui dumnezeu și cei cîțiva oameni de rînd din încăperea fără podoabe îngenunchează, ca să cînte și ei în cor, îngenunche și dînsa și cîntă laolaltă cu ceilalți. E adevărat că inima îi bătea mai repede în timp ce cînta. Dar, mai întîi și întîi, suita îi rămăsese jos iar ușile și ferestrele erau închise, și apoi, față de mieii ăștia ! Ăștia n-au să se ducă s-o trădeze.

Dar și d'Anjou primi o însărcinare din partea mamei sale ; și orîndui în așa fel lucrurile încît paza dată lui Coligny să fie pusă sub comanda unui înverșunat dușman al acestuia, un oarecare de Caussens. Din clipa aceea, regele Navarrei întîmpină tot felul de greutăți și trebui să se amestece mereu în toate mărunțișurile. Gentilomii amiralului erau siliți să se certe cu de Caussens pentru fiecare armă pe care o duceau în casa lui Coligny. Purtarea lui de Caussens făcu să se ceară din nou transportarea lui Coligny la Châtillon. Se împotriviră, însă, aceiași ca și la prima consfătuire : amiralul și ginerele său, Condé și Henri de Navarra. Căci se bizuiau mai departe pe Carol. Dar cu acesta se întîmplau între timp lucruri neașteptate.

La început nu se petrecu nimic deosebit ; regele se culcă în pat de față cu mai mulți gentilomi, printre care și Navarra, deși acesta era frînt de oboseală din pricina alergăturilor în legătură cu paza domnului amiral. Așa încît îndată după ce se culcă regele, se retrase și el în odaia lui. Gentilomii săi îl însoțiră. Regina încă nu venise ; i se spuse că se afla în odaia de studiu,

unde se ruga. Era un lucru care ar fi trebuit să le dea de bănuit tuturor, și mai ales lui Henri ; Margot să se roage singură, față în față cu dumnezeu ! Însemna că ceva o neliniștea și îi apăsa cugetul. Petrecuse seara la mama ei, se așezase pe un sipet și încercase să citească, așa cum făcea de obicei.

Bătrîna primise vizite ; mai întîi intră d'Anjou, iar mai tîrziu alți cîțiva inși ; numai unul dintre ei era francuz, un domn de Tavannes. Ceilalți trei erau de fel din Italia. Prințesa de Valois își dădu seama că venirea lor trebuie să fie semnalul unor întîmplări neobișnuite. Își aminti dintr-o dată de observații asemănătoare pe care le făcuse cu alte prilejuri și din care, atunci, nu trăsese nici o concluzie. Acum nu mai putea rămîne nepăsătoare. Stînd pe sipet, în celălalt colț al odăii, ciuli urechile și, părînd cufundată în infolio-urile ei, prinse din zbor cîteva vorbe italienești rostite printre dinți. Nu vesteau nimic bun. Amiralul Coligny era sortit pieirii, iar toți cei ce se aflau adunați acolo, în frunte cu mama ei, erau hotărîți să smulgă încuviințarea regelui.

Sărmana Margot se zăpăci așa de tare, încît, în loc să simuleze că nu aude și nu vede nimic, se uită întrebătoare la maică-sa. Dar întîlnindu-i privirea, *Madame* Catherine o ocărî cumplit. Ea, care nu ridica niciodată glasul, care putea să și bată fără a părea mîniată, trase cîteva înjurături italienești, rosti și un cuvînt ce însemna „tîrîtură", și-i porunci s-o șteargă de-acolo. De aceea sărmana își căutase un refugiu în ruga de una singură. Știa prea multe și nu le putea spune decît atoateștiutorului. Cînd scumpul ei soț întrebă de ce întîrzie atîta, îi ascultă de îndată chemarea și-l găsi în pat, înconjurat de cel puțin patruzeci de hughenoți. Pe cei mai mulți nu-i cunoștea ; era măritată de prea puțin timp cu regele lor. Vorbeau cu toții de-a valma despre nenorocirea întîmplată domnului amiral. Și erau hotărîți : cum s-o lumina de ziuă, vor cere regelui să le facă dreptate împotriva ducelui de Guise ; că, de nu, își vor face singuri dreptate ! Așa trecu timpul și nimeni nu închise ochii.

UNDE-I FRATELE MEU ?

Se duseră în odaia de dormit a regelui. Straja nu-i opri, căci erau *Madame* Catherine cu fiul ei d'Anjou și cu cei patru sfătuitori. Carol al nouălea sări în sus, crezînd că veneau să-l omoare. O recunoscu, însă, pe maică-sa, care-i spuse să se scoale. Iar cînd fu în stare s-o asculte, *Madame* Catherine îl sperie mai întîi spunîndu-i că-i pierdut. Erau în joc tronul și viața lui. După care dădu cuvîntul celorlalți. Aceștia îi dovediră, citînd multe amănunte, că amiralul adunase detașamente de elvețieni și de germani, față de care puterea regală era neputincioasă.

— Ei, mai zi-i și acum părintele tău ! i se adresă tăioasă bătrîna.

La rîndul lor, catolicii erau hotărîți să ia în sfîrșit armele împotriva protestanților, dar nu mai voiau să aibă nimic de-a face cu Curtea.

— Slăbiciunea ta te-a depărtat de amîndouă partidele și amîndouă te socotesc acum dușman, îi spuse fratele său d'Anjou, care nu-i vorbise niciodată pînă atunci pe un asemenea ton.

Pe d'Anjou, încaltea, Carol îl înțelese, și-l mai înțelese și pe domnul de Tavannes. Dar vorbăria celor trei italieni îi păru cu atît mai greu de deslușit cu cît îi vorbeau mai tare și mai obraznic în franțuzește. I se adresau cu toții așa cum nu s-ar fi cuvenit față de un rege. Și chiar numai din acest singur motiv, Carol se trezi deodată într-o situație cum nu se poate mai neplăcută. Un rege este la fel de intangibil ca în efigia lui și-i ține departe pe oameni prin felul de a sta, de a păși, de a privi din colțul ochilor.

Așa încît și Carol al nouălea își îndreptă spinarea, încercînd să pară mai înalt decît era, dar se încurcă în cămașa de noapte. Privi din colțul ochilor și-i luă de sus pe cei care năvăliseră peste el : justiția își urmează cursul.

— Vinovăția familiei Guise e dovedită. Îi voi pedepsi. Așa vreau și așa voi face.

Madame Catherine :

— Nu tu vrei așa. Asta-i dorința hughenoților tăi și tu ești unealta lor, sărmanul meu fiu. Iar dacă i-ai întreba pe cei din familia Guise, ți-ar spune că n-au făcut decît să împlinească ordinele mamei și ale fratelui tău ; pentru că noi, și numai noi, am poruncit să se tragă asupra amiralului, ca să te salvăm pe tine.

Mărturisise și această grozăvie fără a ridica glasul, ba dăduse chiar din umeri. De aceea regele nici nu înțelese pentru moment ce însemnau la drept vorbind cuvintele ei. Aproape liniștit, o întrebă :

— Tu ai poruncit ? Nu se poate, mamă !

Madame Catherine ședea în fața lui, îl privea de jos în sus și nu-l scăpa din ochi. Cei trei italieni erau gata s-o ia de la capăt. D'Anjou le făcu însă semn să tacă ; numai cu mare greutate își stăpînea tremurul trupului. Era clipa cea mai primejdioasă ; degeaba o sfătuise fiul preferat pe bătrîna regină să nu spună adevărul. După părerea ei, însă, adevărul putea să fie usturător ca o vargă și, deci, bun de folosit față de sărmanul Carol.

— Eu am poruncit, întări dînsa.

Ședea în fața lui, îl privea de jos în sus și urmărea tot ce se întîmpla cu el, cum mai întîi păli, cum se roși apoi, cum făcu o mișcare grăbită spre ușă, dar rămase totuși pe loc. Mai bine de o secundă păru un lucru hotărît că va chema straja și va da ordin să fie arestați toți cei de acolo, cu maică-sa cu tot.

Dar se întîmplă altfel. Sîngele i se urcă la cap și se clătină pe picioare.

— Ar fi bine să stai jos, fiul meu, îl sfătui *Madame* Catherine și făcu semn celuilalt fiu, celui preferat, să nu mai tremure degeaba. „Nu îndrăznește, măcelarul ! gîndi dînsa despre Carol al nouălea. Dacă m-ar vedea Habsburg, ar fi mulțumit de mine ; dar și stelele au vrut-o. Așa încît totu-i în regulă."

Carol se sprijini de un scaun și mîrîi mînios :

— Ar trebui să vă retrageți la mînăstire, doamnă ; ați făcut din mine ucigașul celui mai bun prieten al meu și ați atras asupră-mi blestemele generației de azi și ale celor viitoare.

Madame Catherine nu se pierdu, însă, cu firea ; avea darul să rămînă liniștită pînă la nesimțire, știind că în cele din urmă asta-i descumpănește pe toți. Nici nu se gîndi să-și schimbe planurile :

— De vreme ce tot ești blestemat, salvează-ți măcar viața și tronul ! Nu-i nevoie decît de o singură lovitură.

Carol înțelese asupra cui trebuia să cadă lovitura. Ca și cum el ar fi fost cel lovit, se prăbuși pe scaun. Săvîrșise o gravă greșeală ; din clipa aceea puteau să sară cu toții cu gura ; fiecare în parte sau împreună, fără să țină socoteală de nimic.

— O singură lovitură, sire, un singur ordin, sire, și împiedicați o grămadă de nenorociri, măcelărirea a mii de oameni.

Carol clătină tare din cap și închise ochii.

— Mahalalele Parisului se înarmează ! exclamă d'Anjou, care căpătase curaj, lovind cu pumnul în masă.

Era adevărat : mahalalele puneau mîna pe arme, dar numai din pricina vorbelor răspîndite chiar de d'Anjou cum că nenumărați hughenoți se aflau în drum spre Paris. Carol îndreptă asupră-i un ochi obosit, în care se citea un nesfîrșit dispreț. Deși era descurajat, zdrobit, continua să se împotrivească în felul lui : se închise în sine și-i disprețui pe ceilalți. De aceea conjurații își îndoiră eforturile îndreptate asupra unui biet om.

— Nu mai poți da înapoi... Nu mai puteți da înapoi... Sire, nu mai puteți.

Glasurile li se încălecau și se învălmășeau, unul îl întărea și-l completa pe celălalt, dar se puteau și recunoaște fiecare în parte : glasul gros al bătrînei, două glasuri sonore italiene și unul țipător, ca de papagal. D'Anjou și de Tavannes scoteau din cînd în cînd cîte un strigăt războinic : „Moarte amiralului !"

Carol răbdă tortura timp de un ceas. Cîteodată îngăima fără să fie auzit de ceilalți, care poate se prefăceau doar că nu-l aud :

— Nu permit să vă atingeți de amiral.

Uneori mai adăuga :

— Nu pot să-mi calc cuvîntul meu de rege.

Dar și-l dăduse unui gentilom francez și uita cu cine stătea de vorbă acum. Așa încît vorbele lui se pierdeau în gol.

Deodată gemu, se smulse din amorțeală și întinse amenințător capul și amîndouă mîinile spre ieșire. „Ce, cheamă totuși garda ?" se întrebă bătrîna cam neliniștită. Dar Carol făcu ceva mult mai ciudat. Întrebă :

— Unde-i fratele meu ?

Se lăsă o tăcere grea ; îl priviră cu toții, se priviră și între ei. Ce o fi vrut să spună și despre cine era vorba ? *Madame* Catherine rosti :

— Fratele tău e aici, fiul meu.

Dar fiindcă răspunsul ei nu schimbă de fel înfățișarea lui Carol, nu mai înțelese nimic. *Madame* Catherine se pricepea foarte bine cînd era vorba de fapte ; dar nu putea înțelege de loc simțămintele. De altfel nici nu fusese de față cînd, într-o seară, sărmanul ei fiu, beat, șoptise la ureche noului său cumnat : „Navarra ! Răzbună-mă ! De asta ți-o dau pe sora mea. Răzbună-mă pe mine și regatul meu !"

Era o simplă întîmplare că, în clipa aceea, tînărul Henri se afla în pat, înconjurat de patruzeci din protestanții lui. Ar fi putut să se scoale. Aveau doar destule de cerut regelui ; de ce amînau înfățișarea cererilor pe a doua zi ? Ar fi putut foarte bine să se ridice chiar acum cu toții, croindu-și drum spre apartamentul regelui, prin forța numărului lor. Ușa ar fi fost făcută țăndări : „Frate ! Ai venit să mă eliberezi."

Dar ușa nici că se clinti, fratele îl lăsa singur și sărmanul simți apropiindu-se sfîrșitul. *Madame* Catherine îi ghici gîndul, căci îl cunoștea prea bine. Acum se știe părăsit, pierdut. Repede, acum, lovitura de grație ! Și bătrîna se ridică de pe scaun, sprijinindu-se în baston, îl apucă pe fiul ei d'Anjou de mînă și rosti cu un glas mai puternic decît vorbise pînă atunci :

— Hai să plecăm de la Curtea asta, să ocolim pierzania și să nu vedem cu ochii noștri catastrofa. Și ce ușor ar fi putut fi oprită ! Dar fratele tău n-are curaj, e un laș !

La aceste vorbe, Carol sări și el în picioare. Laș ! Parcă l-ar fi plesnit cu biciul în obraz. Sub picioare i se deschidea o prăpastie : maică-sa îl părăsea. În mintea lui se ciocneau : onoarea, teama, furia, conștiința, și toate la un loc făceau din el o biată făptură cu fața schimonosită. Se putea foarte bine întîmpla să cadă în genunchi. După cum la fel de bine s-ar fi putut întîmpla să înjunghie pe vreunul dintre ei. Dar Carol alese o a treia cale : turbă. Accesul de furie îl opri, în ultima clipă, să cadă în disperare. Începu să alerge prin odaie și să zbiere, ceea ce îl ațița și mai mult. Găsise ieșirea pe care i-o indicase atît înclinarea lui de a face pe histrionul, cît și firea-i tematoare. Își făcu drum, izbind de perete pe oricine îi stătea în cale. *Madame* Catherine aproape că o luă la fugă, se ascunse după un dulap masiv și așteptă să vadă cît de departe poate merge sminteala fiului său. Căci și în această privință se îndoia de talentele sărmanului ei fecior.

Deodată Carol se opri — în mijlocul odăii, înspăimîntător și dominator, așa cum și voise. Și cu toate că domnea o tăcere adîncă, zbieră : „Liniște !" Iar spre a-și da și mai mult curaj, blestemă numele sfintei fecioare. Apoi dădu glas nebuniei :

— Vreţi să-l ucideţi pe amiral ? Şi eu o vreau. Şi eu o vreau ! urlă el atît de tare încît îl apucară ameţelile. Dar toţi ceilalţi hughenoţi din Franţa — roti ochii fioros şi urlă — să se ducă dracului după el ! Să nu scape nici unul, să nu-mi vie vreunul să se plîngă după aceea. Asta nu, numai asta nu. Ce mai staţi ? Daţi ordinul ! Bătînd din picior, urlă : Ce staţi ? Sau...

Dar nu mai putea fi vorba de nici un „sau", şi nenorocitul o ştia. Se năpustiră spre uşă, se împiedicară unul de altul, căci fiecare voia să iasă mai întîi. Maică-sa rămase cea din urmă ; de pe pragul uşii mai întoarse capul spre el şi-i făcu un semn de neobişnuită admiraţie. Voia adică să-i spună : ai jucat mai bine decît m-aş fi aşteptat. După ce închise uşa, mai trase puţin cu urechea vrînd să afle ce făcea, dar nu se auzi nimic. „Să fi leşinat ? S-ar fi auzit căderea. Cine ştie ce-o fi făcînd ? Greu de ghicit", îşi spuse *Madame* Catherine şi, dusă pe gînduri, porni legănîndu-se în urma celorlalţi. Căci erau multe de pus la cale şi, apoi, multe de făcut.

Nu crezuse niciodată cu adevărat, cînd îşi aplecase, înainte vreme, spiritul deasupra prăpastiei, că va ajunge chiar de partea cealaltă. Acum trecuse însă peste prăpastie, mulţumită răbdării, îndrăznelii şi prevederii ei. Aşa încît pe drept i se cuvenea ei comanda supremă asupra celor ce aveau să urmeze. Fiul ei d'Anjou nu trebuie să aibă nimic de-a face cu împlinirea ordinelor. Viitorul rege nu trebuie să aibă nici un amestec într-o treabă care, deşi folositoare şi îndreptăţită, poate lăsa, totuşi, o pată nedorită asupra celor ce vor lua parte la dînsa. Miezul nopţii. Ce noapte-i asta ? Noaptea Sfîntului Bartolomeu. Da, oricît de mult ar fi pe potriva mersului istoriei faptele noastre, ele pot fi oricînd greşit judecate, iar recunoştinţa viitorimii este nesigură.

MĂRTURISIREA

Năvăliră în curtea casei sale. Amiralul Coligny auzi drugii de fier izbind în uşa de la intrare. Cineva dădea comenzi ; glasul limpede, poruncitor îi era cunoscut : Guise. Înţelese pe dată şi ceea ce îl aştepta : moartea. Coborî din pat, pentru a o aştepta în picioare.

Slujitorul său Cornaton îl ajută să îmbrace halatul de casă. Chirurgul Ambroise Paré întrebă ce se întîmplă, iar Cornaton îi răspunse, arătînd spre amiral :

— E voia domnului ! Ne cheamă la el. Năvălesc în casă. Nu-i nimic de făcut.

Loviturile încetaseră ; Guise vorbea soldaţilor săi. Erau mulţi şi printre ei şi oamenii din garda pe care regele Navarrei o aşezase, pentru paza amiralului, în prăvăliile de peste drum ; nu-şi închipuise că comandantul lor va trăda, împins de ură.

Puseseră stăpînire pe strada Copacului trăsnit și pe toate ieșirile ei ; ocupaseră și casele în care se adăpostiseră seniori protestanți. Aceștia nu mai puteau alerga să dea ajutor domnului amiral, a cărui viață le era scumpă, căci și-o pierduseră pe a lor.

Clopotele de la Saint-Germain-l'Auxerrois dăduseră semnalul. Gărzile orășenești se puseră în mișcare în tot orașul Semnele lor de recunoaștere erau brasardele albe și crucea albă cusută pe pălărie. Totul fusese rînduit din vreme și fiecare om de rînd sau de vază, știa ce are de făcut. Domnul de Montpensier avea în grija lui Luvrul, trebuia să vegheze ca nici un protestant să nu scape de acolo. Strada Copacului trăsnit fusese dată în seama ducelui de Guise, care ceruse el însuși onoarea de a sfîrși cu amiralul, ce se încăpățînase să nu moară și era numai rănit și nevolnic. O dată cu dangătul înăbușit al clopotelor, soldații săi îi auziră glasul limpede :

— NiciCînd, în nici un război nu v-ați putut cîștiga gloria pe care o puteți dobîndi azi !

La fel socoteau și ei, și izbiră cu sete în ușă.

— Ce țipăt cumplit ! rosti în odaia de sus pastorul Merlin. Le răsuna încă în urechi tuturora. Slujitorul Cornaton îi lămuri :

— E al servitoarei, pe care au călcat-o în picioare jos.

— Au ajuns pe scară, vesti căpitanul Yolet. Am ridicat o baricadă la capul scării și ne vom vinde scump viața.

După care ieși la elveții săi.

În odaia lui Coligny se mai aflau medicul, pastorul și servitorul său — dacă nu punem la socoteală și pe un al patrulea, un om modest, care încerca în zadar să ocolească privirile domnului amiral. Făcliile soldaților luminau ferestrele, ca la foc. Domnul amiral avea o față liniștită, care le arăta pacea sufletului său și seninătatea lui la gîndul morții ; dar voia așijderea să le și ascundă ceva, ceea ce mai rămăsese de dezbătut între dumnezeu și el. De aceea dorea ca oamenii săi să plece cît mai repede. Își luă dar rămas bun de la dînșii și îi rugă stăruitor să se pună la adăpost.

— Elveții mai țin încă piept pe scară. Urcați-vă pe acoperiș și fugiți. Din parte-mi sînt de mult pregătit să mor și de altfel nici nu-mi puteți fi de vreun ajutor. Îmi las sufletul în mila domnului, care e nemărginită.

Apoi se depărtă de ei, pentru totdeauna : n-aveau decît să plece cît mai repede. Cînd se crezu singur, repetă cu glas tare :

— Mila ta nemărginită, de care sînt încredințat...

Și adăstă să audă un răspuns. Între timp, elveții țineau încă piept. Coligny trase cu urechea, dar răspunsul nu venea. Și pe măsură ce elveții trebuiră să dea înapoi, treaptă cu treaptă, fața i se schimbă pînă cînd începu să oglindească spaima. Unde sînteți, pace și seninătate sufletească în fața morții ? Sufletul îngrozit și sfîșiat își puse pecetea pe fața celui

sortit morții. Dumnezeul său îl respinsese. Elveții încă țineau piept. „Înainte de a fi răpuși, vreau să fiu sigur de milostivirea ta, doamne. Nu-i așa că nu sînt vinovat de moartea bătrînului Guise ? Știi prea bine că nu eu am poruncit să fie ucis. Ești martor că nu i-am dorit moartea. Trebuia să opresc mîna ucigașilor, deși Guise era hotărît să mă omoare ? Nu-mi poți cere asta, doamne ! Mai am încă foarte puțin timp, atîta cît mai țin elveții piept !"

Odaia se umpluse de zgomotele care răzbăteau din stradă și din casă ; amiralul urma, însă, să pledeze și să se apere, să-și înalțe și să-și scuture mîinile împreunate către dumnezeul necruțător spre care își îndrepta chipul său de bătrîn războinic. Deodată auzi glasul pe care îl dorise atît de mult. Și glasul îi spuse răstit : „Tu ai făcut-o". Tresări, simțind cel dintîi fior al mîntuirii — al mîntuirii de trufia lumească și de încremenirea spiritului. Străfulgerat de presimțirea mîntuirii, strigă către cer:

— Sînt vinovat ! Iartă-mă !

Elveții nu mai țineau piept ; fuseseră răpuși toți cinci. O gloată gălăgioasă se năpusti sus, peste trupurile lor, încearcă să împingă ușa, dar aceasta nu se deschise îndată. Și de abia cînd trecură pragul își dădură seama despre ce fel de piedică fusese vorba : un om se întinsese pe prag cu fața în jos. Izbiră în el cu drugii de fier și crezură că l-au zdrobit. Dar el murise de mai înainte, zguduit de emoție la vederea izbăvirii creștinului luptător. Nimeni nu-l cunoștea ; era neînsemnatul tălmaci de limba germană, Nikolaus Müss. Admirația și dragostea ce le simțea pentru amiral îl împinseseră la suprema îndrăzneală : aceea de a voi să fie singurul care să rămînă cu el, pînă la moarte.

Un om din gloată făcu un pas înainte ; era Bême, un elvețian din slujba lui d'Anjou. În fața căminului stătea un mîndru senior, unul dintre aceia de care un Bême se apropia de obicei tîrîndu-se. Acum însă se răsti amenințător :

— Tu ești amiralul ?

Dar, împotriva așteptărilor lui, nu dobîndi simțămîntul acela de intimitate de care un ucigaș are nevoie pentru a-și săvîrși fapta și pentru care îi și spune deodată „tu" victimei. Mîndrul senior rămase distant și lui Bême nu-i prea veni la îndemînă să facă cei din urmă doi pași.

— Eu sînt, sună răspunsul. Și nu tu ai să-mi răpui viața !

Ciudat răspuns, care putea fi înțeles numai de acela ce ar fi știut că amiralul se predase cu toată ființa dumnezeului său și că nu se mai temea de nimic din partea vreunui om. Bême se simți încurcat ; se uită prostește la arma ce o ținea în mînă, fiindcă seniorul din fața lui o privea disprețuitor. Era un fel de prăjină lungă de lemn, ascuțită la vîrf, dintre cele care pot sluji și la sfărîmarea ușilor. Dar el voia s-o înfigă în trupul amiralului și, cum amiralul își întoarse fața, o și repezi în el. Ami-

ralul căzu. Unul din soldaţii elveţieni ai lui Guise, care umpleau acum odaia, îi cercetă faţa şi se minună de înfăţişarea de nemăsurată superioritate pe care mai tîrziu, cînd avea să povestească cele întîmplate, o va numi pace sufletească. Cel lovit mai murmură cîteva cuvinte, dar erau cu toţii prea agitaţi ca să le poată înţelege. Spusese : „Nici măcar un bărbat, ci numai o gloată de nemernici". Ultimele vorbe arătau că era scîrbit de semenii săi.

După ce amiralul fu întins la pămînt, se repeziră şi ceilalţi vrednici lefegii să-şi cîştige solda. Marton Koch îl lovi cu baltagul. A treia lovitură i-o dădu un anume Konrad, dar amiralul muri abia după a şaptea. Seniorii care aşteptau în curte deveniseră nerăbdători. Ducele de Guise strigă :

— Ei, Bême, tot n-ai sfîrşit ?

— Gata, preamărite domn, răspunse Bême, bucuros că putea spune din nou „preamărite" în loc să dea în vreun senior cu prăjina lui ascuţită.

— Azvîrle-l pe fereastră ! Cavalerul d'Angoulême nu vrea să creadă că-i mort pînă nu-l vede cu ochii lui.

Împliniră bucuroşi porunca şi trupul amiralului căzu la picioarele seniorilor. Guise apucă o zdreanţă şi şterse sîngele de pe faţa mortului :

— El e, îl recunoscu. Şi acum ceilalţi ! Călcă cu piciorul pe faţa mortului şi strigă : Curaj, camarazi ! Ce-a fost mai greu s-a făcut.

Începeau să se reverse zorile.

URLETELE UCIGAŞILOR

De cum se lumină de ziuă, tînărul rege al Navarrei spuse soţiei, care se afla lîngă el, şi celor patruzeci de gentilomi ce-i înconjurau patul :

— Nu mai e timp de dormit. Am să bat mingea pînă se trezeşte regele ; apoi mă duc să-i amintesc că trebuie să-şi împlinească făgăduielile.

Regina Marguerite ascultă bucuroasă aceste vorbe, căci era nedormită şi nădăjduia să se poată odihni, în sfîrşit, după ce vor fi plecat bărbaţii.

De cum se lumină de ziuă, la drept vorbind nici nu se sfîrşise bine scurta noapte de vară, într-o odaie a Luvrului, din care se vedeau piaţa şi străzile învecinate, se aflau adunaţi Carol al nouălea, maică-sa, *Madame* Catherine, şi fratele său, d'Anjou. Tăceau, căci aşteptau să audă detunătura de pistol. Atunci aveau să ştie ce se întîmplase şi ce mai era de făcut. Iar cînd împuşcătura se auzi, se grăbiră foarte să trimită un emisar în strada Copacului trăsnit cu ordin către ducele de Guise să se ducă acasă şi să nu întreprindă nimic împotriva domnului amiral

Ştiau, se înţelege, că era prea tîrziu, dar trimiseră totuşi gentilomul spre a putea arunca mai tîrziu praf în ochii prinţilor germani şi ai reginei Angliei, micşorîndu-şi astfel vina. Şi arătară atîta zel în acest gest fără rost, de parcă amiralul ar mai fi putut fi salvat. Căci *Madame* Catherine şi fiul ei d'Anjou căzuseră într-o panică întîrziată : dar dacă nu izbutim ?! Numai Carol repeta mereu, dîrdîind : nu, nu s-a întîmplat nimic, a fost numai un vis.

Cînd răspunsul ce era de aşteptat sosi, Carol se aruncă din nou în nebunia lui voită. Scoţînd urlete ce trebuiau să arate tuturor starea în care se afla, se retrase în apartamentul lui şi porunci cu străşnicie ca Navarra şi Condé să fie aduşi de îndată în faţa lui, la nevoie cu forţa ! Nu era însă nevoie de forţă, căci se aflau tocmai în drum spre Carol.

Înainte însă de a ajunge la el, auziră, printr-o fereastră deschisă, un clopot care suna alarma. Se opriră şi nici unul dintre ei nu îndrăzni să spună ce gîndeşte, pînă cînd Henri dădu glas gîndului tuturor :

— Am căzut în cursă ! După care adăugă : Dar nu ne vom lăsa !

Înaintea şi în spatele lui se aflau gentilomi de ai săi ; întreg coridorul era înţesat de ei. De-abia le dăduse însă curaj, că din faţă, din spate, de pe amîndouă laturile coridorului, se deschiseră toate uşile şi oameni înarmaţi se năpustiră asupră-le. Cel dintîi fu răpus Téligny, ginerele amiralului Coligny, şi domnul de Pardaillan. Henri nu mai apucă să vadă altceva, căci fu tras de acolo. Cineva îl apucase de braţ şi-l tîra într-o cameră. Condé îl urmă, căci în îmbulzeală se ţinuseră mereu unul lîngă celălalt, spre a se apăra. Văzîndu-i pe amîndoi la el, Carol zăvorî uşa cu mîna lui. Se aflau în apartamentul regal, în odaia de dormit a regelui.

Din spatele uşii ascultară toţi trei zgomotele de afară : urletele ucigaşilor, izbiturile armelor, prăbuşirea celor loviţi de moarte, ţipetele şi horcăitul lor. Cînd toţi cei doborîţi în apropiere îşi dădură ultima suflare, zgomotele se depărtară. Ucigaşii strigau : „Trăiască Isus !" Dar strigătul lor însemna : „Omoară ! Omoară ! Omoară-i pe toţi !" — şi urletele începură a se pierde tot mai departe. Se auzea : *„Tue ! Tue !* [1] — un zbieret asurzitor, care cînd creştea, cînd scădea, părînd cînd a se încrucişa, cînd a se despărţi prin săli şi coridoare. Cine-l asculta putea foarte bine socoti că duhuri rele şi nu gentilomi puseseră stăpînire pe palatul Luvrului. Căci cele ce se întîmplau păreau un cumplit coşmar. Te simţeai îndemnat să deschizi uşa şi să priveşti afară : să vezi că, la drept vorbind, nu se întîmpla nimic şi numai zorile dimineţii de august se ridicau, iar de auzit nu se auzea decît răsuflarea celor ce dormeau.

[1] Omoară ! Ucide ! (Fr.).

Dar nimeni nu scoase capul pe ușă. Căci cu toții, atît Carol, cît și cei doi prizonieri ai săi, erau cuprinși de spaimă, dinții le clănțăneau și-și ascundeau chipurile. Unul își îngropase fața în palme, altul o întorsese spre perete, al treilea se plecase pînă la pămînt.

— Și vouă vi se pare că nu se poate să fie adevărat ? rosti Carol pe neașteptate.

Uitase că e nebun de cînd cei de afară își luaseră cîmpii.

— Dar e adevărat, îi încredință tot el după o clipă ; și în același timp își aminti de ceea ce trebuia să spună : Tot ce se întîmplă e numai din vina voastră. A trebuit să v-o luăm înainte, de vreme ce voi ați urzit o conspirație împotriva mea și a întregii dinastii.

Repetase astfel pentru întîia oară vorbele pe care i le spusese *Madame* Catherine. Condé îi răspunse violent :

— Pe tine de mult aș fi putut să te dau gata dacă aș fi vrut, iar cei optzeci de gentilomi protestanți cîți eram în Luvru nici n-aveam nevoie să conspirăm ca să vă răpunem pe toți.

Iar Henri spuse :

— Eu de obicei fac conspirație numai în pat, cu soră-ta.

Și ridică din umeri ca și cum ar fi găsit prea absurdă învinuirea. Ba strîmbă și din gură. În situația dată ar fi fost bine, ar fi însemnat chiar o ieșire dacă și Carol ar fi făcut la fel. Dar el hotărî să-și iasă din nou din fire, avînd a face cumnatului său Henri și alte comunicări. Henri nici nu știa de moartea amiralului ! De aceea Carol ridică glasul și arătă că Pardaillan, gentilomul din Navarra care zăcea mort pe coridor, trădase complotul lor. Strigase sus și tare că pentru a răzbuna brațul amiralului vor fi tăiate patruzeci de mii de brațe.

Apoi Carol se înfierbîntă și mai rău, vrînd să pară că vorbește în bobote, și în chipul acesta aflară de sfîrșitul amiralului Coligny. Se priviră, îngroziți, unul pe altul, uitînd de Carol, care urmă să zbiere pînă cînd glasul i se stinse. Îl făcu pe amiral sperjur și trădător, care dorea pieirea regatului și merita osînda cea mai strașnică. Și cu cît vorbea mai mult, cu atît se încredința de cele ce spunea. Izbuti să se cufunde în ură și teamă. Iar pînă la urmă în mîinile-i tremurătoare luci un pumnal. Dar ceilalți doi nu-l învredniciră nici măcar cu o privire, aveau în fața ochilor altă priveliște.

Îl vedeau pe amiral ieșind din cortul lui, în mijlocul armatei, și pe ei înșiși aruncînd dîrlogii peste greabănul cailor. Într-o clipită aveau să se avînte asupra dușmanilor, călărind zece, douăsprezece, cincisprezece ceasuri în șir, fără să descalece, neobosiți, fără să-și simtă trupul. Zboară, vîntul le șuieră pe la urechi, ochii despică zările, mai bine, mai departe ca oricînd, în căutarea dușmanului. Să te năpustești asupra dușmanului, simțindu-te fără prihană, fără frică, cu sufletul curat, asupra unui dușman plin de păcate și care merită să fie pe-

depsit ! Așa și numai așa îl văzură pe amiralul Coligny în clipa cînd aflară de moartea sa. Henri își aminti că maică-sa își pusese multă nădejde în domnul amiral, dar acum nu mai erau nici ea, nici el. Îl lăsă deci pe furiosul Carol să zbiere pînă cînd răguși și se așeză pe un sipet.

Carol răguși se ; de afară se auzeau încă urletele ucigașe. Iar cînd își recăpătă, în sfîrșit, glasul, le porunci să-și abjure credința ; numai așa își puteau salva viața. Condé se grăbi să răspundă că nici vorbă nu putea fi de așa ceva, credința fiind mai scumpă decît viața. Henri, nerăbdător, îi făcu semn să tacă și-l potoli pe Carol : au să mai stea de vorbă. Condé, însă, se gîndi că era timpul să iasă din pasivitatea de pînă atunci. Deschise fereastra, pentru ca dangătul clopotelor să pătrundă în odaie, și în sunetul lor jură că va rămîne credincios Religiei chiar dacă toată lumea s-ar prăpădi.

Henri închise fereastra ; apoi se îndreptă spre Carol, care stătea cu pumnalul în mînă în fața unui dulap ce semăna cu o cetate : avea grinzi așezate de-a curmezișul, ghiulele de lemn negru și ferecături. Se apropie de nebun liniștit, dar hotărît, și-i șopti la ureche :

— Nebun e ăla, cu religia lui, nu voi, sire !

Carol ridică pumnalul, dar Henri îi dădu brațul deoparte :

— Să lăsăm astea, scumpul meu frate !

Cum i se năzărise să spună tocmai această vorbă ? Carol de-abia îl auzi și lepădă pumnalul, care se rostogoli pe dușumea. Cuprinzînd cu amîndouă brațele gîtul prietenului, vărului sau fratelui său, nefericitul izbucni în plîns :

— Nu sînt vinovat !

— Cred, îi răspunse Henri. Dar cine-i vinovatul ?

Nu primi însă alt răspuns decît acela dat de urletele ucigașilor, aflați la o depărtare greu de deslușit. Urmînd să plîngă, Carol făcu totuși o mișcare către unul din pereți, de parcă s-ar fi temut că ar putea să aibă urechi. Și cu adevărat s-ar fi putut prea bine ca maică-sa, *Madame* Catherine, să fi făcut și acolo o gaură, prin care, după obiceiul ei, să urmărească ce se petrece. Dar mai probabil era că asculta și dînsa urletele ucigașilor ; căci nimeni, nici chiar o otrăvitoare înrăită nu putea să scape de obsesia lor. Se legăna și rătăcea prin odăile ei și bastonul pipăia mai nesigur ca altădată pardoseala. Încerca tăria ușilor, arunca iute cîte o privire spre străjile cu umeri largi, ce păreau niște stane de piatră, întrebîndu-se dacă îi vor rămîne credincioase. Căci, chiar dacă n-ar fi rămas decît foarte puțini în viață, hughenoților împinși la disperare le-ar fi putut, poate, trece prin cap să năvălească în odăile ei și să-i răpească cei din urmă și cei mai scumpi ani ce-i mai avea de trăit. Fața lată, pămîntie rămînea nemișcată, ochii stinși. O clipă se opri în fața unui dulăpior și cercetă dacă prafurile și sticluțele erau la locul lor. Viclenia putea fi oricînd de folos și chiar oamenii care ar fi spart ușile cu gîndul de a ucide ar fi putut fi con-

vinși să primească, înainte de a trece la fapte, o băutură răcoritoare.

Henri rîse, chicoti înfundat ; nu-și putea opri rîsul, așa cum Carol nu-și putea opri plînsul. Groaza face să apară și mai hazlii lucrurile caraghioase. În urechi stăruie urletele ucigașe, dar în fața ochilor apar hidoșeniile și beteșugurile celor ce-au împins la crimă. Și e o mare binefacere să știi să rîzi cînd ura e gata să te înăbușe. Căci în ceasul acela de groază, Henri învățâ să urască și de aceea îi prindea cum nu se poate mai bine că-și putea bate joc de ceea ce ura. Întunecatului său văr Condé îi strigă :

— Ia închipuie-ți-l pe d'Anjou ! Urlă : *„Tue !"* și se vîră sub masă.

Aceste vorbe nu descrețiră fruntea lui Condé, dar îl interesară pe Carol, care întrebă curios :

— E adevărat ? Fratele meu d'Anjou se bagă sub masă ?

Asta și urmărise Henri, bizuindu-se pe simțămintele lui Carol față de moștenitorul tronului. Îi păruse potrivit să abată gîndurile lui Carol asupra fratelui atît de puțin iubit, pentru ca să uite că avea în mîna lui rubedeniile protestante și că el însuși era nebun. Comicul poate depărta chiar primejdiile cele mai cumplite ; și în orice caz, amintirea unor lucruri caraghioase poate măcar micșora primejdiile. Henri, care învățase să urască în acel ceas de spaimă, înțelesese în același timp și marele preț al fățărniciei. De aceea, cu fruntea senină și glasul neșovăitor, rosti :

— Îmi dau seama, scumpul meu frate, că, la urma urmei, nu aveți gînduri rele. Vreți numai să vă alungați urîtul, să petreceți ca la un *tournois* sau la carusel. *Tue ! Tue !* se strîmbă el și urlă atît de cumplit încît oricine s-ar fi îngrozit.

— Așa crezi tu ? îl întrebă Carol, răsuflînd deodată ușurat. Atunci am să-ți mărturisesc : nu sînt nebun de fel. Dar n-am ce face. Știi doar că doica mea e hughenotă și că vă cunosc credința de mic copil. D'Anjou vrea să mă ucidă ! țipă el, rotindu-și ochii și căzînd iar în nebunia lui, adevărată sau închipuită. Dacă mor, să mă răzbuni, Navarra ! Să mă răzbuni și să răzbuni și Franța !

— Sîntem aliați ! îl încredință Henri cu înțeles. Tu ai să fii nebun cînd o fi nevoie, iar eu bufon, fiindcă asta mi-e firea. Vrei să-ți arăt o scamatorie ? O scamatorie interesantă ? repetă el codindu-se, din pricină că nu știa dacă lucrurile se vor desfășura chiar așa cum voia.

În spatele lui Carol, dulapul ce semăna cu o cetate, cu grinzi așezate de-a curmezișul, cu ghiulele de lemn negru și ferecături, se crăpase ușurel ; dar numai Henri băgase de seamă și recunoscuse îndată și cele două chipuri care se zăreau. Le făcu semn din ochi să mai aștepte. Iar întru acestea făcu hocus-pocus cu mîinile, ca șarlatanii din bîlciuri.

— Tu crezi, probabil, îl întrebă el pe Carol pe un ton de şmecher de bîlci, că cine a murit e mort de-a binelea. Cu noi, hughenoţii, lucrurile stau însă altminteri ; noi ştim să biruim şi moartea. Fii pe pace, frate ! Mi-aţi ucis cu totul optzeci de gentilomi, ciţi i-am avut în Luvru, dar primii doi au şi înviat.

Îşi mişcă mîinile, şerpuindu-şi degetele de-a lungul dulapului, de sus pînă jos, dar nu se apropie prea mult, de parcă ar fi vrut să se ferească de vrăjitoria ce avea să-şi arate puterea. Carol făcu şi el un pas înapoi ; pe faţă i se putea citi spaima şi neîncrederea.

— Ieşiţi ! strigă Henri, şi uşa dulapului se dădu în lături, iar la picioarele lui Carol căzură în genunchi d'Aubigné şi Du Bartas.

Totul se petrecuse atît de repede, încît Carol nu mai avu cînd să facă un nou acces de nebunie : de aceea tăcu şi privi împrejur, încruntat. Cei doi rămaseră în genunchi, trunchiul unuia era mult mai lung decît al celuilalt, dar amîndoi îşi ţineau mîinile lipite de piept, cum se şi cuvenea pentru nişte bieţi oameni care îşi îngăduiseră să se întoarcă pe pămînt de pe tărîmuri de unde nu există întoarcere. Cu glasuri stinse rostiră amîndoi deodată :

— Iertaţi-ne, sire, că am părăsit împărăţia lui Pluto ! Şi fiţi milostiv şi cu vrăjitorul care ne-a întors pe pămînt !

De data asta Carol renunţă la intenţia de a-şi ieşi din fire. Se aşeză şi spuse :

— Voi mai lipseaţi ! Din parte-mi n-aveţi decît să înviaţi, dar ce mă fac cu voi ? E cumplit !

În clipa aceea avea mintea mai limpede ca niciodată ; şi îi era pur şi simplu silă de tot ce se întîmplase şi de cele ce aveau să se mai întîmple. Cobora dintr-o familie degenerată, era îmbrăcat în mătase albă, privirea-i piezişă era plină de ciudă şi de bănuieli, dar se mişca totuşi de parcă ar fi făcut paşi de balet. Şi întinse mîna cu palma în sus ; semn că erau cu toţii poftiţi să plece.

N-aşteptară să mai fie poftiţi şi a doua oară. Du Bartas se duse la uşă şi trase zăvorul. D'Aubigné arătă către una din ferestre, prin care se vedea acum că se luminase bine de ziuă.

— Norocul nostru că a fost deschisă astă-noapte şi că nu era nimeni aici.

Du Bartas se întoarse grăbit de la uşă : aruncase o privire afară. Uşa se crăpă încetişor.

REVEDEREA

Uşa se crăpă, se deschise şi regina Navarrei, doamna Marguerite de Valois, Margot, intră în odaie.

Fratele ei Carol se minună :

— Ia te uită, durdulia noastră Margot !

Henri exclamă şi el :

— Margot !

Şi cea dintîi mişcare spontană a amîndurora fu o mişcare de neprefăcută bucurie. Ea era, Margot ; nu se prăpădise în noaptea aceea cînd se deschiseseră atîtea capcane, se curmase firul atîtor vieţi, şi aducea cu dînsa, ca totdeauna, frumuseţea ei fără prihană şi strălucirea pe care părea să o aibă viaţa pînă în ajun. Dar amîndoi, atît Carol cît şi Henri, tresăriră deodată de spaimă în mijlocul bucuriei lor : „N-am fost împreună în ceasul primejdiei ! Cum se poate că nu se cunoaşte nimic pe dînsa ?"

Nu se cunoştea nimic căci Margot îşi spălase de pe faţă şi de pe trup urmele multor lacrimi şi mulţi stropi de sînge înainte de a se fi putut arăta, gătită în culorile cenuşii-trandafirii ale zorilor, cu şiragurile de perle lucind pe pielea fragedă. Îşi dăduse destulă osteneală ! Căci de trupul ei se agăţase, cuprins de spaimele morţii, un om aproape răpus. Iar alţii, văzînd într-însa singura mîntuire, se rugaseră, o imploraseră să-i scape, sfîşiindu-i cămaşa şi chiar mîinile-i frumoase, cu unghiile lor care, din cauza spaimei, deveniseră parcă mai ascuţite. Ba un nebun voise chiar s-o ucidă şi anume fiindcă îl ura de moarte pe scumpul ei bărbat.

„Navarra m-a pălmuit, eu am să-i răpesc tot ce are mai scump pe lume !" îi spusese gîfîind căpitanul de Nançay, apropiindu-se ameninţător de dînsa, din ce în ce mai aproape — întinzînd gheara, crezînd chiar că o şi apucase.

Îşi amintea şi acum, foarte bine, cînd nu căuta să alunge această amintire, glasul lui aspru, suflarea lui sălbatică, şi nu-şi dădea încă bine seama : „Cum de i-am putut scăpa în odaia aceea arhiplină ?" Căci se băgaseră pînă şi în spatele patului ei, încăierîndu-se, urlînd sau horcăind, loviţi de moarte. Îşi amintea de toate şi totuşi înfăţişarea ei era senină ca noua dimineaţă : căci aşa cerea buna-cuviinţă şi instinctul conservării. „Domnul şi stăpînul meu să mă găsească vrednică de a fi iubită !"

Încercă să-l privească pe Henri drept în ochi, dar încercarea i se păru neobişnuit de grea. Fără să vrea, plecă ochii înainte ca privirile lor să se fi întîlnit. De altfel, nici el nu stărui, ci îşi îndreptă ochii în altă parte, ca şi dînsa. Da ce s-a întîmplat, doamne-dumnezeule ? Doar nu se poate aşa ceva.

— Henri al meu ! — Margot a mea ! îşi spuseră amîndoi deodată şi păşiră unul către celălalt. Dar cît e de cînd ne-am despărţit ? Să fi trecut atîta timp de atunci ?

— Rămăsesem în pat şi-mi ziceam să mai dorm puţin, cînd tu te-ai sculat.

— Mă sculasem şi ieşisem cu cei patruzeci de gentilomi care vegheaseră în jurul patului. Aveam de gînd să bat puţin mingea cu regele Carol.

— Eu, scumpul meu domn şi stăpîn, voiam să dorm. Dar s-a întîmplat că m-am trezit cu faţa şi cămaşa acoperite de

singe și de lacrimi. Și chiar de năduşeala oamenilor înnebuniți de groază. Din păcate, erau cu toții oameni de-ai mei. Pe ai tăi i-au ucis pînă la unul. Dar mai bine ar fi fost să fi murit eu, care, mai mult decît oricine, sînt a ta. Eu am venit, însă, călcînd peste morți, și uite, ne-am revăzut !

— Ne-am revăzut, repetă și el, plin de tristețe și fără să mai încerce, de astă dată, a face haz, deși dînsa ar fi dorit parcă să-l vadă așa : un tînăr ca el trebuie să știe să rîdă chiar în clipele de restriște.

„Dar nu, nu-i cu putință, se răzgîndi ; pentru că eu însămi sînt o întruchipare a groazei."

— Sînt sărmana ta regină, îi șopti.

Iar Henri clătină din cap și-i răspunse tot în șoaptă :

— Tu, sărmana mea regină, ești fiica femeii care mi-a ucis mama.

— Și tu m-ai iubit mult de tot, mult de tot.

— Acum mi i-a ucis pe toți ai mei.

— Și nu mă mai iubești de loc, de loc.

Henri se simțea îndemnat să-și desfacă larg brațele ca s-o cuprindă pe Margot, răscolit numai de glasul ei, căci, ținînd ochii plecați, n-o vedea. În gîndul lui și făcuse mișcarea ; o suflare de a ei să-l fi atins și lucrul s-ar fi întîmplat. Dar Margot nu suflă, ci gîndi : „Nu pot să-i spun nimic, nu trebuie să-i spun nimic !" sau : „Nu mai folosește la nimic. L-am pierdut oare ?" Se depărtă de lîngă el și după ce-și petrecu palma peste frunte rosti cu glas tare, ca să fie auzită de toți.

— Am venit la fratele meu. Sire, vin să-ți cer îndurare pentru cîțiva nefericiți.

Și îngenunche în fața lui Carol al nouălea, după toate regulile ceremonialului : ruga fierbinte trebuia înfățișată cu gesturile solemne pe care regii trebuie să le vadă în orice împrejurare.

— Sire ! Dăruiți-mi viața domnului de Léran, care s-a năpustit plin de răni sîngerînde în odaia mea, în timp ce eu eram în pat, și care de frica ucigașilor ce-l urmăreau s-a agățat de mine, pînă am căzut amîndoi din pat. Dăruiți-mi și viața primului vostru gentilom, a domnului de Miossens, un om atît de vrednic, și a domnului d'Armagnac, care este primul valet al regelui Navarrei !

Rostise frazele rotunjite pînă la sfîrșit, deși Carol o oprise chiar de la început. Se bucurase oare că dînsa scăpase teafără ? Da, dar curînd în sufletul lui începu să crească, fără ca el să-l poată opri, un val de nemulțumire. Încercase această nemulțumire chiar în timp ce Henri și Margot își spuneau vorbele de bun găsit. Căci ei trăiau în lumea lor, iar el într-a lui. Dintr-o dată băgase de seamă că cineva vine să-i ceară ceva ; iar acel cineva era soră-sa, care îl iscodește, îl trage de limbă, ca apoi să se ducă să raporteze mamei tot ce a spus și cum a spus. De aceea își schimbă înfățișarea, fața-i deveni roșie

stacojie, cum se pricepea el s-o facă ; vinele de la tîmple i se umflară, ochii i se rostogoliră în cap. Mădularele și capul începură să-i tremure, dinții să-i scrîșnească, și abia după toate aceste pregătiri dădu drumul glasului :

— Să nu mai aud nici o vorbă despre asta atîta vreme cît mai e în viață vreun eretic ! Convertiți-vă ! urlă el la cei de față ; căci în odaia lui se aflau patru hughenoți, care supraviețuiau numai datorită lui, ceea ce avea să afle în curînd maică-sa.

Henri se repezi să-l astîmpere pe vărul Condé ; dar degeaba, acesta își făcea un punct de onoare din a urla la fel de tare ca și regele Carol. Nu are de dat socoteală nimănui despre credința sa, ci doar lui dumnezeu și nici o amenințare nu-l poate face să tăgăduiască adevărul ! Atunci Carol, înnebunit de-a binelea, sări cu pumnii asupra lui. Du Bartas și d'Aubigné, care stăteau în genunchi, îl țineau strîns de picioare, dar nu-l puteau împiedica să răcnească.

— Ești un răzvrătit ! Ești un rebel și un fiu de rebel ! Dacă nu te răzgîndești pînă în trei zile, îți zdrobesc oasele !

Îi dădea va să zică lui Condé un răgaz de trei zile ; ceea ce oricum era o dovadă de prevedere în toiul nebuniei dezlănțuite. Navarra, ale cărui vorbe și mișcări însemnau pentru protestanți mult mai mult decît ale vărului său, își păstră purtarea de la început : blînd ca un miel, făgădui să se convertească, în ciuda măcelului. Dar nici nu se gîndea să-și respecte cuvîntul pe care i-l dădea lui Carol, iar Carol o știa prea bine. Drept care amîndoi își făcură un mic semn din ochi.

— Vreau să mă desfăt cu priveliștea jertfelor mele ! vesti stăpînitorul nebun al nopții de măcel, fără a-și cruța coardele vocale, pentru ca toți cei ce se aflau din întîmplare în preajmă-i, străji, gentilomi, curioși, fie ei curteni ori slujitori, să poată depune mărturie că el, Carol al nouălea, nu se lepăda de faptele sale și nu se da în lături să-și privească victimele.

Cu toate acestea, înainte de a trece pragul atinse cu mîna, ca din întîmplare, brațul cumnatului său Navarra, și acesta fu singurul care îl auzi șoptind :

— Dezgustător, dezgustător ! Să nu-i lăsăm să ne despartă, frățioare !

Și abia după aceea deveni așa cum își pusese în gînd să fie : cruntul Carol al nopții Sfîntului Bartolomeu, și se desfătă cu priveliștea victimelor sale, a celor dintîi morți pe care-i găsi zăcînd chiar în fața ușii, ca și a tuturor celorlalți, pe care-i întîlni în drum. Dădea la o parte cu piciorul membrele lor înțepenite și călca peste capetele golite de orice putință de a se împotrivi, de orice putință de a urî. Nu se arătă zgîrcit nici cu înjurăturile, nici cu amenințările ; nu era vina lui dacă nu-l auzeau decît cei cîțiva oameni tăcuți care îl însoțeau. Altminteri nu era țipenie de om, căci treaba ucisului obosește peste mă-

sură; după ce o faci nu-ți mai arde decît de băut ori de dormit. Morții nu erau astfel tulburați de nimeni.

Și păreau nenumărați, așa cum nu sînt niciodată cei vii, fiindcă se risipesc după orice adunare. Morții însă stau locului, căci a lor e împărăția pămîntului, cu toate făpturile și ursitele pe care le naște, cu întreg viitorul, atît de nemăsurat încît i se spune veșnicie. Agrippa d'Aubigné începu să rostească :

„O, moartea e aproape. Prin ea ne este dată
O viață făr' de moarte, o viață adevărată,
Căci mîntuită-i viața cînd moartea-i biruită.
O, cine vrea să calce pe-o cale ce-i greșită,
Și cine este vesel cînd drumul este rău,
Și cine nu e vesel, sosit la țărmul său ?"

Vorbi cu glas scăzut, așa cum se cuvine în fața morților, a căror viață de apoi e fără de sfîrșit și tocmai de aceea atît de înceată și atît de tăcută. Numai blestemele unui nebun sînt gălăgioase. Henri recunoscu versurile : Agrippa le spusese pentru întîia oară în noaptea nunții sale, înainte de a se fi alcătuit lungul alai cu care Carol al nouălea și Curtea sa îl însoțiseră către patul nupțial. De data asta era vorba de un altfel de alai, deși se îndreptară spre aceeași cameră. Dar Henri nici nu întoarse capul după Margot.

Iar Margot pășea printre bărbații care nici nu se sinchiseau de dînsa, și chiar rămăsese în urma lor. Niciînd în viața ei de prințesă de sînge, *Madame* Marguerite nu se simțise atît de neînsemnată ca acum, cînd pășea după un nebun și după cîțiva învinși, printre șirurile de morți. Ce înfățișare de neînțeles aveau unii ; păreau mirați, ba chiar rușinați de norocul lor ! În timp ce alții păreau cu totul lipsiți de suflet și căzuți, fără putință de scăpare, în ghearele diavolului ; *Madame* Marguerite își dădea foarte bine seama de asta, iar cînd descoperi aceeași expresie pe fața unuia dintre foștii ei amanți, i se tăiară picioarele. Dă Bartas o prinse în brațe, apoi își urmă drumul aproape purtată de el.

În fața unui cămin, doi bărbați se țineau încă în picioare : își înfipseseră pumnalele unul în pieptul celuilalt și rămăseseră îmbrățișați. Nu întotdeauna, însă, protestanții se lăsaseră surprinși fără a se apăra ; mulți dintre cei care îi atacaseră îi urmaseră pe drumul fără de întoarcere. O femeie zăcea țeapănă peste trupul unui bărbat, căruia voise desigur să-i scape viața. „Nici asta n-a putut face nimic, gîndi Margot, pe jumătate purtată în brațe, abia tîrîndu-și picioarele. N-a putut să facă nimic. Nici eu n-am putut să fac nimic", își spuse. Un bucătar gras zăcea plecat deasupra unui parmaclîc, scufia albă îi căzuse din cap și se rostogolise pe scară. În același loc și tot așa îl mai văzuse o dată Henri pe acest om, ori poate pe un altul. Atunci, însă, fusese beat, iar acum era mort. De vină erau două

orgii ce se asemănau ; mai întîi orgia din noaptea nunții și apoi orgia din noaptea ce trecuse. Le despărțea doar un răstimp de șase ori douăzeci și patru de ore. Iar ultima fusese mai temeinică și lăsase în urmă-i niște rămășițe și niște chipuri care la prima vedere păreau a se asemăna, dar de fapt aveau un tîlc cu totul deosebit.

Henri fu cît pe ce să alunece într-o baltă de sînge ; întîmplarea îl trezi din visare și-l făcu să-și arunce privirea asupra chipului neînsuflețit al tînărului La Rochefoucauld, cel din urmă sol al mamei sale. De data asta nu se mai putu stăpîni ; izbucni în plîns. Acoperindu-și ochii cu mîna, ca un copil, suspină : „Mamă !" Prietenii săi n-arătară în nici un fel că-l auzeau. Carol făcea pe furiosul și poate că și devenise cu adevărat în urma acestei călătorii prin infern. Aproape în șoaptă, spre a fi auzită numai de Henri, Margot rosti :

— Pe el nu l-am mai putut scăpa. Aproape că-l băgasem în odaia noastră, dar mi l-au smuls din mîini și l-au ucis.

Așteptă. Nu primi însă nici un răspuns. Henri făcuse un drum prea lung pînă la ușa în fața căreia ajunseseră, îl făcuse fără Margot și nici nu mai avea să facă un altul în viața lui împreună cu dînsa. În fața ușii lîngă care găsiseră trupul tînărului La Rochefoucauld ajunsese un alt Henri decît cel ce ieșise prin ea cu atîta nepăsare.

Acest alt Henri *știa*. Ascultase o noapte întreagă urletele ucigașilor răsunînd prin Luvru. Privise fețele încremenite ale prietenilor săi uciși. Își luase bun rămas de la ei și de la pașnicul trai laolaltă al oamenilor, de la viața ușoară și fără griji. Călătoriseră, o mînă de călăreți, scară la scară, cîntînd psalmi, de pe ogoare le ieșeau înainte grăbite fetișcane drăgălașe ; iar ei le întîmpinau veseli și ușuratici, sub norii ce se fugăreau pe bolta cerului. Acum însă avea să intre în această odaie cu pasul unui învins, al unui prizonier. Avea să-și plece capul, va deveni un altul sub masca înșelătoare a celui ce fusese Henri de odinioară, cel care rîdea mult, era mereu îndrăgostit, nicicînd nu putea urî și de nimeni nu se ferea.

— Da ia te uită cine-i aici ! Grozav mă bucur că te aflu zdravăn, de Nançay, bunul meu prieten, bine că cel puțin dumneata n-ai pățit nimic ! Unii s-au apărat, știi, cînd s-au văzut cu moartea în față. Dar nu le-a ajutat la nimic și bine li s-a făcut ce li s-a făcut. La urma urmei, cine ar fi putut să cadă așa de prostește în cursă ? Numai hughenoții erau în stare de așa ceva. Eu nu, eu am mai fost catolic și încă de mai multe ori decît dumneata, de Nançay, iar acum voi fi din nou catolic. Îți mai aduci aminte cum au vrut oamenii mei să mă tragă afară de pe puntea din fața porții ? Da nu m-am lăsat, voiam să intru în palat, la regina mea și la admirabila ei mamă, cu care mă împac așa de bine. Dumitale, prietene de Nançay, a trebuit să-ți trag o palmă ca să mă lași înăuntru : da acum, uite, te îmbrățișez.

Şi o şi făcu, înainte ca de Nançay să se fi putut apăra de această dovadă de dragoste. Nici codelile, nici ferelile nu-i ajutară la nimic ; trebui să se lase sărutat pe amîndoi obrajii, deşi scrîşnea din dinţi. Şi nici nu-şi venise bine în fire cînd agerul ştrengar o şi ştersese.

Henri se afla acum în odaia pe care Margot o deschisese. Intrarea, destul de largă, era toată barată de Carol. Regele nu lăsa pe nimeni să intre, dar răcnea să vină oamenii să facă de petrecanie protestanţilor ce se mai aflau acolo. De Miossens, primul-gentilom, se tîra, în genunchi, în faţa reginei, dar nu avea înfăţişarea unui om ce se pregăteşte să moară, ci a unui vechi funcţionar ameninţat să fie scos la pensie înainte de vreme. D'Armagnac, gentilomul-camerier, nu catadicsise să se încline. Stătea cu un picior întins înainte, cu ochii în bagdadie şi-şi apăsa o mînă pe piept. Pe pat zăcea un morman de feşe însîngerate din care priveau doi ochi tineri, umezi.

— Cine-i ăsta ? întrebă Carol, uitînd să mai urle.

Valetul răspunse :

— Domnul Gabriel de Lévis, viconte de Léran ! Mi-am luat îngăduinţa să-l pansez, după ce mai întîi a mînjit tot patul cu sînge. Celorlalţi, sire, pansamentul nu le-ar mai fi folosit la nimic !

Cu o mişcare care exprima durerea, dar şi dispreţul faţă de moarte, arătă cîteva cadavre.

Carol se holbă la ele şi găsi apoi ceea ce căuta.

— Cîinii ăştia necredincioşi au pîngărit odaia prinţesei de Valois, sora mea, lăsîndu-se ucişi aici. Afară cu ei, la groapa comună ! De Nançay, afară, imediat !

Aşa încît căpitanului nu-i mai rămase altceva de făcut decît să-şi pună oamenii să care morţii. Între timp, Carol îi acoperise cu propria-i fiinţă pe supravieţuitori. Şi îndată ce soldaţii dispărură după un colţ al coridorului, se răsti la de Miossens şi la d'Armagnac, rostogolindu-şi ochii, fioros :

— Cărăbăniţi-vă la dracu !

Cei doi n-aşteptară să li se spună încă o dată. Du Bartas şi d'Aubigné se folosiră şi ei de prilej. Carol însuşi închise uşa în urma lor. După care rosti :

— Am încredere în gasconi ; vor izbuti să se strecoare cumva împreună cu de Miossens, în aşa fel încît să nu li se întîmple nimic rău. Iar dacă tu, Margot, ai să te apuci să spui mamei că am scăpat viaţa unor hughenoţi, să ţii minte că eu ştiu şi mai multe despre tine. Uite, chiar pe patul tău e unul. Şi ca şi cînd ar fi vorbit numai pentru dînsul adăugă : Mai e loc pe pat. De ce nu m-aş odihni ? Nici eu nu sînt mai zdravăn decît el.

Şi se întinse lîngă mormanul de feşe albe, pe patul plin de sînge. Imediat, faţa şi răsuflarea lui începură să aducă cu acelea ale unui om adormit. Dar Henri şi Margot văzură şiroindu-i lacrimi pe sub pleoapă. De altminteri şi din ochii

tînărului de Léran, deşi închişi, mai picurau încă lacrimi. Astfel zăceau şi se odihneau, una lîngă alta, două victime ale acestei nopţi.

SFÎRŞITUL

Margot se apropie de fereastră şi privi afară. Dar nici nu-şi dădea seama de cele ce vedea ; singurul lucru pe care-l dorea era ca Henri să vină la dînsa. „Are să-mi şoptească la ureche că totul n-a fost decît un vis. Are să-şi bată joc de toţi şi de toate, ca de obicei, şi n-are să se sinchisească cu adevărat decît de dragostea noastră. *Nos belles amours,* repetă Margot în gînd vorbele lui. Dar trebui să urmeze cu propriile-i cuvinte : Patul nostru e plin de sînge. Am ajuns aici trecînd peste cadavrele prietenilor lui. Mama ne-a învrăjbit. Acuma mă urăşte. Mama a făcut din el un prizonier. Eu nu pot să-l urăsc. Totul s-a sfîrşit. Dar în timp ce-şi spunea că totul se sfîrşise, nădejdea ce nu se lăsa înfrîntă o lua totuşi de la capăt. „Are să-mi şoptească la ureche că totul n-a fost decît un vis. Ba, nu ! hotărî tot dînsa. Cum ar putea s-o facă, bărbat fiind, şi pe deasupra cu trufia lui copilărească ? ! Simt că se află pe aproape, că mi-a întors spatele şi îşi dă seama că am să-l sărut pe neaşteptate. Sînt doar mult mai învăţată şi am mai multă experienţă decît dînsul şi, mai ales, sînt femeie. Mă lasă pe mine să hotărăsc mersul lucrurilor şi nu-i îngăduit să nu pot convinge un băieţandru că nimic nu-i adevărat din tot ce s-a întîmplat ! Nu mai aştept !"

Înainte, însă, de a fi avut timpul să se întoarcă, îşi dădu seama de pricina zgomotului infernal. Toate clopotele din Paris începuseră să bată ; şi numai unul singur, care sunase nu demult cu un dangăt adînc şi trist tăcea acum ; era mulţumit că avusese întîietatea şi-şi putea îngădui să tacă după ce-şi împlinise menirea. Dar oricît de tare ar fi sunat clopotele, tot mai puternic răsunau răcnetele ucigaşilor. „Trăiască Isus ! Moarte lor ! *Tue ! Tue !*" se auzeau de afară răcnetele ucigaşe. Margot aruncă numai o privire asupra pieţei şi străzilor din faţa palatului şi se dădu înapoi năucită. „Cu toate că sînt atît de învăţată şi de experimentată, la asta nu m-am gîndit. Ce-i de făcut, copilul meu, copilul durerii mele ?"

Se întoarse cu faţa spre odaie : Henri nu mai era acolo. Cei doi care dormeau pe pat gemeau prin somn : amîndoi visau că sînt executaţi în dangătul clopotelor şi în urletele ucigaşilor. Deodată zgomotele părură a porni chiar din mijlocul odăii, păreau a se înfige în cap ca nişte şuruburi. Te puteai crede în mijlocul unei vijelii, te clătinai pe picioare şi erai cuprins de groază din pricină că în odaia de alături fusese deschisă fereastra. Henri se refugiase acolo. Numai să nu vadă şi să n-audă împreună cu Margot, ci singur toate cîte se petreceau

în piață ! Trecuse prin ușa deschisă în odaia ce fusese pregătită pentru soră-sa și în care urma să fie adăpostit amiralul de urmăritorii săi. Neputincioasă, Margot făcu un semn de descurajare : „Nu, din păcate, nu pot trece pragul. Nu mai pot merge spre el !"

Henri privea și asculta. Piața din fața palatului mișuna de oameni ; se îngrămădeau venind mereu din străzile ce dădeau în piață, și nici unul nu voia să fie un simplu privitor, ci să joace un rol. Aveau cu toții un singur gînd : să ucidă și să moară ; și doreau a-l împlini cu cea mai mare sîrguință, în tactul clopotelor și al urletelor ucigașilor. Era o treabă care cerea precizie și totuși nu lipsită de varietate și de ciudățenii ! Un lefegiu tîra prin piață un bătrîn legat fedeleș, cu gînd să-l zvîrle în fluviu. Un orășean căsăpise pe un altul, cu grijă, silindu-se a împlini fapta fără cusur, și acum îl lua în spinare și-l ducea la o grămadă de cadavre despuiate. Morții erau dezbrăcați de oamenii de rînd, treabă potrivită pentru ei, nu pentru oamenii onorabili. Fiecare cu ale lui. Oamenii onorabili se grăbeau să pună la adăpost pungile cu bani ; cunoșteau doar prea bine locurile unde vecinii lor de altă credință își ascunseseră lucrurile de preț. Unii dintre ei cărau sipete grele, dar n-o putură scoate la capăt fără spinarea celor mai de rînd. Un cîine lingea rănile stăpînei sale înjunghiate, și ucigașul, înduioșat, îl mîngîia, înainte de a trece la altă victimă. Căci și ucigașii au suflet. Ucid poate o singură dată în viața lor, dar cîinii și-i mîngîie în fiecare zi.

La capătul unei străzi se vedea o movilă pe care se afla o moară de vînt, ale cărei aripi se mișcau fără încetare. Podul aruncat peste fluviu ducea către libertate, dar era greu de străbătut. O ceată de fugari învălmășiți pe pod își pierduseră viața sub loviturile străjerilor. Căci straja stătea de veghe la fața locului și păzea ordinea, sub comanda cîtorva ofițeri călări. Pedestrașii și călăreții se mișcau cu ușurință prin golurile pe care fiecare ucigaș le lăsa între el și soții lui. Căci e nevoie de loc ca să poți ucide, așa cum și albinele au nevoie de spațiu ca să-și poată arăta hărnicia. Dacă n-ar fi fost bălțile de sînge și alte cîteva mărunțișuri neplăcute, mai cu seamă larma infernală, de la o anume depărtare s-ar fi putut crede că toți acești oameni de omenie erau ocupați cu culesul florilor de cîmp. În orice caz cerul își întindea asupră-le nemărginirea albastră și însorită.

„Nu se încurcă, gîndi Henri. De ce mai stau să facă deosebire între cei ce poartă brasardă albă și ceilalți dacă tot sînt puși pe ucis ? Trebuie să porți numaidecît brasarda albă ca să ai privilegiul de a ucide ? Dar nici nu ucid pentru ei, ci pentru alții, la porunca altora, în numele unei cauze : asta le ușurează conștiința. Cu toată sălbăticia lor, ce aduce grozav cu o sălbăticie poruncită, nu depășesc marginile ce li s-au hotărît și își văd de treabă conștiincios. Ia te uită, cîțiva înalță o spîn-

zurătoare. Își vor sfîrși treaba după ce toți vor fi uciși și nu vor mai avea de spînzurat decît cadavre Dar asta nu-i stinghereşte de fel ; dar nu lucrează de capul lor. Niciodată nu lucrează de capul lor ; să ţin minte asta Ce uşor îi poţi împinge la rele, la fărădelegi ! Mai greu va fi să faci ceva de seamă cu ei. Ori de cîte ori se iveşte un prilej prielnic, oamenii onorabili şi de rînd alcătuiesc la un loc o gloată ieşită din minţi", îşi spuse Henri şi aceleaşi cuvinte fulgeraseră şi prin mintea lui Coligny înainte de a-şi da sufletul.

Pe alocuri, apărea, fără să se ascundă, şi nebunia furioasă a cîte unuia. Şi-o plimba prin piaţă mîndrindu-se, fără a se amesteca în treburile mulţimii ; nu se putea să nu-i recunoşti glasul piţigăiat.

— Luaţi-le sînge ! Luaţi-le sînge ! Medicii spun că e la fel de bine să iei sînge în august ca şi în mai...

Cu aceste cuvinte îi încuraja pe făptaşi domnul de Tavannes, dar cu mîna lui nu se atingea de nimeni. În schimb luase parte la sfatul cu *Madame* Catherine cînd se hotărîse fapta aceasta, şi fusese chiar singurul franţuz de acolo.

Deodată în piaţă apăru un om din gărzile albe, ducîndu-şi de unul singur victima şi urlînd de zor cum se cerea : *„Tue ! Tue !"* Henri fu gata să ţipe, dar glasul i se sugrumă. Vru să se mişte, să pună mîna pe o armă, să tragă. „În zadar, pe pămînt sînt numai victime şi călăi. Bătrînul obez, preceptorul meu, Beauvois, n-a aşteptat să fie împins ori tîrît ; a mers cuviincios cu călăul care urla. E un filozof domnul de Beauvois ; crede că viaţa are preţ numai atîta timp cît raţiunea îi e stăpînă. Domnule de Beauvois, ce faci ? Îngenunchezi în haina dumitale cu falduri, împăcat cu oamenii şi cu dumnezeu. Îţi împreunezi palmele şi aştepţi cu răbdare pînă cînd călăul şi-o ascuţi sabia. Domnule de Beauvois, bunul meu preceptor !"

Henri se prăbuşi la pămînt, îşi ascunse capul în braţe şi nu văzu ce repede se despărţi capul de trunchiul obez al bătrînului. Nu văzu nici cum o femeie ieşi fuga dintr-o casă învecinată, cu un vas în mînă, umplu vasul cu sîngele ce ţîşnea, cald încă, şi-l bău.

Cînd Henri îşi reveni în simţiri, găsi închisă uşa ce dădea spre odaia conjugală. Margot o încuiase.

MORALITÉ

Trop tard, vous êtes envoûté. Les avertissements venant de toutes parts n'y font plus rien. Les confidences du roi, votre beau frère, restent sans écho et les inquiétudes de votre bien-aimée n'arrivent pas à vous alarmer. Vous vous abandonnez à votre amour tandis que les assassins eux-mêmes ne voient qu'en frissonnant de peur, autant que de haine, approcher la nuit sanglante. Enfin, vous la rencontrez, cette nuit-là, comme

vous auriez fait d'une belle inconnue ; et pourtant déjà M l'Amiral avait succombé, presque sous vos yeux N'est-ce pas que vous saviez tout, et depuis longtemps, mais que vous n'aviez jamais voulu écouter votre conscience ? Votre aveuglement ressemblait en quelque sorte à cette nouvelle démence sujette à caution de Charles IX Il l'a choisie comme refuge. De votre côté vous vous étiez refusé à l'évidence pour établir votre alibi d'avance. A quoi bon, puisque alors vous deviez tomber de haut et qu'il vous faudra expier d'autant plus durement d'avoir voulu être heureux sans regarder en arrière ! [1]

---

[1] Prea tîrziu, ai căzut pradă vrajei. Îndemnurile de a te feri, venite din toate părţile, nu mai pot fi de nici un folos. Tainele pe care ţi le încredinţează regele rămîn fără răsunet, iar neliniştea preaiubitei nu-ţi deschide ochii. Te laşi în voia dragostei, în timp ce chiar ucigaşii aşteaptă tremurînd de spaimă, dar şi de ură, apropierea nopţii sîngeroase. Pînă la urmă te întîlneşti cu dînsa, aşa cum te-ai pomeni cu o frumoasă necunoscută : domnul amiral a şi căzut, însă, răpus aproape sub ochii tăi. Nu-i aşa că ai ştiut prea bine, şi de multă vreme, ce are să se întîmple, dar n-ai vrut să dai ascultare conştiinţei ? Orbirea ta avea o anume asemănare cu părelnicul acces de nebunie al lui Carol al nouălea. El s-a închis într-însa ca într-un adăpost. Tu ai închis ochii faţă de ceea ce era limpede, voind să-ţi făureşti dinainte un alibi. La ce bun, însă, căci dorinţa de a fi fericit fără a privi în juru-ţi trebuie să fie urmată de o trezire cu atît mai dureroasă, de o ispăşire cu atît mai cruntă.

V

ŞCOALA NEFERICIRII

NU ŞTIAM ÎNCĂ CE E INFERNUL

Cînd îşi veni în simţire, îl stăpîni întîi gîndul pe care-l avusese înainte de a se prăbuşi.

— Bunul meu preceptor, rosti Henri de parcă s-ar fi adresat unui om în viaţă, care i-ar fi putut da o mînă de ajutor.

Primi totuşi un răspuns, şi acesta suna aşa : „Locuiesc într-o casă cu uşile zăvorîte, pe care oamenii scriu porecle jignitoare !"

Aceste vorbe, spuse cîndva cu adevărat, îi răsunară în urechi atît de limpede, încît se întoarse să vadă cine le rostise. Dar se afla singur, uşa care dădea spre odaia conjugală era închisă şi peste tot, în jurul lui, domnea liniştea. Clopotele amuţiseră, strigătele ucigaşilor se depărtaseră, piaţa se golise o dată cu apusul soarelui şi forfota înfrigurată de mai înainte încetase. Nimic nu mişca, numai trupurile celor atîrnaţi în spînzurători se clătinau uşor. Grămada înaltă de cadavre despuiate zăcea nemişcată. Doar ciinii se furişau pînă la ea şi lingeau rănile. Oamenii, cîţi mai rămăseseră în viaţă, se făcuseră nevăzuţi, deşi numai cu puţin timp înainte se arătau plini de rîvnă şi simţiseră atîta mulţumire în a dovedi ce pot. Acum trăseseră obloanele la toate ferestrele.

Al doilea gînd care-i trecu prin minte lui Henri, după ce îşi veni în simţire, fu : „Biata mea mamă e moartă, şi ea m-a prevenit". Se retrase în colţul cel mai întunecat al odăii şi o auzi şi pe Jeanne vorbind, aşa cum îşi auzise preceptorul. Îi spunea : „Curtea e desfrînată, regina e vicleană !" şi după glas, după intonaţie se simţea că vorbea unui copil, unui copil neştiutor, cu mult înainte de cele ce se petrecuseră. De aceea, glasul blînd, amuţit pentru totdeauna, îi sfîşia inima, fiindcă acum totul se împlinise mai cumplit chiar, mai îngrozitor decît şi-ar fi putut închipui vreodată sărmana Jeanne în timpul vieţii ei.

„Ai murit otrăvită, dragă mamă, ştii ? De atunci şi domnul amiral a fost răpus, ai aflat ? A fost ucis şi La Rochefoucauld, cel din urmă dintre trimişii tăi. Mulţi sînt morţi dintre cei ce te-au slujit, gentilomii noştri zac neînsufleţiţi. Am căzut în cursă, cu toate că m-ai prevenit, mamă. Dar nu te-am ascultat nici pe tine, nici pe bătrînul, pe înţeleptul Beauvois. nici pe..."

— Doamne, pe cîţi nu i-am ascultat ! rosti Henri cu glas tare, căci toate avertismentele neluate în seamă se năpustiră

deodată asupră-i — multe şi cu atîta putere, încît nici nu le mai putu deosebi bine şi se prinse cu mîinile de cap.

„Margot, da, şi Margot ; şi dînsa m-a prevenit cu schiţa de anatomie ! Biata domnişoară : trupul ei firav vîrît în sac ! D'Elbeuf : cînd m-a scos din vălmăşag în faţa porţii, se mai putea fugi încă ! Pînă şi Carol al nouălea mi-a spus : «Navarra, răzbună-mă !» Iar Mornay : «Coligny nu pleacă, fiindcă îl aşteaptă mormîntul, pe tine te aşteaptă, însă, patul !» Şi Maurevert : duhnea de departe a ucigaş ! D'Anjou : înconjurat de duhuri întunecate ! Guise : cînd a scos pumnalul, cînd i s-a citit pe faţă ura ! Cît despre *Madame* Catherine, tot timpul plutea în jurul ei, se mişca în pas cu ea, mereu şi peste tot, taina mocnită a acestei nopţi ! Iar eu îmi închipuiam că sînt fericit — fericit, sub ochii lui *Madame* Catherine. Nu ştiam încă ce e infernul !"

Sub lovitura acestei judecăţi se clătină din nou. „Nu văzusem infernul." Căzu, fără a scoate o vorbă, de-a curmezişul pe pat, de care îşi apăsă apoi pieptul şi fruntea şi se supuse judecăţii rostite în pieptul lui, sub fruntea lui. „Îmi serbam nunta şi în timpul ăsta toţi gemeau de pofta abia înfrînată de a vărsa sînge. Se împărţiseră în grupuri deosebite pe lîngă pereţi, ca să nu sară încă unii asupra altora. Şi eu mă lăsam condus spre patul nupţial. Regina, mama mea, a căzut cea dintîi jertfă. Iar noi ceilalţi eram meniţi s-o urmăm ; toate semnele sîngeroase, toate minunile o vesteau. Dar eu m-am lăsat condus la patul conjugal şi am prelungit nunta pînă a început măcelul. Pentru că nu ştiam încă ce e infernul. Toţi ceilalţi îşi aminteau neîncetat de existenţa lui, numai eu nu, şi asta-i greşeala mea. Asta-i marea mea vină. M-am purtat de parcă oamenii ar putea fi domoliţi prin bună-cuviinţă, ironie sau uşuratică bună-voinţă. Dar numai eu sînt aşa, şi nu ştiam încă ce e infernul !"

În timp ce îi treceau aceste gînduri prin minte, trupul îi tresări de cîteva ori, de parcă ar fi vrut să sară în sus, dar nu cuteza s-o facă. Prima oară, în clipa cînd îşi aminti de vorbele şi înfăţişarea surorii : „Dragă Henri ! S-o ştii de la mine, mama a înţeles foarte bine cum stau lucrurile. Înainte de a muri otrăvită, a lăsat vorbă : sau să nu vii de loc, sau să vii în aşa fel ca tu să fii cel mai tare. Părăseşte Parisul, dragul meu ! Trimite soli călări în întreaga ţară ! Şi vino la nuntă în fruntea armatelor tale !" Auzea parcă şi acum glasul înduioşător al Catherinei, sperios şi subţirel cînd zăbovea pe ultimele silabe. La drept vorbind, fusese chiar glasul lui şi avertismentul acesta se deosebise de celelalte. Toate veniseră din afară, numai acesta singur adeverise ceea ce simţise şi el în adîncul sufletului !

Henri fu zguduit de o căinţă atît de vie, că trebui să se prindă de pat, cu unghiile şi cu dinţii. „Nu ştiam încă ce e infernul. Unde mi-a fost capul ? La dragostea mea pentru Margot ? Nici măcar acolo. Pentru că altfel aş fi răpit-o şi aş fi dus-o departe de Curte. Dar n-am vrut să părăsesc Curtea, fiindcă aici era

locul primejdiilor și al îndrăznelilor, fiindcă doream să cunosc spaima, fiindcă mă zbenguiam ca un copil, în loc să-mi ațintesc privirea asupra iadului!" Și căința îl zgudui din nou atît de puternic, încît tresăltă și patul sub el.

Cumplita lui înfrîngere îl împinse să-și blesteme tinerețea. „Eu m-am găsit să-i dau lecții domnului amiral! să-l învinuiesc că poartă un război fără temei. Dar Coligny era însuflețit de credința care izbăvește, și de Spania și de patimile ucigătoare! El știa ce e infernul și lupta împotrivă-i! Pe cînd eu — eu m-am prăbușit în iad!" Era mai mult decît putea îndura. Îl copleși durerea. Gîndurile i se învălmășiră, îl apucă un fel de amețeală, ca pe un adolescent cuprins de inspirație. Numai vînturile și valurile oceanului, care îi vestiseră o nouă lume, atunci, în La Rochelle, făcuseră să-i mai bată atît de tare inima. Acum se simți din nou în fața unei lumi noi. Dar de data asta nu mai era vorba de o lume largă și liberă, ce putea fi asemuită cu împărăția lui dumnezeu. Lumea care i se revela acum era o lume plină de dureri și de umilințe. Din ea țîșneau flăcări de pucioasă; pălălaia lor se apropia tot mai mult și în curînd avea să-l înghită.

Cuprins de amețeala disperării sări în sus, alergă într-un colț al camerei și se izbi cu capul de perete. O dată, încă o dată. Nu se mai gîndea la nimic, izbea doar cu capul și nu se mai oprea. Îl opri însă altcineva.

FACIUNTQUE DOLOREM

Două mîini îl așezară într-un jilț.

— Liniștiți-vă, sire! Și morala creștină, și învățăturile filozofilor antici prescriu o dreaptă cumpănire, o judecată rece și echilibru sufletesc. Cine uită de aceste precepte se răzvrătește împotriva lui însuși, lucru pe care v-am împiedicat la timp să-l faceți, tînărul meu stăpîn. Dar nu m-am așteptat la așa ceva din partea voastră, nu, din partea voastră m-aș fi așteptat mai degrabă să fi privit noaptea Sfîntului Bartolomeu cu un exces de indulgență, cum să spun, cu un dispreț batjocoritor. Cînd am crăpat ușa prima oară, v-am văzut întins pe podea, dormeați, și răsuflarea vă era atît de liniștită, încît mi-am zis: „Nu-l tulbura, domnule d'Armagnac! E regele tău, și noaptea a fost grea. Cînd s-o deștepta, va fi iar stăpîn pe sine și, după cum îl știi, va face o glumă."

Această lungă cuvîntare, cu gradații dibace, rostită cu glas solemn dar îndrăzneț, lăsă deznădăjduitului tînăr destul timp ca să-și vină în fire și să poată semăna din nou cu Henri pe care-l cunoșteau toți.

— O glumă, repetă gentilomul-camerier; și stăpînul zise fără să mai stea mult pe gînduri:

— Curtea e tot așa de veselă ca azi-noapte? Dacă nu i-a pierit veselia, atunci avem nevoie, pentru a încheia serbările,

de doi pastori şi de nişte cîntece de înmormîntare. De dragul meu ar cînta chiar şi *Madame* Catherine.

Dar rîsul îi rămase în gît.

— Nu-i tocmai ce-ar trebui să fie, rosti d'Armagnac cîntărindu-l din ochi. Dar pentru început merge ; în nici un caz, însă, nu trebuie să păreţi amărît cînd îi veţi întîlni pe ceilalţi. Fiţi vesel, zglobiu !

D'Armagnac îşi dădea prea bine seama că pentru moment cerea prea mult. De aceea, fără a mai stărui, îi puse stăpînului său o cîrpă udă pe frunte, căci se vedeau urmele lăsate de izbiturile în zid. Apoi aduse, ca de obicei, putina pentru spălat.

— Cînd m-am dus după apă, povesti el în timp ce umplea putina, n-am întîlnit pe nimeni în drum. Dar o uşă a fost închisă cu grijă la auzul paşilor mei. În timp ce dormeaţi, am ieşit chiar şi în stradă, mînat de foame, pentru că la bucătării nu se găseşte nimic ; în ultima vreme acolo a curs mai mult sînge de om decît de găină, iar cei care au meseria să căsăpească au fost şi ei căsăpiţi. Strada era goală, dar din depărtare veneau doi oameni cu brasarde albe ; i-am zărit îndată, că mi s-au deprins ochii. Tocmai mă pregăteam să caut un adăpost, cînd, ce să vezi, se întorc amîndoi şi pornesc înapoi. Pot spune chiar că au luat-o la goană, pentru că făceau paşi atît de mari, de li se vedeau tălpile. Ce-o fi însemnînd asta, sire ?

Henri căzu pe gînduri. Dar după un răstimp rosti :

— Nu cred să le fie frică de noi acum, după ce i-au ucis mai pe toţi ai noştri.

— Atunci credeţi că-i mustră conştiinţa ? întrebă d'Armagnac cu braţele întinse, aşteptînd nemişcat răspunsul.

Henri se uită ţintă la el ca la o icoană.

— Se vede că cei doi albi te-au luat drept altcineva, trase el concluzia. Apoi se băgă în putină. Se întunecă, zise mai tîrziu. Ce ciudat, parcă nici n-a fost zi astăzi !

— A fost o zi a umbrelor, îl îndreptă d'Armagnac. A trecut uşor şi pe nesimţite, după atîta vărsare de sînge. Pînă seara au stat toţi cu uşile zăvorîte, fără să mănînce nimic, vorbind în şoaptă. Doar într-un singur fel s-au mai folosit de simţurile omeneşti : din cele trei sute de domnişoare de onoare ale reginei-mame nici una n-a dormit singură.

— D'Armagnac, zise Henri, trebuie să mănînc ceva.

— Înţeleg prea bine, sire. N-o spuneţi numai pentru a mulţumi o nevoie trupească. Cele mai adînci porniri ale sufletului vă trezesc dorinţa de a vă hrăni. Cu stomacul plin vă veţi înfăţişa mult mai bine în faţa unor oameni lihniţi şi veţi avea un avantaj faţă de cei mai mulţi. Dacă sînteţi bun...

Şi primul-camerier întinse halatul în toată lărgimea lui ; de-abia după ce se şterse bine, regele Navarrei văzu masa pe care se afla pîine şi carne.

Henri se repezi asupră-le. Sfîşie, muşcă, înghiţi şi bău tot, pînă la ultima picătură ; în timpul acesta, din ochii camerierului

se prelinseră două lacrimi. Căci d'Armagnac se gîndea că mănîncă în umbra morții, care sta neîncetat cu mîna ridicată, gata să înșface, deși n-o făcea încă. „Așa am străbătut călări întreaga țară, așa mîncăm, așa ne plimbăm pașii prin saloanele Luvrului. În afară de asta, sîntem servitori, deși gentilomi, iar unul dintre noi e rege, și chiar înfulecă regește", observă d'Armagnac. Apoi, drept urmare a gîndurilor lui solemne, începu să cînte vesel :

— „Ca un guzgan bătrîn, încetișor, binișor, pîndește *Madame* Catherine pe cei ce plîng și mor. Privește pe gaura cheii pe furiș, pe îndelete".

— Și ce face acolo ? întrebă Henri fără să vrea.

De cînd sfîrșise de mîncat, inima îi dădea ghes să întrebe de Margot. Ar fi vrut să întrebe : „Regina, soția mea, a ieșit din apartamentele ei ?" Iar primul-camerier ar fi trebuit să răspundă : „Regina Navarrei a întrebat de mai multe ori de sănătatea voastră, sire !" Ba ar fi trebuit să adauge chiar : „*Madame* Marguerite așteaptă ca scumpul ei soț s-o viziteze cît mai curînd", deși d'Armagnac nu obișnuia să vorbească așa. De altfel, Margot nici nu i-ar fi încredințat un astfel de mesaj. Și la rîndul lui, Henri n-ar fi trebuit să primească invitația. Pentru amîndoi, toate acestea țineau de trecut. Oftă. D'Armagnac înțelese de ce. Nu era omul potrivit să aducă mesaje galante, din pricină că gîndul lui iute le-o lua înainte.

— Regina Navarrei se află la *Madame* Catherine, rosti el cu glasul cel mai firesc, deși destul de apăsat. Stăpînul îl privi mirat, iar el făcu o pauză lungă. Dar cînd simți că Henri aștepta înfricoșat, își urmă vorba cu atît mai repede : Am văzut-o pe regină. A ieșit din odaie cînd un valet i-a șoptit la ureche că mă aflu în fața ușii. Sînt în relații bune cu valeții reginei-mame. Ăsta tocmai ducea înăuntru niște cerneală. L-am întrebat : „Pentru ce ?" „Vrea să scrie", mi-a zis. „Și *Madame* Marguerite ?" l-am întrebat eu, cu toate că nu știam bine dacă e acolo ori nu. „Șade pe sipet, mi-a suflat îndată dobitocul. Nu îndrăznește să se despartă de bătrînă". Atunci l-am ispitat : „Ia hai să punem rămășag pe o balercă de vin că iese dacă află că sînt eu aici !" Însetat cum era, s-a învoit și apoi a trebuit să deschidă chiar el ușa pentru *Madame* Marguerite : și nu m-am păcălit.

— Dă-i încolo pe valeți și vorbește mai bine cu vizitiii ! îi ceru stăpînul nerăbdător.

— Și eu îmi ziceam așa, sire, îi răspunse d'Armagnac. Dar regina Navarrei mi-a încredințat o seamă de vești pe care eu le înfățișez cu sfiiciunea și slaba înțelegere a unui om neînsemnat. Regina Franței scrie scrisori autografe către Anglia, Spania și Roma. Face mai multe ciorne, căci veștile ce are de dat nu sînt ușor de ticluit ; întîmplările din noaptea trecută trebuie înfățișate în chip deosebit, după cum scrisoarea e adresată reginei Elisabeta, lui Don Filip sau papii. Nemaiizbutind

să se descurce singură, *Madame* Catherine a făcut apel, împotriva obiceiului, la sfaturile fiicei învățate, iar aceasta, cunoscînd astfel tot ce se întîmplă, vi le comunică prin gura mea vorbăreață.

D'Armagnac se înclină, sfîrșise ce avea de spus. Din clipa aceea, treaba lui era să se îndeletnicească atent cu veșmintele stăpînului : i le puse dinainte, îl ajută să se îmbrace, în tăcere, fără a mai scoate o vorbă, spre a nu-i tulbura gîndurile. Iar Henri gîndea : „Margot îmi destăinuie tainele temutei sale mame. Asta e ca și cum mi-ar trimite vorbă că mă așteaptă, ca altădată, în odaia noastră de dormit. Ba chiar mai mult. Vorba ce mi-o trimite înseamnă : «Scumpul meu Henricus», gîndi el o clipă în latinește și o auzi îndată și pe dînsa spunîndu-i la fel, cu glasul ei răscolitor : «Nu veni, preaiubite Henricus ; din păcate, voluptățile și durerile dragostei noastre ucise au devenit pentru noi fructe oprite»."

Quod petiere prenunt arcte, faciuntque dolorem
Corporis...

„Cu o patimă sălbatică strîng în brațe pe cel pe care-l doresc..." În minte i se îngrămădesc amintiri arzătoare, amintirea îmbrățișărilor nebunești și a buzelor mușcate cu voluptate. „Dar s-a sfîrșit cu toate astea ! Acum așa stau lucrurile, încît iubita mea îmi dăruiește știința și conștiința ei cum îmi dăruia înainte trupul — dar tot nebunește, cu mușcături. *Faciuntque dolorem animae.* Rănindu-mi sufletul. Dacă am putea fi acum împreună, am plînge amîndoi, căci sîntem sortiți să fim vrăjmași și să ne pricinuim dureri. Ar fi poate mai potrivit să cercetăm împreună ce au de gînd ai ei și cum s-ar putea scăpa de-aici. Dar oricare ar fi gîndurile lor, trebuie să pun cît mai curînd cu putință o depărtare de cel puțin o sută de leghe între mine și Curte și, ca să ajung acolo, am să mă bizui pe Margot, vrăjmașa care îmi destăinuie totuși tainele mamei ei !"

Aici firul gîndurilor se opri. În capul lui Henri mai stăruiau doar cuvintele : *„Faciuntque dolorem !"*

Și fără a-și da seama, rosti cu glas tare :

— Nu mă pot încrede în dînsa, nu mă pot încrede în nimeni. Numai cu singur îmi pot fi de ajutor.

AU PUS MÎNA PE MINE

Se întoarse. De față nu era decît d'Armagnac, care n-auzise, sau se făcea că nu auzise nimic. Primul-camerier ținea mîna pe clanță, dar nu deschise ușa pînă nu se încredință că stăpînul său s-a întors de-a binelea cu gîndurile pe pămînt. Prin ușa deschisă se vedeau, în anticameră, doi gentilomi ; stăteau nu departe de ușă, gata să-l conducă pe regele Navarrei nu acolo unde ar fi poruncit el, ci acolo unde li se ordonase. Cei doi gentilomi care îl așteptau erau : domnul de Nançay, pe care

Henri îl pălmuise; și domnul de Caussens, unul dintre ucigașii amiralului. Henri se îndreptă spre ei, foarte firesc după cît se părea, chiar fără să pară a-și da bine seama în ce situație se afla, căci izbucni într-un ris nevinovat. Dar își ceru îndată iertare, rostind cu glas spășit și încurcat :

— Mergem de-a dreptul la liturghie ?

Și, fără a se mai lăsa poftit, trecu singur între cei doi.

— Momentul ar fi potrivit, deoarece sîntem cu toții mai nemîncați decît oricînd. Sau poate că domnii au îmbucat ceva de ieri încoace ? Eu n-am luat în gură nici măcar o frunză de salată și asta îmi pare mai greu de răbdat decît toate încercările la care am fost supus.

Și sporovăi mereu tot felul de nimicuri, făcînd cîte o pauză în așteptarea unui răspuns ce nu mai venea, pînă cînd ajunseră în marele salon al Luvrului. În gînd își dădea însă silința să ghicească pricinile tăcerii lor. Tăceau oare numai fiindcă, pe drumul pe care-l străbăteau, ei erau temnicerii, iar el prizonierul lor ? Nu, aveau pesemne și alte pricini, pe care trebuia să le deslușească. Mîntuirea lui atîrna de cunoașterea acestor oameni.

În primul moment nu zări decît spinări. La toate ferestrele se înghesuiau oameni, în timp ce alții căutau să-și facă loc ca să privească și ei. Cerul părea a se fi întunecat deodată ca în plină noapte și oamenii erau prada unei înfrigurări care-i cuprinse de îndată și pe Henri, și pe însoțitorii săi. Aceștia îl părăsiră. Iar Henri văzu lîngă el pe d'Alençon, cel mai tînăr frate al regelui. Omul cu două nasuri, cum i se spunea din pricina unui neg mare care-i crescuse lîngă nas, dădu din cap cu înțeles. Vărul Navarra îl întrebă ce se vedea afară. Vărul d'Alençon îi răspunse cu un singur cuvînt și se uită repede în altă parte.

— Corbii.

Atunci înțelese Henri de ce se întunecase pe neașteptate cerul : stoluri nesfîrșite de păsări negre pogorîseră asupra Luvrului : o duhoare, ce li se părea prea plăcută, îi îmbiase de departe, încă de cînd se întețise din pricina arșiței ; dar își așteptaseră ora lor. Omul cu două nasuri observă :

— Li s-a pregătit o masă bogată.

După ce rosti aceste cuvinte, parcă într-o doară, se depărtă, făcu un ocol, apoi se înapoie lîngă Henri, întorcînd capul în toate părțile spre a vedea dacă nu-i cumva pîndit.

— Pentru alții nu s-a pregătit nimic, mai spuse în fugă și dispăru apoi printre oamenii care se înghesuiau.

Un bărbat frumos, Bussy, șopti ca pentru el :

— Nu merită nici o atenție. E cam nebun. Cum sîntem de altminteri cu toții.

După care dispăru și el.

Încet-încet, mulți dintre cei ce se înghesuiseră pe la ușile balcoanelor se înapoiară către mijlocul salonului. Cei mai mulți

erau palizi și aveau răni sau cucuie ; nu numai Navarra avea o umflătură la frunte. Mulți ochi trădau un fior lăuntric, o înstrăinare a omului față de sine însuși ; și anume mîini păreau a voi să se ascundă. Se uneau deasupra pîntecului, încleștîndu-se, și apoi, fără vreo pricină vădită, o mînă se despărțea de cealaltă și se repezea spre teaca pumnalului. Henri luă peste picior mai mulți inși, care păreau foarte încurcați.

— Am mai văzut eu astfel de orătănii, zise el. Nu-i cîmp de bătaie să nu le întîlnești.

Cineva, care străbătea de unul singur salonul, rosti :

— Un cîmp de bătaie e cu totul altceva, nu se poate asemui cu vechea Curte sau cu puțul Luvrului.

Era Du Bartas ; dar nici nu întoarse capul spre vechiul său prieten și stăpîn. Henri strigă după el :

— Noi doi n-am fost aruncați în puț. Asta-i singurul lucru de seamă : să nu fii acolo.

Și izbucni în rîs, probabil dintr-o copilărească pornire de a nu vedea adevărul ; ori nepăsarea poate fi împinsă atît de departe ? Cei care se aflau în imediata lui apropiere se depărtară spre a nu arăta ce gîndesc. Numai Du Guast, favoritul moștenitorului tronului, d'Anjou, se împăună :

— Și ce ușor vi s-ar fi putut întîmpla același lucru, sire !

Dar îndată se făcu și el nevăzut printr-o ieșire. Nici unul nu putea sta locului, se foiau cu toții, dar nu împreună. Care cum schimba un cuvînt cu cineva, întrerupea fără veste vorba, se întuneca la față și se depărta de unul singur. Cei doi ucigași, de Nançay și de Caussens, se schimbaseră între timp la față ; se vedea că sînt descumpăniți ; deodată se despărțiră și ei.

Ducele de Guise apăru în toată strălucirea lui, însoțit de o suită numeroasă, și înaintă prin mijlocul salonului, pe sub cele douăzeci de candelabre mari. Pe neașteptate, în calea mîndrului Henri de Guise se ivi Henri Navarra, care îl privi drept în ochi și-i făcu un semn de salut cu mîna. Cu toții își ținură răsuflarea. Dar Guise răspunse la salut și se feri chiar puțin din cale. De-abia mai tîrziu își veni în fire și strigă triumfător :

— Salutări din partea amiralului !

La auzul acestor vorbe se împrăștiară cu toții care încotro. Lorena călca apăsat, dar pașii îi răsunau în gol.

Henri căuta, ca și ceilalți, să stea cît mai deoparte, cel puțin pînă cînd se vor fi adunat iarăși mai mulți la un loc. Căci era cu neputință să nu facă din nou cerc spre a-și satisface curiozitatea și a-și risipi teama și nesiguranța. Deocamdată, însă, se trăseseră cu toții pe lîngă pereți. Condé se strecură pe furiș pînă lîngă Henri.

— Ai aflat ? întrebă el.

— Sînt prizonierul lor, dar ce are să se mai întîmple de acum încolo e greu de ghicit, deși am privit drept în ochii lui Guise.

— Guise, după ce a murit domnul amiral, i-a călcat cu piciorul pe față. Asta n-ai știut-o, se cunoaște după cum ai pălit. Mă tem că nu scăpăm teferi nici noi.

— Nici nu meritām să scăpăm. Cine a făcut prostii așa de mari degeaba mai trăiește. Unde-i soră-mea ?

— La mine acasă.

— Spune-i că a avut dreptate, dar că am să fug.

— Nu pot să-i transmit nimic, nici eu n-am voie să ies din Luvru. Straja a fost întărită, are să fie greu s-o ștergem.

— Atunci nu ne rămîne altceva de făcut decît să mergem la liturghie ? întrebă Navarra.

Vărul Condé, care, în noaptea trecută, fierbea de mînie cînd se pomenea de așa ceva, înclină capul și oftă. Totuși îl îngrozi tonul ușuratic cu care vărul Navarra îi spuse :

— Principalul e că sîntem în viață.

Și Henri păstră același ton cînd în jurul lor se adunară din nou mai mulți inși :

— Domnule de Miossens, trăiești ! Nu-i așa că asta-i cea mai mare surpriză din viața dumitale ? După care strigă însă și : Domnule de Goyon, trăiești ! dar acesta era mort de-a binelea și nu se afla în marele salon, ci pradă corbilor în puțul Luvrului.

Cei care auzeau ciudatul fel de a vorbi al lui Navarra se depărtau cu expresii diferite pe față : unele trădau îngrijorare, reprobare ori milă, altele numai dispreț. Dar Henri și cînd îl văzu pe d'Anjou, moștenitorul tronului, exclamă : „Trăiești !" Atunci își dădură cu toții de-a binelea seama că, și după noaptea Sfîntului Bartolomeu, Henri de Navarra rămăsese un ușuratic care, fără a sta mult pe gînduri, jertfea totul unei glume. Și o arătară prin felul cum îl priveau, prin rîsete care exprimau și un simțămînt de ușurare, dar și o vagă dezaprobare. Henri lua aminte la toate aceste nuanțe și își întipărea în cuget purtarea tuturor, în timp ce cu toții credeau că nu se gîndește decît la glumele lui.

D'Anjou tocmai sosise și era foarte bine dispus ; buna lui dispoziție învioră chiar atmosfera înăbușitoare ce domnea în palat în seara aceea de august. La urma urmei d'Anjou se purta ca un învingător ; era vesel și binevoitor.

— Cum să nu trăiesc ! Pot spune că abia acum trăiesc cu adevărat ; căci dinastia și țara au scăpat de o cumplită primejdie. Navarra, amiralul era dușmanul nostru și te înșela și pe tine. Nu se gîndea decît să distrugă pacea Franței și a restului lumii. Plănuia să ne bage în război cu Anglia și de aceea răspîndea zvonul că regina Elisabeta ar vrea să ne ia Calais-ul. Hotărît, amiralul trebuia să moară. Tot ce s-a mai întîmplat a fost o urmare de neînlăturat a acestei situații, un lanț de nenorociri, rezultatul unor vechi neînțelegeri și a unor dușmănii fără rost ; să le înmormîntăm și să le trecem în lumea umbrelor.

Ultimele cuvinte, cam nefericit alese, îi mîhniră oarecum pe ascultătorii mai simțitori. Dar, în general, cuvintele lui d'Anjou făcură o excelentă impresie prin intenția de împăcare și pașnica dorință de a da uitării, pe care o exprimau. Tocmai spre asta năzuiau toți cu înfrigurare. Pe de altă parte, d'Anjou vorbise mult; i se făcu sete, iar ascultătorii care îl urmăriseră cu mare atenție se simțeau și ei însetați. Dar cînd fu să se aducă vin, se văzu că în tot Luvrul nu se afla nici o picătură. Proviziile se cumpărau de pe o zi pe alta. Cele de ieri fuseseră consumate toate după urletele ucigașilor, iar azi... Azi nici n-a fost zi. Nimeni nu se gîndise nici la vin, nici la carne. De altminteri, de teamă, nici chiar cîrciumile cele mai de rînd nu se deschiseseră. Așa încît moștenitorul tronului și toată Curtea trebuiră să rabde de sete.

— Dar pentru asta nu trebuie să rătăcim prin întuneric, ca niște umbre, observă d'Anjou și porunci să fie aprinse cele douăzeci de candelabre.

Ciudat, dar nici la asta nu se gîndise nimeni.

Maeștrii de ceremonie trimiseră valeții după lumînări; aceștia alergară, dar se întoarseră plouați, cei mai mulți cu mîinile goale. Găsiseră doar cîteva capete de lumînări; în noaptea trecută, stăpînită de urletele ucigașilor, se arseseră toate proviziile. O bună bucată de vreme, în salon se făcu din ce în ce mai întuneric. Mișcările oamenilor deveniră mai încete, glasurile mai scăzute. Fiecare se simțea singur, își putea recunoaște vecinul numai înecordîndu-și privirea, și aștepta să se întîmple ceva, deși nu știa bine ce anume. O doamnă dădu un țipăt ascuțit. Fu scoasă afară pe brațe, și din clipa aceea toți își dădură seama că discursul bine cîntărit al fratelui regelui nu schimbase, la drept vorbind, nimic. Henri, care se strecura printre curteni, auzi șoptindu-se:

— În noaptea asta am făcut ori prea mult, ori prea puțin.

Și auzi și răspunsul:

— Ăsta e rege doar. Dacă i-am fi făcut și lui de petrecanie, ne-am fi ridicat în cap toți regii pămîntului!

Și regele Navarrei înțelese ceva mai mult despre ursita sa. Înțelese mai bine decît mulți alții care șușoteau adevăratul tîlc și adevăratul izvor al vorbelor rostite mai înainte de d'Anjou. Cînd intrase în salon, d'Anjou venise de-a dreptul de la maică-sa, asta era dezlegarea tainei! *Madame* Catherine se afla în odaia ei, bine păzită, în fața pupitrului, și scria cu mîna ei grăsană litere, care erau tot atît de împrăștiate pe cît părea dînsa de echilibrată. Și scriind reginei protestante a Angliei, nu-i putea spune alta decît: „Amiralul v-a înșelat, scumpa mea soră, numai eu sînt prietena voastră".

„Să arunci totul în spinarea mortului e cel mai bun mijloc de a scăpa de răspundere; iar lumea, căreia nu-i place să împartă răspunderea măcelurilor, se poate astfel liniști, indiferent ce crede în realitate. Toate astea îi privesc pe morți. Dar

și pe mine !" își spuse Henri. Și, la adăpostul întunericului, chipul lui își recăpătă înfățișarea cea adevărată. Gura i se crispă, în ochi îi scînteie ura.

Imediat însă, își domină nu numai înfățișarea ci și simțămintele ; căci se făcuse, în sfîrșit, lumină. Urcîndu-se pe scări, valeții aprinseseră cîteva lumînări, care aruncau o lumină palidă în mijlocul salonului. Mulțimea curtenilor făcu : „A !" așa cum face orice mulțime după o îndelungată așteptare în întuneric. D'Alençon se apropie de vărul Navarra.

— Henri, începu el. Nu mai merge așa. Trebuie să avem o explicație.

— O spui acum, cînd s-a făcut lumină ? îi răspunse Henri.

— Văd că mă înțelegi, încuviință omul cu două nasuri. Voia să arate limpede că nu e prost. Prefă-te cît poți, îl sfătui el pe Navarra. Și eu trebuie să fac pe fiul iubitor și pe bunul catolic, dar curînd am să trec în secret la religia voastră. Nici nu știi cîți au să o îmbrățișeze după toate cîte s-au întîmplat.

— Așa încît eu am să rămîn, probabil, singurul bun catolic din tot Luvrul, îi răspunse Henri.

— Fratele meu d'Anjou se împăunează de ți se face silă. E eroul zilei, și-a văzut visul cu ochii, e vesel și mărinimos.

— Și nu mai e înconjurat de duhuri întunecate, întregi Henri.

— Așadar drumu-i liber pentru favoritul bunei noastre mame. Numai nebunul de Carol mai trebuie să moară. Ai poftă, Navarra, să vezi toate astea scrîșnind din dinți de neputință ? Eu nu. Hai să fugim și să răsculăm țara ! Fără zăbavă !

— Am mai zăbovit o dată cînd să-l înjunghii pe Guise, se trădă vărul Navarra, lăsînd să-i scape din frîu mînia adunată în el.

Dar își luă repede seama și se liniști. „Nu se poate avea încredere în omul cu două nasuri. Chiar dacă nu umblă să mă tragă de limbă, e totuși împrăștiat ca scrisul mamei lui, gîndi Henri. Să nu pui temei pe cuvîntul lui, își spuse. Și mai ales să nu te trădezi față de el !" De aceea încheie astfel fraza privitoare la înjunghierea lui Guise :

— Dar mulțumesc lui dumnezeu pentru zăbavă !

D'Alençon nu mai ținu seamă că vărul său se ferea de el. Continuă să-și descarce sacul pînă în fund.

— N-ai să crezi, dar îi așteaptă în astă-seară pe ambasadorii străini. Trebuie să vină nunțiul papal și trimisul lui Don Filip de Spania, ca să dea glas prea înaltei lor mulțumiri pentru izbînda nopții Sfîntului Bartolomeu. Criminalii norocoși uită totdeauna că se bucură de împlinirea unei crime respingătoare. *Madame* Catherine e gătită și-i gata de primire. Da să mergem ceva mai încolo. Pe aici zidul are un anume ecou, care poate fi auzit pînă în odaia respectatei mele mame. Iar conversația noastră ar putea-o pune pe gînduri.

— Eu n-am spus nimic, stabili Henri.

— Îl urăsc pe d'Anjou, sună răspunsul fratelui.

— Da ce ai cu el, François ? Din parte-mi nu-i cer decît să mă lase în pace.

Într-adins, Henri nu privea către mijlocul salonului ; dar nu-i scăpă totuși că sub singurul candelabru aprins se întinsese o masă de joc. D'Anjou îi și chemă :

— D'Alençon frate ! Vere Navarra !

— Îndată, îndată ! răspunse François d'Alençon. Avem de vorbit ceva foarte important.

Sinceritatea aceasta era menită să înlăture orice bănuială de conspirație ! Cei doi veri se depărtară și mai mult de ceilalți curteni. D'Alençon își însoțea spusele cu mișcări repezite, dezordonate. Cînd părea că duce o pușcă la umăr, cînd se apleca pînă la pămînt, de parcă ar fi dat drumul unei închipuite haite de cîini. Și în acest timp rosti :

— D'Anjou e nebun. Da ce mai, au înnebunit cu toții. Îl așteaptă nu numai pe nunțiul papal și n-au de gînd să se mulțumească nici cu laudele pe care le aduce trimisul lui Don Filip. Visează nici mai mult, nici mai puțin decît o vizită din partea englezului Walsington. E ciudat, dar toți cei care nimicesc fără a sta prea mult pe gînduri o victimă mai slabă își închipuie că Anglia trebuie să-i îndrăgească numaidecît !

La care Henri îl întrebă :

— Vere d'Alençon, tu, care vezi așa de limpede totul, cum de pierzi mereu din vedere casa de Lorena, care vrea să vă răpească tronul vouă, celor din familia Valois ? Eu vă sînt o rudă bună și neînsemnată care vă atrage luarea-aminte. Dacă noaptea Sfîntului Bartolomeu a fost o faptă creștinească, menită să țină unit regatul prin teroare, nu trebuie să uitați că Parisul îl socotea încă dinainte pe Lorena un catolic mai bun decît voi. Și cu atît mai mult îl va socoti acum, cînd a călcat în picioare fața amiralului ucis !

Henri vorbise aproape în șoaptă, ca să nu-i scape cumva vreo izbucnire violentă, ori să-l podidească plînsul.

D'Alençon repetă :

— Guise a călcat cu piciorul fața amiralului ucis și asta îl stigmatizează. Nu mă tem de el. Frumosul pe care Parisul îl adoră ! Dar ce repede poate deveni hîdă o față frumoasă ca a lui ! Să nădăjduim că din pricina ciumei ! Și-și însoți aceste vorbe de mișcări repezite, dezordonate. De altminteri, continuă d'Alençon, ne aflăm în partea neluminată a salonului și nimeni nu trage cu urechea la ce vorbesc cei pe care nu-i poate vedea, afară poate de spionii de meserie ai mamei. Dar dînsa e ocupată pînă peste cap astă-seară și a uitat chiar să ne trimită domnișoarele ei de onoare.

Iar Henri încheie :

— Eu mi-am îngăduit numai să previn casa de Valois. Am fost însuflețit de gînduri curate, iar respectul meu pentru regina-mamă e nemărginit.

D'Alençon izbucni în ris la aceste vorbe, așa cum faci după cel din urmă cuvînt de spirit al unei conversații plăcute.

— Fii liniștit, dragă vere, nu te-ai trădat nici o clipă ; îți stau chezaș ! Tu pe mine mă ai complet la mînă în schimb eu pe tine de fel. Totuși, acum ne cunoaștem și ai mai aflat încă ceva pe lîngă multe altele pe care le vei fi aflat în astă-seară !

Ceea ce era cum nu se poate mai adevărat. Zăpăcitul de François se și depărtase de lîngă vărul lui, pierzîndu-se într-o ceată de curteni care ieșeau în anticameră. Dintr-acolo se zărea lumina tremurătoare a cîtorva făclii, precedate de umbre mari, iar curînd se auzi și glasul puternic al maiestății-sale regele Carol al nouălea. Țipa și părea a fi nebun de-a binelea. Navarra, care rămăsese singur, își spuse : „Și pe dînsul va trebui să-l mint, cu toate că mi-a scăpat viața. Dar încă o dată n-ar mai putea s-o facă nici el. Știu ce mă paște : l-am privit pe Guise drept în ochi. Știu ce mutră are să facă și bătrîna ucigașă, care nu vrea să se arate înainte de a se înfățișa ambasadorii — iar ei nu prea se grăbesc să vină. Noaptea Sfîntului Bartolomeu a fost o neizbîndă, dar pe mine au pus mîna. Jocul pare să devină distractiv. Nu-i așa, *Madame* Catherine și domnule de Guise ? I-am cercetat atîta pe toți în astă seară, că mi se învîrte capul ca după o lectură prea îndelungată !"

Se urni din loc și intră în cercul luminat de făclii spre a-l întîmpina pe regele Franței ; în același timp luă o înfățișare plăcută și ușuratică. Dar, cu inima zvîcnind de frică și de ură, își spunea : „Mîntuirea mea atîrnă de cunoașterea acestor oameni !"

O NEIZBÎNDĂ

Fără multă vorbă, Carol al nouălea porunci ca făcliile să fie băgate în candelabre, chiar cu riscul de a cădea picături de păcură pe umerii albi ai doamnelor. Orice era preferabil întunericului : chiar și lumina aceea roșietică de iad. Căci Carol și Curtea lui se prăbușiseră, fără îndoială, în fundul iadului. Tuturor le trecu prin minte gîndul acesta și își îndreptară privirile spre ferestre să vadă : mai zboară corbii ? Ar fi fost un semn că se află totuși pe pămînt.

În mijlocul salonului, Carol avea ieșiri demonice. Chiar el, cu mîna lui, a tras azi din balconul palatului asupra unor hughenoți care fugeau ! Dar, se înțelege, nu se fălea și că trăsese fără să țintească și că nu-i nimerise.

— Ehe, am făcut o vizită și spînzurătorii în care se legăna domnul amiral! Părintele meu ! răcni el cu rînjet de satană. Apoi își veni, însă, în fire pentru o clipă și se domoli. Nu prea miroase bine amiralul ! zise și, uitînd de toate lucrurile rău mirositoare din lume, luă poza plină de noblețe ce o avea în tablouri. Stînd astfel își îndreptă ochii spre Navarra și Condé.

Voi protestanții ați conspirat. Așa că nu ne-a rămas altceva de făcut decît să ne apărăm. Chiar așa am declarat astăzi parlamentului meu, arătînd pricinile judecății sîngeroase pe care a trebuit s-o fac ; așa, și numai așa, vor înfățișa lucrurile pentru posteritate și istoricii mei, indiferent dacă au să fie crezuți ori nu.

Apoi ceru de băut, căci avusese o zi foarte grea. Cînd auzi, însă, că nu există vin, răsturnă de ciudă masa de joc. Iar accesul de furie dură pînă cînd din odăile servitorilor se aduse un fel de oțet. Carol îl sorbi dintr-un pocal de aur cizelat ; pe pocal se vedea Diana vînînd cu însoțitoarele ei, iar cele două toarte întruchipau cu rotunjimea lor trupurile ademenitoare ale unor sirene.

Cu gura pungă din pricina vinului oțetit, nebunul se uita pe sub sprîncene la verii protestanți. Acreala înviorează.

— Ia te uită, strigă de acea Carol. Doi viitori stîlpi ai bisericii ! Pe cuvîntul meu, cardinali vă fac !

Această perspectivă îi provoacă o nemăsurată plăcere. De data asta, împreună cu el izbucni în rîs toată Curtea, așezată într-un cerc mare în jurul singurei mese de joc, deasupra căreia pîlpîiau făcliile. Carol se tolănea pe un scaun, cu picioarele depărtate ; fratele său d'Anjou, care se temea de accesele regelui, ședea doar pe marginea unui scaun. Iar cei doi eretici stăteau în picioare, cu capetele plecate, răbdînd batjocura.

Al cincilea jucător ceru : „Să începem !" Era Lorena. „Așezați-vă !" porunci el celor două victime.

Apoi împărți cărțile, cîte patru de fiecare. Jucau „prime". Cei cinci își priviră cărțile, iar curtenii, care făceau un cerc larg în jurul lor, încercară și ei să vadă ce cărți aveau. Curtenii purtau haine de mătase în toate culorile, dungate, cu blazoane brodate. Unii erau scunzi, cu pîntece lucitoare, alții atît de lungi, încît părea că se cocoțaseră pe scaune. Picioarele, subțiri la glezne, li se umflau mai sus ca niște butoiașe ; mînecile li se înfoiau în jurul umerilor, iar pe coleretele largi se odihneau capete ce aminteau de tot soiul de dobitoace : de la erete pînă la porc. Priveau cu toții încordați la jocul regelui.

— Navarra, unde ai lăsat-o pe grăsana de Margot ? întrebă Carol, începînd jocul. Și de ce nu se arată mama, de vreme ce a izbutit să vă prindă în laț pe voi, hughenoții ? Ei, dar doamnele Curții unde sînt ?

Băgase deodată de seamă că erau prea puține femei în cercul privitorilor.

Fratele său d'Anjou îi șopti ceva la ureche. Dar Carol nu catadicsi să coboare glasul.

— Regina, mama mea, îi primește acum pe ambasadorii străini. S-au înfățișat în cabinetul ei, toți o dată. De, așa e ! Domnii au uitat să se anunțe la mine. De altfel nici n-am văzut alaiul lor. Se vede că au intrat pe furiș ; ambasadorii marilor puteri cunosc și marele secret de a se face nevăzuți.

Zvîrli nepăsător o a doua carte ; purtarea lui vădea un dispreț ascuns, de parcă ar fi vrut să spună : „Știu care-i miza și iau parte la joc numai cu mare scîrbă".

Lorena împărți cîte patru cărți. Jocul se numea „prime" ; cel care avea cîte o carte de fiecare culoare cîștiga un număr de puncte. Navarra își așternu cărțile pe masă, arătînd că are cîteșipatru culorile.

— Henri, rosti deodată celălalt Henri, din casa de Guise. Am să-ți spun ceva care o să te intereseze. Pentru mine, ambasadorii nu sînt nevăzuți. Și și-au exprimat mirarea că tocmai pe tine te-am lăsat în viață.

Încerca doar să-l provoace, căci Guise era ultimul om în tovărășia căruia s-ar fi arătat un ambasador. Henri răspunse așternînd încă o dată cărțile pe masă ; avea din nou cîte una din fiecare culoare.

Dar cînd le întinse pentru a treia oară, unul din jucători își ieși din fire : d'Anjou. Își îngădui să bată cu pumnul în masă, deși știa de frica acceselor de furie ale lui Carol, dar acum turbase și el. Veselia și bunăvoința învingătorului se duseseră pe apa sîmbetei. Ambasadorii nu veniseră de fel, iar *Madame* Catherine era cuprinsă de frigurile nerăbdării, așteptînd firitisirile lor. Nu îndrăznea să scoată capul în lume înainte de a fi primit vreun semn de încurajare din partea puterilor străine și n-o lăsa nici pe Margot să iasă din odaia ei. Cît despre Guise, vădea nerușinarea unui răsfățat al gloatelor și impunea mai mult prin mărimea neobișnuită a mădularelor decît prin obrăzniciile lui. Iar Carol al nouălea, departe de a-l pune la locul său pe fratele mai mic, se bucura de enervarea acestuia. „Hughenot prefăcut", gîndea plin de ură d'Anjou. Simțea că întreaga Curte începea să-și dea seama de situație. Toate fețele erau pline de îngrijorare — nu știau ce să creadă, pe cine să se bizuie — erau fețele unor trădători. Și cînd te gîndești că și orașul e înfricoșat, că reneagă aproape ca și Curtea noaptea Sfîntului Bartolomeu ! Simțămîntul de triumf al fiului preferat se schimbă într-o asemenea amărăciune, încît începu să plîngă. Asta era răsplata unor fapte atît de mari ! Pentru asta încercase să scoată omenirea dintr-o stare de plîns, pentru asta renunțase, în scopuri atît de înălțătoare, la conștiință și la omenie ! Se scutise singur de datoriile creștinului și de poruncile adevărului. Și toate acestea le făcuse el, d'Anjou, crescut de clerici și de umaniști în Colegiul Navarra, tînărul care se putea judeca foarte bine pe sine însuși. „Eu nu sînt Guise, care nu simte nimic altceva decît mîndria de a fi bine clădit. Am să fiu în veci omul căruia i se datorește noaptea Sfîntului Bartolomeu !" Un asemenea lucru se iartă numai în caz de succes. Dar din clipă în clipă insuccesul devenea tot mai învederat.

Făcliile arseseră, se topiseră : asaltați de întunericul crescînd, numai jucătorii de la masa regelui se mai bucurau de o lumină

şovăielnică. D'Anjou avea chef să izbească pentru a doua oară cu pumnul în masă, sau chiar s-o răstoarne, cum făcea fratele mai mare în accesele lui de furie. Dar Lorena împărţi iar cărţile, aşa încît pumnul moştenitorului rămase ridicat în aer. Navarra avea mereu cărţi de cîteşipatru culorile.

— Vrăjitorie, mormăi Carol.

Curtea, însă, îşi arăta admiraţia şi părerea de rău printr-un sîsîit prelung, în care se deosebea şi plăcere, şi necaz. Căci e pasionant să fii de faţă la o întîmplare neobişnuită. Dar poate fi primejdios să-i tălmăceşti înţelesul.

Curtea fu scutită, însă, de o asemenea treabă. Căci partida de cărţi de la masa regelui fu deodată dată uitării. O nouă întîmplare venea să şteargă amintirea celorlalte. În anticameră apărură paji purtînd sfeşnice cu lumînări aprinse, în număr din ce în ce mai mare, şi în curînd palatul, în care pînă nu demult nu se găsise nici o lumînare, fu potopit de lumina lor repetată la nesfîrşit. Cuprinşi de un simţămînt de uşurare, curtenii se înghesuiră spre ieşire ; dar acolo se pomeniră împinşi înapoi de străji. Întîmplarea lua proporţii. Dincolo de anticameră, în odaia de primire a regelui, se vedeau şiruri întregi de copilandri. Pletele le străluceau în lumina sfeşnicelor pe care le purtau, mătasea le sclipea pe piept. Şi mai departe de odaia regelui se zăreau alte şi alte lumini. După o cotitură a zidului se aflau odăile reginei, care nu se vedeau însă. Iar de acolo părea a se apropia tot mai mult o lumină orbitoare, ca aceea a paradisului, plină de făgăduieli neînţelese ; o asemenea întîmplare face ca inimile să bată mai repede, îi îndeamnă pe oameni să vorbească mai tare, mai ales într-o împrejurare ca aceea cînd curtenii aveau în spatele lor întunericul marelui salon, în care abia mai pîlpîiau cele de pe urmă făclii.

— Domnule cavaler, inima îmi bate să se spargă.

— Nici a mea nu-i prea liniştită, doamnă. Ce s-o fi întîmplat ?

Dar tocmai asta voise *Madame* Catherine ; calculase dinainte totul. E drept, *Madame* Catherine era cuprinsă de nelinişte, aşa cum bănuise fiul ei d'Anjou, fiindcă nu se prezentau ambasadorii. Dar d'Anjou ar fi trebuit să ştie totodată că dezamăgirile n-o descumpăneau pe maică-sa şi n-o făceau să se simtă neajutorată. Spre deosebire de cea mai mare parte a oamenilor, aşteptarea zadarnică n-o scotea din fire şi n-o făcea să-şi piardă liniştea împinsă pînă la nesimţire, iar neizbînzile vremelnice îi sporeau numai darul de a găsi mereu alte ieşiri.

Madame Catherine, pe adevăratul ei nume Caterina de Medicis, căzuse de mai multe ori pradă spaimei în timpul nopţii Sfîntului Bartolomeu ; lucru lesne de înţeles pentru oricine cunoaşte firea omenească. Fiindcă oricît de îndelung ar fi plănuite şi de amănunţit puse la cale, asemenea lucruri pot avea oricînd un alt sfîrşit decît cel prevăzut. De aceea *Madame* Ca-

therine, pe adevăratul ei nume Caterina de Medicis, în timp ce-şi tîra de colo pînă colo paşii, sprijinită în baston, trăsese adesea cu coada ochiului la străjerii ei spătoşi, întrebîndu-se cît timp vor putea, la nevoie, aceşti elveţieni şi nemţi să-i păzească odaia şi să-i apere bătrînul şi scumpul ei trup împotriva hughenoţilor ce ar fi putut să năvălească asupră-i. Şi cotrobăise prin dulăpior cu gîndul nu numai la vrăjmaşii ei, ci şi la paznici. Nu era oare mai bine pentru dînsa ca bărbaţii ăştia în plină putere să se prăbuşească la pămînt după ce vor fi dat peste cap o băuturică dăruită din toată inima ? Cu cîteva scrijeliturî şi tăieturi dibaci făcute s-ar putea înscena apoi un măcel, şi toată lumea ar crede că regina a fost răpită şi ucisă. Iar între timp, ea ar putea aştepta liniştită vremea ei, care nu putea întîrzia, stînd la adăpost într-o ascunzătoare cunoscută numai de dînsa.

Toate erorile oamenilor, ca de altminteri şi greşelile istoriei, veneau de acolo că uneori era dată uitării ursita acestei lumi şi a Franţei : aceea de a fi stăpînită, fără greş şi fără scăpare, de Roma şi de casa Habsburgilor. Florentina se pătrunsese însă de acest adevăr o dată pentru totdeauna. În clipele grele, cînd pînă şi feciorii ei i se împotriviseră, ameninţase că se va retrage în oraşu-i de baştină. Dar în sinea ei nu se gîndise niciodată cu adevărat la o asemenea retragere, socotindu-se dintotdeauna un instrument al puterii ce stăpînea lumea, cu misiunea de a supune şi Franţa acestei puteri, se înţelege chiar spre binele francezilor şi mai cu seamă al casei domnitoare. Protestanţii francezi o socoteau pe această femeie ce îmbătrînea drept o criminală înrăită. *Madame* Catherine, însă, acţionase chiar şi în timpul nopţii Sfîntului Bartolomeu cu conştiinţa împăcată, spre deosebire de fiul ei d'Anjou, care trebuise mai întîi să-şi pună de acord faptele cu învăţătura umaniştilor de la Colegiul Navarra.

Regina-mamă era încredinţată că se află pe drumul cel bun, care este şi drumul succesului. Şi va trebui să mai treacă multă vreme pînă cînd şi dînsa să se încredinţeze că noaptea Sfîntului Bartolomeu a fost un eşec. Atunci fiii ei îşi vor fi dat de mult sfîrşitul, regatul va fi pradă flăcărilor, distrugerii, sfîşierii, iar pe cale de a pune mîna pe tron se va afla mîntuitorul, un prinţ neînsemnat din sud. Pe care odinioară îl ţinuse prizonier, după ce-l momise cu fiica ei Margot.

„Ia uitaţi, priviţi-l ! Prietenii i-au fost răpuşi, soldaţi nu mai are, e neputincios şi batjocorit ! Pînă şi coreligionarii îl vor dispreţui cînd va renega credinţa lor, şi asta se va întîmpla curînd ! Sărman de el, nici nu mai face să fie ginerele reginei Franţei. Curtea trebuie să-şi bată joc de dînsul, hotărî înţeleapta bătrînă. Aşa e mai bine decît să-i faci de petrecanie. Reginei Angliei îi place mai degrabă să audă că-i obiect de rîs decît că nu mai există de loc. I-am trimis o scrişoare, destul de convingătoare cred ; va trebui să socotească noaptea Sfîntului

Bartolomeu ca pe un fel de accident de circulație dacă cumva eretica asta nu poate să priceapă ce valoare purificatoare a avut! La dracu cu ambasadorii, care nu se înfățișează azi! Au să-și ceară ei iertare pentru șovăiala lor! Dar între timp nu trebuie ca îndoiala să prindă rădăcini. Marile izbînzi pot întîmpina unele greutăți trecătoare. Se cere să se ia însă imediat contramăsuri! Curtea trebuie să-și recîștige buna dispoziție, ca să spună mai departe ce strălucire a căpătat Luvrul după marea noastră izbîndă!"

Și *Madame* Catherine își recăpătă îndată vioiciunea și începu să dea porunci. Mai întîi trimise după nora ei, arhiducesa — o piesă decorativă, înfățișată numai arareori, și de obicei păstrată într-o aripă uitată a parterului, care, la drept vorbind, era destinată reginei-mame, dar aceasta prefera apartamentul mai arătos de la etaj. Apoi se ocupă în persoană de găteala fiicei ei Margot. Frumusețea ei trebuia înfățișată în stil mare, ca într-un rece cimitir al dragostei, cu toate perlele, cu peruca blondă și cu diademă, cu cununa și cu crinii de briliante. Nu, nu rochia din fir de aur! Aurul simbolizează altceva. Și dat fiind că fiica stărui cerînd rochia pe care o socotea cea mai frumoasă, mama o pălmui, fără șovăială și fără slăbiciune; așa încît obrazul trebui iar sulemenit. Apoi bătrîna porunci să i se aducă o cravașă — o! nu pentru prințesă, căci acum era îmblînzită. Dar mai trebuia dresată și altă făptură. Și în scurt timp, cele două șiruri de paji cu sfeșnice începură să înainteze spre marele salon. O lumină solemnă, venită parcă de la împăratul ceresc, pogori asupra Curții din sfere ce nu pot fi cunoscute de muritori, pătrunse în sufletele curtenilor și-i înspăimîntă. Gentilomi încărunțiți erau gata, ca niște copii ai naturii, să vadă înfăptuindu-se minuni. Asta era clipa. Muzica!

URA

Oh! sunete divine și atotputernice! Curtea se dădu în lături, jucătorii de cărți, cu rege cu tot, se retraseră către perete și mijlocul salonului fu împrejmuit de cei mai frumoși copii ai regatului. Cele două șiruri ale lor împrăștie lumină, alți copii care păsesc printr-aceste două șiruri împrăștie armonie. Cîntul lor îmbată, se înalță și preamărește. În urma lor vin doamnele, numai cele mai gătite dintre doamnele de frunte ale Curții și cele mai fermecătoare dintre domnișoarele de onoare. Parfumuri plutesc în întreg salonul și deasupra capetelor se înalță un baldachin purtat de patru pitici, îmbrăcați în roșu, cu bărbi de cîlți. Iar sub baldachin pășește însăși Elisabeta, arhiducesa, fiica împăratului roman, piesa de ceremonial atît de rar scoasă la iveală, gajul neprețuit dat Curții Franței de puterea care stăpînește lumea.

Niciodată nu fusese văzută de atît de aproape, cu toate că și acuma lumina tremurătoare, pilpîindă împiedica să i se deose-

bească prea bine trăsăturile. O puteau privi, însă, numai bărbații ; sexului care are ochii mai ascuțiți, mai critici îi fusese, cu multă înțelepciune, rezervat un rol în alai. Casa de Habsburg era reprezentată printr-o fată de nouăsprezece ani, dar nimeni nu s-ar fi putut gîndi să-i dea numai atîta, văzînd masca aceea fără vîrstă, scorțoasă ca aurul în care era îmbrăcată. De data asta nu era împinsă de călugări spanioli care să năduşească pe sub covoare. Își mișca singură picioarele mari. Iar dacă cineva ar fi fost destul de îndrăznet spre a face o asemenea constatare, ar fi spus că are picioarele lungi și mușchiuloase. Și se prea poate că s-ar fi găsit chiar cineva care să fi îndrăznit să străpungă cuirasa numelui și menirii ce o avea și să ajungă la picioarele ei spre a cîntări, nu fără ironie, greutatea unor piese atît de rare. Oricum, ea însăși părea absorbită de efortul ce-l făcea mergînd pe aceste picioare. Se împleticea la fiecare pas și purta, clătinîndu-se, prin salonul ce părea a nu se mai sfîrși și după care urma un zid de întuneric, o întreagă povară de aur — coroana grea, nestematele, colierele, paftalele și inelele, pantofii de aur — ducea, clătinîndu-se, spre întunecimea îndepărtată povara aurului ce-l purta pe cap, pe piept, în picioare.

Dar dorea oare cu adevărat să fie înghițită de întunericul ce se căsca în fața ei ? Spinarea mai sclipi o ultimă oară, o rază reflectată în încălțămintea de aur trecu peste pardoseală. Și curînd nu se mai văzu decît scînteierea nestematelor. Cea din urmă sclipire fu aceea a pietrelor coroanei. Noapte. Cortina. Totul trecuse, fără putință de întoarcere — lucru ce se putea înțelege la figurat și despre întreaga procesiune. Aceea care trăgea, însă, sforile, nevăzută și vicleană, în odaia-i liniștită, socotise prea bine efectul sigur al pompoasei procesiuni. Căci cui i-ar fi putut trece prin minte să privească drept un semn al sfîrșitului și al apusului întunericul în care se pierduse Elisabeta ? Doar unui om ca Du Bartas, cu spiritul lui plin de fiere, care supraviețuise nopții Sfîntului Bartolomeu și care din noaptea aceea avea și mai puțină îngăduință pentru pretenția oamenilor de a se socoti croiți după chipul și asemănarea lui dumnezeu. Și Du Bartas înfieră, din toate puterile spiritului său, alaiul arhiducesei ; fără a se feri de cei din jur, începu să recite :

„Înainte de a fi timpul, materia, fiorul,
Doar dumnezeu fu singur atotcuprinzătorul.
Era cu neputință de a-l fi cunoscut,
Doar spirit, doar lumină, de nimenea văzut,
El, preacurat, preabun, și preaînțelept."

Dar versurile acestui creștin stîrniră proteste ; fu chemat la ordine și înghiontit de toți. Cu toate că rămăsese aproape singurul dintre cei de credința lui, mai îndrăznea încă să facă asemuiri necugetate folosindu-se de dumnezeul său, care, ce-i

drept, nu purta pantofi de aur. Dimpotrivă, Curtea Franței își vedea victoria întruchipată într-un idol, își vedea biruința slăvită prin sclipirea pietrelor prețioase, prin parfumuri și prin cîntări și era deci gata să vestească această biruință oriunde și ori de cîte ori ar fi dorit-o *Madame* Catherine.

Cine se mai îndoia totuși, în mod serios, de izbîndă ? În afară de creștini, mai există și suflete simțitoare. Iar tînărul d'Elbeuf era înclinat să acționeze fie mînat de împrejurări, fie de simțăminte. El înțelesese că cei nouăsprezece ani ai arhiducesei nu însemnau de fel primăvară a vieții. Îl privise pe Carol al nouălea în timp ce-o urmărea din ochi pe soția sa și citise și în ochii lui supunerea pe care i-o arătau toți, dar la el amestecată cu o oarecare doză de superstiție și cu o urmă de ironie. Elisabeta fusese arătată în ultimele zile regelui și Curții de două ori : în ajunul măcelului și îndată după acesta. Iar cînd Elisabeta coborîse din nou scările întunecate către tristul ei apartament, d'Elbeuf se întrebă : „O îmbrățișează oare cineva ?" Între timp, în salon apăreau mereu alte domnișoare de onoare. Deasupra capetelor lor se clătina un alt baldachin.

Spectacolul fastuos continua ; un singur om nu vedea, nu auzea, nu mirosea nimic din tot ce era în jurul său. În nări îi stăruia iz de sînge, în urechi urlete de ucigași ; iar ochii-i vedeau cadavrele prietenilor zvîrlite claie peste grămadă. Luptase toată seara să se stăpînească, observase, își păstrase neîncrederea, își căutase mîntuirea. Dar n-o putea ține așa, la nesfîrșit ; nu era nici filozof, nici ucigaș din calcul, iar sîngele său nu era rece ca odaia unei anume bătrîne. Dimpotrivă, simțea o arșiță în piept și în gură, simțea că se înăbușă, nimic altceva nu mai exista pentru el. Privirea-i rătăcitoare căută mai întîi ceva de băut. Nu găsi, și atunci începu să se întrebe de ce era o asemenea înghesuială, de ce îl atingea atît de aproape suflarea oamenilor. Nu știuse pînă atunci că poți să te simți stingherit de apropierea trupească a semenilor tăi ; dintotdeauna trăise înconjurat de mulți oameni. Și deodată își dădu seama ce se întîmpla cu el. Ura. Își dădu seama ce înseamnă ura — o ură mai sălbatică, mai neîmpăcată decît aceea din noaptea măcelului.

„Înghiți-v-ar pămîntul ! spuse în gîndul lui repezindu-și bărbia înainte și aruncă o căutătură pe sub sprîncene, o căutătură pe care n-o mai avusese niciodată. Chiar de-ar fi să pier și eu ! Aș vrea să fiu lepros. Și înainte de a vedea voi primele pete albe pe pielea mea, să vă ating, ca să putreziți de vii ! Cu toții, toți să putreziți, să vă putrezească mădularele care s-au atins de morții mei ! Pe mine m-ați lăsat în viață ca să fiu martorul izbînzii voastre, să vă văd alaiurile triumfale și paiața muiată în aur. În cine să-mi înfig colții ?" se întrebă el și-și căută împrejur o victimă. Dar nici una din fețele ce le vedea, fețe pe care se citeau supunerea, obrăznicia, batjocura, nu-i părea că ar putea să-i potolească setea. Sînge, sîngele dușmanilor !

Fața unui curios, care îl privea cu o familiaritate bătătoare la ochi, i se păru neînchipuit de obraznică. Se repezi la ea și, înainte de a apuca victima să tresară, i-o mușcă în lege. Văzuse cîndva în provincia-i de baștină încăierîndu-se doi țărani ; unul din ei își mușcase așa adversarul. Dar își aduse aminte de scena cu cei doi țărani de abia cînd își scoase colții din obrazul mușcat. Simți și dezgust, și ușurare. Curiosul, însă, căruia sîngele începuse să i se prelingă pînă la guler, nu țipă de loc ; de ce ? Abia dacă scosese un geamăt. Dar apoi vorbi familiar, încetișor și atingîndu-l pe Henri cu răsuflarea sa :

— Domnule rege al Navarrei, nu-mi vezi haina neagră și obrazul pal ? Ai mușcat un bufon, căci asta e meseria mea aici !

Auzind aceasta, Henri se depărtă de omul mușcat atît cît putu, înghesuit cum era din toate părțile. Bufonul nu-l slăbea, însă, de loc. Își acoperi obrazul sîngerînd și rosti cu glas de ventrilog :

— Să nu lăsăm să se vadă ce ispravă am făcut amîndoi ! Un bufon trebuie să fie trist, să cunoască nefericirea și tocmai prin asta să stîrnească rîsul. Nu-i așa ? Și dacă-i așa, atunci îmi poți lua foarte bine locul, domnule rege al Navarrei, iar eu îl pot lua pe al domniei-tale. Nimeni n-ar băga de seamă schimbarea.

Și se făcu nevăzut. Nimeni nu observase că Henri avusese ceva de împărțit cu el. Mai mult, chiar Henri începu să se îndoiască de adevărul clipelor pe care le trăise, clipe de cumplită rătăcire. Hotări să se supravegheze mai de-aproape și să urmărească ce se va mai întîmpla la Curtea Franței. „O ! Asta-i Margot !"

Era exclamația pe care o scotea Curtea Franței văzînd noul baldachin care înainta clătinîndu-se. Sub el se afla prințesa de Valois, *Madame* Marguerite, Margot a noastră. A fost nevoită să se mărite cu prințul hughenot ; acum toată lumea își poate da seama de ce. Măritișul ei se dovedise îndreptățit, își atinsese scopul. Cine s-ar mai fi îndoit de asta n-avea decît s-o privească pe regina Navarrei cum își ținea capul și cum pășea. Nu mai era vorba de greoiul simbol aurit al unei mari puteri, în fața căruia trebuie să te închini pînă la pămînt. Era însăși imponderabilitatea, deși e foarte greu să fii atît de frumoasă. Margot a noastră învinge, însă, cu ușurință, toate greutățile — ale ei, ca și ale noastre. „Mărire ție, doamnă ! Mărire ție, doamnă ! Desăvîrșirea ta transfigurează și urîțenia noastră ; tu ne înapoiezi simțămîntul nepăsării pe care l-am pierdut noaptea trecută. Căci trebuie să mărturisim că trupul nostru păcătos s-a cam bălăcit în sînge și te-am tras și pe tine după noi. Dar tu, *Madame* Marguerite, ne redai ușurința fluturelui zburînd voios prin aerul pur, avînd o viață atît de scurtă și fiind totuși asemeni sufletului nemuritor. La două zeițe ne închinăm : Venerei și preasfintei fecioare. Așa încît toate femeile pot primi prinosul

nostru de recunoştinţă pentru milostivirea şi bunăvoinţa ce ne-o arată. Fii dar binecuvîntată !"

Cel dintîi care exprimă ceea ce simţea întreaga Curte nu putea fi decît un curtean. Era un anume domn de Brantôme, şi îşi îngădui să atingă cu buzele sale mîna lui Margot, mîna aceea care părea că pluteşte în aer. După el se îngrămădiră şi alţii, dînd deoparte pe purtătorii sfeşnicelor, ca să atingă mîna lui Margot, care, primind să joace rolul de mîntuitoare a mulţimii aceleia, surîdea uşor, nearătînd mai multă trufie decît era nevoie, ba fiind chiar mişcată. Picioarele ei mici se mişcau uşor, şi nimeni nu se gîndi să-i cîntărească mădularele, deşi unii s-ar fi putut bizui pe o cunoaştere personală. Nici nu apucai să o priveşti bine, şi preafrumoasa-i rochie înfoiată era departe. Purta o rochie în patru colţuri, strînsă pe piept şi foarte largă pe şolduri. Culorile luceau blînd, făcînd ape-ape, mîna albă plutea prin aer, şi Margot fu cît pe-aci să fie înghiţită şi dînsa de întuneric. Dar ei nu i se putea întîmpla aşa ceva ; se întoarse, şi împreună cu dînsa întreg alaiul : violoniştii, suflătorii, doamnele cele mai de frunte ale Curţii, domnişoarele de onoare, alte făpturi şi chiar şi o maimuţă.

Tot căutînd pe cineva, Margot o luase înainte, gata să iasă de sub baldachin. Nu-l găsi pe cel pe care-l căuta, dar, printre sărutările ce-i atingeau mîna, simţi una atît de ciudat de arzătoare, încît se opri în loc. Întreg alaiul pe care-l tîra după dînsa fu zguduit de această oprire : se călcară pe picioare, maimuţa fu şi ea lovită şi începu să ţipe. Margot sta însă nemişcată, aştepta. Omul cu buzele arzătoare nu-şi ridica însă ochii, deşi Margot îşi întinse mîna către faţa lui şi îndrăzni chiar să murmure o chemare îmbietoare. Dar era mîntuitoarea ţării şi nu se cădea să zăbovească în faţa unui singur om, pe care îl şi pîndea poate nenorocul. „Înainte, Margot ! Nu uita că eşti înconjurată de iscoadele mamei !"

Din anticamera regelui, înainte de a dispare, mai întoarse o dată capul spre locul unde se oprise. Dar fostul ei iubit nu mai era acolo şi nu se vedea nicăieri. Margot o coti pe după colţ, dezamăgită ; pe buze-i flutura, însă, un surîs fermecător.

După plecarea ei, alaiul se destrămă ; îşi păstraseră locurile şi umblaseră frumos numai fiindcă dînsa îi conducea. Acum, domnişoarele cu moravuri uşoare, care îşi aleseseră soţii de o noapte încă în timpul defilării, se grăbiră să-i ia în primire. Gentilomii geloşi îşi traseră nevestele din mulţime şi fură luaţi peste picior. Prin salon nu mai trecea acum un alai solemn, ci o gloată neînfrînată. Muzicanţii făceau giumbuşlucuri şi purtătorii de sfeşnice stingeau luminările, înainte de a le fi smulse din mîini. Nimeni nu-şi putu aminti mai tîrziu cum s-a ajuns la dezordinea care urmă şi cine rostise cuvintele fatale.

Şi mai ales nu fu aflată persoana care fusese întrebată : „Pe cine-ţi alegi pentru astă-noapte ?" Dar se auzi numele „Berta

cea mare". Era vorba de pitica ce sta în colivia ei. Berta cea mare aparţinea doamnei Catherine ; avea doar optsprezece palmace şi, la înghesuială, era purtat în colivie, ca un papagal. Slujitorul care ducea pe o stinghie colivia cu pitica purta şi maimuţa. De cîte ori ţipa maimuţa, ţipa şi pitica, iar ţipătul ei era mai animalic. Avea capul enorm, fruntea peste măsură de boltită, ochii bulbucaţi, şi din gura ştirbă îi curgeau bale. Dar era îmbrăcată ca o doamnă din înalta nobilime şi purta perle în părul rar. „Berta cea mare, pe cine ţi-ai ales pentru la noapte ?"

Nefericita făptură începu să ţipe cumplit auzind aceste cuvinte, maimuţa se sperie şi se smuci în lanţ ; slujitorul care o ţinea fu cît pe-aci să cadă. Uşa coliviei se deschise : pitica avea calea liberă. Totul părea a fi o simplă întîmplare. Şi de-abia mai tîrziu coincidenţa tuturor acestor fapte — maimuţa speriată, slujitorul nedibaci, colivia deschisă, mai cu seamă ţipătul îngrozit al piticei cretine cînd auzise cuvintele fatale — păru ciudată. Cravaşa bătrînei regine băgase în cap nenorocitei ce avea de făcut, şi de groaza pedepsei pitica împlini cele ce i se porunciseră. Se nimerise să fie aproape de regele Navarrei ; dar şi această coincidenţă se dovedi, pentru cei care gîndiră asupră-i, a fi fost dinainte socotită. Pentru moment, însă, se putea crede că Berta cea mare îl alesese ea singură pe Navarra cînd sări din colivie.

Sări de gîtul lui, de sus, se strecură, ţipînd, în hainele lui şi nu mai putu fi dezlipită de el. Dacă izbutea să-i scoată un picior din mînecă, îşi încleşta cu atît mai tare mîinile de gîtul lui. Luptînd s-o dea la o parte, Henri se învîrtea în loc, de parcă ar fi dansat cu ea. „Ia te uită pe cine a ales pentru la noapte ! Şi ce bucuros e el !" De mult nu se mai rîsese atîta la Curtea Franţei.

Cînd Henri văzu că totul e pierdut, o luă, se înţelege, la fugă. În spatele lui, curtenii se prăpădeau de rîs, behăiau, abia mai puteau scoate o vorbă de tare ce hohoteau, se tăvăleau pe duşumea, nu alta. El, însă, fugea pe scări şi pe coridoare, cu pitica agăţată de gît. Nici nu mai încerca să scape de ea. De altfel, o trecuse udul şi-l udase, iar pentru a-i arăta cît îl iubeşte, îi lingea obrajii. Era o fugă de coşmar. Nimeni nu-i ieşi în întîmpinare, şi nici luminile nu ardeau în acea noapte în felinarele de pînză. Numai luna îl atingea uneori cu razele ei reci.

Gîfîia din greu cînd ajunse în dreptul odăii sale. D'Armagnac, care veghea ca de obicei, îi deschise îndată :

— În ce hal sînteţi, sire ! Şi ce miros !

— Uite-o pe mititica mea, d'Armagnac. Nu sînt multe ca dînsa ! Şi cum pitica nu-i mai lingea obrajii, o sărută el. În ce priveşte mirosul, d'Armagnac, din toate parfumurile şi miresmele pe care le-am simţit azi, ăsta-i cel mai plăcut şi cel mai ales.

Şi deodată se întunecă la faţă, căpătînd o înfăţişare aspră şi ameninţătoare, încît chiar tovarăşul său de luptă, d'Armagnac,

se înspăimîntă. Se apropie în vîrful picioarelor ca să ia în braţe pitica. Aceasta alunecă, însă, singură pe duşumea, zdrobită de oboseală. D'Armagnac dispăru cu ea de mînă. Henri intră singur în odaia lui şi trase zăvorul.

UN GLAS

Se aruncă pe pat ; în jurul lui nu mai vegheau acum patruzeci de gentilomi ; dar gîndurile îi zburau năprasnic. Nu erau însă gînduri duse pînă la capăt, nici nu se putea spune că erau gînduri, ci frînturi ce se fugăreau ca într-un vis. Era o goană de imagini, de frînturi de frază, ce se încălecau şi se învălmăşeau, iar ultima imagine era aceea a lui Margot cotind pe după colţ. „Au pus mîna pe mine ! Şi acum mergem de-a dreptul la liturghie ? Corbii. Principalul e însă să nu fii zvîrlit în puţul Luvrului. Şi n-a lipsit mult, sire, să vi se întîmple asta. Salutări din partea amiralului. A călcat în picioare faţa mortului. Mă tem că n-o să scăpăm nici noi teferi. Domnule de Goyon, trăieşti !" „Dar acesta nu mai trăieşte", îşi dădu seama Henri pe jumătate adormit ; căci în visul lui vedea morţi şi aceştia îl priveau pe el, dar îndată făceau din nou loc celor vii. „Sigur că trăiesc ! Elisabeta a vrut să ne răpească portul Calais. Nu, amiralul ! *Tue ! Tue !* În noaptea asta am făcut ori prea mult, ori prea puţin. Prefă-te cît poţi ! Pereţii au urechi. Numai nebunul de Carol, fratele nostru, mai trebuie să moară. Îl urăsc pe d'Anjou. Şi vrei tu, Navarra, să rabzi, scrîşnind din dinţi neputincios ?... Vrei tu asta ? Hai să fugim ! Vrei ?"...

Cele din urmă cuvinte nu mai fuseseră rostite în neştiinţă, ci repetate mai răspicat decît o poate face un om ce doarme. Dîndu-şi seama de asta, Henri deschise ochii şi strînse dinţii. Dar auzi în continuare :

— Vrei tu asta ? Hai să fugim !

Sub icoana sfintei fecioare, aflată într-un colţ, ardea o candelă. La slaba şi neliniştita ei pilpîire, icoana părea că se mişcă, ba chiar că vorbeşte. Oare icoana sfintei fecioare vorbea către nefericitul care nici n-ajunsese încă să cuprindă şi să măsoare toată întinderea nefericirii sale şi care o constata doar prin frînturi de vise ? Dar nu, nu era vorba de aşa ceva ! Căci de sub pat se ivi un cap, poate că era capul piticei ; se vede că se strecurase în odaie. Se ridică într-o rînă, ca să împingă capul la loc sub pat, cu mîna. Dar capul îi spuse :

— Deşteptaţi-vă, sire !

Şi în clipa aceea Henri simţi că într-adevăr coşmarul i se risipeşte.

Recunoscuse glasul şi deslusi trăsăturile lui Agrippa.

— Unde ai fost toată seara ? îl întrebă.

— Mereu în apropierea voastră, dar nici o clipă expus vederii celorlalţi.

— Din pricina mea a trebuit să te ascunzi, sărmane Agrippa!

— Cu toţii am făcut tot ce ne-a stat în putinţă să ne croim soarta pe care o avem.

Henri cunoştea versul clasic şi-l repetă cu vorbele poetului latin. Lucrul acesta îl însufleţi pe Agrippa d'Aubigné, care începu o frază lungă, rostită cu un glas prea tare pentru acea oră şi pentru acel loc.

— Doar nu vreţi, sire, să aşteptaţi, fără a face nimic, ca furia vrăjmaşilor voştri...

— Sst! făcu Henri. Uneori pereţii au pe aici urechi: şi nu se ştie care din ei. Aşa că mai bine vorbim mîine dimineaţă, în parc, sub cerul liber.

— Prea tîrziu, şopti Agrippa, care îşi sprijinea acum bărbia de marginea patului. Trebuie să ieşim din palat înainte de a miji de ziuă. Acum ori niciodată! Dacă nu fugim acum, n-o vom putea face nici mai tîrziu. Astăzi toate sînt încă cu josul în sus în palatul Luvrului de groaza nopţii trecute. Pînă mîine, însă, îşi vor da seama ce au de făcut, în primul rînd cu noi.

Tăcură un timp de parcă ar fi fost înţeleşi. Henri se gîndea la cele ce auzise. Iar Agrippa îşi spunea: „Dacă nu dobîndesc un „da" de bunăvoie, înainte de a-mi da pe faţă toate cărţile, n-am să-l pot obţine niciodată". De-aceea îşi clătină capul pe marginea patului. Şi într-un tîrziu rosti:

— La grea cumpănă mai bine-ţi joci îndată capul!

De data asta, Henri nu recunoscu versul, sau n-avu chef să mai repete originalul. Dar murmură:

— Au asmuţit pitica asupră-mi. Şi s-au tăvălit de rîs în timp ce eu alergam cu dînsa de gît prin coridoarele goale ale Luvrului.

— Asta n-am mai apucat să văd, şopti Agrippa. Mă şi băgasem sub pat. Înţeleg însă că v-a plăcut păţania cu pitica şi aţi vrea să mai vedeţi şi altele. De aceea n-aveţi nici un zor să fugiţi!

— Pereţii au urechi! îl preveni Henri.

Înţeleptul urmă, însă, a vorbi, dar parcă acum vorbea cu alt glas. Un glas ciudat de familiar, pe care totuşi Henri nu-l băgase în seamă pînă atunci. „Propriul meu glas!" se lămuri el deodată. Şi pentru întîia oară în viaţă se auzi vorbind fără să deschidă gura.

— Nu vreau să aştept cu braţele încrucişate pînă cînd au să mă căsăpească şi pe mine. De aceea înţeleg să mă arăt atît de supus faţă de dînşii, încît toţi protestanţii să mă dispreţuiască şi nimeni să nu mă mai socotească o primejdie. Am să abjur, am să mă duc la liturghie, am să scriu papii o scrisoare plină de căinţă...

— Cel puţin asta nu! se rugă Henri cerîndu-şi lui însuşi îndurare.

— O scrisoare plină de o abjectă umilinţă, pe care s-o citească toată lumea, îi răspunse, însă, propriul său glas.

Agrippa, acest actor desăvîrşit, repetase pesemne îndelung spre a izbuti să-l imite atît de bine.

— Nu ! strigă, neprevăzător, Henri, căci aceste vorbe îl înspăimîntau de parcă ar fi ieşit din propria-i gură.

Dar n-avea să treacă mult timp şi avea să le rostească el cu adevărat, mai mult, să le şi traducă în faptă.

— Pereţii au urechi, îl preveni Agrippa şi continuă pe dată, cu glasul înşelător şi atît de neliniştitor : Sau e mai bine ca în ceasul de grea cumpănă să-mi joc îndată capul ? Cele din urmă vorbe le rostise în latineşte. După care se îndreptă, însă, îndată pe un ton de dojană : Dar astea sînt cel mult sfaturi de poet. Vere François, ce doreşti ? Eu nu vreau decît să fiu lăsat în pace.

— Şi asta ai auzit ? întrebă adevăratul Henri. Doar nu mă pot da pe mîna unui zăpăcit ca François.

— El, însă, s-a dat pe mîna mea, încheie glasul ce imita. Şi nu e singurul care ar dori să fugă cu mine ca să răsculăm ţara. Ţipă în gura mare că n-a ştiut nimic de noaptea Sfîntului Bartolomeu. Ceilalţi tac, dar asta nu înseamnă că nu se tem. De ce să spun aici, unde pereţii au urechi, numele tuturor celor care mi-au oferit prietenia şi ajutorul lor ? Am să rostesc numai două nume, numele unor oameni care nu merită nici o cruţare.

— Şi aceştia sînt...

Henri îndemna nerăbdător propriul său glas să vorbească.

— Sînt domnii de Nançay şi de Caussens. Se tem că regina-mamă va pune să li se facă de petrecanie, căci uneltele sînt adesea înlăturate. Pe tîlharii ăştia pot să-i cumpăr cînd vreau, e numai o chestiune de bani.

— *Spem pretio non emo*. Nu-mi cumpăr speranţa cu bani, răspunse adevăratul Henri ; dar şi falsul Henri avea la îndemînă citate clasice : „Adevărul trebuie să vorbească simplu şi fără înfloriturі". Şi lămuri : Limba cea mai lesne de înţeles pentru asemenea oameni e limba monezilor rotunde şi sunătoare. N-am stat cu mîinile în sîn şi am suma care îmi trebuie. În faptul zilei va fi înmînată pe puntea din faţa porţii. Apoi poarta are să se deschidă şi au să mă lase să trec. Ba au să vină şi ei cu mine şi mulţi alţii ni se vor alătura. Voi fi tare şi nimeni şi nimic nu mă va putea opri !

Adevăratul Henri o ţinea morţiş : „Nu-mi cumpăr speranţa cu bani". Dar îşi dădea seama că pregătirile fuseseră împinse departe, şi că prea mulţi ştiau despre ele. De-aceea, cînd rosti „da" şi „vreau", se sili ca glasul să nu-i şovăie.

URA APROPIE

Dar aventura nocturnă sfîrşi jalnic şi avu mai ales drept urmare că-l înstrăină o vreme pe Henri de prietenul său Agrippa. Pînă a nu se risipi întunericul, se strecurară către puţul Luvrului şi acolo aşteptară alături de alte făpturi înco-

toşmănate, ce voiau să rămînă necunoscute, dat fiind că nici unul n-avea încredere în semenii săi. În corpul de gardă, sub bolta de la intrare, tremura o lumină roşietică, şi din cînd în cînd se auzea bătînd un clopot cu sunet adînc şi enervant, pe care-l cunoşteau bine cu toţii din noaptea măcelului. Dar poate că de data asta dangătul clopotului îi salvă pe cei cîţiva hughenoţi, căci se feriră să se descopere şi să intre sub boltă. Căpitanul de Nançay trebui să le iasă el în întîmpinare, cînd în curte începu să licărească lumina zorilor. Tovarăşul lui, de Caussens, îl însoţea, după ce mai întîi d'Aubigné le trecuse pe furiş punga cu bani. Cei doi îi înştiinţară că în faţa porţii aşteptau caii şi îi poftiră pe seniori să păşească înaintea lor pe pod.

Henri nu voi totuşi să le-o ia înainte sub bolta strîmtă ; se temea de o capcană. Aşa încît cei doi trădători trebuiră să treacă ei cei dintîi ; deodată, însă, cineva le tăie drumul.

— Domnilor de Nançay şi de Caussens, sînteţi arestaţi. Faptele dovedesc că aţi fost cumpăraţi şi că aţi vrut să-i lăsaţi pe hughenoţi să fugă.

Se iscă o învălmăşeală ; la lumina slabă nu se vedeau bine între cine şi cine anume — pînă cînd regele Navarrei fu tras de mînecă de cineva : era d'Elbeuf. Tînărul senior din casa de Lorena fusese cel care tocmai proclamase arestarea. Dar pe regele Navarrei îl conjură :

— Aduceţi-vă aminte că odată am vrut să vă scot pe poartă — la timp !

„E adevărat, noaptea Sfîntului Bartolomeu n-ar fi avut loc niciciînd dacă l-aş fi urmat atunci. De data asta sînt prevenit !" Aşa gîndi Henri şi se încrezu în prietenia oferită, cu toate că venea din partea unei rubedenii a familiei Guise. Îşi trecu braţul sub cel al noului prieten. Prietenul Agrippa şchiopăta în urmă, căci în învălmăşeală fusese lovit. Henri făcu un gest către el.

— Ăsta-i vulpoiul care m-a ademenit în capcană. O fi împărţit banii cu cei doi tîlhari. Îi ştiu eu pe hughenoţi.

— Mai cu seamă prinţii hughenoţi sînt lipsiţi de credinţă şi nerecunoscători ! confirmă sărmanul Agrippa, îndurerat pînă în străfundurile fiinţei lui de nemaipomenita bănuială.

Rămase locului, lăsîndu-i pe cei doi să se depărteze.

— Sire, rosti d'Elbeuf, în timp ce Henri îl ţinea de braţ. Nu îngăduiţi ca mînia să vă abată de pe drumul pe care vi-l porunceşte conştiinţa. Bietul Agrippa a lucrat pripit şi a fost prea încrezător. E o greşeală de care trebuie să vă feriţi pe viitor, atît maiestatea-voastră, cît şi prietenii voştri, deci şi eu. În fiecare zi va trebui să abatem nenorocirea de pe capul maiestăţii-voastre. De data asta s-a putut. Altminteri, cei doi trădători v-ar fi cetluit pe pod, cu larmă mare şi zbierăte. Nădăjduiau să fie iertaţi de regina-mamă pentru serviciile aduse în noaptea măcelului şi să-şi scape în felul acesta pielea.

— E adevărat, încuviință Henri. În Luvru fiecare are de ales între două lucruri ca să rămînă în viață : să fugă, ori să mă vîndă pe mine. Trebuie să avem asta necontenit în vedere.

— Necontenit, repetă d'Elbeuf.

În ziua aceea, Henri băgă de seamă că d'Alençon se ferea din calea lui. Omul cu două nasuri fusese cu siguranță printre cei cărora nu le izbutise fuga, printre mascații din puțul Luvrului. De aceea se și purta ca un zăpăcit, de parcă ar fi vrut să spună : „Fiecare să-și vadă de-ale lui, pe mine nu mă interesează".

Domnii de Montmorency erau rude cu amiralul Coligny, dar catolici, și de aceea cu destulă trecere la Curte spre a putea recomanda chiar și acum cruțarea protestanților, a vieții și credinței lor. Și, după împrejurări, făceau tot ce le stătea în putință. Ceea ce-l îndemna, însă, mai cu seamă pe mareșal să acționeze era părerea pe care credea că și-o va face lumea despre noaptea Sfîntului Bartolomeu. Aceste menajamente durară totuși numai atîta vreme cît nu veniră încă vești din Europa și apoi doar în timpul celei dintîi furtuni de indignare. Care cuprinse, însă, mai ales țările îndepărtate, ca Polonia, și pe cele mai slabe : principatele protestante germane. Elisabeta de Anglia dădu dovadă, dimpotrivă, de o nepărtinire ce nu părea lipsită de înțelegere. Și în curînd, *Madame* Catherine nu-și mai făcu nici un fel de griji în privința ei. Pe jumătate în glumă, pe jumătate cu trufie, își sfătui chiar buna prietenă să pună la cale un măcel asemănător și în insula ei — se înțelege însă că, acolo, printre catolici.

În același timp, *Madame* Catherine începu iar să se arate în fața întregii Curți. Făptura ei își pierdu puțin din aeru-i enigmatic, deveni familiară. Mama își adună în juru-i copiii, pe toți fără osebire, așa cum dintotdeauna o dorise :

— Chiar dacă numai unul dintre voi nu-i aici, devin neliniștită, le spuse într-o zi, în felul ei domol, și-n glas nu se putu deosebi nici urmă de batjocură.

La fel de firesc, ba chiar cu blîndețe, îi iscodi într-o zi pe Navarra și Condé, pe care pînă atunci nici nu-i băgase în seamă. Henri îngheță și deveni prudent. *Madame* Catherine vru să afle de la cei doi cum merg lecțiile lor întru învățătura cea dreaptă.

— Bine, o lămuri Henri. Știu aproape cît știe și profesorul. Bunul pastor s-a întors către credința catolică îndată ce a simțit că se apropie noaptea Sfîntului Bartolomeu. Fericit cine a învățat să socotească bine !

— Învață și tu, fu de părere *Madame* Catherine și, măsurîndu-l din cap pînă în picioare, îl apostrofă : Împărătușule !

Asta de față cu Curtea, iar Henri se înclină — mai întîi o dată înaintea ei și apoi, din nou, în fața Curții, care ridea ;

mulți din neghiobie. Unii își dădură însă, îngroziți, seama de situația lui Navarra și se veseliră numai spre a-și apăra pielea.

Madame Catherine se trădase. Îl urmărise pe „împărătuș" în ascuns în toate acele zile, deși aparent nu-l băgase în seamă. De data asta făcu un semn cu mîna, toți cei din jurul scaunului ei se traseră îndărăt, și Henri rămase singur înainte-i.

— Chiar a doua zi ai încercat să fugi. I-am răsplătit pe domnii de Nançay și de Caussens pentru agerimea lor.

— N-am încercat să fug, *Madame*. Dar mă bucur pentru cei doi domni.

Și le făcu semn cu capul, căci descoperise fețele lor rînjind răutăcios.

— Ai să-mi mai dai mult de furcă. În calitate de mamă și bună prietenă ce-ți sînt, te previn.

Și toți băgară de seamă că *Madame* Catherine rostise aceste vorbe într-adevăr ca o mamă. Navarra suspină însă adînc înainte de a putea răspunde :

— Niciodată, *Madame*, n-aș dori să mă depărtez de o stăpînitoare care-mi amintește de cele mai mari femei din istoria romană.

Astfel luă sfîrșit frumoasa și nimerita convorbire. Ea spori într-o măsură prestigiul tînărului Navarra ; pentru moment fu înconjurat de mai puțină desconsiderare. Căci felul cum cineva e privit se schimbă de la o zi la alta cînd el trebuie să-și afle refugiu în prea multe înfățișări diferite ale vicleniei. Față de schimbarea intervenită, Henri se arătă supus, dar stîngaci. I se ceru să trimită o scrisoare la fortăreața protestantă la Rochelle, adresată primarului și sfetnicilor săi, ca să-i îndemne să deschidă larg porțile comandantului pe care li-l trimitea regele Franței. O ticlui însă peste măsură de naiv, încît aceștia, care-l cunoșteau, nu se lăsară înșelați. Așa că după cîteva luni se ajunse la asedierea fortăreței protestante, și întreg regatul își dădu seama la ce anume folosise noaptea Sfîntului Bartolomeu. „Să-ți dobori dușmanii e ușor ; dar trebuie să știi dacă n-au să se ridice din nou, mai puternici". Așa sau cam așa vorbi regele Carol al nouălea — sau poate că gîngăvi vorbele numai pentru el — cînd află despre veștile rele care veneau din țară.

Carol era cuprins de o tristețe de moarte. Noaptea avea vedenii, auzea iar sunetul înăbușit al clopotului din noaptea măcelului, căruia îi răspundeau gemetele dinspre rîu. Doica, o protestantă, îi ștergea nădușeala, care era de culoarea sîngelui, așa se zvonea în castelul Luvru. Numai vărul Navarra, cel bine dispus, îl consola pe sărmanul rege :

— Ce te amărăști, scumpe frate ? În ultima vreme s-a făcut mai mult loc la castel și trăim în mai multă intimitate. Cei care s-au lăsat înhățați au fost niște proști. Am și uitat de ei. Soră-ta îmi pune acum coarne dacă nu mă înșel ; dar și eu am destule prilejuri să mă răzbun.

Şi pocni din degete, izmenindu-se pe tocurile pe care le purta ceva mai înalte decît se obişnuia.

Întru acestea se puse şi el la pat, sub cuvînt că se simte tare rău ; şi, într-adevăr, năduşea şi avea fierbinţeală. Lucru pe care medicii, trimişi de *Madame* Catherine să-l caute, îl constatară clătinînd din cap. Căci poţi să capeţi friguri numai pentru că nu vrei să te duci încă la liturghie, încă nu pentru numele lui dumnezeu ! „Dacă e să fie, dă-mi cel puţin o amînare, doamne ! Fă să mă îmbolnăvesc cu adevărat, trimite-mi şi mie năduşeli cu sînge sau chiar vedenii. Fă ca acei patruzeci de seniori ai mei ucişi să-mi stea în jurul patului. Mai bine aşa decît să mă duc la liturghie !"

Dar zilele trec una după alta şi, pe negîndite, vine ziua cea temută. Atunci părăsim refugiul şi simţim în noi pe dată puterea de a o înfrunta. Era în 29 septembrie, de Sfîntul Mihail, ai cărui cavaleri îl înconjurau din toate părţile pe Navarra, colegul lor întru acest ordin, în drumul său spre biserică, iar acesta îşi ţinea ochii plecaţi şi nu vroia să ştie de mulţimea din jur care căsca gura la el, îl dispreţuia sau poate îl plîngea. Hughenoţi deghizaţi îl întovărăşiră în acest drum fără seamăn de greu şi împrăştiară apoi în ţară vestea despre restriştea cutremurătoare a conducătorului lor. Henri însuşi se gîndea în tot lungul drumului la mama sa şi la amiral.

Îşi spunea : „Dragă mamă, mă încolţesc şi nu va trece multă vreme şi va trebui să dau ţării noastre Béarn porunca şi însărcinarea să se lepede de credinţa ta. Va trebui să-i gonesc pe pastorii tăi şi făcînd asta mă simt de parcă te-aş alunga pe tine cu mîinile mele, draga mea mamă ! Domnule amiral, fiii şi nepoţii dumneavoastră au trebuit să fugă deghizaţi care încotro. Soţia vă e prizonieră în Savoia. Şi nu mai poate dura mult pînă cînd judecata va hotărî ca averile să vi se confişte, iar amintirea să vă fie socotită nevrednică. Să nu credeţi cumva, domnule amiral şi dragă mamă, că vă trădez dacă mă duc acuma la liturghie. Ştiţi doar : am cîştigat cîte zile s-a putut, adică şaptesprezece. Vărul Condé, care la început era mult mai îndărătnic decît mine, s-a dus la liturghie încă acum şaptesprezece zile. Aveţi, rogu-vă, în vedere, spre uşurarea mea, amînarea dibace, dragă mamă şi domnule amiral !" Le vorbea astfel ca unor fiinţe vii, cum desigur erau şi-l auzeau. Căci acolo unde se aflau asemenea gînduri pornite din suflet erau prea bine înţelese.

După săvîrşirea trecerii solemne pentru a patra oară în viaţa lui, la religia cealaltă, Henri primi multe îmbrăţişări şi sărutări, la care răspunse cu voie bună. La rîndul ei, regina-mamă îl cinsti şi ea ; îl aşteptă pe tînărul care, în sfîrşit, era singur de tot, căci se lepădase, credea dînsa, chiar şi de spiritele morţilor lui şi pierduse şi bunul său renume, îl întîmpină cu un rîs vesel, şi, în timp ce-l îmbrăţişă îl pipăi, cu bunăvoinţă, aşa cum încerci o viitoare friptură. Ce simţi, însă, căci bucuria îi

trecu dintr-o dată ? Sub haină Henri purta niște zale, pe care le pusese anume pentru împrejurarea aceea, a abjurării fostei sale comunități. Ceea ce era un semn de prost augur ; sprijinindu-se în baston, *Madame* Catherine dădu să se depărteze cît mai repede. Dar Henri n-o lăsă ; o prinse de mînă, ca s-o alinte cu vorbe glumețe. Ce poate să facă o biată femeie neajutorată, îmbrăcată într-o rochie neagră, închisă pînă la gît, și cu o bonetă de văduvă, cînd un tînăr din cale-afară de focos îi laudă nasul, care-i totuși izbitor de gros. Buzele lui o caută, vrea să-i sărute nasul. Pînă la urmă *Madame* Catherine îl ajunge cu bastonul ; în glumă numai, pentru privitori. Imediat, însă, Henri se preface că e un cățelandru care latră și sare împrejuru-i, în patru labe, încercînd s-o apuce de picioare. *Madame* Catherine o ia la fugă. Partea de sus a trupului ar vrea să fie mai sprintenă decît picioarele. Împărțită parcă în două părți, părăsește locul, urmărită de rîsul Curții.

Răzbunarea ei urmă curînd. Henri trebui să scrie nu numai edictul privitor la protestanții din Béarn, ci și o scrisoare către papă, care era o culme a renegării, și de care dînsa se îngriji să ajungă cunoscută. Apoi, în timpul uneia din rîzgîielile lor reciproce, Catherinei îi trecu prin minte să-l întrebe de sănătate. Da ce, e cumva un slăbănog ? Ce, nu-i un bărbat în toată puterea ? Te pomenești că a moștenit de la Jeanne, măicuța lui, germenii unei morți timpurii.

Henri răspunse glumind :

— Germenii i-ai turnat domnia-ta în pahar, *Madame*.

Căci erau foarte intimi în această perioadă de început — păsărica ce se juca pe vergeaua unsă cu clei — și stăpîna coliviei. Ura apropie. Deodată o auzi spunînd :

— Trebuie să o întreb pe fie-mea ce-ți poate pielea.

Și Henri înțelese îndată ce avea de gînd : să-l declare neputincios și să dobîndească la Roma desfacerea căsătoriei. Uciderea lui nu mai putea să-i aducă nici un folos. Cu atît mai mult voia să se descotorosească de el, ceea ce nu mai putea nici să-i strice, nici să-i aducă vreun cîștig și s-o dea pe Margot după un altul, cu mai mult folos. Căci *Madame* Catherine avea întotdeauna capul plin cu planuri de căsătorie pentru copiii ei.

În seara aceea Henri dormi din nou în patul conjugal.

CE SE ALEGE DIN IUBIRE

Se îndreptase către ușa reginei de Navarra împreună cu mulți alți seniori, dintre care numai puțini l-ar fi apărat dacă ceilalți ar fi vrut să-l ucidă. Îi luase, însă, pe toți cu el pentru ca mai tîrziu să poată depune mărturie că fusese la regină.

Pentru orice împrejurare ținea pumnalul în mînă ; zgîrie cu el ușor ușa și aceasta se deschise îndată

— Vă așteptam, domnul și stăpînul meu. Astăzi ați venit mai tîrziu ca de obicei, i se adresă regina.

Henri închise ușa și zăvori pe dinăuntru. Cînd se întoarse, o văzu culcată cu capul pe pernă și brațele întinse spre el. Henri știa prea bine ce voia : să dejoace planul viclean al mamei ; ceea ce și făcu, o dată și încă o dată și parcă nu se mai putea opri. Drăgăstoasa regină îl rugă să nu uite că se uniseră din nou după o lungă și spăimîntătoare despărțire.

— Acum. că o să am un copil de la tine, iubitule, spune-mi de ce nu te-ai gîndit și mai înainte la mijlocul ăsta de a-ți înfrînge dușmanii ?

— Ai să-mi dăruiești un fiu ?

— Simt, îi răspunse. Aș vrea, se îndreptă. Cît de mult te-am așteptat ! Și ieri seară am bătut la ușa ta.

Ar fi luat-o în brațe ; de data asta ca să-l cuprindă prin dînsa și pe fiul lui. Dar chiar în timp ce inima îi bătea mai tare își aminti că legea lui e viclenia. Viclenia îi conduce viața. Fiica își petrece toată ziua pe sipet, în odaia maică-si, și e unealta ei. O dată și-a dat și dînsa seama ce plan trădător slujește. O întrebă :

— Nu-i cumva ascuns vreun ucigaș pe aici ? și în același timp se ridică și apucă pumnalul.

Dacă dînsa ar fi făcut cea mai ușoară mișcare să-l oprească... Dar, dimpotrivă. Margot îngheță. Cuprinsă toată de spaimă, șopti așa de încet, încît un nepoftit n-ar fi putut să audă nimic :

— Nu m-am gîndit că sîntem dușmani.

— Și eu am uitat, răspunse el. Dar toate astea, plăcerea și chiar durerea, nouă ne sînt oprite.

Auzindu-l, regina îl chemă cu gura întredeschisă și dinții îi luciră. Cu răsuflarea tăiată încă de sărut, Henri adăugă :

— *Faciuntque dolorem.*

Și îndată glasul ei frumos continuă versul pînă la capăt. Henri își spuse : „Mi-a trădat totuși secretele înfricoșătoarei ei mame, și în astă-seară s-a purtat în așa fel față de seniori. de parcă aș veni în fiecare zi la dînsa". Fu mulțumit de aceste constatări și întrebă de-a dreptul :

— Frumoasa mea regină, vrei să mă ajuți să scap ?

— Vă admir, sire, sînteți pe potriva primejdiei ca nimeni altul. Parcă maiestatea-voastră i-a inspirat lui Virgil versul : „Nu-i trudă și primejdie pe care eu să n-o fi stăpînit. Și cum Infernul tot a mea pieire vrea, eu sînt la toate pregătit."

— Traducerea vă aparține ? întrebă iubitul. Sînteți prea învățată și aveți multă îndemînare. Dar ce-i cu eliberarea mea ?

— Mai întîi și întîi feriți-vă de prietena mea de Sauves ! dădu răspuns iubita. Văd prea bine că sirena vă ademenește, dar nu-i dați ascultare ! Ați fi pierdut. Stăpînul și învățătorul ei e ducele de Guise.

— Ce, îl vrei înapoi? întrebă Henri, și de gelozie uită de regulile politeței.

Dar și dînsa îi răspunse fără ocol :

— E adevărat că Charlotte vă place ?

— De fel. Are nasul ascuțit și un spirit tăios. Dar, la urma urmei, care femeie nu-mi place ? Chiar și mama domniei-voastre, doamnă. E adevărul adevărat, nu mint. Femeia e o fiară primejdioasă. Îmi place să le găsesc întrunite în una și aceeași făptură. Pentru că din natură îmi plac mai ales femeile și animalele. Și munții — se completă — ca și oceanul. Iubesc, iubesc, suspină adîncă și îi întîlni trupul, care-l aștepta cald.

După atîta beție a simțurilor, sfîrșită de puteri și recunoscătoare, Margot hotărî să-i mărturisească ceea ce-i era îngăduit și încă ceva pe deasupra.

— Dragul meu, nu se poate să ne scapi din mînă, avem nevoie de tine și te reținem.

O clipă îl lăsă să plutească în nesiguranță în ce privește cauzele. Pentru trupul ei ? Dar de fiecare dată se satură repede. Atunci ? Pentru sufletul ei nesățios ? Nu. De pe pernele pe care se sprijinea, fiica cruntei regine îi desluși :

— Nu se poate să fugiți la hughenoți, sire. Dacă v-ar avea din nou în mijlocul lor, ar fi de zece ori mai puternici. Dimpotrivă, dorim să ne folosim de persoana voastră împotriva dușmanilor noștri, și urmează să faceți parte din armata fratelui meu d'Anjou, cînd va asedia La Rochelle. Să știi — îi mărturisi apoi în șoaptă, foarte aproape de fața lui — că nu le putem veni de hac alor tăi. Au băgat de seamă că n-ai scris de bunăvoie să se predea. Făgăduiește-mi că n-ai să faci între timp nici o încercare de fugă. Ai fi ucis. Te rog, făgăduiește ! îl imploră ea vădit înspăimîntată, cu fruntea sprijinită de a regelui Navarrei, amestecîndu-și răsuflarea cu răsuflarea lui.

Henri vru să-i vadă, însă, ochii : de aceea se trase înapoi și întrebă :

— Vrei cu adevărat să mă ajuți ?

Ce neîncredere nesăbuită ! Se depărtă și dînsa și mai mult, iar pe față i se putu citi o expresie de înstrăinare.

— Sînt prințesă de Valois. Nu vreau să-mi învingi dinastia și s-o detronezi.

Astfel luă sfîrșit această noapte, iar cea următoare Henri o petrecu în patul Charlottei de Sauves, care deocamdată nu-i plăcea încă ; asta avea să se întîmple mai tîrziu. Pînă una-alta, o mai avea pe Margot în sînge, și ea o știa.

Mîndră, îi spuse prietenei sale de Sauves :

— Doamnă, ne-ați făcut un mare serviciu mie și regelui Navarrei. Ați dat imediat de veste reginei, mamei mele, că l-ați avut în pat. Acum regina socotește că și-a atins ținta și că voi divorța. În felul acesta, preaiubitul meu soț va rămîne deocamdată în viață.

Carol al nouălea se vindecă pentru un timp de tristețea-i fără margini. Regina de Navarra fu întrebată de mama ei dacă „împărătușul" îi dovedise că-i bărbat. Pentru că erau martori de față, Margot se înroși, nu încuviință și nici nu tăgădui, ci se referi la o femeie din antichitate.

— Oricum, dat fiind că doamna mama mea m-a măritat, așa să rămînă.

Scăpă doar cu răspunsul acesta, numai pentru că *Madame* Catherine era atunci ocupată pînă peste cap să dobîndească proclamarea fiului ei d'Anjou ca rege al Poloniei. Și făcea aceasta împotriva voinței împăratului, atît de mare îi era ambiția sau nevoia de a unelti. În același timp trata cu Anglia, pentru ca fiul ei d'Alençon să o ia de nevastă pe regina Elisabeta ; în anume împrejurări aceasta ar fi putut apoi să ridice pretenții la tronul Franței. Dar Elisabeta era mai înțeleaptă decît Catherine de Medicis, despre care Jeanne d'Albret spusese că, la drept vorbind, e o proastă. Așa încît regina cu părul roșu nu se aruncă în îndoielnica aventură, ci o purtă numai cu vorba pe buna-i prietenă. Armata ducelui d'Anjou luă poziție în fața fortăreței protestante La Rochelle ; regele Navarrei și vărul său Condé o întovărășeau fără voia lor.

Dar se purtară de parcă s-ar fi aflat bucuroși acolo. Henri era mereu bine dispus, totdeauna gata să-și ducă trupele la atac împotriva îndărătnicului oraș. Numai că atacurile dădură greș de fiecare dată, din februarie pînă în vară. Și se mai întîmplă apoi ca atacanții să strige prea tare din pricina zelului lor, așa încît orice garnizoană se putea alarma. Într-un rînd, regele Navarrei trase chiar el cu o archebuză. Cu acest prilej fu văzut dinăuntru de un soldat gascon, care strigă pe mai mulți alții să-l admire. *„Lou noust Henric !"* strigară apoi arcașii de pe ziduri, bucuroși. Bucuros și el din cale-afară, Henri mai dădu foc încă o dată fitilului sub ochii lor. Se auzi o detunătură puternică și asediații își zvîrliră pălăriile în aer. Nu același lucru se întîmplă însă și ducelui d'Anjou, pe care era cît pe-aci să-l ucidă o asemenea lovitură de archebuză ; se alese însă numai cu cămașa ruptă. Navarra era tocmai pe aproape și-și auzi vărul strigînd :

— Aș vrea să mă văd odată în Polonia !

Era de altfel un simțămînt pe care-l încerca mai de mult și nu numai din pricina propriilor necazuri, nu, ci mai ales pentru că în fața cetății La Rochelle se vădise cît de proastă era situația regatului. În fiecare clipă se dovedea că noaptea Sfîntului Bartolomeu fusese o gravă greșeală ; de atunci izbucnise iar războiul religios. Amiralul Coligny voise ca protestanții și catolicii să lupte împreună împotriva Spaniei. Dar din pricina blestematului măcel țara era din nou sfîșiată, și pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale ei zbura vestea despre hughe-

noții care rezistau în La Rochelle, fiind aprovizionați pe mare. Dimpotrivă, armata regelui Franței pustiise tot ținutul înconjurător și începea să se destrame. Și încă nici ăsta nu era lucrul cel mai rău. Gîndul e și mai de temut decît foamea. Căci se aflau nemulțumiți și printre cei sus-puși, care nu duceau lipsă de carne ; aceștia își ziceau „politici" și voiau pace.

Cînd cineva spune că vrea pace se mai pune și întrebarea : de ce ? Pe timp de pace i se coc grînele, dar e bine de știut dacă ar avea intenții pașnice în orice împrejurări sau numai din cauza grînelor. Rodul care-i atrăgea pe moderații și „politicii" din fața fortăreței La Rochelle se numea libertatea conștiinței. Ei cereau să poată mărturisi, în sfîrșit, ceea ce credeau și să spună și altora ceea ce știau și voiau. De aceea nu treceau cu vederea pustiirea țării, urmare vădită a intoleranței. Dar pe vrăjmașul libertății de conștiință nici chiar nimicirea țării nu-i face să dea înapoi. Dimpotrivă ! Ei nu iau în seamă pustiirile și distrugerile dacă pot să-i pună cu forța la respect pe oameni. Conștiințele siluite sînt pentru ei o priveliște mai îmbucurătoare decît ogoarele bine lucrate și pacea. Și apoi mai au avantajul că-și pot arăta disprețul pentru pace la fel de deschis ca *Madame* Catherine sau d'Anjou ori Guise. Pe cînd ingrata misiune de a predica pacea cade asupra celor ce vor pur și simplu să fie liberi.

Acestea erau gîndurile unui prizonier care, cu toate că trecea drept unul dintre conducătorii armatei catolice, rămînea totuși un prizonier. La drept vorbind, asemenea gînduri îi veneau spontan, mai cu seamă în timpul tainicelor întîlniri cu conspiratorii. Dar nu erau încă prea bine curățate și prelucrate, dacă se poate spune așa. Lucrul acesta se întîmplă abia în anumite convorbiri pe malul mării cu un singur om, un senior fără prea mare însemnătate, care slujea în armată.

La adunările politicilor luau parte printre alții : d'Alençon, sau omul cu două nasuri, și un viconte de Turenne. Acesta avea de la Curte știri precise despre un nou măcel ce trebuia pus la cale chiar acolo în tabără, împotriva suspecților ; iar suspecți erau politicii. De data asta regele Navarrei nu mai putea fi, desigur, cruțat. De altfel, chiar din pricina lui se mai întîrzia ; trebuia ca mai întîi soția să-i nască un fiu, apoi imediat avea să urmeze masacrul. Gentilomii lui și începuseră să primească avertismente prietenești de la cartierul ducelui de Guise cum că ar fi bine să dispară cît mai degrabă din corturile lui Navarra ; iar Du Guast, favoritul lui d'Anjou, îndrăzni să amenințe pe față. Atunci cum să nu se declare pentru moderație un prizonier, a cărui viață este în primejdie ?

Partida politicilor asigura : „Noi sîntem moderați. Ne apucă scîrba și mînia cînd ne uităm împrejur ; și prin asta înțelegem administrația, tribunalele și finanțele regatului. Cuțitul a ajuns la os. Numai hotărîrile cele mai îndrăznețe mai pot ajuta.

D'Alençon, Navarra și Condé trebuie să se răscoale pe față. Trebuie să ia ființă o armată a celor nemulțumiți. Vom pune mîna pe flota regală. Vasele englezești ne vor aduce trupe de întărire."

La toate acestea, Navarra glumea numai, deși îi era teamă. Spunea :

— Ce vreți ? Buna cuviință cere ca protestanții să fie alungați din cetățile lor întărite. Apoi se va trata, li se vor da cetățile îndărăt, pentru ca după un timp să fie iar alungați. Așa se cuvine.

Și vorbea așa de teamă că nu vor întreprinde nimic serios, și într-adevăr nici nu făcură decît încercări, care dădură îndată greș, fiindcă toate se desfășurau în cea mai cumplită zăpăceală. Așa acționa zăpăucul d'Alençon. La urma urmei ce urmărește ? Singura lui dorință e să facă greutăți fratelui său d'Anjou, altminteri n-are nici un fel de convingeri. Iar dacă Navarra ar voi să-l înlăture de la conducere, s-ar ridica imediat împotrivă-i: „Eu sînt cel mai amenințat ! își spunea Henri în sinea lui. Oricare poate să mă trădeze și să mă vîndă."

Așa se face că în fața cetății La Rochelle pierdu încrederea în acțiune și se dedică filozofării. Și făcu aceasta în societatea și, în anume privințe, sub îndrumarea unui nobil de mică însemnătate, de fel din sud. Nu demult acesta renunțase la o demnitate judecătorească spre a-și încerca norocul în tagma ostășească, unde nu izbuti să se bucure însă de vreo prețuire deosebită. Recunoștea singur că nu era înzestrat nici pentru dans, pentru jocul cu mingea ori turnire și nici pentru înot, scrimă, călărie de înaltă școală ori sărituri, în general pentru nimic. Chiar și mîinile îi erau neîndemînatice ; mărturisea singur că nu putea să scrie citeț și adăuga, tot neîntrebat, că nu-i în stare să închidă nici măcar o scrisoare, să ascută o pană sau, în altă ordine de idei, să pună frîul unui cal.

Aceste cusururi îl minunau, însă, pe Henri de parcă ar fi fost tot atîtea mărturii de superioritate. Căci erau legate de un spirit pe care Henri, de bunăvoie ori nu, îl recunoștea ca aducînd cu al lui. Ba chiar și trupul seniorului din Périgord îi amintea de-al lui ; o statură măruntă, îndesată, sugerînd forță, cu toate că acest om de numai patruzeci de ani avea obrajii congestionați și un cucui pe chelie. Expresia feței îi era de bună seamă prietenoasă, dar întrucîtva umbrită de mîhnirea de a fi trăit și gîndit. Noul prieten al tînărului Henri se numea Michel de Montaigne.

Și zicea :

— Sire, împrejurarea în care vă aflați vă pune în aceeași situație cu un om trecut peste pragul bătrîneții. Amîndoi sîntem înfrînți ; eu de trecerea anilor, maiestatea-voastră de vrăjmași, ceea ce nu înseamnă însă înfrîngere definitivă, ca cea pricinuită de scurgerea vremii, ținu să amintească omul de patruzeci de

ani. E destul însă pentru ca în clipa de față să ne putem înțelege unul pe altul și pentru ca maiestatea-voastră să pricepeți tîlcul acțiunilor omenești. Vă plîngeți că sînt confuze și zadarnice. Totuși dați vina pe ducele d'Alençon.

— Nu e bun de nimic. Eu în locul lui aș ști cum să ajut libertății să înfrîngă samavolnicia.

— E vorba în primul rînd de libertatea voastră, sire, observă domnul de Montaigne, și Henri încuviință rîzînd. V-ați redobîndi libertatea. Pe de altă parte, însă, răscoala voastră și venirea englezilor ar produce o și mai funestă confuzie. Cele mai multe acțiuni se fac anapoda. Cine spune acțiune, spune confuzie.

Își întrerupseră convorbirea, căci se aflau încă între corturi și s-ar fi putut să fie auziți. Apoi tabăra rămase în urmă. Un tun împotmolit în nisip zăcea stingher pe plajă. Din cînd în cînd, sentinelele cu pelerinele întoarse spre partea din care sufla briza mării le cereau parola, iar ei răspundeau tare în pustietatea din jur : „Sfîntul Bartolomeu".

Mai tăcură o vreme, să se deprindă cu urletele sălbatice ale vîntului și valurilor. La Rochelle, cetatea asediată, se înălța cenușie pe fundalul cerului sfîșiat și al mării care venea, vuind, din genunile fără sfîrșit. Ce armată se putea încumeta să ia cu asalt această fortăreață, înălțată acolo ca un avanpost al nemărginirii ? ! Tocmai la asta se și gîndeau Henri și însoțitorul lui, privind-o. Pentru Henri nevoia de a gîndi era un simțămînt lăuntric ; lua naștere undeva în adîncurile ființei lui, dar ajungea cu o repeziciune de necrezut pînă în gîtlej, care i se contracta, și pînă la ochi, care i se umezeau. În timp ce acest simțămînt creștea în el, tînărul Henri înțelese nemărginirea și totodată zădărnicia tuturor lucrurilor sortite pieirii.

Însoțitorul lui vorbea despre confuzia din mințile celor care acționează.

— Un om mare a vătămat prestigiul religiei sale vrînd să mărturisească mai multă rîvnă pentru credința lui decît s-ar fi cuvenit.

— Cine era acesta ?

— *Insani sapiens* [1], rosti el împotriva vîntului.

Horațiu a arătat în versuri că pînă și înțelepciunea și dreptatea pot merge prea departe. Deci, „omul mare" nu putea fi d'Anjou. Omul nopții Sfîntului Bartolomeu nu putea să aibă nici o legătură cu înțelepciunea și dreptatea ; și totuși, însoțitorul la el se gîndea, dar, după obiceiul filozofilor, nu ținu să-și deslușească mai bine gîndul. Enumeră apoi și alte pilde de acțiuni necugetate și, pentru că de data asta erau luate din antichitate, rosti și nume. Henri ar fi dorit mai degrabă să afle părerea lui despre oamenii care viețuiau în același timp cu ei. Însoțitorul nu putea fi, însă, înduplecat să treacă dincolo de ade-

[1] Înțeleptul cel nebun (lat.).

văruri generale. Totuşi, acestea devin uimitor de limpezi cînd lucrul la care se referă e atît de aproape omului cum îi e viaţa. Însoţitorul socotea că nimic nu e mai străin religiei decît războaiele religioase ; şi o spuse, oricît de ciudat ar fi sunat vorbele sale. Războaiele religioase iau naştere tot atît de puţin din pricina credinţei, pe cît de puţin îi fac pe oameni mai credincioşi. Ele slujesc unora ca paravan pentru ambiţia lor, iar altora ca prilej de îmbogăţire. Sfinţii nu se arată de fel în războaiele religioase. Acestea pot numai slăbi un popor şi un regat, care ajunge astfel pradă unor pofte străine.

Nici un nume nu fu pomenit, nici al doamnei Catherine, nici al fiului ei d'Anjou şi nici acelea ale protestanţilor. Dar vorbele erau dintre cele mai îndrăzneţe pe care cineva ar fi putut cuteza să le rostească. Şi nu numai vuietul valurilor izbindu-se de stînci ori furtuna li se împotriveau, dar probabil că şi cei mai mulţi dintre oameni le-ar fi blestemat. Henri se minună peste măsură de împrejurarea că un senior oarecare putea să exprime ceea ce nici un rege n-ar fi recunoscut deschis. Şi el se îndoise uneori de războaiele religioase ; pentru ca să li se împotrivească, însă, din tot sufletul ar fi trebuit să-i condamne tocmai pe oamenii pe care îi venera : pe mama şi pe amiral. E adevărat, politicii din faţa cetăţii La Rochelle se uniseră pentru că voiau să lupte pentru moderaţie. Aceasta era însă tot un paravan pentru ambiţia, pentru poftele lor. Nici ei, care voiau să atace Franţa împreună cu englezii, nu l-ar fi întîmpinat prea prieteneşte pe seniorul din Périgord. Iar d'Alençon l-ar fi aruncat, probabil, în ciuda oricărei moderaţii, în cea mai adîncă temniţă şi l-ar fi uitat pentru vecie acolo.

De aceea, Henri căpătă pentru curajul acestui om un respect atît de mare, încît orice urmă de neîncredere îi dispăru.

— Care-i cea mai dreaptă religie ? îl întrebă el.

— Ce ştiu eu ? îi dădu răspuns seniorul.

Prin aceasta însă se descoperise şi i se dăduse pe mînă, ceea ce nu îndrăzneşte nimeni decît dacă ştie cu cine are de-a face şi se încrede fără şovăială. Aşa se şi întîmplase : amîndoi se cunoşteau bine şi aveau încredere unul în altul. De aceea, Henri luă mîna seniorului şi i-o strînse.

— Să intrăm în casa aceea părăsită, zise el. Gazdele au fugit, dar vinul trebuie să-l fi lăsat cu siguranţă aici.

Casa se afla chiar lîngă ţărm şi fusese bombardată de pe mare. De ce ? De cine ? La această întrebare n-ar fi putut răspunde nimeni, nici făptaşii, nici cei care fugiseră. Henri şi seniorul din Périgord se strecurară prin intrarea plină de moloz. Înăuntru se năruiseră nişte grinzi din tavan, şi printr-o gaură a acoperişului se zărea cerul. Dar din gura pivniţei mai ieşea capătul scării, iar jos se afla vinul. Cei doi oaspeţi se aşezară în fosta bucătărie, pe o grindă prăbuşită şi ciocniră.

— Sîntem oaspeţi, rosti seniorul, pe un pămînt în care bunurile n-au nici o statornicie. De aceea ne luptăm zadarnic pentru

ele. Întrucît mă privește, niciodată n-am încercat să dobîndesc mai mult decît mi-a hărăzit norocul și posed, acum, cînd vîrsta înțelepciunii și-a deschis porțile în fața-mi, tot numai micul castel pe care l-am moștenit.

— E război și poți să-l pierzi, observă Henri. Să bem !

— Beau ; și mi-ar prii și mai bine dacă n-aș mai avea nici ceea ce posed și aș fi scutit astfel de orice griji. Obișnuiesc să mă aștept la ceea ce-i mai rău și, dacă temerile mele se adeveresc, mă acomodez cu răbdare. În schimb, îndur cu mare greutate nesiguranța, îndoiala. Nu sînt de fel un sceptic, îl asigură seniorul.

— Ce știu eu ? repetă Henri.

Aceleași vorbe fuseseră rostite mai înainte de senior, care acum, însă, nu-și mai dădea seama de asta.

— Să bem ! zise el. În pragul bătrîneții trebuie să fii prevăzător în orice împrejurare ; uneori, totuși, îl înțeleg pe un cunoscut al unor cunoscuți ai mei, care, deși mai bătrîn, și-a luat nevastă dintr-un loc unde oricine o poate dobîndi cu bani. Astfel a ajuns la treapta cea mai de jos, și asta-i cea mai sigură.

— Să bem ! strigă Henri și izbucni în rîs. Ești un om curajos ! mai strigă el devenind dintr-o dată grav.

Se gîndea la profesiunea de credință a seniorului în legătură cu religia. Seniorul o înțelese însă într-altfel.

— Da, am devenit și eu soldat. Am vrut să-mi încerc bărbăția. Cunoaște-te pe tine însuți ! Numai cunoașterea de sine merită să ne preocupe. Dar cine își înțelege fie chiar numai și trupul ? Eu sînt trîndav, leneș și am mîini greoaie, dar îmi cunosc organele și prin asta și sufletul, care e liber și nu ascultă de nimeni. Să bem !

Ceea ce și făcură o bună bucată de vreme. Iar Henri încuviință cînd însoțitorul său, ridicînd paharul, începu să recite o strofă din Horațiu :

„În forță, chip și duh,
În virtute, origine și-avut :
Cei dintîi să mă numească printre cei din urmă pot
Dacă cei din urmă printre cei de frunte mă socot !"

După care se ridicară, se ajutară unul pe altul să iasă de-a bușilea dintre dărîmături și chiar ajunși afară se ținură de braț. Aburul vinului se risipi încet-încet. Din nou în mijlocul furtunii dezlănțuite, Henri rosti :

— Dar sînt și rămîn prizonier !

— Forța e puternică, îl lămuri însoțitorul lui. Dar bunătatea e și mai puternică. *Nihil est tam populare quam bonitas.*

Și acest lucru Henri nu-l mai uită niciodată, căci îl auzise într-o clipă cînd însemna toată mîngîierea lui. Bunătatea este populară, nimic nu e mai popular ca bunătatea. Plin de încredere își întrebă însoțitorul :

— Chiar toate acțiunile sînt făcute anapoda, și cine spune acțiune spune confuzie ?

La auzul cuvintelor rostite de el însuși la începutul convorbirii, care luase atîtea întorsături neașteptate, la auzul acestor cuvinte, domnul Michel de Montaigne se reculese. Își aduse aminte pe cine ținea de braț și își retrase mîna. Îndreptîndu-se cu pieptul și fața către ocean, rosti răspicat :

— Stăpînul nostru din cer ne învrednicește arareori să acționăm cu credință.

— Ce înseamnă a acționa cu credință ? întrebă Henri, întors și el cu fața către mare.

De Montaigne se ridică în vîrful picioarelor pentru a exprima ceea ce în mod cu totul excepțional înțelesese fără a se cufunda în el însuși. Un suflu puternic îl înfioră și-l făcu să vorbească :

— Să presupunem că o armată, o armată întreagă îngenunchează și, în loc să pornească la atac, se roagă. Atît e de încredințată că îi e dat să învingă.

Și cuvintele acestea le păstră Henri în inima lui pînă într-o anumită zi.

Convorbirea se sfîrși. Veniră cîteva sentinele, în frunte cu un ofițer, și îi conduseră înapoi în tabără. Fuseseră căutați. Se și iscaseră temeri că regele Navarrei ar fi fugit.

ANAPODA

Între timp, Parisul se umpluse de domni cu o ținută strălucitoare cam ciudată, îmbrăcați în blănuri rare. Erau poloni care veniseră să-și ia regele, căci d'Anjou fusese într-adevăr ales, în uralele de neînchipuită bucurie ale poporului polonez, adunat anume pe o cîmpie. Noul rege ar fi trebuit să se grăbească : la ce se mai putea aștepta din partea ingratei fortărețe care nu se lăsa cucerită ? Adevărul, dacă ar fi putut fi spus, era, însă, că aștepta moartea fratelui său, Carol, care știa bine acest lucru, trimitea emisar după emisar spre La Rochelle să-l hotărască. Pentru că e mai ușor să te însănătoșești cînd n-ai pe nimeni lîngă tine care să aștepte, zi de zi, clipă de clipă, să-ți răzbată sîngele prin pori.

Madame Catherine făcea dreptate amînduror fiilor. Pe cel favorit îl grăbea să plece pentru ca bolnavul să se liniștească. În același timp se îngrijea ca, la nevoie, drepturile fiului preferat să fie asigurate. Succesul din Polonia, grija pentru succesiunea lui Carol și, pe deasupra, planurile ei în legătură cu Elisabeta a Angliei, căreia îi trimitea tablouri înfrumusețate ale omului cu două nasuri, toate acestea o preocupau peste măsură. Prin urmare nu mai putea ști în orice clipă unde se afla și ce făcea fiecare. Dar își dădea seama mai bine decît oricine că acest lucru este foarte important pentru a putea domni și a ține

pe alții în frîu. Așadar, dacă *Madame* Catherine n-ar fi avut atîtea pe cap, numai cu greu s-ar fi putut întîmpla cele ce urmează.

Chiar și drumul pînă la hotar pricinui oarecare dezordine. Regele Poloniei trebuia să fie neapărat condus pînă la ieșirea din țară de întreaga Curte ; prea ușor nu e nici în împrejurări obișnuite să pornească o Curte la drum, dar cînd se cere să călătorească cu fast, mai ales că polonezii ce o însoțeau vor povesti totul la Varșovia ! Sumedenie de trăsuri, călăreți, pedestrași, animale de povară, căruțe pentru bagaje și provizii, înconjurate de soldați, urmate de curioși și cerșetori, trebuie să străbată țara, să se hurduce sau să gonească pe drumuri cu hîrtoape adînci. Dar drumurile de lut se moaie pe vreme de ploaie Cînd plouă, trăsurile sînt acoperite, călăreții dispar sub pelerinele lor. Toți se grăbesc, blestemă, se refugiază în ei înșiși Poporul nu mai aleargă în întîmpinarea alaiului să caște gura sau să cadă în genunchi. Se văd numai întinderi nesfîrșite potopite de ploaie și din cînd în cînd cîte un țăran ieșit la cîmp, care se uită chiorîș la alai apoi se apleacă din nou și, cu sacul în cap, trudește mai departe. Oamenii cumsecade stau pe la casele lor, sau muncesc pe afară acoperindu-se cu un sac. Doar Curtea rătăcește prin ploaie ca o șatră de țigani.

Dar iată că se arată soarele și în depărtare se zărește un oraș ; dintr-o dată, Curtea ia din nou o înfățișare măreață. Burdufurile sînt luate de pe caleștí ; aurăria lucește din nou, coroanele scînteiază, iar împrejuru-le penele fîlfîie. Catifele și mătăsuri, fericire și strălucire ; oamenii au devenit îndrăzneți, rîd semeți ori binevoitori. Curtea intră în oraș, privește de sus ceea ce i se oferă cu veneratie : spinări îndoite. Zvon de clopote. Magistrații tîrgului înfățișează pîine și sare și plătesc dările în suferință sub privirile oamenilor înarmați. Spre a răspunde urărilor de bun venit, Carol al nouălea trebuie să golească o cupă mare.

Dar vinul nu i-a priit ; sărmanul rege nu mai putea să îndure în această călătorie nici pocalele pîntecoase, nici zdruncinul roților și cu atît mai puțin larma și atingerea mulțimii. Dar, mai ales, ceea ce nu putea să rabde erau amintirile lui, care nu-l părăsiseră, ci-l întovărășeau oricît se depărta de Luvru. Din pricina aceasta și tăcea cînd i se adresau cuvîntările sărbătorești. Privea neîncrezător cu coada ochiului la toți cei ce mai căutau să se apropie de el, căci din clipa aceea ținu să fie mereu singur, pînă la sfîrșit. Îl tîrîră totuși după ei, pe drumuri și poteci, prin diferite îmbulzeli, deși nu putea să sufere nimic și nici el nu era suferit. Slăbit și din nou gălbejit la față, privea tot ce se întîmpla cu aceeași indiferență ca odinioară copilul palid și trufaș sau ca portretele lui.

Nu izbuti să mai ajungă pînă la hotarele regatului. Într-un loc, numit Vitry trebuiră să-l lase în urmă. Abuzaseră de el spre a pune la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu. Îl părăsiră

așadar bolnav la Vitry, și-l conduseră mai departe pe fratele lui, d'Anjou. Numai vărul Navarra rămase pe lîngă el, fiindcă avea anumite gînduri. Carol le ghici. Voia, se înțelege, să dispară. Își dădea seama că în jurul acestui pat de bolnav nu mai forfoteau iscoade. Trăsurile cu domnișoarele de onoare plecaseră, iar bătrîna regină nu mai era cu ochii pe el. De ce nu a fugit atunci spre sud ? Pentru că avea planuri mai mari, nesăbuite chiar. Se lăsase convins să plece cu vărul François în Germania. Nu îi așteptau oare prinții protestanți ? Plănuiau să năvălească împreună cu ei în Franța, iar vărul François să se urce pe tron mai înainte ca fratele său d'Anjou să aibă timp să se întoarcă din depărtata Polonie. Carol nu mai intra în socoteală. Ceea ce urmă se întîmplă între Soissons și Compiègne ; vrînd să fugă, Navarra și d'Alençon fură prinși.

Madame Catherine înțelese dintr-o dată că o absorbiseră treburile de stat din cale afară și nu-și mai supraveghease cum trebuia casa. Fiului bolnav îi spuse :

— Ai fost tot timpul cu împărătușul cît călătoream eu spre hotar și n-ai băgat de seamă nimic. N-ai să fii niciodată stăpîn !

Căci nu mai avea nici un rost să-l cruțe ; zilele îi erau numărate.

Carol stătea sprijinit cu capul într-o mînă. O privi doar cu coada ochiului pe mamă-sa, dar nu răspunse. Ar fi putut să spună : „Am știut". Dar el ajunsese la un alt hotar decît acela spre care se dusese alaiul, de aceea tăcu.

Madame Catherine nu i se mai adresă, ci își vorbi sieși : „I-am prins în ultima clipă ; dacă nu se hotăra în sfîrșit cineva să-și descarce sufletul, îmi scăpau fugarii". Cine era acest cineva nu spuse însă. Se auzi o bătaie în ușă. Navarra, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, cerea să fie lăsat să intre la rege. În loc să i se deschidă, auzi glasul reginei-mame poruncind să i se comunice că regele doarme. Vorbise tare, cum nu se vorbește în odaia cuiva care doarme. Un mare număr de seniori fusese de față la această umilire. Și-l văzură pe Navarra îndreptîndu-se, cu fruntea plecată, aproape fugind, spre odaia lui. Dar lacătul și zăvoarele de acolo fuseseră scoase ; ofițerii puteau să intre oricînd și să privească pe sub paturi. De altfel așa și făceau, atît la regele Navarrei, cît și la ducele d'Alençon ; iar acești supraveghetori fuseseră principalii executanți din noaptea Sfîntului Bartolomeu. Așa stăteau lucrurile la Soissons.

D'Armagnac, care dormea în odaia stăpînului său, trebuia să se lase percheziționat de cîte ori intra. Chiar reginei de Navarra nu i se îngădui să intre la soțul ei. Pînă la urmă dobîndi totuși încuviințarea de a vorbi cu el, dar fără să închidă ușa. Așa încît din pricina celor ce trăgeau cu urechea, vorbi în șoaptă și, pe deasupra, latinește.

— Stăpînul și dragul meu, spuse ea liniștită și tristă, m-ai mîhnit adînc. Pe mine, care am făcut atît de mult ca să te scap ! Pînă și doctorii au crezut că sînt însărcinată ! Dar vai, nu eram

și mi se pare că nici n-am să fiu vreodată. Cînd am socotit că s-a împlinit sorocul, am purtat o burtă mare. Mama nu poate fi, însă, atît de ușor înșelată ca medicii și prefer să nu-mi mai amintesc ce am pătimit. Și în timp ce eu mă gîndeam numai și numai la binele tău, tu ce puneai la cale ?

— Nimic, o încredință Henri ușuratic. Ce să pun la cale ? Nu vezi că scumpa ta mamă caută numai un pretext ca să mă ucidă ?

— Și pe drept cuvînt, spuse Margot — o altă Margot, prințesa de Valois. Pentru că ești dușmanul dinastiei noastre, pe care vrei s-o răstorni.

Cealaltă Margot era mînioasă din pricina nesinceritătii lui și avea o voce aspră.

Cu atît mai liniștit era, însă, Henri.

— A, care va să zică crezi în conspirația asta ? Că aș fi vrut să-l aduc în țară pe burduhănosul de Nassau ?

Își umflă fălcile și mimă cu mare meșteșug un burtos. Dar Margot nu izbucni în rîs ; ochii ei frumoși lăcrimau.

— Și pe mine mă minți, și chiar acuma ! răbufni dînsa.

Dar Henri continuă să tăgăduiască, să glumească cu nerușinare, pînă cînd Margot își ieși cu totul din răbdări. Furioasă, îi strigă de astă dată pe limba poporului :

— Ești prost, nu ești decît un prost ! Te înhăitezi cu fratemeu d'Alençon și crezi că el o să-ți păstreze secretele.

— Le-a păstrat cu sfințenie ! spuse Henri ca s-o tragă de limbă.

Și într-adevăr, Margot își pierdu de tot cumpătul, își umflă pieptul și țipă :

— Te-a trădat, află că te-a trădat !

El o îmboldi și mai tare :

— Cel mult unei singure persoane, pe care o cunosc.

Și Margot, repede și fără să se gîndească, zise :

— Nătărăule, eu o cunosc mai bine decît tine. Află că n-a stat mult pe gînduri și a povestit totul mamei ei.

Mărturisise deci. Ea fusese denunțătoarea. După ce recunoscu acest lucru, i se făcu frică. O cuprinse neliniștea și se trase înapoi spre ușă. El însă nici că se gîndea s-o lovească. Dimpotrivă, îi răspunse bine dispus :

— Acum am înțeles. La Mole ți-a spus.

Acest La Mole era un bărbat frumos, mîndru de statura lui impunătoare, ca și Guise. Margot avea o anumită slăbiciune pentru el, fiindcă o atrăgea acest soi de bărbați. Henri știa aceasta și de aceea îl și pomenise pe La Mole, de parcă Margot ar fi avut legături destul de strînse cu el ca să-i poată destăinui taina complicelui său d'Alençon, pe care dînsa s-o aducă apoi repede la cunoștință mamei sale. Toate acestea i le aruncase rîzînd în față cînd îi strigase : „La Mole ți-a spus !"

Margot își mușcă buzele și prin minte îi fulgeră : „Dacă ții cu tot dinadinsul să fii încornorat, apoi ai să fii !" Și deodată,

hotărît, își recăpătă iar liniștea. Făcu un pas, îndoi genunchiul și rosti :

— Scumpul meu domn, aș dori ca această neînțelegere fără însemnătate dintre noi să nu lase nici o urmă.

Și plecă. Henri privi în urma ei, gîndindu-se de asemenea la răzbunare.

Grabă, neastîmpăr ! Conspirațiile nu mai conteneau, se țineau lanț, una după alta, ca zilele în castelul Luvru, ca lunile și, pe nesimțite, trecură ani. O mare lovitură e pregătită acum pentru o dimineață de februarie, cînd Curtea se află la Saint-Germain ; Henri și vărul Condé pleacă la vînătoare și pe aici ți-e drumul. Regatul se răscoală, toți „moderații", catolici și protestanți deopotrivă, abia așteaptă. Au intrat în complot guvernatori de provincii, a fost atrasă și o garnizoană. E destul să ajungă acolo prinții cu cei cincizeci de cai pregătiți din vreme și sînt în siguranță. În loc să se întîmple așa, urmează însă arestarea, prăbușirea. Navarra e silit să condamne în mod rușinos orice acțiune de acest fel și să jure că nu se va mai alătura în viitor altor răzvrătiți ce ar voi să tulbure liniștea, că, dimpotrivă, se va ridica asupra lor cu credință. Henri iscălește toate aceste declarații în care nu crede nici cît ține pana în mînă. La fel de puțin se încrede în el *Madame* Catherine. Împărătușul e un zurbagiu, mai tot așa de zănatic ca feciorul ei d'Alençon, care în ziua hotărîtă nu mai plecă la vînătoare, ci se culcă în pat. Ea nu-și poate pune nădejdea decît în dihania dintre conspiratori și în vreun trădător, care se ivește întotdeauna. De fiecare dată se găsește cîte unul care dă pe față totul. La Saint-Germain e La Mole, omul cu statura impunătoare, datorită căruia regele Navarrei e acum încornorat. Iar ceea ce La Mole trece sub tăcere dezvăluie omul cu două nasuri, pentru ca în felul ăsta să iasă basma curată.

Și *Madame* Catherine îl iartă într-adevăr ; căci e fiul ei și apoi nici nu merită să fie luat în serios. Din dispreț s-a purtat cu indulgență și față de prințul de Condé ; l-a lăsat să se retragă în provincia Picardia, ca guvernator regal. În loc să se îndrepte, însă, spre reședința sa, prințul a fugit în Germania. Dar întîmplarea a lăsat-o nepăsătoare. *Madame* Catherine nu suspecta cu adevărat decît pe unul dintre ei, pe cel pe care cu aparentă desconsiderare îl numea împărătușul. Împărătușul e o pasăre mică, dar ea socotea că-i totuși mai mare decît s-ar cuveni. Renunțase la desfacerea căsătoriei de cînd fiica ei îl înșela. Căci era bine ca lucrul să ajungă la urechile hughenoților bigoți — ce-are să mai crească în ochii lor ! Și la urma urmei ce așteaptă, ce nădăjduiesc de la el ? Ca să-și scape viața s-a făcut din nou catolic. Și-a risipit ce-i mai rămăsese din bunul renume în întreprinderi ușuratice, de care s-a lepădat, una după alta, de îndată ce-au dat greș. Dar ultima treaptă a coborît-o cînd, spre a-l trăda pe rege, s-a însoțit cu amantul propriei sale soții.

Curtea se afla atunci la Vincennes. Acolo era şi mai puţin loc de mişcare pentru cei pe care *Madame* Catherine îi pîndea. Cu toate acestea, puseră la cale alte planuri, mai mult încă, le reluară pe cele vechi : fugă, răscoală, ajutor armat german. De data aceasta veni cu ideea chiar trădătorul. Şi se dădură pe mîna aceluiaşi La Mole care cu puţin timp mai înainte îi trădase. La Saint-Germain văzuseră cine e, dar la Vincennes uitaseră. Ce înseamnă toate acestea ? Să zicem că d'Alençon a înnebunit, iar Henri a ajuns la exasperare fiindcă a trebuit să facă declaraţii umilitoare. Oricum, aşa nu acţionează nici un om cu mintea sănătoasă, aflat la o Curte unde fiecare se ştie supravegheat, şi mai ales Navarra şi vărul François, fără să mai spunem că nici ei n-au încredere unul într-altul. Dar există un fel de imbold gratuit la acţiune, care aduce cu coşmarul. Amîndoi tinerii ştiu prea bine cine-i La Mole : un trădător prin vocaţie şi, ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, şi prietenul prinţesei, care trăieşte mai departe în umbra cumplitei ei mame şi-i aduce fără întîrziere totul la cunoştinţă. Să-l fi pus la cale chiar Margot pe amantul ei, din ordinul mamei ? *Madame* Catherine vrea, în sfîrşit, să ştie cine-i gata să trădeze totul, cine-s duşmanii care s-ar coaliza împotriva ei şi ce ar făptui dacă le-ar îngădui să ajungă pînă la un sfîrşit sîngeros şi la judecată.

Din coaliţie făceau însă parte doi prinţi tineri care, din motive osebite, umblau anapoda, cu picioarele în sus şi capul în jos, aşa încît le venea sîngele în ochi şi nu mai vedeau nimic. Aşadar li se alăturaseră cîţiva mari seniori din speţa celor care se socotesc peste măsură de rezonabili, foarte cumpătaţi şi devotaţi. Fiind convinşi că înţeleg mai multe decît o bătrînă şi vicleană regină, îşi dovedeau perspicacitatea asociindu-se cu nişte aventurieri, cu un alchimist, un astrolog şi un spion. Cel din urmă o ţinea la curent cu tot ceea ce se petrecea pe *Madame* Catherine, care avu parte de zile cum îi plăceau ei : pline de încordare a minţii şi de fericită chibzuială, asemănătoare cu aceea a pisicii care, nevăzută, pîndeşte păsărica. Într-un tîrziu, pasărea socoate că a zburdat destul şi vrea să-şi ia zborul ; atunci se năpusteşte pisica.

Ducele de Montmorency, o rubedenie a răposatului amiral, şi mareşalul Cossé dispărură înghiţiţi de zidurile Bastiliei. În Piaţa Grève fură executaţi în public cei doi capi ai răzvrătirii, un conspirator italian şi, lucru foarte înveselitor pentru o cunoscătoare ca *Madame* Catherine, chiar La Mole, unealta ei, fără s-o ştie. Ce-i drept, fusese şi prietenul iubitei ei fiice, care recunoscu acest lucru cînd îi văzu capul căzînd. Căci Margot procedă ca o văduvă orientală. Ceru să-i fie adus capul tăiat, îl îmbălsămă ca să se păstreze în toată frumuseţea lui bărbătească, îl împodobi cu pietre preţioase şi îl purtă pretutindeni cu dînsa, pînă cînd un alt bărbat o înduioşă şi o fermecă. Nu uită, însă, să îngroape cu grijă capul într-o ladă de plumb.

În ce-i priveşte pe ceilalţi conspiratori, astrologii sînt meniţi

a cerceta firmamentul spre a afla ursita mărimilor acestei lumi, iar alchimiștii să ghicească viitorul din aburii metalelor. *Madame* Catherine nu putea să-și calce pe inimă și să ucidă doi oameni cu atîta har. Își spuse, dar, că acești înțelepți își înșelaseră, e drept, tovarășii de conspirație dar că ei îi vor ghici cu credință.

Cu ginerele Navarra procedă însă altminteri. Nimic de spus, și nepricopsitul ei fecior d'Alençon trebui să rabde interogatorii rușinoase și să facă figură de arestat. Pe împărătuș, însă, bătrîna îl luă chiar în trăsura ei. Gustînd plăcerea de a-l avea sub paza ei, în ceasuri de senină bucurie, îl aduse înapoi la Paris, în castelul Luvru. Henri nu-și închipuise că i-ar putea călca pragul atît de curînd. Acum, la fereastra odăii sale află gratii — și cui, cui anume fu încredințată persoana sa ? Chiar bunului său prieten căpitanul de Nançay. Prizonierul era dat pe mîini bune.

Henri înțelegea prea bine și se împăcă cu gîndul. Era urmarea zmuciturii produse de o oprire bruscă după prea multă mișcare dezordonată. După o asemenea încercare, picioarele sînt cuprinse de un tremur al deznădejdii, iar capul e greu cum n-a fost nicicînd.

— Sire ! îl rugă d'Armagnac. Nu stați prea mult în pat ! Dansați, și mai presus de toate arătați-vă ! Cine se izolează devine suspect, și ați suferit destul din pricina asta.

— Cu mine s-a sfîrșit, răspunse Henri.

— Nici măcar începutul nu l-ați văzut, îl îndreptă primul-camerier.

— E cu neputință să cazi mai jos, se plînse prințul căzut în nenorocire. Am ajuns pe ultima treaptă, dar asta-i cea mai sigură, adăugă el în chip surprinzător.

Lui d'Armagnac i se păru că vorbele sale n-au nici o noimă. Căci Henri îl întrebă într-adevăr :

— Am fost nebun ? De ce-am făcut toate astea ? Știam doar cum o să se sfîrșească.

— Dinainte nu poate să știe nimeni, întîmpină d'Armagnac. Întîmplarea hotărăște !

— Trebuia, însă, ca rațiunea mea să hotărască, dădu răspuns Henri. Unde mi-a fost capul ? Uneltirile noastre ne zăpăcesc mințile cu cît ne afundăm mai mult în ele. Asta din cauză că sînt amestecați și alții, oameni nesiguri. Și apoi nici eu nu mai sînt sigur de ele. Crede-mă, d'Armagnac, cele mai multe acțiuni sînt făcute anapoda.

Uimit din cale-afară, d'Armagnac observă :

— Da ăsta nu-i felul vostru de a vorbi, sire !

— L-am învățat de la un senior pe care l-am cunoscut în fața cetății La Rochelle. Vorbele lui m-au mișcat adînc, dar lucrul cel mai de neînțeles e că, abia auzite, le-am și uitat și m-am avîntat în acțiuni care tulbură conștiința.

— Nu vă mai gîndiți la asta, îl sfătui primul-camerier.

— Dimpotrivă, vreau să-mi amintesc neîncetat.

Se sculă din pat, se propti în picioare și rosti răspicat :

— Nici un fel de alți comandanți egali cu mine ! De-acum înainte am să-mi fiu propriul meu general !

Trase astfel o concluzie cît se poate de ciudată din fraza care zicea că cele mai multe acțiuni sînt făcute anapoda. Seniorul din fața cetății La Rochelle n-ar fi judecat așa. Totuși, tocmai el știa prea bine că toate adevărurile au două fețe, și exemple din antichitate îl ajutară să înțeleagă felul de a gîndi al unui tînăr care n-are mîinile țepene. Un astfel de tînăr prinde gîndurile ca pe o minge, se agită, se pricepe să înșeueze un cal. „Eu sînt în pragul bătrîneții, el e simbolul tinereții pe care eu o las în urmă și pe care n-am cunoscut-o", așa gîndea domnul Michel de Montaigne, în fundul provinciei sale, căci nici el nu uitase nimic din convorbirea de pe țărmul mării.

MOARTEA ȘI DOICA

În luna ce urma Carol al nouălea ar fi trebuit să împlinească douăzeci și patru de ani ; dar la 31 mai 1574 zăcea în pat, pe moarte. Asta se întîmpla la Vincennes.

Știau cu toții ce se petrece, așa încît castelul se cutremură de o neliniște care adesea se schimba în larmă. Partizanii regelui Poloniei socoteau că acesta va ajunge destul de repede în țară spre a-i pedepsi pe trădători ; așa-i numeau pe cei care-l sprijineau pe omul cu două nasuri. De aici glasurile ridicate și zăngănitul de arme ; dar asta încă nu era totul. Sub bolți comenzile răsunau puternic, ieșirile erau păzite, iar pașii grei ai gărzilor se opreau mai des în fața celor două uși pe care *Madame* Catherine le supraveghea cu cea mai mare strășnicie. Îndărătul lor se aflau fiul ei d'Alençon și împărătușul, care bine făceau că rămîneau înăuntru și se lăsau păziți. O dată ieșit afară, nici unul dintre ei n-ar fi ajuns departe. Orice exclamație necugetată a prietenilor i-ar fi pus în primejdie. Pentru că acum domnea moartea, căci regele murea. *Madame* Catherine îl mai tîrîse totuși pînă la Vincennes. Castelul acesta era mai ușor de supravegheat decît Luvrul. Nici mulțimea lipsită de judecată, nici vrăjmașii fiului ei preferat, d'Anjou, n-ar putea să ajungă aici cînd îl va proclama Rege ! Cel de al treilea fiu. Azi murea al doilea, al treilea venea la rînd și mai avea și un al patrulea, la păstrare. Dacă vreunul și-ar arăta cumva cea mai mică nemulțumire, *Madame* Catherine putea să-i scutească și mai departe de grija domniei și să rămînă ceea ce era — pentru totdeauna, socotea dînsa. Căci pentru oamenii energici numai prezentul contează ; viitorul, ca și trecutul nu au nici o însemnătate. Carol al nouălea, de pildă, n-a trăit niciodată, pentru că trebuie să moară. Iar mama lui era cea din urmă care să se mai sinchisească de el. De aceea zăcea singuratic.

Doctorul plecase, după ce-l înfășurase pe muribund în fețe pe care le unsese cu balsam, ca să oprească sîngerarea. Carol înțelesese, însă, că medicul nu mai nădăjduia de fel că scurgerea s-ar putea opri. Voise numai să-l cruțe pe bolnav de a vedea petele de sînge care-i apăreau pe toată pielea și de a simți mirosul pe care-l răspîndeau. Mireasma balsamului acoperea mirosul sîngelui ; cîtva timp, își spuse Carol și, cu toate că bandajul era încă proaspăt, adulmeca mirosul din ceasul său de pe urmă, la care se gîndea neîncetat. Fusese un tînăr voinic și pe patul de moarte îi rămăsese toată puterea pe care viața nu voia s-o primească de la el : puterea de a înțelege, puterea de a avea o ținută.

Își spuse : „Doctorul meu, Ambroise Paré, l-a pansat odinioară pe amiral. Și o dată cu amiralul s-ar fi prăpădit și doctorul dacă n-ar fi fugit pe acoperiș. Cine ar mai putea fugi pe acoperiș ! Știu, știu, dar n-aș fi știut dacă amiralul n-ar fi fost ucis din pricina mea. Știu de ce e larmă afară, de ce am fost adus aici, cu toate că aveam dureri mari, de ce sînt lăsat singur și nimeni nu mai întreabă de mine."

— Trebuie să mor, rosti ca să se poată auzi.

— E adevărat, sire, îi dădu răspuns doica.

Ședea pe un sipet și împletea. Cînd bolnavul deschise ochii și vorbi, se sculă și-i șterse obrazul. Dar nu-i arătă batista.

— E bine, doică dragă, că nu vorbești ca doctorul și nu vrei să mă amăgești. Știu și sînt de aceeași părere ; așa încît nu mai am de ce să mă voinicesc. Nu vreau să fac ca alții care, la sfîrșit, mai sar din pat, țipă și încearcă să scape. Încotro, și de ce ? Cu toate că aș avea cu siguranță destulă putere ca să mă scol și să uluiesc Curtea și pe mama apărînd în pînzele astea albe, cu fruntea însîngerată, punîndu-i pe fugă pe toți.

— Tu ești regele ! îi aminti doica bucuroasă, cu o nechibzuită nădejde.

Pentru că numai dînsa nu se depărtase de el. Prin el, timp de douăzeci și patru de ani fără o lună fusese cineva. Izbutise să-și cumpere și destul pămînt, ca să fie ferită de nevoi toată viața, și avea numai patruzeci de ani, era încă o femeie frumoasă și în deplinătatea puterilor. Dar nu se poate ca regele să-ți moară fără ca tu, doică, să-l petreci o bucată de drum în întunecime. Ia uite cum cele de pe urmă mișcări ale lui și vorbele de la sfîrșit amintesc de cele dintîi dibuieli și scîncete. Atunci îl țineai în brațele tale, care se încordau fudule, aproape de pieptul plin. Și ai vrea, doică, să-l mai vezi tot așa și acuma, la sfîrșit.

A hotărît să nu țipe și să nu încerce a fugi, dar oftează, geme și se vede că-i e frică. Are și acuma, în plină zi, vedenii și aude glasuri sălbatice, care nu vin de la oamenii vii.

— Of, doică ! Și cît sînge a curs, cîți au fost răpuși ! Răi sfetnici am avut. Dumnezeu să aibă milă și să mă ierte !

— Rege ! Ce, parcă ne-ai urît pe noi, protestanţii ? Nu, că doar ai supt credinţa noastră împreună cu laptele meu. Tot sîngele celor ucişi să cadă peste cei care i-au urît. Tu ai fost un copil nevinovat şi domnul ţi-o va trece cu vederea.

— Ce-au făcut din copilul tău nevinovat ! se tînguí el. E de neînchipuit ! Eu — nimic din ceea ce am făptuit nu-mi aparţine la drept vorbind, nu mă pot înfăţişa cu nici o faptă înaintea domnului. Cînd m-o întreba despre noaptea Sfîntului Bartolomeu, am să-i răspund neputincios : Stăpîne ! Am dormit.

Glasul îi scăzu pînă aproape de şoaptă, bolnavul aţipi. Doica îl şterse cu o pînză curată, pe care o despături apoi. Trăsăturile feţii i se întipăriseră pe ea cu dire de sînge.

Şi pentru că răsufla adînc şi tare, doica îi trase de sub cap perna, aşa încît trupul rămase întins în toată lungimea, apoi făcu un lucru care, ca şi pînza însîngerată, nu se cuvenea să-l vadă bolnavul : îl măsură. Luă măsura trupului regesc cu cea mai mare grijă, căci prin slujba şi dreptul ce-l avea, ea trebuia să-l aşeze în sicriu, ca la început în leagăn. Şi amîndouă aceste treburi nu-i cereau nici un fel de efort, căci era o femeie voinică. El, însă, devenise din nou uşor. Multă vreme îl văzuse crescînd în mărime şi greutate. Un timp avusese obrajii roşii, mişcări hotărîte şi un glas care tuna. Dar acum, cînd îl privi, îl văzu iar firav şi palid şi gata să amuţească. Între început şi sfîrşit a vărsat sîngele multor oameni, al lui, însă, s-a scurs picătură cu picătură. Şi doica simţi că amîndouă aceste lucruri se petrecuseră fără ca cineva să le fi putut opri şi pentru ţeluri ce nu puteau fi înţelese. Pînă la urmă un singur lucru era sigur : „Eu, doica, am să-l aşez în sicriu". Toate i se păreau aşa cum trebuie să fie ; şi nu vărsă o lacrimă.

Amurgise, se lăsase seara din ajunul Rusaliilor. Carol se trezi. Doica îşi dădu seama numai după răsuflarea lui. Făcu lumină şi văzu că scurgerea sîngelui se oprise. Dar bolnavul era acum foarte slăbit şi abia ridică mîna să-i arate ce vrea. Dînsa nu pricepu, însă, deşi îl ridicase şi-şi apropiase urechea de buzele lui. Pînă la urmă bolnavul articulă totuşi : „Navarra" şi doica mai mult ghici ce bolborosește.

Strigă porunca regelui din pragul uşii, sentinelele o repetară şi cineva fugi s-o transmită. Se înţelege, însă, că nu dădu fuga la Henri, ci la *Madame* Catherine. Care şi ajunse cea dintîi la căpătîiul fiului muribund. Doica îi spălase obrazul ; era alb ca varul şi extrem de distant la apropierea nedorită a celor vii. *Madame* Catherine, cu temperamentul ei sangvin de ucigaşă, găsea situaţia stranie, neliniştitoare. Nu se moare aşa. E prea distins ! Nu-l recunosc. Nu-mi seamănă de loc ! Bine că mai trebuie să vină cineva.

Între timp, Henri Navarra păşea pe un drum de spaime, prin coridoare strîmte şi boltite, înţesate de oameni înarmaţi. Îl treceau fiori reci cînd sclipeau fiarele acelea, archebuzele, hale-

bardele, sulițele. Vedea înainte-i moartea — ca și Carol — dar avea tot sîngele într-însul și picioare bune de fugă. Se opri chiar și voi să se înapoieze din drum. Dar ajunse totuși cu bine, intră înăuntru, îngenunche. De la ușă pînă la căpătîiul patului se tîrî în genunchi. Și auzi ce murmura Carol :

— Frate, eu mă duc, dar nici tu n-ai mai fi fost de mult în viață. Numai eu i-am oprit pe ceilalți de la ceea ce aveau de gînd. Pentru asta să ai grijă pe viitor de soția și copilul meu. Pe viitor, repetă el și cu toate că abia șoptea, cuvîntul acesta răsună puternic.

„Știe că am să fiu regele Franței ! Cel care moare vede departe."

E un lucru cunoscut, de aceea *Madame* Catherine se cutremură. Totuși horoscoapele și aburii metalelor grăiesc altfel decît muribundul. Orișicum, peste asemenea vorbe nu se poate trece ușor, așa încît — multă băgare de seamă ! Carol se străduiește să-i mai șoptească ceva lui Henri. Un avertisment, după cît se pare.

— Nu te încrede în... începe el.

Dar *Madame* Catherine se și grăbi să intervină :

— Taci !

Și pentru că acum Carol era complet sleit de puteri și se prăbuși pe pernă, rămase nelămurit de cine anume trebuie să se teamă Henri, de d'Anjou, care-l ura, sau de d'Alençon, tovarășul lui nesigur. Drept care hotărî să se ferească de amîndoi.

Cînd se încredință că fiul ei Carol nu va mai vorbi, *Madame* Catherine părăsi încăperea. Henri rămase în genunchi, lîngă el pînă cînd se iviră semnele sfîrșitului.

Cu muribundul stătu pînă la urmă numai doica. Aplecată asupra lui, îi urmărea fiece suspin, nu fiindcă ar fi suferit o dată cu cel care nici el nu mai suferea, ci numai ca să stabilească exact cînd își va da ultima suflare. Căci o știa prea bine ! În sufletul pe cale de a se stinge sălășluia doar o umbră a celui ce fusese odinioară, a celui de mult uitat și de nimeni mai bine cunoscut decît de ei doi. Se lăsă dar din nou pradă nepăsării și, stînd lîngă muribund, se duse înapoi cu gîndul la alte vremuri. Numai cîte un suspin îi mai mișca din cînd în cînd buzele : doica înțelese totuși „pădure", înțelese „noapte" și „obosit". Copilul s-a rătăcit în pădurea Fontainebleau și se teme de întuneric. Asta s-a întîmplat demult și se repetă și acuma, la sfîrșit. Și doica îngînă cuvintele în locul lui. Cuvintele repetate monoton se legară fără voie între ele, și dînsa cîntă :

„Puiule, s-a lăsat răcoarea
Și e noapte, dragul meu,
E întuneric în pădure
Și e frig cînd bate vîntul."

Și îngînă atîta pînă cînd se adormi singură.

„Micuțul nu găsește drumul"...

Deodată bagă de seamă că s-a întîmplat ceva

„Trudit și fără odihnă"...

Doamne, ultimul, cel din urmă suspin. Se sculă îndată și, în timp ce-i închise ochii, rosti tare :

„Eu, doica, te așez, însă,
În sipetul de veci."

MORALITÉ

Le malheur peut apporter une chance inespérée d'apprendre la vie. Un prince si bien né ne semblait pas destiné à être comblé par l'adversité. Intrépide, dédaignant les avertissements, il est tombé dans la misère comme dans un traquenard. Impossible de s'en tirer ; alors il va profiter de sa nouvelle situation. Désormais la vie lui offre d'autres aspects que les seuls aspects accessibles aux heureux de ce monde. Les leçons qu'elle lui octroie sont sévères, mais combien plus émouvantes aussi que tout ce qui l'occupait du temps de sa joyeuse ignorance. Il apprend à craindre et à dissimuler. Cela peut toujours servir, comme, d'autre part, on ne perd jamais rien à essuyer des humiliations, et à ressentir la haine, et à voir l'amour se mourir à force d'être maltraité. Avec du talent, on approfondit tout cela jusqu'à en faire des connaissances morales bien acquises. Un peu plus, ce sera le chemin du doute ; et d'avoir, pratiqué la condition des opprimés un jeune seigneur qui, autrefois, ne doutait de rien, se trouvera changé en un homme averti, sceptique, indulgent autant par bonté que par mépris et qui saura se juger tout en agissant.

Ayant beaucoup remué sans rime ni raison il n'agira plus, à l'avenir, qu'à bon escient et en se méfiant des impulsions trop promptes. Și alors on peut dire de lui que, par son intelligence, il est au dessus de ses passions ce sera grâce à cette ancienne captivité où il les avait pénétrées. C'est vrai qu'il fallait être merveilleusement équilibré pour ne pas déchoir pendant cette longue épreuve. Seule une nature tempérée et moyenne pouvait impunément s'adonner aux moeurs relâchées de cette cour. Seule aussi elle pouvait se risquer au fond d'une pensée tourmentée tout en restant apte à reprendre cette sé-

rénité d'âme dans laquelle s'accomplissent les grandes actions généreuses, et même les simples réalisations commandées par le bon sens. [1]

---

[1] Nefericirea poate da nesperatul prilej de a cunoaşte viaţa. Un prinţ dintr-o atît de vestită stirpe nu părea hărăzit a fi copleşit de nenorociri. Cutezător, dispreţuind îndemnurile la cumpătare, a căzut în nefericire ca într-o capcană. Cu neputinţă să mai scape : drept care, hotărî să scoată un cît mai mare folos din noua-i stare. De aci înainte, viaţa îl face să vadă şi alte înfăţişări ale lucrurilor decît acelea pe care le văd numai răsfăţaţii ei. Îi dă o aspră învăţătură de minte, dar şi una mult mai mişcătoare decît îndeletnicirile cu care-şi omora timpul în zilele fericitei sale neştiinţe. Învaţă să se teamă şi să se prefacă. Ceea ce poate fi oricînd de folos, după cum nimeni n-are nimic de pierdut suferind umilinţe, urînd din toată inima ori simţind cum moare o dragoste mereu călcată în picioare. Iar cine-i înzestrat cu talent poate adînci toate acestea, prefăcîndu-le în principii morale bine întemeiate. Încă un pas şi iată se deschide înainte calea îndoielii. Trecînd prin suferinţele celor obijduiţi, un tînăr senior, care altădată nu se îndoia de nimic, se va preschimba într-un om trecut prin multe, sceptic, îngăduitor şi din bunătate, şi din dispreţ, ştiind să se judece fără a înceta nici o clipă să lupte.

După ce s-a cheltuit destulă vreme fără istov şi fără rost, de aici înainte n-are să mai lucreze decît cu chibzuială şi ferindu-se de pornirile prea iuţi. Şi dacă cîndva se va putea spune că prin înţelepciunea lui s-a ridicat deasupra patimilor, aceasta se va datora îndelungului prizonierat care i-a dat timpul să şi le cunoască. E adevărat că trebuia să fi fost foarte chibzuit, pentru ca acea lungă încercare să nu-l fi doborît. Căci numai o fire plină de măsură, ce n-o lua razna, se putea deda, fără pedeapsă, moravurilor neînfrînate ale acelei Curţi. Numai o asemenea fire se putea avînta pînă în străfundul unui cuget chinuit, rămînînd totuşi mereu în stare să se întoarcă la acea seninătate a sufletului care îngăduie înfăptuirea marilor acţiuni generoase şi chiar şi obişnuitele lucrări poruncite de bunul-simţ.

VI

GÎNDURI DEȘARTE

O ALIANȚĂ NEAȘTEPTATĂ

Ce se întîmplase cu Margot ? Dintr-o dată se arătă gata să-i ajute pe amîndoi, pe regele Navarrei și pe fratele ei d'Alençon să fugă. Unul dintre ei, deghizat în femeie, putea să se așeze alături de dînsa în trăsură cînd va ieși pe porțile Luvrului. Avea dreptul să aibă o însoțitoare și pe aceasta n-o împiedica nimeni să umble mascată. Cum erau, însă, doi fugari și nici unul nu voia să cedeze în favoarea celuilalt, dădu greș și acest plan, ca atîtea altele. De altfel Henri nu-și pusese cîtuși de puțin nădejdea în el ; prea fusese înșelat de multe ori. O găsise, însă, fermecătoare pe Margot, care se arăta plină de zel și nu voise să se împotrivească. Văzîndu-l atît de nefericit, dînsa îi spuse cît îi părea de rău că într-o anume zi îl trădase mamei ei. Mărturisirea îl mișcă, deși își dădea seama ce o îndemna să se poarte așa. Margot voia să se răzbune pe Catherine pentru moartea lui La Mole.

Henri se mai gîndise la fugă în timpul înmormîntării solemne a lui Carol al nouălea, la patruzeci de zile de la moartea lui, și apoi mai tîrziu, cînd trebuia să-l scoată o barcă din Luvru și să-l treacă peste rîu. Neizbînda de atunci îl făcuse să clocotească de mînie și să strige cele mai nesăbuite amenințări, dar cu asta se sfîrșise ! Nu-l mai ispitea nici o propunere. Toate se izbeau de un Navarra cuminți.t. Nu mai putea fi vorba de hotărîri pripite. Dar cînd cercetezi totul îndelung începi să te îndoiești nu numai de putința de a înfăptui, ci și de dorința de a porni la acțiune. Și asta-i adevărat nu numai pentru planurile de evadare, ci și pentru orice împrejurare din viață. Navarra se sfătuia mult, cu toată lumea. Peste noapte cu femeile, ziua cu bărbații. Oricine își putea închipui că s-a amuzat cu Navarra, că a fost luat peste picior ori că a fost ascultat cu respect. De aceea, unii socoteau că Henri e cel mai vestit senior de la Curte ; alții aveau impresia că au descoperit la dînsul simțăminte alese, tocmai cînd îi ducea de nas. De altfel și mărturisirile sincere pe care le făcea uneori erau menite a fi cunoscute de cît mai mulți și a-i aduce foloase. Ori de cîte ori avea prilejul își arăta admirația pentru *Madame* Catherine. Cine sta să-l asculte afla că noaptea Sfîntului Bartolomeu fusese o lovitură de maestru. Discutabilă rămînea numai

împrejurarea cînd s-a arătat mai bine geniul reginei : în clipa cînd Jeanne și Coligny au fost sortiți morții, sau cînd Henri a fost lăsat în viață ?

— La o cercetare mai adîncă, adăuga el, voi înțelege limpede și acest lucru. Pînă acum nu știu încă de ce trăiesc. Mama și amiralul au fost jertfiți, însă, pentru țeluri bine cîntărite. Un prost s-ar gîndi, desigur, la răzbunare. Eu sînt însă doar un tînăr dornic de a învăța.

Toate acestea ajunseră la urechea bătrînei, care își dădea seama că în cel mai bun caz poate să-l creadă pe jumătate, dar, tocmai pentru că nu se putea bizui pe el, îl îndrăgi. Iar el se simțea atras de dînsa tocmai pentru că îl avea în puterea ei. Ședeau amîndoi de vorbă cu un interes pe care nu-l poate întreține decît primejdia. Uneori Catherine lăsa să-i scape mărturisiri dintre cele mai tainice, într-o seară îi spuse, de pildă, că nu-i de fel singurul ei prizonier. Liber nu era nici regele, fiul ei preaiubit. Îl ținea în puterea ei cu băuturi fermecate, adăugase apoi clipind din ochi cu înțeles.

Regele Henri, al treilea cu acest nume, venise din Polonia deghizat. S-ar fi putut doar prea bine să fie prins în Germania. Lucrul nu se întîmplase, dar aici, în chiar castelul lui, la Luvru, era prizonierul mamei sale și al italienilor ei, deveniți acum cancelar și mareșal. „Numai străini — mărturisi Catherine prietenului ei Navarra în noaptea de treizeci ianuarie, în timp ce un vînt puternic făcea să zăngăne ferestrele — numai străini trebuie să conducă națiunile. Aventurierul pripășit de pe alte meleaguri nu se dă niciodată în lături să le verse sîngele. Iar dacă nu știe să le conducă, n-au decît să crape. Asta-i ursita națiunilor, altfel ar deveni prea ușuratice din pricina huzurului. Și mai ales francezii, care scriu așa de ușor pamflete. E mai bine ca oamenii să se teamă decît să rîdă !"

— Aveți dreptate, *Madame !* îi răspunse Henri însuflețit. Mă întreb chiar cum ați fi putut să-i răsplătiți cu moșii pe compatrioții veniți încoace dacă n-ați fi găsit mijlocul potrivit de a trece lațul pe după gît, prin niscai temnițe, proprietarilor francezi.

Madame Catherine clipi șiret din ochi, în semn că încuviința.

— Unul dintre cei sugrumați, pe a cărui avere ați pus mîna, a fost chiar secretarul fiului domniei-voastre, regele.

— Da ia încearcă să i-o spui ! Nimeni n-a avut încă atîta curaj.

În clipele destăinuirilor bătrîna regină îl tutuia pe împărățuș. Apoi îl lovi cu palma peste picior, schimbînd fără veste tonul, care suna acum în același timp glumeț și tainic.

— Împărățușule, îi spuse, ești un băiat cumsecade. Te-am urmărit de multă vreme și am băgat de seamă că nițică trădare nu te prea înspăimîntă. Prejudecățile sînt o povară pentru oameni. Și, la urma urmei, ce-i trădarea ? Priceperea de a merge

în pas cu întîmplările. Ceea ce tocmai faci şi tu, lucru pentru care te şi urăsc protestanţii tăi, atît cei din ţară, cît şi cei aflaţi între zidurile Luvrului, cîţi au mai rămas.

Auzind aceste vorbe, Henri se înspăimîntă. „Ce trebuie să creadă despre mine domnul amiral şi scumpa-mi mamă dacă stau aici şi o ascult pe bătrînă în loc s-o sugrum. Dar răzbunarea mea se coace pe îndelete şi va fi cu atît mai temeinică."

Pe chipul lui nu se puteau însă citi asemenea gînduri, ci numai supunere şi cea mai nevinovată încuviinţare.

— E prea adevărat, doamnă, că m-am stricat de tot cu vechii prieteni. De aceea cu atît mai mult aş vrea să vă fiu pe plac.

— Mai ales, tinere, dacă în schimb ai căpăta îngăduinţa de a te putea mişca puţin. Baţi acum cu plăcere mingea în tovărăşia lui Guise, şi asta-i bine, dacă ţinem seama că el a călcat în picioare faţa lui Coligny după ce a murit. Să şi ieşi cu el din Luvru, ori de cîte ori pleacă.

— El iese des. Şi mai ales călare.

— Să te duci şi să călăreşti cu el, ca să ştiu totdeauna unde a fost. Vrei să faci asta pentru mine ?

— Am voie să ies din Luvru ? În fiece zi ? Pe poartă ? Peste pod ? Cum porunciţi, *Madame*, aşa va fi !

— Nu că m-aş teme de Guise, îl încredinţă regina.

Noul aliat o aprobă convins.

— Da cine mai e aşa de fudul ca Lorena ! Are o barbă blondă şi poporul îl iubeşte.

— E un măgar, adăugă ea apoi la fel de apăsat. Îi atîţă pe catolici. Habar n-are pentru cine lucrează. Pentru mine. Fiindcă o să am nevoie curînd de un alt măcel ; protestanţii nu se astîmpără nici după noaptea Sfîntului Bartolomeu. Aşa că trebuie puşi la respect. Guise trebuie să-i atîţe pe catolici, iar ţie îţi îngădui să-i asmuţi pe hughenoţi. Spune celor din Paris că armatele lor le bat peste tot pe ale noastre. Din păcate nici nu-i o minciună prea mare. În provincii să dai însă zvon că aici se pregăteşte o răscoală, pe care o dorim ! Vrei să faci toate aşa cum e bine, împărătuşule ?

— Pot să ies călare şi peste punte ? Şi la vînătoare ? La vînătoare ? repetă Henri şi rîse ; prizonierul se bucura ca un copil.

Madame Catherine surise binevoitoare şi puţin dispreţuitor. Nici chiar dînsa nu putea alege din această bucurie adevărată cîtimea de viclenie ce o ascundea. Un prizonier face totdeauna bine să se arate mai plecat chiar decît e nevoie, iar cine aşteaptă să-i sune ceasul nu trebuie să se arate prea hotărît.

Cînd Henri o părăsi pe nobila-i prietenă, se lovi chiar în faţa uşii ei de d'Aubigné şi Du Bartas. Cei doi erau văzuţi numai arareori împreună, ca să nu dea de bănuit. De data asta, însă, îşi pierduseră răbdarea, căci stăpînul prelungise peste măsură sfatul cu ucigaşa blestemată. Henri începuse să devină

pentru ei o taină. Îl iubeau la fel de mult ca înainte, dar nu știau cît de mult se mai pot încrede în el.

Henri li se adresă supărat :

— În fața acestei uși nu m-aș fi așteptat să vă văd.

— Și noi am fi dorit să vă întîlnim în altă parte, sire.

— Dar d'Armagnac nu ne lasă să intrăm, adăugă celălalt.

Și se plînseră, unul după altul, cu glasuri aspre :

— Pe noi ne dați deoparte și vă alegeți alți prieteni. Dintre vechii dușmani. Ați uitat oare totul ? Ați uitat cui trebuie să-i fiți recunoscător și pe cine să vă răzbunați ?

Pe Henri îl podidiră lacrimile cînd auzi de răzbunarea sa. Dar se uită într-o parte, ca ei să nu bage de seamă. Și le spuse :

— Curtea nouă e veselă, numai voi vreți să fiți mereu triști. Și eu am fost un răzvrătit sub Carol al nouălea și la ce mi-a ajutat ? Răzbunare ! Ce știți voi despre răzbunare ? Dacă te tot agăți de ea, se adîncește, se adîncește pînă nu-i mai dai de fund.

Toate acestea fuseseră spuse de față cu străjerii elvețieni, care priveau nepăsători drept înainte, de parcă n-ar fi înțeles nimic.

Cei doi prieteni de odinioară protestară :

— Dacă maiestatea-voastră nu întreprinde nimic, ceilalți în schimb acționează : cei care au luat parte la noaptea Sfîntului Bartolomeu. Ei nu se arată de fel mulțumiți nici aici, la Curtea asta veselă, și cu atît mai puțin în biserici. Ar trebui să auziți ce se predică.

— Convertiți-vă ; altminteri veți fi și voi uciși ! Convertiți-vă ! Și eu am făcut-o.

Din pricina uluirii celor doi, răspunsul întîrzie. Și Henri urmă :

— Dacă nu vreți, însă, să vă dați bătuți, atunci loviți voi cei dintîi. Sînteți puternici. La Paris se mai află în viață cîteva sute de drept-credincioși. S-ar putea să nu aibă arme, dar îl au de partea lor pe dumnezeu.

Și plecă. Ceilalți doi nu-l urmară, ci rămaseră pironiți locului de uimire.

— Rîde de noi, își șoptiră apoi la ureche unul celuilalt, în așa fel ca nici elvețienii să nu audă aceste vorbe. Căci ar fi vrut să-i găsească o scuză chiar față de ei înșiși. Dar s-ar putea să fie și un avertisment, ca să ne ferim de vreo răscoală. Prin neadevăr vrea să ne facă să înțelegem adevărul ; ăsta-i felul lui de a fi. Și la început a plîns, cu toate că s-a ferit să nu-l vedem. Da nu-i vorbă că și plînge ușor. Plînge la gîndul răzbunării lui și iese pe ușa asta. Din aceeași odaie unde maică-sa a primit otrava.

Căzură amîndoi de acord că nu-și mai înțeleg stăpînul și că sînt nefericiți.

Henri se duse la rege, care purta același nume cu el și era al treilea Henri pe tron. Se jucaseră de multe ori împreună, un Henri cu celălalt. În copilărie, la Saint-Germain, întraseră o dată — îmbrăcați în sutane de cardinali și călărind niște măgăruși — în sala unde Catherine primea un cardinal adevărat. Acest joc îl repetară și acum, cînd erau bărbați în toată firea, regele Franței și vărul său, prizonierul, a cărui mamă și prieteni își aflaseră moartea chiar acolo. După aceea regele Franței se duse a doua zi dimineața la mînăstire spre a se spăla de păcate. Căci avea un timp anume cînd se ruga pentru iertarea păcatelor, un altul pentru a ispăși rătăcirile trupului și în sfîrșit altul spre a cere iertarea slăbiciunilor sale în îndeplinirea datoriilor de stăpînitor. Era o bătaie de joc cum abuzau de el; intriganți, escroci, proxeneți și printre ei o femeie: maică-sa. Risipea, își irosea vremea, pierdea totul. În anume clipe, însă, își dădea foarte bine seama ce se întîmpla cu el, că era jefuit, dezonorat, și se cufunda în tăcere.

Cei din preajmă-i luau tăcerea drept o amenințare și umblau în vîrful picioarelor cînd regele tăcea. Dar amuțirea era numai o tragică recunoaștere a neputinței sale. Din cînd în cînd îi fulgera prin minte gîndul că o dinastie în agonie nu mai poate înfăptui și opri nimic, nici în lume, nici în țară.

— Ar trebui să domnească buna înțelegere, îi spunea tocmai atunci cumnatului și vărului său. Deznădejdea îi smulsese vorbe ca acestea: Pacea ar fi lucrul cel mai bun. Ce am eu cu hughenoții? La nouă ani am fost și eu hughenot și am zvîrlit în foc cartea de rugăciuni a surorii mele, Marguerite. Îmi aduc și acum aminte cum m-a bătut mama și cum eu m-am bucurat de fapta mea. Și mi-e rușine încă și azi de dînsa pentru simțămintele mele de atunci. Dar dînsa a uitat de mult toată istoria asta. Care-i drumul meu? Ar trebui să mă străduiesc să fac pace între religii. Cînd m-am suit, însă, pe tron am jurat să nu recunosc altă religie în regatul meu decît pe cea catolică. Ce-i de făcut? De persecutat nu-i persecut pe eretici, cum ar trebui; doar mă rog pentru convertirea lor. Atîta pot face, să mă rog.

— Dar ați putea face mai mult, îl încredință Henri de Navarra, ascultîndu-l cu respect pe Henri, care acum era rege. Aveți un scris minunat. Nu aveți decît să alcătuiți cu rîvnă circulare și edicte. Rîvna voastră, sire, este cea mai frumoasă pildă pentru noi.

În cele mai tragice clipe, și la fel și în ziua aceea de 30 ianuarie, regele se deda scrisului, de parcă ar fi vrut să împlinească tot ce nu făcuse la timp, stricînd cu mîna lui cît mai multă cerneală. Aceasta se colora însă totdeauna și cu picături de sînge, iar bunele intenții ale regelui rămîneau fără rezultat.

— Secretarul meu Loménie e bolnav de multă vreme, observă el. Am să mă duc să-i fac o vizită.

— Renunțați, sire ! A murit, dacă îmi dați voie să v-o spun. Ați fost cruțat de această veste, deoarece vă aflați tocmai la mînăstire. Se spune că ar fi avut ciumă.

Acesta era nobilul sugrumat, pe care-l moștenise un italian, și regele nu se gîndise în ziua aceea pentru prima oară la cel dispărut. Din obrazul lui prost bărbierit, care avea fără doar și poate trăsături de maimuță, doi ochi sfredelitori și temători cercetară expresia feței vărului. Și imediat privirea i se ațintì din nou asupra hîrtiei de scris.

— Pentru viața asta frumoasă, murmură, n-am mai avut răbdare să aștept ca fratele meu Carol să moară.

— De ce, n-a meritat osteneala ? ! întrebă uluit preabunul văr.

Regele se afundă cu totul în blana ce-o purta și se apucă de scris. Vărul se plimba de colo pînă colo prin odaie, vorbi cîtăva vreme de unul singur, renunță, apoi începu din nou.

— Noua Curte se deosebește mult de cea veche. E un lucru care mai mult se simte decît se vede. Sub Carol al nouălea eram cu toții mai nebunatici. Și acum nu-i vorbă, ne mai culcăm cu femeile iar cîte unii mai cu seamă cu băieții. Ba unii învață asta abia acum, poftind să fie la înălțime. Eu mă abțin, și o regret, căci astfel un anume aspect al naturii omenești îmi rămîne necunoscut

— Mulțumește celui-de-sus, aruncă din fuga scrisului regele. Băieții sînt și mai lacomi de bani decît femeile. Și apoi se ucid unul pe altul. Cel pe care l-am iubit mai mult a fost înjunghiat.

— Așa ceva nu s-ar fi putut întîmpla sub Carol, observă Navarra categoric. Cu toate că domnia lui a fost încununată de noaptea Sfîntului Bartolomeu. Dar e adevărat, mirosul de cadavru e mai stăruitor la noua Curte decît înainte. Altminteri trăim cu toții în prietenie ! Nimeni nu se gîndește la fugă, răscoală sau la invazia armată a germanilor. În ce mă privește, m-am învățat minte, nu mișc un deget.

Aștepta, ascultă o clipă scîrțiitul penei pe hîrtie, apoi trecu la altă ordine de idei.

— Am devenit bun prieten cu Guise ; cine și-ar fi închipuit asta înainte ? Dacă maiestatea-voastră mi-ați îngădui, aș încăleca și aș pleca la vînătoare. Regina-mamă mi-a dat voie. De altfel voi fi urmărit pas cu pas de cei care ar dori să fie mai degrabă ucigașii decît păzitorii mei.

Se auzi numai scîrțiitul penei.

— Mă duc, vesti Navarra. Plouă și nu-mi prea place să călăresc cu ucigașii mei după mine. Am să mă distrez în odaie cu bufonul. Asta barem e și mai trist decît regele.

De la ușă, însă, prizonierul se auzi rechemat.

— Vere Navarra, îi strigă regele. Mult timp te-am urît. Acum însă ești nefericit, ca și mine. Amîndoi avem a-i mulțumi

aceluiași vinovat : împrejurărilor... și mamelor noastre, adăugă el cu o gravitate ciudată.

Henri se înspăimîntă ; niciodată pînă acum lucrurile nu-i apăruseră în această lumină. Mama sa să-i fi pricinuit nenorocirea ! Faptul că Jeanne, cea atît de curată în cuget, fusese pusă alături de *Madame* Catherine îl scoase din sărite și-l făcu să uite că trebuie să-și controleze expresia feței. Tristu-i tovarăș nu băgă, însă, de seamă nimic, căci nici el nu era în apele lui.

— Ce faptă cumplită mai pune iar la cale ? întrebă și se întunecă la chip din pricina neîncrederii care-l stăpînea.

— Nimic, sire. Regina e bine dispusă. De ce n-ar fi și maiestatea-voastră ?

— Pentru că eu mai am un frate, se auzi neașteptatul răspuns.

Henri nu găsi îndată cuvintele potrivite. Moartea fratelui mai mare n-a adus nici o fericire și uite, acum e dorită aceea a celui mai tînăr ! Toate acestea îi aduceau aminte de un rege oriental închis în serailul lui și de lumea de afară îngrozită de primejdia ce-l paște din partea celor ce-l înconjoară. Henri începu să presimtă ce avea să urmeze. Regele își disprețuiește mama din pricina crimelor ei ; pe de altă parte, însă, fratele mai mic, năbădăiosul d'Alençon, îl neliniștește. Pînă la urmă pe cine va disprețui mai mult : pe *Madame* Catherine ori pe el însuși ? Se putea vedea cum regele lupta împotriva impulsurilor sale. Dar acestea fură mai puternice decît el și trebui să le dea glas. rămînînd totuși neîncrezător în ciuda izbucnirii sale.

— Vere Navarra ! Scapă-mă de fratele meu d'Alençon !

— Sînt adînc mișcat, sire, de încrederea pe care mi-o arătați, îl încredință Henri cu glas măsurat, înclinîndu-se.

În felul acesta se ferise de a primi ori de a refuza. Regele o luă, însă, se pare, drept o aprobare.

— Atunci, continuă el apăsat, am să pot avea încredere în tine.

Și spuse asta temător, deși ar fi vrut ca vorbele să-i sune ca o glumă.

— Am să pot atunci călări, și Henri apăsă de asemenea pe fiecare din vorbele sale, fără asasinii mei ?

— Mai mult decît atît. Cine mă scapă de fratele meu îmi va fi locțiitor peste întreg regatul.

Făgăduiala, se vedea, nu fusese făcută, însă, din tot sufletul. „Ehei, prietene Valois, își spuse Henri, vei învăța să mă cunoști !" Și sări în sus, cuprins de o bucurie copilărească.

— Nici n-aș fi îndrăznit să visez așa ceva ! strigă el și se bucură. Locotenent al întregului regat !

— Să sărbătorim chiar acum viitorul eveniment ! hotărî regele.

Maeștrii de ceremonie ai Curții începură să forfotească, iar castelul Luvru, care părea adormit cîtă vreme regele era trist, se învioră deodată, însuflețit de bucuria celor doi tineri. Seara, apartamentele regale fură transformate în corturi persane. Luminările ardeau îndărătul unor văluri brodate care închipuiau, cu strălucirea lor mată, pereții și tavanul. Băieți țepeni și palizi, cu buze roșii și genele vopsite, îmbrăcați în veșminte străvezii, stăteau drepți, purtînd în mîini săbii scoase din teci ; fără a clipi, făceau de strajă unei estrade ridicate deasupra dușumelei. Pe această estradă se urcară privitorii, puțini la număr : cîțiva italieni și seniorii de Lorena. Ducele de Guise, mîndru de făptura-i arătoasă, părea a fi pretutindeni stăpîn ! Fratele lui, Mayenne, își ascunsese burta proeminentă sub mătase lucitoare și-și atîrnase într-o parte un pumnal de aur ; tot din această familie se trăgea și d'Elbeuf, ciudatul prieten care apărea în preajma regelui Navarrei numai la momentul potrivit.

Navarra însuși îmbrăcase cele mai scumpe haine, peste care înnodase panglici în culorile casei sale, pentru ca toți să vadă cît de bucuros era că se afla acolo. Petrecerea fusese pusă la cale pentru bărbați și băieți. Aceștia din urmă trebuiau să-i bucure pe cei dintîi și să fie răsplătiți de ei. Se și vedeau dansînd cîteva trupuri frumoase. Formele și îmbrăcămintea nu trădau nicidecum sexul, iar farmecul loc echivoc îi impresionă plăcut îndeosebi pe italieni și pe pîntecosul Mayenne. Navarra le dădea dreptate, adăugînd că el nu avusese niciînd astfel de ființe în ceata grosolană a oamenilor lui, care stăteau în șa cîte cincisprezece ceasuri în șir și se odihneau cîntînd psalmi.

— Dacă prietenii mei ar mai trăi, exclamă el ușuratic, aș face din ei niște băiețandri la fel de dulci ca ăștia.

— Așteaptă să vezi ce are să mai urmeze, îl sfătui Guise. O seamă dintre ei mai sînt încă în viață.

— Nu vreau să știu de dînșii, răspunse prizonierul. Nu-mi place să fiu de partea celor învinși. Eu sînt totdeauna acolo unde...

Ar fi vrut să spună : „te poți veseli", dar dintr-o dată băgă de seamă că avea în preajmă un vrăjmaș foarte primejdios.

Cancelarul Birague, un italian, fusese înscăunat de *Madame* Catherine în slujba ce o ocupa. Împreună cu dînsa și cu mai mulți compatrioți de-ai lui, dăduse năvală într-o noapte în odaia de dormit a lui Carol al nouălea. Acest venetic victorios vedea în prizonierul Navarra un conspirator împotriva puterii sale. Fără nici un fel de rușine, începu să-i ia un adevărat interogator :

— N-aveți cumva nici o legătură cu un anume d'Aubigné și cu complicele lui, Du Bartas ? Acești indivizi atîță tineretul

studios impotriva unei așa-numite domnii a străinilor, de parcă în cele mai înalte slujbe ale regatului s-ar afla numai străini.

— *Sono bugie.* Sînt minciuni, domnule cancelar ! îi strigă Henri cu o indignare bine prefăcută, dar în limba pripășitului, care de altfel nu-i dădu de loc crezare, căci membrii casei de Lorena puteau fi înșelați, dar italianul nu.

— Prietenii voștri, ripostă Birague, pe care mînia aproape că-l înăbușea, sînt mai aproape de spînzurătoare decît...

— Decît mine, întregi Henri. Pe mine nu mă puteți prinde.

— Eu spînzur repede și cu dragă inimă.

— Dar numai oameni mărunți, *signore.* Ați spînzurat un biet căpitan care spusese că ar trebui sucite gîturile tuturor mișeilor de italieni. Vinovăția mea ar trebui, însă, s-o dovediți în mod public, să mă judecați și să-mi tăiați capul cu mare alai. Dar asta n-o veți apuca ! Pe ce puneți prinsoare ?

— Fac rămășag și drept zălog pun cel mai bun giuvaer al meu.

Amîndoi erau teatrali, și scena se potrivea de minune cu muzica dulceagă și cu dansurile, de parcă ar fi fost într-adins pregătită ca un soi de intermezzo grosolan.

— Sire ! exclamă Henri și ieși în întîmpinarea regelui Franței.

Regele intrase printr-o deschizătură a cortului persan și se oprise strălucitor ca un adevărat sultan al serbării. Henri se lăsă într-un genunchi și declamă :

— Sire ! crudul tău vizir nu se gîndește decît la tras pe roată și la sfîrtecat. Pentru asta am scăpat, oare, nevătămat în noaptea Sfîntului Bartolomeu ?

— Dacă preafericitul rege m-ar fi ascultat ! strigă cancelarul Birague.

De furie, începu să vorbească ca un tîlhar de drumul mare, iar glasu-i aducea cu acela al unui papagal răgușit. Cu același glas îl încolțise ceasuri în șir pe Carol al nouălea, pînă cînd acesta, înnebunind, poruncise dezlănțuirea măcelului.

— Auziți, sire ! se mărgini Henri să răspundă, simțind că d'Anjou era de partea lui.

D'Anjou cel dinainte, care pusese la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu, era acum rege, și ajunsese rege numai pentru că fratele său murise de pe urma mustrărilor de conștiință ; oare conștiința lui era împăcată ? În orice caz nu-i plăcea să-i aibă în față pe cei care-l ajutaseră în ceasuri foarte întunecate să-l înnebunească pe Carol. Chiar prezența mamei sale îi era nesuferită, cu atît mai mult a italienilor ei. Trebuia, însă, să-i rabde și, din păcate, să le îngăduie chiar a lua parte la cele mai intime petreceri ale sale, căci știau să prețuiască farmecul băieților.

— Ridică-te ! porunci sultanul persan, fulgerînd din giuvaericalele turbanului.

Vărul Navarra sări în picioare, ușor ca o minge. Și din nou sultanul porunci :

— Ești prizonierul meu personal și nimeni nu are voie să se atingă de tine. Împacă-te cu vizirul !

Ceea ce Henri și făcu, descriind un adevărat dans al împăcării în jurul cancelarului. Spre a-și respecta rolul său oriental, acesta trebui să privească plin de gravitate la cele ce se întîmplau în juru-i, deși ochii stăteau să-i iasă din orbite.

— Preaputernice vizir ! i se adresă Henri, și-și duse o mînă la piept, după care o îndreptă spre pieptul cancelarului, atingînd ca din întîmplare o giuvaerica uriașă. În Persia se fură mult, rosti el.

Din fericire muzica atacase un nou motiv, acoperind ceea ce ar mai fi putut urma. Baletul își făcu intrarea. Cu zgomot ușor de pași mărunți și iuți, fluturînd din văluri, îndoind genunchi frumoși. Erau numai băieți, dintre care unii însă îmbrăcați ca fete. Aceștia din urmă străfulgerau dindărătul vălurilor cu niște ochi mai ispititori ca aceia de femeie, după cîte se părea, iar în afară de anume semne nedorite ale virilității, trupurile se mișcau și ele cu o grație feminină. Ceilalți, care rămăseseră băieți, întindeau la fel de afectat către presupusele fete vîrfurile degetelor sau le înlănțuiau cu brațele tandre ale unei chemări drăgăstoase. Mușchii nu se vedeau de fel cînd unii îi învîrteau pe ceilalți ca pe niște titirezi sau îi purtau prin aer ; privitorii erau mai degrabă ispitiți să creadă că nu forța ii punea în mișcare, ci că se săvîrșește o minune a grației.

Acum se putea vedea cît prețuiește Du Guast. Altminteri neplăcut la vedere, avînd un fel urît de a vorbi, prost, nerușinat și corupt, aici era la locul lui. Și pe bună dreptate la fiecare figură a dansului revenea mereu în față. Cei de pe estradă îl sorbeau din ochi și el se pricepea a-l face pe fiecare să creadă că e singurul către care își îndreaptă privirea galeșă. Se înclină în fața partenerei sale, cum făceau toți băieții în fața dansatoarelor lor, și o imploră mut să-și lepede vălul. Omagiul era adresat de fapt regelui, adică sultanului și, fără știrea acestuia, și cancelarului, adică vizirului, și pîntecosului Mayenne, care asuda tot, cuprins de călduri. Toți acești seniori se simțiră înălțați și parcă răsplătiți cu cine știe ce, deși un golănaș fără rușine își făcea mendrele pe socoteala lor. În alte împrejurări i-ar fi dat un picior în spate sau l-ar fi spînzurat. De unde se vede că arta e o forță, chiar dacă-i trecătoare.

Pentru moment se dovedea însă plină de atracție. Se trecu la înlăturarea vălurilor. Cine și-ar fi putut închipui că fețele omenești pot rămîne atît de pure și frumoase, dezvelite în sfîrșit, după obositoarele încercări ale dansului ! Bărbații cu sufletele călite simțiră că inimile încetează să le mai bată ; și mai ales regele de Navarra. Trase în gura mare o înjurătură, înjurătura lui obișnuită. Vedea și nu credea. Se frecă la ochi.

— Gabriel ? întrebă Henri.

— Da, chiar el, îl înștiință batjocoritor namila de Guise. Fiecare băiat își descoperă partenerul, și Du Guast pe Léran al tău.

— Hai afară să ne batem !

— Cu plăcere, dar nu pentru tinerel. E frumușel și i-a fost hărăzit să facă o frumoasă carieră pe lîngă noua Curte.

Ochii lui Henri înotau în lacrimi. Ar fi vrut să se adreseze tînărului Léran, dar acesta nu-și ridica privirile. Vărsase și el lacrimi, de-i răzbătuseră prin pînza albă care-i acoperea obrazul atunci, în noaptea Sfîntului Bartolomeu. Două dintre victimele acelei nopți, Gabriel de Lévis de Léran și Carol al nouălea, zăceau unul lîngă altul în patul reginei de Navarra. Ce se va alege de noi ?

Guise îl maimuțări batjocoritor pe Henri :

— Ai avut și tu fapturi de astea în ceata grosolană a oamenilor tăi, care stăteau în șa cîte cincisprezece ceasuri în șir și se odihneau cîntînd psalmi.

Era adevărul adevărat ; ce s-ar mai fi putut adăuga ?

— Léran a făcut foarte bine că s-a dat după vremuri și a devenit chiar fată.

Ușuratic, Henri se împăcă lesne cu situația, înghiți și această umilire pe lîngă atîtea altele, și nimeni nu-și dădea seama ce se petrece cu schimbătorul Navarra. Căci Henri rîdea tot atît de ușor de el ca și de un altul. Nu se putea găsi nici un cusur purtării lui ; și nici chiar un observator atent n-ar fi putut să-l socotească molîu sau nerod. Unul singur dintre privitori, d'Elbeuf, se întreba, însă, e era la drept vorbind Henri : un copil, un caraghios sau un om care știe foarte bine ce urmărește ? Și d'Elbeuf își răspunse : „Un neștiutor — care învață".

D'Elbeuf e un observator, și tocmai de aceea nu mult mai mult decît atît. Membru colateral al unei case mari, fără prea multe perspective și drepturi, e sortit a rămîne veșnic în urma altora, care nu se bucură de prețuire din parte-i. Știind aceasta, își creează singur o rațiune de a fi, întemeiată pe o seamă de daruri deosebite. Prin statura lui ar putea să fie la fel de impunător ca Guise, eroul poporului, dar nu calcă atît de țanțoș, are părul ceva mai închis și nu-i strălucește fața de trufie. Ochii umezi, sinceri și foarte frumoși ai lui d'Elbeuf au ghicit ascensiunea pe care o va face Henri și forța lui, folosită deocamdată doar în scopul elementar al supraviețuirii. E prietenul din zilele tulburi, care nu sînt încă glorioase, ci mai degrabă dimpotrivă. Iar cînd norocul se va hotărî, d'Elbeuf nu va mai fi.

Fetele, care de fapt sînt băieți, țin acum în mîini cupe de aur. Le ridică, le sucesc pe vîrfurile degetelor și se învîrtesc ele însele, fără ca vreun strop să se verse peste marginea cupei. După cît se poate înțelege, cupele conțin, chipurile, o băutură de dragoste, iar băieții care, în dans, întruchipează

băieți tînjesc după dînsa. Trupurile lor expresive iau atitudini care exprimă dorința. Aceste atitudini devin tot mai aţiţătoare, buze pofticioase se întredeschid și, cînd pofta nu mai poate fi stăpînită, în gură le picură lichid. Cel puțin așa se întîmplă cu favoritul regelui, Du Guast; d'Elbeuf o vede foarte bine. Căci atenția lui e aţintită în întregime asupra acestei întîmplări, care-l privește pe Henri. Du Guast îngenunchează și dă capul pe spate: tînărul Léran, costumat în fată, întinde vasul, și d'Elbeuf poate să numere picăturile. Cu aceeași privire cuprinde mai multe fețe, aceea uimitor de atentă a cancelarului Birague și cea de-a dreptul extaziată a regelui Franței. Regele pare ca lovit de trăsnet cînd zîmbește spre tînărul Léran. Căci nu mai aruncă nici o privire favoritului de pînă acum, de unde se poate înțelege că în scurt timp se va petrece un lucru neobișnuit. Iată însă că Du Guast, după ce-a primit băutura de dragoste, își pleacă trunchiul pe spate, și-l îndoaie surprinzător de tare, scoate un strigăt și dă ochii peste cap. Pe scurt, e otrăvit. Ceea ce și era în firea lucrurilor să se întîmple. D'Elbeuf ar fi putut s-o prevadă.

Imediat, ca la poruncă, se auzi alt țipăt, strident ca al unui papagal bătrîn.

— Sire! Favoritul vostru a fost otrăvit. Fata lui e o unealtă a lui Navarra. Dați acest prinț pe mîna mea și a justiției, altfel va fi în primejdie și viața maiestății-voastre!

După asemenea vorbe înfricoșătoare era firesc ca toți să-și țină răsuflarea și să nu mai facă nici o mișcare. Muzica încetă, baletul încremeni, privitorii de pe estradă așteptară nemișcați o tresărire a regelui, dar nici acesta nu se clinti. Numai cortul persan se clătină puțin. Și anume la mișcarea femeilor, a doamnelor de la Curtea Franței care, înlăturate de la tainica petrecere, se strecuraseră în spatele draperiilor ce închipuiau cortul și priveau pe furiș. Se ascunseseră acolo doamne nobile și domnișoare de onoare, pînă și ființe de joasă obîrșie, din servitorime, îndrăzniseră să privească printr-o crăpătură nu departe de aceea prin care trăgea cu ochiul regina Navarrei. „Ce se va întîmpla?" se întrebă Margot în liniștea și încremenirea generală.

Și-și spuse: „Nici nu se poate altfel dacă bărbații sînt lăsați de capul lor. Mai întîi se gătesc cum facem noi și nu mai pot după gingășie. Și apoi totul se sfîrșește cu crime și omoruri. Regescul meu frate va dori desigur să-l răzbune pe favoritul otrăvit și are să-l dea pe bietul meu Henricus pe mîna ticălosului de Birague, care face bale la gură de poftă. Nici unul dintre grobianii ăștia nu-i destul de rafinat ca să înțeleagă ce-i în joc! Și ăștia cred că pot să se lipsească de noi."

Totuși era acolo cineva destul de rafinat. D'Elbeuf din casa Lorena sări de pe estradă, îl ridică de la pămînt pe Du Guast, care se chircise de tot, îl așeză pe picioare și-l pălmui atîta pînă cînd desfrînatul se proțăpi singur în ele.

— S-a sfîrşit comedia, mormăi d'Elbeuf, apoi adăugă îndată : Şi bagă de seamă să n-o mai iei de la capăt.

Sucind braţul tînărului, îl sili să-l urmeze pe estradă, îl aruncă în genunchi la picioarele regelui şi-i porunci :

— Mărturiseşte maiestăţii-sale cine te-a îndemnat la ticăloşia asta şi poate că n-ai să fii spînzurat.

Du Guast, prin toată înfăţişarea sa, întruchipa spaima cea mai cumplită. Era mai reuşit decît în toate ipostazele pe care le luase în seara aceea. Autenticul e totuşi preferabil.

Gîtul i se lungise, cum se întîmplă de obicei cu un gît care a rămas fără cap, căci se ştie că în asemenea împrejurări se petrece o alungire bruscă ; şi sucea acest gît ţeapăn de la stînga la dreapta, de la rege la cancelar, de la cancelar la rege. Cancelarului i se dezumflaseră pungile din obraji, regelui i se umflase o vînă. Du Guast simţea mîna vrăjmaşului său d'Elbeuf încleştîndu-i tot mai tare gîtul alungit şi, înainte de a i se tăia răsuflarea, rosti :

— Domnul cancelar m-a îndemnat. Dar cînd mîna slăbi strînsoarea, vru să-şi renege mărturisirea. Nu domnul cancelar ! M-am prefăcut otrăvit, din invidie faţă de domnul de Léran, către care maiestatea-sa a binevoit a zîmbi.

Dar nimeni nu-l crezu, cu toate că şi acest lucru era adevărat. Regele se uita la cancelar mai necruţător decît un sultan la vizirul lui, căci aşa erau costumaţi. Cel dintîi se reculese Navarra.

— *Signor* Birague, aţi pierdut giuvaerul. Sire, a pus prinsoare că mă va executa în public. Şi ar fi izbutit, dacă maiestatea-voastră nu i-ar fi descoperit uneltirea.

Dar regele nu putea să-l întemniţeze pe cancelar în Bastilia şi nici să-l înlăture din slujbă, căci *Madame* Catherine îşi proteguia compatriotul. De aceea făcu ceea ce-i sta în putinţă şi era aşteptat de toţi ; smulse cancelarului marele giuvaer de la piept. După care privi nesigur împrejur, ca şi cum n-ar fi ştiut ce ar mai fi trebuit să urmeze. Dar o ştia foarte bine. Făcu un semn, tînărul Léran urcă treptele şi primi în genunchi gajul regalei bunăvoinţe. Din direcţia lui lucea acum o luminiţă albăstruie. După ce lepădase vălurile, capul vicontelui de Léran părea al unui tînăr războinic abia ajuns la vîrsta bărbăţiei, care păşeşte dîrz, gata să pună piciorul pe grumazul învinsului. Du Guast îl şi invita parcă să o facă, îngropîndu-şi obrazul în pulbere, iar Léran nu şovăi.

Cînd văzură că totul se sfîrşise cu bine, cei ce se aflau în cortul persan îşi veniră în fire. Bătură din palme, dansul porni din nou şi, legănat de muzică, baletul înfăţişă privitorilor Dragostea şi Fericirea, în care privitorii credeau numai atunci cînd erau simulate. Aşa încît cortul persan, prin ale cărui draperii brodate răzbătea cu mare meşteşug lumina, străluci încă pînă tîrziu în noapte şi totul părea mai frumos ca de obicei : oamenii,

sultanul, băieții, bătrînii desfrînați și chiar și lucrurile, dintre care cel mai prețios era un licăr albăstrui.

Doi dintre cei ce fuseseră acolo nu mai erau însă de față. Henri și d'Elbeuf tocmai se despărțeau într-un ungher depărtat al castelului.

— N-am să uit asta niciodată, d'Elbeuf.

— Sire, zăboviți mult aici, așa e bine, să zăboviți.

— Am destul timp. De altfel nici n-am altceva, decît răbdare și timp.

CE ÎNSEAMNĂ : A URÎ ?

Cel care așteaptă însă multă vreme vede cum i se schimbă cele mai trainice simțăminte, cum se fărîmițează și se știrbesc. Iată de pildă prietenia cu Guise. Henri se apropiase de el din ură : voise să știe cît mai multe despre dînsul, pentru că așa te îndeamnă ura. Dar, cunoscînd mai bine vrăjmașul, se naște și primejdia de a-l găsi destul de suportabil. Mai mult : vrăjmașul te atrage mai degrabă decît cineva pe care îl iei așa cum este.

Băteau mingea, „mingea lungă", care-i cea mai grea, și întotdeauna împreună, Navarra și Guise ; ceilalți trebuiau să stea pe de lături și să privească, iar impresiile lor erau adesea neplăcute. Căci îl vedeau pe Navarra, care era mult mai mărunt, sărind sprinten și pe Guise, cu picioarele răscrăcărate ca un Goliat, așteptînd loviturile lui ; dar asta încă nu era nimic. Într-un rînd, mingea căzu după gardul de mărăcini.

— Navarra, îi strigă Guise, tu ești mai mic. Strecoară-te de-a bușilea și ad-o încoa.

Dar în loc să se tîrască, Henri sări gardul, fără nici o caznă, lucru pe care privitorii trebuiră să-l admire. Înapoi se tîri, e drept, dar lovi mingea fără veste, în așa fel încît proiectilul de piele îl izbi pe Lorena în piept. Acesta se clătină de-a binelea, dar îi și strigă celuilalt :

— Ai vrut să mă nimerești în frunte ca să cad. Da nu ajungi tu pînă acolo, mititelule. Ia adu niște vin, ca să înecăm spaima.

Se înțelege că altcineva se grăbi să împlinească porunca, dar întîmplarea aceasta avu drept urmare că în ziua aceea Guise fu luat deoparte de către d'Alençon și d'Elbeuf. Cei doi îi arătară că dacă regele Navarrei era prizonier și nu avea pentru moment nici o însemnătate, toți cei ce fuseseră de față, printre care și oameni din popor, socotiseră că în persoana lui fusese umilită însăși casa regală. Dar Guise răspunse :

— La urma urmei ce vreți ? Băiatul nu mi-o ia în nume de rău, dimpotrivă, se ține scai după mine. Mă însoțește pe la toate bisericile și în curînd are să fie mai catolic chiar decît mine.

Aceste vorbe ajunseră la urechea lui Henri, care nu împărtăşi însă nimănui ceea ce gîndea. „Goliatul ăsta plin de fumuri, îşi spuse, nu bănuieşte nimic despre înţelegerea mea cu *Madame* Catherine. Îşi închipuie că toţi trebuie să vadă numai cu ochi buni intrigăriile lui cu popimea şi spaniolii. Nu mă cunoaşte cum îi cunosc eu. Îi sînt prieten, şi nimeni nu-şi poate îngădui atîtea cîte îşi îngăduie un prieten."

La partida următoare izbuti să-l nimerească pe Guise drept în frunte ; ducelui, căruia îi crescu un cucui, îi veni rău. Henri se prefăcu că se căieşte din tot sufletul.

— Zău, n-am vrut să-ţi crească coarne. Numai ducesa are dreptul să ţi le pună.

La care toţi cei de faţă izbucniră în rîs şi amintiră, cu glas mai tare decît s-ar fi cuvenit, numele amanţilor ducesei de Guise. Căci tînăra doamnă învăţase repede şi bine obiceiurile Curţii. Întins pe pămînt, unde îşi răcorea fruntea, Lorena auzi totul. Gemu mai mult de furie decît de durere şi hotărî s-o pedepsească pe necredincioasă.

Iar lui Navarra îi spuse mai tîrziu :

— De fapt n-ai făcut decît să mă sileşti să fiu cu băgare de seamă, lucru pe care nimeni altcineva n-ar fi îndrăznit să-l facă. Văd că pot să am încredere în tine. Însoţeşte-mă la predica preotului Boucher.

Şi în aceeaşi zi călăriră într-acolo, ducele de Guise urmat ca de obicei de o suită numeroasă, iar Navarra singur. Încă nu cunoştea destul de bine Parisul şi căută în zadar să afle numele bisericii. Peste tot, pe unde treceau, prin norod flutura din gură în gură o vorbă : „Regele Parisului ! Ura !" Şi toţi îl salutau cu mîna dreaptă ridicată pe acest rege. Femeile urmau şi ele pilda bărbaţilor, ba de multe ori se întreceau cu firea şi ridicau amîndouă mîinile către blondul crai al viselor lor. Iar el radia de sus lumină către credincioşi şi necredincioşi, asemeni unui soare, plin de fală şi încrezător în steaua lui. Întru acestea ajunseră la biserică şi după ce zgomotul iscat de fiarele războinicilor amuţi, preotul se urcă în amvon.

Era un orator de modă nouă. Începu să spumege de la cel dintîi cuvînt, şi glasu-i aspru deveni ascuţit ca un ţipăt de femeie. Predica ura împotriva moderaţilor. Urgia trebuie să se abată pînă la nimicire, striga oratorul, nu numai asupra protestanţilor. Într-o noapte a cuţitelor lungi şi a capetelor rostogolite, Boucher voia să se răfuiască mai ales cu cei care predicau toleranţa, fără a ţine seama dacă unii dintre ei îşi spuneau catolici. Căci pentru el cei mai răi erau, în amîndouă religiile, cei înclinaţi către concesii, cei care doreau să se ajungă la o înţelegere, ca să domnească pacea în ţară. Dar ţara nu avea nevoie de pace şi, strigă Boucher spumegînd, nici n-ar suferi-o, căci ar fi împotriva onoarei sale. Pacea ruşinoasă şi tratatul încheiat prin constrîngere cu ereticii s-ar rupe de la sine. Căci pămîntul şi sîngele cer cu însetare, forţă, forţă, forţă,

o curățire necruțătoare de tot ceea ce e străin de ele, de putreda bună-cuviință și de libertatea care descompune.

Mulțimea îngrămădită pînă la altar și în cele mai depărtate firide, încuviință prin gemete sălbatice că, într-adevăr, nu înțelege să rabde buna-cuviință și mai cu seamă libertatea. Oamenii se îndesau unul într-altul, și se striveau ca să ajungă cît mai aproape de amvon și să-l zărească pe vorbitor. Dar nu vedeau decît o gură căscată, căci Boucher era pipernicit și abia dacă trecea de balustrada amvonului. În schimb scuipa departe. Pe nesimțite, predica lui se preschimbă în lătrat, și în măsura în care mai era ceva omenesc în ea nu mai avea nici o legătură cu graiul vorbit prin părțile acelea ; suna a străin și a lucru învățat. De cîteva ori Boucher păru că-i gata să fie apucat de ducă-se pe pustii, și unii se uitară chiar împrejur după paznici. Dar tocmai atunci închidea fălcile și pornea a rîde grațios privind de jur împrejur, cîștigînd astfel toate inimile. Apoi respira adînc și începea din nou să latre, clănțănind din gură de parcă ar fi vrut să scoată din mulțime pe cineva care era de altă părere și să-l înghită.

Libertatea de conștiință, ferească sfîntul ! Dar nici dări, nici chirii, pe scurt, nici un fel de angarale, poporul și mai ales clerul, să nu mai plătească nimic nimănuia. Iată pe ce se întemeia alianța lor. Clerul putea să păstreze pentru el darea pe care o datora, iar poporului îi era îngăduit să prade casele și palatele hughenoților ca și pe ale moderaților care trebuiau uciși cu precădere. Și Boucher își îndemnă ascultătorii să nu dea cumva înapoi din fața marilor seniori și nici din fața mai marilor lor — ridicîndu-se aproape pe față împotriva regelui, a protestantului ascuns, a moderatului și trădătorului. Le descrise, fără a le fi văzut, bogățiile castelului Luvru, și, dimpreună cu ele, baia de sînge atît de mult rîvnită. Dar dintr-o dată, fără nici o trecere, îi aruncă din beția acestor plăceri într-o spaimă înfricoșată, spunîndu-le că sînt urmăriți. Poporul cu tot ce-i aparținea era în cumplită primejdie de a fi lăsată pradă unor puteri tainice, care îi juraseră pieirea. Și rosti o rugăciune scurtă, cum se rostește în clipele de mare restriște, îndemnat — cine s-ar mai fi putut îndoi — de o primejdie iminentă. Iar mulțimea îl asculta și se ruga la rîndu-i, cu glas tare. În atmosferă plutea toată lăcomia, teama, fanatismul și ura pe care le încercaseră rînd pe rînd.

Henri respira această duhoare. Și mai degrabă simțurile decît judecata îi arătară că se petrece un lucru necurat. La urma urmei și el ar fi putut urî o dată cu ei. Să dărîme Luvrul, să-l jefuiască, să-i ucidă pe toți, seniori, doamne, străji și slugi ; căci și el se gîndise la așa ceva pe vremea cînd voia numai să fugă și să se întoarcă acolo cu pedestrași străini. Dar de atunci au trecut cîțiva ani și aproape a uitat de asta. Acum, în biserică, toate i se împrospătară în minte ca odinioară. Și înțelese din nou că omul umilit, batjocorit se răzbună pînă la ultima su-

flare. „Eu aș avea mai multe motive decît toți laolaltă. Mi-au ucis mama, apoi pe domnul amiral, pe toți prietenii mei, optzeci de seniori, pe preceptorul meu, pe cel din urmă sol al mamei mele, regina. Cei rămași în viață sînt acoperiți de rușine, eu sînt mereu prizonier și mereu în primejdie de a fi batjocorit. Știu prea bine toate astea. Răzbunarea fusese de altfel hotărîtă ; dar am amînat-o provizoriu și am cugetat mai bine. Și așa trece timpul și o dată cu el și ura.

Ba nu, nu trece, dar începi să te îndoiești. Trăiesc alături de dînșii, batem mingea, ne culcăm cu aceleași femei. *Madame* Catherine mi-a propus o înțelegere ; s-o fi otrăvit cu adevărat pe mama ? D'Anjou m-ar fi ucis și pe mine în noaptea Sfîntului Bartolomeu, dar acum cînd e rege mă ocrotește ; Guise mi-a devenit bun prieten ; îți vine parcă greu să crezi că a călcat în picioare fața domnului amiral, care era mort. Și totuși au făcut toate astea, e adevărul adevărat. Eu îi cunosc pe ei, ei nu mă cunosc pe mine. Și nu pot să ascund că de asta îi și iubesc, într-o oarecare măsură. Dușmanii pot fi la fel de plăcuți ca amantele. Dar trebuie să mă feresc de ei și tocmai de aceea să mă bucur de încrederea lor."

Așa se dezvinovățea Henri față de el însuși pentru șovăiala, pentru îngăduința lui și se depărta de mulțimea pe care Boucher o îndemna să-și dea frîu liber poftelor. Boucher încă nu-și sfîrșise rugăciunea pentru alungarea primejdiei, cînd lui Henri îi trecură toate acestea prin minte. Viața-i scurtă, arta-i lungă. Gîndurile zboară, dar cînd va veni, în sfîrșit, vremea faptei ?

Boucher le arătă că întreg sistemul statului e criminal, dar că din fericire dumnezeu le trimisese un conducător ! Iată-l ! Și cu toții îngenunchiară în direcția arătată, mai ales cei bănuiți a fi moderați. În armura-i de argint, Guise se uita îndrăzneț peste capetele lor, îndreptîndu-și privirile, cu obrăznicie, pînă la dumnezeu — de parcă asaltul puterii era gata-gata să înceapă, iar ostașii săi își zăngăniră armele. Se înțelege că regina-mamă își are spionii ei și aici, și aceștia au să alerge îndată să-i povestească, exagerînd, ce înspăimîntător e Lorena. De aproape poți, însă, să-ți dai seama că nu-i decît un bătăuș înfumurat, un Goliat și, pe deasupra, și încornorat. E bine să-i fii prieten, pentru că așa poți să vezi cîte parale face cu adevărat și să-ți ținî o tovărășie plăcută. Îl urăsc ? Mi se pare că da. Dar ce înseamnă asta : a urî ?

O dată predica terminată, halebardierii începură a goni mulțimea ; înăuntru rămaseră numai oamenii de vază, cu trecere ; jurați ai orașului Paris, cei mai bogați cetățeni, preoți de mir, împreună cu episcopul lor. Acesta chezășuia că prin gura lui Boucher vorbise însăși mînia cerului. Moravurile Curții întreceau orice închipuire, și episcopul descrise un spectacol nerușinat și public, organizat de rege în castelul Luvru, cu băieții lui de plăceri ; femei creștine fuseseră silite să privească la

cele petrecute. Această ştire stîrni un murmur de indignare. La adăpostul zgomotului, cineva de lîngă Henri, care se afla undeva în fund, şopti însă : „Da episcopul se culcă cu soră-sa", ceea ce îl făcu pe Henri să rîdă, nu din pricina întîmplării în sine, cît a înscenării, în întregimea ei.

Curînd, însă, lucrurile luară o întorsătură gravă, deoarece unul dintre cetăţenii cei mai de seamă, preşedintele Camerei de conturi, dezvălui situaţia finanţelor regatului, care era disperată ; dar pentru că nimeni nu şi-o închipuise altfel, mîhnirea arătată era cu atît mai mare. Căci cu adevărat mîhniţi sîntem numai cînd ne găsim mai mulţi laolaltă, şi numai pentru întîmplări pe care le cunoaştem dinainte. Noutăţile aţîţă spiritele mai greu decît exprimarea unor adevăruri multă vreme nemărturisite. Numai cîinii, maimuţele şi papagalii îl costau pe rege o sută de mii de taleri în fiecare an, şi asta încă era un fleac pe lîngă sumele enorme pe care le înghiţea droaia favoriţilor. Chiar unul dintre ei era însărcinat, de altfel, cu conducerea finanţelor ! Vorbitorul spusese asta cu glas tare, adăugînd :

— Orice e îngăduit în aceste vremuri, numai să le spui adevărul, nu.

Dar pentru că el îndrăznise să facă tocmai acest lucru, adunarea căpătă dintr-o dată o foarte bună părere despre sine, ca şi cum în clipa aceea s-ar fi petrecut o schimbare, în centru căreia se afla chiar ea.

Preşedintele Camerei de conturi mai enumeră şi alte multe milioane risipite, deplînse mărimea dărilor, împărţirea lor nedreaptă, corupţia celor care le strîngeau, în frunte cu favoritul regelui, domnul de O, de fapt O pur şi simplu. În acelaşi timp, însă, trecu sub tăcere numele altor cîtorva arendaşi ai strîngerii birurilor, care şi ei apăsau poporul. Printre aceştia se aflau, de pildă, membri ai casei Guise, dar amintirea numelui lor ar fi fost din cale-afară de nepotrivită, avînd în vedere cele ce trebuiau să urmeze. Căci se aduseră nişte pungi mari, din care începu să curgă potop aur de provenienţă spaniolă. Ascultînd porunca ducelui de Guise, casierul îl împărţi magistraţilor, preoţilor, cetăţenilor influenţi, slujbaşilor şi oamenilor de arme. Drept urmare, fiecare îşi înscrise numele pe o listă în fruntea căreia se afla Lorena, şi striga cînd îi venea rîndul : „Libertate !"

Acesta fu începutul Ligii. Prin golirea pungii cu pistoli spanioleşti se întemeie coaliţia care avea drept scop să dea pe mîna unei partide cîrma ţării şi puterea. Şi aceasta le şi stăpîni destulă vreme ca, în ani lungi de groază şi înfrîngeri, să arunce ţara în pragul destrămării, pe rege într-un colţ îndepărtat al ţării şi tot ce era omenesc înapoi cu multe generaţii. Ceea ce se petrecea acum era, însă, numai începutul, şi în timp ce aurul străin fu ascuns în grabă, fără ca acei ce-l primiseră să se uite măcar de unde vine, din stradă răzbăteau înăuntru strigătele „Trăiască !" şi „Libertate !"

Mulțimea înșelată slăvea pe vrednicu-i conducător; iar acesta avea tot atîta drept să fie luat în serios ca și partizanii lui de rînd. Căci cu ce îi înșelase? Mulțimea nu-i niciodată atît de înșelată cum se crede după aceea. Aurul spaniol nu-l văzuseră decît conducătorii; mulțimea vedea doar barba blondă care o însufleța. În schimb știa prea bine că nu de salvarea religiei îi arde și că nu era vorba de nici o înviere miraculoasă, ci voia numai să-i jefuiască pe alții, să-i alunge din slujbe și să se îmbogățească. Să-și întărîte simțurile, să-și dea importanță și să ucidă. Așa stau lucrurile cînd o adunătură de inși din popor și de oameni onorabili întemeiază o ligă pentru înăbușirea libertății de conștiință. Și cu toții strigă cu atît mai puternic „Libertate", cei înșelați, de afară, și cei dinăuntru, care înșală, dovedind astfel că și ei vor să înșele dacă sînt înșelați.

Printre înșelătorii dinăuntru, cu buzunarele proaspăt umplute și cu dor de libertate, se aflau și moderați care socoteau că vremea le cerea să meargă în pas cu ceilalți. Și erau chiar și hughenoți convertiți; iar prezența lui Navarra le slujea tocmai bine drept justificare. Căci Guise îl adusese într-adins pentru ca, văzîndu-l, mulți alții să se simtă cu conștiința împăcată. Henri o înțelesese și singur, dar fu lămurit și pe șleau. Tocmai atunci se petrecu ceva asemănător cu ceea ce se întîmplase mai înainte cînd, sub adăpostul strigătelor de indignare la adresa Curții, cineva îndrăznise a șușoti că nici episcopul nu-i mai breaz. Strigătele de libertate înăbușiseră convingerile oamenilor cumsecade. Dar aceștia se exprimară totuși destul de tare ca să se audă: „Din Spania sînt, cumetre! Din Spania!"

Henri nu avea destul timp să-și scruteze simțămintele; se întîmplau prea multe. În primul rînd Guise apărea sub un nou aspect: acela de seducător și de atițător al mulțimii. Nimeni n-ar fi crezut că acest popîndău fudul putea dovedi atîta viclenie și repeziciune. Dar ce nu face perspectiva unui folos? Și apoi îi erau de mare ajutor și cei care se simțeau măguliți că se află în aceeași societate cu marele senior. Guise le împărți misiunile pe care le aveau de îndeplinit; oamenilor de arme aceea de a face recrutări cu forța pentru trupele partidei, clericilor aceea de a ridica poporul de rînd, burghezilor, misiunea de a opune rezistență statului la plata oricăror contribuții. Le împărți și titluri, o dată cu dreptul de a revendica și slujba ce ținea de aceste titluri, îndată ce ar deveni liberă prin părăsirea ei de către posesor. Și fiecare înțelese că acest lucru se putea întîmpla printr-un asasinat.

Dar orice s-ar săvîrși în viitor, nimeni nu va fi tras la răspundere, căci cu toții jurau ascultare oarbă conducătorului. O dată acestea săvîrșite, Guise încheie înălțătoarea adunare. Și în timp ce se împrăștiau, rosti:

— Navarra, ai văzut ce puternici sîntem?

— Norocul meu, răspunse Henri. Şi strigă : Rege al Parisului, ura ! împreună cu poporul care aşteptase afară în tot acest timp.

Înainte de a se pierde în mulţime, se mai lovi o dată de prietenul Lorena şi imită glasul gros al acelui părinte al oraşului care rostise : „Din Spania sînt, cumetre ! Din Spania !" şi plecă.

Porni repede, din ce în ce mai grăbit, încît păzitorii trebuiră să alerge în urmă-i. Intră în strada Austria, trecu podul castelului, pe sub bolta porţii, traversă curtea Luvrului, fără să vadă nimic împrejur. Nu băgă de seamă pe unde trecea, cine i se uita pe urmă şi îşi recunoscu odaia abia după ce, de o bună bucată de vreme, alerga printr-însa încoace şi încolo. Atunci înţelese că urăşte. „Da, asta-i ura ! Bani din Spania ; vin pe catîri peste munţi ; pungile cu pistoli sosesc fără contenire. Sînt descărcate la Paris, aurul curge, curge fără să se oprească, buzunarele se umplu de aur, inimile de ură, pumnii de violenţă, gurile de minciuni scelerate. Şi acum daţi-i drumul şi deveniţi fiare sălbatice, alungaţi mila şi raţiunea ! Purtaţi război pentru o religie şi împotriva tuturora ! Ştiu toate astea de o viaţă întreagă. Dar nu cunoşteam pînă acum izvorul şi originea nelegiuirilor. Din Spania, peste Pirinei, peste munţii mei de baştină, pot să şi arăt drumul cu degetul prin aer ; pe aici curge pîrîul la vale, dincoace-i casa mea Coarraze. Şi ei vor să mi-o fure. Don Filip de Spania a vrut dintotdeauna să-mi răpească povîrnişul Pirineilor mei, dar eu îl vreau şi pe al lui.

Pentru ziua aceea, însă, era de ajuns. Tînărul de douăzeci şi trei de ani gîndeşte arareori mai departe, iar ura îi este mărginită în primul rînd de întinderile natale. Dacă îl urăşte pe stăpînitorul lumii e din dragoste pentru micu-i Béarn, dar şi pentru că Franţa suferă. Căci ţara suferă la fel ca dînsul şi din pricina aceluiaşi vinovat. „Ce, Guise şi Catherine ! Se întrec unul pe altul în a se ploconi în faţa stăpînitorului lumii. Ăsta-i duşmanul pe care-l urăsc ! El mă ţine prizonier, el plăteşte războiul dintre partide aici, în ţara mea, peste care am să cîrmuiesc într-o bună zi."

Iar cînd o va cîrmui într-adevăr, hotărîrea şi ura lui vor fi crescut nemăsurat. Încît va voi nu numai să elibereze Franţa şi să fie cel mai de seamă prinţ din Europa, ci să şi aducă amîndurora pacea, iar casei de Austria pieirea. Va porni, în sfîrşit, să alunge de pe tot restul globului această dinastie duşmănită şi să o închidă, o dată pentru totdeauna, îndărătul stîncilor înalte ale Pirineilor. Acesta va fi marele plan al bătrîneţii lui Henri şi deznodămîntul vieţii lui.

În temniţa sa, tînărul care îl urăşte pe Don Filip scoate dintr-un sipet un tablou pe care se văd nişte bucle blonde decolorate şi un chip şters. Fruntea e înaltă şi îngustă ; tînărul o împunge. Apoi zvîrle cuţitul, aruncă tabloul şi-şi frînge mîinile. Ce înseamnă : a urî ? Urîm fără margini numai ceea ce nu putem vedea. Şi pe Filip de Spania nu-l va zări niciodată.

Bunei sale prietene, *Madame* Catherine, îi povesti că Lorena pune la cale niște năzbîtii foarte ciudate. Între timp, se gîndise mai bine și nu dădu veștilor sale mai multă însemnătate decît socotea că e înțelept, ținînd seama de propria lui situație. Descrise ca pe un spectacol caraghios complotul lui Lorena cu cetățenii onorabili. Despre legătura dintre blondul erou și gloată pomeni în treacăt ; regina-mamă putea s-o ia și drept o glumă sau, dacă îi făcea plăcere, drept un avertisment. Regina nu acordă însă însemnătate faptului. De aceea Henri se dădu foarte aproape de dînsa și rosti fără veste :

— Doamnă, sînteți pierdută !

Dar *Madame* Catherine rîse matern :

— N-ai tu grijă ! La urma urmei, Guise lucrează pentru mine, Don Filip mi-e prieten.

Aceasta era, însă, numai o părere a ei, căci nu pricepea că regele Filip căuta în Franța un locțiitor al lui, pentru vremea cînd avea să devină unicul stăpîn al țării, după ce va fi destrămat regatul cu ajutorul aurului spaniol. Dar o dată cu el mai era cineva care începea să înțeleagă. *Madame* Catherine îi răspunse, însă, viclean :

— Du-te pe la vreo femeiușcă frumoasă, împărătușule. E bine ca și tu, și Guise să petreceți sub ochii mei, așa nu mă tem de voi.

Încotoșmănat în blana lui, regele Franței scria ; tocmai o astfel de clipă de liniște și întristare așteptase Henri spre a-i mărturisi ceva. Lucrul cel mai neplăcut, însă, și ajunsese la urechile lui d'Anjou : unul dintre favoriții lui fusese ucis în duel. Maugion, un băiat atît de grațios, să fie străpuns de un ofițer al lui Lorena ! Asta întrecea măsura. Guise nu se mai mulțumea să tulbure strada, ci împrăștia spaima în chiar castelul regelui.

— Vere Navarra, l-am subestimat.

— Recunosc, încuviință Henri. Un Goliat și un erou de teapa lui nu-i numai o brută. Să nu uităm perfidia.

— Am să-i dau un răspuns prea onorabil și în același timp bine cîntărit, observă regele. Am să-mi înscriu numele regal pe lista Ligii.

Ceea ce și făcu în scurtă vreme, cu mare fast, de față cu mulți martori din toate stările. În așa fel ca poporul și oamenii onorabili să se convingă că regele nu așteaptă ca vreo asociație oarecare să-i amintească făgăduiala de a apăra dreapta credință. Își trecu numele în frunte, chiar înaintea lui Lorena, arătînd astfel că se va împotrivi pe toate căile la răspîndirea învățăturii hughenote. Dar nici el nu o credea și nimeni nu se încrezu în regele neputincios. Punîndu-și semnătura, nu făcu decît să întărească convingerea că pe tot cuprinsul țării călugării

rătăcitori pot să aţîţe împotrivă-i ; listele Ligii se acoperiră de nume şi cruci în toate satele, fiecare flăcău avînd înaintea ochilor pe viteazul Guise şi fiecare fată pe frumosul Guise, eroul viselor ei, în locul unui trist Valois, cînd posomorît, cînd dezmăţat, jucîndu-se cu o Curte de băieţi.

Henri, al treilea rege cu acest nume, uita de situaţia lui numai cînd se costuma, devenind fie un sultan străin, fie un biet penitent. Ca rege al Franţei, însă, deplîngea fără să se sfiască starea în care se găsea, şi într-o zi îşi luă drept confident pe cumnatul Navarra, care mai tîrziu va fi al patrulea Henri pe tronul Franţei. Trimise după el, într-o dimineaţă ; era înainte de crăciun, ninsese, şi o tăcere neobişnuită înconjura castelul Luvru, de parcă rămăsese singur cu el însuşi. Regele se rugă :

— Henri, spune-mi ce crezi despre mine.

— Că sînteţi, sire, stăpînul şi regele meu.

— Asta nu o afli acuma. Dar cînd te gîndeşti mai adînc ?

— În locul vostru, sire, n-aş încerca să aflu adevărul. O singură dată aţi trecut la fapte şi asta a fost în noaptea Sfîntului Bartolomeu. Acum Guise e mult mai puternic decît a fost atunci amiralul. Sînteţi rege şi desigur că e numai o întîrziere bine chibzuită dacă îl lăsaţi să devină mai puternic.

— Nu, e altceva. Şi regele rosti posomorît ca pentru el însuşi : Aştept lovitura.

— Luaţi-i-o înainte !

— N-auzi că sînt cu ochii în patru ? şopti regele şi răsuflă adînc. Am aflat că Guise vrea să mă răpească. Ce are să fie atunci ? Eu am să devin prizonierul lui, el stăpînul regatului meu şi are să vină la mine cu un bici de gonaci.

— E adevărat că-i mai lung cu un cap decît mine, observă Navarra. Da ce-i cu asta ? Un lungan are faţă de mine numai avantajul că poate să apuce cîrnaţii atîrnaţi de grindă, altceva nimic.

În sinea lui, însă, îşi spune : „Şi voia să-i ucid fratele, pe smintit. Pentru că nu-i mai mare decît mine ? Cine mai înţelege ceva ?!"

Întru acestea se auzi tropăit de picioare şi zăngănit de arme, uşa fu dată în lături şi apăru un ofiţer al ducelui de Guise care îi anunţă sosirea. Nici pomeneală să roage pe maiestatea-sa să-i primească stăpînul. Ducele poruncea. De altfel Guise îl şi lăsă pe regele Franţei să aştepte, şi acesta folosi răgazul ca să-l ascundă pe Navarra după o perdea.

— Să asculţi şi tu ce are să-şi îngăduie să spună regelui. Şi dacă mă atacă...

— S-ar putea să străpungă şi perdeaua. Mai degrabă mă arăt dinainte şi mai pun şi eu o vorbă.

Dar tocmai atunci intră cel de-al treilea Henri, din casa Guise. Comenzi, onorul, o intrare falnică. Regele Henri şedea în faţa pupitrului, zgribulit în blana lui. Henri Navarra privea prin perdea.

Ducele rămase cu pălăria pe cap și nu schiță nici măcar un început de plecăciune. Spuse numai :

— Vremea-i potrivită pentru vînătoare. Veniți cu mine, sire ?

Regele tuși, era un semn pentru văr și însemna : „Vezi, o răpire !" Drept răspuns rosti însă :

— Sigur, dragă prietene, dar se vede că n-ai nici un parlament și că nu trebuie să compui nici un fel de edicte către parlamentul tău, care refuză să înscrie în registre dovezile-ți de bunăvoință.

Ducele luă un ton tăios :

— Parlamentul are dreptate. Hatîrurile voastre îi îmbogățesc pe curteni, dar poporul se ruinează.

— Asta s-a mai spus și pe timpul fratelui meu Carol. Parcă poporul mai face vreodată și altceva decît să se ruineze ?

În timp ce vorbea, regele pîndea să vadă ce are să urmeze, și ducele se comportă întocmai cum se puteau aștepta din parte-i. Se dezlănțui ca un adevărat tribun și înșiră o grămadă de cifre și de vorbe mari. Cînd, în sfîrșit, nu mai știu ce să spună, întunecat la față și abia mișcîndu-și buzele groase, regele rosti :

— Vezi, Guise, de asta te primesc singur, fără martori : mă tem că altfel n-ai vorbi așa de deschis.

— Da ce, mi-e frică de cineva ? întrebă ducele și-și răscrăcără picioarele, dînd în lături scaunul oferit. La urma urmei, care dintre noi doi conduce cu adevărat Liga ?

— Tu, recunoscu regele cu ciudă.

Și ducele simți în glasul lui o amenințare. De aceea izbucni :

— Rege sînteți, e adevărat, dar nu și un om de onoare ; și din cauza asta nici nu veți rămîne rege. Eu...

Se opri, mai repetă o dată : „Eu" și renunță la ceea ce mai avea de gînd să spună — că el va deveni rege.

În loc să-l pună la locul lui, regele îl încurajă pe neobrăzat. Dar, în ascunzătoarea sa, vărul abia mai putea răbda să audă cum era luat în deșert sîngele regal. Căci același sînge, deși abia în al douăzeci și unulea grad, curgea și în vinele lui. Scuturară faldurile perdelei ca să atragă luarea-aminte a lui Guise. Dar Guise era ocupat să-l umilească pe rege :

— Sînteți regele favoriților voștri, rosti el răspicat. Dar și ăștia se vor împuțina o dată cu banii. Pînă la urmă vă veți retrage într-un ultim colț al regatului — fără favoriți, fără bani și chiar fără sînge.

Pe rege îl trecu un fior de spaimă. Își trase blana peste ceafă ; în spatele perdelei vărul se temu ca regele să nu lunece sub pupitru. Dar regele se rugă cu glas stins :

— Vorbește mai departe !

Era prea mult, însă, chiar și pentru un om nesimțitor, ca Guise. Îi tăie vorba, se întoarse și se îndreptă către scaunul pe care-l zvîrlise deoparte. După care repetă cuvintele : „Vor-

beşte mai departe !" şi ridică din umeri. Dindărătul perdelei se auzea totul foarte bine, căci scaunul şi ducele erau aproape. Şi pe martorul ascuns după perdea îl podidiră lacrimile. Un om fără ruşine şi plesnind de sănătate, cu o grămadă de golani după el, poate să înfrunte fără drept şi fără nici un merit pe un rege, ca un mare erou, şi să-l ameninţe că sîngele i se va scurge prin pori picătură cu picătură ca şi fratelui său. Ce lume mai e şi asta ! Henri Navarra dădu în lături faldurile perdelei şi ieşi afară, cu sabia scoasă din teacă.

— Aş fi putut să ţi-o înfig în spate şi ai fi meritat-o.

— Oho ! strigă Guise. Era o capcană. De aceea şi îndemnul : „Vorbeşte mai departe !", deşi nu prea i se cîntau osanale lui Valois. Eu mi-am dat osteneala — mai spuse bărbatul înalt şi falnic, dar dintr-o dată se trase către uşă — mi-am dat osteneala să vin aici ca un slujitor credincios al regelui, în dorinţa de a-l salva pe el şi regatul cu vorbele mele fără ocol. Nu mi-am adus sabia şi nu vreau să-mi trag pumnalul.

Se vede, însă, că-şi uitase şi pumnalul, căci ţinea palmele gata-gata să se lovească una de alta. Încă o clipă şi în odaie ar fi năvălit oamenii lui înarmaţi. Henri Navarra îl împiedică s-o facă.

— Henri Guise, rosti el. Hai să ne jucăm de-a moartea lui Cezar. Îţi mai aduci aminte cum s-a întîmplat asta ? Eu şi cu tine sîntem conspiratorii.

— Lasă-te de şotii, replică Guise.

La drept vorbind, însă, era bucuros să scape în felul ăsta. Căci spusese şi făcuse destul de multe ca să poată fi învinuit de complot. Chipul regelui luase dintr-o dată o înfăţişare înspăimîntătoare ; sări mai întîi în picioare şi apoi îşi lungi mădularele, ca un judecător suprem.

— Vezi, aici e Cezar, strigă Henri Navarra, absorbit cu totul de jocul lui. Pe el !

Guise dădu să se şi repeadă, dar căzu, căci complicele său întru conspiraţie îi puse piedică. Fără a pierde o clipă, Henri Navarra i se aşeză pe grumaz, îl ţinu lipit de podea şi întrebă pătimaş, în spiritul rolului ;

— Sire, ce să fac cu cel care a insultat pe maiestatea-voastră ?

— Taie-i capul ! ceru Cezar sălbatic.

O dorea, poate, cu adevărat sau poate că îşi aducea numai aminte de Colegiul Navarra şi de curtea fără soare a mînăstirii unde, odinioară, trei copii — toţi trei Henri — jucaseră acelaşi joc ?

— S-a făcut, vesti vărul Henri, şi îşi lăsă victima să se ridice, băgînd spada înapoi în teacă, nu fără a o curăţa mai întîi de sîngele închipuit.

Apoi interveni o pauză ; în aceste cîteva clipe de tăcere şi de stinghereală cei trei Henri trebuiră să se întoarcă din curtea mînăstirii şi din joaca lor la zilele anilor mai vîrstnici.

în care dușmăniile au devenit adevăruri de neînlăturat, căci nu se desfășoară în mijlocul unei tragedii, ci al vieții. Urmă o clipă de șovăială. Să se comporte pînă la urmă ca într-o presupusă tragedie? Viața devine foarte suspectă cînd repetă situații făurite de mult în închipuire. Ți se pare că nu-i verosimil, și dai repede înapoi. Henri Valois răsuflă adînc și se așează. Henri Guise se înclină, așa cum nu făcuse la început. Numai Henri Navarra păstră în înfățișare ceva ce aducea a îndoială sau a părere de rău. Lucru pe care ceilalți doi îl băgară de seamă, se înțeleseră din priviri și rîseră în gînd pe socoteala lui. La fel ca odinioară, în școala de pe lîngă mînăstire.

În aceeași zi, după-masă, la jocul cu mingea, Henri cedă voit bunului său prieten Henri Guise și se lăsă învins de el. În același timp un senior foarte tînăr; în vîrstă numai de șaptesprezece ani, care-i aparținea regelui de Navarra de cînd i-l trimisese părintele său, un anume Rosny, rămas în viață după noaptea Sfîntului Bartolomeu, datorită faptului că îl adăpostise directorul său de școală, Rosny deci, care va fi cunoscut mai tîrziu sub numele de Sully, provocă la duel pe un senior al ducelui de Guise și-l ucise. Ducele cîștigă, însă, la jocul cu mingea.

Cînd regele își revăzu vărul, spuse:

— Mai degrabă trebuie să mă păzesc de tine decît de preaputernicul Lorena. Tu ai să mă moștenești. Ești prinț de sînge și pe deasupra și foarte îndemînatic. Și dacă ar fi vorba numai de dibăcie! Dar neîncrederea mea îmi spune că la mijloc e ceva mai mult.

PĂȚANIA UNUI BURGHEZ

Regele, care n-avea încredere în prietenii săi, trebui să fie lămurit de mama sa, *Madame* Catherine, ce anume era absolut necesar: Încetarea zvonurilor răutăcioase despre năravurile maiestății-sale. Într-o dimineață, devreme, prăvălioara unui negustor de pînzeturi din Paris, pe nume Heurtebise, răsună de clinchetul clopoțelului. Soții îl auziră din odaia lor de dormit, cu toate că aceasta dădea spre curte. Mai întîi nu îndrăzniră să iasă din culcuș și se agățară unul de altul de teamă ca nu cumva vreunul dintre ei să se arunce în primejdie. Dar cînd sunetul deveni poruncitor, nu le mai rămase altceva de făcut decît să se ducă să vadă cine era. Bărbatul își trase halatul, femeia aduse cartea de rugăciuni:

— Pune-le-o înainte, Heurtebise, și neagă orice ai fi putut spune vreodată despre Ligă. Spune că ai fost beat și că ieri te-ai spovedit.

I se strecură pe urme și trase cu ochiul de după tejghea, în timp ce el descuia anevoie lacătele, dînd la o parte lanțurile

și drugii puși de-a curmezișul ușii. Clopotul țiuia și zornăia asurzitor ; cu toate acestea, prin blănile groase de stejar se auzea bine larma de afară. Negustorul de pînzeturi se ruga cu glas tare. Deodată ușa se deschise și în deschizătura ei se arătă chiar cumnatul său, Archambault, care slujea în garda castelului Luvru. Acesta lovi archebuza de podea și porunci aspru :

— Domnule Heurtebise, mergeți cu noi ! Apoi, zărind-o pe soră-sa ieșind de sub tejghea, zise cu glas înăbușit : Nu știu ce avem cu tine, cumnate, dar sîntem patru. Așa că, vino !

Îndată se arătară și ceilalți trei, iar Heurtebise, în loc să-și continue rugăciunea, îi potopi cu gura. Îi amenință cu Liga, unde făcea slujbă și primea soldă. Acolo ești altfel prețuit decît de garda unui rege care-și face de cap cu băieți. Chiar și de la amvon se predica împotriva acestor năravuri.

— Toate bune și frumoase, amice Heurtebise, îi răspunseră soldații, dar tu ai putea să ne faci voia ; poate că nu va trebui să te spînzurăm.

Femeia obiectă :

— Au fost unii care v-au dat crezare și nu s-au mai întors. Pe tine, frățioare, află că te țin aici în locul lui și vai de tine dacă i se întîmplă ceva bătrînului.

Archebuzierul Archambault rămase dar ostatic în prăvălie, iar negustorul fu dus de trei soldați la castelul Luvru. Burghezul cunoștea bine poarta, podul și bolta de la intrare, căci nu de puține ori bătuse drumul pînă la puțul Luvrului, la slujbașii vistieriei care-i pîndeau bănișorii. Mai departe, însă, nu fusese, așa că putea să fie cu ușurință înspăimîntat și înșelat de oricine de pe acolo dacă, bineînțeles, ar fi vrut să-l înșele. De aceea chiar de la început trecerea lui Heurtebise nu rămase neobservată, ca de obicei. Înainte era amenințat cel mult că va fi dat pe mîna comandantului de gardă dacă n-o ia din loc, dar atunci se refereau la calitatea lui de burghez onorabil și cumnatul său îi întărea spusele. De data aceasta, însă, auzi peste tot strigîndu-se : „Heurtebise" ; mai întîi în fața corpului de gardă, apoi pe la diferitele dregătorii și la urmă în preajma bucătăriilor. Pe oriunde trecea cu suita lui de ostași înarmați se deschideau ușile ; oamenii își șușoteau unul altuia la ureche „Heurtebise" și cu toții aveau un aer neobișnuit. Multă vreme nu-și putu da seama ce-i aminteau aceste fețe, pînă cînd un înfricoșat glas lăuntric îi șopti : „Așa arăți și tu, Heurtebise, cînd te descoperi în fața unui sicriu ce-ți trece pe dinainte".

Ajunși la scara de onoare, păzitorii îl predară pe mîinile a doi elvețieni. Unul o luă înainte, celălalt după el, și alaiul porni pe sub bolțile încă întunecate, căci era devreme și se aflau în aripa dinspre apus. Coborau, urcau scări, coteau, și negustorului de pînzeturi i se părea că drumul nu se mai sfîrșește ; începuseră să-i tremure genunchii.

— Cumetre, unde mă duceţi ? se încumetă să-l întrebe pe elveţianul din faţă, dar ori ar fi întrebat peretele, ori pe el, era totuna.

Lefegiul străin nici nu clinti capul ; păşea mai departe cu încălţările lui de uriaş, ţinînd capul întins şi strîngînd halebarda în laba-i păroasă. Heurtebise oftă şi se împăcă apoi cu gîndul că pînă la urmă vor ajunge într-un loc de unde nu se vor zări nici luna, nici stelele. Dar dintr-o dată ochii îi fură izbiţi de o lucire — de aur, argint, rubine şi marmură, damascuri, brocarturi, fildeşuri şi alabastruri. Cele mai preţioase denumiri îi fură trezite în amintire de lumina răsăritului, care scălda o sală cu uşile deschise. Toate ferestrele din partea opusă se aprinseseră de incendiul zorilor şi, în împrejurări atît de copleşitoare, un burghez se pomeni intrat cu adevărat în castelul regal. Mai tîrziu ar fi putut să jure că în sala pe lîngă care trecuse se aflau o mulţime de doamne şi de seniori trufaşi. Nu se gîndi o clipă măcar că lumina pîlpîitoare a zorilor putea să amăgească ochiul, făcîndu-l să vadă în mişcare chipuri din tablourile pictate şi ţesute. Ba, mai mult, după ce trecu de sală începu să deosebească şi vocile domniilor-lor ; auzi chiar şi harfe, şi condamnă acest lucru, în gînd. De dimineaţă se destrăbălează !

Astfel pregătit, fu luat în primire, pentru a treia oară, de alţi păzitori ; de data asta, însă, în loc de soldaţi erau nişte tineri nobili politicoşi — şambelani, paji ori ce-or mai fi fost. În orice caz, aveau obrajii vopsiţi şi părul pieptănat frumos peste urechi, ca femeile, de bună seamă pentru a fi, ca şi ele, dezmierdaţi şi alintaţi. Pe burghez îl cuprinse ameţeala cînd cei doi tineri de neam îi zîmbiră şi-şi înclinară puţin gîturile subţirele în faţa lui, a lui Heurtebise. În prăvălia sa de rînd nici n-ar fi călcat nişte nobili ca aceia. El nu ţinea colerete încreţite, fine ca o boare şi ţesute cu aur. Şi totuşi, îl luară între dinşii, ca pe un egal, intrară împreună într-o încăpere şi-i spuseră ceva, fornăind. Dar încăperea strălucea într-atîta de aur, încît Heurtebise îşi pierdu nu numai vederea, ci şi auzul. Extaziat, îşi pironi privirile asupra frumoşilor tineri, care îi mulţumiră încurajîndu-l prietenos.

— Domnule Heurtebise, ziseră ei vorbind pe nas, vă vom conduce prin încă două uşi, dar în faţa celei de a treia noi ne vom opri. Veţi intra singur, nimeni nu are voie să vă urmeze.

La auzul acestor vorbe, spaima îl cuprinse din nou. Ce are să se mai întîmple ! Se obişnuise cu societatea celor doi tineri politicoşi, care aveau darul să zdruncine anume prejudecăţi ale burghezului asupra stării nobilimii şi chiar asupra moravurilor ei. Ceea ce ducea la o atitudine binevoitoare şi faţă de castelul Luvru, împotriva căruia popii predică atît de aprig, dar, cine ştie, poate fără dreptate. Curtea are părţile ei bune, trebuie să-l înţelegi pe rege. El, Heurtebise, nu găsise nimic

care să nu fie așa cum se cuvine. În cele două odăi următoare păși mai sigur de el. O statuie despuiată îl îndemnă chiar să-i dea cu cotul unuia din noii săi prieteni. Dar s-au și oprit înaintea celei de-a treia uși.

— Domnule, i se recomandă, sînteți rugat să intrați și să deschideți bine ochii.

Și încă o dată i se mai aminti stăruitor :

— Să priviți, dacă vă face plăcere, și să luați totul în seamă.

După care tinerii deschiseră fiecare cîte un canat al ușii. Heurtebise face un pas și în spatele lui ușa se închide. Îl întîmpină o odaie semiîntunecoasă ; ziua se împiedică în draperiile ferestrei, alături arde mocnit lumina de peste noapte. Și cu încetul începe să vadă contururile lucrurilor, îndeosebi cele ale unui pat. Perdeaua e dată în lături ; cine doarme aici ? Mai face un pas, reținut, dar iscodind cu privirile, cum a fost îndemnat. Deodată ochii îi stau, parcă, să sară din cap. Părul i se face măciucă, un fior îi trece prin tot trupul, cade în genunchi.

Regele ! Nu încape îndoială. L-ai putea recunoaște chiar și numai după buze ; dar maiestatea-sa își întoarce către el un ochi întunecat, fără să miște și obrazul. Așa își lipește un ochi și de cei care-l salută, cînd privește afară din adîncurile trăsurii. Aici nu-i, însă, nici o trăsură, Heurtebise, trezește-te ! Ai în față patul regal. Ochiul regelui îți face semn să bagi de seamă cine-i lîngă el. Regina e. Poți să te ciupești de pulpă cît poftești, e regina, cu părul ei albicios și nasul ascuțit. Te bucuri de mare cinste, ești un ales. Regina își întoarce capul pe pernă, ca să-i poți vedea și cealaltă jumătate a feței. Odihnește lîngă rege la fel ca *madame* Heurtebise, pe care toată lumea o cunoaște, lîngă bunul ei soț, în dormitorul conjugal din spatele prăvăliei. Ce simplu e totul, deși neobișnuit, ca o minune ! Nici unul dintr-o mie nu vede așa ceva. Numai tu.

Își încrucișează cu evlavie mîinile pe piept și-și pleacă fruntea, ca să nu abuzeze cumva de cinstea cu care a fost învrednicit. Simte o atingere pe umăr. În extazul lui nu văzuse că ușa s-a deschis. Se retrage din odaie în genunchi, cu spatele către ușă. Cei doi tineri îi întind fiecare cîte o mînă ajutîndu-l să se ridice. Îi înțeleg emoția și îl anunță că-l așteaptă o gustare întăritoare. Masa-i pregătită într-o sală aflată între o galerie și scară, într-un loc public dacă se poate spune așa. Trebuie să ia loc în fața unicului tacîm ; un majordom face semn cu bastonul și bucătarii intră, fiecare cu cîte un platou ce cîntărește pe puțin opt livre de argint, iar pe ele sînt nenumărate feluri de pește, carne și prăjituri. Vinul i se toarnă în pahar din sticle rubinii cu ciocuri de aur și alături de el a luat loc o fată frumoasă. Știe prea bine asta, deși nu ridică ochii din farfuria plină. „Heurtebise", rostesc cei care trec pe acolo, venind dinspre scară ; păstrînd o distanță respectuoasă

de masa lui, își lungesc numai gîturile, spun „Heurtebise" și ies în vîrful picioarelor.

— Domnule Heurtebise, sînteți un om cunoscut, răsună glasul alintător al fetei. V-aș ruga să-mi faceți o favoare, domnule Heurtebise. Cînd veți povesti ce ați văzut aici în castelul Luvru nu mă uitați nici pe mine. Sînt domnișoara de Lusignan.

La auzul acestui nume mare, legendar, negustorul de pînzeturi oftă ; era prea mult pentru el. Se simțea atît de copleșit, încît pînă la urmă se întristă în loc să se simtă mîndru. Privi întunecat spre cei care-l înconjurau, și aceștia se retraseră, unii dintre ei cu închinăciuni. Nici nu-i trecu prin minte că s-ar putea să joace un rol ce i se încredințase. După cum n-ar fi crezut în ruptul capului că peștele cu care-l ospăta regele Franței era din ajun, iar prăjitura și mai veche. Vinul fusese adus de la cîrciumă ; acasă la el bea vin mai bun, de altfel lucrul acesta nu-i scăpă chiar de tot. Nu voi să-l creadă și bău mai multe pahare unul după altul, dar găsi vinul și mai prost. Mai rămînea domnișoara de Lusignan, care nici ea nu era, însă, veritabilă. *Madame* Catherine trimisese o fată nobilă, dar săracă, din „trupa ei zburătoare", să se ocupe de bărbatul plebeu. Ceea ce trebuia să-l înșele era în primul rînd un nume mare. După paharele de vin acru prinsese, însă, curaj ; clipi șiret din ochi către femeia pe jumătate despuiată și vru să întindă mîna spre dînsa. Dar, nu înțelese de ce, tocmai atunci alunecă de pe scaun.

Era mic de stat și rotofei, un bărbat rumen la față și cu părul cărunt. Așa se văzu cînd ieși tîrîș de sub masă : oglinzile i-o arătară. Și domnișoara dispăruse, lucru care însă nu-l mira. Totuși, încercă în clipa aceea simțămîntul de neînvins că a fost înșelat, cumplit de înșelat. Și se hotărî să povestească totul vecinilor, ca de pe urma întîmplării lui să tragă foloase Liga și conducătorii ei ! Ce-i drept, încă nu știa cum va ieși de acolo. Fusese părăsit de toți, de privitori, de domnișoară, de bucătari, de semețul majordom și chiar de distinșii tineri nobili, care se arătaseră a-i fi prieteni. Trebuia să-și caute singur drumul ; trecu prin niște încăperi pustii și ajunse în sfîrșit sub o boltă unde se aflau niște soldați, care-l înșfăcară de guler. Nu mai auzi nici un „domnule Heurtebise" ; fu împins de la spate pînă în puțul Luvrului, pînă pe pod. Nici la corpul de gardă nu-l mai cunoscu nimeni ; îl descusură grosolan, îi întoarseră pe dos buzunarele și îi făcură vînt pe poartă și din castelul Luvru cu un picior în spate.

Se ferise să sufle vreo vorbă soldaților despre ceea ce văzuse acolo. De altfel, începuse să fie muncit de îndoieli. Iar cu cît umblă mai mult prin oraș, întîmplarea i se păru mai de necrezut și mai suspectă. Nu se simțea în largul lui ; rațiunea-i sănătoasă îl încredința că necuratul își băgase coada în jocul ăsta. Și simți nevoia de a se spovedi pe dată. Între timp ajunse în

strada lui ; vecinii ieşiră în prag, dar el intră grăbit în casă şi se bägă în pat. Doamna Heurtebise îi aduse vin fiert.

Abia după vreo două ceasuri, cînd îşi veni în fire, află şi nevasta povestea. Seara, istoria era cunoscută de toată strada, iar a doua zi de tot Parisul. Din alte părţi ale oraşului veniră oameni care doreau să audă din gura lui că regele se culcă cu regina. Lucrul acesta era de un folos vederat pentru regalitate şi dăuna Ligii, din care pricină preotul Boucher predică împotriva lui Heurtebise, numindu-l în acelaşi timp vîndut şi unealtă a diavolului. Măruntul negustor de pînzeturi îşi apăra, însă, istoria lui, căci cu cît trecea timpul, îl făcea tot mai mult să aibă un simţămînt de mîndrie şi-i apărea mai adevărată decît în ziua cînd se întîmplase.

— Heurtebise, spune : ce-ai văzut la drept vorbind ?

— Regele era în patul lui de aur, cu coroana de aur pe cap şi lîngă el se afla regina, frumoasă ca lumina zorilor. Asta-i adevărul adevărat, pe care am să-l spun pînă în clipa morţii.

Şi povesti istoria asta timp de treisprezece ani. Apoi regatul ajunse în asemenea hal încît regele fu ucis, iar urmaşul lui, Henri, al patrulea rege cu acest nume, trebui să dobîndească în bătălii izbînzi asupra francezilor săi pentru ca aceştia să nu cadă în mîinile Habsburgilor. Pentru înviorarea procesiunilor, Liga punea pe atunci femeile să danseze goale pe străzi. Dezmăţul ei era cumplit, setea-i de sînge aproape ridicolă. Măruntul negustor de pînzeturi, cunoscut în tot oraşul pentru basmul lui, fu socotit ca atîţia alţii, vrăjmaş al sfintei biserici, şi furia femeilor sălbăticite se abătu asupra lui :

— Ăsta-i Heurtebise, care l-a văzut pe Valois culcat lîngă tîrfa lui !

Şi Heurtebise fu frămîntat de o mulţime de picioare desculţe, pînă îşi dădu sufletul.

PLĂCEREA

Regina Navarrei îşi avea Curtea ei, cîteva odăiţe, în care-şi poftea seara prietenele, poeţii, muzicanţii, umaniştii şi amorezii. Acolo Margot era o divinitate adorată, nu trebuia să pîndească de după perdea ca la serbările fratelui ei, regele Franţei. Scumpu-i soţ Henri o află dar într-o seară cîntînd la harfă, în timp ce un poet recita versuri armonioase compuse în cinstea ei ; în lumea poeziei, Margot se numea Lais şi era o curtezană care, prin puterea frumuseţii şi a înţelepciunii, îi stăpînea pe oameni. Margot-Lais, întruchipînd perfecţiunea către care năzuise întotdeauna, şedea într-un jeţ înălţat pe o estradă. În faţa acestui jeţ, la dreapta şi la stînga, mai erau două, în care odihneau doamnele Mayenne şi Guise. La picioarele fiinţei divine, ca de altfel şi lîngă jeţurile celorlalte două muze, se aflau nişte fiinţe mai puţin însemnate, dar necesare pentru

întregirea tabloului. De o parte și de alta se înălțau două coloane, pe care se încolăceau trandafiri, iar între ele se întindea un covor mare în culori deschise, cu motive înfățișînd imagini luminoase ale primăverii. Totul era foarte clar și senin ; poetul, care se afla în semicercul din față, nu trebuia decît să cînte ceea ce vedea, lucru pe care-l făcea, aplecat ușor într-o parte și întinzînd o mînă înainte, de parcă trecea peste o prăpastie pe o punte prea îngustă.

„În castelul Luvru nu prea poți fi sigur de nimic, îi trecu lui Henri prin minte, văzînd Curtea reginei de Navarra. Mai ales cînd mă gîndesc la biserica unde predică Boucher ! Să-l imit și să dau ăstora de aici o probă de elocvență în genul lui ? S-o fac ?" Dar n-o făcu, ci luă locul poetului și rosti ceva care-i trecuse chiar atunci prin minte : *„Adjudat me a d'aqueste hore"* — ajută-mă în acest ceas — rugăciunea pe care mama lui o rostise în timp ce-l năștea. Cuvintele sunară maiestuos și, adresate fiind deopotrivă sfintei fecioare și reginei de Navarra, depășiră toate omagiile pe care *Madame* Marguerite le primise la Curtea ei. De altfel le și răsplăti din plin : îi însoți vorbele cu cele mai strălucite acorduri de harfă și îi întinse apoi minunata-i mînă, spre a fi sărutată. După aceea Henri o încredință, de față cu toți admiratorii, că ar dori mai mult decît oricînd să-i fie pe plac și s-o slujească. Regina înțelese și-i întinse din nou mîna — de data asta spre a fi ajutată să coboare treptele estradei și a fi condusă afară din odaie.

Îndată ce socoti că nu mai poate fi auzit, Henri izbucni în rîs și rosti :

— Duceți-vă la regina, mama domniei-voastre. Sînt curios să știu cum veți arăta cînd vă veți înapoia.

— Ce vreți să spuneți ? întrebă Margot și se vedea că-i jignită. Nimeni nu-și mai îngăduie să mă trateze atît de necuviincios ca pe vremea regelui Carol.

— Să nădăjduim, deși fratele domniei-voastre, regele, e la fel de pornit ca și mama domniei-voastre.

— Dar ce s-a întîmplat, pentru numele lui Dumnezeu ?

— Mi-e greu să vă spun. Țin să vă asigur însă că eu nu dau crezare învinuirilor ce vi se aduc. Au fost scornite doar, ca să ne îndepărteze pe unul de celălalt.

Și își întovărăși soția către *Madame* Catherine. Dar, abia rămas singur, fu oprit de o altă doamnă, ducesa de Guise, care avea de asemenea un mare necaz. De altfel dăduse semne de neliniște și mai înainte. Pe cînd ședea în jețul ei ridicat pe estradă, printre ceilalți care priveau senini, își tot sucea capul tulburată. Părea cuprinsă de o spaimă cumplită.

— Sire, rosti ducesa întinzînd amîndouă mîinile într-un gest de neputință. Sînt o femeie prea nefericită, persecutată pe nedrept și s-ar cuveni să-mi aduceți o mîngîiere.

Ar fi vrut să-i răspundă : „De ce nu, la urma urmei, s-o fac și eu după atîția alții", dar ducesa nu-i dădu răgaz

— Sînteţi cel mai bun prieten al ducelui, încredinţaţi-l de nevinovăţia mea, ca să nu fie şi mai aspru cu mine !

Rostise totul dintr-o răsuflare, aşa încît trebui să facă o pauză. Henri izbuti deci să-i spună.

— Pot să depun mărturie pentru nevinovăţia domniei-voastre, doamnă, întrucît, din păcate, mie nu mi-aţi dovedit încă contrariul.

— Imaginaţi-vă ce mi s-a întîmplat cu nebunul. Azi-dimineaţă nu m-am simţit prea bine ; el era cu toane, îl necăjea grozav ceva, dar nu voia să spună ce anume. Eu cam bănuiam ce poate să fie : bărbaţilor nu le stă capul decît la gelozie. Deodată i se năzare să beau numaidecît o zeamă de carne : da cu ce glas mi-a spus-o ! După felul cum vorbea puteam să mă aştept la tot ce-i mai rău. „N-am nevoie, zic, de zeamă de carne !“ Dar oricît căutam să-l conving, el nu se dădea bătut : „Vă rog să mă iertaţi, doamnă, dar trebuie să beţi neapărat o zeamă de carne“, şi chiar trimise la bucătărie să mi se aducă.

— Voia să vă otrăvească ? întrebă Henri în şoaptă, temător, căci îi fulgerase prin minte gîndul că el îl numise pe duce încornorat şi, cine ştie, poate că pînă atunci nu-i spusese încă nimeni. Adevărul era, însă, că ducele primise confirmări de peste tot şi urmările se dovedeau înfricoşătoare pentru sărmana femeie.

— Sper că i-aţi zvîrlit zeama în obraz.

— Nu se cuvenea. L-am rugat să-mi acorde jumătate de ceas ca să beau ceaşca şi în timpul ăsta m-am pregătit să mor.

Henri n-o mai vedea pe această victimă vrednică de milă decît prin pînza de lacrimi care-i împăienjenea ochii.

— Apoi mi s-a adus zeama. Ducele ieşise între timp. Am băut-o.

Soţia îi dăduse ascultare chiar în lipsa lui, sorbind puteri din nădejdea că rugile cele de pe urmă îi vor fi şters toate păcatele lumeşti.

— Şi, ce credeţi ! izbucni deodată îndîrjită. Era o zeamă obişnuită.

Supărarea ducesei îl molipsi şi pe dînsul. Auzi, de ce era în stare acest Goliat, acest maimuţoi ! Aşa înfricoşa el femeile ! Asta îi era răzbunarea cînd îi puneau coarne, cum şi merita de altfel !

— Doamnă, rosti Henri din toată inima, sînteţi persecutată fără nici o vină după cîte văd. Aveţi tot dreptul să vă consolez şi să repar ceea ce toţi bărbaţii, şi eu printre ei, v-am greşit.

Şi îi prinse vîrful degetelor, mîinile li se împreunară. Făcură amîndoi un pas înainte şi, cu feţele radiind de o aleasă bucurie, privind unul către altul, păşiră, nu fără graţie, pe drumul ce ducea către plăcerea lor.

Cînd o reîntîlni, Margot se înapoia de la o scenă furtunoasă cu mama şi cu regescul ei frate, de faţă fiind şi alţi martori ;

nu era cea dintîi ceartă pricinuită de purtările ei. Încă nu își regăsise liniștea.

— Am avut dreptate, nu ? o întrebă Henri compătimitor.

Ochii ei mari se umplură de lacrimi, dar trebui să aibă grijă să nu i se prelingă vopseaua de pe gene. Motiv pentru care nici nu putu să dea îndată frîu liber simțămintelor ce-o apăsau. În schimb scumpul ei domn și stăpîn o îmbrățișă și o încredință că, oricum ar sta lucrurile, el o va apăra, căci îi era soție. Chiar în seara asta, cînd regele se va duce la culcare, doi prieteni ai lui îi vor arăta cît de nedrept a fost cu dînsa.

— Poate că el o să creadă, dar pe mama n-au s-o impresioneze, rosti Margot puțin prea grăbită, ceea ce o cam înspăimîntă.

De aceea încercă să tragă cu coada ochiului la scumpul ei stăpîn, ca să-și dea seama în ce măsură știe. Căci încălcase cu adevărat în chip grav uzanțele, făcînd o vizită amantului de moment, care era bolnav. Dar cum Henri nu lăsa de fel să se vadă că ar fi observat ceva, își reluă și dînsa rolul de nevinovată.

— Dacă măcar nu mi s-ar fi zvîrlit bîrfeala așa, în față ! Asta n-am s-o iert niciodată ! Nu mai lipsea decît ca scumpul meu stăpîn să-și facă și el o părere proastă despre mine și să fie supărat.

— Dar cum ar putea să-mi treacă prin gînd așa ceva, cînd vă cunosc mai bine ca oricine ! răspunse Henri cu înțeles, dar și binevoitor, ba chiar cu o undă de afecțiune.

Toate la un loc mișcară inima bietei femei. Nici nu putea să-și dorească un prieten mai bun.

— Mulțumită bunăvoinței voastre, reluă Margot, de data asta lucrurile s-au sfîrșit destul de bine. Dar acum sîntem preveniți. Să vedeți : regele are să scornească și alte povești, ca să tulbure prietenia noastră.

— N-are să izbutească ! o încredință el. Vom lua de îndată măsuri.

Și mai rămaseră o bună bucată de vreme împreună. Dimineața, însă, după ce Henri plecă de la dînsa, Margot primi vizita unor doamne care-i aduseră la cunoștință că scumpul ei soț o înșelase chiar în ziua aceea cu ducesa de Guise. O clipă rămase ca trăsnită, apoi observă :

— Scumpul meu stăpîn nu poate sta nepăsător cînd o femeie e nefericită.

Se gîndi mult la toate acestea. Căci, deși avea un fel de viață ușuratic, avea preocupări spirituale foarte serioase. Cumpuse, dar, spre propria-i amintire, două portrete paralele : unul inspirat de ducele de Guise, în opera ei numit Cleonte, care se răzbuna ținîndu-și nevasta ceasuri întregi într-o spaimă de moarte cu o zeamă de carne ; altul înfățișîndu-l pe regele de Navarra, prezentat sub numele de Achile, care era atît de îngăduitor, dar și atît de nestatornic. „Totuși simțămintele sale sînt fidele lor înșile, notă ea. Achile nu uită niciodată marea,

frumoasa pasiune care l-a unit cu Lais. Nici Lais, nici Achile n-au trădat-o vreodată, ci au preschimbat-o doar, amîndoi cu cele mai bune intenții, și din pasiunea care adesea aduce a ură, s-a născut o prietenie aproape asemănătoare cu dragostea".

Margot puse pana jos, bucuroasă de felul cum înfățișase lucrurile. Multe nu le spusese prea lămurit; din fericire, însă, mergea și așa: nu amintise despre morții care se adunaseră între dînsa și scumpul ei stăpîn și peste care totuși nu se putea trece. Apoi îl trădase înfricoșătoarei ei mame, ceea ce îl adusese în prizonierat; în sfîrșit, hotărîse să-i pună coarne. Drumul lor fusese semănat cu ură, înșelăciune, căință și compătimire, dar pînă la urmă Achile și Lais deveniră buni prieteni și vor rămîne astfel pe vecie, socotea Margot. Dar viața-i lungă.

Cei doi soți își îngăduiau unul altuia o seamă de lucruri, ba se și preveneau asupra primejdiilor ce-i pîndeau, deși întotdeauna cu anume rezerve. Într-un rînd, Margot deschise vorba:

— Sire, vă arătați prea des cu fratele meu d'Alençon. Să nu conspirați cu el. Ați văzut doar de atîtea ori care e sfîrșitul. El rămîne moștenitorul tronului, iar vouă vi se făgăduiește, e drept, locotenența regatului, dar toată Curtea rîde de asta.

— Doamnă, nu e totdeauna nefolositor ca lumea să rîdă de tine.

— În cazul cînd ați avea cumva planuri tainice, firește! vreți într-adevăr să deveniți regele Franței? Dar n-ați găsi pe nimeni care ar dori să vă slujească, pentru că toți cei de aici vă cunosc în acest rol. Slujiți mai bine fratelui meu d'Alençon, care mi-e tare drag, și care cu siguranță se va urca pe tron. Vă sfătuiesc spre binele vostru.

— Doamnă, răspunse el serios, aflați că și eu vă sînt prieten. La fratele vostru d'Alençon mă duc adesea deoarece știu că viața îl este în primejdie.

Privirea-i era atît de elocventă, încît Margot ghici îndată: chiar el primise misiunea; regele dorea să se folosească de el spre a se descotorosi de fratele său. Și Margot hotărî pe dată: „Am să-l păzesc chiar eu pe bunul meu frate François. Prietenul lui, viteazul Bussy, se va bucura de favoarea mea". Hotărîrea o dată luată, schimbă făgașul convorbirii spre Sauves, buna-i prietenă.

— Sauves e o distracție plăcută pentru domnia-voastră, zise Margot. Mai mult nici nu trebuie să fie, pentru propria voastră siguranță, scumpul meu domn și soț. Să nu-i destăinuiți niciodată ce gînduri aveți! Chiar și în clipele cele mai intime, trebuie să țineți mereu minte că Sauves raportează totul, absolut totul, mamei mele, regina.

— N-aș crede-o, ripostă Henri, deși o știa prea bine.

— Nu veți crede, poate, nici altceva. Sauves nu-l iubește decît pe Guise și îi e devotată cu trup și suflet. Margot începu să se aprindă. Mai aveți nevoie și de vreo altă dovadă decît lacrimile pe care le varsă de cînd Guise are fața pocită? Din

partea mea poate să plîngă cît o pofti, sirena ! strigă în culmea mîniei. Nu mă sfiesc să recunosc că eu însămi am pus totul la cale. În vara asta ar fi trebuit să plece la război, în loc să-şi otrăvească nevasta şi să se culce cu Sauves. Dar acum l-a desfigurat o tăietură adîncă de sabie şi nu mai e frumosul Guise. Acum i se spune Guise cel pocit.

— Guise cel pocit, repetă şi scumpul ei soţ, şi amîndoi se veseliră.

Dar, pe neaşteptate, Margot se întoarse la mînia ei dinainte.

— De altfel şi Sauves ar face bine să se păzească, să nu i se întîmple vreo nenorocire. Pentru că şi-a pus în gînd, sire, să vă înstrăineze de mine. Ce spun, vrea să vă căsătoriţi cu ea ! Femeiuşca asta vă reţine toată ziua la dînsa şi vă porunceşte chiar să intraţi de cum pleacă regina, ca să nu puteţi fi cu mine. Aveţi mai puţină încredere în mine decît în dînsa ? După neîncredere, sire, vine ura ! ţipă Margot, uitînd ce prietenie frumoasă era între Lais şi Achile.

Henri dădu s-o îmbrăţişeze, iar cînd dînsa se împotrivi, zîmbi în taină pe seama mîniei ei, fără a bănui, însă, că în curînd avea să fie şi el gelos pe Margot din pricina dragostei pe care o va arăta pentru viteazul Bussy. Plăcerea nu rămîne întotdeauna plăcere. Ea are capcane şi prăpăstii, în care te poţi ascunde spre a nu fi văzut, dar în care te poţi şi rătăci, pierzînd din vedere ceea ce-i mai de seamă. Şi chiar aşa i se întîmplă cu Charlotte de Sauves fiului Jeannei d'Albret, răzbunătorul amiralului. E adevărat că şi multe alte doamne de la Curte îndeplineau acelaşi rol, dar de Sauves era preferata.

Sauves întîmpina plăcerile vieţii cu un farmec propriu. Avea un temperament egal — spre deosebire de acela impulsiv sau furtunos al reginei de Navarra. Slabă din fire era ducesa de Guise, Sauves ştia însă prea bine pînă unde vrea să meargă în orice împrejurare. Henri se înţelegea cu dînsa ; de altfel se înţelegea şi cu Margot, şi cu doamna de Guise, şi cu Charlotte de Sauves, şi cu toate celelalte pe care le iubea şi le fericea. Şi erau multe, după obiceiul de la această Curte, unde domnea dezmăţul şi risipa, aşa că se punea întrebarea cît putea să o mai ducă un trup atît de tînăr. Mai liniştit ca oriunde se simţea la Charlotte, de aceea o şi prefera.

Avea sentimentul acesta, fiindcă îşi îngăduiau unul altuia să se lase în voia gîndurilor cînd şedeau peste noapte treji alături. El ştia încotro o purtau gîndurile pe Charlotte : către Guise şi acţiunile lui dictate de ambiţie. Guise era singurul stăpîn al inimii ei, chiar aşa, cu obrazul pocit. „Da ce mă priveşte pe mine asta ; are o guriţă dulce, care se întredeschide cînd e dusă pe gînduri, şi nişte ochi cum n-am mai văzut, codaţi, de sub care fulgeră inteligenţa. Neliniştitor ar fi doar dacă nici dînsa nu s-ar mira niciodată de ce tac eu atîta. Poate că a şi ghicit la ce mă gîndesc. Genele ei lungi îmi ascund ceva, acum cînd ne privim deodată, şi zîmbeşte cu milă. Dar o merit,

pentru că la urma urmei ce am făptuit în mai bine de trei ani din toate planurile mele măreţe de ură şi răzbunare? Nimic. Regele, Guise, regina trăiesc cu toţii, pe cînd eu sînt prizonierul şi prietenul lor, mă gîndesc la ei mai mult decît se cuvine şi îi înşel. Femeia de lîngă mine are toată dreptatea să-l socotească pe Guise un bărbat mai demn de luat în seamă. Cu toate acestea, chipul îi e desfigurat, desigur pentru că s-a încumetat să calce peste faţa domnului amiral cînd era mort.

— Gîndul mă poartă adesea la munţi, rosti Henri către prietena lui, în tăcerea nopţii. Mă simt bine în castelul Luvru, înconjurat de atîţia prieteni buni şi doamne frumoase. Dar îmi lipsesc munţii, pe care nu i-am văzut de atîta vreme. Cine nu i-a călcat, copil fiind, nu poate să ştie ce înseamnă să le porţi în inimă numele : Pirineii.

Sauves îl privi cum visează. Şi lăsă să-i cadă, ca momeală, un cuvîntel :

— E departe pînă acolo ?

— Călare aş putea să ajung în zece zile. Am pus rămăşag cu vărul d'Alençon, răspunse Henri grăbit, trădînd propriile sale intenţii şi ale tovarăşilor săi faţă de un ascultător cu un auz atît de ascuţit ca al lui Sauves.

Dar, spre a face uitată mărturisirea, începu pe dată a povesti despre cascada care cade din înălţimile cerului. Şi, furat de subiect, minţi că într-un rînd se lăsase purtat de valurile ei pînă jos, la picioarele mamei sale, Jeanne.

— Deşi au trecut mai bine de trei ani, tot nu se ştie cum a fost cu moartea ei, interveni Sauves.

„Şi încă nu-i răzbunată !" Asta n-o mai spuse, dar el o auzi totuşi. Îi simţea prea bine curiozitatea, care-l atingea aproape tot atît de material ca şi pielea ei. Căci Sauves încerca cea mai mare plăcere nu în actul dragostei, ci în acela al cunoaşterii, al iscodirii. Pînă a prinde de veste, te şi trădai faţă de dînsa. Trupul ei firav obosea uşor şi în această privinţă Henri o înspăimînta ; pe de altă parte, însă, şi ea îi inspira lui frică prin privirea-i ascuţită.

Şi totuşi nu-l trădă bătrînei regine, cum i-ar fi cerut slujba. Dar avea scuzele ei, căci ce mare scofală făcea sărmanul prinţ în afară de cîteva convorbiri tainice, care nu duceau la nimic. *Madame* Catherine ar fi rîs auzind că voia să conspire cu fiul ei d'Alençon, care-l înşelase de atîtea ori. Planurile lui aduc mai mult a manie, se mulţumeşte doar cu ele. Asta nu mai face nimic ! îşi zicea Sauves. Se duce la vînătoare şi se întoarce la timp, fudul de prada lui. Zăboveşte, însă, prea mult la femei. Şi cînd îl preveni, i-o spuse din toată inima şi sincer. Nu era furioasă.

Totuşi voia să-l despartă şi de Margot. Cît timp un prinţ de sînge e căsătorit cu sora regelui, mai poate să nutrească, în ciuda oricăror împrejurări, oarecare nădejdi. Dar nu el trebuie să se urce pe tron ; numai domnul şi stăpînul ei trebuie să

ajungă rege ! De aceea Sauves încercă să-şi convingă trecătorul amant că-l iubise dintotdeauna, chiar de la cea dintîi întîlnire în grădină, cînd cele două prietene, Charlotte şi Margot, îi ieşiseră înainte braţ la braţ, iar în faţa lor păşeau nişte păuni. „Va fi al meu şi eu sînt toată a lui", aşa hotărîse, chipurile, imediat. „Eu sînt pricepută, deşteaptă, şi dacă se însoară cu mine devine rege !" Ar fi vrut ca el să creadă toate astea. Dar rîsul lui amuzat îi arătă că izbutea tot atît de puţin să-l mintă, ca şi el pe dînsa. De supărare, îi făcu vînt mai devreme în dimineaţa aceea, cu toate că din braţele ei ar fi putut nimeri în acelea ale bunei prietene Margot.

Aşa arăta plăcerea. Pe deasupra se întîmplă că într-o noapte Henri leşină ; din fericire asta se petrecu în patul conjugal. Zăcu în nesimţire timp de un ceas spre marea nelinişte a lui Margot. Îl ogoi şi îl sluji cum îi era datoria ; îşi chemă femeile şi oamenii de serviciu, nu-l lăsă o clipă singur, căci altfel ar fi murit. Acest atac trebuia să-l pună pe gînduri, şi Margot i-o spuse :

— Nu vi s-a mai întîmplat niciodată aşa ceva. E desigur o urmare a prea numeroaselor plăceri cu femeile.

Iar el se arătă foarte mulţumit de dînsa, o lăudă după aceea pretutindeni şi o alese chiar spre a fi cea dintîi cu care gustă din nou plăcerile iubirii.

ÎNTORSĂTURA

A tot amînat, a chibzuit îndelung şi a şovăit. Pînă la urmă hotărîrea o luă un altul. În ziua de 15 septembrie a acelui an 1575, lucrurile luară o nouă înfăţişare : ducele d'Alençon dispăru. Regina-mamă porunci să fie căutat, la ora mesei, prin tot palatul, îngrijată foarte de starea sănătăţii lui. Ştia din proprie experienţă cît de uşor poate fi ucis cineva. Dar nu se găsi nici un cadavru. Să fi fugit, deci, fără a se destăinui nici măcar surorii lui ? Aceasta îşi ţinea, ca de obicei, cenaclul ei poetic. Dar împărăţuşul ? ! *Madame* Catherine se şi împăcase cu gîndul să nu-l mai vadă — cînd Henri apăru foarte liniştit, venind de la jocul cu mingea, după ce se îmbăiase mai întîi.

— Ce ştii, împărăţuşule ? Ia spune, că, de nu, o să-ţi pară rău.

Henri izbucni în rîs :

— Adineauri mi-a povestit şi mie d'Armagnac că vărul a şters-o — se zice că într-o trăsură care părea goală. Să vă spun ce are să urmeze de-acum încolo ? O chemare la răscoală a omului cu două nasuri către ţară şi popor. Iar maiestatea-voastră îl veţi împăca şi-i veţi da tot ce cere.

„E supărat, gîndi dînsa, din pricina bănuielii de complicitate." Dar las' că nici nu e în afară de orice bănuială. Totuşi, nu-i

înăspri prizonieratul. Iar prezicerea lui se împlini întocmai : chemarea către țară și popor apăru. Prințul regal se referea, în cuprinsul ei, la nemulțumirea generală care domnea în țară și la năzuința spre pace a moderaților din ambele religii, dar cerea dreptate și pentru el însuși. Căci în palatul fratelui său întîmpina tot soiul de neajunsuri și nu i se dădeau de loc bani. În formularea acestei doleanțe, bătrîna regină întrevăzu imediat putința de a-și recîștiga preaiubitul copil, din care pricină luă mai puțin în serios chemarea decît fiul ei, regele, pe care întîmplarea îl tulburase adînc. Dar și orașul Paris căzu din nou într-o stare de spirit prevestitoare de nenorociri. Într-o încordare prielnică aventurilor. Păi cum ! Fratele regelui, *„Monsieur"*, cum i se spune, l-a urmat pe domnia-sa prințul de Condé în Germania. Se aude, vecino, că se întorc cu o armată de francezi și de germani, o sută de mii de oameni, nici mai mult, nici mai puțin ! Și la început doar cîțiva parizieni, apoi toți descoperiră pe cerul învăpăiat al amurgului chipurile unor oameni înarmați.

Numai *Madame* Catherine nu-și pierdu cumpătul, în ciuda acestor apariții și zvonuri. După părerea ei, Henri Navarra se purta mai enigmatic decît fiul ei d'Alençon, pe care-l cunoștea și de care nu se temea. Pe neașteptate, scoase declarația complicelui său și i-o dădu s-o citească. Dar după trei ani de încercări, Henri știa să-și controleze expresia feței în orice situație. Și nici un singur mușchi nu-i tresări, cînd își spuse părerea fără nici o șovăială :

— Știu. La fel am scris și eu cînd eram cu amiralul și cu hughenoții. N-are să treacă mult și *Monsieur* o să vorbească altfel. Mai întîi îți dai aere și apoi trebuie să joci cum ți se cîntă. Nu mă interesează.

Disprețul lui putea să fie și adevărat, și prefăcut, așa încît buna prietenă nu renunță la neîncrederea ei. Porunci să fie supravegheat mai deaproape și însărcină cu această treabă noi spioni, pe care el nu-i bănuia. Aceștia aveau misiunea să-l îndemne la acte necugetate, oricînd li se ivea prilejul. Fu deci înconjurat de urzeli întunecate, în timp ce el, mai mult ca niciodată, distra toată Curtea cu buna lui dispoziție și părelnica-i ușurătate. În adîncul sufletului său era muncit, însă, de gînduri grele, atît de chinuitoare cum numai o singură dată îl încercaseră.

„Zăpăucul a trecut la fapte, în vreme ce eu șovăiam ! Acuma totul e în zadar, îndelunga mea prefăcătorie, toate gîndurile și toată experiența pe care am căpătat-o în ce privește oamenii. Nenorocirea m-a învățat multe, dar cu toate acestea azi mă aflu tot acolo unde eram și în dimineața de după noaptea Sfîntului Bartolomeu."

Trecură însă numai paisprezece zile și zăpăucul o cîrmi iar și începu să trateze cu *Madame* Catherine despre despăgubirea pe care o cerea ca să-și părăsească iar partizanii. Cu atît mai

rău pentru Henri! „Un om ca ăsta a încercat să pună mîna hotărît pe conducere, în timp ce eu am zăcut în nesimțire din pricina exceselor amoroase. Cum s-au putut întîmpla toate astea? Dar destul, nu mai vreau să mă întreb atîta! S-a sfîrșit cu ucenicia nefericirii și cu gîndurile deșarte. Am să dau de știre protestanților mei din sud să mă aștepte în curînd. Nu-mi pasă dacă pînă atunci mă disprețuiesc pentru că de mai bine de trei ani fac pe bufonul la Curte. Am să le dovedesc că sînt fiul reginei lor Jeanne. Un alt soi de om decît zăpăucul! Și decît Goliatul acela înfumurat! Pentru că știu bine: școala nenorocirii n-a fost zadarnică. Și mai știu că eu am să unesc regatul ăsta!"

Mîndria lui aprigă îl încredința în cuvinte aprinse că nimic nu-i putea sta în cale, nici rușinea în care trăise și avea să mai trăiască un timp, de altfel destul de scurt, nici umilirea suferită din partea zăpăucului, care se ridicase în locul lui, nutrind totodată gîndul să-i curme orice nădejde. Era absolut sigur de el. Și se simțea cu atît mai tare cu cît totul părea pierdut. Națiunea își așteaptă conducătorul, și pe măsură ce un număr tot mai mare de falși conducători sînt demascați și înlăturați, își face loc, ca o forță a destinului, cel adevărat.

În această situație, înainte de a lua sfîrșit răstimpul care-i rămăsese de așteptat, mai căpătă o ultimă, o foarte puternică lovitură, dar rezistă. Scumpa lui soră fu aceea care-l pedepsi acum la urmă. Tînăra Catherine așteptase multă vreme și zadarnic să vadă dacă iubitul ei frate își va aminti de mama ei Jeanne, de domnul amiral și de toți morții lui. În palatul Condé fiind, spusese în taină bătrînei prințese:

— Îl cunosc, în vinele noastre curge același sînge. Am fost și aici, în odaia asta, cu el și cu domnul amiral, pe vremea cînd mai trăia încă. Dintr-o dată s-a stîrnit o furtună puternică, ușa s-a deschis, și eram sigură că are să intre mama și are să-i strige să o răzbune. Dar a fost prințesa de Valois, care l-a chemat la nuntă. Mereu mă gîndesc la asta și nici scumpul meu frate n-a uitat. Aș putea să jur că de atunci se preface față de toată Curtea și chiar și față de mine, sora lui. Dar cînd va veni ziua, are să se ridice și are să arate cine este.

După care se sculase de la locul ei și, pentru că era nervoasă, șchiopătase puțin. Era palidă și nedezvoltată, iar din cauza plămînilor atacați trăise tot timpul închisă în această casă, avînd o adevărată repulsie față de Curte, unde „femeile îi rugau pe bărbați", cum se exprimase maică-sa. Prințesa Catherine de Bourbon rămăsese protestantă. Nu putea să aibă nici un pic de înțelegere pentru convertirea fratelui, indiferent în ce situație s-ar fi aflat el. Dar vorbea frumos despre fratele lui, pentru că îi era frate și capul familiei din care făcea parte. Ba lua chiar și apărarea moravurilor sale, a tărăgănelilor, față de seniorii protestanți din provincii care o vizitau în taină, așa încît aceștia se întorceau pe la casele lor cu ceva mai

multe nădejdi. Era neputincioasă, era singură, ar fi putut inspira numai milă. Dar mulţi din cei care o cunoscuseră pe regina Jeanne erau impresionaţi de dîrzenia fiicei, prin gura căreia cuvînta parcă însăşi răposata regină, şi se închinau şi mai mult sufletului ei nepieritor.

Totuşi, nimeni nu poate lua, timp de trei ani de zile, apărarea unui om care stă cu braţele încrucişate, mai ales cînd e chinuit şi de îndoieli proprii. N-a uitat nimic, ştiu bine. Dar acolo unde e el prizonier, poţi uşor pierde credinţa. Cu ajutorul domnului trebuie, însă, s-o regăsească. De aceea am să-i dau o lovitură mîntuitoare. Şi trebuie s-o fac, pentru că orice întorsătură ar fi luat lucrurile, sînt totuşi Catherine a lui, aceea dintotdeauna. El are nevoie de mine pentru că am copilărit împreună, şi pe cine altul s-ar putea sprijini la mare nevoie ? Pe nimeni altcineva decît pe sora lui. Am să mă prefac că-l părăsesc şi am să-l sperii că mă dau pe mine şi cauza mea pe mîna unui bărbat străin.

Aceasta era nevinovata socoteală a unui copil cu un suflet mare. Se destăinui numai unui singur om, domnului Théodore de Bèze, pastor din Geneva, care alcătuise stihurile *Arată-te numai, doamne !* Îl întrebă dacă poate să împlinească, fără a păcătui, ceea ce-şi pusese în gînd, iar el îi spuse că se poate preface că-şi încredinţează cauza unui străin, dar nu şi trupul. Tocmai atunci Catherine îl întîlni pe vărul ei Charles de Bourbon, conte de Soissons, pe care avea să-l iubească pînă la moartea-i timpurie.

Ei, toate sînt altfel decît le-ai crezut tu, Catherine. Ţi-ai închipuit că prin moravurile tale severe te-ai deosebi de fratele tău, care aleargă după plăceri. Dar vei păşi şi tu pe calea dragostei, vei sui toate treptele ei, îi vei cunoaşte pînă la urmă toate durerile, toată înălţarea şi prăbuşirea celor ce iubesc puternic. Iar el va continua să dorească toate femeile, şi chiar dacă va fi credincios numai uneia singure, aceasta se va număra printre multe altele. Pe cînd tu vei primi din belşug ceea ce ţi-e scris numai prin Charles de Bourbon, rubedenia ta, care de altfel e catolic, lucru ce nu te va reţine totuşi de fel pe tine, riguroasă protestantă ; altminteri, însă, el te va înşela în chipul cel mai obişnuit. Dar o vei uita, ori de cîte ori ţi se va întîmpla, şi după fiecare nouă supărare dintre voi, dragostea îţi va fi mai puternică. Şi lucrurile vor merge tot aşa pînă cînd vei împlini patruzeci şi unu de ani, timp în care se vor ivi şi o seamă de necazuri cunoscute de toată lumea şi pe care nu vei şti să le tăgăduieşti, cu toate că la mare nevoie te pricepi să faci pe mironosiţa. Numai mîndrul nume al regesculuí tău frate te va mai acoperi. Aşa se va face că, la un moment dat, el se va folosi de puterea lui regească spre a te mărita cu un altul. Îl vei asculta fiindcă nu vei mai avea putere să lupţi, dar asta nu va mai schimba nimic. În spaima pe care o vei încerca faţă de îmbătrînire te vei agăţa şi mai strîns de

iubitul tău, căci mai degrabă vei voi să mori decît să îmbătrînești — și vei muri ! Așa se va întîmpla, Catherine, și nu cum gîndeai tu cînd ai cerut sfatul pastorului din Geneva.

Tînăra Catherine apăru pe neașteptate la o serbare a Curții. Întîmplarea fu adusă la cunoștința fratelui ei, care o căută zadarnic în salonul mare, prin mulțimea de oaspeți. Crezînd că a fost păcălit, își mai aruncă o privire în anticamera regelui, care era goală ; dar un soldat din garda palatului se uita țintă înspre un colț al încăperii, unde cel care băga capul pe ușă nu putea vedea. Fratele se îndreptă dar în direcția aceea și-și află sora cu un bărbat, care-i pricinui o spaimă superstițioasă. Fu gata să se întoarcă și să fugă — din pricina sosiei sale. Căci străinul avea ca și el părul tare creț, trăsăturile feței ascuțite, gura, ochii, nasul semănau cu ale lui, iar între staturile lor nu era nici o deosebire ; ceea ce îl uimi, însă, mai ales pe Henri fu împrejurarea că omul purta aceeași îmbrăcăminte ca și el !

Catherine își sprijinea un braț pe umărul bărbatului aceluia, așa cum altădată se rezema de fratele ei. Și vorbea aproape de chipul necunoscutului, cum respirase de atîtea ori lîngă al lui. Dar mai cumplit era că pe el, pe el nu-l văzu și nu-l auzi de fel, deși se afla numai la șase pași, și într-adins lovise tare podeaua. Își pipăi șoldurile, ca să se convingă dacă era chiar el, cu trupul lui, acolo ! Ori poate că printr-o vrajă fusese pus în fața unei vedenii ?

„Bietul meu frate, își spunea în acest timp Catherine. Sigur că există spirite și se prea poate întîmpla să ai de-a face cu ele, și poate că există și vrăji. De data asta, însă, te înșel eu, și mă doare inima, dar trebuie s-o fac. L-am deghizat așa pe bunul meu vărar, am făcut repetiții cu el și acum mă prefac că tu nu exiști. La drept vorbind, însă, n-ai fi avut nici un motiv să te zăpăcești așa. Ia compară-te cu vărul nostru ! Dacă lași deoparte aerul de familie, vezi că fața lui n-are trecut, n-are urme. A vînat sălbăticiuni în pădurile lui. Pe cînd tu ? O, frate, cît ești de tînăr și totuși ce semne ți-au lăsat suferințele, luptele, gîndurile ! Cum încetezi a face pe măscăriciul, ochii îți devin triști — vicleni și triști, dragul meu frate. Nasul ți s-a lăsat și mai mult spre gură ; încă nu prea mult, dar destul de vizibil. În clipa asta te socotești nevăzut și gura ți-e puțin strîmbă, fiindcă a trebuit să te prefaci atîta. Dar ce înduioșătoare îți sînt, dimpotrivă, adînciturile tîmplelor, pe care le ai așa din născare ! De n-ar fi decît pentru ele și tot te-aș îndrăgi, frate dragă. Și vărul nostru le are la fel. Nu pot să cred că am să-l iubesc, dar, dacă s-o întîmpla, apoi are să fie numai din pricina tîmplelor tale."

Fata se ridică, îl întîmpină, în sfîrșit, severă și senină, așa cum l-ar fi privit desigur și Jeanne. Ochii ei deschiși înotau în lacrimi, iar ai lui se umeziră de asemenea. Și Catherine rosti :

— Henri, nu l-ai mai văzut de mult pe scumpul nostru văr. La mine vine deseori și vorbim despre tine, dat fiind că nu putem nădăjdui că ți-ai părăsi societatea de dragul nostru.

Iar Henri răspunse :

— Ar părea ciudat. Știi prea bine, scumpă surioară, că eu n-am nici un fel de legături cu hughenoții, pe care tu îi primești în număr atît de mare. De altfel, nu e cuminte nici ca trei membri ai casei noastre să se întrețină mai departe în taină în anticamera regelui.

Și se uită țintă la văr, pe care-l trecură nădușelile. Henri îl apucă pur și simplu de braț și-l duse la ușă.

— Acuma spune, Catherine, o îndemnă el, cînd se înapoie.

Sora se uită mai întîi către soldatul de gardă, căruia i se năzărise să se așeze cu picioarele răscrăcărate în fața ușii, de parcă nimeni n-ar mai fi trebuit să intre acolo ; i se vedea deci numai spatele. Și apoi vorbi :

— Cei de acasă te așteaptă să vii.

— Știu. Dar sînt prizonier. Posturile de pază au fost dublate, mă pîndesc tot mai mulți spioni. Mai trebuie să aibă răbdare.

— Dar nu mai au. Te socotesc pierdut. D'Alençon îți ia locul în inima lor, să știi ! Și e vorba de ai noștri, din sud, îți dai seama ? Guvernatorul și catolicii moderați merg acolo mînă în mînă cu protestanții ; vor să-l întîmpine împreună pe Condé cînd are să năvălească în regat cu trupele lui nemțești de ajutor. Provinciile care se află între ei au fost de asemenea cîștigate. Toți se pregătesc, toți se mișcă, numai tu nu. Mama s-a jertfit pentru ca altul să culeagă roadele, nu tu.

— Sînt foarte nefericit, oftă el, coborînd ochii, apăsat de gîndul că trebuia să-și înșele pînă și sora.

Îl tulburase glasul ei neliniștit, nesigur, și apoi accentul de spaimă al silabelor finale.

„Surioară ! Surioară ! Dar sînt hotărît și am să pornesc mai devreme decît o crezi tu. Dintre cei care trebuie să-mi dea ajutor nici unul nu-l știe pe celălalt. Am învățat cîte ceva în acești trei ani. Preabuna-mi prietenă, bătrîna ucigașă, mi-a destăinuit că d'Alençon nu mai prezintă nici o primejdie. La noapte are să plece pe ascuns ca să-l aducă înapoi pe fiul rătăcitor. Un singur cuvînt numai dacă ți-aș spune, însă, despre toate astea, ai fi și tu amestecată. Și tu nu trebuie să fii în primejdie, Catherine !“ îi răspunse el în gînd.

Cînd înălță însă ochii, privirea-i era blîndă, răbdătoare și nu trăda nimic.

— Nu vrei ? întrebă dînsa.

— Nu pot, oftă el.

Atunci Catherine ridică mîna ; avea degete lungi, mlădioase ca și mama ei și, la fel ca în copilărie cînd mama se mînia, simți deodată pe obraz o palmă puternică. Atunci se porni și el să-i răspundă, de parcă ar mai fi fost copii și în țara lor, unde

țăranu și chiar prinții sînt mai iuți în exprimarea simțămintelor. Își ridică sora, o purtă pe brațe și, fără a ține seama de zvîrcolirile ei și de soldatul de gardă, care mai stătea încă în fața pragului, o aruncă fără multă vorbă pe spate. Pentru ca să nu cadă, micuța Catherine trebui să se țină strîns de vînjosul flăcău. Cînd se văzu din nou jos, Henri nu mai era de mult acolo! Acum, însă, ea știa, și de bucurie rîse din toată inima. Soldatul de pază rîdea și el.

SPIRITUL

Cei care trebuiau să-i dea ajutor nu se cunoșteau deocamdată unul pe celălalt; dar spionii știau, desigur, totul despre fiecare. Printre aceștia se numărau mai ales domnii de Saint-Martin-d'Anglure și d'Espalungue, doi seniori cu maniere alese, glumeți și ademenitori, știind să păstreze buna-cuviință și să se oprească totdeauna la timpul potrivit. Societatea lor era plină de farmec, și pentru că Henri nu se îndoia cîtuși de puțin asupra intențiilor lor față de el, îi cultiva cu și mai mare asiduitate. Omul lui de încredere era un anume domn de Fervaques: un soldat care trecuse de pragul primei tinereți, om sincer și drept. Nu se pricepea la glume și palavrageli, se mulțumea să facă o comunicare pe care d'Armagnac o găsea în veșmintele stăpînului său, fără a se putea bănui cînd fusese pusă acolo și, la nevoie, Gramont, Caumont, l'Espine, Frontenac. Pînă la urmă, șapte seniori de aici, din castel, făceau parte din conspirație și fiecare din ei își găsise singur calea; erau cu toții oameni de nădejde, lucru care se vădise atunci cînd Fervaques dăduse pe neașteptate o alarmă falsă, vestind că ar fi fost descoperiți, așa ca să-și scape fiecare pielea. Nici unul nu se clintise, însă, căci priveau mai presus de persoana lor onoarea de a porni alături de regele Navarrei spre a aduce țării pace și libertate. Henri îi recunoștea pe cei mai buni prin aceea că nici nu-și dădeau seama că, în fond, urmăreau un folos personal sau doreau, poate, numai o mare aventură.

Întîlnirile tainice aveau loc pe terasa de deasupra fluviului. Henric al treilea lărgise grădinile într-acolo; se săturase să tot vadă cum bunul său popor se cățăra pe mal și, spînzurat de balustradă, admira în gura mare preafrumoasa societate a Curții. Acum, o lungă terasă se înălța deasupra rîului, pe care nu se putea pătrunde din afară, și nimeni nu știa că era prevăzută și cu o trapă. La capătul cel mai îndepărtat al terasei, mascată de cîteva coloane, se afla o lespede de piatră, care se putea ridica; cine se pricepea s-o deschidă ajungea, printr-o hrubă, pînă jos, la malul apei. Valois putea astfel să fugă oricînd, dacă Liga — prin partizanii ei din Luvru — ar fi vrut să pună mîna pe el. Aici își făcu apariția spiritul amiralului Coligny.

Cel dintîi care-l zări, într-o noapte de ianuarie, fu un senior catolic. Dar cu toate că, îndemnat de motive de raţiune practică, era devotat regelui de Navarra, n-ar fi vrut de loc să întîlnească spiritul protestantului ucis. Şi-şi exprimă chiar nemulţumirea faţă de domnul de Fervaques pentru amestecul mortului în lucruri care nu mai ţineau de vremea lui şi pe care nu le mai putea înţelege bine. De altminteri şi spiritul se exprimase într-un chip pe care seniorul nici nu voia să-l repete. Mărturia aceasta nu era de lepădat. Şi, în orice caz, mai demnă de crezut decît aceea a hughenoţilor, a imaginativului d'Aubigné şi a posomorîtului Du Bartas. Ca şi mai înainte, Henri îi ţinea la oarecare depărtare pe cei doi vechi prieteni ai lui. Căci acum era nevoie de o înţelegere ce nu simţea trebuinţa nici unei explicaţii şi o supunere de neclintit. Iar stăpînul lor putea foarte bine să le facă o nedreptate ; prietenii nu aşteptau nici o favoare din parte-i, aveau ceva mai bun, ceva mai mult. Înţeleseră anume că un stăpîn e silit să-şi cîştige vrăjmaşii de partea lui, să-i cumpere, să-i încînte sau chiar să-i convingă. Dar pentru nişte prieteni ca noi asemenea menajamente ar însemna o risipă, doar ne ştim, nu ? Ar însemna răsfăţ, apoi un stăpîn trebuie să se priceapă să fie nerecunoscător.

De aceea, cînd, într-o seară timpurie de iarnă, Henri îi găsi ascunşi în odaia lui întunecată, îi certă aspru. Drept scuză, cei doi prieteni răspunseră simplu că veniseră cu o misiune din partea domnului amiral, care se întorsese. Şi istorisiră cînd şi unde îl văzuseră, iar Henri trebui pînă în cele din urmă să-i asculte ; doar îi precedase declaraţia catolicului. Cu toate acestea, le arătă că ei erau cei dintîi care-i aduceau la cunoştinţă întîmplarea şi îşi făcuseră o socoteală greşită dacă-şi închipuiseră că ar putea cumva să-l înşele. Cei doi răspunseră, însă :

— Sire ! Preaiubite stăpîne ! Dat fiind că în clipa de faţă sufletele nepieritoare sînt la fel de bune ca noi, cei vii, nu avem de ce ne mira dacă se arată cîteodată.

— Dar nu de asta mă îndoiesc eu, le dădu răspuns Henri. Totuşi, spiritele ştiu că ne înspăimîntă, aşadar n-au gînduri bune cînd ni se arată. Ce i-am făcut eu domnului amiral ca să mă caute ?

Auzind aceste vorbe, cei doi tăcură. Fie că nu ştiau, fie că prin muţenia lor voiau să-l lase să se dumirească singur. Şi Henri rosti :

— E o mare cinste ce mi se face dacă pe lumea cealaltă se vorbeşte de mine.

— Nu mai mult decît aici, se grăbiră ei a-l încredinţa. Toate regatele Apusului ştiu despre prinţul care de ani îndelungaţi duce o viaţă de prizonier la Curtea vrăjmaşilor lui. Şi-a pierdut mama, părintescul prieten şi conducător de oşti i-a fost ucis, toţi ai lui i-au fost răpiţi prin samavolnicie. El pare, însă, că nici nu se sinchiseşte, se ţine de ghiduşii şi amînă atîta fapta pe care toţi o aşteaptă din partea lui de parcă ar fi uitat-o de tot !

— Cine aşteaptă ? Ce aşteaptă ?

Şi ei îi arătară cine.

— Ca să nu amintim decît o singură persoană : regina Angliei, sire, găseşte foarte interesant cazul vostru. O ştim de la Mornay, care a stat mult pe acolo şi mai are şi astăzi cele mai bune legături cu insula britanică. Regina se interesează la Mornay despre maiestatea-voastră ca despre o figură foarte romantică. Nu vreţi să vă hotărîţi, în sfîrşit, să o răpuneţi pe *Madame* Catherine înainte ca dînsa să vă ucidă ? Mişcarea al cărei conducător sînteţi prin naştere se întinde tot mai mult în ţară ; maiestatea-voastră visaţi însă. Cum ar putea să rămînă nepăsătoare inima feciorelnică a Elisabetei, care a împlinit patruzeci de ani ? Un prinţ cu un suflet adînc, de nepătruns ! Cu totul altfel decît uşuraticul d'Alençon, care încă mai trage nădejde că ar putea dobîndi mîna ei. De altfel regina ştie acum că are două nasuri.

Henri plecă fruntea ; nu-i scăpase ceea ce dînşii îi dăduseră a înţelege sub cuvînt că îi istorisesc poveşti.

— Şi vrea el să mă înfăţişez ? întrebă pe neaşteptate.

Iar prietenii pricepură pe dată ceea ce voise să spună.

— În noaptea asta, la ceasurile unsprezece, mai şuşotiră grăbit cei doi şi se uitară împrejur ca să se încredinţeze cum ar putea dispare fără a fi văzuţi.

Henri rămase singur şi stingher : îi era frică. Să dai ochi cu o stafie e un lucru ciudat şi înfricoşător, dar încă să-i mergi tu în întîmpinare ! Apoi e şi un pas nelegiuit. Preoţii amînduror religiilor ar statornici pedepse pentru o asemenea faptă. Pe de altă parte, nu poţi nici să fii destul de stăpîn pe tine ca să găseşti o dezlegare lumească acestei întrebări. Numai d'Elbeuf ar putea să o facă ! Fiindcă acesta era numele care îi trecu prin minte ; numele unui bărbat din tabăra vrăjmaşă, al unui Guise. Henri nu-l iniţiase în planul său de a fugi. Totuşi d'Elbeuf îi şi atrăsese atenţia asupra noilor spioni, care altminteri l-ar fi înşelat cu vorbele lor mieroase. D'Elbeuf era discret şi se pricepea să dea un sfat bun. Culcat în pat, Henri se adresă către primul său camerier :

— D'Armagnac, aş vrea să-l văd pe domnul d'Elbeuf.

Gentilomul-servitor trimise la acesta pe cale ocolită o cameristă a reginei de Navarra, pe cea mai neînsemnată, pentru ca să nu se poată bănui cumva din partea cui venea solia. Cînd, în sfîrşit, prietenul se află în faţa patului lui Henri, după ce fu pus la curent cu delicata împrejurare, declară :

— Apariţia amiralului este foarte firească — mai ales dacă luăm în considerare faptele care i-au însoţit moartea. Mai degrabă ar trebui să ne mire că a zăbovit atît de mult. După părerea mea, sire, nu trebuie să fiţi de fel îngrijorat din pricina lui. Dimpotrivă, s-ar putea ca el să dorească a vă da un sfat folositor.

— Spiritul meu bun, care mă pune mereu în gardă, ești dumneata, d'Elbeuf.

— Eu sînt în viață și nu știu totul.

Și în aceste vorbe era cuprinsă o mustrare binevoitoare ; voiau să spună : Eu sînt folosit, dar nu inițiat. Pentru un observator ca el nu era, însă, o prea mare deosebire între cele două stări ; d'Elbeuf își dăduse seama de schimbarea care se petrecuse cu Navarra și ghicise ce avea să se întîmple. Dat fiind, însă, că făcea parte din tabăra vrăjmașă, putea să vadă, deopotrivă, și primejdiile care scăpau celui în cauză. Cu toate acestea se mulțumi să-și exprime temerile prin perifraze.

— Sire, un lucru e sigur : nu trebuie să lăsați spiritul să adaste zadarnic. Să vă purtați, însă, față de el la fel ca față de oricare alt spirit ; niciodată nu e bine să te apropii prea mult de ele, căci chiar cele mai binevoitoare ar putea să cadă în ispită... În ce fel de ispită anume, nu desluși. Așa încît, sire, duceți-vă liniștit acolo. După cîte se știe despre spirite, e sigur că și acesta se va menține la o oarecare depărtare, tocmai din pricina ispitei. Voi fi și eu prin apropiere, dar nici maiestatea-voastră, nici spiritul nu mă vor zări, în afară doar dacă se va ivi vreun motiv puternic pentru ca un muritor să se arate acolo

Cele din urmă cuvinte d'Elbeuf le rostise așa ca într-o doară și zîmbi chiar puțin, de parcă vorbele lui n-ar fi avut nici o însemnătate.

Totuși Henri nu se hotărî încă ; oftă și spuse :

— Se vede că sînt fricos. Pe cîmpul de luptă n-am băgat de seamă, sau cel mult la începutul bătăliei, cînd de fiecare dată m-apucă neputința ; dar ce sînt zece mii de vrăjmași față de un spirit !

În ziua aceea, la masă, lumea păru parcă mai înclinată spre tăcere. Era atîta liniște, încît regele porunci să vină muzica. Avea privirea întunecată, iar Henri se uita țintă la farfuria din fața lui, care nu se mai golea. Numai *Madame* Catherine vorbea cu glasul ei potolit, înăbușit, iar pe cel care, din neatenție, nu-i răspundea îl măsura și-l cîntărea, mestecînd liniștită mai departe. Împărătușului i se adresă astfel :

— Nu prea mănînci, ginere. Servește-te cît mai e vreme : vînat, pește, prăjituri. Nu se găsesc totdeauna și pretutindeni

Henri se prefăcu a nu fi auzit, căci muzica începuse să cînte ; cu toate acestea, *Madame* Catherine îi dăduse a înțelege : știa prea bine că se gîndea din nou la fugă. Drept care și clătină din cap. Ei, de cîte ori n-a vrut împărătușul să umble brambura, da să încerce numai ! Și pe fiul ei, pe rege, îl măsura și-l dojenea aspru.

— E o prostie ce ai de gînd să faci, îi șopti, aplecată peste masă. Iar după o pauză : Nu mai aveți încredere în mama maiestății-voastre, sire !

Seara aceea parcă nu mai avea sfîrșit pentru Henri. Cum să te aprinzi pentru femei sau să dai răspunsuri tăioase bărbaților,

cînd ai întîlnire cu un spirit. Către ceasurile unsprezece, ca de obicei, străjile vestiră pe coridoare și în săli închiderea porților : seniorii care locuiau în afara palatului plecară. Henri voi să se amestece neobservat printre ei, dar fu întors din drum chiar de maiestatea-sa, care avea o înfățișare de plîns. Dacă Henri n-ar fi fost tot atît de tulburat, și-ar fi dat seama că are în fața lui o conștiință încărcată. Regele izbuti să-i spună :

— E o noapte friguroasă, cu furtună, scumpul meu văr ! Nu-i nici o plăcere să orbecăiești prin întuneric. Rămîi mai bine la foc !

— Mă așteaptă cineva, răspunse Henri și, ca și cum ar fi fost vorba de o femeie, rîse ; un rîs care-i sună și lui străin.

Îndată ce zidul clădirii nu-l mai ocroti, vîntul puternic îl împinse îndărăt. Făcînd sforțări, ajunse totuși la terasa aflată cu totul în întuneric. Aștepta, timpul trecea, dar spiritul tot nu găsise încă mijlocul să se arate. Abia cînd furtuna sfîșie norii și o rază de lună fulgeră și dispăru într-o clipită, îl văzu Henri pe domnul amiral. Armura neagră, barba sură și ținuta atît de caracteristică a capului, care nu numai că se distingea printre oameni, dar cunoștea și voința domnului. Acum Henri știa că el era cu adevărat și îndoi un genunchi. Spiritul se afla departe, la cealaltă margine a terasei, unde se găseau niște coloane ; vara se întindea acolo un umbrar de viță. Tînărul Henri se închină.

Și iată că luna lucește din nou, și de data asta lumina ei zăbovește asupra arătării din față. Chipul îi e palid ca al unei arătări, are găuri în loc de ochi ; doar nu sînt ochi vii. Nici piciorul nu face vreun pas înainte pe lespezile de piatră ale lumii acesteia. Spiritul îl trage după el fără vlagă cînd încearcă să păşească. Și în larma furtunii, Henri înțelege tot mai greu glasul care nu e emis de un organ. Cu atît mai înspăimîntătoare e de aceea înfățișarea spiritului ! Henri se roagă și dinții îi clănțăne. Întru acestea aude un geamăt. Nelămurit, cu vorbe pe care vîntul le sfîșie, domnul amiral arată că vrea să fie răzbunat. Tocmai acum luna intră iar în nori. Asta-i bine, căci numai în întuneric găsește Henri puterea să dea un răspuns care-i un neadevăr. Față în față cu spiritul n-ar fi îndrăznit nici să se gîndească la așa ceva. Acum, însă, se hotărăște și strigă în vuietul vîntului și în întuneric :

— Nu mă gîndesc să te răzbun, domnule amiral. Ucigașii domniei-tale sînt acum cei mai buni prieteni ai mei, eu sînt un băiat vesel, bun dansator și vreau să rămîn mai departe în castelul Luvru.

O spune destul de tare pentru ca orice muritor care s-ar afla ascuns prin apropiere să-l poată auzi. Pentru el, însă, în gîndul lui, tînărul Henri șoptește cu toată convingerea : „Domnule amiral, sînt așa cum am fost întotdeauna !"

Căci un spirit înțelege, desigur, ceea ce crezi cu adevărat, știe să facă o deosebire între adevărul ascuns și minciuna pe

care o spui pentru orice eventualitate, din obișnuința prevederii, pentru că prefăcătoria a devenit de mult cel dintîi impuls. „Pe domnia-ta nu pot să te mint, domnule amiral!"

Deodată, acolo, în față, se aude căzînd o greutate pe piatră, ca un trup care se prăbușește. Iar ceea ce urmează e, după cît poate să-și dea seama un om, o larmă neplăcută, strigăte și zgomote de pași care aleargă. Nici un spirit nu se exprimă așa, și mai ales nu un asemenea spirit. Henri dă să fugă. Norii însă tocmai se despică și luna îi arată un muritor care aleargă spre el și nu poate fi confundat cu nimeni altcineva.

— D'Elbeuf!

— Era cît pe-aci să pun mîna pe el! Stăteam cocoțat pe viță, printre coloane, și ticălosul nu mă vedea, dar eu l-am recunoscut. Era bufonul; nimeni altcineva decît bufonul regelui, ființa aceea jalnică, comedianul acela prost. Cînd m-am încredințat bine că el era, am sărit jos — voiam să-i cad în spinare, dar din nefericire am căzut alături. Cînd m-am sculat, nu mai era.

— Un om nu se face nevăzut.

— Un spirit nu zbiară ca un bufon și nici nu bîjbîie pe scări care duc undeva în jos, nu știu unde. S-a folosit de o ieșire secretă.

Terasa era acum scăldată de lumina lunii și puteau să cerceteze fiecare lespede, dar nici una nu trădă vreo taină. Henri se bătu cu palma peste frunte.

— Asta-i! rosti.

Îi venise în minte chipul regelui atunci cînd se despărțiseră, o întruchipare a vinovăției și a uneltirilor infame. „Și acestea ar fi putut foarte bine să-i izbutească, deoarece credeam cu adevărat că vorbesc cu amiralul. Dacă, în loc să mint, aș fi spus: «Încă zece zile și plec»?! Sau dacă aș fi mărturisit domnului amiral: «M-am gîndit de multe ori la răzbunarea mea, domnule amiral; viața ucigașilor domniei-tale a stat nu o dată în mîna celui-de-sus!» Dar am tăcut și ăsta a fost norocul meu. Altfel, mîine aș fi fost găsit străpuns aici, pe pietrele astea."

Nu suflă nici o vorbă tovarășului său despre toate acestea, dar d'Elbeuf, cu spiritul lui de observație, înțelese mai totul fără să aibă nevoie de lămuriri. Se înapoiară în castel, cu gîndul să-l scoată pe bufon din pat. Așa cum își închipuiseră, bufonul se și afla în pat; îi dăduseră doar destul timp să ajungă acolo, atunci cînd cercetaseră lespezile. Se prefăcea că doarme dus, dar mai degrabă gîfîia decît sforăia, și cuvertura se simțea rece la pipăit. Îl traseră fără multă vorbă din pat și-l legară de un scaun. De mirare era că nu deschidea ochii. D'Armagnac fu trimis să-i aducă pe d'Aubigné și Du Bartas. În prezența lor începu interogatoriul.

D'Elbeuf îl întrebă pe bufonul legat dacă recunoaște că abia s-a întors de pe terasă. Henri îl întrebă dacă recunoaște că a făcut pe spiritul. Ca să scape, bufonul se prefăcea că și-a pierdut glasul. Dădea ochii peste cap de parcă ar fi fost pe

moarte ; fața-i rînjea însă. Un tremur pe care nu și-l putea stăpîni, din pricina fricii, îi alungase expresia de jale cu care-și juca de obicei rolul. Îmbrăcat într-o cămașă de pînză în loc de haina neagră de ceremonie, cu fața prelungă, avînd paloarea morții, cu părul răvășit și rînjetul acela pe care nu și-l putea stăpîni, bufonul era pentru prima oară în viața lui comic. Cei cinci privitori rîdeau din toată inima. D'Elbeuf reaminti cel dintîi celorlalți domni că era vorba de o înșelătorie plină de răutate, încercată asupra unui muritor, fără a mai vorbi despre batjocorirea unui spirit, care va ști singur să se răzbune. Auzind asta, bufonului începură să-i clănțănească dinții de spaimă.

Henri îl mai întrebă o dată dacă recunoaște că s-a prefăcut în noaptea aceea a fi domnul amiral Coligny și-l amenință cu spînzurătoarea, poruncind lui d'Armagnac să lumineze zidul spre a găsi un piron. Bufonul se pricepea însă la comedii. Și interogatoriul nu decurse așa cum doriseră seniorii. Întrebare : Îi e frică ? Răspuns : Se înțelege că îi e frică. Întrebare : Se căiește ? Răspuns : Se înțelege că-i pare rău. Întrebare : E gata să ispășească ? Răspuns : E pregătit să ispășească. Întrebare : Atunci recunoaște că el a fost spiritul ? Răspuns : Nu face nici o taină din asta. S-a îngrozit destul de el însuși, dar mai mult de adevăratul spirit, căci în orice clipă acesta ar fi putut să-i sucească gîtul din pricina mîniei pentru neîngăduita contrafacere. Știa de asemeni prea bine că va avea de ispășit cutezanța sa, în ciuda căinței sincere, căci spiritele sînt stăpînite de o neclintită dorință de răzbunare.

Întrebare : De altceva nu se mai teme ? Răspuns : De ce anume să se teamă ? De pironul sau de frînghia lor ? Ei nu pot să-i facă nimic. Dacă-l ucid, regele va ști numaidecît că nu s-a înșelat în privința complotului, pe care el, bufonul, a avut însărcinarea să-l dovedească. D'Elbeuf șopti la urechea lui Henri:

— Să-l lăsăm în pace.

Între timp, Henri mai întrebă dacă bufonul acționase împins de ură. Căci Henri învățase în castelul Luvru să cerceteze cu luare-aminte ura fiecărei ființe. Răspunsul bufonului sună însă :

— Să te urăsc pe tine, Navarra ? Pentru că ai făcut aici pe bufonul în locul meu ? Ți-am spus doar că poți să intri cît vrei în rolul meu. E un lucru mai puțin vrednic de pedeapsă decît ceea ce am făcut eu : să maimuțăresc un spirit.

Întrebare : Își amintește bufonul de o anume jignire care i s-a adus cu ocazia unui alai sărbătoresc, în timp ce cînta muzica și era luminație mare ? Răspuns : Își amintește. Era vorba de o mușcătură în obraz pe care i-o făcuse Henri bufonului. Nici unul, nici celălalt nu-și îngăduiau să spună pe nume unui lucru atît de tainic. Întrebare : În urma acelei jigniri, bufonul nu îndeplinise cu plăcere ceea ce i se poruncise ? Răspunse cu glasul dogit și hîrîind din adîncuri : N-a făcut încă niciodată vreun lucru cu plăcere, ci totdeauna cu tristețea cuvenită, care vede sfîrșitul

lucrurilor. Iar propriul lui sfîrșit e de asemenea aproape și va fi înfricoșător. După aceea îl dezlegară și-l lăsară în pace.

Celor doi prieteni vechi, Henri le mai spuse :

— Ăsta a fost spiritul din partea căruia mi-ați adus invitația și asta mi-e răsplata dacă vă urmez sfatul.

După care cei doi plecară rușinați.

Într-a treia noapte după aceste întîmplări, se auziră din odaia bufonului niște strigăte înspăimîntătoare, iar cînd ușa fu deschisă, fu găsit chircit pe podea, cu gîtul răsucit. Dedesubturile întîmplării fură înțelese de toți cei ce avuseseră de-a face, de aproape ori de departe, cu falsa arătare, și printre ei se numărau atît regele, care știa poate prea mult despre acel caz mortal, cît și conspiratorii, inclusiv d'Elbeuf. Numai Henri află ceva mai tîrziu că negrele presimțiri ale bufonului se împliniseră.

În seara aceea Henri stătea în pat ; așa cum i se întîmpla adesea în ultima vreme, suferea de friguri cumplite, dar trecătoare, a căror cauză nici un doctor nu putea s-o descopere ; erau pesemne de natură spirituală. Se aflau la el d'Armagnac și Agrippa d'Aubigné pe care-l chemase primul-camerier. Căci, aplecat aproape de căpătîiul stăpînului său, d'Armagnac auzise niște vorbe de mirare. Acum ascultau amîndoi. Auzeau, slab dar lămurit, un cîntec : „Doamne-dumnezeul mîntuirii mele, ziua strig către tine și noaptea stau de veghe înaintea ta".

Scuturat de friguri, Henri cînta mai departe ; nu înțelegeau totul, dar era psalmul 88. Urmă fraza :

„Depărtat-ai de la mine pe toți prietenii mei și m-ai făcut să le fiu urît. Sînt ca într-o temniță de unde nu pot să scap."

Auzind acestea, îl apucară de mînă și-l ținură așa cît timp cîntă psalmul copiilor lui Core, despre slăbiciunea celor sărmani. Ca scumpul lor prieten, care se ruga să nu-și închipuie cumva că domnul îi alungă sufletul și-și întoarce fața de la el. Ci în ceasurile lui de slăbiciune să știe, dimpotrivă, că prietenii și cei care îi sînt apropiați și rubedeniile nu l-au părăsit la grea cumpănă.

Astfel, Henri se împăcă și se înțelese din nou cu vechii lui prieteni. Din clipa aceea începe de fapt plecarea lui.

PLECAREA

Într-o bună zi dispăru ; deocamdată lăsă numai această impresie, ca să vadă ce se va întîmpla. Se produse mare frămîntare. Regina-mamă îl întrebă pe d'Aubigné unde îi e stăpînul. Henri se afla în odaia lui, lucru pe care d'Aubigné nu i-l mărturisi însă. Un senior care avea misiunea să-l păzească fu trimis să-l caute. Cercetările rămaseră, firește, fără rezultat, fiindcă Henri fusese între timp prevenit. Săptămîna următoare căută să întîrzie la vînătoare și se întoarse abia cînd îngrijora-

rea ajunsese la culme. Iar cu două zile înainte de a pleca într-adevăr, îl pierdură din vedere o noapte întreagă ; în dimineața următoare apăru însă la sfînta liturghie, cu cizme și pinteni, și spuse rîzînd că s-a întors fugarul ; după aceea declară că voise numai să-i rușineze pentru neîncrederea cu totul lipsită de temei dovedită față de el, un om care n-ar părăsi pe maiestățile-lor nici alungat, fiindcă mai bine moare la picioarele lor ! Fu foarte admirat pentru acest gest, dar și îndurase destul de mult ca să și-l poată îngădui.

Prietenii erau tare nerăbdători. Acum puteau să vorbească deschis. Stăpînul le dăduse îngăduința, pentru a le face plăcere și a-și pune la încercare propria răbdare. Înșirară așadar o grămadă de vorbe extraordinare, fiindcă atît Agrippa cît și Du Bartas credeau în puterea și trăinicia cuvintelor, care pentru oamenii hotărîți sînt totuna cu acțiunea, căci o dată rostite ele se și transformă în biruințe. Îi spuseră pe șleau stăpînului lor că păcătuiește împotriva măreției sale și că el singur e vinovat de umilințele suferite. Iar cine e vinovat, chiar dacă ar vrea, se știe că nu poate uita nimic. Și n-or să-i mai dea niciodată crezare, oricît ar spune că a uitat de noaptea Sfîntului Bartolomeu!

— Noi doi, stăpîne, tocmai voiam să trecem la fapte fără maiestatea-voastră, cînd ați cîntat psalmul. Și după ce plecam noi, ați fi înțeles singur, sire, că alte mîini de slujitori n-ar fi îndrăznit să respingă otrava și pumnalul, ci s-ar fi slujit de ele.

— Prin urmare m-ați fi părăsit, v-ați fi lepădat de mine ? întrebă Henri numai ca să le ofere doritul prilej de a-și arăta mai departe virtutea și a spune vorbe mari. Ați fi procedat ca Mornay. Căci voi, prietenii vechi, sînteți toți la fel. Mornay și-a găsit un cuibușor călduț în Englitera, tocmai înainte de noaptea Sfîntului Bartolomeu.

— Nu-i așa, sire ! N-a mai avut timp ; dar n-ați aflat nimic pentru că vreme îndelungată nu ați mai ascultat rapoartele vechilor prieteni și n-ați vrut să vă plecați urechea cînd cutezam să cîrtim.

— Aveți dreptate, vă cer iertare, le răspunse Henri mișcat, drept care cei doi îi putură istorisi pătimirile tovarășului lor Du Plessis-Mornay, deși Henri le cunoștea mai bine decît ei.

„Dar prietenii mei — își spuse — vor să audă din parte-mi că aflu de la ei o seamă de lucruri care mi-au rămas necunoscute : mai întîi despre mine însumi și apoi despre ceilalți prieteni." De aceea Henri se minună cu glas tare cum de a izbutit curajosul și înțeleptul Philippe să-și croiască drum în noaptea Sfîntului Bartolomeu, printre ucigașii care tocmai devastaseră o librărie, căutînd scrieri ale liber-cugetătorilor și-l omorîseră pe librar. Din mîndrie, Philippe plecase fără pașaport, dar a ajuns totuși în Anglia, țara emigranților, și a așteptat, numai el știe cum, să se facă pace și să vină o amnistie. Apoi a făcut mai multe drumuri pe la prinții germani pentru a-i convinge să năvălească în Franța ; pe scurt, s-ar putea spune că a dus o

viață agitată de diplomat, dacă n-ar fi fost un conspirator fără patrie. Henri, deși nu afla nimic nou, deveni tot mai gînditor. „Cît zbucium, Mornay ! Cîtă credință ! Ce virtute ! Eu am fost prizonier și pînă la urmă era cît pe aci să mă împac cu acest gînd."

În sfîrșit, ajunseră pe nesimțite la ce era mai important. Pînă și domnii de Saint-Martin-d'Anglure și d'Espalungue îndemnau la o plecare cît mai grabnică ! Prietenii lui Henri nu știau încă cine erau acești gentilomi fermecători : cei mai vicleni spioni. Iar el nu le-o spuse nici acum ; i-ar fi provocat, probabil, pe trădători la duel și astfel totul s-ar fi dus de rîpă pentru o bucată de vreme. Dar se sfătui cu confidentul său, Henri de Fervaques : un soldat și un om între două vîrste, drept și cu mintea sănătoasă. Acesta îl îndemnă cu toată sinceritatea să nu mai piardă timp și să plece. Ce vorbă-i asta, spioni ! Chiar el poate să-i inducă în eroare pe drum, în așa fel ca să piardă orice urmă a fugarului. Încrederea acestui bărbat leal îi păru de bun augur. La 3 februarie porni.

Mai înainte avu loc însă o despărțire și o ultimă comedie, amîndouă cu seniori din casa de Lorena. Henri așteptă ca d'Elbeuf să treacă singur pe dinaintea lui ; îi ieși înainte, îl privi drept în ochi și d'Elbeuf înțelese. Întotdeauna descoperise și înțelesese ceea ce era esențial fără să fie nevoie de cuvinte sau semne. La primejdie sărise în ajutor din proprie inițiativă, lămurise situații echivoce, ghicise gîndurile oamenilor și dusese aventurile la bun sfîrșit. Pe de altă parte nu pretindea să i se arate încredere, nici să fie pus în cunoștință de cauză sau să i se propună pompos o alianță. Toate acestea se înțelegeau de la sine. D'Elbeuf era pur și simplu prezent, nu părea a da ceva și nu cerea nimic. Apoi îl apărase pe stăpînul gîndurilor lui, fără a trăda pe cineva, cu atît mai puțin casa din care făcea parte. Căci un Guise nu poate străbate țara călare alături de Navarra și nu se poate bate pentru el pînă cînd acesta nu devine rege. Amîndoi o știau la fel de bine, atît Henri, cît și d'Elbeuf. Dar cînd Henri îi ieși fără veste înainte, ochii amîndurora se umeziră și buzele le tremurară, așa încît în clipa aceea supremă nu schimbară decît puține vorbe și încă prefăcute. Apoi se despărțiră îndată.

Comedia o jucă pe socoteala ducelui de Guise, cel cu cicatricea. Goliatul și eroul parizienilor trebuia batjocorit mai întîi o dimineață întreagă. De ce oare ? În zori Henri se repezi la patul ducelui și-i spuse plin de exaltare că acum va fi fără îndoială locotenent-general al regatului, deoarece îi făgăduise chiar *Madame* Catherine. Ce au mai rîs toți cei aflați în odaia ducelui cînd s-a sculat Guise ! Iar poznașul s-a învîrtit pe lîngă marele bărbat, pînă cînd acesta i-a propus :

— Să mergem la bîlci unde sînt tot soiul de ghiduși, să vedem care se ia la întrecere cu tine !

Şi se duseră. Henri purta însă şi de astă dată cizme şi pinteni şi dorea cu tot dinadinsul să-l ia pe celălalt la vînătoare, aşa că îl măguli, îl mîngîie, îl îmbrăţişă îndelung, timp de opt minute, faţă de toată lumea. Dar ducele avea în ziua aceea treburi cu Liga, nu putea merge la vînătoare, şi Henri se linişti dinspre partea asta. Aşa încît plecă singur.

Hăituirea cerbului e o plăcere aleasă, ce nu poate fi de-ajuns lăudată. Dar pădurea din Senlis e întinsă, va trebui să înnoptăm acolo înainte de a porni vînătoarea, aşa încît ne vom întoarce abia mîine şi cam tîrziu. Să nu se neliniştească nimeni în privinţa regelui de Navarra ! Toate acestea le spunea domnul de Fervaques.

— Îl ştim doar, se bucură ca un copil cînd poate să doarmă într-o colibă de cărbunar. Eu am să rămîn aici să-i pregătesc păsările.

În realitate Fervaques fusese lăsat în urmă spre a vedea ce se va întîmpla cînd fuga va deveni cunoscută. Trebuia să trimită ştafete spre a vesti pe ce drum apucă urmăritorii. Şi se achită cu credinţă de însărcinare trimiţînd un călăreţ, imediat ce în castelul Luvru se vădiră primele semne de neliniştc. Regele Franţei fu cel dintîi care căzu la bănuială şi-şi arătă temerile, dar regina-mamă i le alungă. Dînsa şi împărătuşul se necăjesc numai unul pe altul ! Ei, da mici întîrzieri pot fi trecute cu vederea. Ce îndrăgostit de Sauves s-a arătat abia cu o seară în urmă, şi nu numai de Sauves ! Multe lucruri îl ţin legat de noi !

A doua zi spre seară, într-o sîmbătă, îşi ieşi şi *Madame* Catherine din fire. Trimise după Margot, pentru ca în prezenţa fratelui ei, regele, să dea lămuriri unde i se află soţul. Dar Margot mărturisi că nu ştia, deşi o trecură năduşelile. Situaţia începea să miroasă a tribunal de familie, cum i se mai întîmplase de cîteva ori sub domnia fratelui ei Carol. Cum se poate să nu ştie, i se replică imediat ; înainte de a dispărea, bărbatul ei şi-a petrecut doar noaptea la dînsa ! Asta-i adevărat, dar n-a observat nimic. Chiar nimic ? Nici convorbiri tainice sau ordine, şi în aşternut nu i-a făcut nici cea mai mică mărturisire ? Cum în ochii fără luciu ai mamei dădea să se aprindă un licăr prevestitor de rele, sărmana repezi înainte braţele-i frumoase şi strigă deznădăjduită : „Nu !“ ceea ce în accepţia strictă a cuvîntului nu era o minciună. Căci Margot nu avusese de fel nevoie ca scumpul ei stăpîn să i-o spună răspicat ; simţise singură că venise vremea lui.

Într-un rînd îl trădase mamei fără a sta pe gînduri, spre a preîntîmpina o nenorocire, cum crezuse. Acum însă nimeni nu mai putea să împiedice un lucru care era de neînlăturat, şi atunci de ce s-o încerce Margot ? *Madame* Catherine nu ridică mîna asupră-i, ar fi făcut-o însă cu siguranţă dacă ar mai fi avut ce pedepsi. Dar faptul era împlinit şi trebuia să-l recunoască, ceea ce se petrecuse în taină devenea acum de notorietate publică. Aşa se face că ceva mai tîrziu, la culcare, regele, deşi

tulburat, nu-și ieși din fire, cînd Fervaques i se spovedi. Fu o spovedanie la ureche. Mai bine de un ceas și jumătate, Fervaques nu se dezlipi de urechile lui. Regele uită că trebuie să ia măsuri, nu dădu nici un ordin, sta numai și asculta și nici nu băgă de seamă că în tot acest timp cineva îl scărpina la tălpi.

Fervaques fusese cinstit, atît cît putea, față de Henri. Nu era personal îndatorat regelui Franței, căci acesta nu-l suferea și nu-i dăduse nici o slujbă mai însemnată. Dar era legat de maiestatea-sa printr-o veche disciplină și credință, de la care nu se abătuse nicicînd. Din întîmplare îl surprinsese într-o zi pe Henri cu d'Elbeuf și se văzu pus dintr-o dată în situația de a aresta tot grupul de înnoitori sau de-a li se alătura, cum de altminteri făcuse, după cîte se părea, și un senior din casa de Lorena. Își dădu seama că au multe părți bune, în primul rînd moderația binevoitoare, care nu putea să însemne o primejdie pentru nimeni și deci nici pentru el. Cauza lor merita să fie sprijinită prin alăturarea unui om dintr-o bucată, cum era el, Fervaques; așa încît din clipa aceea deveni confidentul, mijlocitorul, inițiat ca nimeni altul, și de altfel foarte conștient de curajul lui, lucru pentru care și gîndea uneori: „Ăștia nu sînt buni de nimic, eu cu oamenii mei le-aș veni repede de hac, i-aș ucide într-o pădure, sau i-aș îneca într-o mlaștină." Soldat, om în toată firea, sincer și cu mintea sănătoasă, Fervaques nu-și putea închipui altfel sfîrșitul „politicilor" sau al „moderaților". Dar în loc să se întîmple așa, uite că au trecut la fapte.

Atunci Fervaques socoti că, fără el, ceilalți vor face tot soiul de nebunii, dăunînd țării. Principala dovadă era nerecunoștința lui Navarra față de dînsul, pe care-l lăsase pur și simplu pe loc. Se luptă în toată sinceritatea cu el însuși, pînă cînd vechea-i disciplină și credință își făcu drum și-l îndupleca să se spovedească. Și îndată ce luă hotărîrea, răzbătu, ajutat de statura lui uriașă, pînă la rege, tocmai în clipa cînd se pregătea de culcare, solicită bunăvoința urechii regale pentru o comunicare importantă și începu pe dată:

— Sire, fiind în slujba maiestății-voastre, am devenit părtaș la o acțiune care contrazice tot devotamentul meu din trecut față de rege; totuși, datorită acestei împrejurări, sînt acum în fericita situație de a vi-i putea preda pe făptași. Nu cer nici o răsplată pentru mine. Dar fiul meu are o moșie ipotecată, care prin adausuri ar putea fi mărită.

Ăsta era Fervaques. Mai tîrziu, ca mareșal și guvernator, se va pune în slujba casei de Guise, se înțelege cît vreme îl vor plăti, dar pînă la urmă va sfîrși prin a vinde ținutul său regelui Henri. Iar înainte de a muri va alcătui o diată plină de cucernicie, menită a fi citită de toată lumea, și se va despărți de cele pămîntești cu conștiința că în decursul întregii lui vieți aspre și cinstite făcuse numai ceea ce la vremea respectivă se potrivise cel mai bine cu interesele generale.

Cineva ghici fără greş ceea ce Fervaques şopti la urechea regelui. Şi anume Agrippa d'Aubigné, căci şi el rămăsese pe loc, pentru ca să nu se creadă că, fără hughenoţii lui, Navarra nu se poate mişca ! La închiderea porţii îl aşteptă pe trădător afară, îi smulse masca de pe obraz şi îl lăsă pradă ruşinii sale. Sau cel puţin aşa îşi închipuie un Agrippa că stau lucrurile cînd un Fervaques nu ştie ce să-i răspundă şi tace năucit. Pînă la urmă, ostaşul cel drept şi leal mormăi totuşi o vorbă la adresa lui Agrippa, care se depărtase şi nu-l mai putea auzi.

— Scriitoraşule, mormăi Fervaques.

Nu încăpea îndoială că se pierdea timp. Şi fiecare clipă era preţioasă, căci nu se poate ca, în ciuda uimirii mute a regelui, urmăritorii să nu fi pus şeile pe cai. De aceea Agrippa se duse degrabă la Roquelaure, un senior catolic în care avea încredere, şi pe bună dreptate. Fără o clipă de zăbavă, amîndoi încălecară şi porniră ca vîntul prin noaptea înstelată. Înainte de a ajunge la Senlis, îl întîlniră pe prinţ ; din zori gonise din urmă cerbul şi acum era noapte.

— Ce-i cu dumneavoastră, domnilor ?

— Sire, regele a aflat totul. Fervaques ! Drumul către Paris e o cale a morţii şi a ruşinii ; în orice altă direcţie el duce, însă, către viaţă, către glorie !

— Nu mai e nevoie să mi se spună, dădu răspuns Henri elocventului poet.

Dar era foarte bine că i se spunea pe şleau, iar trădarea se dovedi o întîmplare fericită, fiindcă îi făcea întoarcerea cu neputinţă. Altfel, cine ştie ? După douăzeci de ceasuri de alergătură istovitoare uiţi multe. Drumul obişnuit ar fi cel spre Paris, cît despre lanţurile de-acolo, îţi sînt cel puţin cunoscute. Poate că cele noi vor atîrna mai greu. Vechii tovarăşi de arme, către care se îndrepta din nou călare, se aşteptau să vadă la Henri aceeaşi oarbă îndîrjire care pe ei nu-i părăsise o clipă. În castelul Luvru el a învăţat însă multe. N-ar fi mai bine să lase hotărîrea pe seama destinului, care ar putea să-i închidă drumul întoarcerii ? Şi uite, acum drumul era închis ! Aşadar, înainte !

Mica trupă — zece seniori cu Roquelaure, d'Aubigné şi d'Armagnac — tocmai ieşea dintr-o cîrciumă, pe care o luminau argaţii. Şi cum se apropiau pe rînd, Henri şopti tainic fiecăruia :

— Printre voi se află doi trădători. Fii atent cui am să-i pun mîna pe umăr !

O apăsă mai întîi pe umărul domnului d'Espalungue şi rosti :

— Am uitat să-mi iau rămas bun de la regina de Navarra. Întoarce-te şi spune-i că nimeni din cei ce-mi sînt credincioşi nu va avea a se căi.

Făcu acelaşi lucru cu al doilea spion, pe care-l trimise la regele Franţei.

— Îi pot sluji mai bine în libertate — acestea erau vorbele pe care trebuia să le transmită cel de al doilea.

Văzînd descoperită felonia lor, amîndoi se aruncară pe cai. Ceilalți seniori nu-și putură stăpîni însă neliniștea.

— Gîndiți-vă, sire ! Acești oameni primejdioși îi vor atîța pe țărani împotrivă-ne. Nu putem fi siguri, cîtă vreme vor bate drumurile. Trebuie să moară !

Ținîndu-și calul de căpăstru, Henri le răspunse, însă, așa de voios de parcă ar fi fost la vînătoare ori la jocul cu mingea.

— Nu se mai ucide, rosti el, trîntind sudalma-i preferată, niște vorbe sfinte întoarse în derîdere, apoi strigă : Am văzut destui morți în castelul Luvru !

Și se așează în fruntea alor săi, în timp ce umbrele spionilor se pierdeau departe, în lumina lunii, și numai tropotul cailor și sunetul pămîntului frămîntat mai răsunau încă puternic.

Judecînd situația, hotărîră fără multă vorbă unde să se pună la adăpost ; nu îndreptîndu-se către răsărit, spre hotar, unde cu greu ar fi putut ajunge, ci spre apus, către credincioasele și puternicele orașe ale hughenoților. Drumurile către acestea erau libere pentru toți ; și-l aleseră dar nestingheriți pe cel pe care-l doreau, străbătură pădurea de-a curmezișul și trimiseră înspre cerul albastru, înstelat, fiindcă erau bucuroși, niște rîsete și chiuituri de parcă zăvozii le-ar fi mînat încă din urmă cerbul. Cînd dădeau de un cîmp deschis, îi întrebau chiar pe țărani care, la auzul larmei, săreau din paturi, dacă cerbul nu ieșise cumva din pădure, încît nimeni nu și-ar fi putut închipui că veselii vînători goneau cu moartea în spate. De altfel, și ei abia se mai gîndeau la primejdia ce-i pîndea din partea spionilor. Mai curînd le trecea prin minte cînd unuia, cînd altuia că fapta lor nu făcuse pînă atunci să curgă nici un strop de sînge, măcar că de obicei se vărsa cu dărnicie chiar și în împrejurări în care erau în joc lucruri mult mai neînsemnate. Iar unul, desigur Agrippa, văzu în asta o faptă mare :

— Sire ! Nu se mai ucide ! Începe o eră nouă !

Și se înțelege că n-o spusese spre a linguși. Dar exagera lesne impresiile sale, și cele înălțătoare, și cele din situații asemănătoare cu a lui Iov.

Toată noaptea aceea friguroasă călăriră neîncetat spre Pontoise, iar în zorii zilei de 5 februarie, într-o duminică, trecură cu caii prin vadul rîului — Henri era în frunte însoțit de scutierul său, d'Aubigné. Ceilalți rămaseră înapoi, spre a-l lăsa pe el să fie cel dintîi și a întări astfel însemnătatea întîmplării. Același lucru îl dorea și Agrippa. Cu dîrlogii cailor petrecuți peste brat, pășiră amîndoi o vreme de-a lungul malului Senei și se încălziră, iar Agrippa își rugă stăpînul să recite cu el, în semn de mulțumire, psalmul 21 : „Doamne ! Regele se bucură și cît de mult se veselește el de biruința ce i-ai dat." Și amîndoi îl spuseră într-un glas, învăluiți de ceața acelei dimineți.

Dar iată că acum se îndreaptă către ei nu numai cei cîțiva însoțitori ai lor, ci, pe negîndite, se apropie în galop și o ceată de alți douăzeci de seniori, care fuseseră înștiințați în ascuns, la

Paris ; o dată cu sosirea lor, ceata fugarilor se preschimbă într-un detașament călare, ce nu mai trebuia să înșele vigilența urmăritorilor, ci avea să bată puternic la porțile orașelor, în numele stăpînului său. Printre acești întîi douăzeci se afla un tînăr de șaisprezece ani, care descălecă și căzu în genunchi în fața lui Henri. Dar Henri îl ridică și-l sărută, ca răsplată pentru gîndul limpede și cinstea care i se citeau pe față, o față de băștinaș din nord, de la hotarul cu Normandia. „Asta știe că, venind la mine, intră pe mîini bune !"

— Sărută-mă și tu, Rosny !

Și Rosny, mai tîrziu de Sully, atinse pentru prima oară, cu buzele țuguiate, fața prințului său.

Astfel, aceste destine în devenire s-au adunat pe malul Senei, într-o regiune păduroasă, sub lumina schimbătoare a norilor care nu vor să zăbovească în loc — ca și destinele. Cei de față se mai poartă ca niște egali unul față de celălalt, căci nici chiar regele n-are pînă acum vreun lucru care să le lipsească lor, n-are mai mult decît tinerețea și nou cîștigata libertate. Umbrele cerului se îngrămădesc întunecînd o vreme priveliștea din față, ca și cea din spate. Iar la mijloc, în șuvoiul de lumină, Henri face fiecăruia, pe rînd, semn să se apropie. Rămîne un timp singur cu fiecare dintre ei, îi îmbrățișează, îi bate pe amîndoi umerii sau le strînge brațul. Sînt cei dintîi. Dacă ar fi ghicitor, ar putea citi în fiecare din aceste fețe viitoarea ei însemnătate, ar putea întrevedea dinainte ultima lor căutătură și ar fi tot de atîtea ori zguduit și înspăimîntat. O seamă îl vor părăsi, dar cei mai mulți îl vor întovărăși pînă în ultimul lui ceas. Pe unul va trebui să-l țină cu bani, altul îi va sluji mereu din dragoste, în vreme ce aproape toți ceilalți vor obosi. Căci dușmănia, prietenia, credința și trădarea, toate vor conlucra la opera comună a celor ce-și vor trăi timpul lor împreună.

„Bine-ai venit, domnule de Roquelaure, viitor mareșal al Franței ! Dar tu, prietene Du Bartas, vrei să mori atît de curînd, după una din frumoasele mele bătălii ? Rosny, băiete, dacă noi doi am fi numai soldați, țara asta ar rămîne mică. Sully se pricepe însă de minune la cifre, iar eu simt în inima mea o mare dragoste pentru oameni ; amîndouă aceste lucruri vor face din țara asta cel dintîi dintre regate. Agrippa, dragul meu, eu am să mor înaintea ta, iar tu vei pleca în surghiun, la bătrînețe, din pricina credinței care va fi iar persecutată după ce voi închide ochii." Lumina se revărsa din belșug peste locul unde stăteau, dar nimic din toate acestea nu se vedea.

Se vedeau numai chipuri tinere și netede, strălucind deopotrivă de bucuria de a se afla acolo și de a călări împreună către același țel. Lucru pe care ceata îl și făcu îndată. Iar la prima oprire se burdușiră cu mîncare și-și umplură burțile cu vin, devenind, totuși, mai ușori, mai dornici de a se trece la fapte ; se țineră de pozne, răpiră un senior. La apropierea cetei lor, stăpînul unei moșii, de teamă să nu-i ajungă satul în primejdie,

îi ieşi degrabă în întîmpinare pentru a-i îndupleca să-l oco-lească. Drept căpetenie îl luă pe Roquelaure, care avea mai mult metal lucitor pe el.

— De acord, domnule, satului dumneavoastră nu i se va întîmpla nimic, dar arătaţi-ne drumul spre Chateauneuf !

Luîndu-l cu dînşii, îl împiedicau să răspîndească tot soiul de zvonuri despre ei. Pe drum, seniorul vorbi numai despre Curte, ca să se arate om de lume ; îi ştia pe toţi amanţii doam-nelor, mai ales pe acei ai reginei de Navarra, şi-i înşiră pe rînd soţului ei. Ajungînd la căderea nopţii, în faţa oraşului Chateau-neuf, Frontenac strigă în sus, spre ziduri, către ofiţerul coman-dant :

— Deschideţi stăpînului vostru !

Oraşul ţinea de un domeniu al regelui Navarrei. Auzind po-runca, seniorul din partea locului încremeni de spaimă, şi d'Aubigné izbuti numai cu mare greutate să-l convingă să se pună la adăpost, apucînd pe o potecă ce nu ducea nicăieri.

— Iar timp de trei zile binevoiţi a nu vă arăta pe acasă !

La Chateauneuf înnoptară numai, apoi porniră iar, într-o întinsoare, pînă la Alençon, care se afla la mai bine de jumă-tatea drumului dintre Paris şi ocean. Dar aveau pulpe puternice. Iar caii rezistă atîta timp cît simt tăria pulpelor bărbăteşti — de altfel şi Achile şi Carol cel Mare, cu toţi vestiţii lor tovarăşi, tot aşa şi-au străbătut regatele.

PRINŢ DE SÎNGE

La Alençon se pomeniră că încep să sosească seniori după seniori, şi trei zile în şir afluenţa lor uimitoare nu mai conteni ; pînă la urmă se strînseră două sute cincizeci. Fugarii deveniseră între timp nişte cuceritori, cărora oraşele li se închinau şi care erau aşteptaţi cu mult înainte de a ajunge la ele. Zvonul se îm-prăştie ca fulgerul şi nu mai folosea la nimic dacă închideau gura unui nobil ; chiar şi la Paris se ştia tot. Cei care li se ală-turau nu erau numai din speţa joasă a celor dornici să tragă foloase din orice izbîndă ; veneau şi cei binevoitori, şi cei zeloşi, ca să nu mai vorbim de cei îndemnaţi de mînie, şi mai numeroşi decît ceilalţi. Zvonul îi chema din mai multe provincii, căci Alençon se află între Normandia şi Maine. Ba îi atrăgea chiar şi de mai departe ; o seamă dintre noii aderenţi veneau de la Curte. Dar de oriunde ar fi venit şi orice i-ar fi îndemnat, Henri îi primea pe toţi.

Faptul acesta îi revolta însă pe cei dintîi, care voiau să fie numai ei primii, şi mai cu seamă pe vechii prieteni.

— Sire ! Nu mai merge aşa. Printre noii-veniţi sînt ucigaşi din noaptea Sfîntului Bartolomeu. Nu vedeţi, sire, că pe fruntea lor e înscrisă trădarea ? Numai Iuda mai lipseşte !

Dar şi el veni. Ia te uită, Fervaques !

Moşia fiului nu mai era acum zălogită, ci, prin adaosuri, mărită, aşa încît Fervaques îşi spusese : „A venit vremea să încasez preţul pentru vechea făgăduinţă de credinţă către Navarra. Cu regele Franţei sînt chit ; iar cel al Navarrei mi-e dator o grămadă de bani şi trece drept o stea ce se ridică." Zis şi făcut ; Fervaques cel înalt de stat şi atît de ţeapăn căzu în genunchi în faţa lui Henri, de trosniră toate scîndurile din sală.

Henri nu-şi refuză plăcerea de a face cu ochiul alor săi.

— E un om de aur, i se ştie preţul ! rosti el.

Omul cel integru nu auzi, însă, aceste vorbe, şi lăsă pe seama partenerului său mai tînăr să aranjeze lucrurile. Iar Henri se hotărî şi depuse o sărutare pe ciocul cărunt.

De aici încolo, ceata nu mai înaintă cu atîta grabă. Şi creştea neîncetat, atît pe drum, cît şi în locurile unde poposeau cîte o zi, două. După al patrulea popas însă, regele Navarrei şi Curtea lui zăboviră mai multă vreme în oraşul Saumur, dat fiind că acum se simţeau în siguranţă, atît pentru prezent, cît şi pentru viitor. Oraşul Saumur se află în Anjou. Încă o zi de drum şi ar fi ajuns în Santonge, unde se înalţă fortăreaţa La Rochelle, care se dovedise de necucerit, fiind aşezată între pămînt şi ocean. Henri nu se îndrepta însă deocamdată într-acolo, deoarece se temea de judecata vitejilor şi neînduplecaţilor protestanţi. Abia se regăsise pe el însuşi după o şovăială de neînţeles, apoi peste jumătate din însoţitorii săi erau catolici ! Mai mult, chiar şi el era catolic, şi rămase astfel timp de trei luni, cît zăbovi la Saumur, cu toate că pastorii îl aşteptau la predică. Nu se duse, însă, nici la predică, nici la liturghie. Şi pilda lui fu urmată de nobili, aşa încît de paşti numai doi dintre ei se spovediră. Curtea din Saumur „nu avea religie" ; era o ciudăţenie, la drept vorbind, înfricoşătoare.

„Dar n-are a face, sosesc totuşi mereu ! îşi spunea Henri. Dau năvală la mine din ce în ce mai mulţi, umplu oraşul şi fac tabără în faţa porţilor. Le e totuna dacă-s hughenot ori catolic. Sînt prinţ de sînge şi chemat să restabilesc pacea şi unitatea acestui regat. Iar mie îmi pasă prea puţin ce gîndesc dînşii ; numai să mă recunoască. Şi asta nu-i de fel uşor, trebuie s-o admit. Eu vin la urmă de tot, după ce *Monsieur* şi vărul meu Condé, fiecare pe socoteala lui, au răscolit ţara şi au semănat mare nelinişte. Cu atît mai rău, înseamnă că nu trebuie să fac nazuri, şi nimeni n-are să plece de la mine fără să fi tras vreun folos, chiar de-ar fi atîrnat mai înainte într-o spînzurătoare !" Aşa gîndea Henri şi aduna partizani, pentru a nu fi singur şi silit să stea deoparte dacă cumva Curtea Franţei ar trata cu răsculaţii. „Aşa ceva nu sînt ! Alţii pot să fie ce vor, eu nu sînt un răsculat", spunea Henri tuturora şi — considerînd lucrurile într-un anume fel — o şi credea cu adevărat. Căci se socotea mai degrabă a fi un stîlp al regatului, care nici n-avea poate un altul.

Monsieur, fratele regelui, voia pentru el provincii ca zestre personală. Condé ar fi vrut să le dăruiască unui prinț german de aceeași credință. Henri îi lămuri printr-un trimis : ca prinț de sînge, tot gîndul lui e la gloria coroanei franceze, nu dorește nimic pentru el însuși și se împotrivește la ceea ce cere *Monsieur*. Iar decît să dea pe mîna lui Johann Kasimir de Bavaria cele trei episcopate și să dezmembreze astfel regatul, Henri ar fi mai degrabă în stare... Ce anume ? Domnul de Ségur primise ordin s-o spună pe șleau, căci altfel de bună seamă ar fi trecut-o sub tăcere. Condé avu un acces de mînie oarbă — mînia lui din noaptea Sfîntului Bartolomeu, cînd jurase că mai bine moare decît să-și schimbe religia ; ceea ce nu-l împiedicase, totuși, să devină catolic cu șaptesprezece zile înaintea lui Henri.

— Stăpînul meu, zise trimisul, ar fi mai degrabă în stare să renunțe la urmărirea și pedepsirea celor ce-au pus la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu decît să rabde ca regatul să fie dezmembrat. Condé nu putu decît să scoată un răcnet, atît de noi erau aceste vorbe.

Desigur că și cei din La Rochelle trebuie să se fi mîniat, prin urmare Henri mai rămase, spre binele lui, la o depărtare de cel puțin o zi de drum. Cel dintîi răspuns la asemenea vorbe îndrăznețe este, firește : „Uitucul ! Nerecunoscătorul ! Pentru cine au căzut atunci jertfele nopții Sfîntului Bartolomeu ? Maiestatea-voastră v-ați dus la nuntă, iar pe ai noștri i-ați tîrît la măcel ! Și acum morții noștri să rămînă nerăzbunați, pentru ca stăpînul să se poată tîrgui pentru țară, de pe o poziție mai bună, cu ucigașii noștri ? Declarați-vă de partea dreptei credințe ! Pentru că altfel și noi vom uita cine v-a fost mamă !" Așa vorbeau vitejii și neînduplecații protestanți, și glasul lor străbătu destul de departe. Henri îl auzi la Curtea lui improvizată, cea „fără religie". Trebuia să fie conducătorul protestanților ; acum era însă altcineva, vărul său Condé, care i-a luat-o înainte. Zelos, pripit, Condé nu vede mai departe de războiul dintre partide. „În el aveți voi încredere, oameni buni ai dreptei credințe ? Păi ăsta trăiește încă în vremea domnului amiral. El nu înțelege că împărțirea regatului din pricina religiei înseamnă, la urma urmei, același lucru cu sfîșierea lui în folos propriu, cum face zăbăucul ; ce mult aduc unul cu altul, vărul Condé și omul cu două nasuri, nici unul dintre ei nu va înfăptui ceva și amîndoi vin în clipe nepotrivite. Ar fi trebuit să rămînă unde erau. Dar cel mai grăbit e tocmai cel ce n-are nici o misiune."

Așa vedea Henri lucrurile, în timp ce continua de zor să primească noi aderenți, pentru ca prin numărul lor să înspăimînte Curtea Franței, pînă cînd îi vor veni propuneri de acolo ; iar dacă cu vărul Condé, fostul lui prieten, nu putea ajunge la înțelegere, întreținea în schimb legături cu fortăreața La Rochelle. Fiindcă era nevoie ca oamenii de acolo să afle cine-i el : prietenul lor, ca odinioară, dar și prinț de sînge ! Ei îi cerură

însă din nou să meargă la predică, altfel nu se va bucura de sprijinul hughenoților. Căci vărul Condé îl înfățișase pe Henri ca pe o oaie rătăcită. Alungat din comunitatea protestanților, el n-ar mai fi reprezentat nici o primejdie pentru vărul său ; așadar Condé se arătă a fi și răutăcios, după ce că era prost.

Dar nici de cealaltă parte lucrurile nu stăteau mai bine ; Curtea Franței încheie pace cu *Monsieur*, drept care omul cu două nasuri umflă cîteva provincii, prebende și pensiuni. Regelui Navarrei nu i se oferi altceva decît a fi, în numele maiestății-sale, guvernator în Guyenne, ceea ce nu însemna de altfel decît recunoașterea vechiului său titlu. Și încă trebuia să fie mulțumit, pentru că altminteri n-ar fi avut nimic. Nici partidă, nici ținuturi și mai cu seamă bani. Astfel recunoștea, însă, împărțirea regatului — provizorie, cum se încredință singur. Dar ce-l putea mîngîia asta, cînd trebuia să plece către sud, ca un împărătuș, și să stea departe de treburile importante de stat fără să știe măcar pentru cît timp. Cui i-ar fi trecut prin minte că pentru zece ani ? Atîta vreme i-ar fi părut o veșnicie unui tînăr de douăzeci și trei de ani.

„Se cere răbdare, și cu asta m-am deprins în castelul Luvru. Amînare, cedare, renunțare aparentă, dar în adîncul sufletului păstrînd neîncetat un singur gînd — școala asta am făcut-o, nimeni nu mă întrece. Domnilor din La Rochelle, vă trebuie neapărat un cap al partidei care să meargă la predică ? Ei bine, mă duc, mă duc. Cine împarte regatul poate tot așa de bine despărți între ele și religiile ; amîndouă aceste lucruri mi-s la fel de nesuferite, dar îndărătnicia voastră mă silește să le fac. Uitați-vă la seniorii mei catolici, sînt mult mai cumpătați. De altminteri nici n-ar putea să mă părăsească, se au prea rău cu Curtea. Și vor rămîne pe lîngă mine chiar dacă n-am să mă mai duc la liturghie. La predică mă duc însă doar ca să vă am de partea mea, pentru că sînteți îndărătnici. Dar mai tîrziu n-are să vă meargă prea bine cu mine. Nu-mi plac căpățînoșii, cu toate că printre dînșii se află oamenii cei mai virtuoși, și pe cine oare aș putea iubi mai din adîncul sufletului ? Se întîmplă însă ca unii să se arate virtuoși, și cînd colo să fie proști și răi, din care pricină mă și am acum în mare dușmănie cu vărul meu Condé. Și-a rînduit piesele gata de luptă, dar am să-l fac mat dintr-o mutare. Mă duc la predică !"

„Dacă ați ști, oameni buni, își spunea Henri în vreme ce se gîndea îndelung și temeinic la întoarcerea lui în sînul bisericii reformate, dacă ați ști că în fond nu contează decît o anumită realitate, voința și norocul." În sinea lui se gîndea la faptul că e prinț de sînge, dar asta nu o mărturisi nimănui : căci și mîndria poate lua uneori forma unei viclenii ascunse.

Pe sora sa Catherine o pofti să vină la Niort, un oraș aflat la hotarul dintre provinciile Poitou și Saintonge, foarte aproape de Meca hughenoților, unde avea să intre abia după ce va fi

reprimit, pentru ca reîntoarcerea să nu fie însoțită de un simțământ de rușine. Așadar, la 13 iunie, în orașul Niort, renegă solemn credința catolică. Drept mărturie vie o avea lîngă dînsul pe prințesa de Bourbon, sora sa, o protestantă credincioasă în cele mai grele timpuri. Iar la 28 ale lunii intră în La Rochelle. Acum nu mai avea de ce să plece fruntea, iar clopotele băturâ și pentru dînsul, ca odinioară pentru preaiubita-i mamă, regina Jeanne, căreia La Rochelle îi fusese totdeauna fortăreață și loc de refugiu. E adevărat că el însuși asediase orașul cu o armată catolică ; unii își aduceau aminte de asta și, cînd trecea prin dreptul lor, tăceau și își făceau semn cu pumnii strînși. Lui Henri nu-i scăpa nimic. Dar se cere răbdare. La zece ani însă nimeni nu s-ar fi putut gîndi ; ar fi părut o veșnicie.

Îl întovărășiră și seniori catolici — îi luase într-adins cu el între acele ziduri. Mai am în țară și pe alții, nu numai pe voi. Ei nu sînt legați de nici o religie, ci numai de mine și de regat, care odată și odată vom fi una.

N-o spuse însă nimănui, doar o singură dată îndreptă în această direcție discuția, și anume cu un senior din Périgord, care îl însoțise de altfel într-o zi demult pe țărmul mării și îi fusese tovarăș de băuturâ, într-o casă dărăpănată. Cînd domnul Michel de Montaigne se înfățișă împreună cu o ceată întreagă de curteni, Henri se purtă în prezența celorlalți de parcă nu l-ar fi cunoscut prea bine ; nu i se adresă, ci zîmbi doar ciudat privind pe lîngă el, iar domnul Michel zîmbi de asemenea, la fel de discret. Dar îndată ce-i stătu în putință, Henri îi concedie pe curteni ; la un semn al lui rămase numai domnul Michel de Montaigne.

În sala răcoroasă, singur cu seniorul acela, Henri îl îmbrățișă, îl luă de mînă și-l duse la masă, pe care puse o cană și două pahare. Sărmanul senior îi ținu curajos hangul, deși nu-l putea aștepta nimic bun de pe urma băuturii. Căci, de cînd nu se mai văzuseră, suferea de pietre la rinichi. Pe atunci bătrînețea numai presimțită îl mîhnise ca o realitate ; acum o cunoștea de-a binelea. Începuse să meargă pe la băi — și va continua să se ducă pînă aproape de sfîrșit. De aceea i-ar fi plăcut să discute despre diferitele izvoare tămăduitoare, despre locurile unde se află și felul cum obișnuiesc să le folosească unele națiuni, căci italienii preferă să bea apele, iar germanii să se scalde în ele. Cu acest prilej făcuse și două descoperiri însemnate, amîndouă cunoscute antichității, dar uitate cu vremea. Prima, că omul care nu se spală trăiește sub o crustă de murdărie, cu porii astupați. Și a doua, că încălcarea legilor naturii este exploatată de o clasă de oameni în folosul ei. Bolnavul de rinichi ar fi putut vorbi ceasuri întregi despre tagma doctorilor, luîndu-i ca martori pe împăratul Adrian, pe filozoful Diogene și pe mulți alții. Renunță însă la toate acestea și izbuti ca în tot timpul convorbirii să uite cu adevărat de necazurile sale.

Henri îl întrebă cu ce gînd venise, şi seniorul uită cu totul de băile lui. Răspunse că voise să vadă ciudata noutate a unei Curţi fără religie. Henri făcu observaţia că mai degrabă s-ar putea vorbi de o Curte cu două religii, la care domnul Michel de Montaigne îi răspunse zimbind uşor că e acelaşi lucru. Din două religii numai una poate fi adevărată, şi prin urmare numai aceea trebuie urmată. Cine mai îngăduie şi o alta, falsă, înseamnă că nu face nici o deosebire între ele şi că se poate lipsi de amîndouă.

— Ce ştiu eu ? murmură Henri.

Căci aceste vorbe îi rămăseseră mereu proaspete în minte de la prima lor convorbire, şi acum i se părură foarte potrivite. Tovarăşul său nu-l contrazise ; clătină doar din cap şi sublinie că ele trebuie spuse în faţa celui-de-sus. Noi nu putem şti ceea ce ştie dumnezeu. Şi cu atît mai puţin este menirea noastră, aci pe pămînt, să ştim totul, cu siguranţă ; cele mai multe lucruri le putem înţelege aici prin cumpătare şi îndoială.

— Mie îmi plac naturile egale, mijlocii. Lipsa de măsură, chiar în bine, îmi face aproape scîrbă, în orice caz îmi ia graiul, nici nu o pot califica.

Ar fi vrut să citeze pe Platon, dar Henri, înflăcărat, îşi arătă bucuria că seniorul se înţelege cel puţin cu dînsul. Îi propuse apoi să golească paharele pentru buna lor vecinătate, acasă, în sud. Ceea ce seniorul şi făcu, fără a lua în seamă pietrele de la rinichi. Cu cugetul mai liber, mulţumită vinului, şi cu obrajii înăpăiaţi, se lăsă în voia unei depline sinceriţăţi. Vedea limpede ceea ce îl îndemna la acţiune pe tînărul din faţa lui şi i-o spuse : duşmăniile lui, înfrîngerile, deznădăjduita lui şovăială între cele două religii, primejdia de a nu se alege cu nimic, de a rămîne singur şi chiar dezrădăcinat. Numai un destin deosebit poate aduce cu el asemenea încercări, şi tocmai de aceea şi venise Montaigne într-acolo, după cum se vădi.

Voia să vadă dacă un spirit cumpătat, înclinat spre îndoială se poate apăra cu sorţi de izbîndă de orgia lipsei de raţiune care-l asaltează din toate părţile. Căci în aceasta se risipeşte fără contenire natura omenească, după cum ne învaţă istoria şi o adeveresc vechii scriitori. Orbi care se pricep numai să facă zarvă şi nu ştiu nimic, aşa se înfăţişează de regulă neamul omenesc. De aceea prearar muritor căruia stăpînul cerurilor i-a dăruit un suflet sănătos trebuie să şi-l ferească, în primul rînd, cu viclenie de bolnavii violenţi ; altfel nu ajunge departe. Cea mai mare parte a timpului omenirea a fost ocupată cu răbufnirile bolilor ei sufleteşti şi aşa se va întîmpla şi de aici înainte. Şi asta-i încă un noroc, căci suferinţele sufleteşti care se descarcă în asemenea prilejuri sînt totuşi cele mai uşoare, *omnia vitia in aperto leviora sunt* [1].

[1] Toate viciile sînt mai uşoare cînd se află la vedere (lat.).

După aceea rosti și el un toast. Fusese la Paris și văzuse acolo Liga. Îl rugă așadar pe Henri să golească un pahar în cinstea acestei răbufniri fericite a unei grave boli sufletești. Apoi vorbi cu atîta tărie și liniște de parcă el ar fi fost luptătorul împotriva Ligii și aurului ei spaniol, cel care cu răbdare aduna aderenți, moștenitorul regatului.

— Liga va atinge un punct culminant, va intra în declin, iar după aceea va veni vremea maiestății-voastre, sire. Să nu ne întrebăm însă cît veți mai avea de așteptat și dacă obișnuita nebunie nu se va năpusti din nou asupră-vă. Să nu ne pese de așa ceva. Nu încape îndoială că voi apuca să-mi văd încoronat regele.

Dar în clipa aceea începură să-l încerce suferințele sale trupești. Apoi, după anumite semne pe care le observă la cel căruia i se adresa, înțelese că vorbise destul, așa că se ridică.

Henri era însă puternic tulburat de propria lui conștiință, în care vorbele seniorului loviseră ca într-un metal sunător. Și rosti :

— Așa e, prietene ! Sînt prinț de sînge. După care străbătu sala cu pași mari și rosti iar : Și pentru că sînt prinț de sînge, am s-o iau înaintea tuturora. E dreptul și datoria mea.

Montaigne îl urmări cu privirea. Ar fi vrut poate să cuteze a aminti despre sufletul bolnav și sufletul sănătos al oamenilor și timpurilor. Dar se mulțumi să clatine din cap și să spună :

— Asta e și părerea mea.

Căci avu impresia, care deveni din ce în ce mai puternică, de altfel, că vorbiseră în cor ; alte note, dar o armonie. Se înclină spre a se retrage și adăugă ca încheiere :

— Ca dovadă e destul să te gîndești la un nume care explică ceea ce niciodată n-ar putea fi explicat. Un artist florentin, a cărui operă am lăudat-o, a socotit că trebuie să se dezvinovățească față de mine pentru că a făurit-o, și a spus că n-ar fi putut face nimic dacă nu s-ar fi bucurat de privilegiul de a se trage din contele de Canossa. I se spune Michelangelo.

Grăbindu-se către prietenul care se îndepărta, Henri îl îmbrățișă și-i șopti la ureche :

— Eu n-am făurit încă opere. Dar pot să le făuresc.

MORALITÉ

Le grand danger du penseur est d'en savoir trop, et du prisonnier d'hésiter trop longtemps. Voilà ce captif de luxe, qui a des loisirs et des femmes, retenu par ses plaisirs en même temps que par les amusements désabusés de son esprit. Cependant il voit des fanatiques cupides entamer la moelle même d'un royaume que plus tard il devra redresser. Heureusement qu'il lui reste des amis pour l'admonester, une soeur pour le gifler à

temps, et que même un spectre le relance afin de lui rappeler son devoir. Au fond il n'en faut pas tant, et son jour venu de lui même il prendra son essor. C'est sa belle santé morale qui lui donne l'avantage sur tous les immodérés de son époque. Comme un certain gentilhomme de ses amis, *l'immodération dans la poursuite du bien même, si elle ne l'offense, elle l'étonne et le met en peine de la baptiser*. Par contre, il possède le mot propre par quoi il signale et ses qualités et ses droits. En appuyant sur son titre de *prince du sang* c'est en réalité sur les prérogatives de sa personnalité morale qu'il insiste. [1]

[1] Marea primejdie care-l pîndeşte pe un gînditor este să ştie prea multe, iar pentru un prizonier, să şovăie prea îndelung. Priviţi pe acest captiv de neam mare, bucurîndu-se de femei şi de răgaz, oprit în loc de plăcerile şi în acelaşi timp de jocurile nerodnice ale cugetului său. Vede însă şi cum nesăţioasa lăcomie a unor fanatici suge măduva unui regat, pe care mai tîrziu el va trebui să-l pună în picioare. Şi din fericire, mai are prieteni care să-l certe, o soră care să-l pălmuiască la vreme şi chiar o stafie îl scutură bine ca să-i bage minţile în cap şi să-i amintească de datoria lui. La drept vorbind nici nu era nevoie de atîtea sforţări, căci, cînd va veni vremea, singur îşi va lua avînt. Deplina-i sănătate morală îl ridică deasupra deşucheaţilor timpului său. Ca şi pe un anume gentilom ce se număra printre prietenii săi, *„necumpătarea în urmărirea chiar a binelui, dacă nu-l supără, îl face totuşi să se mire şi să nu-i poată găsi un nume potrivit"*. Dimpotrivă, a găsit cuvîntul potrivit ca să definească rangul şi drepturile sale. Sprijinindu-se pe titlul de „prinţ de sînge", la drept vorbind se reazemă pe prerogativele personalităţii lui morale.

VII

OSTENELILE VIEȚII

„MICA MEA LUPTĂ"

Nérac e un oraș de cîmpie, deasupra lui filfîie în zbor păsări, pe dinaintea porților trec tropăind berbeci, iar de jur împrejur se întind ogoare netede, foarte roditoare ; nimic nu s-a schimbat de o mie de ani. Oamenii ciocănesc lemnul și pielea, taie piatra sau carnea, ori pescuiesc în Basia cea verzuie. Ori de cîte ori, însă, călăreți înarmați răscolesc pulberea drumului, avutul mișcător e pus repede la adăpost, iar oamenii îi întîmpină cu mîinile goale, în nădejdea că vor fi cruțați. Căci nu se pot băzui pe ziduri ori pe șanțuri și nici pe seniori, fie că, după împrejurări, au puterea catolicii sau hughenoții. Cei dintîi călăreți care se apropie ii pot tăia ori alunga. Orășeanul n-are scăpare decît dacă se supune oricui, și așa și face. În Nérac unii merg la liturghie, alții la predică și, după cum e religia noului cuceritor, mărturisesc și ei că țin de o biserică sau de cealaltă.

Cînd își dobîndi în sfîrșit libertatea, tînărul rege al Navarrei se feri să intre în capitală, fiindcă la Pau, datorită zelului drept-credincios al mamei sale, regina Jeanne, protestantismul devenise intolerant. Socoti nimerit să se așeze împreună cu Curtea sa la Nérac. Orașul acesta rustic se afla în comitatul Albret, veche posesiune a strămoșilor din partea mamei, aproape în mijlocul provinciei pe care o avea de administrat. Din provincie făceau parte regatul său și regiunea Guyenne, a cărei capitală era Bordeaux. Regatul său cuprindea ca și odinioară ținuturile Albret, Armagnac, Béarn, Bigorre și Navarra. În timp ce Henri se afla la Luvru, gentilomii săi și hughenoții biruiseră atît pe bătrînul Montluc, care năvălise asupra lor din ordinul regelui Franței, cît și cetele spaniole venite de peste munți. Căci țara noului guvernator, care e și rege, se întinde de-a lungul Pirineilor și coastei oceanului, pînă acolo unde Gironde se varsă în Atlantic. Așadar se află în sud-vest.

Aerul libertății amețește ca vinul băut în bătaia vîntului și a soarelui. Pîinea libertății e dulce chiar cînd e uscată. Să poți călări prin țară după ce ai fost multă vreme prizonier ! Să te întorci doar cînd și cînd acasă și să fii pretutindeni la tine ! Fără paznici și spioni, doar cu prieteni. Numai așa simți că

trăiești, de aceea prizonierului orice rîndășoaică îi pare mai frumoasă decît i-a părut vreodată prințesa. Ce-i drept, însă, nu arătați prea bine, cinstiți compatrioți. Ați decăzut mult cît am lipsit dintre voi. Știm, de vină sînt Montluc, spaniolii și cele două religii. Cine poate răbda zelul bigoților și necontenita primejduire a vieții ? Am avea și noi cîte ceva de spus despre asta. Nu de puține ori vă părăseați ogoarele pustiite și casele arse, cum sînt se pare vreo patru mii pe întinsul provinciei. Și pînă la urmă ați devenit la rîndul vostru tîlhari și vă înțeleg. Dar acum vreau să se sfîrșească o dată cu toate astea și să domnească pacea.

Era încredințat că, de vreme ce pornește pe un drum nou, toate se vor înnoi. E atît de ușor să fii senin și răbdător ! Dar orășelele au devenit îndărătnice și nesimțitoare din pricina încercărilor prin care au trecut și ridică punțile cînd se apropie de ele. „Turenne, ai glas puternic, strigă-le că guvernatorul iartă toate cele întîmplate și că plătim tot ce luăm. Nu vor ? Spune-le să fie înțelegători. Dacă intrăm cu forța, începe jaful. Rosny abia așteaptă. Că așa-i obiceiul, întotdeauna s-a făcut la fel."

Și se întîmplau cu adevărat niscai jafuri, niscai violuri și spînzurări, după bunul și vechiul obicei. Micul și răutăciosul oraș trebuia doar să vadă că nu e de glumit cu noul stăpîn. Apoi era lăsat acolo un căpitan și cîțiva soldați, iar puterea regală se mai întindea pe cîteva leghe. Prințul de sînge o apăra călărind de colo pînă colo. O dată spuse ca într-o doară unui prieten, lui d'Aubigné, altă dată chiar tinerelului Rosny : „Te iau în sfatul meu de taină". Iar cînd, într-o bună zi, sosi și Mornay, acesta voi ca sfatul cel de taină al prințului să se întrunească cu adevărat în castelul din Nérac : căci du Plessis-Mornay era bărbat de stat și diplomat. Dar la început nu se adunau decît rareori. Odată, cînd se întorcea spre casă, prințul auzi că niște negustători fuseseră jefuiți la drumul mare. La galop într-acolo ! Cel ce-și recapătă avutul plătește bucuros darea — spre deosebire de țăran, care nu-și dezgroapă bănuții nici dacă i-ar aprinde hoții casa. Totuși îi rămîne credincios guvernatorului, care i-a scăpat viața, iar fiicelor sale cinstea. Iar acestea primeau cu drag pe cîte unul dintre tinerii seniori ; de cele mai multe ori venea chiar guvernatorul. Tatăl n-avea decît s-o știe ori nu. În acest fel, Henri făptui pe plan mic ceea ce era începutul unui lucru mare, străduindu-se, înainte de toate să asigure liniștea, hrana și grabnica repopulare a provinciei.

Cerul era luminos, aerul străveziu și serile nespus de blînde cînd guvernatorul și sfetnicii săi, mai bine-zis ostașii săi, porneau călări, după ce-și sfîrșeau treburile, spre zările trandafirii, încotro vedeau cu ochii. Aceasta e adevărata fericire ; să nu știi dinainte unde ai să mănînci și cu cine ai să dormi. La Luvru totul se petrecea sub priviri bănuitoare și în anticamere nu mai

conteneau șușotelile. Cu atît mai mult îi plăcea acum tovărășia oamenilor sărmani care de multe ori nici nu-l cunoșteau ; căci pieptarul ripsat din catifea roasă nu-i dădea o înfățișare falnică; începuse a lăsa să-i crească barba și purta o pălărie de pîslă. Nu avea bani la dînsul, și ei nu-i cereau nimic pentru ciorba de varză cu carne de gîscă, pe care o numeau „garbure", nici pentru vinul roșu, pe care-l scoteau din butoi ; mai apoi le trimitea însă bani prin Camera de conturi din Pau. Oamenii sărmani îi erau mai apropiați chiar prin firea lui decît bogații ; dar nu căuta să afle de ce anume, de altfel doar cu greu și-ar fi putut da seama. Să fi fost oare pentru că miroseau a oameni sănătoși, nu ca regele Franței și favoriții lui ? Cînd ședeau laolaltă, straiele îi erau tot atît de pătrunse de nădușeală ca și ale lor. Sau poate din pricina felului lor de a vorbi fără ocol, a poreclelor pe care le dădeau tuturora ? Căci și lui îi veneau pe buze tot soiul de porecle în locul numelor, chiar atunci cînd era vorba de cei mai onorabili slujitori ai săi. Oamenii sărmani se veselesc ușor, ca și el.

Și apoi își dădea seama că nici nu-i era îngăduit să se poarte altfel. Într-o țară cu patru mii de case arse și o populație sălbăticită nu poți să faci pe stăpînul care ține toată lumea la distanță. Fusese unul așa pe acolo ; se pare că nu era de felul lui aspru, crud ori zgîrcit, ci numai înfumurat, neîngăduit de fudul cu oamenii de rînd, de aceea l-au și ucis. Henri știa acest lucru, nu degeaba purta pantaloni ponosiți. Destul că i se vedeau mușchii puternici ! În afară de asta răspîndi singur zvonul că de două lucruri nu era în stare : să fie serios și să citească. Seriozitatea este pentru omul de rînd aproape un semn de îngîmfare ; iar cine citește se arată a fi străin de acele meleaguri și poate să-și ia tălpășița, ceea ce și făceau nobilii de cele mai multe ori. Dar nu și Henri. El locuia la țară și nu avea numai castele, ci și o moară, pe care o gospodărea ca oricare morar ; de altfel i se și spunea „morarul din Barbaste", deși nimeni nu se întreba cît de des dădea pe la moară, și ce anume făcea acolo. Poporul nu iscodește prea mult măcar că nu se încrede în cărturari, adesea îi e de-ajuns o vorbă, nu caută să vadă ce se ascunde sub ea.

Un rege, un rege adevărat e plin de taine, dar n-ar mai fi așa dacă ar purta straie scumpe : căci cu adevărat rege e atunci cînd nu-l recunoști, cînd are o înfățișare de om sărman. Și, de îndată ce prinzi de veste că e el, îți stă inima în loc. O dată, la vînătoare, rătăcindu-se de suită, zări la umbra unui pom un țăran :

— Ce faci aici ?

— Ce să fac, vreau să-l văd pe rege.

— Atunci scoală-te și suie la spatele meu ! Călărim într-acolo și te uiți la el cît poftești.

Țăranul se sui într-adevăr pe cal și pe drum întrebă cum îl va recunoaște pe rege.

— Păi ia seama la cel care va rămîne cu pălăria pe cap cînd s-or descoperi ceilalți.

Și-i ajunse din urmă pe tovarășii de vînătoare, care își scoaseră pălăria.

— Ei, îl întrebă atunci Henri pe țăran, care-i regele ?

Omul îi răspunse cu șiretenie țărănească :

— Ori domnia-ta, ori eu, stăpîne, că numai noi doi am rămas cu pălăriile pe cap !

Îndărătul acestor vorbe se ascundea deopotrivă teamă și admirație. De vreme ce regele îl păcălise, țăranul își îngăduise la rîndul lui, păstrînd măsura cuvenită, să glumească cu regele. De unde regele trase o învățătură. Omul de rînd a rămas, din întîmplare, cu pălăria pe cap, o dată cu el ; stă pe cal în spatele lui, dar nu trebuie să uite nici de admirație, nici de teamă. Și așa, de fiecare dată întîmplările încep cu o zburdălnicie și se sfîrșesc cu o învățătură.

Într-un rînd plecase bucuros foarte către orașul Bayonne, unde fusese poftit la masă. Cînd ajunse acolo, masa era pusă în aer liber și trebui să mănînce înconjurat de norod, să-i vorbească și să-i răspundă, dar, oricît de aproape s-ar fi grămădit oamenii să-i miroasă supa sau chiar pieptarul de piele, el trebuia ca, rîzînd și vorbind în dialect, să rămînă totuși rege și învăluit în taină. Izbuti de altfel fără greutate, fiindcă, spre deosebire de minte, inima îi era simplă. Cînd ieșea cu bine dintr-o asemenea întîmplare, se simțea ușor ca după o luptă cîștigată. Iar cît dura riscul uita de primejdie ; vorbea și se dăruia cu toată ființa lui.

Față de oamenii sărmani, cînd se poftea singur la dînșii, se plîngea pînă și de necazurile pe care le avea, cuprins de mînie, dar făcînd și haz, întocmai ca ei. Dacă oamenii îi blestemau slujbașii, care nu le îngăduiau să vîneze în voie, Henri îi lua la vînătoare cu dînsul. În asemenea prilejuri aflau ce zile amare îi făcea locțiitorul său, domnul de Villars, pe care Curtea Franței i-l trimisese pe cap în locul bătrînului Montluc. Acest Villars îl spiona de parcă s-ar mai fi aflat încă la Luvru. Orașul Bordeaux nu deschisese porțile guvernatorului hughenot, și Henri, cum n-avea ce să-i facă, se arăta nepăsător. Numai în casa oamenilor sărmani, la masă, cînd fețele se înfierbîntau, nu-și mai putea înfrîna mînia, și cei din jur vedeau în el un răzvrătit, deopotrivă cu toți cîți se aflau de partea dreptei credințe. Protestantismul, care era arma lor, deveni și a lui. Căci împărtășea credința oamenilor sărmani.

Bande hughenote cutreierau ținutul, dădeau foc, la fel ca și celelalte, de fiecare dată mai întîi bisericilor ; apoi se retrăgeau, iar după trei zile, dacă pînă atunci banii de răscumpărare nu erau adunați și depuși la locul cuvenit, venea rîndul conacului din sat. Seniorul aflat în primejdie dădea fuga la Nérac, dar guvernatorul lipsea cîte o dată de la castel. „Se plimbă prin grădinile sale, de-a lungul Baisei", i se spunea solicitantului.

Asta înseamnă patru mii de paşi, şi încă paşi mari de ai lui. Uită-te bine împrejur, domnule, poate-l vezi! Un pîriiaş şi arbori înalţi, totul de un verde-şters; coroanele copacilor se apleacă unele către altele peste aleea dreaptă ca o aţă, numită Garenne. Un podeţ duce din parcul care ţi se întinde în faţă către straturile cu flori şi către sere. Dar nu te grăbi aşa, domnule, încă nu-ţi arde conacul! Ai putea să treci pe lîngă el, caută-l pe la fîntînile de piatră şi sub fiece umbrar. Poate că regele Navarrei se află într-unul din aceste locuri şi-l citeşte pe Plutarh. Dar pavilionul regesc, ceva mai sus, e păzit. Îl recunoşti după acoperişul roşu, de şindrilă. Se oglindeşte în apă, totul numai roşu şi alb lucitor. Nu încerca să pătrunzi înăuntru, domnule, fereşte-te s-o faci! Dacă guvernatorul e acolo, nimeni nu trebuie să cuteze a întreba cu ce se îndeletniceşte şi cu cine!

În asemenea împrejurări, seniorul înfricoşat părăsea fără zăbavă castelul din Nérac. Şi sufletul lui era cuprins de mînie împotriva guvernatorului hughenot. A treia zi, însă, cînd tîlharii se întorceau, după cum ameninţaseră, cine se năpustea asupră-le, măcar că nu se arătase pînă atunci? Henri dădea poruncă să fie spînzurat conducătorul tîlharilor, ca şi cum n-ar fi fost protestant, iar pe ceilalţi din bandă îi făcea ostaşi de-ai săi. Seara lua masa la conac; seniorul cu toţi ai lui erau prea bucuroşi şi fără întîrziere dădea de veste în împrejurimi, pe la rude şi prieteni, despre salvarea lui de către guvernatorul hughenot. Care, la urma urmei, e cel dintîi printre prinţii de sînge! Şi într-o bună zi va trebui să ţinem seama de dînsul dacă tronul nu va mai avea alt moştenitor; dar pînă atunci mai va. Pînă una-alta, să fie aşa de bun să ne apere satele de propriii lui coreligionari. Pentru că mai întîi de toate e soldat, se pricepe grozav la disciplină şi-i vrăjmaşul bandelor sălbăticite şi al vagabonzilor înarmaţi. Cine nu se înscrie în registrele căpitanilor săi e pedepsit; cine a depus jurămînt şi fuge, poate chiar după ce şi-a luat solda, e osîndit la moarte. În sfîrşit, acum avem iar o pază a iarmaroacelor.

„Merge, merge", îşi spune Henri, care are grijă ca astfel de scrisori şi de vorbe să se răspîndească mereu mai mult. E de mare însemnătate să te bucuri de încredere din partea celor pe care nu-i cunoşti; asta poate schimba mersul lucrurilor. Multe s-ar întîmpla, spre pildă, dacă s-ar statornici părerea că aici, în partea asta a ţării, nu mai există doar o singură şi unică religie! Armata e alcătuită din oameni de amîndouă credinţele, şi Henri se îngrijeşte ca noutatea asta să bată la ochi şi să fie lăudată. La Curtea din Nérac sînt tot atîţia catolici cît şi protestanţi; cei mai mulţi seniori slujesc fără plată, pentru fiinţa şi cauza lui, şi toţi sînt îndatoraţi a păstra între dînşii o pace cinstită — care nu e, însă, respectată chiar totdeauna. Cît priveşte pe rege, un Roquelaure sau un Lavardin îi sînt deopotrivă de apropiaţi ca un Montgomery sau un Lusignan, încît pare a

nici nu mai ști că cei doi din urmă sînt de aceeași credință cu dînsul, iar ceilalți nu.

Henri o știa prea bine, dar avea și curajul, în ciuda conveniențelor și a părerii unanim admise, să spună cu glas tare : „Cel care își face datoria este de aceeași credință cu mine, iar eu sînt de credința celor viteji și buni". Rostea și scria și în scrisori aceste cuvinte, deși ar fi putut deveni pentru el un laț. Trecuse însă prin multe : Luvrul, lungul prizonierat, minciuna, teama de moarte ; se întorcea cu gîndul la măcelul iscat din pricina credinței. Ar fi putut așadar să urască tot ce-i omenesc. Dar, dimpotrivă, el se bizuia numai pe ceea ce-i putea uni pe oameni, adică pe vitejie și bunătate. Căci, se înțelege, Henri își avea părerile lui. Viteji sînt fără îndoială. Chiar în Luvru, cei mai mulți dintre noi au fost viteji. Bunătatea, ce-i drept, se feresc încă destul de mulți să și-o arate. Pentru așa ceva trebuie să fie nu numai viteji, ci și cutezători. Și îi ademenea, fără ca el însuși să-și dea seama cu ce : dregîndu-și bunătatea cu oarecare șiretenie. Căci blîndețea și toleranța nu mai sînt nesuferite oamenilor atunci cînd se simt păcăliți.

În regat se așezase din nou pacea, dar nici de data aceasta cum trebuie. Era pacea lui *Monsieur*, fratele regelui Franței. De cînd cu pacea aceasta, care-i purta numele, *Monsieur* nu mai avea titlul d'Alençon, ci d'Anjou și se înavuțise cu o rentă de o sută de mii de taleri. Pînă și trupele germane i le plătea regele. *Monsieur*, în ceea ce-l privea, ar fi putut să se liniștească, dar niciodată în viața lui, destul de scurtă de altfel, n-a fost în stare de așa ceva. Plecă deci în Flandra cu gîndul să devină rege al Țărilor-de-Jos și, întinzînd mîna de la tron la tron, să o dobîndească pe aceea a Elisabetei, regina Angliei : o femeie de patruzeci și cinci de ani. Regina cu picioare lungi și italianul ei pirpiriu, cum îi zicea ea omului cu două nasuri, erau o pereche pe seama căreia se rîdea, nu glumă, în toate serile, la Nérac, cînd, sorbind din vin, guvernatorul și „sfatul lui de taină" deslușeau înțelesul veștilor primite. Altminteri, pacea care purta numele lui *Monsieur* nu era bună de nimic. Parizienii nici nu ieșiseră din casă cînd regele oferise un joc de artificii. Liga neobrăzatului de Guise se agita și prea rare erau acum în regat mesele la care cei așezați împrejurul lor să nu fie întrebați ce gîndesc. Întru acestea, regele Franței convocă Statele Generale la castelul său din Blois. Deputații protestanți nici nu se duseră, fiindcă știau prea bine cum poți fi înșelat. Dar regele Navarrei porunci diplomatului său, domnul du Plessis-Mornay, să se pronunțe în scris în favoarea păcii, mai mult chiar, scrise și el personal.

Toți ceilalți aveau o singură grijă, să-și facă rău unii altora, protestanții ca și catolicii. Aceștia din urmă, mai tari, se sprijineau pe forță, cei dintîi pe garantarea imunității lor. Cel mai slab nu trebuie, însă, să ceară cu trufie dreptul lui, ci să propo-

văduiască îngăduință și bunătate ; sub scutul acestor virtuți își va putea apoi ușor spori puterea. Iar virtutea îmbinată cu puterea cucerește mai mulți aderenți decît fiecare dintre ele în parte. Henri se înțelegea cu ambasadorul său în ceea ce privea țelurile lor și urmau același drum. Scrisoarea către Statele Generale Mornay o trimise ca din partea unui catolic bine intenționat, de parcă ar fi fost scrisă de acesta, nu ticluită de bigotul și vicleanul ambasador. La rîndul lui, Henri, în scrisoarea sa, scrise că se ruga lui dumnezeu să-i arate care-i adevărata religie, ca să o slujească pe aceea, iar pe cea netrebnică să o alunge din regat și, dacă s-ar putea, și din lumea întreagă. Din fericire, cel de sus nu-i dădea nici un semn în privința asta, așa încît nu se afla în primejdia de a trebui să predea cetățile sale întărite.

Ceea ce putea să facă, însă, pentru ca războiul civil să nu izbucnească din nou își dădu silința să facă : ieși chiar în întîmpinarea solilor trimiși la dînsul de regele Franței. Aceștia aveau misiunea să-l aducă din nou la religia catolică, lucru ce urma să se săvîrșească între zidurile credinciosului oraș Agen. Unul dintre soli era Villars, cel care nu-l lăsase să intre în Bordeaux, al doilea un episcop din chiar stirpea lui, iar al treilea, și cel mai însemnat, însuși vistiernicul Franței. Henri îi primi mai întîi pe toți odată și apoi pe fiecare în parte. Căci niciodată nu poți ști ce va zice un om fără martori de față, mai ales cînd la mijloc e vorba și de bani. De față cu toți ceilalți, episcopul jeli suferințele prin care trecea poporul, și Henri plînse, spunîndu-și că suferințele poporului erau ale lui, dar nu și ale episcopului : și că tocmai de aceea regatul îi era menit lui și numai lui. Vestea aceasta îi venise chiar de la dumnezeu. Și în aceeași clipă porunci ca oamenii săi să ia cu asalt un oraș. Preabunul Villars își retrăsese de acolo trupele spre a se putea înfățișa în fața guvernatorului cu o puternică escortă. „Mica mea luptă !" se bucură Henri în sinea lui și plînse și cu acest prilej ; dar cine poate deosebi lacrimile de bucurie de celelalte ! „Mica mea luptă !"

Dar nu trecu mult timp și marchizul de Villars se răzbună. Henri juca tocmai „mingea lungă" în curtea castelului său, care era înconjurată din patru laturi de clădiri. Ferestrele ornate, colonadele frumoase de-a lungul fațadelor, larga, impunătoarea scară dublă ce ducea jos spre rîu și grădini, toate acestea fuseseră construite de strămoșii săi cu două sute de ani în urmă. La fiecare din cele patru colțuri, aceste minunății erau străjuite de un turn. Dar și paznicii turnurilor pot citeodată să-și mai petreacă vremea cu cîte o fetișcană, și atunci dușmanul se furișează, de la un tufiș la altul, se ferește pe lîngă o casă pînă ajunge la alta. Henri bate mingea lungă de piele în curtea înconjurată de ziduri. Dacă s-ar afla la masă, e în zidul sălii de mîncare o firidă strîmtă unde stă pitulat pîndarul și scrutează împrejurimile spre a vesti orice ar putea da de bănuit. Căci mă-

surile de prevedere nu trebuie niciclnd uitate ; de data asta e prea tîrziu însă. Se aud ţipete, duşmanul a ţîşnit de după cea de a patra latură a zidului, a şi apucat pe cineva de beregată. Jucătorii n-au armele la ei. În timp ce prietenii săi o iau la fugă pe treptele terasei, Henri se face nevăzut în casă, şi oricît îl va căuta vrăjmaşul nu va putea da de dînsul.

CASTELUL DE LA GRANGE

Se depărtă pe sub picioarele celor ce-l căutau, pe sub oraş şi apoi pe sub ogoare. Drumul subpămîntean, prin care bîjbîi, era vechi, şi dintre toţi muritorii numai de el cunoscut. Găsi scăpărătoarea, lampa, şi la lumina ei slabă ocoli gropile şi surpăturile. De data asta drumul îi păru mai puţin lung ca altădată, căci se gîndea la dezamăgirea vrăjmaşului. Oricum, aerul devenea tot mai înăbuşitor ; în schimb, la capătul tunelului, îl aşteptau nişte braţe iubitoare — şi cînd te gîndeşti în ce mîini era cît pe-aci să cadă ! În sfîrşit, din nou scări. Stinse flăcăruia şi ridică chepengul gropii.

— Bagă de seamă ! se auzi strigînd un glas de femeie. Bagă de seamă ! Porumbeii mei !

Căci femeia tocmai sucise gîtul la cîţiva porumbei şi-i aruncase chiar acolo, pe podea, de unde ieşea bărbatul năduşit şi murdar din cap pînă-n picioare. Lumina zilei îl orbi, şi Henri nu văzu cine era acolo : Fleurette, o fată pe care o iubise cînd el avusese optsprezece ani, iar dînsa şaptesprezece.

Fata nu se înfricoşă cînd îl zări ieşind din pămînt, dar nici nu-l recunoscu, din pricina halului în care era, a obrazului schimbat în urma încercărilor înfruntate şi a bărbii ce şi-o lăsase. Totuşi, ochii blînzi şi calzi i l-ar fi trădat cu siguranţă, dar el îi ţinea închişi ori clipea des din ei, aşa încît Fleurette nu-l recunoscu. De altminteri şi înfăţişarea ei se schimbase, se lăbărţase ca întreaga-i făptură. Supărată din cauza porumbeilor daţi la o parte, îşi proptise pumnii în şolduri şi ocăra. Henri rîse, răspunse vesel şi se îndreptă spre puţ să se cureţe. O altă fîntînă oglindise odinioară chipurile lor alăturate ; îşi cufundaseră atunci într-însa ultima lor privire şi cea din urmă lacrimă : „Cînd vom fi bătrîni de tot, fîntîna asta încă îşi va mai aduce aminte de noi, şi chiar şi după moartea noastră". E adevărat: mult mai tîrziu oamenii îşi vor arăta unii altora o apă şi-şi vor spune : „Aici s-a înecat Fleurette. L-a iubit atît de mult !" Dar şi acum cei mai-mulţi o socotesc ca şi moartă, pentru că o iubire atît de frumoasă trebuie să dăinuiască veşnic, în ciuda firii schimbătoare a oamenilor.

Schimbare de decor. Henri s-a spălat pe obraz şi acum îşi scutură murdăria de pe umeri, dar tot fără s-o privească. Fleurette aşteaptă ca de sub învelişul neîngrijit să iasă un gentilom, care va intra în casă şi pe scara micului castel, va urca la doamna, în

buduarul ei care are pereții zugrăviți cu ființe ce-s jumătate femei și jumătate pești și unde din colțuri privesc două capete de îngeri, unul drăgălaș, altul aspru. De pe tavanul odăiței strălucește soarele, căci Hristos este soarele dreptății, cum scrie acolo și cum a citit Fleurette. Fata își strînge porumbeii, Henri întoarce capul, dar, aplecată cum e, Fleurette nu-l vede. Deasupră-le, aerul răsună de vorbele uitate. Cerul e luminos, aerul străveziu, amurgurile nespus de blînde. Mai sînt încă o dată în viață, singuri, acolo, printre acareturi. Henri ar putea s-o tragă către el pe fata aceea necunoscută și s-o ducă sub șopron. Se și gîndește la asta, dar te pomenești că se vede de sus. Urcă grăbit scările. Fleurette intră cu porumbeii în bucătărie. Și locul rămîne gol, iar aerul răsună mai departe de vorbe uitate. Ești fericit cu mine ? Niciodată n-am fost atît de fericit. Atunci să nu mă uiți, oricît de departe ai călări, nici odăița în care pătrundea mireasma grădinii în timp ce noi ne drăgosteam. Tu ai șaptesprezece ani, Fleurette. Și tu optsprezece, dragul meu. Cînd o să fim bătrîni tare...

Dar se apropie glasurile oamenilor ce vin de la cîmp. Și aerul nu mai răsună.

ÎN GRĂDINĂ

Lucru de mirare, atacul împotriva reședinței guvernatorului nu avu urmări bune pentru locțiitor. Regele Franței nu i-o iertă, după cum aflară cei din Nérac. Sau poate că tocmai neizbînda atacului îl costă pe bietul Villars, pînă la sfîrșit, chiar slujba. Nobilimea se declară împotrivă-i, nu numai aceea de prin părțile locului, ci și din provincia învecinată, Languedoc, al cărei guvernator, Damville, încheie o alianță cu Henri. Damville era un moderat, se număra printre „politici" și făcea bucuros cîte ceva pentru statornicirea păcii între cele două credințe. În afară de cazul cînd dorința-i de pace se dovedea cumva nepotrivită cu împrejurările și îi putea primejdui situația ! Villars, de altfel, era pe cale să și-o piardă pe a lui pentru că mersese prea departe cu tendința contrară. Îl urmărea mai cu seamă și îl făcea de nesuferit unul dintre cei mai influenți oameni ai provinciei, mareșalul Biron. Acesta uneltea împotriva lui Villars mai mult chiar decît o știa Henri, care era totuși informat.

Întru acestea, Henri avea și alte griji. Voia să obțină de la Curte nu numai înlăturarea locțiitorului său, dar ardea de dorința ca preaiubita-i soră să vină la dînsul și apoi socotea că nu se mai poate lipsi nici de buna-i prietenă, regina Navarrei. Uneori îi era cu adevărat dor de Margot, căci vechile iubiri nu părăsesc niciodată în întregime trupurile care le-au adăpostit. Dar mai ales își spunea că supușii săi catolici ar trebui să vadă

alături de dînsul pe sora regelui Franței — chiar și porțile orașului Bordeaux s-ar da atunci în lături. Iar cît privește pe micuța Catherine — o, Catherine, dacă ai fi aici ! Să-mi admiri sera, să-i înveți a vorbi pe papagalii mei și să auzi păsărelele — nici nu știi, Catherine, ce frumos cîntă canarii ! Și apoi micuța e o protestantă atît de riguroasă, că ar face îndată să mă bucur de o faimă mai bună în rîndurile coreligionarilor, căci, din păcate, nu prea mă pot lăuda cu așa ceva.

Aceasta se datora firește faptului că avea de-a face cu nenumărate femei. Dar, în primul rînd, sînt și multe care merită dragostea noastră — fiecare în felul ei, una răspîndește un parfum puternic, alta e neprihănită ca o floare. Cîte o nobilă domnișoară are o mamă bănuitoare. Și Henri călătorește nopți întregi spre a se întîlni în zori cu ea. La fetișcana unui ins oarecare ajungea, se înțelege, mai ușor. Dar mai era și nevasta unui cărbunar din pădure, la care poposeau vînătorii de la Curte. Femeia îl iubea peste măsură pe regele ei, iar lui îi era destul de dragă pentru a lăsa să aștepte în ploaie tot alaiul, seniori și slujitori, în timp ce zăbovea în patul ei. Cine n-a auzit de aceste focuri iuți, care nu lasă nici o urmă ! Și totuși, după douăzeci de ani regele îl înnobilă pe cărbunar. Căci n-avea să uite niciodată coliba din pădure și bucuria fără seamăn. Femeia este cea mai apropiată legătură a lui cu poporul. Prin ea îl recunoaște, îl stăpînește și-i mulțumește.

Spre a-i aduce sora de la Paris îl trimise pe credinciosul său Fervaques. Omul acesta dintr-o bucată îl trădase, dar îl părăsise și pe regele Franței ; și cine-i mai sigur decît cel în care nimeni nu se mai încrede ? Și Fervaques o aduse într-adevăr pe prințesă înfruntînd toate primejdiile, dar surioara nu rămase multă vreme la Nérac ; chiar fratele ei o întovărăși pînă la Pau, unde credința și moravurile erau severe ; pînă și ale lui, cînd se afla acolo. Încît la Pau, unde fuseseră crescuți de preaiubita lor mamă, fu văzut numai alături de sora sa, plimbîndu-se pe sub copacii verzi ai copilăriei lor. În afara orașului se afla un castel drăgălaș, înconjurat de pomi înalți ; acolo îi plăcuse adesea și Jeannei să se retragă cînd, împreună cu cei doi copii, voia să se bucure de răcoarea umbrarelor frumoase și să audă, parcă, în foșnetul copacilor, însăși răsuflarea domnului. Natura era o taină a veșniciei, una din tainele ei. Iar grădinarii îl slujeau și ei pe dumnezeu, numai că în alt fel decît preoții. Grădinarul de acolo se numea Chantelle, și Henri, care simțea aceeași încîntare cînd ședea de vorbă cu el, ca atunci cînd conversa cu un înțelept, i-a reparat casa de i-a făcut-o ca nouă. Aleea principală a parcului se numea „Madame" ceea ce voia să însemne „Jeanne". Acolo se plimbau acum copiii ei, fratele aplecat spre surioară. Iar aceasta își spunea :

„Ia uite ! Am întîrziat și se lasă seara. Grădina mi se pare astăzi mai întinsă, amurgul o poartă ușor în afara spațiului și a rînduielilor lumești. Chiar și femeia de piatră, care varsă apă

din butoi, a luat culoarea tufișului în amurg, și-a pierdut darul de a fi albă și strălucitoare. Sîntem cu toții egali între noi ca creștini, și lucrul ăsta e cu deosebire adevărat în acest ceas. Dar eu, sora lui, trebuie totuși să-l socotesc stăpînul meu ; numai că aici e într-o mai mică măsură. Să vorbesc ? Lucrurile îmi sînt străine și mă tem de ele. Cu toate acestea mă simt ispitită să-i vorbesc despre faima rea a balului din Agen."

— Frate !

— Ce-i, surioară ?

— Umblă vorbe atît de urîte.

— Te gîndești la balul din Agen.

Catherine se sperie atît de rău de cuvintele rostite, că se opri în loc. De obicei nu se observa meteahna pe care o avea la picior, putea să și danseze. În clipa aceea, șchiopătase însă. Fratele ei Henri adăugă repede :

— Cunosc zvonul, cum să nu-l cunosc, l-au scornit ca să părăsesc cu seniorii mei protestanți orașul Agen. La început, după fuga din Luvru, m-am gîndit să locuiesc acolo. Dar îndată preoții au început să ațîțe de pe amvon împotriva noastră. Domnul de Villars s-a pornit și el cu calomniile. Doamnele catolice au scornit însă lucrul cel mai rău, ca să se veselească. Pentru că trebuie să știi, surioară, o seamă de fapturi de sexul tău petrec pe socoteala unor lucruri care, la drept vorbind, nici nu s-au întîmplat.

— Lasă asta, frate, și spune-mi dacă la balul din Agen, cînd sala era plină de doamne din oraș, tu și seniorii tăi ați stins fără veste luminările și lămpile.

— Nu. Nu se poate spune așa ceva. Am băgat de seamă că la un moment dat s-a făcut ceva mai întuneric în salonul mare. S-ar putea ca mai multe lumînări să se fi terminat în același timp. Și apoi unii suflă cîteodată asupra flăcărilor, așa, ca să glumească ; cine știe dacă n-au făcut-o chiar doamnele ! ?

Aici se aprinse Catherine.

— Tăgăduiești prea multe. Dacă n-ai fi tăgăduit atîtea, te-aș fi putut crede.

Nu mai erau vorbele unei fete neștiutoare, nici glasul de copil, cu ascuțitele, sfielnicele silabe finale. De data aceasta se sperie Henri, căci auzea glasul severei sale mame. Și nici de văzut nu vedea vreo deosebire, căci se lăsase noaptea. Ca un copil, mărturisi :

— Se spune că gentilomii mei au sărutat doamnele pe întuneric. Nici unul nu se fălește, însă, că le-ar fi dezonorat. Prilejul exista, totuși, și chiar dispoziția. Acum, se înțelege, nimeni nu mai vrea să recunoască cele întîmplate, din pricina scandalului care a izbucnit.

— Va să zică așa v-ați purtat, rostiră Jeanne și Catherine. Astea sînt moravurile severe pe care trebuie să le aperi în țara noastră ? Nu, dragul meu, în acest chip nu arăți decît ce-ai deprins în castelul Luvru, la dușmanii Religiei.

Lui Henri i se tăie răsuflarea. Ceea ce urma avea să-l privească anume pe el.

— Nu numai că o seamă din doamnele dezonorate atunci au murit de spaimă și de rușine, dar mai ai pe cuget și alte nenorociri, pretutindeni în țară pe unde călărești și seduci femei. Nu vreau să ți le numesc și să ți le înșir, le știi singur mai bine decît mine. Doresc doar să-ți amintesc că trebuie să-l iubești pe dumnezeu, nu femeile.

Henri tăcea. Predica astfel începută era de neînlăturat.

— În primul rînd trebuie să învățăm a ne deprinde inimile cu ascultarea domnului. Trebuie să începem așadar cu sfîrșitul; dar pentru ca să întregim totul e nevoie ca și ochii, mîinile, picioarele, brațele, toate mădularele să ia parte la această lucrare. Căci mîinile haine arată o inimă plină de răutate, iar ochii nerușniați o inimă coruptă.

Și continuă astfel să vorbească, bine și frumos. Pentru că prințesa Catherine primea scrisori de la Geneva și le păstra în gîndul ei — cu toate că nici dînsa n-avea să se mai poarte multă vreme în spiritul lor. Fratele ei Henri plîngea în întuneric. Căci lacrimile îi veneau ușor, chiar și pentru lucruri ce nu mai puteau fi schimbate și pe care de altfel nici nu dorea să le schimbe. Acum îl făcea să plîngă, însă, nu numai propria-i fire, ci și aceea, atît de înrudită, a iubitei sale surori. Cu zelul ei bigot, sărmana încerca să lupte împotriva dragostei pentru vărul Henri Bourbon, care acum mai vîna încă mistrești. Dar cînd se va înfățișa, totul se va fi întîmplat înainte chiar ca însăși Catherine să-și dea seama! Sfîrșitul copilăriei ei nevinovate, asta plîngea acum Henri. Pe de altă parte, socotea ca un lucru foarte potrivit ca odată și odată să se sfîrșească și cu nevinovăția surorii sale. Cu sufletul împărțit între milă și încuviințare o îmbrățișă plin de dragoste și-i întrerupse cu o sărutare cea mai frumoasă frază. După care o conduse în casă.

Dat fiind, însă, că orice iubire, chiar și aceea pentru propria carne și propriul sînge, orice fior sentimental are și un preț ce poate fi măsurat în bani, a doua zi dimineața prințesa Catherine primi în dar de la scumpul ei frate un orășel, care în clipa aceea nu-i aparținea încă nici lui. Era un tîrgușor urîcios, care-i refuzase pînă atunci intrarea și pe care trebuia abia să-l cucerească pentru draga-i surioară. Aceasta va mai primi de altminteri și alte daruri drăgălașe, dar mai tîrziu, cînd fratele ei, ajuns rege, va avea putința s-o facă. O dată va căpăta, de pildă, șapte sute de perle și o inimă bătută toată numai în diamante; prețul îl va cunoaște vistieria. De altfel, ceasurile petrecute la Pau erau întotdeauna numărate. Frumoasele mobile din marele castel al orașului se acoperă din nou cu huse, și Henri nu va socoti niciodată că altele sînt mai frumoase. Iar de bijuteriile coroanei de Navarra nu se va atinge nicicînd, chiar în vremuri cînd nu va avea decît o singură

cămașă. Încălecarea ! Spre alte tărîmuri mai neliniștite ! Și Margot numai necazuri ne face ! I-a dat drumul pe fereastră, cu o frînghie, fratelui său François, care voia să fugă în Flandra, și a ars frînghia în cămin, de era gata-gata să aprindă Luvrul. Apoi a plecat și dînsa în Flandra, și s-a ținut doar de boroboațe ! Doamne, ce de boroboațe ! Așa se exprimă Henri în sfatul lui de taină.

SFATUL DE TAINĂ

Sfetnicii se îndreptară către castel, doi cîte doi. Scara dublă îngăduie seniorilor care nu se au prea bine între dînșii să suie pe drumuri deosebite. Între cele două brațe ale scării țîșnește din zid un șuvoi de apă, revărsîndu-se într-un havuz semicircular. Balustrada de marmură dintre stîlpi se încovoaie într-un arc molatic, pe care orice mînă e ispitită să-l mîngîie. Ochiul e îmbiat de ornamentele discrete cu care o daltă drăgăstoasă a dat viață pietrei. La jumătatea drumului, cele două brațe se unesc, scara se lărgește, oferă loc pentru toți și duce către castelul prințului. Pași tineri, glasuri răsunătoare ; cei mai mulți dintre sfetnici trec în grabă prin curtea de sus și apucă spre dreapta. Suie cîteva trepte și traversează galeria de coloane care se întinde de-a lungul întregii fațade ; la capătul de sus al fiecărei coloane e înfățișată cîte o întîmplare legendară. Ușile încăperilor sînt deschise, lumina zilei pătrunde nestingherită. Sfetnicii intră repede în încăperea cea mai mare, se așază pe sipete ori pe taburete de lemn, se strîng laolaltă vorbind cu însuflețire, se îmbrățișează rîzînd, se despart sfădiți, în așteptarea prințului, care trebuie să vină.

În zidul gros, pe care nici o ghiulea nu l-ar putea străpunge și care nu are nici o fereastră, se află o adîncitură anume lăsată pentru străjer. Printre gratii, ostașul privește în jos, spre curtea exterioară, iar de acolo peste șanțul înconjurător, către cîmpie, dincolo de poarta orașului, se întinde drumul mare, pe care ar putea să se arate vrăjmașul. Acum, însă, pe amîndouă malurile Baisei celei verzui, de o parte și de alta a podurilor, domnește pacea și liniștea. Așa-numitul Pod Nou duce către liniștitul parc La Garenne, iar Podul Vechi leagă cele două părți ale orașului. Tîrgoveții trăiesc în bună pace la poalele castelului. Seniorii de la Curte încep și ei a se muta printre dînșii, de cînd Curtea s-a statornicit aici. Meșteșugarii, mămularii și slugile se înghesuie împrejurul caselor întărite ale celor mari ; în chipul acesta iau naștere uliți întortocheate, înguste, o părticică de oraș, prin care se scurg gîrlișoare și se joacă copiii. Puștii se năpustesc cu zarvă mare pe podul înalt și vechi, bătrînii se cațără pe el cu multă fereală, și imaginea arcului deschis al podului care se oglindește în adîncul

apei se întregește rînd pe rînd cu umbrele tuturor celor ce vieţuiesc aici.

La capătul de sus al scării castelului, pe banca de piatră rotunjită, se aţin doi seniori care-l adastă pe Henri. Domnul cu pelerină e Philippe Mornay, care socoate că Henri e nechibzuit: auzi, să umble singur, acum, în amurg şi pe timp de război. Căci războiul a izbucnit din nou. Pacea care purtase numele lui *Monsieur* n-a ţinut mult. Regele Navarrei îşi trimisese diplomatul să-i caute aliaţi, dar cei mai mulţi făceau tot ce le stătea în putinţă ca să se sustragă chemării. Bunăoară un văr al răposatului Coligny, acel Montmorency, care a fost el însuşi la un pas de moarte cît a zăcut în Bastilia. Dar burtosul e prea lenevos ca să se ridice în numele răzbunării, al dreptăţii, spuse Mornay. Al credinţei, adaugă tot dînsul.

— Dar pe mişei domnul îi va alunga de la el, zise hotărît hughenotul, apoi arătă lămurit de ce se vor prăbuşi cu toţii, cei care trag numai foloase de pe urma Religiei şi nu sînt destul de mari la suflet ca s-o slujească. Pe ducele d'Anjou, Mornay îl părăsise fiindcă văzuse că aleargă orbeşte să pună mîna pe regate numai în folosul lui. După peripeţii şi primejdii ajunsese acum la un prinţ, alături de care dorea să-şi încerce puterile, măcar că prinţul duce încă o viaţă uşuratică. Dar nu hotărăşte firea omului, ci menirea lui. Dumnezeu este mai puternic decît patimile aleşilor săi. De aceea, în adîncul fiinţei sale, bigotul Mornay nu era îngrijorat că Henri întîrzie pe drum. Căci se afla sub o înaltă oblăduire.

— Aţi fost luat prizonier pe drum, în timp ce veneaţi încoace? întrebă domnul care şedea alături de el pe bancă.

— Dar nu m-au recunoscut, răspunse Mornay şi ridică din umeri, încredinţat că în clipa potrivită vrăjmaşii fuseseră cuprinşi de orbire. Dar să vedeţi cum s-a întîmplat, domnule de Lusignan. Admiram tocmai ruinele casei strămoşeşti a domniei-tale; lumina lunii făcea din acel loc un ţinut de vrajă, aşa încît ne era prea lesne să credem în basme. În vremi de mult trecute, acolo a întîlnit-o străbunul domniei-tale pe zîna Melusine, prin care a cunoscut fericirea şi suferinţele pricinuite bărbaţilor în toate timpurile de femei. Din vina zînei Melusine n-am fost cu destulă luare-aminte şi ne-am pomenit deodată cu douăzeci de inşi înarmaţi, care au sărit asupra noastră, mai înainte ca noi să fi putut sări şanţul. În asemenea împrejurări se cere, mai cu seamă, să ştii să te dai drept un altul şi să nu arăţi ca un hughenot.

Cel de al doilea domn izbucni în rîs. Căci de altul te-ai mai fi putut îndoi la prima vedere că e hughenot, nu însă şi de Philippe Mornay. Îl trăda nu numai gulerul alb răsfrînt peste haina de culoare închisă, ci întreaga lui înfăţişare şi ţinută. Privirea lui Mornay nu era semeaţă, dar nici întoarsă către fiinţa lui lăuntrică. Ea cerceta conştiinţa celor asupra cărora se oprea — înţelept şi fără grabă, izvorînd de sub fruntea

totdeauna netedă. Şi fruntea îi va rămîne astfel pînă la adînci bătrîneţe, căci Mornay e împăcat cu dumnezeul său ; i se va înălţa ca o culme neatinsă deasupra chipului teşit, care se va acoperi de pete şi va fi pustiit de adînciturile făcute de necazuri. Dar toate acestea se vor petrece în viitor. Pînă una-alta, Mornay şade pe o bancă de piatră rotunjită, tînăr, cu inima dîrză, şi-l aşteaptă pe prinţul a cărui înălţare o va întovărăşi. N-are nici cea mai uşoară bănuială despre vorbele pe care este menit a le rosti — într-o vreme încă îndepărtată — despre prinţul său : „Trebuie să aducem la cunoştinţă o tristă şi spăimîntătoare veste. Regele nostru, cel mai mare rege pe care creştinătatea l-a dat de cinci sute de ani încoace..."

Cerul era senin, lumina străvezie, şi înserarea se lăsa blîndă. Henri veni dinspre grădinile lui, trecînd peste Podul Nou ; braţele îi erau încărcate de flori. Văzîndu-i pe cei doi domni care stăteau sus în capul scării, începu să alerge şi ceru de departe raportul ambasadorului său ; îl ascultă şi, cu toate că nu află lucruri îmbucurătoare, îi dărui o floare.

— Cineva i-a smuls petalele, lămuri el şi, fără să vrea, făcu un semn cu umărul către cuibul de dragoste de pe malul rîului ; cei doi înţeleseră foarte bine cine o jumulise.

În acelaşi timp castelul se umplu de o larmă puternică.

— Hughenoţii mei îmi ucid catolicii ! strigă Henri şi se şi repezi spre curtea castelului.

Într-adevăr, domnul de Lavardin se repezise la domnul de Rosny ; acesta, un cocoşel tînăr, îşi scosese din sărite căpitanul încălcînd disciplina. Ceilalţi gentilomi strigau şi ei, vuietul cuprinsese toată încăperea şi pricina pentru care cei doi se luaseră la harţă n-ar fi putut fi aflată cu nici un chip. Din fericire, Henri o cunoştea foarte bine. Căpitanul Lavardin îl trimisese pe stegarul Rosny spre oraşelul Marmande ca să recucerească o poziţie pierdută. Chiar Henri îi scosese de acolo pe Rosny şi pe cei cîţiva archebuzieri ai lui, care se retrăseseră într-o stare de plîns, cu un singur tun şi două culevrine fără muniţii. Dar Lavardin nu îngăduia de fel să i se amintească de atacul neizbutit asupra oraşelului Marmande, pe care-l pusese la calc în ciuda părerii contrarii a regelui. Şi uite că mucosul de stegar s-a apucat să-i aducă aminte de tărăşenia asta !

— Mă, ţîncule ! s-a stropşit la el superiorul miniat. Cînd ţi-oi suci nasul, îţi iese tot laptele.

Rosny l-a provocat la duel ; o parte din gentilomi au aplaudat însufleţiţi această idee, ceilalţi au încercat să-i despartă pe adversari. N-ai crede că într-o singură încăpere, în care se aflau şase sau opt inşi, se pot întîmpla atîtea, dar de vină erau numai setea de viaţă care clocotea într-înşii şi buna dispoziţie.

Henri îşi făcu intrarea cu braţul plin de flori. le aruncă printre gentilomi, iar pe Rosny îl pedepsi cum se cuvenea.

îi arătă că s-a sfîrșit cu slujba lui în cea mai bună companie, sub cel mai bun comandant, și că el, regele, avînd în vedere vîrsta-i fragedă, îl ia de acum înainte sub ascultarea sa. Tînărul primi cu plăcere, la drept vorbind chiar asta și dorise. Așadar își recăpătă îndată înfățișarea liniștită și cuminte. Lavardin se calmă și el, mai ales că regele îl și îmbrățișă.

Întru acestea, alții vorbeau cu aprindere despre cutare sau cutare orășel unde se făptuiseră cruzimi. Oastea regelui Navarrei umbla de colo pînă colo și nu mai izbutea să așeze definitiv pacea, să răzbune și să facă ordine. În sfatul de taină fiecare putea să-i spună prințului părerea sa ; mai mulți îi arătară, dar, că nu poartă războiul cu destulă strășnicie. Vărul său Condé conducea operațiile mai activ și se plîngea de nepăsarea sa.

— Țara-i a mea, nu a lui, rosti Henri, mai mult pentru el decît pentru ceilalți ; dar Mornay îl auzi.

Sfatul de taină cuvînta de obicei fără nici o rînduială. Dar cînd Henri începu să povestească despre regina de Navarra, toți îl ascultară cu atenție. Stătea pe marginea mesei cu un picior adus sub el, iar cu celălalt atîrnînd în jos, ronțăia tulpina unui trandafir și sughița din cînd în cînd de parcă ar fi rîs în sinea lui — cu toate că nu era de fel încercat de simțămîntul unei bucurii prea puternice.

Regina Navarrei îl ajutase mai întîi pe multiubitul ei frate, *Monsieur*, să fugă, după care alergase înaintea lui în Flandra ca să-i pregătească izbînda. Ceea ce era un lucru cu deosebire primejdios, într-o țară pe care spaniolii o țineau sub apăsarea cizmei lor, iar cizma cea mai mare aparținea lui Don Juan de Austria.

— Regina, soția mea, i-a dus pe toți de nas sub cuvînt că vrea să-și îngrijească sănătatea cu apa de la Spa. Înainte ca spaniolii, care, trebuie s-o știți, n-au pic de spirit — umblă ca pe picioroange și țin capul țeapăn ca și coleretele lor, de nu mai văd ce se petrece pe pămînt — înainte ca spaniolii să fi băgat ceva de seamă, maiestatea-sa a răscolit toată țara. După care, ce-i drept, Don Juan de Austria a poruncit să fie condusă peste hotar în cea mai mare grabă. Numai cu o seară înainte dăduse un bal în cinstea ei. Dar ce să-i faci, dacă însuși fratele ei, regele Franței, a denunțat-o spaniolilor de frica lui Don Filip.!

În încăpere răsunară rîsete amare și sudalme. Dus pe gînduri și cu dinții încleștați, Henri își spuse : „Atîta pagubă ! Cel puțin în această călătorie, sărmana mea Margot s-a simțit ca o doamnă foarte, foarte însemnată, pînă a nu fi gonită. Caleşti aurite, litiere de catifea purtînd pe grațioasa regină, și pretutindeni, în jur, un popor blond, fermecat. De altfel și ea trebuie să fi fost fermecată. Căci, altminteri, nu e prea fericită, sărmana mea Margot, în mijlocul familiei. Ar trebui să vină la mine. Am nevoie de dînsa aici."

— Din păcate fratele ei, regele, nu-i îngăduie să trăiască alături de un hughenot.

Aceste din urmă cuvinte le rostise cu glas tare ; şi băgă de seamă că în larma care domnea în încăpere numai un singur om îl urmărea atent : diplomatul său.

— Domnule de Mornay, rosti el, e trist, dar regele Franţei îşi urăşte sora şi nu-i îngăduie să ne vadă.

Mornay răspunse că fără îndoială, după nenorocoasa călătorie în Flandra, maiestatea-sa regina Navarrei doreşte din tot sufletul să vină. Apoi adăugă :

— Regescul ei frate e aţiţat, însă, împotriva surorii sale de către Ligă. Ducele de Guise...

— Hai afară, hotărî Henri şi părăsi încăperea înaintea lui Mornay.

Făcură cîţiva paşi în galerie, repede-repede, cum îi plăcea lui Henri, şi se întoarseră iar înapoi. Ambasadorul, care se înapoiase din regiunea Parisului, era informat asupra ultimelor asasinate de la Luvru. Regele tremura de frica lui Guise. Se închidea din ce în ce mai des în mînăstire, şi nu numai spaima judecăţii de apoi îl mîna din urmă. Se temea deopotrivă pentru viaţa lui şi pentru aceea a dinastiei, căci regina nu-i dăruia nici un fiu.

— Şi nici nu-i va dărui vreodată, observă Henri grăbit. Casa Valois n-are să mai aibă fii.

Nu destăinui însă cine-i spusese şi-l încredinţase de acest lucru : regina Jeanne. Mornay se uită la el şi-şi zise în gînd că domnul-dumnezeu îl îndreptase bine către acest prinţ. În clipa aceea înţelesese cît se poate de limpede cine era Henri. Nu era nici morarul din Barbaste, nici un vînător de fuste sau un simplu comandant peste două sute de oameni înarmaţi, ci chiar viitorul rege al Franţei, avînd din plin conştiinţa chemării sale. Şi-a făurit o falsă înfăţişare din înţelepciune şi fiindcă avea timp să aştepte, căci tinereţea e lungă. Dar îl stăpînea neîncetat un singur gînd. Acum, cînd prinţul, cu un singur cuvînt, îşi deschisese inima faţă de el, Mornay se înclină. De aici încolo nu mai era nevoie de nici o vorbă, înţelegerea era încheiată. Cu o simplă mişcare a mîinii, Henri îi atrase luarea-aminte asupra parcului La Garenne, unde se vor putea întîlni fără martori.

Tocmai atunci fură întrerupţi. Vechii prieteni, d'Aubigné şi Du Bartas, se foloseau de privilegiul ce-l aveau de a se putea adresa oricînd regelui. Alergaseră de-a lungul curţii, suiseră în grabă treptele şi se porniseră să vorbească, întrerupîndu-se unul pe altul. Căci vestea pe care o aduceau le îndreptăţea în totul tulburarea. Marchizul de Villars fusese demis. Atacul neizbutit asupra castelului guvernatorului atrăsese asupra locţiitorului său dizgraţia regelui Franţei. În locul celui înlăturat fusese numit mareşalul Biron, care făcuse, ce-i drept, tot ce-i

stătuse în putinţă spre a merita slujba. Asta era, mai cu seamă, părerea lui Agrippa. Însufleţit de o fericită nădejde, îl lăuda peste poate pe noul locţiitor, căci numai din noblețe de caracter îşi folosise trecerea de care se bucura la Curte împotriva sinistrului său înaintaş. Avînd o fire cu totul deosebită, Du Bartas se aştepta, dimpotrivă, din partea noului locţiitor la şi mai multe intrigi decît din partea celui vechi. Şi amîndouă aceste opinii găsiră curînd partizani în sfatul de taină cînd cei de faţă aflară cele întîmplate.

Cei mai cumpătaţi, ca Rosny şi La Force, care era catolic, vedeau în Biron mai ales un bolnav de gălbinare cu ochii gălbejiţi ; într-un acces de mînie tăiase cu sabia botul unui cal, ceea ce nu prea vorbea în favoarea lui. Lavardin şi Turenne, şi ei de credinţe diferite, erau totuşi uniţi în părerea că mareşalul Biron merită o oarecare încredere. Se trăgea dintr-o familie fruntaşă a provinciei Guyenne şi, ca atare, avea tot interesul să apere pacea acestor locuri. Aşa ar fi fost firesc. Dar în timp ce sfatul de taină se frămînta astfel, Henri citea decretul regal pe care i-l înmînaseră cei doi vechi prieteni. Şi vedea acolo că mareşalul Biron căpătase puterea şi dreptul de a comanda, fără nici o restrîngere, pretutindeni în provincia şi ţara Guyenne, în lipsa regelui Navarrei. „Dacă aş lipsi, adică dacă aş fi prizonier în Luvru !" Astfel înţelese Henri decretul. Şi mai întîi îl luă cu frig, apoi i se făcu cald. Înfăşură sul înscrisul, fără a lăsa pe cineva să-şi arunce ochii asupră-i.

MORNAY SAU VIRTUTEA

Mornay se îndreptă dis-de-dimineaţă spre parcul La Garenne. Străjile nu erau încă puse. Dacă venea regele, nu i-ar fi văzut nimeni împreună şi ar fi putut sta de vorbă în taină. Mornay nădăjduia că regele îşi va da seama de însemnătatea împrejurării şi va veni singur. Căci avea o foarte bună părere despre intervenţiile sale în orice împrejurări, fie că le-ar fi făcut în Anglia, sau în Flandra, în chestiuni de război sau de restabilire a păcii. Acum, cît aştepta în parcul La Garenne, se gîndea, ascultînd ciripitul şi trilurile păsărelelor dimineţii, la măreţia celui de sus, care rabdă ca natura nevinovată să vină în atingere cu lumea aceasta ticăloasă ; mai mult, domnul le-a unit chiar prin fiul său, căci, asemeni nouă, Isus s-a petrecut din viaţă în sudoare şi sînge şi la fel cu noi, ba şi mai impresionant, a dus cu el cîntarea pămîntului. Şi Mornay scrise aceste gînduri pe nişte tăbliţe, pentru soţia sa, Charlotte Arbaleste. Erau căsătoriţi de trei ani, dar prea adesea se despărţeau pentru îndelungă vreme, fiindcă el pleca la drum din porunca prinţilor ca să le facă rost de bani, de tot mai mulţi bani. Din pricina aceasta era silit să scrie mai degrabă dări de seamă asupra datoriilor şi dobînzilor decît dizertaţii despre viaţă şi moarte. Scrisese,

însă și de acestea, la rugămintea logodnicei sale, cînd se cunoscuseră la Sedan, în ducatul Bouillon, loc de refugiu pentru fugari.

Se întîlniseră într-o clipă de grea cumpănă, la doi ani după noaptea Sîntului Bartolomeu, din care atît unul cît și celălalt scăpaseră numai pentru ca, sărmani și prigoniți, să trăiască mai departe întru cinstirea domnului-dumnezeu. Averea Charlottei era sechestrată, dat fiind că atît tatăl cît și primul ei bărbat fuseseră hughenoți. Prietenii îl sfătuiseră atunci pe tînărul Mornay să caute o legătură care să-i aducă mai multe foloase ; el le răspunsese, însă, că banul și averea sînt cele de pe urmă lucruri la care trebuie să te gîndești cînd te însori ; de mai mare însemnătate sînt purtarea cuviincioasă, teama de dumnezeu și o faimă bună. Charlotte se bucura de toate aceste daruri, avea mintea limpede, înclinată spre matematici, și ochiul sigur, cum o dovedea în pictură. Îi ajuta pe cei sărmani și era temută de cei puternici pentru necruțarea ce o arăta față de faptele rele. Dar mai mult decît orice îi plăcea să-și arate rîvna fierbinte pentru domnul-dumnezeu și biserica sa. Toate acestea, iar nu bani și avere, adusese Charlotte în căsnicie. Mornay se socotea însă bogat cînd dînsa îi istorisea cum tatăl ei îl văzuse odinioară pe Luther, discutînd la Strassburg cu alți doctori. Acum, e drept, Luther nu pusese niciodată piciorul la Strassburg ; Mornay aflase asta. Dar dacă o relatare a tatălui se transfigurase astfel în amintirea fiicei, apoi era bine ca Charlotte să-și păstreze însuflețirea, și Mornay tăcea. Asta era căsnicia lui cu hughenota.

— M-ai înțeles și te-ai sculat devreme, se auzi deodată glasul lui Henri, care intrase neobservat în umbrar și se așezase lîngă Mornay, apoi întrebă îndată : Cum găsești sfatul meu de taină ?

Nu prea știe ce-i taina și e prea zgomotos, dădu răspuns Mornay, fără a clipi din ochi.

S-au spus multe nerozii despre mareșalul Biron, nu ?... E un prieten sincer. Sînt convins că asta-i și părerea domniei-tale.

Sire ! Dacă v-ar fi prieten, regele Franței nu i-ar fi încredințat această slujbă. Dar, ca locțiitor al maiestății-voastre, și-ar uita curînd de prietenie chiar și un prieten sincer.

— După cum văd, pe drept ți s-a dus faima de om înțelept, îi răspunse Henri. Noi doi am învățat multe, nu, Mornay ? N-ai dus-o prea bine în surghiun.

— După cum nici maiestatea-voastră la Luvru.

Și ochii amîndurora priviră deodată țintă, drept înainte : dar numai o clipă, după care Henri continuă :

— Trebuie să mă feresc. Curtea vrea să pună din nou mîna pe mine. Ia citește !

Și scoase la iveală decretul ce-i fusese înfățișat cu o zi înainte : *Drepturile și împuternicirile mareșalului Biron.*

— În lipsa regelui Navarrei, rosti Mornay cu glas tare, repetînd ceea ce citise.

— În lipsa mea, reluă Henri, scuturat de un fior. Dar încă o dată nu se mai prinde, zise cu convingere. Nici cu doisprezece cai n-ar putea să mă tragă la Paris.

— Veţi intra acolo ca rege al Franţei, îl încredinţă Mornay şi salută rotind mîna desăvîrşit, mai bine decît orice curtean.

Dar Henri înălţă din umeri.

— Guise, cu Liga lui, e prea puternic. Şi, să-ţi destăinuiesc ceva, a devenit prea puternic chiar pentru regele Spaniei, aşa încît Don Filip a început să-mi facă mie oferte în ascuns, ca să se asigure împotriva lui Guise. Ar vrea să se însoare cu sora mea Catherine ; nici mai mult, nici mai puţin. Iar eu să iau de nevastă o infantă. De regina Navarrei mă desparte el, la Roma, unde toate uşile îi sînt deschise.

Mornay se uită la Henri de parcă i-ar fi cercetat conştiinţa.

— Ce pot să fac ? rosti Henri cu năduf. Va trebui să primesc. Sau ştii cumva vreo ieşire ?

— Ceea ce ştiu, zise Mornay ţeapăn, e că nu trebuie să uitaţi niciodată cine sînteţi : un prinţ francez şi un apărător al Religiei.

— Atunci să resping pur şi simplu frumoasa propunere a puternicului stăpînitor ?

— Nu, să n-o respingeţi pur şi simplu, ci să faceţi ca ea să fie cunoscută de regele Franţei.

— Păi chiar aşa am făcut ! strigă Henri, rîzînd şi sărind de la locul lui.

Chipul hughenotului se lumină ; după o clipă erau unul în braţele celuilalt.

— Mornay ! Ai rămas neschimbat. Ca odinioară în ceaţa de călăreţi. Îţi plăceau faptele îndrăzneţe, răzvrătirea, ţineai cuvîntări despre glodul şi prundişul din purpura regilor. Dar nu erai lipsit de chibzuinţă nici atunci şi n-ai dat cu tifla norocului cînd ai putut să scapi de noaptea Sfîntului Bartolomeu.

Şi-l bătu pe burtă, în semn de încuviinţare şi bucurie :

— Ocolirea morţii este începutul oricărei diplomaţii — şi chiar al ştiinţei de a duce războiul.

Îl luă apoi de braţ şi porni cu el, făcînd ca de obicei paşi mari ca aceia din care trebuiau patru mii ca să măsori parcul.

Henri şi diplomatul lui se mai întîlniră deseori în zorii zilei, feriţi de ochii străini. Pricina pentru care regele nu se mai sătura să asculte sfatul ambasadorului n-ar fi putut fi aflată de nimeni, nici chiar dacă ar fi fost urmăriţi într-ascuns. Mornay îl socotea pe Henri viitorul rege al Franţei, acesta era adevărul ; dar încredinţarea lui se întemeia nu numai pe mărturia unui glas lăuntric, singura care era limpede pentru Henri. Însăşi situaţia în care se afla lumea arăta că acest regat — tocmai acest regat din întreg Apusul — trebuia să fie strîns puternic în mîna unui prinţ de sînge. Nu numai Franţa, ci toată creşti-

nătatea „oftează după un prinț". Iar acesta nu poate să fie putregăitul Filip cu imperiul lui mondial înjghebat din bucăți, aflat în plină descompunere ca și dînsul. Asemenea împărăției nu pot dăinui fără a pune la cale necontenit alte atacuri împotriva libertății puținelor națiuni ce au mai rămas libere. Prin aceasta, însă, ele își grăbesc singure sfîrșitul. Și Mornay îi prezicea înfricoșătorului Filip, înaintea morții sale — care avea să fie fără îndoială rușinoasă — cea mai aspră osîndă din partea celui de sus. Nu dădu însă glas acestui gînd. Făcu doar constatarea că întinderea peste măsură a unei puteri și pofta ei de întîietate nu dovedesc înțelepciune. Iar dorința de a menține un astfel de regat, mîncat de vrajbă lăuntrică, Mornay nu o numi nici păgînă, nici vrednică de pedeapsă, cu toate că așa o socotea. Vorbi numai despre logica lucrurilor și despre adevăr, care e de ajuns să iasă la lumină ca să și învingă.

În general, Mornay voia ca Henri să înțeleagă nu numai cu ajutorul instinctului, ci limpede și rațional, că i se deschide înainte un mare viitor. Să știe că are un aliat în adevăr, în adevărul faptelor și în cel moral; nici unul dintre acestea nu se impune fără celălalt. Căci omul a fost făurit ca măsură a lucrurilor, și nu poate să fie decît ceea ce recunoaște el ca potrivit legilor firii. O astfel de judecată înaltă, înaltă și profundă ca o mistică, nu putea să nu farmece și să seducă mai cu seamă pe prințul pe care-l privea îndeosebi. Prezicerea viitorului e întotdeauna îmbietoare; chiar la șase dimineața, într-un parc răcoros; altminteri, Henri ar mai fi dormit încă patru ceasuri bune, căci aventurile sale ușuratice se sfîrșeau de obicei noaptea tîrziu. Venise, însă, spre a auzi lucruri bine chibzuite despre sine însuși și despre vrăjmașii săi.

Drumul spre tron, auzi el, va trebui să-l facă, oricît de ciudat i-ar părea acest lucru, ca aliat sau chiar ca salvator al ultimului Valois, cu toate că acesta deocamdată îl ura. Mornay urma în acest caz porunca „Iubiți pe vrăjmașii voștri", care nu poate fi, însă, respectată în toate împrejurările, căci ar însemna să te împotrivești ursitei tale omenești. Trebuie să știi, însă, cînd se poate s-o respecți și cînd nu. Prin firea lui, Henri era cum nu se poate mai pregătit să-și iubească dușmanii, să-i cîștige de partea lui și chiar să-i prefere prietenilor. Și poate că alianța aceasta cu cel din urmă Valois exista chiar ca un fel de presentiment în el, iar mai tîrziu, cînd va deveni fapt împlinit, i se va părea doar că Mornay spusese lucrurilor pe nume mai devreme. Tot în acest fel află Henri, cu zece ani mai înainte, și de nimicirea *armadei* spaniole în fața coastei engleze. Și cînd întîmplarea se petrecu cu adevărat, crezu cu tot dinadinsul că Mornay i-o anunțase întocmai în parcul La Garenne. Ambasadorul folosise, probabil, cuvîntul nimicire, chiar dacă nu se referise anume la imperiul mondial sau la flotă. Dar strălucirea vorbelor lui mai dăinuia încă în mintea lui Henri. Căci cunoaș-

terea e ca o lumină ale cărei raze sînt răspîndite de virtute. Ticăloşii nu ştiu nimic.

Prin Mornay, Henri auzea însuşi glasul virtuţii. Şi acesta-i plăcut auzului cînd spune : Eşti tînăr şi predestinat de Natură. Prilejurile fericite se îmbină cu însuşirile tale frumoase, sînt făcute pentru tine. Pînă cînd va bate ceasul marilor fapte, fii stăpînul de netăgăduit al acestei provincii şi al partidei tale. Ai tot timpul, aici cerul e senin, zece ani trec ca o zi. Pînă la cuvintele acestea glasul virtuţii a fost plăcut.

Dar îl mai îndemnă pe Mornay să spună, în timp ce înmîna un memoriu, şi că regele Navarrei ar putea să se scoale cel mai tîrziu la orele opt şi să ia parte la rugăciunea preotului său. După care ar trebui să se îndrepte spre odaia sa de lucru şi să cheme acolo, unul după altul, pe cei cărora le-a încredinţat treburile sale. Să renunţe la sfatul de taină, unde prea se rîde mult, se povestesc tot felul de istorii şi se iscă zîzănii. Mornay voia ca Henri să păstreze pe lîngă dînsul numai pe cei mai virtuoşi sfetnici ; în felul acesta cine ar mai fi rămas în afară de el ? Henri însuşi, arătă Mornay, ar trebui să fie o pildă pentru Curtea sa şi nu numai pentru Curte, ci pentru întreg regatul Navarrei, şi nu numai pentru acesta, ci pentru toată creştinătatea. Hughenotul nu răbda la prinţul pe care şi-l alesese nimic din ceea ce ar fi meritat o dojană. Fiecare să găsească la dînsul ceea ce doreşte ca un ideal, dar nu găseşte în juru-i : prinţii — frăţie, tribunalele — simţul dreptăţii, poporul — grija de a-i uşura povara. Prinţul este menit a se înfăţişa în lume cu toată cinstea ce i se cuvine, chiar cu strălucire, şi, mai ales, nu trebuie să dea nimănui prilejul să-l vorbească de rău. Nici chiar conştiinţa sa curată nu trebuie să-l mulţumească. Iar vorbele care urmară fură şi mai uluitoare. Sfetnicul acesta, ce-şi lua în serios rolul, începu să cerceteze chiar năravurile prinţului.

— Şi vă rog să iertaţi slujitorului maiestăţii-voastre încă o vorbă. Iubirile cunoscute de toată lumea şi care vă răpesc atîta timp nu mai sînt potrivite acuma. Vremea de astăzi, sire, cere să vă închinaţi dragostea creştinătăţii şi mai ales Franţei.

„Parcă ar fi Catherine", gîndi Henri. „Aş vrea să-ţi aduc aminte că trebuie să-l iubeşti pe dumnezeu, nu femeile", îi spusese soră-sa. Şi acum îi împuia urechile şi hughenotul ăstălalt. Nu, glasul virtuţii nu mai suna plăcut auzului. E drept, însă, că venea şi prea devreme, cerînd din partea prinţului o purtare cuviincioasă, ce nu se potrivea în clipele acelea nici cu firea lui, nici cu starea în care se afla ţărişoara-i sălbăticită. Dar şi mai tîrziu, în această privinţă, aproape numai în această privinţă, Henri va rămîne mereu vulnerabil. Cînd va deveni moştenitor recunoscut al coroanei franceze, îndărătnica virtute a domnului de Mornay se va apropia iar de el cu aceleaşi recomandări, care se vor dovedi din nou nepotrivite,

pricinuind mînie, îndemnînd la batjocură ; încît pînă la urmă ele vor amuți. Și viața se va scurge înainte, neprevenită ; virtutea va da îndărăt, iar cel ce va îmbătrîni se va înjosi prin patimi ce-l vor face să-și mai aducă aminte de tinerețe. Așa se va întîmpla, Henri ! Într-o bună zi, tinerețea și dragostea vor deveni greșelile unei inimi ce nu se va fi liniștit încă ; și chiar Mornay al tău va prefera atunci să tacă. Așa încît fii bucuros dacă acum vorbește !

Dar Henri se răzbună. În sfatul de taină, pe care de altminteri îl păstră la fel cum fusese mai înainte, de față fiind ambasadorul Mornay, arătă că se simte mai îndatorat față de catolici decît față de hughenoți. Aceștia din urmă îl slujesc spre folosul lor personal, sau din rîvnă pentru credință. Pe cînd ceilalți nu trag nici un folos, și pentru mărirea lui pricinuiesc pagube propriei religii. Comparația era atît de nedreaptă, încît chiar seniorii catolici n-o răbdară liniștiți. Henri uită, însă, că oamenii trebuie menajați, uită de orice îndurare ; de față cu ambasadorul său imită croncănitul corbului. Hughenoții sînt îndeobște porecliți corbi, arătă el, fiindcă se îmbracă în culori închise, croncănesc mulți psalmi și se dovedesc, pare-se, foarte dornici de pradă. Cînd regele trecu la această batjocură fățișă — la care se mai dedase pe ascuns în cîte un ungher — gentilomii se prefăcură a nu auzi și mai cu osebire seniorii catolici acoperiră întîmplarea cu larma glasurilor lor. Iar Henri dispăru îndată din încăpere.

Afară izbucni în plîns — de rușine și de amărăciune pentru felul cum se purtase cu virtutea, întruchipată de hughenotul Mornay. Deveni bățos, nu-l mai primi pe ambasador fără martori și mai ales nu în parcul La Garenne, la șase dimineața, căci se scula abia la zece. Asta nu-l împiedica, însă, să se gîndească la Philippe Mornay cînd nu-l vedea și să-l țină la Curte alături de toți ceilalți, de cele mai multe ori fără nici un folos pentru ea. Își spunea : „D'Aubigné e cu totul altfel de prieten, mi-a dat ghes să fug din Luvru. Altfel de prieten e și Du Bartas, mi-a scăpat viața în hanul acela ticălos, ca să nu mai pomenesc de dureroasa lipsă a lui d'Elbeuf, care m-a ocrotit pas cu pas. Dar, la drept vorbind, ce sînt ei ? Ostași, și vitejia lor era un lucru de la sine înțeles, de care nimeni nu făcea caz și care nu avea nici o legătură cu virtutea. Sau dacă-i iau pe cei ce-mi sînt cei mai apropiați aici, pe cei mai buni sfetnici : ce rămîne din dînșii dacă-i pui față în față cu Mornay ? Cu toții sînt încărcați de păcate, unii chiar de păcate rușinoase", pe care Henri le ierta cu atît mai ușor. Căci prietenia și regele au puterea de a le acoperi. Nici unul din ei nu stăpînește, însă, știința, înalta și adînca știință a hughenotului. Iar neștiința nu poate fi acoperită.

Agrippa, vechiul prieten, se folosea ca nimeni altul de dărnicia prințului, iar numele lui era prea bine cunoscut Camerei

de conturi din Pau. Într-un rînd, vorbind despre rege cu un gentilom, se exprimă destul de tare ca Henri să-l poată auzi. Seniorul nu fusese atent și însuși Henri îi repetă :

— Zice că sînt un zgîrie-brînză și că nici un om pe lumea asta nu plesnește de atîta nerecunoștință ca mine.

Într-o altă zi, regelui i se aduse un cîine pe jumătate mort de foame ; Henri îndrăgise cîtva timp cîinele și apoi uitase de el. Pe zgardă era gravat un sonet de Agrippa, care începea așa :

„În zilele-i mai bune, Citron se odihnea
Chiar în culcușu-ți sacru ; azi doarme jos la poartă.
Și astfel bietul cîine, ca și alții-a aflat
Cum un ingrat prieten de obicei se poartă.

Intenția se vădea la sfîrșit :

Curteni, voi ce străpungeți cu ochi semeți și goi
Pe cîinele acesta gonit de toți pe uliți,
Să n-așteptați o altă răsplată pentru voi !"

Henri făcu fețe-fețe cînd citi sonetul. Orice nedreptate ar fi făptuit o recunoștea totdeauna foarte repede și cu însuflețire, cu toate că apoi o uita iar. Mai ușor ierta vina altora. Dar dacă prețuia meritele bietului Agrippa, nu aprecia și susceptibilitatea naturii sale poetice.

Tînărului Rosny îi plăcea și mai mult banul ; nu-l cheltuia, îl aduna. Îl moștenise între timp și pe taică-său, devenise baron și era proprietarul moșiilor de la hotarul Normandiei. Cînd Henri trebui să-și plătească lefegiii, baronul Rosny vîndu o pădure, hotărîndu-se la această faptă pentru ca războaiele cîștigate de regele Navarrei să-i poată înzeci banii împrumutați. Își clădise la Nérac, dincolo de Podul Vechi, o casă, căci afacerile bune cer să ai răbdare. De altă parte nu îngăduia prințului să-l mustre nici măcar după grele abateri ; în asemenea împrejurări, Rosny se făcea foc și pară. Și-i arăta lui Henri de la obraz că nu-i nici vasalul, nici supusul lui și poate să și plece, lucru la care, la drept vorbind, nici nu se gîndea, fie chiar și numai din pricina casei. Henri îi răspundea atunci scurt că drumul îi e deschis și că el poate găsi slujitori mai buni — ceea ce de asemenea nu era gîndul lui adevărat. Căci, oricum ar fi fost, Rosny se număra printre cei mai buni, chiar dacă plecase pentru o vreme în Flandra, la o mătușă din partea căreia aștepta o moștenire și față de care, de dragul banilor, se dăduse drept catolic.

Între două domnișoare o alese pe cea mai puțin frumoasă, dar mai bogată, și se însură cu dînsa. În timpul unei ciume, baronul își scoase nevestica din castelul său aflat în nord,

Femeia, care se retrăsese în pădure, stătea închisă într-o trăsură și, de teama molipsirii, nu-i îngădui bărbatului său să se apropie. Rosny nu se sinchisea însă de astfel de fleacuri. Trecu peste ciumă ca peste toate celelalte primejdii, fudul și vijelios. Cînd primejdia înceta, lepăda zalele și începea să se ocupe de socoteli. Luptă alături de rege în toate bătăliile, iar cînd regatul fu întregit, Henri dobîndi un mare ministru de finanțe.

Acum însă sînt încă tineri amîndoi și la începuturile lor, cuceresc împreună orășele îndărătnice, își primejduiesc viața pentru un steag sau o tranșee mlăștinoasă, dar norocosul Rosny iese totdeauna în cîștig. Căci atunci cînd, în sfîrșit, începe jaful, cine s-alege cu patru mii de taleri dintr-o dată și-l mai scapă pe deasupra și pe fostul lor posesor, un om bătrîn, de cruzimea soldaților ? Henri îl cunoaște prea bine ; Rosny e însetat de glorie, de onoare și aproape tot atît de mult de bani. Într-un rînd, Henri căută să-l mîngîie chiar și pe Mornay cu gîndul că odată și odată vor fi bogați. O făcu dinadins, ca să-l ducă în ispită. Dar Mornay îi răspunse :

— Slujesc și sînt bogat de pe acum.

Cu o asprime voită, Henri îi replică :

— Nu am în vedere jertfele domniei-tale, domnule Mornay. Vorbesc de ale mele.

— Cu toții le facem pentru cel de sus, nu pentru oameni.

Răspunsul era plin de umilință, dar în același timp și o mustrare. Și Henri roși.

Scurt timp după asta, mica lor trupă fu atacată, dintr-o dumbravă, de călăreți ai mareșalului Biron, care erau mult mai numeroși. Regelui Navarrei și celor cîțiva însoțitori ai săi nu le rămînea altă ieșire decît să facă de îndată cale întoarsă și, urmăriți de focuri de armă, să caute scăparea în fugă. Cînd se încumetară a se opri, văzură că un glonte îi smulsese regelui o pingea. Henri întinse piciorul nevătămat, pentru ca să fie încălțat cu altă cizmă. Mornay se grăbi să îndeplinească acest serviciu. Henri nu-i vedea chipul ; curteanul stătea aplecat, iar din gît îi curgea sîngele gîrlă.

— Mornay ! Ești rănit ?

— O împunsătură de ac, față de primejdia prin care a trecut maiestatea-voastră. Aș vrea o răsplată, sire. Nu vă mai puneți viața în joc cu atîta ușurătate !

Pe Henri îl trecu un fior. Era cea dintîi răsplată pe care o cerea Mornay. Acum se ridicase ; sîngele îi șiroia pe obraz și îngălbenise.

— Am fost de aceeași părere în ce privește intențiile rele ale mareșalului Biron, sire.

Atît rosti, dar Henri auzi și ceea ce rămăsese nespus : cînd mă primeați singur și în ascuns, în parcul La Garenne. Inima începu să-i bată mai tare. Și rosti în șoaptă :

— Mîine, în același loc, la aceeași oră.

Philippe Mornay dormi puțin în noaptea aceea, iar conștiința nu-i adormi nici o clipă. De multă vreme se lupta cu el însuși dacă să dezvăluie sau nu ceea ce știa. Acum se ivise prilejul, iar datoria i-o impunea. Cînd, din timp în timp, îl scuturau frigurile pricinuite de răni, se vedea stînd în fața regelui și se auzea vorbind mai repede decît îi era obiceiul și cu mult mai mare putere de convingere. Regele încuviința tot ce spunea, chiar și atunci cînd îi pomenea de zvonurile ce umblau în legătură cu nevasta morarului — o treabă de rușine și pe deasupra plină de primejdii. Își plecă fruntea în semn de căință, apoi și-o ridică, însă, pentru că Mornay o dorea din tot sufletul în visul lui biciuit de friguri. Căci nu voia să-l rușineze pe rege. Și cu atît mai puțin să-i tulbure amintirea ființei pe care o iubea cel mai mult. Din păcate, lucrul trebuia, însă, neapărat făcut, spre a-l întoarce pe rege, o dată pentru totdeauna, de pe drumurile prăpăstioase ale patimilor lui. Trebuia să i se arate încotro duc aceste drumuri, iar asta n-o putea face decît un singur om : cel ce cunoștea taina cea mare.

„Doamne ! Dezleagă-mă de datorie", se ruga Mornay zgîlțîit de friguri, și în mintea lui înfierbîntată își și vedea îndeplinită rugăciunea. Nu mai trebuia să rostească ceea ce îl chinuise atît de crunt, căci regele aflase. Minunea se întîmplase, și acum regele, iar nu Mornay, era acela care avea înscrisurile pîrîtoare. Le scoase la iveală, le dădu lui Mornay spre a le citi și îl încredință că aflarea tainei îl făcuse să se stăpînească și îl scăpase de prăbușire. „Acuma văd, spunea regele, că și o viață preacuvioasă poate fi pătată de neastîmpărul firii în așa fel, încît unii din cei ce au aflat de acest lucru să-și aducă aminte numai cu groază și milă de cel mort. Ce însemnătate mai are atunci că un întreg popor o cinstește pe regina răposată ca drept-credincioasă și fără prihană ? Am să iau aminte — vorbi regele în visul lui Mornay, scuturat de friguri — și am să mă îndrept. Îi iert pe toți cei ce au dat ascultare naturii lor omenești. Eu însumi am făcut-o fără măsură. Dar acum s-a sfîrșit : o făgăduiesc ca rege."

După ce primi făgăduiala regelui, Mornay adormi mai liniștit, dar se trezi la timp spre a se duce în parcul La Garenne. Mintea i se limpezi cu totul, totuși crezu mai întîi că cele două înscrisuri și, o dată cu ele, taina se afla cu adevărat în mîna regelui, și nu în a lui. Ca să se încredințeze, trebui să deschidă portofoliul ; dar văzu că se aflau acolo. Nimic nu se schimbase, regele nu știa nimic, datoria apăsa mai departe asupra lui.

Ca niciodată, ajunse în parc după sosirea regelui. Henri, nerăbdător, se plimba de colo-colo pe alee. Cînd îl văzu pe ambasador, îl duse de mînă pînă la bancă, se uită neliniștit la capul lui bandajat și-l întrebă cum se simte. Mornay răspunse

că glontele i-a sfîșiat doar o bucată din pielea capului, și rana e atît de neînsemnată, încît nici nu merită ca regele să-i poarte de grijă.

— Dacă maiestatea-voastră nu are nimic împotrivă, să vorbim de afaceri.

— Într-adevăr, nu cred că mai pot fi amînate, rosti Henri, dar mai zăbovi puțin, înainte de a-i împărtăși încurcăturile lui bănești.

Băgase de seamă la Mornay ceva neobișnuit, parcă un fel de teamă. A avut desigur o noapte proastă, își zise în cele din urmă Henri, și îi vorbi despre țărani, cărora trebuia să le scadă neapărat birul. Cum să înlocuiască, însă, paguba? Părînd a glumi, cu toate că inima nu-i era de loc înclinată spre asemenea lucru, întrebă :

— Pot eu să fac la fel ca răposata regină, mama mea? Dînsa se osîndea singură pentru cea mai mică greșeală. Plătea cîte o sută de livre Camerei de conturi dacă uita cumva să se roage. Păcatele mele cîntăresc însă ceva mai greu decît ale iubitei mele mame!

În clipa aceea Mornay își învinse teama ; fusese o teamă omenească, pe care o alungă încrederea în cel de sus. Cînd se sculă în picioare, Henri se uită la el mirat.

— Răposata regină, rosti Mornay, limpede și liniștit ca întotdeauna, a fost în toate aspră cu dînsa, numai într-o împrejurare nu. Maiestatea-sa a încheiat în ascuns o căsătorie neîngăduită cu contele Goyon, care a fost ucis în noaptea Sfîntului Bartolomeu. Regina a făcut aceasta fără binecuvîntarea bisericii, pe care n-a dobîndit-o nici mai tîrziu, dat fiind că nu voia să recunoască în public greșeala săvîrșită. Avea vîrsta de patruzeci și trei de ani ; regele, tatăl maiestății-voastre, murise de nouă ani. A avut un fiu din legătura cu domnul de Goyon.

— Un fiu? sări Henri. Ce basme mai sînt și astea?

— În registrele Camerei de conturi, sire, nu se înșiră basme. Acolo sînt însemnați șaptezeci și cinci de livre pentru îngrijirea unui prunc, pe nume François Goyon, pe care regina l-a dat de suflet la 23 ale lunii mai 1572.

— Atunci a plecat la Paris... voia să mă însoare... și a murit. Henri se bîlbîia. Ochii îi erau înecați în lacrimi. O clipă, Jeanne crescu în ochii lui, fiindcă îi mai descoperise o latură a vieții — cu totul nebănuită, chiar de neconceput. Gîndul acesta îl ameți. Dar se risipi îndată. Pe neașteptate, mîndria fiului se schimbă în umilință : E o minciună! strigă el și glasul i se frînse. E un fals! Defăimarea unei femei care nu se poate apăra!

Drept răspuns, Mornay îi întinse două înscrisuri.

— Ce mai sînt și astea?! se mînie Henri. Cine îndrăznește să ridice o acuzare scrisă?

Se uită la semnături, la aceea a genevezului de Bèze, citi cîteva rînduri și pînă la urmă se lăsă învins de adevărul co-

pleșitor. Cei mai de seamă membri ai consistoriului adevereau, în numele bisericii reformate, cum că numita căsătorie fusese săvîrșită prin încălcarea canoanelor legiuite. Cele două părți se legaseră în fața a doi-trei martori ; o căsătorie pe conștiință, cum i se zicea, dar la drept vorbind o căsătorie împotriva conștiinței. Fuseseră încălcate datinile, căsătoria se făcuse fără știrea și binecuvîntarea bisericii, ba chiar se trecuse cu bunăștiință peste stăruitoarea dorință și sfatul Bisericii. În numele domnului-dumnezeu pastorii ceruseră ca, pînă la orînduirea oficială a lucrurilor, soții să nu dea ochi unul cu altul sau, dacă nu se putea altfel, numai cînd și cînd și pentru cel mult două-trei zile ; dar chiar și așa iscau un scandal, ce trebuia neapărat curmat dacă nu voiau să se abată asupră-le mînia celui de sus. În caz că părțile nu vor ține seama de cele de mai sus, ele meritau de drept să fie îndepărtate fără zăbavă de la cuminecătură.

Toate acestea erau scrise negru pe alb. Regina Jeanne fusese amenințată cu cea mai aspră osîndă de către religia căreia îi jertfise totul : liniștea, fericirea, puterile și chiar viața. De ce ? „Văzînd astfel întinderea răului, de care să ne ferească cel de sus, Biserica a trebuit să ia cele mai aspre măsuri. Căci un asemenea scandal fără margini nu poate fi răbdat de Biserica domnului." După care urmau iscăliturile, fără îndoială autentice. O simplă întrebare ar fi fost de ajuns spre a stabili acest lucru. Dar fiul reginei osîndite nu era de fel zorit să facă pastorilor cinstea unei întrebări. Pentru că pastorii procedaseră așa din îndemnuri lumești, și nu din împuternicirea domnului ; asta era convingerea lui din prima clipă, și o păstră pentru totdeauna. Vorbele acestor clerici : datini, scandal, orînduirea oficială a lucrurilor, nu aveau nici o legătură cu sfîntul spirit. Ele apărau numai privilegiul celor ce vieţuiau împreună de a se supraveghea și spiona unii pe alții, de a se condamna unii pe alții, de a se dezlega de păcate și, în orice caz, dorința de a încredința unei mulțimi cu pofte de stăpînire puterea asupra persoanei noastre. „Auzi ! Să n-avem voie a iubi fără supraveghere ! își spuse mînios fiul reginei osîndite. Singura mîngîiere este că nici să murim nu putem decît cu mare solemnitate și față de nenumărați martori !" Nici nu clipi, însă ; învățase să-și ascundă simțămintele. La Luvru, unde se închipuia și acum. Căci boarea libertății încetase să mai adie de cînd aflase că preaiubita-i mamă fusese osîndită acolo, în chiar țara ei, pentru că iubise. Înapoie brusc înscrisurile.

— Păstrează-le ! Sau du-le acolo de unde le-ai luat !

Mornay răspunse :

— Înscrisurile s-au aflat în mîinile pastorului Merlin, care a stat la căpătîiul veneratei regine în cel mai greu ceas al ei. I-a poruncit cu limbă de moarte să mi le înmîneze mie, pentru ca în acest fel copiii ei să nu le citească.

— Acum le-am citit, se mulțumi să rostească regele.

Mornay răsuflă greu, apoi, străduindu-se să se învingă pe el însuși, spuse cu glas ciudat :

— Regina a mărturisit duhovnicului său că nu-și mai poate înfrîna patimile, drept care acesta a unit-o în ascuns cu domnul de Goyon. Știa că nu putea fi vorba de o căsătorie, dar îi era milă.

— Mornay ! strigă Henri, peste măsură de încordat și el. Apoi i se ridică din adîncul pieptului sfîșiat un murmur surd. Ești un corb, o scufie albă ! Numai bandajul și rana te apără de mînia mea. O știi prea bine. Eu sînt lipsit de apărare față de cineva care cu o zi înainte era să fie ucis pentru mine și te folosești de prilej. Mă silești să aud că mama mea s-a lăsat pradă desfrîului, ca și mine, care voi avea aceeași soartă. Așa ai hotărît, dacă cumva n-am să-ți dau ascultare. Corb vestitor de nenorociri ! strigă fără veste, se întoarse și se depărtă cu pași mari.

Grumazul îi era încovoiat și din ochi îi picurau lacrimi.

În zilele următoare nu dădură ochi unul cu celălalt. Regele porni împotriva unui orășel îndărătnic, fără a-l lua cu el pe ambasador. Dar și în mijlocul luptelor și al trudei, care trebuiau să-l facă a uita chinul lăuntric, Henri era năpădit de gînduri. „Auzi, avea patruzeci și trei de ani și n-a putut să îndure castitatea ! Un glonte !“ imploră feciorul reginei Jeanne. În focul luptei, veselul ei fecior ceru un glonte să-i scurteze vremea în care va trebui să se mai umilească la fel ca maică-sa. Dar mai apoi, cînd ieși teafăr din luptă, se veseli, rîse și glumi în sinea lui pe seama cuvioasei sale mame, care se pricepuse totuși să-și facă parte cît de cît din ceea ce-i prea plăcut.

Simțea mereu nevoie de mișcare, căci de fiecare dată acolo unde se afla descoperea tot ce-i mai rău — și era de mirare cum pînă atunci nu băgase de seamă aceste semne. Poporul povestea despre chipul cum se purtase regina Jeanne cu cei ce nu i se supuneau. Dacă nu deveneai protestant, dispăreai în castelul ei din Pau cu ocnițe subpămîntene, pe care Henri le cunoștea. În imediata lor vecinătate aveau loc ospățurile. Mama sa săvîrșise cruzimi pentru credință ; și întrucît era hotărîtă la orice ca să-și țină ascunsă căsătoria, se folosise, probabil, de ocnițe și pentru a închide gura celor ce știau ceva despre ea. Toate acestea îi dădeau o nouă înfățișare în ochii feciorului său, în care continua să trăiască. Își aminti cum întrevăzuse odinioară chipul ei umbrit de moarte, în ziua cînd cel din urmă sol pe care i-l trimisese îi înmînase ultimul răvaș. E adevărat că morții trăiesc mai departe, dar se schimbă. Ne întovărășesc oricît de iute am călări, și deodată ne arată o față cu totul nouă : mă recunoști ? Da, mamă !

Își dădea seama că Jeanne crescuse în ochii lui. Gîndul acesta îl stăpînise în prima clipă cînd aflase de căsătoria ei tainică. Iar acum se contura precis. Jeanne se dovedea într-adevăr mai

mare datorită și ultimului aspect al vieții ei — dar rămînea ca totdeauna, cucernică, pură și curajoasă. De altfel și murise pentru toate acestea, inclusiv dragostea ei tîrzie. Și moartea care ne confirmă e bună. „Domnule de Goyon, trăiești!" Așa strigase odinioară Henri în marea sală a Luvrului, după noaptea Sfîntului Bartolomeu, cînd se revăzuse pentru prima oară cu ucigașii. Mînat de o mînie neputincioasă îi chemase atunci pe morți de parcă ar fi fost de față acolo. „Domnule de Goyon, trăiești!", dar acesta nu mai trăia, nu se afla în salonul cel mare, ci în puț, pradă corbilor. Înviase abia acum, în preajma unei femei pe care o iubise.

Întru acestea, nici lui Mornay nu-i mergeau toate bine. Se căia că îi pricinuise o durere regelui său; și nici nu mai nădăjduia să fie de vreun folos. Aflase că povestea aceea rușinoasă și plină de primejdii de la moară nu luase sfîrșit; și doar din pricina ei se hotărîse în cele din urmă să dezvăluie taina cea mare. Apoi mai era îngrijat și că regele știa acum despre existența unui frate, pe care nu avea, însă, dreptul să-l recunoască; ar fi fost împotriva datinilor Religiei și ar fi însemnat o neorînduială. Așa stînd lucrurile, era nemulțumit de sine că-l înviase pe contele de Goyon. Henri, dimpotrivă, se simțea înclinat să-i mulțumească. Și mișcați, cu toate că de simțăminte deosebite, se aruncară din nou într-o bună zi unul în brațele celuilalt — pe neașteptate și fără a rosti vreun cuvînt, care n-ar fi fost de nici un folos.

MOARA

Henri se îndreptă călare spre moara lui. Face adesea, neînsoțit, drumul acesta de-a lungul rîului La Garonne, pînă dincolo de un orășel vechi, unde cotește. Atinge în trecere ramurile copacilor, potcoavele se înfundă în frunzișul vestejit. La marginea crîngului se oprește și privește către moara lui, colo sus, pe colina bătută de vînturi, să vadă dacă nu-i cumva morarul acasă. Mai bine ar fi plecat cu căruța. De altfel are tot dreptul să vină cînd îi place. Oricine știe doar că e morarul din Barbaste. La prima vedere, arendașul nu prea arată a fi pișicher; cu toate acestea, țopîrlanul a venit cu o femeiușcă tînără și drăguță. Cum își cunoaște stăpînul, îi rămîne dator cu arenda. Desigur, în socotelile lui intră femeiușca tînără și drăguță, de care stăpînul n-are însă voie să se apropie. Hojmalăul e zuliar ca un turc.

Morarul din Barbaste există numai în vorbele poporului. Oamenii bătrîni și blajini cred cu adevărat că el, cu mîinile lui, mișcă aripile și adună făina care cade dintre pietrele ce se învîrtesc. Dar Henri n-a legat încă nici un singur sac; treaba asta o face arendașul, care îi poartă de grijă și femeii. Stăpînul și omul lui de încredere se înțeleg de minune; fiecare știe ce

vrea celălalt, se fereşte şi e grijuliu nevoie mare. În felul acesta s-au împrietenit. Ori de cîte ori stăpînul se arată pe acolo, arendaşul nu-l slăbeşte pînă nu rămîne la masă. Nu femeia îndrăzneşte, ci bărbatul. Acesta, un bărbat vînjos, îşi cunoaşte avantajul. E posesorul femeii dorite, dar încă nu i se pare a fi arătat destul de lămurit că el e mai tare. Să cadă numai stăpînul în cursă !

În ziua aceasta Henri aşteaptă îndelung la marginea crîngului, unde-l ascunde umbra ; cei de la moară nu pot să-l vadă. Moara îşi mişcă vînjos aripile, dar obrazul lătăreţ şi alb al bărbatului, care de obicei cercetează împrejurimile, nu se zăreşte de fel în rama ferestruicii. Femeia ! Îşi scoate capul afară, caută către partea dimpotrivă, mijeşte ochii, nu zăreşte nimic, şi totuşi căutătura ei pare nu numai temătoare, ci şi vicleană. Ce-o fi însemnînd asta ? Oricum, făina de pe piele se potriveşte bine cu ochii ei negri, şi are trup mlădiu.

— Madelon !

Poate să strige, însă, cît o vrea : depărtarea care-i desparte e mare, aripile morii huruie, aşa încît nu-l aude. Dar deodată femeia se sperie, calul lui a nechezat ; şi înainte de a se trage înăuntru, face un semn către marginea pădurii, un semn care poate să însemneze : Vino ! Sînt singură.

Henri îşi leagă calul şi se îndreaptă spre colină, făcînd un înconjur, ca să vadă dacă nu cumva se arată de undeva morarul. În sfîrşit intră. Încăperea cea mare în care se macină poate fi cuprinsă toată dintr-o privire ; de-a lungul a doi pereţi sînt stivuiţi saci, lîngă al treilea îşi varsă făină în lădoi teascurile, cel de-al patrulea dă afară. Morăriţa se întoarnă iute cînd vîntul trînteşte uşa ; a vărsat grîu în teascuri ori s-a prefăcut numai a turna. Basmaua de pe piept i-a lunecat, deluşoarele de carne albă saltă şi coboară grăbite sub răsuflarea surprinderii.

— Preaînălţate stăpîne ! rosteşte ea în timp ce îndoaie un genunchi şi-şi îndreaptă cuviincios rochia.

Nu-i o femeiuşcă de la ţară, ştie ce-i ironia, şi cînd vine Henri se exprimă în limba care se scrie ; nici nu poate fi înduplecată să vorbească mai simplu. E unul din vicleşugurile cu care-l amăgeşte.

— Madelon, i se adresează Henri, bucuros şi nerăbdător. Paznicul ţi-o fi adormit în vreo circiumă. Avem vreme. Dă-mi voie să-ţi leg basmaua.

În loc de asta îi desface îndeminatic rochia. Morăriţa nu se apără, ci repetă numai :

— Avem vreme. De ce atîta grabă, preaînălţate stăpîne ? Îndată ce vei fi avut ce-ai dorit, te vei ridica şi vei pleca, iar eu voi rămîne şi voi plînge pe urmă-ţi. Şi doar îmi place mult cînd eşti aici, pentru că vorbeşti frumos, adăugă ea, şi în ochii-i alungiţi deşi păstra o înfăţişare plină de supunere,

se adunase atîta batjocură, cum nici chiar la o mareşăleasă nu s-a mai văzut.

În clipa aceea Henri se simţi pătruns de admiraţie faţă de întreg sexul frumos ; din care pricină nu băgă de seamă ce făcea femeia. Morăriţa sprijinise doi saci de făină lîngă una din stive, închipuind un loc de odihnă sau, la nevoie, un culcuş. Se aşeză, îi făcu semn să se apropie, şi în felul acesta deveni stăpînă pe situaţie.

— Dragul meu, îi spuse, am putea începe fără zăbavă să ne iubim, dar e o îndeletnicire din care nu-mi place să fiu întreruptă. Şi se prea poate ca la acest ceas al zilei să se ivească muşterii. Iar întrucît priveşte cîrciuma, se poate foarte bine ca cineva să fi adormit cu adevărat pe acolo ; dar cîrciuma e la mai puţin de o mie de paşi de aici şi cîte unul se trezeşte fără veste.

Frumoasa morăriţă spusese toate acestea cu glas tare şi măsurat, fără umbră de tulburare, cu toate că Henri se îndeletnicea nu fără izbîndă să-i suflece fusta. Dar se părea că treaba asta nici n-o privea. Îşi aţintea toată atenţia asupra cugetărilor ei prevăzătoare ; îşi îndoi braţul rotund în jurul umărului lui, ca s-o audă mai bine, şi ajunse la lucrul cel mai de seamă.

— Aş vrea ca în curînd să putem fi singuri de dimineaţă pînă seara şi să ne putem dărui unul altuia toată dragostea şi fericirea, fără să dea peste noi niscai străini, ori vreun nechemat să ne strice clipele cele mai plăcute. Nu eşti de aceeaşi părere, dragul meu ?

— În măsura în care ţi-am înţeles predica, ingăimă el, încercînd s-o răstoarne, fără a băga de seamă că femeia se sprijinea în acelaşi timp în braţul cu care-l înconjura drăgăstos.

Văzînd că nu izbuteşte, izbucni în rîs şi dădu să-i răspundă.

— Să-i facem vînt bărbatului tău pe o zi. Nu-i aşa, drăguţo? Dacă asta ţi-e voia, împlineşte-o ! Numai tu poţi s-o faci.

— Ba tocmai că nu, stăpîne. Mai degrabă tu poţi s-o faci. După care trebui să-l lămurească în ce fel. Numai slujbaşii tăi, sire, ar putea să reţină o zi întreagă un morar.

— Cum adică, să-l închid ?

Nu, nu la asta se gîndise. Să se întocmească acte, care să fie dezbătute pe toate feţele, diecii să le tot scrie şi să le prefacă şi abia către seară să fie iscălite de amîndouă părţile. De amîndouă părţile ? Păi sigur, una din ele e Michaud, arendaşul morii.

— Şi cealaltă ?

Femeia lăsă să treacă o bucată de vreme, în care timp îl măsură pe tînărul rege cu ochii abia deschişi, ca să vadă dacă poate ghici. „Proşti mai sînt bărbaţii cînd au altceva în cap", îşi spuse Madelon.

— Păi chiar maiestatea-voastră sînteţi cealaltă parte, îi mărturisi apoi, coborînd glasul şi clătinînd blînd din cap, din milă pentru starea în care se afla regele. Notarul maiestăţii-voastre

se va ocupa cu hîrtiile de cuviinţă, iar noi vom fi aici peste măsură de fericiţi.

La ultimele vorbe ridică din nou glasul, dîndu-i o intonaţie de aşteptare fericită, dar fericirea aceasta ascundea şi o batjocură tăcută. Dintr-o dată, Henri înţelese totul; îşi puseseră în gînd să-l jefuiască. Actele plănuite nu puteau cuprinde altceva decît renunţarea la dreptul de proprietate asupra morii în favoarea bărbăţelului. Ăsta trebuia să fie preţul, apoi femeia l-ar fi iubit cu adevărat. În zadar nădăjduia Michaud să scape fără coarne din asemenea tîrg. „Pentru că astea vor totul, îşi spuse Henri, şi moara, şi dragostea şi mai ales biruinţa asupra amînduror bărbaţilor."

— Am înţeles, rosti numai, şi în clipa aceea nu mai ceru de la Madelon decît ceea ce dînsa îi şi dăruise: şiretenia atît de spirituală a femeilor, arta lor de a făgădui, mlădierea şi neînduplecarea dulcii lor inimioare.

Iar după o clipă, gîndi: „Pungăşoaico, n-ai să izbuteşti!" şi o răsturnă de-a binelea. Imediat, însă, femeia ţipă: „Michaud!" Şi de pe stiva de saci se auzi căzînd cineva, iar prin spărtură se ivi arendaşul, care se azvîrli sălbatic asupra lui Henri. Pentru a se dezbăra de povară, Henri trebui să arate multă mlădiere, nu mai puţină decît a femeii cînd voise să pună mîna pe dînsul. Ca o cunoscătoare ce era, Madelon îl admiră şi-l lăsă pe bărbatu-său să se descurce cum o şti.

Dat fiind că preaînaltul stăpîn se afla acum în picioare şi se depărtase, ţopîrlanul se ghemui şi voi să se năpustească cu capul în golul pîntecului. Dar Henri îl îmbrînci şi strigă cu glas de stăpîn: „Michaud!", lucru care nu-i fu totuşi de nici un folos. Căci congestionat de sîngele care i se urcase la cap, dobitocul era aproape să fie lovit de dambla. Se ridică sprijinit de braţul stăpînului, căruia nu-i dădu drumul nici mai apoi; Henri nu-i opuse nici o rezistenţă. Voia ca omul să se liniştească, să nu se iste scandal. Aşa încît se lăsă tîrît încotro voia Michaud. Morarul se repezea de colo-colo, mînat de o mînie oarbă sau poate că mînia era mai puţin oarbă decît o socotea Henri, căci deodată se apropiară de lădoiul adînc, în care se roteau pietrele de măcinat. Înainte de a face cel din urmă pas, Henri înţelese gîndul şi îl lovi cu piciorul pe arendaş, trîntindu-l jos, căci altminteri planul acestuia s-ar fi împlinit fără doar şi poate. Arendaşul l-ar fi zvîrlit înăuntru, mîna şi braţul i-ar fi fost prinse de dinţii de fier.

Spaima e plină de fantezie, se manifestă în fel şi chip. Arendaşul Michaud se zvîrcoleşte pe duşumea şi scoate nişte vaiete surde, de parcă ar zbiera nişte măgari în depărtare. Şi între timp mai sucește cînd şi cînd capul, ca să se încredinţeze încă o dată că regelui nu i s-a întîmplat nimic, după care continuă cu zvîrcolirile şi zbieretele. Madelon, mai albă decît

faina, clătinind din cap ca o babă, a îngenuncheat ; vrea să-şi împreune mîinile ridicate, dar nu poate, îi tremură prea tare.

Cuprins de fiori reci şi totuşi rîzînd în hohote, Henri îi părăseşte pe cei doi, se depărtează, fuge, rîde, se scutură de făină şi de toată întîmplarea. Există întîmplări sortite a rămîne în amintire la fel de încîlcite şi de vijelioase cum s-au petrecut ; mai ales atacurile vrăjmaşilor, în război şi în dragoste. Scapi fără prea mare cinste, ci numai cu frica, încaleci şi laşi calul s-alerge. În ţară sînt nenumărate mori, şi morăriţe cîte vrei. Moara asta nu mă mai vede aşa de repede. Sau, cine ştie, poate că tot am să mă înapoiez odată ?

Schimbare de decor. Morarul Michaud îl primeşte la masă pe rege, un rege îmbătrînit, cu barba sură şi pălărie cu pene. I-a premers legenda despre multele bătălii pe care le-a dat pentru acest regat. Iar o dată cu el au intrat în amintirea poporului şi toate iubirile lui legendare. Împrejurul mesei se află cinci oameni, care mănîncă toţi dintr-o singură strachină mare, dinaintea fiecăruia se află cîte un dărab de pîine şi cîte o cană cu vin. E seară, prin moară suflă vîntul şi cele patru flăcări care ţîşnesc din ciocurile lămpilor pîlpîie deasupra capetelor. În spatele oamenilor e întuneric, lumina le cade în faţă, pe piept ; blînd şi stăruitor le smulge nopţii făptura.

Sprijinindu-se uşor de masă, regele ţine paharul în mînă. Patru persoane din cele de faţă ţin paharele pregătite, numai morăriţa nu. Stă aplecată înainte, îmbătrînită, cu ochii ţintă la regele ei, care e dus pe gînduri. Se simte însă doar singur cu ea, fiecare la cîte un capăt al mesei. Mai încolo, într-o lume a lor, doi tineri : fata gazdei şi argatul îşi ating paharele şi ochii li se pierd unul într-altul cu evlavie. Morarul înalţă cel din urmă cana ; îşi vîntură pălăria şi cîntă cîntecul despre regele galant. Michaud are acum părul coliliu, priveşte cu credinţă către rege şi-i cîntă voios, căci ştie prea bine că regele îşi iubeşte poporul şi toate fiicele acestuia.

Celor tineri cîntecul le aduce încă o dată aminte de dragostea lor, dar celor doi care au trecut de pragul bătrîneţii le răscoleşte dureros amintirile. Ascultînd într-o doară, regele rîde ca un om pentru care ce a fost mai frumos a trecut. Madelon de odinioară, numai tu o înţelegi. A fost foarte frumos şi plăcut, în ciuda vicleniei şi a atacului neaşteptat ? Voi ştiţi. În orice caz Fleurette, lumina curată a zorilor, floarea înrourată nu şi-a recunoscut mai tîrziu scumpa-i inimioară, şi apoi s-a prăpădit de mult.

VRĂJMAŞUL

Pătărania cu moara cutreieră toată ţara, ca mai înainte povestea cu balul din Agen. Atunci, guvernatorul socotise că locţiitorul său a răspîndit vorbele şi aşa crede şi acum. Biron îl

întrecuse însă pe înaintaşul său. Era de presupus că morăriţa îşi ţinuse gura, dar bărbatul ei băuse şi se trădase ; de mirare era numai cu cîtă grijă îi fu folosită mărturia. Se văzu chemat în faţa unui tribunal, la Agen, acelaşi oraş unde se petrecuse şi scandalul celălalt. Guvernatorul ar fi împiedicat cu plăcere ascultarea arendaşului de către judecători ; dar porţile oraşului se închiseseră în faţa oamenilor lui şi pe ziduri apărătorii luaseră poziţie.

Mareşalul Biron nu era în ziua aceea la Agen ; nu-şi îngăduia să lucreze atît de făţiş. De fiecare dată ocolea oraşul ce-şi închidea porţile în faţa guvernatorului şi asemenea oraşe se înmulţeau mereu. Nu dădea ordine care ar fi putut fi dovedite. Henri n-ar fi putut să-l acuze nici pentru atacul armat, cînd un glonte îi sfîşiase lui pingeaua, şi domnului de Mornay o bucată din pielea capului. Mareşalul Biron se pricepea la uneltiri, dar ştia să şi rămînă în umbră, ceea ce nu-i puţin lucru pentru un bărbat ce se mînie repede. Citea mult ; învăţase poate viclenia din cărţi, deşi altora lectura nu le răpeşte inocenţa. Oricum, creă guvernatorului o faimă proastă şi asta nu numai în ce priveşte femeile. Se spunea că Henri se mulţumea să ademenească femeile, dar că bărbaţilor le lua viaţa. O seamă de gentilomi îşi pierdură încrederea într-însul, printre care şi unii din cei cărora Henri le scăpase averea şi viaţa de incendiatori. Căci e prea uşor să tăgăduieşti simţămîntul de dreptate unui om care nu-şi pune frîu năravurilor, oricît ar fi binemeritat guvernatorul de la ţară tocmai din pricina acestui simţămînt.

Henri îşi dădu seama cum scădea cinstirea de care se bucura : iar acest lucru îl privea nu numai pe eroul aventurilor galante, ci şi pe diriguitor şi pe omul de arme. Încă puţin, şi ar fi putut fi socotit un prinţ fără autoritate, care nu ştie să-şi ţie rangul, un nume gol, un titlu. Biron ar fi avut astfel singur toată puterea. În provincia Guyenne o şi avea de altfel. Henri încă nu apucase să intre în Bordeaux. Mai mult, sprijinindu-se pe superioritatea lui în călăreţi şi pedestraşi, locţiitorul îşi îngăduise chiar anume năvăliri în regatul Navarrei. Aşa încît Henri se aţinea în castelul lui din Nérac ca o jivină hăituită. Nu mai convoca nici sfatul de taină, de teamă să nu se mînie prea rău şi în felul acesta să-şi arate slăbiciunea. Cu toate acestea, vechii prieteni îşi făceau slujba cum nu se poate mai bine ; lor putea să li se arate şi să le destăinuie furia neputincioasă şi zadarnicele-i planuri de răzbunare. Ba îşi îngăduia faţă de dînşii chiar să şi verse lacrimi de deznădejde.

Într-o asemenea seară, fiecare din ei se purtă după firea lui. Du Bartas bufni posomorît şi nehotărît, Agrippa d'Aubigné ceru, pur şi simplu, reînceperea războiului împotriva Curţii de la Paris. Nu încăpea doar nici o îndoială că Biron făcea ce făcea numai fiindcă afla sprijin la Curte. Nu degeaba a trimis regele Franţei soli ca Henri să se întoarcă la catolicism. Iar şi

mai grăitoare a fost cererea ca însuși Henri să vină la Curte s-o ia pe regina Navarrei.

— Sire, degetul cel mic îmi spune că nu v-am mai vedea așa curînd aici.

Aceste vorbe ale lui Agrippa avură mare răsunet ; ele amintiră toate vechile primejdii de la Luvru : *Madame* Catherine, aplecată peste bastonul ei, prevestea numai nenorociri. Amintirile acestea îngrămădiră spaimă peste mînie și, pînă la urmă, Henri ar fi înclinat să poruncească începerea marșului. Ar fi pornit în fruntea trupelor sale împotriva locțiitorului. Dar n-ar fi mers pînă la capăt, fiindcă între timp și-ar fi recăpătat judecata sănătoasă. Pasul greșit nu fu însă făcut, cu toate că Du Bartas îl recomandă din toată inima, avînd în vedere orbirea și răutatea omenească. Fiindcă începu să vorbească Philippe Mornay :

— Sire ! Aveți un vrăjmaș : el se numește mareșalul Biron. Nu întrebați de a cui poruncă ascultă, ori se preface numai că ascultă. De ce să-l întărîte pe regele Franței împotriva voastră în alt fel decît pe micii gentilomi de țară ? Vă calomniază. Vă vorbește de rău față de țărani și regi, pentru că dorește să vă alunge dintr-o provincie al cărei unic stăpînitor pofțește să fie. Sire, maiestatea-voastră are însă înaintea privirilor ei tot regatul. Un Biron nu poate vedea mai departe decît provincia lui. Aici trebuie să puneți mîna pe el, să-l bateți chiar cu armele lui !

— Vreau să-l fac de rîs ! izbucni Henri. Cum am putut măcar să mă gîndesc a porni război împotrivă-i !

Și-l apucă pe Mornay de braț, îl duse afară, în galeria deschisă, unde, plimbîndu-se de colo-colo cu pași mari, repetă : „Am din nou un vrăjmaș", gîndindu-se la *Madame* Catherine, vrăjmașul lui de odinioară. Mornay explică :

— Întîlnim negreșit dușmanul pe care ni-l trimite cerul și acesta e fără greș cel de care avem nevoie.

Prietenii vorbesc întotdeauna așa, dar asta nu ajută la nimic.

— Auzi, ce dușman ! strigă Henri. Taie botul calului pe care călărește ! Și mai și șchioapătă.

Dar Mornay urmă :

— Nu-i numai viclean, ci și dornic de a afla toate, nu se desparte nicicum de tăblița de scris și înseamnă ce aude.

— Șchiopătează, rosti Henri, și bea. Apoi e bolnav de ficat, are fața scofîlcită, numai piele și os. Copiii o iau la fugă cînd se întîmplă să-și îndrepte spre ei privirile tăioase. O sperietoare de copii și un bătrîn de cel puțin cincizeci de ani. Mornay, cu ce vrăjmaș m-a năpăstuit cerul ! Aș fi meritat unul mai bun !

— Să-i fim recunoscători, răspunse Mornay.

Și se despărțiră.

Imediat, guvernatorul porni un război ciudat împotriva locțiitorului său. Pe unde trecea i se numărau sticlele golite la masă și mai ales cele pe care le golea între mese. Iar guvernatorul se îngrijea, ba își dădea chiar osteneală să se răspîndească

în tot ţinutul veşti despre vinul băut de mareşalul Biron. Curînd, oamenii adăugară de la ei că mareşalul rămăsese să înnopteze într-o cîrciumă la drumul mare, din pricină că nu mai putea ajunge în oraş în halul în care se afla. Drept urmare a lăţirii acestei faime ruşinoase, Biron îşi ridică mai întîi tinerimea nobilă împotrivă-i ; tinerii nu mai băură peste măsură, socotind că e un obicei al generaţiilor mai vechi. Începură a-l imita pe Henri, bînd la cele două mese, şi mai vîrtos la cea din urmă. Apoi, cînd Henri intra în vreo casă ţărănească, îşi umplea cupa cu mîna lui, de-a dreptul de la butoi — nu numai de sete, ci pentru a cinsti un obicei al poporului. Oamenii sărmani nu-l vedeau nicicînd ameţit şi înţeleseră de aici că ţine la băutură mai mult decît dînşii, care toată ziua numai la vin se gîndeau. De aceea nu-l ţineau de rău nici mai tîrziu cînd vreuna dintre fiicele lor era blagoslovită cu un prunc.

De cînd renunţase la chefuri, tinerimea de neam începu să încline mai mult către desfrîu, socotind că se dedă astfel unor plăceri mai nobile decît atunci cînd se îmbăta. Cu toate că amîndouă îndeletnicirile erau numite vicii, tinerii îşi ziceau că la una din ele participă şi spiritul, căci cere isteţime şi impune curaj. Beţia e cel mai nedemn dintre obiceiurile rele, ţine numai şi numai de trup, de cele lumeşti. întunecă raţiunea şi strică şi altor însuşiri. Biron îl osîndeşte pe guvernator numai pentru ceea ce el însuşi nu mai e în stare a împlini. Iar cu treburile în care el e mai destoinic cel mult călăreţii lui germani ar putea să se fălească !

Biron, care nu se despărţea de tăbliţa de scris, luă aminte la aceste vorbe şi declară prin castele că veacul său fusese cast ca şi dînsul, că el intrase neîntinat în căsătorie — şi, deşi era după masa de prînz, îşi întări spusele umblînd în mîini în jurul mesei. Iar cei care priveau de aproape băgară de seamă că nici nu se folosea de toată palma, ci numai de cele două degete mari. Cu toate acestea, nu aduse ca dovadă numai puterea-i rămasă întreagă, ci în mai mare măsură vorbele lui Platon. Căci înţeleptul grec spunea că pînă la optsprezece ani n-ai voie să bei vin, iar pînă la patruzeci de ani nu îţi e îngăduit să te îmbeţi. Dar după aceea o poţi face, deoarece zeul Dionysos înapoiază bărbaţilor trecuţi de pragul bătrîneţii veselia şi blîndeţea de odinioară, aşa încît să se încumete chiar a dansa. Şi mareşalul Biron o luă într-adevăr la dans pe stăpîna casei, ceea ce nu-l împiedică totuşi ca puţin mai tîrziu să părăsească castelul spumegînd de mînie.

Henri, care află de cele întîmplate, simţi o oarecare compătimire pentru acest om ciudat. Căci era în firea lui să se gîndească la vrăjmaş cu simţăminte ce mergeau pînă aproape de iubire. Vrăjmaşul nu-i semăna însă. La încercările guvernatorului de a se arăta binevoitor, mareşalul nu răspunse cu grosolănie, dar cu vorbe în doi peri. Spre a-l îmbuna, pe cît se putea, pe bătrîn, Henri îi trimise cărţi frumoase, tipărite după poruncă.

Tipograful său, Louis Rabier, cunoștea cele mai noi descoperiri în arta aceasta. Trecînd peste dorința orașului Montauban, căruia Rabier îi era îndatorat, guvernatorul îl luase în slujba lui, îi dăduse o casă și cinci sute de livre ; în schimb meșterul îi tipări opera lui Plutarh, vechea carte de învățătură a caracterelor călite. Mareșalului, Henri îi trimise cuvîntările lui Cicero ; o carte mare, luxoasă, avînd gravată pe scoarța de piele pajura Navarrei.

Mareșalul nu crezu că un lucru atît de rar și de costisitor îi poate fi trimis în dar ; ori se prefăcu a nu crede. Și porunci să fie înturnată cartea, mulțumind politicos. Cînd Henri o răsfoi, găsi, însă, subliniat un pasaj, numai unul. Era un citat din Platon în traducere : *„Difficillimum autem est, in omni conquisitione rationis, exordium"*, ceea ce, cu alte cuvinte, însemna : „Orice început este greu". Din partea unui vrăjmaș care nu era prea tînăr putea să însemneze, însă, și : Mucos afurisit !

Fără zăbavă, Henri dădu poruncă să se împacheteze o altă carte frumoasă, un tratat de chirurgie, în care de asemeni era subliniat ceva, un citat din poetul Lucrețiu. În versuri latinești se spunea :

„Puterile ne scad fără să știm,
Ni se sleiește vlaga zi de zi,
Și necurmat, îmbătrînim."

Citind acestea, Biron pierdu pe dată măsura și cumpătul. Cu cel dintîi prilej trimise guvernatorului niște versuri ale poetului Martial despre trupurile păroase. Mareșalul avea pielea spînatică, de culoarea unui bolnav de gălbinare ; în cine voia atunci să lovească, amintind de mădulare păroase ? Henri își dădu seama că nu era nimic de făcut cu vrăjmașul ; trebuia să lupte împotrivă-i. Printr-o altă carte îi mai trimise și această solie, folosindu-se de versurile poetului Juvenal : *„Nec facilis victoria de madidis..."*

„Chiar dacă-n vin s-ar scufunda,
S-ar bîlbîi, ori clătina,
Nu socoti că i-ai înfrînt !"

Era încă un omagiu și o ultimă încercare de a ajunge la o înțelegere cu locțiitorul. Dacă amîndoi, atît unul cît și celălalt, sînt de bună-credință, îi trimise guvernatorul vorbă, apoi s-o arate slujind în unire, aici, în provincia Guyenne, pe regele Franței. Drept răspuns, mareșalul Biron se închise în orașul Bordeaux și se întări acolo. Ba și dădu de veste că la cel dintîi prilej îl va prinde pe regele Navarrei și-l va expedia la Paris, unde era mult așteptat, căci *Madame* Catherine, mai cu seamă, se prăpădea de dorul preaiubitului ei ginere ! Mai cuminte ar fi fost din partea lui Biron să-și fi ținut aceste vorbe pentru dînsul.

Henri își numi vrăjmașul fanfaron și nimic altceva, totuși îi urmări curierii în toată țara ; nici chiar pe drumul cel mai lăturalnic n-ar mai fi putut să străbată vreunul.

Cîțiva dintre dînșii fură prinși la scurt interval. Unul ducea doar un raport despre întrecerea care avusese loc cu ajutorul poeților latini, înfățișată de altfel ca un complot dat din fericire în vileag. Versurile — arăta Biron — aveau ascuțișul îndreptat împotriva lui, a mareșalului, din pricina credinței ce o poartă regelui Franței ; pe de altă parte lăsă, însă, a se înțelege că aveau o îndoită țintă. Versul „Și necurmat, îmbătrînim" privea tot atît de mult și Curtea ! Pe rege și Casa lui !

Trimisul care trebuia să ducă acest comentariu critic fu urmat, la cîteva ceasuri, de un al doilea ; misiunea acestuia era mai deslușită. De data asta nu mai era vorba de flori de stil, ci de jafuri la drumul mare, de violuri, incendieri și omoruri ce trebuiau puse, după slova raportului, pe seama regelui Navarrei, care ducea de rîpă o întreagă provincie a regatului, pentru ca să poată pune mai ușor mîna pe dînsa. Așa scria Biron, care făptuise el însuși toate nelegiuirile, și cînd Henri citi cele de mai sus, începu să vadă cu alți ochi decît înainte planurile locțiitorului cu privire la Guyenne. Ba se grăbi chiar să-l privească și pe el însuși cu mai multă luare aminte. Nu mai era timp de glumit. Trebuia să treacă la fapte și să lovească în așa fel, încît locțiitorul să se aleagă cu o spaimă binefăcătoare. Poate că pentru o bucată de vreme se va liniști.

— La urmă, vom rîde din nou.

La aceste vorbe ale stăpînului său, Agrippa d'Aubigné răspunse :

— De ce nu chiar mai curînd ? Mi-a venit un gînd care nu poate fi încă rostit, adăugă el pentru sine.

Henri socoti, pe de altă parte, că vrăjmașul nu era prea caraghios atîta vreme cît se gîndea la atacuri, adăpostit într-o fortăreață puternică. Și chiar în ziua aceea mai găbji un curier al mareșalului, cel hotărîtor. Solia dusă de acesta făgăduia reginei-mame prinderea regelui Navarrei. În schimbul predării acestuia, Biron cerea să i se dea drept răsplată și în deplină proprietate un mare număr de orașe, atît în provincia Guyenne, cît și în Béarn.

Henri se înfricoșă. Ședea pe marginea unui șanț, cerul se întunecase, ținutul și locul său de baștină nu mai chezășuiau nici o siguranță, vrăjmașul îi voia cu tot dinadinsul pieirea.

Nu-i rău să ai un vrăjmaș și să-l cunoști ; îi ieși înainte, îl bați și prima spaimă trece ușor. E rău, însă, cînd îi descoperi tainele și dintr-o dată te lovește în obraz suflul unui abis, pe care nu-l bănuiești. Acum prăpastia exală aburii ei vătămători. Îi înghiți și-ți vine să verși.

— Biron îmi fură orașele, repeta tînărul rege pe marginea șanțului.

Iar cînd își înălță capul, întîlni privirea solului prins : acesta stătea înaintea lui cu picioarele legate.

— Ești doar hughenot, îi spuse Henri.

Iar omul îi răspunse :

— Mareșalul Biron nu știe că sînt.

Henri îl privi țintă și, după o vreme, întoarse mîna cu palma în sus, cum faci cînd n-ai de ales.

— Ești gata și dornic să-ți trădezi stăpînul pentru mine, spre binele Religiei ? Să-i duci un răvaș, și el să creadă că te întorci de la Paris. Pînă în ziua cînd ar trebui să fii înapoi, vei rămîne în temnița castelului meu din Nérac, unde nu-ți va fi prea moale.

Aceste vorbe nu-l înfricoșară, însă, de fel pe tînăr, care ținu piept și sudălmilor ce urmară. Guvernatorul hotărî cît prețuia trădarea lui în bani, și Camera de conturi din Pau fu datoare să plătească mai tîrziu suma. După care Henri plecă ; uitase de temniță, tînărul era liber. Dar din clipa aceea fu pus sub supraveghere : unde se ducea și cu cine vorbea. Tînărul se ascunse și tăcu, așa încît pînă la urmă se văzu că era demn de încredere. Cu mîinile goale și cu o singură frază, pe care trebui s-o rostească prin viu grai, solul se înfățișă înaintea stăpînului care-l trimisese.

Drept urmare, mareșalul Biron se înființă cu adevărat la o casă singuratică, numită Casteras, după ce-și lăsă mica suită în cringul cel mai apropiat și călări neînsoțit de-a curmezișul cîmpiei. Aceasta se întindea cenușie sub o pînză de nori negri, în mișcare. De dragul vîntului, care-i plăcea, mareșalul nu purta pălărie și nici pelerină, căci vîntul îi ținea de cald. Se bălăbănea pe gloaba lui, ciolănoasă ca și el, dar nu cădea. Toți știau asta. Iar cine se uita recunoștea îndată țeasta gălbejită, privirea tăioasă : un sac de oase care clămpăneau. Furtună, pustiu și moartea călare ; nimeni din poporenii pe care guvernatorul i-a ascuns pretutindeni în jurul casei nu rîde însă. Mareșalul a căzut într-o cursă, cum prea bine a meritat. Nu i-ar mai ajuta la nimic să-și întoarcă gloaba și să fugă. E numai la o sută de pași de casa singuratică și sărăcăcioasă, cu un balcon strîmt sub acoperiș.

Pe balcon se zărește ceva. Mareșalul Biron oprește îndată, căci împrejurarea e suspectă. Presimțirile lui se dovedesc deci a fi totuși adevărate. Făptura de colo sus n-a ieșit din casă, ci a apărut dintr-o dată. Parcă a ieșit din pămînt, ceea ce e cam greu de crezut despre o persoană ca *Madame* Catherine. Acum, Biron vede limpede de tot ; aburii vinului nu-i tulbură nicicînd vederea. O cunoaște prea bine pe bătrîna regină, cu obrazul mare și gros, sub bonetul ei de văduvă. Și-i aude și glasul, ce nu poate fi luat drept al altcuiva. Căci nu degeaba i-a urmărit Agrippa patru ani încheiați sunetul pătolit și prevestitor de rele, pe care îl redă, cum nu se poate mai bine.

— Secătură ! țipă el peste cîmpie către călărețul singuratic. Ei, secătură, rămîi unde ești. Te-ai apucat de blestemății ; bei și trimiți de colo pînă colo versuri latinești. Și pentru asta ai vrea să înghiți orașe întregi și să jefuiești regatul. Să aștept să mi-l aduci tu pe regele Navarrei, iubitul meu ginere ? Mai bine vin eu și mă împac cu el, lucru care se împlinește cît ai bate din palme dacă aduc cu mine femei frumoase. Și cu moara cum a fost ? Tu pe unde erai atunci ? În loc să fi pus mîna pe el, zăceai beat la cîrciumă !

Mareșalul ascultă pînă la capăt ciudata cuvîntare. Cînd se sfîrși, înțelesese totul : scoase un pistol de la brîu și trase. Falsa *Madame* Catherine sărise, însă, la timp într-o parte, numai în zid, sus, se făcu o gaură. Biron dădu pinteni gloabei, dar de după colțul casei se arătă un alt călăreț, guvernatorul sau așa-numitul rege, un flușturatic care vrea să-și rîdă de mareșalii plini de vrednicie. Bătrînul are o căutătură scăpărătoare ca oțelul, își ține dinții încleștați și ridică, fără să-și dea seama, pistolul.

— Bine că-i descărcat, îi strigă Henri atițîndu-l. Altminteri ai nimici dinastia. Va trebui s-o vestesc pe regina-mamă că ai țintit într-însa, domnule de Biron.

De mînie, acesta nu poate scoate o vorbă. Cu mare greutate izbutește în cele din urmă să rostească :

— Mi-ați pus înainte o momîie de cîrpe, cu obrajii căzuți și nas de ceară. Dar chiar *Madame* Catherine cea adevărată să fi fost, pe sufletul meu că nu mi-ar fi părut rău de glonte.

— Erou fără prihană ! îl ispitește Henri. Zeul Marte în persoană.

— Orașele sînt ale mele ! răcnește mareșalul. Toată provincia trebuie să fie a mea ! Regele Navarrei ori regele Franței — pentru mine tot atîta sînt, am știreanguri pentru toți !

Așa răcnește mareșalul. Căci dacă se ține pe cal și privește, sigur de el, drept înainte, stăpînirea de sine și limpezimea cugetului l-au părăsit.

— Ticălosule, te-ai trădat, te-ai trădat ! îi strigă de deasupra vocea moale, cunoscută ; *Madame* Catherine e iar pe balcon și-l arată cu degetul.

Biron se cutremură deodată din cap pînă în picioare, își întoarce calul, o ia din loc. Dar oameni înarmați îi ațin calea, îl opresc și-i împiedică pe puținii săi însoțitori să se apropie. Încăierarea e oprită însă la porunca guvernatorului :

— Lăsați-l s-o șteargă ! Acum știm ce-i poate pielea.

Biron se depărtează. Agrippa, îmbrăcat în văduvă, țopăie pe balcon, cei de jos aplaudă, iar poporul, care a ieșit din ascunzătoare, dansează cu el. Întreaga țară își va povesti mîine întîmplarea și va rîde cum rîdem noi acum. Și rîsul e bun împotriva unui vrăjmaș. Biron se va ascunde, mai multă vreme, iar între timp la Curte se va afla atîta cît trebuie ; nu mai mult. Balconul îl vom trece sub tăcere.

Mareşalul Biron, doborît de boala sa, nici nu putu să trimită curieri la Paris. Scuipa fiere din pricina umilinţei pe care o suferise în faţa provinciei şi a întregului regat, căci pînă şi în pat i se părea că aude hohotele de rîs. Deşi Henri nu aminti în rapoartele sale că mareşalul Biron slobozise pistolul asupra chipului simulat al reginei-mame, la Curte tot se află. Regele Franţei, pe care zicea că ar vrea să-l spînzure, era de părere să-l cheme în faţa parlamentului şi să-l supună judecăţii. *Madame* Catherine îşi încredinţă însă fiul că doi vrăjmaşi de-ai săi, care se duşmănesc între dînşii, trebuie lăsaţi acolo unde se află. Aşa încît nu se luă nici o măsură împotriva locţiitorului. Iar Henri se alese numai cu vorbe frumoase.

Dar răzbună o seamă de nelegiuiri ale lui Biron, cît timp acesta fu descumpănit şi bolnav. Din nefericire, trebui să îngăduie, însă, şi unele înfricoşătoare samavolnicii, ţinînd seama de furia soldaţilor săi, stîrnită de cruzimile făptuite de ceilalţi. Şi la rîndu-le, atît el cît şi oamenii săi, fură socotiţi la fel de cruzi de către oraşele devotate locţiitorului. De amîndouă părţile, un zvon fără temei pricinuia cea mai aspră represiune, iar aceasta atrăgea după sine pedepse cu atît mai straşnice. Oamenii deveniră la fel cum credeau că sînt ceilalţi, ba chiar mai răi, şi nu mai ştiură cum să se cufunde mai adînc în neomenie.

Într-un rînd, pe drumul dintre Montauban şi Lectoure, Henri primi vestea unui iminent atac prin surprindere ; imediat îi trimise pe domnii de Rosny şi de Meilles, cu douăzeci şi cinci de cai, spre a curăţi strunga primejdioasă. Văzînd aceasta, trei sute de vrăjmaşi se închiseră într-o biserică cu ziduri tari, care trebuiră mai întîi minate, ceea ce dură două zile şi două nopţi. Iar cînd, în sfîrşit, asediaţii se predară, regele Navarrei se gîndi să spînzure şase dintre ei, iar pe ceilalţi să-i lase slobozi. Dar se văzdi că nu se cădea a fi mărinimos, dat fiind că aceiaşi catolici se purtaseră cum nu se poate mai nelegiuit în oraşul Montauban. Nu numai că batjocoriseră şase protestante, dar o seamă dintre aceşti scelerati „umpluseră cu pulbere natura nefericitelor", dăduseră foc, şi şase fete frumoase şi cu frica lui dumnezeu fuseseră sfîşiate în bucăţi. Pentru această faptă, cei trei sute de prizonieri fură ucişi fără milă.

În timpul măcelului Henri plecă, vrînd parcă să fugă de el însuşi. Era cuprins de deznădejde pentru buna lui faimă, pe care se vedea nevoit a o păta cu vărsări de sînge, numai fiindcă locţiitorul său nu se dădea înapoi de la ele. Biron voia ca oraşele, înspăimîntate, să-şi închidă porţile în faţa guvernatorului. Simţămîntul de dreptate şi disciplina severă, cu care se făcuse cunoscut dintru început guvernatorul, trebuiau întoarse, după părerea locţiitorului, către cruzime ; şi cu adevărat, el era acum pe cale de a face ca numele lui Henri să fie la fel de urît ca şi al lui. Henri înţelese asta şi, fugind de la locul masacrului celor

trei sute, hotărî ca pe viitor să procedeze în alt chip decît voia să-l silească locţiitorul.

Eauze se numără printre orăşelele îndărătnice care nu voiau să-l rabde între zidurile lor şi nici să ştie de supunere. La drept vorbind, aşa gîndeau numai pîrgarii şi o seamă de burghezi care aveau mai mult pămînt ; locuitorii sărmani slugăreau la dînşii. Poporul de rînd îl privea cu ochi buni pe regele Navarrei, care mergea prin casele celor sărmani şi se drăgostea cu fetele lor. De aceea, era şi el iubit. Săracii i-ar fi deschis fără doar şi poate porţile, dar nu puteau s-o facă din pricina garnizoanei care era în slujba celor bogaţi. Văzînd împotrivirea sărmanilor, cei avuţi începură să se teamă unii de alţii. Fiecare căuta dinainte o portiţă de ieşire pentru cazul că s-ar ajunge la capitulare. Un spiţer, stînd de vorbă cu megieşul său, şelarul, îi spuse :

— Să rămînă între noi, vecine ! Ştii cine vinde dulciuri regelui Navarrei ? Spiţerul lui din Nérac, pe nume Lalanne ; dar reţeta a cumpărat-o de la mine.

— Vecine, îi dădu răspuns şelarul, păi asta-i ca şi cu tocul de piele pentru cupa regelui. Tocul se cerea reparat, dar nimeni nu trebuia să afle, pentru că o cupă care nu-i închisă poate să fie foarte uşor otrăvită. Cei de la Curte mi-au adus mie tocul, şuşoti şelarul.

În acelaşi timp, fiecare căuta să ţină minte mărturisirile neprevăzătoare făcute de celălalt, pentru cazul cînd mareşalul Biron i-ar lua-o înainte regelui Navarrei. Fiecare îşi zicea că atunci toţi, afară de el, bineînţeles, îşi vor primi pedeapsa. O femeie visă un înger care-i vesti venirea mareşalului şi-şi povesti visul în piaţă, strigînd cît o ţinea gura Nu-i vorbă, bărbatul ei era cu deosebire primejduit, dacă guvernatorul venea cel dintîi. Era cărăuş şi primise ca plată, de la un hangiu de ţară, un înscris de datorie al domnului d'Aubigné. Noroc că regele Navarrei mîncase şi el acolo ; era o împrejurare pe care cărăuşul o socotea ca ultimul său reazim la nevoie.

Poarta oraşului li se deschidea străinilor puţini la număr, aşa că Henri află atît despre dezbinarea burghezilor, cît şi despre spaima lor. Garnizoana era neînsemnată şi prea puţin sigură, în urma neizbînzilor lui Biron. Guvernatorul luă cu sine cincispreceze gentilomi, aleşi pe sprînceană, purtînd peste zale haine de vînătoare ; în acest chip urmau să intre în oraş nebăgaţi în seamă. De cum intră însă Henri, un soldat strigă : „Regele Navarrei !" şi tăie funia grilajului, care se lăsă peste deschizătura porţii. Căzuseră astfel în capcană cinci dintre ei : Henri, Mornay, precum şi domnii de Batz, de Rosny şi de Béthune. Imediat se sună alarma, populaţia puse mîna pe arme, ameninţînd pe cei cinci îndrăzneţi.

Detaşamentul din frunte al burghezilor număra cincizeci de oameni, şi regele Navarrei porni de-a dreptul către ei, cu pistolul în mînă ; în acelaşi timp, le strigă celor patru genti-

lomi : „Înainte, pe ei, prieteni și tovarăși !“ Dar nu vorbea atît pentru ai lui, cît pentru oamenii cumsecade din Eauze, pe care voia să-i oprească și să-i înfricoșeze.

— Înainte, pe ei ! Acum să vă arătați curajul și bărbăția, că de asta atîrnă scăparea noastră. Urmați-mă și faceți ca mine. Nu trageți ! strigă cu glas tare de tot. Lăsați pistoalele ! mai strigă de parcă ar fi vorbit cu cei patru oameni ai lui.

Burghezii ascultau cu gurile căscate vorbele atît de frumos ticluite ale regelui aflat într-o asemenea primejdie și nu se clinteau. Vreo trei strigară totuși :

— Trageți în straiele roșii ! E regele Navarrei !

Înainte, însă, ca vreunul să se miște, Henri se năpusti cu toată puterea în grămadă. De spaimă, aceasta se împrăștie și se trase îndărăt.

Pe neașteptate, din grămadă fură slobozite mai multe gloanțe de pistol și muschetă. Imediat, însă, se iscă în stradă o învălmășeală ; poporul de rînd, care-l iubea pe rege, tăbărîse asupra pușcașilor. Aceștia o cam băgaseră pe mînecă ; încă în timpul luptei se încăieraseră între dînșii, nici unul nu voia să recunoască, de fel, că-și descărcase arma. Așa încît Henri nu mai avu decît să adaste, și nu după mult timp, aruncîndu-i-se la picioare, pîrgarii sau consulii i se adresară întonînd parcă o liturghie :

— Sire ! Sîntem supușii tăi și preaplecate slugi ! Sire ! Sîntem...

— Ați țintit, însă, asupra hainei mele stacojii, le răspunse Henri.

— Sire ! Sîntem...

— Cine a tras asupra mea ?

— Sire ! se închină un burghez cu șorț de piele. Eu am primit să repar tocul pentru cupa maiestății-voastre. Cum să trag asupra unui mușteriu ?

— Dacă nu se poate altfel, dacă trebuie să fie spînzurați cîțiva — îl sfătui unul, în taină, tremurînd de frică — atunci, sire, spînzurați numai sărăntoci, că și așa sînt prea mulți.

Dar Henri hotărî cu glas tare :

— Nu voi îngădui ca orașul să fie jefuit, cu toate că așa-i obiceiul și năravul, iar de meritat ați merita-o. Dar fiecare să dea cîte zece livre pentru săraci. Chemați îndată un preot și numărați-i banii.

Aduseră un preot bătrîn și încercară să arunce asupră-i toată vina. El fusese acela care-i vîrîse în cap nevestei cărăușului cum că un înger din cer vestise venirea mareșalului Biron, iar nu a regelui de Navarra, și numai din pricina asta închiseseră poarta. Și cerură stăruitor ca bătrînul să ispășească pentru oraș. Dacă nu ei și nici săracii, careva trebuie totuși spînzurat ; de gîndul ăsta nimeni nu se putea lepăda la Eauze. De aceea Henri trebui să poruncească ritos :

— Nimeni nu va fi spînzurat. Şi nici nu se va jefui. Dar vreau să mănînc şi să beau.

Un hangiu se folosi îndată de împrejurare şi aşeză mese, chiar în piaţă, pentru rege, seniorii săi, consuli şi bogătaşi. Henri ceru scaune şi pentru cei sărmani.

— Au bani destui, căci va trebui doar să le daţi.

Săracii nu se lăsară poftiţi a doua oară. Dar Henri nu izbuti să răzbească pînă la locul lui, din pricina celor ce îngenuncheaseră, voind să fie încredinţaţi fiecare în parte că nu le e în primejdie nici viaţa, nici avutul. Alţii sînt cruţaţi, da eu ? Da eu ? Era o deznădăjduită tînguire a unor făpturi care nu puteau înţelege ce se întîmpla, care refuzau să creadă că au scăpat. În minţile lor uluite precumpăneau cele ce se petreceau de obicei în asemenea clipe. Nu era, dar, de mirare ca vreunul să-şi piardă cumpănirea sufletească de care avea nevoie spre a trăi.

Cărăuşul a cărui nevastă văzuse îngerul se foia uluit de colo pînă colo şi întreba pe toată lumea : „Ce-i asta ?“ Cu tot mai multă stăruinţă şi văitîndu-se cît îl ţinea gura, dar cu ochii închişi, de parcă ar fi dat năvală o întreagă armată de îngeri şi l-ar fi orbit, cărăuşul întreba : „Ce-i asta, ce se întîmplă ?“ Pînă cînd, într-un tîrziu, îi răspunse un domn mărunt în straie verzi de vînător.

— Asta-i omenie. Marea noutate la care sîntem martori este omenia.

Cărăuşul căscă ochii şi deodată îl recunoscu pe seniorul cu înscrisul de datorie pe care-l cumpărase de la un hangiu. Scoase înscrisul şi se informă :

— Domnul îl plăteşte ?

Neplăcut surprins de întîmplare, Agrippa întoarse spatele creditorului. Atunci cărăuşul se depărtă în direcţia opusă agitînd mîinile deasupra capului şi rostind de mai multe ori cuvîntul cel nou pe care-l auzise şi pe care nu-l putea înţelege. Cuvîntul acesta îl făcu să se îndoiască de lumea cunoscută a înscrisurilor de datorie şi a soroacelor şi îl împinse într-o tristeţe de moarte. Aşa încît se spînzură de o grindă a podului unde-şi ţinea fînul.

În piaţă era, însă, ospăţ. Fete drăguţe cu braţele şi umerii goi aduceau mîncăruri, vin şi primeau mii de mulţumiri de la mesenii care nu şi-ar fi închipuit în ruptul capului că lucrurile vor avea un astfel de sfîrşit. În tăifăsuiala lor, noul cuvînt ce le ajunsese la urechi era pomenit cu jumătate de gură, ca o taină. Din toată inima închinau, însă, în cinstea tînărului rege, care le lăsa viaţa fără ca ei s-o fi meritat, le ocrotea avutul, ba ospăta chiar cu dînşii la masă. Aşa încît hotărîră să-i rămînă pururea credincioşi şi o făgăduiră cu tărie.

Henri băgă de seamă că împlinise bine cele ce avusese de făcut. Se uită şi la oameni. Dat fiind că nu trebuia să-i mai cîştige, să-i mintă, să-i lovească, putea să ia mai bine aminte la

sărmanele lor chipuri — mai înainte mistuite de mînie și spaimă, acum vesele și fericite. Făcu un semn cu mîna către Agrippa, căci știa că acesta-și avea cîntecul pregătit. Agrippa se sculă.

— Liniște ! se strigă, pînă cînd îl auziră cu toții.

Și Agrippa cîntă, fiecare vers de cîte două ori, iar cînd îl repeta, îl întovărășeau toți, cu glas zglobiu și în tact repejor de psalmi :

Ci frînge-ți mîinile, o, Hrist,
Acoperă-ți obrazul trist,
Azi sfîntu-ți nume e hulit,
Căci prea curînd ai îndrăznit
Să vezi în veacul învrăjbirii
Domnia păcii și-nfrățirii !

Lovesc și-njunghie cumplit,
De frate, fratele-i bănuit.
De-nalță vreo spînzurătoare,
Se căinează-n gura mare :
Vecinul doar s-atîrne sus !
Uitați de mine, rog nespus !

Mărire ție, prințule slăvit,
Ce plin de-nțelepciune ai unit
Pe buni cu răi de-a valma să trăiască
Și slobozi viața să și-o prăznuiască.
Osana ! Să triumfe omenia,
Puterea care mîntuie vecia !

OASPEȚI DE SEAMĂ

Întîmplarea din Eauze avu o ciudată urmare, făcîndu-l pe mareșalul Biron să turbeze mai rău chiar decît din pricina înfrîngerii de lîngă casa cea singuratică numită Casteras. Regele Navarrei se folosea de mijloace neîngăduite spre a-și spori popularitatea, mijloace pe care locțiitorul le dezaprobase din capul locului — ca să nu mai vorbim de faptul că, după socotința bătrînului, intrusul nici nu avea de ce să se bucure de popularitate. Mareșalul fu cuprins de o amară invidie. În scrisorile pe care le trimitea la Paris se jeluia de multă vreme că tînărul se poartă ca un om de rînd și n-are moravuri bune. Dar de la întîmplarea din Eauze se plîngea cu atît mai vîrtos. Arăta că Henri încălca legile războiului, căci nu spînzura și nu jefuia ; ba mai mult, nimicea regulile de conviețuire a oamenilor, mîncînd la aceeași masă cu săraci și bogați !

Cîtă vreme în provincie domnise numai neorînduială, regina-mamă nu se sinchisise. Acum însă aflase pe diferite căi, nu numai de la Biron, că orașele se închinau guvernatorului unul

după altul. Lucrurile nu se mai petreceau cum ar fi vrut. Hotărî așadar să plece în persoană într-acolo, ca să preîntîmpine o nenorocire și mai mare.

Madame Catherine își zise că trebuie să-i ducă ginerelui cel puțin nevasta. Cele două regine călătoriră dar de la 2 pînă la 18 august, cînd intrară în Bordeaux, sub oblăduirea mareșalului Biron. Aveau cu ele o armată de gentilomi, secretari, soldați, fără a mai vorbi de obișnuitele domnișoare de neam și de frumoasele doamne de la Curte, printre care se afla și Charlotte de Sauves. Aceasta fusese poftită împotriva voinței reginei de Navarra din porunca reginei-mame.

Pestrița expediție înainta de la un loc la altul cu obișnuita fală, dar zbuciumată de tot felul de spaime. În sud, în apropierea oceanului, erau de temut atacuri ale hughenoților ; de cîteva ori se opriseră în plin cîmp : trăsuri, călăreți și pedestrași. Soldații înconjuraseră caleștile reginelor. O dată falsa alarmă trecută, coloana se punea însă iar în mișcare, cu icneli și opinteli. În schimb, la opririle mai îndelungate, curtenii se oglindeau în propria lor strălucire. În orașul Cognac, Margot avu unul din marile succese ale vieții ei : preacinstitele doamne se minunară de splendoarea rochiilor reginei, încremenite, buimăcite. Asupra acestei provincii îndepărtate se înălța un astru, în dauna Curții din Paris, văduvită de frumusețe și lipsită de soarele ei, cum își exprimă însuflețirea unul dintre călători, un anume domn de Brantôme. Pentru el însuși ar fi fost, însă, mai de folos să aibă mădulare mari, bine făcute, ca domnii de Guise, Bussy, La Mole. Căci Margot le prețuia mai mult decît prețuia însuflețirea. La vorbit se pricepea și ea ; la intrarea în Bordeaux, care se transformă într-un triumf, răspunse maiestuos și cu grație tuturor celor care o salutară. Iar printre aceștia se număra mai ales Biron.

În afară de celelalte slujbe ale sale, mareșalul o mai avea și pe aceea de primar al orașului Bordeaux, capitala provinciei, și tocmai acest oraș nu-l primise pînă acum pe guvernator. Henri refuză deci să le întîmpine pe regine acolo. Așa încît începură tîrguieli, care durară aproape șapte săptămîni. Pînă la urmă, Henri dobîndi ca cei interesați să se adune în casa singuratică numită Casteras, acolo unde fusese învins mareșalul Biron, de altfel lucru despre care toată provincia mai vorbea încă. Mareșalul nu se încumetă să se arate acolo. Henri se înfățișă cu o sută cincizeci de gentilomi călări ; la vederea lor, *Madame* Catherine simți că-i zvîcnește inima de îngrijorare dar și de admirație. Cu atît mai drăgăstos îl încredință deci pe ginerele ei de simțămintele cum nu se poate mai pașnice care o stăpînesc. Ba merse chiar atît de departe, încît îl numi moștenitorul tronului — după fiul ei d'Alençon, se înțelege ; atît dînsa cît și el știau, însă, cît prețuiau aceste vorbe.

Apoi se urcară în aceeași trăsură, prizonierul evadat și ucigașa mamei și a prietenilor lui. Și nu încetară a se topi de dragoste pînă la sosirea în localitatea La Réole, unde, în sfîrșit, tăcură și se despărțiră. Henri trecu în altă casă cu Margot. Dar nu începu iar a vorbi, ci privi țintă la flăcările lumînărilor și scoase niște sunete nelămurite, uitînd de tot că la spatele lui se dezbrăca una dintre cele mai frumoase femei. Deodată auzi un plîns înăbușit, întoarse capul și văzu că perdelele de la pat erau trase. Făcu un pas într-acolo, dar se dădu îndată înapoi și înnoptă într-un jilț. Se simți ceva mai bine abia după ciocnirea cu Biron.

Mareșalul nu se lăsă așteptat. De cum se îndepărtară destul cele două regine de lăcașul nenorocirii, numit Casteras, la cea dintîi oprire se și înființă. Dar Henri nu-i îngădui nici măcar să sfîrșească urările, ci-l luă în primire. În odaie se aflau reginele și cardinalul de Bourbon, unchiul lui Henri, anume adus spre a-l apropia și a-l face mai încrezător. Încremeniră cu toții văzînd purtarea tînărului și nici unul nu se repezi destul de iute spre a-i opri izbucnirea. Chiar de la cele dintîi vorbe, Henri îl numi pe mareșalul Biron un trădător ce merita să fie descăpățînat în Piața Grève. Apoi urmară acuzațiile sale, pe care le înfățișă nu ca un ins invidios, hotărît, nu, ci în numele regatului pe care-l apăra, vorbind parcă de pe acum de la înălțimea tronului ; drept care bătrîna regină îngălbeni și mai tare.

Cînd Biron voi să răspundă limba i se împletici. Vinele de la tîmple păreau gata să-i plesnească. Își trosni degetele, privirea-i holbată zăbovi din întîmplare asupra cardinalului. Imediat, Henri îi strigă :

— Se știe că sînteți arțăgos, domnule mareșal. Arțagul e o scuză bună. Dar dacă vă trece cumva prin minte să-l aruncați pe fereastră pe unchiul meu, cardinalul, apoi să știți că n-are să vă fie moale. Nu, mai bine ați umbla în jurul mesei pe degetul mare : asta v-ar răcori.

Nu mai era glasul tronului, ci acela al strengarului care glumea după pofta inimii. Și, de cum sfîrși de vorbit, Henri se îndreptă spre Margot, îi luă mîna, i-o ridică pînă în dreptul ochilor, apoi, cu pași grațioși, ieșiră amîndoi din încăpere.

Se sărutară ca niște copii, după o ușă. Margot îi spuse :

— Acum știu ce-ai vrut, scumpul meu stăpîn, și sînt din nou o femeie fericită.

Iar în zilele ce urmară se văzdi că simțise mult nevoia reunirii lor.

— Ce-i o femeie singură, dragul meu Henricus ? O dată cu tine mi-a fugit din castelul Luvru și jumătate din judecata mea. M-am aruncat în întreprinderi necugetate și am fost crunt umilită.

Henri știa la ce se gîndea : nefericita ei călătorie în Flandra, mînia regelui, prizonieratul.

— Da, am fost lovită în mîndria mea. De aceea, cînd orașele din sudul tău frumos m-au primit ca pe o persoană de seamă, mi-a fost greu să nu mă socotesc eu însămi o comediantă rătăcitoare.

Mersese prea departe. Durerea îi era atît de mare, încît de data asta lacrimile începură să-i curgă peste obrajii sulemeniți; și Henri trebui să le culeagă grijuliu, cu buzele sale.

Explicațiile, dragostea și înduioșările lor se petrecură într-un șir întreg de orașe. Căci pestrița expediție a reginelor mai trecu prin multe locuri. Henri n-o întovărășea, ci i se alătura numai între două vînători. În felul acesta ocoli o seamă de convorbiri delicate cu soacra, privind adunarea deputaților reformați. Libertatea credinței îi stătea la inimă, spunea *Madame* Catherine. Și venise într-acolo tocmai spre a se sfătui cu hughenoții cei mai de frunte în legătură cu aplicarea ultimului edict regal despre libertatea credinței. Henri știa, însă, că asemenea edicte nu intrau niciodată cu adevărat în vigoare și chiar înainte de sfîrșitul consfătuirii ar începe un nou război religios. Mai mulți din prietenii săi gîndeau totuși altminteri, mai cu seamă Mornay. De aceea Henri primi să caute locul potrivit pentru consfătuire. Dar de fiecare dată alegerea lui se deosebea de aceea făcută de preaiubita-i soacră. Se alătura călătoarelor abia pe înserate, cînd opreau pe undeva, și se retrăgea îndată cu regina de Navarra, care, pentru că o fericea, îi povestea multe. Margot își simțea în acest chip inima mai ușoară, iar lui îi prindea bine să afle noutăți.

Pe Margot o îngrozea violența care domnea în regat. În sud putea spune că e liniște, cînd se gîndea ce se întîmplă prin părțile de unde venise! Regatul se ducea de rîpă din pricina violenței, care săpa autoritatea suveranului. Acum Liga poruncea în locul regelui.

— Regele, fratele meu, mă urăște, dar e totuși fratele meu, sînt doar prințesă de Valois, și n-o uit, cu atît mai mult cu cît el ține mai puțin seama că-i rege. Familia Guise are să ne împingă la prăbușire! izbucni dînsa cu dinții încleștați, palidă, semănînd la înfățișare cu Medeea.

Soțul ei ar fi putut să jure că n-are să se mai culce niciodată cu ducele de Guise, sau poate numai pentru ca să-i taie barba bălaie, cum i-a tăiat-o Dalila lui Samson.

Își juca degetele în perii din bărbia scumpului ei stăpîn. Îi lăuda chipul devenit mai grav. Și-l privi îndelung, nehotărîtă, chibzuind bine, înainte de a vorbi:

— Tu duci în provincia asta o viață măruntă. Am s-o împart cu tine, stăpînul și iubitul meu, și am să fiu fericită. Dar într-o bună zi să-ți aduci aminte că ești chemat pentru fapte mai mari și să-mi salvezi dinastia, încheie Margot spre marea lui uimire.

Mama și frații ei îl socoteau vrăjmașul lor, pe care voiau să-l înlăture de la putere, înainte chiar de a o moșteni. Unirea tru-

purilor o făcuse, însă, pe prințesa de Valois să înțeleagă mai bine decît ar fi putut-o ajuta orice alt mijloc de a cîntări un om ; avea încredere în el atîta vreme cît îi era aproape ; mai mult nu. Și cum ar fi putut să aibă ? Îi era sortit să răzbune stingerea dinastiei ei, ridicîndu-se împotriva moștenitorului prezumtiv, și să-l mai trădeze o dată pe Henri, înainte de a rămîne singura din stirpea Valois. Căci, asemenea fraților ei, nu-i era dat să aibă copii. Cea din urmă prințesă de Valois se va trudi toată viața să-și păstreze liniștea celor fericiți, a celor ce se simt în siguranță. La drept vorbind, n-o interesa ce avea să urmeze după ce va muri ; dar tocmai de asta și era atît de neliniștită. Căci, atunci cînd va muri, nu se va stinge doar viața ei ; de aceea în zadar alerga după liniște.

În orașul Auch, idila conjugală fu întreruptă furtunos. Știa *Madame* Catherine de ce își purta domnișoarele de neam după dînsa. Un hughenot bătrîn plin de răni, încît avea și în gură cîteva, de abia mai putea cuvînta, se îndrăgosti de una din ele, și de dragul unei fetișcane predă catolicilor o cetate întărită. Henri se adresă iubitei sale soacre, mai întîi cu vorbele cele mai pline de supunere, aducîndu-i la cunoștință ceea ce gîndea despre micile ei răutăți. El socotea că îl slujește pe rege, cită vreme bătrîna făcătoare de rele mai mult îi dăuna. Era o adevărată plăcere să poată spune toate acestea cu glas tare. Cum, însă, bătrîna se prefăcu a afla abia atunci despre trădarea comandantului, Henri se retrase politicos, porni călare și-și luă un alt orășel drept zălog. Cei doi se tachinară astfel pînă cînd, în sfîrșit, se înțeleseră ca sfatul reformaților să se întrunească la Nérac.

Întru acestea venise luna decembrie, frunzele cădeau bătute de vînt ; nu mai era o vreme potrivită pentru falnice intrări. Cu toate acestea, Marguerite de Navarra încălecase un buiestraș alb, calul tradițional al prințeselor din basme. De-a dreapta și de-a stînga ei săltau un șarg și un roib, cu tînăra Catherine de Bourbon și fratele ei Henri, care-și pusese straiele cele mai frumoase în cinstea soției sale. Bătrîna *Madame* Catherine nu prea avea o înfățișare potrivită pentru a se arăta de aproape poporului, mai ales într-o zi cu cer senin ; așa încît ședea după un geam. Strălucitoare în calmul și siguranța ei, incomparabila Margot binevoi să asculte trei tinere copile care recitau ceva. Fetițele închipuiau niște muze și purtau, în cinstea reginei, o discuție pe care o ticluise poetul Du Bartas. Cea dintîi se exprima în dialectul ținutului, a doua în limba literară, iar cea de a treia în graiul antichității. Margot știa latinește și franțuzește, dar gascona n-o pricepea prea bine. Își dădu însă seama ce aștepta de la dînsa poporul adunat acolo ; își scoase dar de la gît vălul frumos brodat și-l dărui muzei locale. Cîștigă astfel inimile și din pricina asta bătu și a ei mai tare.

Madame Catherine privea, însă, cu ochi severi la cele ce vedea în acea capitală de provincie. Împărătușul ei de odinioară

făcea tot ce-i sta în putință, îi primea, pe dînsa și suita ei, pe măsura mijloacelor lui, le aducea la masă tot ce era mai bun. Oricum, se prefăcea că se bucură. Cu și mai puțină considerație îi judecă, însă, pe deputații din adunare, cînd aceasta se întruni în sfîrșit. *Madame* Catherine găsi că toți semănau cu niște pastori ori cu anume păsări, pe care nu voi, însă, a le numi. De ochii lumii se purtau dezbateri despre înființarea unor curți de judecată mixte, cu asesori reformați, și despre iertarea neorînduielilor făptuite. Ceea ce interesa însă cu adevărat erau, ca întotdeauna, cetățile întărite ale hughenoților. Aceștia cereau peste măsură de multe, iar regina ar fi poftit mai degrabă să le ia pe toate. În fața doamnelor ei exersă o cuvîntare cu multe pasaje din Biblie și se gîndi să-i înșele pe oamenii aceia vrednici în limba pe care o stăpînea așa de bine. Înfățișarea și faima de care se bucura contraziceau, însă, vorbele ei și era de mirare cum nu-și dădea singură seama.

Deputații nu crezură nici un cuvînt din cele pe care le rosti de-a lungul ședințelor și rămaseră nepăsători pînă cînd îi amenință cu spînzurătoarea. Regina Marguerite izbucni în plîns; dorința ei fierbinte de a fi iubită era primejduită de spăimîntătoarea ei mamă, pe care mulți o socoteau și caraghioasă, mai ales cînd ieșea pe ușă afară. În sala de ședințe, *Madame* Catherine ședea pe un tron înălțat pe o estradă, ceea ce încă mai mergea. Afară, însă, arăta ca o mică pată pe împrejurimile luminoase, șchiopăta sprijinindu-se în baston, și obrajii gălbejiți îi tremurau; de aceea, cine își aducea aminte de noaptea Sfîntului Bartolomeu — și poate că nici nu mai rîsese de atunci — rîdea acum din pricina contrastului. La drept vorbind, pînă și domnișoarele de onoare dovedeau cît e de caraghioasă. Aici nu-i castelul Luvru, soarele strălucește aproape întotdeauna din plin, scăldînd în lumină amîndouă malurile riului Baise și parcul La Garenne. Aici războiul și dragostea se fac pe față, cinstit. Bătrîna își întemeiase însă socotelile pe tainicele abisuri ale sexului. Bătrînețea încheiase o alianță greșită cu viciul și se făcea de rîs.

Nici hughenoții cu cele mai aspre moravuri nu-i luară atunci în nume de rău lui Henri că se încurcase cu o seamă dintre cele mai darnice domnișoare. Margot nu suferi nici dînsa prea mult în clipele acelea; era prea ocupată cu noul ei rol de matroană a țării și de ființă superioară. Oricum, Henri luă numai ceea ce i se oferi și dădu cu tifla frumoaselor ce voiau să-l ispitească, chemîndu-l la Curtea Franței. Căci pentru asta fusese întreprinsă, la drept vorbind, călătoria, consfătuirea și vizita înalților oaspeți; numai pentru asta; și el o simțise îndată. Pînă la urmă, însăși soacra se văzu nevoită a-i arăta motivele ei. Îi explică dar că regele e acum singur în Luvru. Fratele său d'Alençon s-a răzvrătit împotrivă-i, familia Guise și Liga îi sapă tronul. Dar nu mai puțin este de temut și un prinț de sînge,

care a plecat de la Curte și devine tot mai puternic în provincia sa. Oare Henri nu se gîndește de fel că ar putea fi ucis ? Acesta fu ultimul atu al scumpei sale soacre ; *Madame* Catherine îl amenință cu ucigașii tocmiți.

Totuși Henri nu se aruncă în brațele ei de mamă, ci răspunse că nici una din făgăduielile ce i se făcuseră la Curte nu fusese ținută. Fiind guvernator, se gîndea ca pornind de aici să întindă mai departe pacea în regat, neavînd altă dorință decît slujirea acestuia. După care, în scurt timp, își luară rămas bun, cu aceeași revărsare a simțămintelor lor de dragoste ca și la începutul vizitei. Și vizita durase toată iarna, pînă în frumoasa lună mai. Cei doi copii o întovărășiră o bucată de drum pe scumpa lor mamă, pînă cînd aceasta își urmă singură calea, pe șleauri desfundate, prin ținuturi muntoase, în mijlocul unei populații nesigure. Într-un loc, bătrîna regină fu întîmpinată de fete care-i presărară înainte trandafiri, din altul trebui, însă, să plece grabnic din pricina răcelii generale. Își trase numai pălăria neagră de pîslă peste obraz, căci și dînsa era viteză, toți erau viteji ; fără să se sinchisească, trecu de pe cal în trăsura ei, și, în zdruncinături și poticneli, predică peste tot pacea ; cine știe, însă, la care anume pace se gîndea mama fecioriilor muribunzi ?

Cînd de mult nu-l mai aștepta, scumpu-i ginere se arătă din nou la o cotitură. Voia s-o mai vadă o dată și să-i dăruiască o buclă de păr. O buclă groasă, din acelea pe care protestanții și le răsucesc în jurul urechilor. Pe cea din dreapta o lăsase de la început iubitei sale soacre ; acum la sfîrșit, dînsa trebui să i-o taie și pe cea din stînga. Așa se întîmplă lîngă un cimitir de țară, și plină de bunăvoință *Madame* Catherine își arătă dorința de a-l vizita.

— Sînt puține cimitire pe la voi, observă, și clătină din cap. Oamenii trăiesc așa de mult ? După care se opri în fața cîtorva morminte. Și murmură : Aștia sînt în pază bună...

Sub pămînt oamenii îi erau mai dragi. Cînd îi vedea așa, era pace și în sufletul ei.

Mai tîrziu, ca rege al Franței, Henri va coborî o dată în cavoul Catherinei de Medicis, care în viață se numise *Madame* Catherine ; îi va privi sicriul și, întorcîndu-se către suită, cu un zîmbet ciudat pe buze, neînțeles întru totul de nimeni, va spune :

— E în pază bună !

MORALITÉ

Il a choisi de combattre : s'est-il bien demandé ce que combattre veut dire ? C'est surtout endurer, sans les mépriser, des peines multiples, très souvent perdues ou d'une portée infime. On ne commence pas dans la vie par livrer de grandes batailles décisives. On est déjà heureux de se maintenir, à la sueur de

son front, tout au long d'une lutte obscure et qui chaque jour est à recommencer. En prenant pierre à pierre des petites villes récalcitrantes et une province qui se refuse, ce futur roi fait tout à fait figure de travailleur, bien que son travail soit d'un genre spécial. Il lui faut vivre d'abord, et pauvre il paie en travail. C'est dire qu'il apprend à connaître la réalité en homme moyen. Voilà une nouveauté considérable : le chef d'un grand royaume et qui sans lui irait en se dissociant, débute en essuyant les misères communes. Il a des ennemis et des amours pas toujours dignes de lui, ni les uns ni les autres, et qu'il n'aurait certainement pas en faisant le fier.

Cela pourrait très bien le rendre dur et cruel, comme c'est généralement le cas pour ceux qui arrivent d'en bas. Mais justement, lui ne vient pas d'en bas. Il ne fait que passer par la condition des humbles. C'est ce qui lui permet d'être généreux et de se réclamer de tout ce que dans l'homme il peut y avoir d'humain. D'ailleurs l'éducation reçue pendant ses années de captivité l'avait préparé à être *humaniste*. La connaissance de l'intérieur de l'homme est bien la connaissance la plus chèrement acquise d'une époque dont il sera le prince. Attention, c'est un moment unique dans l'histoire de cette partie du monde, qui va s'orienter moralement, et même pour plusieurs siècles. Ce prince des Pyrénées, en passe de conquérir le royaume de France, pourrait écouter les conseils d'un Machiavel : alors, rien de fait, il ne réussira pas. Mais c'est le vertueux Mornay qui le dirige et même qui le soumet à des épreuves qu'un autre ne tolérerait pas. Les secrets honteux de la personne la plus vénérée, voyez Henri y être initié et en souffrir en silence : vous aurez la mesure de ce qu'il pourra faire pour les hommes. [1]

---

[1] A ales calea luptei, dar îşi dă oare seama ce înseamnă a lupta ? A lupta înseamnă în primul rînd a îndura suferinţe nenumărate, fără a socoti vreuna mai prejos de fiinţa ta, chiar dacă de multe ori sînt zadarnice ori n-au urmări deosebite. Căci viaţa nu începe niciodată cu marile bătălii hotărîtoare. Te poţi socoti fericit dacă izbuteşti să faci faţă, cu sudoarea frunţii, unei lupte prea puţin cunoscute şi care în fiece zi trebuie luată de la capăt. Cucerind piatră cu piatră nişte oraşele răzvrătite şi o provincie ce nu i se închină, acest viitor rege pare mai degrabă un truditor, deşi truda îi este de un fel deosebit. În primul rînd trebuie să trăiască şi, sărman fiind, plăteşte cu truda lui. Cu alte cuvinte, învaţă să cunoască viaţa ca un om la rînd cu toţi oamenii. Iată o noutate puţin obişnuită : căpetenia unui mare regat, care, fără el, s-ar duce de rîpă, îşi începe drumul cunoscînd suferinţele oamenilor de rînd. Are vrăjmaşi şi iubiri nu totdeauna vrednice de el şi nu i-ar avea nici pe cei dintîi, nici pe cele din urmă, dacă ar face pe fudulul.

Toate acestea l-ar putea face hain şi crud, cum se întîmplă de obicei cu cei veniţi de jos. El n-a pornit, însă, de jos. Împărtăşeşte

numai pentru o bucată de vreme viața celor obijduiți. Asta îl ajută să fie mărinimos și să nu facă apel decît la ceea ce este omenesc în oameni. De altfel, educația primită în timpul anilor de prizonierat i-a dat pregătirea unui *umanist*. Cunoașterea vieții lăuntrice a omului este tocmai cucerirea scump plătită a vremii al cărei prinț va fi el. Să luăm aminte : avem de-a face cu un moment unic din istoria acestei părți a lumii, care-și găsește un făgaș moral, și anume pentru cîteva veacuri. Acest prinț din Pirinei, pe cale să cucerească regatul Franței, ar putea da ascultare sfaturilor unui Machiavel : în care caz n-ar mai fi nimic de făcut, neizbinda ar fi sigură. Dar nu, e îndrumat de virtuosul Mornay, ce-l supune la niște încercări pe care un altul nu le-ar îngădui. Priviți-l pe Henri aflînd rușinoasele taine ale unei mame venerate și suferind în tăcere : veți cunoaște astfel măsura celor ce poate face pentru semenii săi.

VIII

CALEA SPRE TRON

AȘA NU MAI POATE SĂ MEARGĂ

La început nu erau însă toate în bună regulă. Perechea regală, Henri și Marguerite, intrase cu fast în capitală, la Pau, dar lucrul se vădi îndată a fi fost o greșeală. Margot avu de suferit grele jigniri din partea hughenoților, pe care-i mîniau slujbele ei papistașe. Așa încît hotărî, o dată pentru totdeauna, să nu mai calce în Pau. Apoi regele Navarrei se îndrăgosti acolo de una din slujitoarele ei, ceea ce o necăji mult mai rău decît dacă ar fi fost vorba de vreo domnișoară de onoare a mamei sale. Dar toate acestea fură uitate cînd Henri fu lovit de vechea lui boală, un fel de slăbiciune și o fierbințeală a cărei pricină nu putea fi lămurită. Îl durea capul neîncetat, zi și noapte, așternutul îi trebuia schimbat mereu și simțea într-una nevoia de răcoreală și de vorbe de mîngîiere.

Poți să fii viteaz, toți sînt viteji. Mulți rabdă să li se taie picioarele fără măcar să clintească. Un ofițer căruia nu-i mai e de nici un folos un picior cere să-i fie desprins de trup, pentru ca, înlocuindu-l cu un ciot de lemn, să-l poată sluji mai departe pe regele Navarrei. Toate acestea-s bune. Chinuitor este însă zbuciumul lăuntric, pierderea încrederii în sine, teama, da, teama.

Henri se afla la Eauze, în același oraș în care, luînd la repezeală o hotărîre, scăpase dintr-o primejdie de moarte și unde avusese curajul să înfăptuiască ceva cu totul nou, de mare îndrăzneală, și anume să se poarte omenește. Acum zăcu acolo șaptesprezece zile, socotindu-se un om sfîrșit, un nemernic, un decăzut, nedemn de a săvîrși faptele pe care odinioară le crezuse a fi pe potriva lui. Crezuse atît de mult că nu-i depășesc puterile, încît le adăugase un prisos de plăceri și nu se ferise de patimile istovitoare. De aceea, deși avea o fire robustă, părea cîteodată abătut, învins, și o altă ființă trebuia să dovedească încredere în el, dacă se putea. Această ființă fu acum Margot, o nevastă cu adevărat credincioasă, oricîți amanți va mai avea. În tot timpul bolii sale nu se dezbrăcă, îl veghe, îl ogoi și-i alungă spaimele. Mai tîrziu, după ce se îndrăveni, Henri rosti

o vorbă cum nu se mai auzise din partea lui : „Așa e scris". Ce anume ? Asta o știau numai el și soția lui ; o știau cum nu se poate mai limpede din timpul nopților de la Eauze.

În urma acestei întîmplări, care s-a dovedit plină de tîlc, au devenit cei mai buni prieteni. Înapoindu-se la Nérac, regina Navarrei își alcătui Curtea după pofta inimii și-și prefăcu stăpînul într-un domn cu obiceiuri alese, cum se arătă a fi Henri de mai multe ori în viață, ori de cîte ori era nevoie. De data aceasta rămase astfel nouă luni încheiate, purtă haine scumpe, numai din Olanda și Spania, numai catifea și mătăsuri, purpură și aur. Iar pentru regina lui cumpără zece evantaie, care mai de care mai scînteietor. Se îngriji să aibă parfumuri, rochii scumpe și chiar mănuși din flori. Îi aduse pitici, paji negri și păsări „din insule". Margot avea în parcul La Garenne capela ei unde asculta liturghia ; apoi, sub coroanele foșnitoare ale copacilor, se dădeau serbări, se asculta muzică, se citeau versuri, se dansa, se făcea curte femeilor, și toate acestea se petreceau cît se poate de simplu, fiind transfigurate de atmosfera parcului. Astfel încît, o bucată de vreme, sub coroanele foșnitoare ale copacilor, la curtea din Nérac se lîncezi cu mult spirit și se visară visuri nesăbuite. Cerul era senin, lumina strălucie, iar serile blînde.

Spiritele deveniră mai docile, armele n-aveau decît să ruginească. Și cu propria-i mînă, Henri așternu pe hîrtie o traducere integrală a comentariilor lui Cezar asupra campaniei din Gallia ca și asupra războiului civil. Penele de scris le primise din Olanda, cerneala de la Paris, iar hîrtia i-o poleia camerierul său. Îi plăceau cărțile cu legături frumoase ; pusese să se împodobească o mulțime de cărți chiar și pe vremea cînd el umbla cu pieptare ponosite. Cînd era vorba de spirit, ținea totdeauna la forma în care se prezenta, în scrisorile, edictele și chiar în cîntecele sale — intonate mai tîrziu, după cum va porunci, în timpul bătăliilor — s-a dovedit un scriitor cu atît mai bun cu cît se deprindea a săvîrși fapte mai mari ; fiindcă o activitate era determinată de cealaltă, iar exprimarea limpede izvora din același suflet cu fapta curată.

În cele cîteva luni se simți la largul lui, părea împăcat cu sine însuși, un om ajuns, moștenitorul unei averi sigure, care se bucură de pace și fericire — așa cum nu era de fapt, căci seninul vis de fericire se sfîrșea acolo unde parcul La Garenne se pierdea în cîmpie. Îl bucura însă mai ales faptul că îi putea îngădui iubitei lui Margot să domnească un timp peste o Curte și peste un rege galant, cum devenise de curînd, căci în cinstea ei mirosea frumos și-și îmbrăcase dinții în aur. Tot pentru dînsa porunci să fie aduse cele mai frumoase mobile și tacîmurile de argint de la castelul din Pau. Cînd fusese acolo, Margot dăduse și peste niște harfe vechi ; pesemne că doamne de odinioară își înseninaseră sufletul cu ele, așa cum făcea acum

Marguerite de Valois, care în toată viața ei, atît de frămîntată, nu știuse ce-i liniștea și o aflase abia pe aceste meleaguri.

Uneori își ducea mîna la frunte. „Nici o moarte prin otrăvire pînă acum? Nici un înjunghiat îndărătul unei uși? Nimeni nu mă bate și chiar simțurile mele îmi dau pace. Nu trebuie să-i dau drumul cu frînghia pe fereastră fratelui meu d'Alençon și nici să pornesc în aventuri. Umilințele, prefăcătoria, groaza pentru soarta mea, pornirile mistuitoare din mine — toate să fi trecut? Așa e, sînt aici". Regina își trecea peste frunte mîna frumoasă, se însenina și pornea să danseze alături de gentilomi politicoși și de domnișoare care știau cum trebuie să se poarte. O muzică în surdină, flăcăruile lumînărilor abia dacă tremură la adierea vîntului intrat pe fereastra deschisă; blînde ca sunetele, ca lumina și ca adierea sînt și chipurile și inimile. Dansuri și grație, o noapte întreagă petrecută într-un ușor abur de iubire, ce nu-i adresată nimănui anume. Margot ar fi gata să-și întindă către oricine gura, dar de sărutat nu sărută pe nimeni, în afară de stăpînul ei.

Așa sînt toți cei de la Curtea regelui de Navarra, chiar și sora regelui, o protestantă atît de neînduplecată. Cu toate că o supără puțin beteșugul de la picior, tînăra Catherine îl învață un nou dans pe tînărul Rosny și toți îl invidiază pentru cinstea ce i se arată. Pentru o clipă Catherine uită chiar de marea patimă a vieții ei, de vărul acela care colindă pădurile, lasă deoparte chinurile conștiinței și-i îngăduie ușuraticului Turenne să-i facă curte, ca și cum asta n-ar însemna nimic. La rîndul lui, și fratele Henri trăiește și iubește, de parcă toate acestea n-ar avea nici o însemnătate. Dar nu se poate să meargă mereu așa.

CEL DINTÎI

După ce îi trecu criza de ficat, mareșalul Biron deveni mai răutăcios ca oricînd; credea că guvernatorul se culcase pe o ureche.

Îl ponegri așadar cît putu la Curtea Franței. Cancelaria Navarrei și Mornay nu-și mai vedeau capul de treburi pentru a contracara răvașele lui. După cît se părea, cearta nu mai putea să dăinuie multă vreme pe tărîmul scrisului. Regina Navarrei se îngriji și de alte necazuri. O femeie care se simte pentru prima dată în viață fericită și vede că scumpul ei stăpîn are dușmani neîmpăcați se întreabă: cum să-i vin în ajutor? Și îi aduce, spre pildă, la cunoștință ceea ce află, se face de neînlocuit. Margot știa de vorbele disprețuitoare pe care regele Franței le rostise cică în liniștea odăii sale despre cumnatul Navarra; iar cînd nu avea vești, născocea cîte ceva. Căci îl ura pe rege, pe fratele ei, care o maltratase de atîtea ori; prin urmare Henri trebuia atîțat împotrivă-i. Căci și pe dînsa o atingeau jignirile aduse domnului și stăpînului ei. Ducele

de Guise își bătuse joc de el și chiar și iubitul ei frate d'Alençon îl luase peste picior — și asta față de doamna de Sauves, prietena ei de odinioară. Margot vedea în gînd zîmbetul batjocoritor al femeii, și nu voia să repete cu gura ei vorbele rostite, mai ales în fața soțului.

Printre domnișoarele ei se afla însă una foarte tînără, aproape o fetiță, care-i era foarte devotată : Françoise, din casa Montmorency-Fosseux. I se zicea Fosseuse. Henri îi spunea : copiliță, și de dragul lui îi spunea și Margot așa, deși știa că regele Navarrei nu avea numai simțăminte părintești pentru Fosseuse. Tînăra domnișoară povestea totul preacinstitei ei stăpîne și chiar dacă mai trecea sub tăcere unele ispite, cu atît mai virtos vorbea despre împotrivirea ei. Pe această făptură sfioasă o trimitea dar Margot la Henri cu cele mai crunte solii ; pentru ca rostite de buze copilărești, ele să-l întărîte și mai tare. În castelul Luvru se rîdea de el, fiindcă nu intrase încă în stăpînirea zestrei soției sale, printre care mai multe orașe din propria-i provincie Guyenne. Biron le ținea zăvorîte.

— Iubitul meu stăpîn, i se adresă sfioasa copilă, îngenunchind și ridicînd mîinile ca pentru rugăciune, luați în stăpînire zestrea reginei de Navarra ! Pedepsiți-l, vă rog, pe mareșalul cel rău !

Și Henri avea aceeași dorință, dar se ferea s-o mărturisească femeilor. Nici cînd armata fu adunată și gata de plecare nu se trădă prin vreun cuvînt, ci petrec ultima noapte în dormitorul reginei. Iar apoi plecă, purtînd un trandafir între dinți, de parcă s-ar fi dus la joc sau la vreo veselă întrecere de arme. Dacă planul ar fi dat greș, Margot n-ar fi putut fi trasă la răspundere, n-ar fi pătimit. Toți gentilomii lui aveau de asemenea inima voioasă, venise din nou luna mai, întreaga ceată era îndrăgostită ; așa încît numiră și campania în care plecau : războiul îndrăgostiților. D'Aubigné și chiar cumpătatul Rosny credeau cu adevărat că orașul Cahors trebuia luat cu asalt numai din cavalerism față de doamne. Henri nu se destăinuia celor care nu-l ghiceau ; și numai Mornay îl ghici. Important e să te stăpînească neîncetat, în toate împrejurările, același gînd, în ciuda nestatorniciei lucrurilor și a oamenilor să rămîi credincios legii tale lăuntrice ; și nu trufia te îndeamnă la asta, ci ceva care vine de departe și ține spre depărtări. Dumnezeu vede peste veacuri, cînd își aruncă privirea asupră-le. De aceea e Henri de neabătut și de nepătruns, căci nimic nu-l face pe un om mai puțin cunoscut, mai plin de taine decît o adîncă statornicie.

Era cald tare ; ajungînd în fața orașului pe care trebuia să-l ia cu asalt, oastea bău mai întîi apă de izvor la umbra unor nuci. Apoi se puse pe treabă, nu glumă. Din trei laturi, orașul Cahors era apărat de apa rîului Lot, iar garnizoana tot aici își adunase majoritatea forțelor, căci cea de-a patra latură părea oricum sigură, atîtea piedici se ridicau de-a lungul dru-

mului pînă la poarta oraşului. Dar calea aceasta fusese cercetată într-ascuns de către doi ofiţeri ai regelui Navarrei care se pricepeau în meşteşugul exploziilor. Cîteva mortiere mici de tuci, umplute cu pulbere, fuseseră rezemate de un obstacol şi aprinse cu un fitil. Către ceasurile unsprezece din noapte, pe o vreme întunecată şi prevestitoare de furtună, armata păşi pe podul întărit, care rămăsese fără pază ; în frunte se aflau cei doi ofiţeri cu materiile lor explozive. Cu ajutorul acestora, curăţară de pe pod capcanele şi îngrăditurile, fără ca străjile din oraş să audă zgomotul, căci tocmai tuna. La oarecare depărtare, din pricina sfărîmăturilor care zburau prin aer, urmară cincizeci de archebuzieri, apoi Roquelaure cu patruzeci de gentilomi şi şaizeci de ostaşi din gardă şi, în sfîrşit, regele Navarrei conducînd grosul armatei, două sute de gentilomi şi o mie două sute de puşcaşi.

Din pricina noutăţii mijloacelor, aruncarea în aer a porţii nu izbuti decît în parte. Cei din primele rînduri se strecurară, dar pe dedesubt înăuntru şi lărgiră deschiderea cu lovituri de secure, care treziră pînă la urmă populaţia şi îi făcură pe apărători să alerge într-acolo. Întreg oraşul puse mîna pe arme, se sună alarma şi pe deasupra năvălitorilor, prin întuneric, şuieră tot soiul de obiecte aruncate, cărămizi, pietre, torţe arzînde şi cioturi de lemn. Apoi începu să se audă pocnet de arme, răpăit şi zgomot de sfărîmături ; de peste tot se striga : „Omoară-i ! Ucide-i !", dar cu glasuri înăbuşite ori gîfîinde. În învălmăşeală, vrăjmaşii se încleştară cu înverşunare. Şi după un sfert de ceas de încăierare, cei care atacau ar fi fost înfrînţi, dar atunci intră Turenne în luptă, cu alţi cincizeci de gentilomi şi trei sute de puşcaşi ; cu ajutorul lor, regele Navarrei îşi croi drum pînă în inima oraşului.

Mai departe nu putu însă să răzbată. Apărătorii se închiseseră într-o zidire mare şi de acolo ţineau armata la respect. Întru acestea se luminase de zi şi, la rîndul ei, armata se întări în case. Soldaţilor nu le era îngăduit să jefuiască ; regele Navarrei îi ameninţase cu împuşcarea pentru asemenea faptă şi, cu adevărat, cîţiva fură chiar împuşcaţi. Nici după căderea nopţii nu putură să îmbuce mai nimic, iar de dormit trebuiră să doarmă de-a-n picioarele ; armele şi cuirasele le ţineau pe lîngă dînşii, în galantarele prăvăliilor. Şi veni o nouă dimineaţă, în care pe soldaţi îi aşteptă o treabă tot atît de grea : să-şi croiască un drum prin case pînă la o depărtare de zece paşi de fortăreaţă. Mai departe nu izbutiră a păşi nici de data asta şi iar se lăsă întunericul. Cea de a treia zi se vesti a fi cea mai cumplită ; apărătorii primeau întăriri, şi detaşamentul trebui oprit şi nimicit afară. După aceea mai trecu o zi cu pregătirea asaltului, iar într-a cincea, cînd fortăreaţa căzu, în sfîrşit, în vuiet de detunături şi fum, se văzu că în oraş mai erau paisprezece baricade, ce trebuiau luate una după alta.

Asaltul Cahorsului n-a fost de loc o treabă ușoară. Dîrjii locuitori ai orașului au agravat situația, împotrivindu-se fără rost, cu totul inutil, numai fiindcă urau partida adversă și nu voiau ca regele Navarrei să devină mai puternic. Dar, tocmai de aceea, fapta sa îi aduse mai multă glorie decît merita pe drept. Se socotea că izbînda fusese dobîndită nu asupra garnizoanei unui oraș, ci asupra mareșalului Biron și a tuturor celorlalți vrăjmași, în ciuda înfrîngerilor care urmară curînd Căci atunci cînd Henri îl atacă chiar pe mareșal, se dovedi prea slab și trebui să fugă înapoi pînă la Nérac, unde prin șuierul gloanțelor se năpusti călare pe frumoasa scară a castelului său și se făcu nevăzut scăpînd astfel din mijlocul soldaților care voiau să-l prindă.

Avea picioarele numai răni, sîngerînde. Și Margot trebui să schimbe așternutul numai după un sfert de ceas petrecut împreună cu el în pat la Nérac ; așa i se înfățișa trupul. Spiritul, însă, nu simțea nici o osteneală, era ușor și înaripat ca întotdeauna. De aceea Henri își îndreptă din provinciile sale armata, mai bine zis bandele, spre nord, unde protestanții sărbătoreau noua sa faimă și-l așteptau ca să se ridice. Vestea ajunse la Curtea din Paris, care îl rechemă fără zăbavă pe Biron.

Lovitura izbutise. D'Alençon, acum d'Anjou, se anunță imediat la victoriosul său cumnat ; veni grăbit în sud și încheie pace și prietenie cu Henri. Condé, vărul cel bun de odinioară, rămase însă neînduplecat. Căci e greu de îndurat să fii mereu al doilea, cu toate că ai făcut tot ce se cuvenea, ai luptat tot așa de bine ca și celălalt, și încă în deplină înțelegere cu partida ta, care nutrește o îndreptățită neîncredere în zelul religios al celuilalt. E într-adevăr mare lucru să nu știi ce-i invidia ; dar pentru asta se cere să înțelegi multe, și în primul rînd tainele predestinării. La nevoie îți poate ajuta și mîndria de propria-ți soartă, caracteristică anticilor. Mornay, desigur, se pricepe să le deslușească și pe una, și pe cealaltă ; el știe ce e virtutea și îi e dată și cunoașterea.

Condé e un biet om — bine intenționat, cu porniri lăudabile, dar care nu țin mult. La drept vorbind, ura ce-o nutrește împotriva lui Henri l-a cuprins încă în timpul unei bătălii de demult purtată la Jarnac, în care părintele său a căzut jertfă ; în urma morții lui, tînărul Navarra a devenit cel dintîi prinț de sînge. Mai tîrziu, cînd au fost împreună prizonieri la Luvru, au avut parte de aceleași suferințe, dar el tot pe al doilea plan a rămas. Apoi a fugit, dar în toate împrejurările a dovedit că nu se pricepe îndestul să fie popular și să știe ce se cuvine și ce nu să vadă în viitor. S-a înhăitat cu prinți străini, în timp ce vărul Navarra a devenit mai puternic și a înțeles să cîștige teren pe pămîntul patriei sale, chiar dacă, să admitem, cu sprijinul multor papistași.

Cu atît mai mult se îndîrjește de aceea vărul în apărarea purității religiei, și cine o are, ori se preface numai a o avea, e prietenul său. Condé pune mai mare preț pe Johann Kasimir de Bavaria decît pe Henri de Navarra, căci prințul pitic din Germania urăște păcatul. Iar viața de huzur de la Curtea din Navarra îi e atît de nesuferită, încît numai la amintirea ei scuipă, dar prințul de Condé i-o trece cu vederea. Ba a luat parte chiar și la o conspirație împotriva vărului său. Au trimis pe cineva ca să-l îndemne pe Henri să sară cu trupele sale în ajutorul arhiepiscopului de Colonia. Preasfinția-sa devenise protestant, așa încît se ivise cel mai bun prilej de a lovi în Casa de Austria. Aceasta era fără îndoială un dușman, dar un dușman pentru mai tîrziu, cel mai mare, care trebuia lăsat la urmă. A porni în clipa aceea în Germania însemna a renunța la cele cîștigate, a întrerupe mersul înainte, și, cine știe, dacă nu chiar a pierde regatul. Dar tocmai într-acolo țintea și planul celor ce-l poftiseră a-și împlini datoria, părăsindu-și țara pentru Religie. Desigur, Henri nu putea să le dea ascultare, și ei o știau prea bine. În chipul acesta se ivea însă prilejul de a-l face urît protestanților, care n-aveau cu toții încredere într-însul ; apoi cu vestea că ar porni totuși, provocau temeri la Curtea din Paris și o cumplită hotărîre în cugetul lui Filip de Spania.

Don Filip stă și urzește planuri pentru imperiul lui mondial. Ce legătură are asta cu cauza unor eretici răzvrătiți, cu Kasimir cel caraghios, cu un arhiepiscop nebun și un văr invidios ? Peste munți, Don Filip a ghicit însă : împotriva lui și a imperiului său mondial se ridică un dușman, cu toate că-i slab încă. Luptă din greu împotriva unor piedici neînsemnate, dar ceea ce are însemnătate nu-i bucățica de pămînt pe care o răsluiește, ci renumele ce și-l face. Așa încît nu se poate aștepta pînă cînd Fama [1] va suna din trompetă și va începe să zboare. Peste Franța nu trebuie să domnească decît un singur stăpîn : Filip. Casa de Valois se va stinge, dar chiar mai înainte de asta Liga lui Guise cel plin de fumuri va sfîșia regatul cu ajutorul pistolilor de aur, ce coboară, zornăind, pe măgărușii de cealaltă parte a munților. Navarra se așază de-a curmezișul : trebuie înlăturat. Asta-i concluzia la care ajunge Filip și la fel gîndește și vărul cel invidios.

Henri o știe. A trecut doar pe la Luvru, cunoaște iadul. De la Montaigne a învățat însă că poporul iubește mai mult decît orice bunătatea. Iar Mornay îi arată ce putere are virtutea. Așadar ființa lui rămîne senină și cumpătată în ciuda propriilor abisuri. Dar Henri mai știe și că un soi de oameni nu vor să domnească bunătatea și virtutea și tocmai peste ei va da în tot locul, pînă la cel din urmă ceas. Nu e vorba de protestanți, catolici, spanioli ori francezi. Ci de un soi de oameni

[1] În mitologia romană, zeița care întruchipa faima.

care năzuiesc către neagra, apăsătoarea violență, cărora le place desfrîul însoțit de spaime și de un extaz josnic. Aceștia îi vor fi mereu vrăjmașii ; el e, însă, o dată pentru totdeauna, un sol al rațiunii și al fericirii omului. Acum încearcă să orînduiască o provincie după cerințele bunului simț, mai tîrziu o va face cu un regat, iar pînă la urmă cu tot continentul, printr-o alianță pașnică a prinților și a țărilor în vederea dărîmării Casei de Austria. Apoi va veni însă vremea acelui soi de oameni care urăsc viața, după treizeci de ani de neizbîndă a planurilor lor de ucidere, va veni și vremea cînd vor nimeri bine cu pumnalul. Dar pînă atunci, șapte sau poate șaptezeci de lovituri și gloanțe vor da greș de-a lungul deceniilor ; Henri va preîntîmpina toate primejdiile ca acum pe cea dintîi.

Regele Navarrei aștepta întăriturile. După cum hotărîse, ofițerul care le aducea urma să facă tabără într-un loc numit Gontaud. A doua zi avea să pornească și el călare într-acolo și o spunea în gura mare, de față cu oricine. Era însă prevenit că printre soldați se ascundea un ucigaș ; tocmai de aceea și vorbea despre planul lui fără să se ferească și, s-ar fi părut, în chip nesăbuit. La răsăritul soarelui plecă întovărășit de trei dintre gentilomii săi, d'Harambure, Frontenac, d'Aubigné. Pe la jumătatea drumului le ieși înainte un călăreț singuratic, pe care-l cunoscură a fi un senior din împrejurimile orașului Bordeaux. În timp ce însoțitorii săi înconjurară calul străinului, regele Navarrei simți o furnicare de spaimă, mai neplăcută decît în orice luptă deschisă, cînd un plan îndrăzneț alungă teama. Regele Navarrei ar fi preferat să o ia la fugă, dar întrebă vesel dacă-i un cal bun, și, cînd i se răspunse afirmativ, se apropie, îl pipăi, se arătă chiar gata să-l cumpere. Gavarret, așa se numea omul, se făcu alb ca varul și nu mai știu ce să creadă ; de voie, de nevoie, coborî de pe cal. Regele Navarrei încălecă îndată în locul lui și scotoci după pistoale ; unul dintre ele avea piedica ridicată.

— Gavarret, i se adresă Henri. Știu că vrei să mă omori. Acum aș putea să te ucid eu dacă aș vrea.

Și trase în aer.

— Sire ! răspunse ucigașul. Mărinimia maiestății-voastre e bine cunoscută ; nu-mi luați calul, face șase sute de taleri.

Regele Navarrei aflase de asta și mai știa și că asasinul îl primise în dar ca să-l ucidă. De aceea întoarse calul și alergă în galop spre Gontaud, unde îl înapoie. Dar porunci ofițerului său să se descotorosească într-un chip potrivit de tovarășul acela de arme, ceea ce ofițerul și făcu. Nu peste mult timp, omul trecu din nou la religia catolică. Atunci cînd, pentru un cal de soi, voise să-l ucidă pe regele Navarrei, ținea de cea reformată, dar nu credea nici în una, nici în cealaltă. Ci făcea parte din acel soi de oameni care pur și simplu îl urau pe

Henri ; regele Navarrei simte asta și va socoti cu timpul că răzbunarea nu poate fi de nici un folos. Căci ucigași se vor găsi întotdeauna.

Gavarret fusese numai cel dintîi.

FAMA

Al doilea nu se lăsă nici el așteptat ; era spaniol, așa încît nu fu prea greu de ghicit de unde venea. Se uita chiorîș, avea nările umflate, fruntea bulbucată și în general o înfățișare nu prea plăcută. Acest Loro, cum își spunea, voia să vîndă regelui Navarrei o fortăreață spaniolă de la hotar, sau cel puțin așa pretindea, ca să poată ajunge în apropierea lui, lucru care nu-i izbuti însă. Aceiași gentilomi care-l apăraseră pe rege de Gavarret îl aduseră pe spaniol într-o galerie deschisă care înconjura castelul din Nérac. Acolo rezemară fiecare cîte un picior de perete, și Loro trebui să se adreseze regelui peste această îngrăditurâ vie. Dat fiind că trăncănea fără noimă și din vorbele lui înșelătoare nu se putu alege nimic nici în ziua aceea, nici în cea următoare, fu împușcat. Nu-i ușor să sfîrșești cu cineva pe care soarta îl păstrează, ceea ce i se deslușește uneori fugitiv chiar pe față. Cele două încercări de a-l ucide dovedeau mai bine decît oricine că Henri începea să devină o putere.

Se mulțumi totuși cu ce avea și rămase pe pămîntul lui, pe care îl ară, însă, cu copita calului, pînă cînd fiece brazdă îi aparținu cu adevărat și dădu rod pentru dînsul. Cîștigă orașele și le deschise unul după altul, iar pe oameni îi cuceri definitiv, dar nu cu forța : cu asalt trebuie luate numai zidurile. Oamenii sînt simțitori la dovezile de bunăvoință, mai ales cînd știu că s-ar fi putut să fie uciși. În asemenea împrejurări le merge la inimă chemarea de a fi drepți și omenoși, ceea ce, de altminteri, este și dorința Religiei. La început își puneau mai degrabă singuri ștreangul de gît, apoi, însă, mulți au înțeles ce era într-adevăr spre binele lor, măcar că numai o vreme și doar cîteva generații.

Noul locțiitor al guvernatorului din Guyenne nu-i era dușman și nici n-ar fi putut să și-o îngăduie. Damville, guvernatorul provinciei învecinate Languedoc, îi era prieten. La jumătatea țărmului atît de întins, în fața oceanului, veghea de nezdruncinat fortăreața La Rochelle. Pornind de la ea, cobora pieziș spre miazăzi o linie dincolo de care regele Navarrei avea de partea sa majoritatea oamenilor ; așteptau din parte-i, e adevărat, lucruri cît se poate de diferite, totuși numărul celor care nădăjduiau era mare.

Oamenii de rînd îl numeau pur și simplu : *lou noust Henric* și înțelegeau multe prin aceste vorbe : truda lui de fiece zi și faptele săvîrșite sub ochii lor ani de-a rîndul, banii pe care-i

cheltuia, armele pe care le purta și făptura lui — călărețul cu pieptar de piele de drac, cu obrajii arși de soare ca și ai lor, cu privirea blîndă, hotărîtă, și barba scurtă, de om tînăr. Cînd se arăta, viața lor plină de primejdii devenea mai sigură ; pacea țării, mereu clătinată, era acum ținută bine în cumpănă. Ceilalți, învățații ori numai oamenii cu judecată, vorbeau între dînșii mai ales despre ceea ce se putea aștepta pe plan spiritual din partea regelui Navarrei. Începeau să spună că are o minte ageră, că purtarea lui nu suferă nici o comparație și că arată mult curaj în felul cum își croiește drum. Din același aluat au fost plămădiți toți marii principi — se încredințau unul pe altul, după ce se convinseseră că într-adevăr așa e — chiar dacă nu fără ajutorul cancelariei de Navarra.

Mornay avea în grija sa treburile cancelariei, și în rapoartele, pe care se străduia să le facă tot mai cunoscute, arăta în legătură cu situația prințului că toți bunii francezi încep a-și îndrepta privirile către el. Mulți o făceau, însă, cu adevărat abia după ce le citeau — pînă și străinii, căci Mornay își trimitea prospectele și în Anglia. Regina Elisabeta și Curtea ei aflară astfel destule lucruri bune despre Henri. După Mornay, prea puține nădejdi se mai puteau lega de regele Franței și chiar de fratele său, care ca și mai înainte o peștea pe regină și tocmai îi era oaspete. De altfel, Mornay plecă și el acolo și lucrînd mai bine de unul singur decît întreagă partida sa, împiedică încheierea unei căsătorii între regina Angliei și omul cu două nasuri ; și aceasta numai punînd în adevărata lumină purtările zăpăucului. Diplomația e datoare să împiedice ivirea încurcăturilor. Iar cînd e bine condusă, nu se îndepărtează de adevăr.

Astfel începu să-și facă drum o convingere nouă ; mai întîi în locurile unde își avea izvorul, apoi tot mai departe, purtată din gură în gură. Se zice că fusese exprimată de noul primar al orașului Bordeaux, în timpul unei convorbiri cu un alt umanist : „Se vede din ce în ce mai limpede că toate aceste războaie religioase nu sînt menite decît să sfîșie Franța".

Apuseseră vremurile cînd domnul Michel de Montaigne discuta în taină asupra acestei chestiuni cu Henri. Acum își spunea părerea sus și tare, și nu numai în biblioteca micului său castel sau la primăria orașului Bordeaux, care-l alesese în fruntea ei, cu sprijinul activ al guvernatorului. O și scrisese. Din biblioteca aflată în turnul micului său castel ieșise o carte pe care toți ceilalți umaniști din întreg regatul o citeau, devenind și mai mult adepții moderației și ai îndoielii. Le găseau pe amîndouă foarte potrivite, cu toate că ar fi putut fi cum nu se poate mai primejdioase dacă, să presupunem, umaniștii ar fi învățat numai să gîndească, nu să și călărească și să lupte. Dar lucrurile nu stăteau așa. Însuși Montaigne fusese soldat și, în ciuda mîinilor sale neîndemînatice, făcuse acest meșteșug necesar — necesar, pentru că altminteri ar fi rămas numai pe seama descreierații lor. Căci e bine de știut : numai cel care

gîndește trebuie să acționeze. Altfel se ajunge la o prăbușire a moralității dincolo de hotarele rațiunii. Fiindcă așa se petrec lucrurile cu ignoranții, care devin turbați din pricina desfrîului prostiei lor. Violența este ispita și prilejul lor de a se manifesta. Priviți ce se petrece cu regatul! Se transformă într-o paragină, într-o mlaștină de sînge și minciuni, și nici o generație dreaptă, sănătoasă, nu s-ar mai putea naște pe o asemenea temelie dacă noi, umaniștii, nu ne-am pricepe și să călărim, și să luptăm. Dar o să avem noi grijă de asta. Bizuiți-vă pe faptul că o să călărim și o să luptăm! Deasupra capetelor noastre, pe cei mai de jos nori, ne întovărășesc de-a lungul și de-a latul țării Isus din Nazaret și cîteva zeități ale Greciei.

Conștient de valoarea ei, domnul Michel de Montaigne trimise regelui Navarrei, prin curier, cartea sa — legată în piele și avînd gravate, în aur, armele sale de gentilom, chiar dacă numai pe scoarța din spate. Căci pe cea din față strălucea stema Navarrei; și această orînduială era plină de înțelesuri; voia să spună: o clipă faima ne-a făcut egali, sire, dar vă las întîietatea.

Și mai spunea și altceva mîndrul dar. Cartea a fost tipărită la Bordeaux, de unde, pe furtună sau vreme bună, corăbiile pleacă înspre insulele îndepărtate. Dar se prea poate ca această carte să călătorească chiar mai departe, să călătorească prin veacuri, în nemurire. Nu încape însă nici o îndoială, sire, că numele maiestății-voastre i-o va lua înainte. Doresc cu tot atîta sinceritate să se împlinească și una, și alta, fiindcă am parcurs același drum și, deopotrivă cu maiestatea-voastră, m-am afirmat singur prin luptă și am binemeritat dreptul cu care m-am născut. Sire, și maiestatea-voastră și eu, cum nu lesne se întîmplă cuiva, putem să ajungem vestiți. Dar nici celui ce dorește să scrie opere durabile, nici celui ce își propune ca prin faptele lui să fie pe gustul oamenilor nu-i este îngăduit să privească celebritatea cu ușurință.

O frază din carte era în mod deosebit subliniată de mînă:

„Toate faptele care ies din sfera celor obișnuite sînt pasibile de cele mai îngrozitoare răstălmăciri, căci gustul nostru se revoltă împotriva a tot ceea ce e prea mult, după cum respinge și ceea ce e prea puțin."

DESPĂRȚIREA DE MARGOT

Pentru Margot începuse perioada cea mai dureroasă din viața ei și totuși, cînd văzuse că se apropie nenorocirea, nu făcuse nimic ca să o înlăture. Mult timp nici nu o băgase de seamă; se obișnuise la Nérac cu fericirea și nu credea că s-ar mai putea ivi vreo schimbare. Mai întîi nu voi să creadă cînd Rebours îi aduse la cunoștință că între Henri și Fosseuse existau anumite

legături. Fosseuse era doar „copilița" ei și a lui Henri, o fâptură plăpîndă și sfioasă, întruchiparea devotamentului. Rebours în schimb ar fi sfișiat de invidie orice femeie pe care o lua în seamă Henri ; căci și dînsa îi plăcuse la început, dar, pentru că se îmbolnăvise, scăpase prilejul.

Acum se răzbună furînd condica de socoteli a spițerului Lalanne spre a o înfățișa stăpînei sale. În condică se afla însemnat : „Pentru rege, în timp ce se afla în odaia slujitoarelor reginei, două cutii de marțipan. După bal, pahare cu sirop și cutii cu marțipan pentru slujitoarele reginei." Cele de mai înainte le priveau pe toate, ceea ce urma, însă, o privea numai pe Fosseuse. „Pentru domnișoara Fosseuse o livră de zaharicale, patruzeci de groși. Pentru aceeași : bomboane și dulceață de trandafiri, compot, sucuri de fructe, marțipan" — totul numai pentru Fosseuse.

— Are să-și strice stomacul, observă Margot cu îngrijorare în glas, pentru ca invidioasa Rebours să nu poată spune că a văzut-o geloasă pe regină.

Dar Rebours lăsase pentru la urmă ceea ce era mai rău. Ultima însemnare arăta : „Pentru rege, în odaia domnișoarei Fosseuse, o livră și trei sferturi de marțipan și patru uncii de suc de fructe, doi taleri și trei livre".

Din aceste însemnări precise ale spițerului, biata Margot înțelese ce se petrecuse cu adevărat. Chipul ei exersat nu trăda însă invidioasei Rebours teama pe care o încerca, iar față de vinovata Fosseuse regina se purtă chiar mai prietenos, apelînd mai departe la mijlocirea pe lîngă rege.

— Fosseuse, drăguțo, cheamă-l pe scumpul meu stăpîn ! Vestește-l că am a-i împărtăși noutăți despre fratele meu, regele Franței. Ție pot să-ți spun. Fratele meu a avut un vis urît, mi l-a istorisit mama. A visat fiare sălbatice. Se făcea că-l sfîșiau lei și tigri și s-a trezit leoarcă de nădușeală. A poruncit să fie ucise toate fiarele din cuștile lui. Du-te și dă-i de știre stăpînului nostru și spune-i că am mai aflat și multe altele.

Într-adins spusese Margot : „stăpînului nostru", ca Fosseuse să nu-și închipuie că bănuiește ceva, să nu fie îngrijorată și să se bucure mai departe de rolul de „copiliță", ce-i era îngăduit. Dar Fosseuse nu se înapoie, ci zăbovi cu Henri ; și pentru că nu-i vorbi de misiunea ei, acesta nu se duse la Margot în tot cursul zilei. Era mărturisirea fetei, și din clipa aceea se feri de regină, deveni fudulă, obraznică și-l ațîță pe rege împotriva ei. Margot, însă, cu gîndul la anii fericiți pe care nu voia să-i vadă luînd sfîrșit, nu făcu nici un gest irevocabil. Nădăjduia că scumpul ei stăpîn se va sătura pînă la urmă și de Fosseuse, ca de oricare alta. Iar între timp îl ținea încordat, împărtășindu-i veștile ei de la Luvru. Primea și el cîte unele, prin Rosny, care avea doi frați la Curtea Franței. Și cei doi soți se întîlneau spre a face schimb de noutăți și a le confrunta ; asta era acum cea mai sigură legătură dintre dînșii.

— Regele Franței pune mereu alte dări în folosul favoriților lui, începea unul dintre ei.

— Poporul îl numește acum numai tiranul, adeverea celălalt.

După care vorbeau amîndoi deodată :

— Nu poate să mai meargă multă vreme așa. Favoritului de acum, Joyeuse, i s-a dat de soție o soră a reginei și un ducat ; nobilimea n-are să-i ierte asta regelui. Așa cum poporul n-are să uite niciodată că un om de soiul și cu originea ăstuia a putut să îmbrace la nunta lui, făcută cu banii adunați din dările plătite de toți, niște straie ca ale regelui. Nicicînd nu s-a mai văzut în Franța atîta lux. Șaptesprezece ospețe, toate din dări ; mascarade, turniruri, iar pe Sena pluteau vase aurite cu păgîni în pielea goală — nu era o priveliște potrivită pentru popor, căruia trebuie să-i aducem aminte cît se poate mai puțin de povara lui.

— Pe care trebuie să i-o ușurăm, rosti Henri. Și nici nu-i așa de greu. E mai ușor să scoți vinul din butoi decît sîngele din oameni.

Răsfățata prințesă de Valois, renumită și cîntată odinioară pentru ținuta ei aproape semeață la procesiuni, înclină modest fruntea. Toată ambiția ei era acum să rămînă o prințesă de țară. Pentru scumpul ei stăpîn voia, însă, mai mult, era de multă vreme de aceeași părere cu el asupra chemării lui, deși cu plăcere ar fi amînat-o pentru mai tîrziu. Căci s-ar fi putut, cine știe, ca fratele ei, regele, pe care nu-l iubea, să capete un moștenitor, și atunci dinastia Valois nu s-ar mai fi stins. De multe ori Margot era de partea fratelui, nu a lui Henri ; de aceea și înțelegea de ce se arăta regele atît de mărinimos față de favoriți, niște mici aventurieri păgubitori, de parcă ar fi fost copiii săi. Îi ținea și se folosea de ei ca să nu rămînă singur printre fiarele sălbatice din visele lui. Din cînd în cînd Margot îl înțelegea, mai ales cînd era singură și cădea pe gînduri. Acum l-a făcut duce și pe fratele lui Joyeuse și i-a dat-o de nevastă pe cea de-a doua soră a reginei. Nici pe soldați nu-i mai plătește, ci zice că „abia cînd toți copiii mei vor fi căsătoriți, m-oi liniști și eu". Margot gîndi : „Copiii lui !" Și oftă din greu, își aplecă fruntea peste lumina gălbuie a luminării și nu băgă de seamă că filele cărții se întorceau din pricina curentului de aer.

Într-o zi, foarte agitată în urma veștilor primite, trimise degrabă după Henri, dar află că plecase călare. În locul lui veni Fosseuse, care arăta rău, era palidă, trasă la față și morocănoasă. „În scurtă vreme se sfîrșește totul între dînșii", își spuse Margot în treacăt ; dar mai copleșitoare era nevoia pe care o simțea de a se destăinui, fie chiar și fetei care se lipise de pieptul lui, ca și dînsa.

— Fosseuse ! izbucni biata Margot și o îmbrățișă emoționată ; nu mai era femeia învățată, nici prințesa, ci o făptură

care avea nevoie de sprijin. Fosseuse, e un lucru de rîs, dar și de plîns : vor să-l închidă pe fratele meu, regele, la mînăstire din pricină că nu are copii. Din propria lui voință a și început să poarte straie călugărești, a lepădat iarăși fundele și penele, i-a alungat pe favoriți și s-a dus în pelerinaj cu regina, ca să prindă rod și să-i dăruiască un moștenitor. Dar s-a ales cu picioarele pline de bășici, și regina tot stearpă a rămas. Nu-i așa că-i de rîs ? Sigur că-i de rîs, să nu poți face atîta lucru, să naști. Se dau în spectacol în fața întregii Curți, care măsoară batjocoritor burta reginei. Iar pe rege îl văd căscînd din cauza zadarnicelor lui încercări de a deveni tată și toți cască o dată cu el. Veselă Curte, ha, ha !

Și în timp ce se căznea să rîdă, mîinile îi alunecară de-a lungul fetei și deodată descoperi, printr-o atingere întîmplătoare, ceea ce ar fi putut afla mai demult dacă ar fi dorit s-o știe. „Ea, străina, are să aibă un copil de la Henri. Pe cînd eu nu, eu nu m-am priceput la un lucru așa de simplu ca acela de a face un copil. În loc de rege și de regină îmi băteam joc chiar de soarta mea." Și pipăi trupul străin pînă cînd fata se supără.

— Ce vi s-a năzărit, doamnă ! bîzîi Fosseuse. Am să-i spun regelui că mă persecutați fără vină.

— Stai binișor, fetițo, cum aș putea să fac vreun rău copilului său ?

— Și mă și insultați, doamnă !

Fosseuse, atît de blîndă odinioară, se înăbușea de mînie, gîtul i se învineți se.

— Dacă n-ar fi plecat, mi-ar fi stat martor că sînt bănuită pe degeaba, doamnă. Nu-i nimic adevărat, doamnă. Nu mă puteți suferi și vreți să mă pierdeți, țipă Fosseuse, cînd își recăpătă răsuflarea.

Dar Margot vorbi cu atît mai încet :

— Nu trebuie să ne audă toată lumea, copiliță, ai încredere în mine. Îți vreau binele ca o mamă. Putem să plecăm împreună, vreau să te asist și să te ajut chiar eu.

— Doamnă, vreți să mă ucideți. Nu-i nimic adevărat din ceea ce credeți.

— Ascultă-mă, te rog. Spunem că plecăm din pricina ciumei, căci a apărut cu adevărat într-o casă care aparține regelui, aproape de aici.

— Regele ! țipă Fosseuse, care auzise tropot de copite, apoi fugi din odaie, se poticni și fu gata să cadă.

Dar Margot o sprijini, de dragul copilului. Puțin după aceea intră în odaie Henri și se arătă furios pe biata Margot. N-o crezu nici o clipă cînd voi să-i explice totul. Ci dădu mai degrabă crezare micuței mincinoase și prostuțe. Așa încît, pentru întîia oară, Margot văzu limpede că fericirea ei luase sfîrșit. Pierdu încrederea de sine, care fusese atît de puternică în tot timpul petrecut la Curtea din Navarra. Iar o dată cu viitorul

asigurat, pierdu și ținuta, lăsîndu-se pradă firii ei, ca altădată la Luvru.

Preaiubitul ei frate d'Anjou, odinioară d'Alençon, veni după o bucată de vreme pentru tratative și-l aduse cu sine pe frumosul său scutier. Cum îl văzu, biata Margot fu subjugată de acest gentilom, care îi deveni îndată stăpînul gîndurilor. Nu se ascunse de fratele ei. Dacă ar fi fost bărbat și urîtă ca el, ar fi devenit ca și dînsul un om de nimic și și-ar fi irosit toată viața, nu numai o parte din ea.

— Champvallon e cel mai frumos bărbat din antichitate și pînă astăzi ! afirmă solemn Margot.

— Taie-i capul, îi propuse fratele, îmbălsămează-l, împodobește-l cu pietre prețioase și poartă-l cu tine peste munți și văi ; e procedeul cel mai sigur, cum o știi și tu, surioară dragă.

— E soarele sufletului meu ! E inimioara mea frumoasă, e totul pentru mine, e Narcisul meu !

— Am să-i repet cuvînt cu cuvînt, îi făgădui fratele, și o făcu cu dragă inimă. Are să fie o lecție pentru încornoratul tău Navarra. A dezgustat-o de mine pe englezoaică, și doar îmi aducea în fiecare dimineață șocolata. Îmi zicea „italienașul ei" și voia să se convingă mereu că n-am vreo cocoașă ascunsă. Ha, ha !

Avea același rîs ca preafrumoasa-i surioară, ușor ca o atingere a arcușului pe strunele cele mai grave. Din nefericire frumosul sunet devenea însă, la el neplăcut din cauză că ieșea dintr-un trup firav.

— Mi se pare că am să revăd curînd la Paris o anume regină care s-a săturat pînă peste cap de Curtea ei, îi spuse el mai tîrziu, la despărțire, și plecă o dată cu neasemuita comoară ce-i slujea de scutier.

Margot plecă la băi, însoțită de slujitoarele și de gentilomii ei, nu însă și de Henri. Acesta o dusese pe Fosseuse în altă localitate balneară. Mai înainte încercase însă stăruitor să le convingă pe cele două femei să plece în același loc. Nădăjduia că dragostea pentru el le va împăca — greșeală pe care amîndouă i-o luară în nume de rău, cu toate că e o greșeală dintre cele mai obișnuite. Iar Henri o făcu numai din pricina inimii lui simțitoare, căci o vedea plîngînd adesea pe biata Margot. Plîngea, desigur, pentru că Fosseuse avea să dea naștere unui copil și dînsa nu, își plîngea de milă pentru că își pierduse fericirea din cauză că era stearpă, plîngea din pricina neliniștii, care iar o cotropise, și a aventurilor, care începeau din nou. Dar vărsă lacrimi și de dragul aventurierului, a frumosului din antichitate ; și se mîngîie cu gîndul că măcar această mîhnire și-o datora numai ei, și nu vreunei umilințe suferite din partea altcuiva.

„Dacă ai ști ! își spunea în adîncul inimii ei chinuite, cînd Henri o tot zorea să vină în același loc cu Fosseuse și cu dînsul. Te urăsc și-l iubesc numai pe Narcisul meu !" Dar nu era așa ;

Margot nu-l ura încă pe Henri ; prin sforţări, pe care la început nici noi nu le luăm în serios, se poate, însă, ajunge şi acolo. Iar pentru Henri trebui să aleagă, se hotărî nu pentru cea mai bună prietenă a sa, ci pentru iubita lui, pe care o duse de la Pau în sus, către munţi, la Eaux-Chaudes. Era un loc singuratic, unde se ajungea anevoie. Înainte de sfîrşitul drumului, călătorii trebuiau să treacă printr-una dintre cele mai primejdioase văi ale Pirineilor, numită Gaura, ceea ce nu era uşor cu o femeie în starea în care se afla Fosseuse.

Acolo descoperi şi invidioasa Rebours cum stăteau lucrurile ; pînă atunci crezuse că era vorba de o boală de stomac pricinuită de prea multe dulciuri. Păstră însă taina pentru dînsa şi se folosi de ea numai spre a o înspăimînta pe iubita cea duşmănită cînd erau singure. Biata Margot nici nu-şi putea dori ceva mai bun. De altfel de aceea şi hotărîse să plece şi Rebours ; spiritul ei se desfăta măcar cu această răzbunare, în timp ce se îmbăia singură şi părăsită la Bagnères. Orăşelul acesta e aşezat pe nişte coline domoale, în ţinutul Bigorre, nu în Béarnul hughenot, pe care Margot jurase să nu-l mai calce de cînd fusese ofensată la Pau, din pricina liturghiei.

Biata Margot se depărtă de suită, rătăci prin păduri, şi, cum purta la dînsa un pumnal spre a se apăra, scrijeli tot soiul de nume în stîncă. Mai întîi şi întîi pe acela al pierdutului Narcis, cu înfăţişare de statuie antică, alături de care făcu o schiţă a însuşirilor lui trupeşti. Între timp plînse cu lacrimi amare, pînă cînd i se puse o pînză pe ochi. Iar cînd ochii i se uscară, citi ultimele slove aşternute, care întruchipau un nume : Henri. Biata Margot se mînie şi puse dedesubt o cruce. După care plînse şi mai amarnic.

Întru acestea, la Eaux-Chaudes se bucurau cu toţii de frumuseţile naturii şi de minunatele ei ape. Căci o femeie care face baie în izvoarele calde e sigură că va avea o naştere uşoară. Dar şi altminteri, aceste ape sînt bune pentru tot soiul de răni, pentru durerile pricinuite de desele înnoptări afară pe pămîntul rece, precum şi pentru cele pricinuite de toate celelalte cazne ale războiului. Amîndoi, Fosseuse şi Henri, rămîneau ceasuri întregi în baia ascunsă privirilor prin nişte umbrare de frunze, anume construite în acest scop, pentru care lucrătorii primiseră cîte şase livre. Sub fiecare umbrar se scălda cîte un ofiţer bolnav ori cîte un oaspete, pe care Henri îl despăgubea de toate cheltuielile, ca să se lăţească în lume vestea despre izvoarele din Pirinei. Poeţi ca Du Bartas ticluiau versuri despre ele şi îşi primeau la rîndul lor răsplata. Mulţi oameni urcau de aceea drumul, plin de primejdii, pînă acolo sus ; regele Navarrei nu era niciodată singur. Sora sa, care administra provincia în timpul lipsei regelui din Pau, îi trimitea oameni cu rapoarte, călărind catîri. Şi tot pe catîri se clătinau, urcînd potecile abrupte, burdufurile pline cu vin. Aşa încît, pentru treburi ori pentru plăceri, munţii fremătau de viaţă.

Jos în vale, Margot se așezase la Bagnères, orășel cu multe înlesniri, cu terme bine întreținute ; încă domnii și doamnele din antichitate se îmbăiaseră acolo și băuseră apa izvoarelor tișnitoare. Acum, cele mai bune case fuseseră ocupate de suita reginei de Navarra, care se foia în jurul ei, răspîndea mirosuri plăcute și ii aducea laude. Dar Margot se gîndea numai la risipa de trudă, grijă și răbdare făcută de iubitul ei stăpîn pentru Fosseuse, care-i purta feciorul în pîntece. Pentru că dînsa era stearpă, fusese lăsată singură. „Bagă de seamă ca pînă la urmă apa asta să te facă și pe tine să dai rod ! Pentru că pînă atunci iubitul și nesuferitul tău stăpîn va rămîne la cealaltă, care-i și dăruiește un copil."

Dar cînd bea apă din izvorul fierbinte și intra în baie, i se părea că bea însăși nimicnicia și zace într-o criptă de piatră, ca o moartă. Și imediat cerea să audă glasuri răsunătoare, vesele, prin ușile deschise ale cabinelor de baie, de-a lungul coridorului văruit în alb. Voia să asculte versuri și să-și audă glasul armonios. În fiece zi asculta însă și sorbea, cu mai multă ardoare decît apa de leac, sfînta liturghie, cuvintele de îmbărbătare ale preotului, rugăciunea pentru copil. „Are să se întîmple, o simt, mi-e scris. Am să port la sîn pe fiul lui și atunci n-are să mă mai alunge și s-o ia pe Fosseuse. Nu trebuie să-l urăsc. El va fi regele Franței, eu regina, prințul moștenitor se va naște din pîntecul meu. Vom fi fericiți, ne vom liniști. Marea noastră dragoste, crima, frămîntările noastre nu vor fi fost în zadar. Liniște, liniște și fericire !"

Întorcîndu-se la Nérac, biata Margot crezu cu tot dinadinsul că era pregătită. Dar într-o bună dimineață, scumpul stăpîn dădu deoparte perdeaua de la patul ei ; temător și stingherit, o rugă s-o ajute pe Fosseuse. Să fie așa de bună și să-l ierte că pînă atunci i-a ascuns ce s-a întîmplat. La care dînsa răspunse că orice i-ar face el... dar nu mai putu să-și sfîrșească vorba. Se duse totuși în odaia suferindei și, după ce-i îndepărtă pe toți cei de față, căci Fosseuse înșelase toată lumea pînă în ultimele clipe, o ajută, cuprinsă de smerenie, să aducă pe lume o fetiță. Nu era fiu, primejdia fusese înlăturată ; Fosseuse nu-i putea sta în cale. Și Henri încuviință chiar ca Margot, cînd plecă la Curtea Franței, s-o ia cu dînsa pe favorita căzută în dizgrație. Pentru Henri era o ieșire lesnicioasă și o ușurare.

Pentru Margot era ceva mai mult. Mai întîi pleca pentru a-și păstra demnitatea ; căci, chiar dacă n-ar fi fost sora regelui Franței — care coborîse pînă la Henri înainte de a se fi învățat de dragul lui pînă și cu smerenia — era totuși femeie. Măcar că stearpă și fără nădejde de a mai avea un fiu și a-și afla liniștea. La drept vorbind nu dorea ca sfada dintre dînsa și iubitul ei stăpîn să izbucnească în timp ce se mai aflau încă împreună, să nu ajungă a se urî cît mai dormeau încă în paturi alăturate. Acestea fuseseră singurele motive care o îndemnaseră să plece ; dar se înțelege că mai tîrziu s-a recurs la ajutorul

ei pentru obișnuitele planuri de a-l ademeni pe regele Navarrei la Curtea Franței, de parcă dînsa ar fi cunoscut mai puțin decît el primejdiile acestei Curți. Totuși le tăgădui, și în scrisori, vorbind de dușmanii lui Henri, îi înfățișă în plină decădere: pe Guise îmbătrînit, pe fratele său Mayenne înspăimîntător de gras. De ce făcea asta biata Margot?

Scria de pildă: „Dacă ați fi aici, vi s-ar pune cu toții la dispoziție. În opt zile ați dobîndi mulți prieteni decît într-o viață întreagă, acolo, în sud." O scria pentru că și dorea acest lucru, mîndră cum era de stăpînul ei. Și apoi poate că exprima adevărul, sau poate numai în parte, fiindcă era dușmănit ca și înainte de Guise și nu prea iubit de fratele ei. Dacă regele Carol al nouălea nu putuse opri noaptea Sfîntului Bartolomeu, ce-ar fi putut împiedica urmașul său? Acesta era cum nu se poate mai slab; nici un rege nu fusese încă atît de plin de toane, atît de dezorientat, de hăituit și de părăsit. Iar domnii de Lorena arătau la drept vorbind altfel decît îi înfățișase Margot. Orașul mișuna de călărimea lor; ei și nu regele făceau numirile, încasau dările și dădeau porunci. Dacă Henri ar fi riscat să plece acolo, în bîrlogul ucigașilor, regele Franței l-ar fi primit, poate, ca pe salvatorul lui. Dar cei din casa Guise? Navarra era singurul care le mai stătea în cale, cum îl înștiințau pe regele Spaniei. Ce s-ar fi ales atunci de el? Cel care se află aproape pe tron nu mai ucide, se înțelege, cu mîinile lui. Așa ceva se putea întîmpla pe vremea amiralului Coligny. Acum, Guise și Liga lui puneau la cale, oricînd voiau, o ridicare a gloatelor; iar cu un astfel de prilej putea prea bine să fie ucis și Navarra.

La Nérac nu dăinuia de altfel nici o îndoială în privința asta; sfatul de taină își arătă părerea, și Mornay o așternu pe hîrtie. Citind acum scrisorile bietei Margot, Henri le socotea o dovadă a trădării; nici nu se putea altfel, și într-o măsură așa și erau. Dar, trecînd peste asta, ele mărturiseau totuși o anume dorință sinceră de înălțare pentru stăpînul ei. Dat fiind, însă, că îl chema alături de dînsa, Margot încurca singură lucrurile și-și anula meritul, așa încît Henri nu-l mai vedea.

La invitațiile cu două înțelesuri, el răspunse cu o jignire fățișă. Îi ceru să n-o îndepărteze pe Fosseuse, ci s-o țină mereu pe lîngă dînsa; în chipul acesta puse capăt cu bună-știință legăturilor lor prietenești. De altfel nici nu se mai gîndea la Fosseuse. Căci între timp fusese fericit și atras de o altă femeie. De data aceasta nu era vorba, însă, de o dragoste ușuratică și cu atît mai puțin de o patimă, întunecată ca soarta ori ca sîngele. Cînd o cunoscuse mai de-aproape pe această doamnă din Bordeaux, Henri fusese fermecat de numele Corisande pe care și-l luase singură și îi dădea o aură de făptură aleasă, coborîtă din poezii cu iz romantic. Îl impresionase suita ei fantastică, un bufon pitic, un maur înalt, papagali, maimuțe și cîte altele, de care se înconjura cînd se ducea la liturghie. Contesa

de Gramont era înțeleaptă, vorbea frumos și era mai cu seamă bogată. Spre deosebire de alte frumuseți, avea pielea foarte albă. Întrucît era o prietenă din copilărie a surorii sale, Henri o văzuse și mai înainte. Acum, însă, dintr-o dată se îndrăgosti de dînsa sau cel puțin așa crezu.

Nu încape nici o îndoială, din prima zi femeia îl iubi mai mult decît o iubea el. Se gîndise și mai înainte la dînsul, și fastul ei avea tocmai menirea de a-i atrage luarea-aminte. Iar de cînd faima îi făcuse numele cunoscut, îl visase în toate nopțile și-și pusese în gînd să devină muza lui. Muza unui mare prinț și soldat, căruia să-i ridice regimente cu banii ei, iar după bătălii și izbînzi să-i deschidă brațele-i albe. Și mai cu seamă să-l facă să-i trimită scrisori, scrisori nenumărate ; pentru dînsa Henri va fi un scriitor fără pereche. Toate astea vor dura ani îndelungați, pînă cînd ambițiosul se va potoli. Și vor lua sfîrșit și pentru că obrazul muzei nu va mai ademeni, ci va fi acoperit cu pete roșii. Iar ca oricare alta, va fi și dînsa dezamăgită, va deveni acră, fără să țină seama că și-a împlinit menirea, pe care singură și-a ales-o, ca și numele de Corisande.

Cu totul altfel stau lucrurile în ceea ce o privește pe Margot. Henri nu-i trimite scrisori frumoase, meșteșugit ticluite. O simte lîngă dînsul numai atît timp cît îi e trupește alături ; nu-i de neînlocuit, după cum de altminteri nu-i nici una. Dar i-a modelat tinerețea de la un capăt la altul cu farmecul și blestemul ei ; și amîndouă aceste lucruri vin din viața adevărată, nu ca la muzele alese. Margot nu va ridica regimente pentru singurul și iubitul ei stăpîn, ci mai degrabă va trimite oști împotrivă-i. Căci, stearpă, ea e cea din urmă piedică ce zădarnic încearcă să-l oprească pe calea-i spre tron. Pînă la urmă se va uni chiar și cu Liga casei de Guise și a necuratului, împotriva propriei dinastii, din ură față de iubitul ei stăpîn. Iar cînd nesocotitu-i frate va muri, va alerga năucită de colo pînă colo în locul lui, așa cum te frămîntă la prăbușirea unei case ; și mînată din urmă de ura fratelui ei, regele, va dispare pînă la sfîrșit ca o femeie părăsită — nici măcar rău nu va mai putea face, atît de singură va dispare Margot !

Deocamdată, însă, e încă la Luvru și încearcă să-l atragă pe Henri cu descrierea serbărilor de acolo. Știe, se înțelege, că are o nouă prietenă ; nu suflă totuși o vorbă despre asta, dar se răzbună. Din nefericire, Narcisul fără seamăn s-a însurat ; îl înlocuiește, însă, curînd și din belșug. Fratele ei, regele, îi aruncă în față, în plin bal, toate numele amanților. Așa încît a doua zi e nevoită să plece, dezonorată, părăsită, ba pe drumul de înapoiere către sud mai e și oprită de ofițeri ai regelui și percheziționată ca o hoață. Cine îi iese, însă, în întîmpinare, o ia cu dînsul în castelul lui și se arată cu ea la fereastră ? Cine-i bun cu Margot, o îmbrățișează în tăcere, îi dă a înțelege că

cineva suferă alături de dînsa şi încearcă împreună cu dînsa simţămîntul ruşinii ?

Seara se aţine lîngă Henri, care se preface a asculta foarte atent ceea ce-i spun gentilomii săi, numai pentru a nu fi nevoit să vorbească el însuşi prea mult şi mai cu seamă nu cu dînsa. Lui Margot i se ridică un nod în gît, plînge în ascuns. Sînt lacrimi de bucurie, pentru că el e atît de bun. Şi se mai amestecă printre ele şi lacrimi de ciudă pentru neputinţa ei. „Iubeşte, şi de data asta cu adevărat ! Eu stau în calea tuturora, a iubitei lui cu numele acela caraghios, care are să mă otrăvească într-o zi, şi, din pricina asta, şi pe el. Ce folos de bunătate ? Eu nici nu mai exist."

Tocmai în clipa aceea Henri căută pe sub masă mîna ei şi i-o strînse. La început, Margot înlemni de spaimă. Zăpăcită de temeri, prin minte îi fulgeră gîndul : „Îşi ia rămas bun !" Apoi se înfioră din nou, de data asta însă de bucurie, pentru că lucrurile nu ajunseseră încă acolo şi pentru că răul cel mai mare va mai cunoaşte o amînare. Sîngele i se adună la inimă ; ferindu-se să nu fie văzută, se aplecă repede deasupra mîinii lui şi i-o sărută. După care încetă să plîngă, se ţinu dreaptă şi privi ţintă înainte, căci începea să se depărteze de acele locuri, o simţea, voia să se recheme, dar nu găsea nici o cale de întoarcere. Cum, Margot ? Niciodată ? Întoarce-te dacă poţi ! Nu poţi ? Trebuie să pieri, să te stingi ? Margot !

ÎNMORMÎNTAREA

Ultimului rege din casa Valois îi plăcea să danseze numai pentru el, ca un copil, dar tot cu faţa întunecată, aşa cum era întotdeauna. Deodată îi veni chef să pună deoparte actul trecut cu multă grijă pe curat şi să-şi lepede blana. Într-un pieptar de mătase albă, cu statura lui de băieţandru, cu coapse subţiri, începu să se mişte de colo pînă colo prin faţa unei oglinzi, pe care slujitorii i-o aşezaseră anume. O muzică depărtată îi cînta, şi în odaia liniştită regele făcea paşi de dans, lua poziţii şi descria figuri de o graţie nespusă. Cu pleoapele plecate, îşi privea în oglindă făptura, de parcă se uita la un străin. Nu, nu era el. Şi, din păcate, nici nu se simţea ca un dansator înaripat, înzestrat din belşug de cel de sus, uşor, neurmărit de amintiri. Pe el, dimpotrivă, îl urmăreau pas cu pas, numai făptura pe care o vedea în oglindă nu avea amintiri, după cum n-avea nici cap, căci i-l tăia rama. Înconjurat de spirite întunecate, capul se gîndea la moarte.

Fratele său François era bolnav, fără scăpare ; sîngele i se scurgea din trup, ca odinioară celuilalt frate, lui Carol. Fără nici un folos îşi irosise în Flandra ultimele puteri, şi acum trăgea să moară. Regele nu avea copii şi nici nu mai nădăjduia să capete vreun moştenitor, căci nimic nu ajutase, nici băile reginei, nici marele pelerinaj de unde se alesese cu băşici la

picioare, nici rugăciunea stăruitoare pe care întreaga Curte o făcuse ocolind, pe dinăuntru, biserica Notre-Dame. Se încercase totul; spaima, neliniștea și chinurile nesiguranței s-ar fi domolit oarecum dacă cel în care s-ar mai fi putut pune nădejde nu ar fi fost pe moarte. Desigur, nu e ușor să te împaci cu gîndul sterilității, să te supui voinței de sus și să pieri, în orice caz un Valois nu poate să se împace cu acest gînd. De două sute de ani domnește dinastia sa și, iată, el îi va pune capăt. Numai cînd și cînd i se pare că pieirea a și venit; dar nu se lasă înșelat și mințit, își ține mintea trează și caută ca în fiecare zi să încerce fiorul morții, pînă cînd se va obișnui și sfîrșitul nu-l va mai înspăimînta. Căci în perspectiva unor epoci întregi și a unei dinastii care se stinge, moartea nu e la fel de cumplită ca pentru un singur om cuprins de slăbiciune.

Spre a se îmbărbăta cît de cît, regele dansa de unul singur, prindea ceasuri întregi o minge mică într-o cupă ori își punea pe după gît o legătură albastră de care atîrna un coș cu niște cățelandri. Aceștia se gudurau și scheunau, adică trăiau în locul lui, așa încît el nu mai avea nevoie să facă nici o mișcare. Cînd i se vesti moartea ultimului său frate, parcă se scurse și din el viața; nu tresări și nu spuse nimic. Cei ce intraseră la el încremeniră; le venea să-l împungă cu degetele ca să vadă dacă mai trăiește.

Curtea se aștepta ca acum să facă iar pe călugărul, să cînte în cor alături de frații întru tagmă, printre sfeșnice de aur și cădelnițe, concepute chiar de dînsul, din dorința de a lucra cîte ceva. Dar nu, pregăti niște funeralii frumoase ca o nuntă. Și trebui să ia parte la ele și poporul, care de altfel suporta și cheltuielile deopotrivă de mari cu cele cerute de nunțile favoriților regelui. Pentru a întregi apoi cortegiul funerar, fusese chemată întreaga preoțime, chiar și popii care predicau de la amvon împotriva regelui. Mergeau înaintea sicriului, purtat de gentilomi ai mortului, după care venea regele — singurul supraviețuitor al dinastiei lui, ce odihnea în cripte. Lumea se minuna foarte; ultimul Valois aranjase totul parcă spre a arăta cît mai limpede ce singur era, în clipa aceea și de-a pururea. Pășea singur în mijlocul alaiului, care înainta de-a lungul străzilor cernite, fără regina cea stearpă și la bună depărtare de toți ceilalți, numai străini. În fața lui, sicriul celui din urmă frate era îmbrăcat în pînzele steagurilor din campaniile pe care le purtase mortul, e drept fără prea multă cinste și unele chiar împotriva regelui, fratele său. Regele îi dorise moartea și acum, cînd dorința i se împlinise, pășea de unul singur în mijlocul alaiului, între sicriu și străini.

În primele rînduri ale suitei sale se aflau favoriții Joyeuse și Épernon, pe care îi dăruise cu ducate și cu cele două surori ale reginei. Apoi veneau vrăjmașii săi, cei din casa Guise, care țineau să-l moștenească împotriva voinței regale.

Se înfățișau cu mai multă fală decît regele însuși ; suita lor, mai numeroasă, strălucea, caii, purtați de frîie, erau mai de soi. Iar ei înșiși pășeau plini de măreție. Ducele de Guise căpătase între timp trăsături aspre. Nu mai radia senin ca odinioară deasupra gloatei și a oamenilor onorabili, erou din visurile nevestelor lor. Căci nu mai avea nevoie să seducă ori să facă daruri. Acum poruncea. Nici orășenii, nici țăranii nu erau rugați să-și dea încuviințarea ; cine nu intra în Ligă, ascultînd orbește de conducătorul ei, era pierdut. Muncește-i și fă-ți slujba de ostaș ! Plătește-i contribuția, stai zile întregi în picioare, neluînd în seamă varicele, la toate adunările partidei, ori de cîte ori Liga își adună aderenții ! Dacă nu, rămîi pe drumuri și, fără putința de a vinde, devii un proscris, nu te ia în seamă decît spionul și trădătorul, care te denunță. Iar dacă cineva dă mai apoi de hoitul tău, îl ocolește de departe.

O coaliție tainică de ucigași crește necontenit, se întinde peste țară și îi suge vlaga, în timp ce legile se dovedesc neputincioase, ca și regele de sub baldachin la înmormîntarea ultimului său frate. Jumătate din convoi — clerul, armata și Curtea, oamenii onorabili și poporul — vorbește despre succesiunea lui, de parcă pe el l-ar înmormînta. Iar mîine, chiar favoriții regelui vor trece la Guise, Liga îl va înlătura, încă în viață fiind, și îl va alunga într-un colț, pînă cînd cineva îl va ucide. Regele cunoaște bine multe din cele ce vor urma, se străduiește însă să umble drept sub baldachinul țesut cu aur, și aude ce vorbesc ceilalți, cum îi împart provinciile și își dezvăluie pretențiile la slujbe, finanțe și armată. Sigur, nu aude cu adevărat, depărtarea dintre el și ceilalți e prea mare, dar simte. Sufletul îi e bîntuit de presimțiri care parcă aduc cu niște șoapte. Închide ochii și i se pare că rătăcește în noapte, printr-o pădure plină de primejdii. Cine să-l apere ? Deodată tresare : se aude un vuiet. De pe treptele unei biserici un grup strigă : „Crapă odată, Valois !", lucru pe care de altfel nu-l aude pentru prima oară, de cînd sînt puse la cale și plătite asemenea treburi. Gărzile se avîntă, cei care strigă o iau la fugă. Se produce învălmășeală, alaiul șovăie. Baldachinul se pleacă, se lasă ușor deasupra regelui, care se încovoaie, îndoaie un genunchi, apoi pe al doilea, și pînă la urmă ajunge să-și rezeme chiar fruntea de pietre.

Cînd se ridică din nou și-și vine în fire, bagă de seamă că cei din familia Guise l-au înconjurat ca să-l apere. Îl acoperă cu totul, poporul îi vede și-i aclamă numai pe ei. Cardinalul de Lorena își arată fără rușine chipul de lotru. Cel de-al doilea, Mayenne, înfățișează privirilor rotunjimi mai proeminente decît au de obicei oamenii vicleni ; asta se știe și se cunoaște prea bine. Ducelui, corul plătit îi strigă : „Marele om !" iar tainica alianță de ucigași, pe care el ar vrea s-o vadă una cu țara, zbiară : „Trăiască !" Ar vrea ca tot acest popor să devină o coaliție secretă de ucigași și socoate că prea puține mai sînt piedicile ce-i stau în cale. Ducele — „Marele om ! Trăiască !" — nu mai face acum pe binevoitorul, ci vrea să se știe că-i aspru. Sub

pielea feței se ghicesc mușchii puternici, care dovedesc hotărîrea lui. După ce-l va înghesui pe rege într-un colț, va împărți regatul între doisprezece dintre cei mai de frunte ticăloși ai săi, iar toți ticăloșii subalterni vor avea dreptul să jefuiască și să ucidă. Bineînțeles, cu condiția să dovedească la rîndu-le o supunere oarbă, căci altfel ar fi puși și ei cu botul pe labe și s-ar întinde pentru vecie în loc să stea drepți. Lucrurile sînt hotărîte, n-aveți decît să vă uitați la grămada de mușchi dimprejurul gurii conducătorului. A ucide și a fi ucis, o noapte a Sfîntului Bartolomeu fără sfîrșit, așa trebuie să fie împărăția conducătorului, ura !

Dat fiind că îl țineau strîns între dînșii și desființaseră depărtarea pe care o păstrase, regele cel uitat nu mai știa pe ce lume e, oricît îi simțea și îi auzea pe cei din jur. Îl trase lîngă dînsul pe unul dintre tinerii din casa Guise — căci ducele avea feciori, nu era sterp, nu, nu era sterp — îl trase lîngă dînsul și-l ținu strîns ca pe un fiu. Astfel asistă la slujba religioasă, iar drumul de întoarcere la castel îl făcu tot în mijlocul ucigașilor săi și ai țării sale, care pentru moment încă îl mai apărau. Gentilomii și lefegiii lor se alăturau din toate părțile cortegiului, care se îngroșa mereu și nu mai vorbea ochilor de doliul după un Valois, ci de puterea născîndă a casei Guise. Cel din urmă Valois îl ținea de braț pe unul dintre copiii acestora și mergea în pas cu sunetul tobei pe care o bătea armata lor — se înțelege pentru ei, nu pentru dînsul. Sub cerul nesfîrșit și aspru al acestei împărății, pentru el suna doar un biet clopoțel de înmormîntare strident, care se auzea de departe, tot mai de departe.

MUZA

În zelul ei pentru biserica romană, pentru Guise și, cu mai multă ori mai puțină bună-știință, pentru sfîșierea regatului și pentru Spania, sfînta Ligă mai avea un necaz, chiar dacă nu prea însemnat. O neliniștea regele Navarrei, care nu i se putea împotrivi însă prea serios. Căci atunci cînd o mișcare atît de măreață a cuprins un popor ce s-a trezit, ea trebuie să-și atingă neapărat ținta. Totul vorbește în favoarea ei, și mai cu seamă onoarea națiunii, care nu mai vrea să rabde o asemenea rușine ca erezia. Cu astfel de prilejuri se vădește și că „rușinea" are puțini bani, iar „onoarea" mulți. Drept urmare, la fel stau lucrurile și cu soldații. Mai toți sînt de partea „onoarei" ; altminteri, nici n-ar voi să știe de dînsa.

Nimic nu trebuie neglijat, iar regele Navarrei prea face să se vorbească mult despre el. Așadar, Liga hotărî ca acest lucru să ia sfîrșit. Fu pus deci sub supraveghere și în curînd se află că se duce mereu la contesa Diana de Gramont, într-unul din castelele acestei doamne bogate, care se afla tocmai în Guyenne, unde regele Navarrei putea fi mai ușor prins. Liga presără

atunci cu călărime toate locurile pe unde ar fi putut trece. Din păcate, însă, regele nu se arătă de loc pe acolo, căci știa că vor să pună mîna pe dînsul și se ferea de capcane. Era mai bine informat decît Liga, și anume chiar de către contesa de Gramont. Avînd în vedere că prietenului îi venea acum greu s-o viziteze, castelul ei deveni centrul serviciului lui de cercetași. Cînd dînsa îl sfătuia să nu vină, el îi scria, și pe vremea aceea începuse să aibă un stil mai viguros, fiindcă pornise către un țel mai înalt. Într-o zi, în timp ce Diana se afla la Bordeaux, Henri se adresă astfel muzei sale :

„Suflete ! îi scria. Slujitorul pe care l-au prins la moară, căutîndu-mă pe mine, a fost ieri din nou pe la mine. L-au întrebat dacă n-are cumva o scrisoare și el le-a răspuns : «Ba da, am una». Le-a dat-o, au deschis-o și i-au înapoiat-o. Era o scrisoare de la tine, draga mea."

Ajuns aici, Henri zîmbi în sinea lui. Se gîndea ce plăcut e să scrii răvașe de dragoste, căci în ele bate pulsul naturii. „Le-a fost rușine de bănuiala lor grosolană și au dat înapoi slujitorului hîrtia, lăsîndu-l să plece. Din pricina asta încă n-au aflat că sufletelul meu îmi înarmează cu banii ei soldați gasconi ; pînă acuma douăsprezece mii, și vor urma și alții. Căci îmi datorează de două ori pe atîția și am să-i dobîndesc. E o femeie ambițioasă. Iubește un rege fără bani, fără țară și fără soldați. E cea dintîi iubită care nu mă costă nimic, ba mai și plătește. Dar nu se va căi. Și la gîndul acesta sîngele începu să-i clocotească, uită de soldați, de bani și adăugă repede : Plecarea-i mîine la amiază ; plec și eu și vreau să-ți acopăr mîinile cu sărutări. La revedere, cu bine, comoara mea cea mai de preț ! Nu-l uita pe micuțul tău !"

Căci așa ședeau lucrurile. „Micuțul" se adresa protectoarei și muzei sale. Și nu își îngăduia să amintească din tot trupul ei decît de mîini, cu toate că sîngele îi clocotea. Muza îl învățase ce înseamnă respectul și o exprimare aleasă cum nu avusese mai înainte, a simțămintelor — păstrîndu-și-le, totuși, la fel de puternice. A doua zi la prînz plecă spre Bordeaux, cum fusese prevăzut, curios să știe ce-i va spune muza despre caraghioasa luptă pe care o dăduse împotriva cîtorva oameni și a regelui Franței. Lupta se sfîrșise cu doi morți, iar prada era de cinci cai ; îl va mustra, desigur, socotind că nu era o faptă vrednică de el. Dar și de data asta îi fusese viața în primejdie. Iubește-l și de aci înainte pe micuțul tău !

Deodată smucește frîul, căci se văd niște păduri ce bat în siniliu, îndărătul unei lunci udate de apele Garonnei. La marginea crîngului s-a ivit o femeie călare. Șade de-a curmezișul pe spinarea lată a calului, rochia albă îi atîrnă mult în jos, sclipind în soare. Se pleacă puțin înainte și-și înclină fruntea, să-l recunoască pe Henri. Mișcarea îi e plină de grație ; pare o făptură nepămîntească, coborîtă din ceruri cu făgăduieli de slavă și mărire.

— O zînă ! strigă Henri, sărind din șa și punînd un genunchi la pămînt.

Dar zîna îi face un semn cu mîna, și nestematele fulgeră în lumină. Henri se ridică îndată și aleargă către dînsa. Îl întîmpină cu mîna abia întinsă, se apleacă ușor, apoi își înalță fericită privirea spre cer. Henri îi acoperă mîna cu sărutări, ea își apasă buzele pe creștetul capului său.

Scena era pe măsura ei și amîndoi încearcă o aleasă desfătare — mai ales Henri, cu devotata lui curtenie pentru femeie și pentru numele ei Corisande. Un astfel de nume îți stîrnește simțăminte înalte. Se așezară pe malul rîului, printre plopi. Henri era cam îngrijorat din pricina cailor, dar aceștia pășteau liniștiți.

— Neasemuita mea prietenă ! rosti el plin de foc.

— Sire ! îi răspunse dînsa rugătoare și în același timp cu mărinimie.

Ochii ei mari, plini de o fericire de negrăit, lunecau peste priveliștea odihnitoare, peste pomii ce abia fușneau, peste apa care șoptea.

— Numai noi doi ! Nu știm nimic despre război, spaimele ciumei nu ne-au ajuns nicicînd la urechi. Toate acestea or fi existînd pe lume, dar nu ajung pînă la noi. Zadarnic ne caută loviturile vrăjmașe, sîntem așa de departe de oameni !

Henri mișcă puțin din umăr, către tufișul sub care îi lăsase pe însoțitorii lui. Ai ei așteptau în pădurice, îi și zărea pe cîțiva ; dar trebuiau să iasă cu toții la iveală cînd idila se va fi consumat. Se însufleți, descriind iubitei insula pe care voia să trăiască amîndoi. O descoperise de curînd. Un canal împrejmuia fermecătorul ostrov plin de grădini, printre care treceai cu barca, ascultînd cîntecul a fel și fel de păsări.

— Uite, sufletelule, penele lor. Deși cu mai mare plăcere ți-aș fi adus niște pești. E de speriat cîți pești sînt acolo și pe degeaba, un crap mare e trei groși, o știucă cinci.

Fără voia lui părăsise tărîmul simțămintelor pentru acela al faptelor. Atunci îi răspunse și dînsa că plăcinta pe care i-o trimisese el fusese cum nu se poate mai bună. Cît despre mistreții îmblînziți, se aflau acum în parcul castelului ei Hagetmau și nu-și putea închipui un lucru mai drăguț decît o fiară cu atîția țepi.

— Sire, ghiciți de minune gustul slujitoarei voastre. Am să vă fiu recunoscătoare pînă la sfîrșitul vieții.

În vorbele ei era desigur și ironie, dar maternă. Nici nu se putea altfel. De aceeași vîrstă cu el, dar mai matură, femeia aceasta de treizeci și doi de ani privea cu superioară îngăduință cum îi rătăceau mîinile pe trupul ei. Cu totul străină parcă de ce se întîmpla, chipul îi rămase alb, iar ochii îi exprimau o afecțiune senină. Știa ce voia și credea că-l cîrmuiește cum îi place. În clipa aceea îi menaja susceptibilitatea de rege, amintindu-i de darurile ce i le făcuse și de recunoștința ei, chiar dacă vorbea

cu o ironică îngăduință. Abia apoi trecu la propriile ei binefaceri, care erau mult mai mari și-l îndatorau — pentru totdeauna, cum nădăjduia.

Bătu din palme, și din crîng zbucniră doi călăreți : niște ofițeri străini. Numai cînd descălecară băgă de seamă Henri că purtau la eșarfă culorile lui. Măturară pămîntul cu penele de la pălării și o rugară pe contesa de Gramont să le îngăduie a înfățișa regelui Navarrei noul ei regiment. Contesa făcu un semn de încuviințare. Drept care ofițerii își mai fluturară o dată pălăriile și se depărtară în galop ; Henri abia își venise în fire. Nimeni nu putea să-l uimească și să-l transporte în împărăția minunilor cum o făcea Corisande.

— Sire ! Sînt egoistă, i-o luă dînsa înainte pentru a preîntîmpina orice mulțumiri din parte-i. Vreau să vă văd ajuns la mărire !

Și el îi răspunse :

— Dar s-ar putea să vă pierdeți banii cu mine. Nici măcar ca rege al Franței n-aș avea de ajuns spre a vă răsplăti cum trebuie pentru ceea ce faceți acum.

Înflăcărarea pentru „marea-i prietenă" îl copleși. Ochii i se umplură de lacrimi ; vrînd-nevrînd trebuia să-i jure credință. Femeile sînt măsura : fie că îl înflăcărează sau că le displace, ele sînt însăși viața și-și schimbă valoarea o dată cu ea. Contesa Diana dobîndise în ziua aceea lucrul cel mai de preț, după cum își dădu singură seama. Dar, ceea ce era mai demn de laudă, nu voi să-l lase a rosti o vorbă de care s-ar fi putut căi mai tîrziu, ci cu multă înțelepciune îl opri :

— Nu spuneți nimic, sire ! Cînd odată și odată veți intra în capitala regatului vostru, veți arunca o privire spre un balcon. Asta-i tot și prea de ajuns.

— Veți intra împreună cu mine, doamnă !

— Cum s-ar putea așa ceva ? întrebă dînsa, cu o înfrigurată așteptare, căci din păcate înțelepciunea tace cînd inima zvîcnește.

— Veți fi regina mea !

Spunînd asta, se sculă solemn și căută împrejur ca după martori ; erau doar atîția primprejur. Și, într-adevăr, oamenii săi ieșiră din tufiș, iar ai ei se arătară de unde se aflau. Fără veste, însă, Henri se întunecă la față, bătu din picior și cu o voce tăioasă rosti :

— Cine m-a trădat pentru ca dușmanii să mă prindă, deși n-au pus mîna decît pe un slujitor ? O știu prea bine. Răposata regină de Navarra !

O ura așa de tare pe Margot, încît o socotea ca și moartă. Căci, după ce-l părăsise, Margot se întărise în orașul Agen și uneltea împotriva lui, dorindu-i pieirea. Nu mai puțin o dorea și Henri pe a ei. Femeia din fața lui se înfricoșă ; înaintea ochilor se învolburase o forță a naturii. „Și eu ce sînt ? O străină. Ce are să se aleagă de mine ? Scrisorile lui, numai vorbe goale,

pe care le scrie pentru el. Căci numai cine-i singur se adresează unei muze." În clipa aceea înțelese limpede. Întrevăzu nenumăratele amărăciuni din anii îndelungați cînd avea să fie mereu înșelată, niciodată luată în căsătorie ; și pe deasupra el se va mai și rușina, căci trupul ei se va fleșcăi și pielea nu-i va mai rămîne fără pete. Dar clipa trecu și Corisande nu mai știu nimic. În răpăit de tobe, regimentul se puse în mișcare.

În pas alergător, ușor și vioi, înconjură crîngul din amîndouă laturile și se adună în lunca largă, aliniindu-se. Cei doi ofițeri raportară contesei de Gramont că regimentul era gata să primească ordinele ei. Contesa îl pofti pe regele Navarrei îndoind ușor un genunchi și rochia lungă i se sumese. Henri o apucă de vîrful degetelor, o ridică și o conduse în fața trupei. Aici contesa se înclină din nou, de data asta mai adînc, apoi strigă tare și avîntat către cele două mii de capete :

— Sînteți ai regelui Navarrei !

Regele Navarrei sărută mîna contesei de Gramont. Apoi porunci stegarului să iasă înainte și o rugă să binecuvînteze steagul, ceea ce dînsa și făcu, apropiind de obraz pînza brodată și grea. După aceea, regele Navarrei trecu singur în revistă trupa, apucă de pieptar cînd un soldat pe care îl cunoștea, cînd altul, ba îl și îmbrățișa pe unul care mai slujise în oastea lui. Toți ar fi dorit să audă ce spunea fiecăruia, dar în curînd Henri se adresă tuturora.

— Și eu, și voi, le vorbi el, sclipim din cap pînă-n picioare și sîntem ca nou-născuți, dar nu vom rămîne multă vreme așa. Tagma noastră cere să fim plini de sînge și de pulbere. Cine-mi slujește cu credință și nu se depărtează de mine nici măcar la o lungime de halebardă scapă teafăr. Întotdeauna le-am venit de hac puturoșilor care m-au lovit. Calea spre mîntuire e strîmtă, dar dumnezeu ne îndreaptă pașii.

Așa vorbi regele Navarrei celor două mii de noi ostași ai săi și ei îl crezură pînă la ultimul cuvînt. Îndată răpăiră iar tobele, steagul fîlfîi și regele Navarrei încălecă. Nici nu mai avu timp să sprijine piciorul contesei Gramont, ca să se poată sui în șa. Ea se avîntă singură pe cal și, în fruntea doamnelor și gentilomilor ei, se depărtă în galop.

Henri nici nu o petrecu cu privirea ; era cu regimentul lui.

ÎN GOANA MARE

Abia ieși cu regimentul la drumul mare, cînd văzu învolburîndu-se în depărtare un nor uriaș de praf, care nu putea să vestească decît apropierea vrăjmașului. Începu să se deslușească și tropot de copite. Henri își ascunse trupa în șanțuri și în pădure pînă cînd avea să se lămurească pe cine va trebui să atace. Și iată, cei dintîi călăreți și începură să se arate din norii gălbui ; încă puțin și aveau să fie acolo. Pe ei ! Henri însuși

și seniorii lui își așezară caii de-a curmezișul și-i izbiră dintr-o latură pe cei ce veneau în fugă. Unul din ei se rostogoli, dar și de sub copite mai strigă, îngrozit și ca mînat de o mare grabă :

— Regele Franței !

În clipa aceea, din norul de praf se ivi trăsura cu șase cai, slujitorii călări, însoțitorii și escorta, alergînd toți în goana mare. Henri nu mai avu cînd să se dea la o parte ; deodată, trăsura se clătină și se opri. Struniți scurt, caii fremătară, surugiul blestemă, călărețiii se ridicară în scări, cîțiva își vînturară armele.

— Oameni buni, domnilor ! le strigă Henri și, arătînd către șanțuri și pădure, adăugă : Am luat cu mine un regiment de soldați ca să-l apăr pe rege.

— Împielițatul, ne așteaptă !

Uitîndu-se mirați unul la altul, seniorii îi făcură loc.

— Călărim într-o întinsoare de la Paris și nimeni n-a putut să ne întreacă, doar dacă o fi venit prin văzduh.

Henri descălecă, se îndreptă către fereastra trăsurii și se descoperi. Geamul era negru de praf și nu se clinti. Iar nici unuia dintre slujitorii ce se aflau împrejur nu-i trecu prin minte să deschidă regelui Navarrei portiera. Din pricina uimirii care-i cuprinsese pe toți, se așternuse o tăcere adîncă. Chiar și Henri își ținu răsuflarea. Și, singur, în tăcerea generală, auzi ce se petrecea îndărătul geamului negru de praf. Auzi hohotele de plîns ale regelui.

Și hohotele îi aduseă aminte de multe, foarte multe lucruri. Dar nu lăsă să se vadă nimic, se urcă pe cal și ridică mîna. Și totul se puse în mișcare : trăsura cu șase cai, slujitorii călări, însoțitorii, ariergarda, și chiar regimentul lui Navarra, în pas alergător, ușor și vioi. Venea pe jos, căci alaiul regelui nu mai gonea. Părea că-i vorba de o evadare, de parcă regele Franței fugise din capitala sa, fără oprire, pînă în cea mai depărtată provincie. Și chiar așa se și întîmplase, iar Henri înțelese în ciuda uimirii sale. „Să fi venit la mine ? Așa departe să fi ajuns lucrurile, încît caută scăpare la mine ? Voi încerca să fac în așa fel încît să nu te căiești, Henri Valois", își spuse în gînd Henri Navarra, căci pornise la drum cu inima nobilă și simțitoare.

Se înserase cînd intrară în oraș. Paza porții nu află cine era în trăsură, iar locuitorii care se uitau de la ferestre nu văzură mare lucru. Alaiul și trupa înaintau fără lumini, iar cînd dădeau peste vreun felinar în stradă, regele Navarrei trimitea pe cineva înainte să-l stingă. Făcu semn de oprire abia la primărie. Cînd coborî de pe cal, se deschise și portiera trăsurii. În deschizătura ei se arătă regele, care își îmbrățișă vărul și cumnatul fără a scoate o vorbă și nici după aceea nu spuse nimic. Dorise, mai mult decît ar fi bănuit chiar el însuși, să îmbrățișeze, să cuprindă în brațe un om din aceeași stirpe, chiar dacă de gradul al douăzeci și unulea.

Nu se simți totuși la largul lui cînd privi în jur, cînd văzu clădirea și trupa ce împînzise piața și strada. Dinăuntru se aduse o lampă, și la lumina ei Henri desluși pe fața regelui un început de spaimă și de neîncredere.

— Conduceți-mă la mareșalul de Matignon, ceru regele.

Își adusese din nou aminte că trebuia să se folosească de locțiitor împotriva guvernatorului. Nici o abatere de la obicei!

— Sire! Mareșalul nu se află în Bordeaux, iar garnizoana fortăreței sale fără doar și poate că nu ne va lăsa prea ușor să intrăm înăuntru, ne va opune rezistență. În schimb, sînt în raporturi bune cu primăria. Maiestatea-voastră va fi bine primită și se va putea simți în siguranță.

La auzul acestor vorbe ușuratice ale vărului și cumnatului său, chipul regelui se întunecă și mai mult. Bănui că are anumite intenții, că pusese ceva la cale și nici nu se înșelă prea mult; căci inima-i nobilă și simțitoare nu-l împiedicase pe Henri să se gîndească pe drum cum și unde ar putea să-l țină mai bine sub puterea sa pe ultimul Valois. Pînă la urmă socoti că locul cel mai potrivit ar fi la primărie, unde stăpînea prietenul său Montaigne. Urmărind privirea regelui, îl încredință:

— Regimentul meu n-are altă dorință decît s-o apere pe maiestatea-voastră!

Dar regele îi răspunse trufaș:

— Și eu am regimente.

— Călăreții voștri, sire, au plecat cu mareșalul Matignon peste munți și văi, să lupte împotriva alor mei.

Pe rege îl trecu un fior. În clipa aceea era limpede pentru el: căzuse într-o capcană. Privindu-l, Henri fu cuprins de milă; se aplecă dar repede la urechea regelui și-i șopti apăsat:

— Henri Valois de ce ai venit? Ai încredere în mine!

Și cu adevărat, pe chipul chinuit se văzdi o oarecare ușurare.

— Retrage-ți trupele! îi ceru regele tot în șoaptă.

Fără zăbavă, Henri dădu cuvenita poruncă; dar pentru ofițerii săi mai adăugă ca trupele să rămînă înlăuntrul zidurilor, să izoleze fortăreața și să fie gata a răspunde oricărui atac. „Ehei, Valois, nu sîntem siguri unul de altul!" Din fericire putu să anunțe:

— Sire! Primarul și mai mulți domni din consiliu!

În clipa aceea patru bărbați învești mîntați în negru îngenunchează în fața regelui. Cel cu lanț de aur la gît îl salută mai întîi într-o latinească a cărei puritate regele știu s-o prețuiască, apoi în franțuzește; și mai ales asta păru a fi un lucru plin de merit, căci e greu a avea o exprimare clasică într-o limbă vulgară, mai cu seamă pentru cineva din sud. Regele fu plăcut impresionat și aproape că uită de primejdie. Îi pofti pe domni să se ridice și, în sfîrșit, păși în primărie. Mai tîrziu unii socotiră că numai arta domnului Michel de Montaigne îl hotărîse să facă acest pas.

La început, primarul îl conduse pe rege în cea mai mare sală. Nu era încă luminată în întregime, fiindcă trecuse destul de puțin timp de la sosirea lui neașteptată. Neliniștindu-l umbrele de pe unghere, regele ceru o cameră mai mică și luminoasă, așa că i se deschise biblioteca primarului. Regele Navarrei porunci oamenilor săi să se amestece pentru strajă cu cei ai regelui Franței. Din pragul ușii Valois se întoarse însă și ceru cu glas tare :

— Aici, în fața ușii, să fie numai de-ai mei !

Atunci cu glas la fel de puternic, Henri hotărî :

— Ai mei ocupă ieșirea !

Liniștiți astfel în privința pazei, trecură amîndoi pragul. Montaigne voi să se retragă o dată cu toți ceilalți ; dar regele îl chemă și pe el înăuntru. Și cu un zîmbet trist pe buze îi spuse :

— Domnule de Montaigne, sînteți un gentilom al Camerei mele. Aici e foarte strîmt. Dacă ar pătrunde niște ucigași, am cădea victime cîteșitrei în învălmășeală. Vrei să mă previi din timp dacă ne paște vreo primejdie ?

Montaigne se schimbă și el la față ; s-ar putea ca trăsăturile lui să fi exprimat și oarecare ironie, dar în orice caz mult mai evidentă era supunerea. În același timp spuse :

— *Omnium rerum voluptas...* Toate lucrurile ne produc plăcere tocmai fiindcă ne fac primejdia nesuferită.

— Aveți multe cărți, răspunse la aceste vorbe regele, privind de-a lungul pereților, și oftă.

Se gîndea la conțopeala lui, la haina de blană atît de plăcută, la rasa călugărească, pe care crezuse că le-a părăsit pentru totdeauna. Dar aici trebuia să lupte.

— Ei, vom făptui lucruri bune prin părțile acestea ? întrebă, și în vorbele lui nu se ghicea prea multă nădejde.

Vărul și cumnatul său îndoi însă un genunchi și îl încredință:

— Eu unul am să-mi dau toată osteneala.

Dar regele se repezi, îl ridică și rosti :

— Să lăsăm fandoselile, vreau să zic ceremoniile. Spune ce vrei.

— Sire, nu aștept decît ordinele voastre.

— Lasă, lasă, dă-i drumul.

Regele cercetase din priviri pereții, spre a se încredința dacă vreunul din stelajele cu cărți nu putea fi cumva răsucit în țîțîni. Dat fiind, însă, că nu găsi ușa secretă de care se temea, își așeză singur un scaun în mijlocul încăperii. Nimeni n-ar fi putut sări de ajuns de repede pînă la el, căci avea unele mișcări de băiețandru.

— Sire, nu așteaptă mai degrabă maiestatea-voastră ceva din partea mea ? întrebă Henri. Sînt gata să stau de vorbă despre orice cu prietenii mei.

— De vorbit s-a vorbit destul despre problema asta. Rămîne doar ca domnia-ta să te hotărăşti, replică regele, devenind dintr-o dată ceremonios, solemn chiar.

Henri ştia prea bine la ce se gîndea : la convertirea lui la catolicism. Trecu, însă, peste asta şi se prefăcu furios, pentru a se putea plînge amarnic împotriva loctiitorului său în Guyenne. După cum spunea, mareşalul Matignon nu era de fel mai bun ca odinioară Biron. Ba Henri îl învinui chiar şi pe rege :

— Iar maiestatea-voastră, care ar trebui să se poarte faţă de mine ca un părinte, mă urmăreşte cu război ca un lup.

Regele îi aminti că nu era supus. Dar Henri răspunse :

— Dinspre partea mea puteţi dormi în linişte. Din pricina persecuţiilor voastre, însă, eu de optsprezece luni nu mai pot dormi în patul meu.

— Ce vorbă ai trimis în Anglia prin diplomaţii domniei-tale ? vru să ştie regele, şi Henri trebui să cate într-o parte.

Căci Mornay scrisese într-adevăr că privirile tuturor bunilor francezi sînt aţintite către dînsul, dat fiind că de actuala cîrmuire erau nemulţumiţi, iar din partea ducelui d'Anjou nu puteau aştepta nimic, după cum prea îndestulător o dovedise chiar el. Aşa e, iar acum ducele murise, şi fusese cel din urmă frate al sărmanului rege.

— Rog pe maiestatea-voastră să mă ierte, rosti Henri şi încercă din nou să îndoaie un genunchi. Cum, însă, nimeni nu-l opri, renunţă singur.

După avantajul dobîndit, regele socoti că trebuie să rămînă sever.

— Vreţi cu adevărat să fiţi şi de acum încolo cauza tuturor calamităţilor şi să ruinaţi regatul ?

— Aici unde cîrmuiesc eu nu-i nimic ruinat, răspunse simplu Henri.

Regele se întoarse la problema principală :

— Cunoaşteţi care-i condiţia mea şi datoria voastră. Nu vă temeţi de mînia mea ?

Convertirea şi iar convertirea ! Henri înţelegea prea bine ce voia să spună regele. Regatul putea să se întoarcă şi cu dosul în sus, numai moştenitorul coroanei să fie catolic.

— Sire ! răspunse Henri hotărît. Cele ce mi-aţi spus nu exprimă gîndul maiestăţii-voastre. Sînteţi mai înţelept decît vorbele pe care le-aţi rostit.

— Dar potoliţi-vă odată ! se enervă regele. Acum staţi pe marginea mesei şi în clipa următoare scoateţi o carte din raft la celălalt capăt al odăii. Urăsc mişcarea, tulbură liniile.

Henri se apără cu un vers din Horaţiu :

— *Vitam que subdio*... să nu aibă alt acoperiş decît cerul şi să vieţuiască în veşnică neliniştе !

Şi privi către domnul de Montaigne, iar acesta se înclină în faţa amînduror regilor, fără deosebire. După care rămase mai departe în faţa uşii, ca o strajă.

Regele Franței trecu din nou la atac :

— Și de dragul unei astfel de vieți frumoase sînteți atît de neînduplecat ?

— Vă simțiți mai fericit, sire, în Luvrul vostru ? întrebă la rîndul lui Henri. Sire ! rosti el apăsat. Aș vrea să dau glas unui adevăr care trebuie să vă fie oricum cunoscut și anume că, în ciuda tuturor nedreptăților suferite, eu nu vă urăsc, căci ați fost ceară în mîinile altora. Pe ceilalți, da, îi urăsc. Maiestatea-voastră este, însă, stăpînul și suveranul meu. Tronul vostru a avut întotdeauna un moștenitor legitim, nici un nelegiuit nu s-a suit pe el, și asta de șapte sute cincizeci de ani, de la Carol cel Mare.

Henri vorbise cu bună-știință așa, spre a da regelui prilejul de a mărturisi ceea ce îl îndemnase să vină într-o întîmsoare pînă acolo. Ca să-i facă în ciudă lui Guise, s-a gîndit să mă numească moștenitor al tronului pe mine, vărul lui. Dar, la urma urmei, nici nu se poate altfel, după moartea fratelui său și după înfricoșătoarea înmormîntare, dacă s-a desfășurat într-adevăr așa cum i-a povestit călărețul. „Trebuie s-o faci, Valois, fără a ține seama dacă-s catolic ori mahomedan !" Acestea erau gîndurile vărului Henri, în timp ce îl vedea pe rege schimbîndu-se la față și lua aminte la asprimea lui prefăcută, la tresăririle involuntare și, în sfîrșit, la izbucnirea pe care nu și-o mai putu stăpîni. Iar aceasta fu vădit pricinuită de pomenirea lui Carol cel Mare. De unde pînă atunci fusese pămîntiu, regele deveni deodată vînăt, asemeni lui Carol al nouălea pe vremea cînd se îngrășase și se moleșise de îmbuibare. Se ridică brusc de pe scaun și se luptă cu glasul, pînă cînd îi dădu în sfîrșit ascultare.

— Ticăloșii ! strigă deodată. Apoi izbucni din nou, vorbind mai lămurit : Ticălosul de Guise ! Acum pretinde că se trage din Carol cel Mare. Nu mai asta n-o făcuse, numai asta mai lipsea. Pune oamenii săi să scrie și să răspîndească în popor zvonul cum că el ar fi singurul urmaș legitim, iar toți descendenții lui Capet [1] care au domnit pe acest tron, niște impostori. Dar asta nu se mai poate răbda, Navarra ! Un venetic mincinos, de naștere prea măruntă față de a noastră, îndrăznește să ne numească pe noi bastarzi, în timp ce el își zice adevăratul moștenitor al tronului Franței !

— Pentru că ați fost prea îngăduitor, sire, spuse Henri pe un ton menit a-l face să-și vină în fire.

Dar regele își pierduse de tot cumpătul. Limba i se împleticea din pricina mîniei și înghițea cuvinte.

— M-am smuls din mîna lui și am fugit încoace în goana mare. Dar i-am lăsat acolo pe mareșalii Joyeuse și Épernon.

„Mareșali de douăzeci și cinci de ani, gîndi Henri. Și în ce fel au devenit mareșali !"

---

[1] Hugo Capet (940—996), fondatorul dinastiei franceze a Capețienilor.

— Ei vor face tot ce vor crede de cuviință spre a mă scăpa de Guise. S-ar putea ca atunci cînd mă voi înapoia Guise să nu mai fie pe lumea asta !

Ajuns aici, nefericitul Valois băgă de seamă că spusese totuși prea multe vărului Navarra și încă în prezența cuiva, cu ochi prea înțelepți : un trădător. „Unde mi-e pumnalul ?“ Și gîndul i se putu citi nefericitului rege pe față, care-i deveni urîtă, neagră. Spaima și, o dată cu dînsa, graba de a ucide, spre a înlătura pe cineva, sîngele mamei lui, îndelungata educație primită la Luvru, toate la un loc schimbară chipul ultimului Valois, coborîndu-l de data aceasta pînă pe ultima treaptă. Deși nu rămînea neînfricat în fața unui pumnal, domnul Michel de Montaigne îl compătimi totuși pe rege din toată inima, căci nimic nu-l face pe om mai lipsit de apărare decît pierderea judecății. Cu toate că nu era decît un mărunt gentilom al Camerei regelui, el se vădea a fi superior acestuia, dat fiind că nu-și pierdea niciodată obișnuința de a gîndi, nici chiar în somn. De aceea își îngădui a face un pas înainte și a spune :

— Sire ! Să nu ridicăm niciodată mîna asupra slujitorilor noștri cîtă vreme sîntem mînioși. Era un principiu al lui Platon. După spusele lui, un lacedemonian, pe nume Charillos, s-a adresat astfel unui rob care se obrăznicise : „Pe zei, dacă n-aș fi furios, te-aș ucide !“

Domnul Michel de Montaigne știa foarte bine de ce pomenise tocmai de acest exemplu. Căci el amintea regelui de depărtarea peste măsură de mare care-l despărțea de ceilalți oameni, orice-ar fi fost ei : simpli gentilomi, sau ducele de Guise. Stăpîn și slugă ; cel dintîi nu are dreptul de a-l batjocori pe cel din urmă, iar acesta de a se răzbuna. Cu toate că exemplul era măgulitor, nu se depărta totuși de adevăr și venea în sprijinul moderației ; tocmai de asta îl și pomenise. De altfel umanistul și dobîndi cu el o izbîndă, mai mare chiar decît o dorise. Regele se întoarse, își sprijini fruntea de speteaza înaltă a scaunului și, după mișcarea umerilor, se vedea că plînge. Acum mîhnirea îi era tăcută — nu era numai durere, ci și urmările ei, era supunere și ușurare. Asta îl și făcuse să se întoarcă cu spatele — măcar că cei doi l-ar fi putut ucide — și să-și verse în tihnă lacrimile. Căci nu-i mai era frică de nimeni.

Iar cînd reveni din însingurarea lui, avea ochii roșii și o înfățișare de copil plin de rîvnă.

— Știi, vere Navarra, au trecut zece ani de cînd nu ne-am văzut.

— De cînd v-am scăpat printre degete ? Chiar zece ani să fie ? întrebă Henri grăbit, luînd și el, asemeni vărului, o înfățișare de copil nevinovat.

— Zece ani bătuți pe muche, răspunse vărul Valois. Nici nu știu cu ce mi i-am petrecut. Dar tu ?

— Cu greutățile vieții ! zise Henri cu oarecare îndoială în glas parcă și clătină din cap.

Vărul Valois îi luă mîna, i-o strînse tare și-i șopti :

— A fost o greșeală. Înțelegi ? O greșeală, orbire, împrejurări nefericite !

Căci așa e explicată întotdeauna o viață ratată, așa vorbești cînd te cuprinde uimirea.

— Vere Navarra ! Trebuia oare neapărat să se întîmple așa ? Gîndește-te : dacă ei, dacă ei nu i-ar fi dat prin minte să pună la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu !

Uimit și el, Henri își aminti :

— A știut doar și ea că familia Guise are să devină primejdioasă abia după noaptea Sfîntului Bartolomeu. Că are să vîndă Spaniei regatul : a prezis-o chiar de față cu mine. Dar a lucrat împotriva convingerii ei. „Ceea ce dovedește o și mai mare prostie", adăugă în gînd. Îți mărturisesc, rosti el la urechea vărului, că am urît-o peste măsură pentru nenorocirea adusă mie și pentru marile și zadarnicele piedici ridicate în calea fericirii țării.

— Ce-a făcut din mine ! șușoti la rîndu-i vărul Valois. Am disprețuit-o mult din pricina asta.

Deodată se opriră, căci își dădură seama amîndoi că vorbesc despre *Madame* Catherine ca despre o moartă. Dar nenorocirea iscată de această făptură doar aparent vie se întindea ca un pîrjol. Și verii se loviră din nou de faptul că erau vrăjmași și fuseseră îndrumați pe căi potrivnice. Nu trecuse nici o clipă de cînd șușotiseră în bună înțelegere și începură a-și face iar reproșuri.

— Nu vreau nimic altceva decît convertirea ta, Navarra, ca să te pot proclama moștenitor al tronului.

— Iar eu, din partea mea, ți-aș propune o alianță, dacă aș ști că rămîi statornic, Henri Valois.

— Dar ce îți dă ție putere să rămîi atît de statornic, Henri Navarra ? Doar nu credința ! atunci ce ? Tare aș vrea să știu, îl încolți Valois, care ardea de dorința să afle prin ce minune poate cineva să se împotrivească și să meargă pe un drum drept.

— Sire ! începu Henri cu glas schimbat. Vreau să lupt pentru a vi se da ascultarea ce vi se cuvine ; vreau să lovesc în toți cei care uneltesc împotriva voastră ; din tot sufletul și cu tot ce-mi stă în putință voi împlini poruncile voastre. Nimic nu mi-e atît de scump ca păstrarea coroanei. Căci după maiestatea-voastră eu îi sînt cel mai aproape.

Numai adevărul poate vorbi așa. De aceea, cînd Henri îndoi genunchiul, nimeni nu-l împiedică și nici el nu se răzgîndi. Se sculă abia cînd se ridică și regele de pe scaun. Presimțea că a venit clipa cînd va fi rostit cuvîntul hotărîtor și pe acesta trebuia să-l asculte în picioare. Iar regele vorbi ca în fața unei adunări :

— Îl recunosc astăzi pe regele Navarrei ca pe unicul și singurul meu moștenitor !

Cînd sfîrşi de rostit aceste vorbe, îşi duse mîna la inimă şi se dădu un pas înapoi, cuprins parcă de ameţeală. Numise un protestant ca moştenitor al său peste regatul catolic. Aţîţase împotriva persoanei sale ura Ligii, care va merge pînă la crimă. Făcuse lucrul cel mai curajos din viaţa lui.

După aceea regele se adresă primarului din Bordeaux şi îi ceru să aducă la cunoştinţă cele ce auzise, dacă lui i s-ar întîmpla vreo nenorocire, înainte de a-şi putea repeta hotărîrea în faţa Curţii şi a parlamentului.

Domnul Michel de Montaigne rosti numai :

— Da. Făgăduiesc !

Şi de data asta nu se mai referi la antici. Îi uitase de tot în faţa celor învăţate în ceasul petrecut împreună cu regele şi moştenitorul său. Mai mult, chiar cele ştiute înainte îi fuseseră adeverite în aşa fel, încît păreau noi.

O ISPITĂ

Cîteva zile mai tîrziu, la Paris, regele sta în faţa căminului, privea cum arde focul şi părea că n-aude ce vorbesc seniorii săi. Favoriţii Joyeuse şi Épernon nu erau acolo. În loc să-l ucidă pe Guise, căzuseră la înţelegere cu el, în timp ce regele călătorea. Se afla de faţă, însă, burtosul Mayenne, numit şi ducele Du Maine, fratele ducelui de Guise. Încă de dimineaţă regele îşi tot aduna puterile spre a rosti cu glas tare în faţa celor din familia Guise ceea ce hotărîse şi vestise la Bordeaux. Ultimul soroc trecuse : încă un ceas şi propriii lor curieri puteau să le aducă vestea. Gentilomii din odaie vorbeau de fratele regelui, îi descriau boala şi chipul ciudat de a muri, care se vădise acum pentru a treia oară, căci nu se deosebise de al celorlalţi doi fraţi răposaţi mai înainte. Vorbeau fără sfială, deşi era de bănuit că şi pe rege îl aştepta acelaşi sfîrşit. Dar pentru unii el nici nu se mai afla pe lumea asta, în ciuda prezenţei sale. Alţii atacau însă cu bună-ştiinţă acest subiect, dorind să se facă plăcuţi ducelui Du Maine. Deodată regele îşi luă ochii de la para focului şi întoarse capul. Îndrăzni să facă una din mişcările lui de băieţandru, izvorîte din spaima care-l stăpînea, şi, cu o uşurinţă menită să facă a i se ierta cele ce urma să spună, rosti :

— Vă ocupaţi de morţi. Îi măsură pe toţi cu privirea, afară de grăsun, cu toate că burta acestuia sărea în ochi, şi urmă : Eu mă gîndesc la cei vii. Şi îl numesc astăzi pe regele Navarrei drept unicul şi singurul meu moştenitor. E un prinţ foarte înzestrat, pe care de fapt...

Vorbise dintr-o răsuflare, fără nici o oprire, pentru ca efectul frazei despre moştenitor să fie pe cît cu putinţă slăbit sau chiar trecut cu vederea. Dar nu se întîmplă aşa. Seniorii începură să murmure. O burtă de mătase lucitoare se trase mai aproape de rege. Acesta flecărea însă cu atît mai nepăsător

— De fapt l-am iubit dintotdeauna și știu că și el ține la mine. E puțin cam aiurit. Glumește cu plăcere, dar în general e un om pe care te poți bizui. M-am convins că avem firi asemănătoare și că ne vom putea înțelege unul cu altul.

— E protestant ! se auzi, răsunător, glasul lui Mayenne.

— Doresc să mă duc în cancelaria mea, rosti regele și se ridică.

Îi făcură loc. Ușa prin care ieșise rămăsese deschisă, așa încît i se mai vedea încă spatele ; dar Mayenne nu se mai putu stăpîni.

— Un moștenitor hughenot ! Asta o să-ți iasă pe nas, Valois ! Nu mai are nimic, și îi mai arde să împartă coroana !

Regele auzi totul, căci umbla cu pași rari prin încăperea alăturată, spre a nu cădea pradă ispitei de a fugi. Tocmai de aceea nici nu închiseseră ușa. Unii întinseră gîturile spre a afla înaintea celorlalți ce lucru cumplit punea la cale. Cei mai prevăzători se luară după el. Mayenne spumega :

— Papa trebuie să intervină ! Îl excomunucăm pe Valois ! șuieră cu glasu-i pițigăiat, dar imediat se contrazise și șuieră : Îl tonsurăm și-l închidem într-o mînăstire.

Cei de față se înclinară și mai adînc ca de obicei în fața burtosului și-l numiră „domn al credinței", titlu pe care și-l luase spre a avea ceva în plus, în ochii poporului și ai oamenilor onorabili, față de fratele său Guise. Cu toate acestea, domnii de Lorena erau încă uniți între dînșii atîta vreme cît nu biruiseră. După aceea, fiecare din ei nădăjduia că va putea smulge celuilalt roadele izbînzii. Mayenne nu se sfătui cu fratele său, care de altfel nici nu se afla în oraș, ci cu ducesa de Montpensier, sora lor, și în scurt timp Liga scoase poporul în stradă. Oamenii fură ațîțați de vorbitori, citiră afișe și își scriseră propriile gînduri pe zidurile caselor. „Valois a pierdut, orice ar face. Dacă nu cere ajutor lui Navarra, s-a zis cu el. Dacă cere, cu atît mai mult : o să spunem că e și el hughenot. Să se călugărească, nici n-a fost vreodată bun de altceva." Așa scriau pe ziduri și-și strigau unul altuia.

Toate acestea se petreceau în timp ce ducele de Guise se afla la vînătoare. Primi cele dintîi vești pe drumul de întoarcere, dar nu se putu înapoia destul de repede, spre a-și împiedica sora să țină discursuri de la balconul palatului ei și să-i ațîțe pe studenți. Cînd ajunse, în sfîrșit, dînsa și sfîrșise o scenă patetică și era pe cale de-a juca o a doua, de data asta cu regele.

Întinsă în litieră, cu picioarele ei lungi și groase, ducesa de Montpensier intră în Luvru de parcă și venise vremea ei. Străjile se dădură deoparte fugind cît colo cînd o văzură, căci avea părul revărsat pînă peste nasul poruncitor, ochi crunți și un bici în mînă — altminteri, însă, peste tot mărgăritare, chiar și pe bici. Cum striga să vină regele, iar slujitorii acestuia fugiseră din fața ei, Valois ieși pînă la urmă singur din odaia lui.

— Doamnă, aș putea să vă închid în Bastilia.

Şi înainte ca ea să prindă de veste, îi smulse biciul şi-l aruncă într-un ungher.

— Mai am foarfeca ! zbieră Furia şi i-o arătă : foarfeca era de aur şi-i atîrna de cordon. Are rostul ei, adăugă apoi, aruncîndu-i priviri ucigătoare.

Valois ştia ce rost anume avea foarfeca : să-l tundă ca pe călugări. Şi i se adresă iar :

— Doamna Ligă e o femeie şi mai rea decît dumneavoastră. Dar nici dînsa n-are să mă tundă.

Ducesa izbucni într-un hohot de rîs dement :

— Sire ! Nu puteţi mulţumi nici o femeie. Franţa nu v-a aparţinut niciodată, Doamna Ligă la fel, şi eu cu atît mai puţin !

Şi pentru că îl tot ameninţa, învîrtindu-i foarfeca pe la nas, regele se repezi fulgerător asupră-i şi la fel de iute îi tăie o buclă din părul sălbatic şi frumos. Văzînd-o amuţită de spaimă, îi spuse :

— Doamnă, am să păstrez bucla drept amintire a vizitei ce mi-aţi făcut.

— Cum aţi îndrăznit ? întrebă ducesa, începînd să-şi recapete cumpătul şi să bage de seamă că se află în faţa regelui : pînă atunci, în ciuda prezenţei lui trupeşti, mai mult îl visase parcă. Ce vi s-a întîmplat ? întrebă.

Regele nu-i răspunse. Ridică doar din umeri, pregătindu-se să se întoarcă în odaia lui. Cum, însă, uşile rămăseseră toate deschise, prin cele mai îndepărtate îl zări venind în mare grabă pe ducele de Guise. Se posomorî, dar nu fugi, ci bătu din picior chemînd străjile cu un glas cît mai bărbătesc. Din toate părţile alergară oameni şi într-un sfîrşit se arătă şi mareşalul Joyeuse. Guise abia mai răsufla şi nu mai prididea să-l încredinţeze pe rege de devotamentul lui. Susţinu chiar că poruncise soldaţilor săi să lovească în popor. Se dădu drept cel mai credincios slujitor. Regele observă însă :

— Ciudat de multe butoaie mai vin pe fluviu ! Poporul trebuie înveselit mereu, ca astăzi ? Şi apoi, cu butoaiele goale se clădesc baricade !

Valois vorbea cu un glas în care se ghiceau ameninţări, nimeni n-ar mai fi recunoscut în el pe slăbănogul de odinioară. Butoaiele puteau cu adevărat sluji spre a se ridica baricade ; Guise o ştia mai bine decît oricine, dar, văzîndu-l pe rege, împrejurările nu i se părură favorabile. Era şi din fire mai stăpînit decît soră-sa şi mai înţelept decît cardinalul de Lorena, care ceruse pentru dînsul, în calitate de prinţ al bisericii, privilegiul de a-l tunde pe rege. Ducele o certă aspru pe soră-sa, care, auzind de butoaie, începuse a-şi vîntura din nou foarfeca. De altfel gestul ei prea des repetat începuse să devină caraghios, mai ales în comparaţie cu ţinuta regelui, care era, în sfîrşit, maiestuoasă.

— Doamnă, o apostrofă ducele, zelul pentru sfînta biserică vă face să vă pierdeți capul. Sîntem cu toții slujitori ai regelui, care va pleca la luptă împotriva protestanților ; a și pornit să ridice dările, și ăsta-i numai începutul. Sîntem amenințați de năvălirea germanilor în regat, hughenoții i-au chemat din nou. Și, întorcîndu-se către rege, continuă : Sire ! Vă pun la dispoziție spada mea și vă garantez nimicirea tuturor dușmanilor voștri !

Ultimele vorbe le rostise mai apăsat și repetă cuvîntul : tuturor. „Tuturor dușmanilor voștri, sire !" În felul acesta, Guise îl sili pe Valois să audă o dată pentru totdeauna a cui pieire o jura.

— A regelui Navarrei ! rosti el fără ocol și urmări efectul acestor cuvinte pe chipul care-i era atît de nesuferit.

Observă că fruntea se descrețește și gura se descleștează. Acum era lămurit. Ceru îngăduința de a se retrage, și o tîrî pe soră-sa de mînă.

— Nu mai face pe Furia ! îi șuieră el furios în ceafă.

Henri Valois se uită visător în urma lor. „Ei, Henri Guise, cum mă ispiteai odinioară. Eram prizonierul tău și tu intrai la mine cu biciul. O ispită cam nesănătoasă, recunosc, dar de mult nu mă mai încearcă. Ferește-te de mine, Henri Guise ! Am un prieten !" Privi spinarea vrăjmașului care se depărta și se gîndi cu admirație la prietenul său, chemîndu-l în gînd, ca o femeie. „Am fost destul de tare în seara asta, Navarra ? Am avut tăria ta ?"

Spinarea vrăjmașului încă se mai vedea cînd bietul rege intră din nou în pielea lui, după ce încercase să imite felul de a fi al noului prieten.

— Joyeuse ! șuieră el. Scapă-mă de ăsta !

Mareșalul se făcu alb ca varul și se întoarse cu fața la perete. Pînă atunci regele nu avusese nici o dovadă despre trădarea favoritului : trădarea pe jumătate, mai urîcioasă decît cea întreagă, i se dezvălui astfel. Se depărtă, și în odaia lui se prăbuși, căci încercase simțăminte prea multe și prea furtunoase, prea furtunoase pentru firea lui și prea multe pentru o singură seară.

Auzind că tiranul e bolnav, mulțimea îl socoti pierdut și porni a juca în stradă de bucurie. În scurt timp se va sfîrși și cu cometele, cu ciuma și cu celelalte năpaste de care e vinovat un stăpînitor rău, și mai ales cu dările. Poporul de rînd și oamenii onorabili se speteau plătind pentru ca sfînta Ligă să-i nimicească o dată pentru totdeauna pe hughenoți. Dar ura stîrnită din pricina cheltuielilor de război era trecută asupra lui Valois. Sărmanul se apăra cum putea. Mai întîi se tîrgui încă o dată cu Navarra pentru convertirea lui, arătîndu-i că împreună ar sfîrși cu Furia aceea numită Ligă. Tîrgul i-ar fi dăunat într-o oarecare măsură și lui Henri, și în felul acesta regele ar fi devenit singurul stăpîn în regat.

Căci Valois nu înţelegea, la drept vorbind, de ce nu voia prietenul lui să se arate cît de cît îndatoritor şi să-şi schimbe credinţa. Dorind acest lucru din tot sufletul, nu mai vedea ce ar fi putut să însemneze pentru celălalt : pierderea respectului de sine şi a încrederii celor mai apropiaţi partizani. Trădînd o partidă, n-ar fi fost privit cu ochi buni nici de aceea la care s-ar fi alăturat şi ar fi fost slujit fără tragere de inimă ; apoi chiar Valois l-ar fi tratat ca pe un ins decăzut. Căci şi acum îi oferea pentru convertirea lui mai ales bani, ceea ce nu-i, la urma urmei, un lucru care să iasă din comun, dat fiind că şi convingerile îşi au preţul lor. Ce nu se poate cumpăra, însă, e virtutea, care îşi are sălaşul în cunoaştere. Iar aceasta precumpăni în sfatul din Nérac.

— Dacă ne înarmăm, regele ne va respecta. Dacă ne va respecta, ne va chema. Împreună cu dînsul vom zdrobi capetele vrăjmaşilor noştri.

— Sînt de acord ! strigă Henri.

Pentru ultima oară, Valois îl trimise pe cel de-al doilea favorit, din partea căruia mai aştepta să fie slujit şi chiar iubit. Pe Joyeuse, pe care-l numise copilul lui, căruia îi dăduse un ducat, o dată cu sora reginei, nu-l mai putea suferi. Sînt firi slabe care nu se încleştează ; dimpotrivă, se retrag foarte repede şi pentru totdeauna. Aşa încît chiar dacă ar fi vrut, păcătosul n-ar mai fi putut dobîndi iertarea. De altminteri şi fusese sacrificat, deşi nu bănuia încă nimic. Umbla senin şi strălucitor de colo pînă colo, fudul cum nu se mai poate de impunătoarea armată care sporea zi de zi ; atîtea nume nobile, steme vestite, cai scumpi şi armuri de argint curat n-au fost niciciînd într-o armată a regelui, şi peste toate va cîrmui el, care n-are decît douăzeci şi cinci de ani, dar e alesul sorţii.

Regele îi zîmbeşte şi-şi spune în gînd : „Umflă-te în pene cît mai poţi s-o faci. Navarra e mai puternic decît voi ; o ştiu din izvor sigur, căci buna-i soaţă, sora mea, îl trădează cu plăcere faţă de mine. Trebuie s-o ajut cu bani şi soldaţi împotriva iubitului ei stăpîn, pe care-l urăşte cu o ură cum numai eu pot înţelege. Căci sîntem de acelaşi sînge. Fac bine că-l ţin în şah pe Navarra, şi în acelaşi timp şi Liga. Îmi trimit trupele, pe rînd, împotriva amîndurora, ba chiar pe aceiaşi mareşali, o dată pe Matignon, altă dată pe Mayenne. Cu mai mare plăcere l-aş trimite pe Guise, ca să fie bătut de Navarra, dar din păcate Guise e viclean. Preferă să se ducă să-i alunge pe germani, lua-l-ar dracu ! Nu-i rău, însă, căci în felul ăsta îl lasă pe Navarra în pace ; n-aş vrea să i se întîmple ceva prietenului meu Navarra. Dar la fel de puţin doresc şi să-mi nimicească oastea. Ei, lucrurile se încurcă — din vina lor, nu a mea !“ Aşa gîndea sărmanul rege şi-şi trimitea mareşalii pe rînd, cînd împotriva Ligii, cînd a vărului Navarra. Pe acesta din urmă mai degrabă l-ar fi ajutat decît să-l înfrunte, dar tocmai în

situaţia aceea încurcată trebui să rabde ca Navarra să fie excomunicat. Ceea ce era o întîmplare prea ciudată pentru un protestant ; Henri răspunse prin nişte afişe lipite la Roma, oraşul papilor, care-l admiră pentru asta, iar creştinătatea vorbi despre el. Pe de altă parte, sărmanul rege ar fi vrut mai degrabă să slăbească Liga decît s-o întărească, dar încheie cu dînsa, nici el nu ştiu cum, o alianţă. Cînd află de ea, la Nérac, Henri veghe singur o noapte întreagă.

Se gîndi mult la ce avea să urmeze fără doar şi poate. Avea să fie război, un război adevărat, pe viaţă şi pe moarte, nu hărţuieli uşurele şi întîmplătoare ca pînă acum. Sprijinindu-şi capul în mîini, la flacăra lumînărilor aproape arse, retrăi încă o dată, în minte, totul, i se perindară pe dinaintea ochilor micile şi surîzătoarele izbînzi, înfrîngerile curînd uitate, lungile cavalcade, oraşelele îndărătnice, oamenii ce-i stătuseră împotrivă, cei zece ani de munci şi trude.

Toate acestea au fost şi s-au dus ; Henri văzu deznodămîntul întruchipat într-o nesfîrşită coloană de soldaţi care, ca un vierme uriaş, acoperea întreg pămîntul. Ucide-l sau crede şi tu în el ! Numai tu le stai în cale, numai tu îi împiedici să-şi facă afacerile între dînşii. Nu vor să te lase să moşteneşti coroana în linişte şi pace, mai întîi vor trebui să cadă zece mii de oameni ; chiar eu voi ridica peste propriul meu regat movile de leşuri !

„Vărul Valois nu s-a ţinut de cuvînt, ar fi trebuit să mă aştept la asta. Se supune Ligii ca să nu-l ucidă. Dar Liga o va face cu atît mai uşor după izbîndă. Vere Valois, te bizui că eu am să te înfrîng şi pe tine, şi Liga. Ar fi scăparea ta şi a mea. Necredinţa ta întăreşte alianţa noastră. Cumplită necredinţă, disperată alianţă ! Aş fi vrut să-l pot ruga pe domnul-dumnezeul meu să nu mă pună la asemenea încercare sau ca ea să fi trecut acum, iar eu să acopăr cu trupul meu pămîntul regatului."

Această ispită o avu Henri la vîrsta de treizeci şi patru de ani, către sfîrşitul verii, într-un ceas de mare istovire după o noapte de veghe. Lumînările erau stinse toate. În curînd se crăpă de ziuă şi atunci văzu că jumătate din mustaţă îi albise.

ZIUA BUCURIEI

Cînd nu eşti un personaj de tragedie, nu toată lumea îşi poate da seama că te afli în mijlocul evenimentelor. Alţii se agită şi se consideră cel puţin tot atît de importanţi. Guise de pildă vrea să fie învingătorul unei armate germane ce vine din Elveţia în ajutorul hughenoţlior ; pentru a ajunge vestit nu-i lipsesc decît niscai bătălii cîştigate. La fel şi Joyeuse, tînărul mareşal, se bucură ca un copil la gîndul că-l va bate pe regele Navarrei cu nobilimea lui aleasă pe sprînceană. Pînă

una-alta, mai zăbovește însă puțin într-unul din orașele pe care le-a cucerit în drum, și după viața de huzur de la Curte face o cură spre a-și mai spăla măruntaiele. Comandantul de oști va putea intra astfel în luptă curat și ușor.

Dar nu numai acest nou potrivnic îl aștepta pe Henri ; și Biron, fostul vrăjmaș necruțător din vremea cînd purta o luptă măruntă în ținutul de baștină, se înființase fără întîrziere și pe noile cîmpuri de bătaie. Căci Henri trecuse din Guyenne în provincia Saintonge, dat fiind că scăparea lui sta în atac ; trebuia să strămute războiul cît mai departe, să-l împingă către nord și să amenințe Parisul — precedat în zbor de zeița Fama sunînd din trîmbiță. Bătrînului Biron îi trăsni prin minte să atace un anume ostrov, numit Marans, nu departe de ocean ; Henri îl descrisese prietenei sale Corisande în culorile cele mai atrăgătoare. Panglica de apă ce înconjura această încîntătoare insulă cu grădini se dovedi însă a fi doar o mlaștină, și armata dușmanului se cufundă într-însa. Biron fu silit să ridice asediul ; era rănit și nici bani de la Curte nu mai primea. Firește, cum ar putea un rege care irosește mereu cu favoriții săi dările adunate de la popor, cînd ele nu ajungeau în buzunarele unor jefuitori ori ale sfintei Ligi, cum ar putea un astfel de rege să plătească în același timp trei-patru armate ? Așadar, deocamdată banii pentru Biron nu mai veniră. Pe o parte din ei puse mîna Henri : e adevărat, nu erau decît vreo cîteva mii de taleri, dar ei hotărîră înfrîngerea mareșalului, căci trupele i se risipiră.

În felul acesta Henri se descotorosi nu numai de Biron, ci și de vărul său Condé, căci, prin contrast, pierderea luptelor purtate de concurentul lui devenea și mai bătătoare la ochi. Prin victoria dobîndită în ostrov, Henri îi cîștigă pe rigurosii protestanți din La Rochelle, care altminteri l-ar fi preferat de bună seamă pe bunul coreligionar, dar slabul comandant Condé. Acum se vădiseră însă din plin nenumăratele stîngăcii ale tovarășului întru credință. În casele celor mai severi hughenoți se vorbea despre el clătinînd din cap. Dar mai întîi a fost luat peste picior în castelul din Nérac ; vărul nu-l cruța de loc.

Veni apoi rîndul lui Joyeuse, cînd, în sfîrșit, se simți ușurat și porni la luptă. Cu acest prilej Henri deveni totuși un personaj de tragedie, în încleștarea cu cea mai mare și mai bogată oaste a regelui, în cîmp deschis, în ziua hotărîtoare. Ba mai mult, începu să fie socotit chiar un apărător al credinței, ca cei din Biblie. Îndoielile asupra lui se risipiră. Căci iată, regele Navarrei nu luptă pentru bani și bunuri și nici pentru coroană, ci pentru slava celui-de-sus. Fără clintire ia parte celor năpăstuiți, celor obidiți, și e binecuvîntat de domnul-dumnezeu. Are privirea limpede ca un adevărat luptător pentru credință. Nu-i nimic adevărat din ce s-a zvonit atîta vreme despre iubirile, despre poznele lui năzdrăvane, despre moleșeala lui.

Henri Navarra, eroul și luptătorul nostru binecuvîntat de cele-de-sus, venim cu toții către tine !

Alergară astfel spre dînsul oameni din toate părțile — veneau atrași de faima lui și toți se simțeau apoi fericiți cînd îl vedeau cu ochii lor cum era : simplu și bun. Săpa șanțuri, mînca de-a-n picioarele, dormea înarmat — și rîdea. Și datorită rîsului său oamenii rămîneau la el fără a ține seama dacă erau plătiți ori nu, dacă mîncau ori ajunau. Ba Henri îi bucura pînă și pe pastori, noaptea însă îi trezea pe căpitanul Turenne, pe căpitanul Roquelaure și vegheau cu fitilurile gata pregătite.

— Sire ! Care-i folosul că stăm de strajă ca să nu fim luați prin surprindere de vrăjmaș ? Peste zi stați în mijlocul primejdiei, de parcă n-ar atîrna soarta tuturor de viața maiestății-voastre ; umblați prin smîrcuri la loc deschis, unde cad gloanțele ca grindina și din toate părțile vă împroașcă apa bălților stîrnită de ele.

— Iar mîine s-ar putea să fiu chiar ucis, le răspunse Henri. Dar cauza mea va rămîne în picioare, căci este cauza lui dumnezeu.

Așa vorbise sub cerul înstelat și așa și credea — cu tărie, cum e bine să crezi, fiindcă altfel credința lui era cu totul neîndreptățită ; în realitate o dată cu el s-ar fi prăbușit și cauza lui. Dacă dumnezeu avea de gînd să scape regatul, atunci trebuia, de voie ori de nevoie, să-l țină în viață pe Henri.

Dar pe oricine îl ajunge cîteodată oboseala. Nici nu se poate altfel, după paisprezece zile de nesomn, după atîtea griji în legătură cu oastea proprie și cu cea a vrăjmașului, care trebuie ademenită la loc potrivit. Așa se face că atunci cînd, în sfîrșit, se năpustiră unul asupra altuia, ducele de Joyeuse și regele Navarrei, acesta din urmă se afla închis între două rîuri și despărțit de artileria lui. A ieșit însă din impas mulțumită inițelii, agilității și norocului său. Apoi i-a fost de ajutor și faptul că vrăjmașul era mult mai greoi și mai zăbavnic. Hughenoții își și cîntaseră psalmii în fața corturilor, cînd noaptea se îngemăna cu zorile, cîtă vreme vrăjmașul abia făcea ochi pe îndelete. Îndată se apucară dar cu toții a-l batjocori și ocări ; ia priviți domnișorii gingași de la Curte, ghiftuiții, jefuitorii banilor de pe dări și ai nădușelii celor sărmani !

— Te-ai ușurat destul, domnule duce ? Că altminteri sîntem noi aici, și spaima-i mai bună decît orice leac ! Nu puteți mistui, domnilor, prebendele, pensiile pe care le-ați înghițit, de asta nu vă puteți mișca. Tot cîmpul de luptă pute de apele voastre mirositoare ! Dar după bătălie o să mirosiți altminteri !

Amenințări vestitoare de nenorociri, strigate de glasuri răsunătoare, ajunseră pînă departe, dincolo, unde sclipea și strălucea în lumina zorilor o armată îmbrăcată în argint. Era armata bogaților : o mulțime de metal nobil, pumnale de aur, coifuri poleite, arme încrustate cu nestemate, buzunare pline

de bani, capete pline de socoteli și de patima posesiunii ; iar îndărătul fiecărei armuri de argint bătea nu numai inima, ci puterea, puterea vameșilor și a zapciilor care se îmbogățeau pe seama văduvelor și orfanilor.

— Porc de cîine ! se auzi glasul unui bătrîn grosolan, care avea, însă, ochii ageri și striga pînă hăt departe. Ia întoarce-te încoace, că te-am recunoscut, tu mi-ai dat foc castelului, tu cu lăncierii tăi ! Ești din Ligă.

Acest cuvînt spori mînia armatei protestante. Nu regaliștii erau vrăjmașii cei mai urîți, ci bandele de ucigași ale sfintei Ligi, care se aflau și ele de partea cealaltă. Ele au distrus case de rugăciuni, au ars pe rug pastori, au umplut pîntece de femei cu praf de pușcă. Aștia sînteți voi, cei care ne alungați din țară și ne prigoniți credința, ca să nu mai existăm și să nu ne putem gîndi de ce ne-a făcut creatorul. Dar el vrea ca astăzi să pieriți ! Căci așa îi încredințau pe hughenoți pastorii care forfoteau printre șirurile lor, purtînd și ei pieptare și colerete, pentru ca glasul adevărului să se facă auzit pînă în cea din urmă clipă. Și mai înainte ca pastorul să sfîrșească ce avea de spus, căpitanul își și așeza compania în ordine de bătaie.

Regele Navarrei era văzut pretutindeni, îmbrăcat în piele netăbăcită și armură ; la rîndul lui, nu pierdea nimic din vedere și mai cu seamă nici o mișcare a ducelui de Joyeuse. Amîndoi se pregăteau, înainte de a începe lupta hotărîtoare. Căci la sfîrșitul acesteia unul dintre ei trebuia să urce sus în ceruri, iar celălalt să rămînă stăpîn pe cîmpul de bătălie. Amîndoi sînt dibaci ; de aceea se cercetează unul pe altul și măsoară avantajele pe care le-ar mai putea dobîndi, înainte de a porni lupta. Joyeuse întreprinde manevre complicate cu călărimea lui preastrălucitoare, fără ca cineva să-l stingherească. Între timp, Navarra poate să-și aducă, în grabă, peste rîu, cele din urmă culevrine. Și în același timp se adresează celor doi veri ai săi, spre a le aduce aminte că sînt din același sînge. E vorba de Condé și de Bourbon Soissons, iubitul surorii sale Catherine.

Cînd Henri socoti că era, în sfîrșit, gata, se înfățișă la el Philippe Mornay însoțit de doi pastori. Fără ocoluri, dat fiind că se aflau înainte de luptă și, poate, de sacrificiul vieții, Mornay reproșa stăpînului că avusese din nou o dragoste în La Rochelle și că aceasta apăsa în cea din urmă clipă asupra virtuții hughenoților. Henri își recunoscu greșeala în fața pastorilor. Și le spuse :

— Niciodată nu ne putem umili de ajuns în fața lui dumnezeu și nu-i putem înfrunta de ajuns pe oameni.

După care privi fără veste peste cîmp, căci zări un dezertor, un comandant care se mișca nehotărît cu trupa lui printre coline, la oarecare depărtare de cele două armate.

— Fervaques ! îi strigă Henri de la mare depărtare. Dacă învingem, vino la noi !

Şi se întoarnă pe dată, fără a căuta să vadă ce se întîmplă după chemarea lui. Oamenii ostaşului drept şi integru îl siliră, însă, pe acesta să se hotărască, căci îl urmară pe regele Navarrei. După soare, Henri îşi dădu seama că erau ceasurile nouă ; cele două armate manevrau de două ore una în faţa celeilalte. În octombrie, asta nu-i o oră prea timpurie ; lumina se strecura pieziş printre norii joşi ce se tîrau alene peste cîmpie, aşa încît se vedea bine că şi nişte oşti mari, împreună cu comandanţii lor, devin mici, par mărunte sub nişte nori foarte întinşi, iar îndărătul acestora este cerul, care se prea poate să nici nu vrea să ştie de noi.

Henri, cum sta călare, se ridică în scări, privi pînă departe rîndurile ostaşilor săi şi cu o clipă înainte de a porni împotriva vrăjmaşului le strigă :

— Fraţilor, e în joc slava celui de sus ! Le vorbea aşa tocmai din pricina norilor joşi. Onoarea noastră ne cere să învingem sau să ne dobîndim viaţa veşnică. Drumul nostru e drept. Înainte, în numele domnului, pentru care luptăm !

Şi în timp ce striga acestea către şirurile de ostaşi, îşi aduse aminte de poruncile ce trebuiau să urmeze îndată. Dar se întîmplă altminteri ; fără un cuvînt de ordine sau vreo înţelegere anume, oastea protestantă îngenunche şi se rugă : toată oastea. Ca un vuiet puternic, ca bubuitul tunetului sau ca un zvon de clopote dezlănţuite, răsună psalmul 118 : „Lăudaţi pe domnul că este bun, că în veac ţine mila lui !"

Şi inima lui Henri fu cuprinsă de un fior de bucurie, căci cunoscu în această întîmplare ceea ce i se vestise odinioară pe ţărmul mării : o armată întreagă îngenunche şi în loc să atace se roagă, într-atîta e de încredinţată de menirea ei de a dobîndi izbînda. Înălţîndu-şi fruntea şi împreunîndu-şi mîinile pe piept, rosti şi el :

— „Toţi păgînii m-au împresurat, dar îi voi zdrobi întru numele domnului. Aceasta este ziua pe care a lăsat-o domnul, să ne bucurăm şi să ne veselim într-însa !"

Şi cu adevărat, Henri era bucuros, mai bucuros ca niciodată. Căci ziua „pe care a lăsat-o domnul" e aceea cînd ne repezim călare şi izbim fără nici o grijă şi îndoială. Jumătate de mustaţă n-ar putea albi într-o asemenea zi din pricina trădării, a neliniştii şi a mîhnirii. Asta-i, negreşit, ziua „pe care a lăsat-o domnul", căci iată, colo, în faţă, e vrăjmaşul. Iar noi sîntem neînduplecaţi în credinţa noastră, căci nu avem de ales, trebuie să învingem. Aşadar aceasta e ziua bucuriei.

Ducele de Joyeuse văzu ce lucru ciudat se petrecea dincolo şi strigă :

— Regele Navarrei se teme !

Dar Jean de Montaţembert îi răspunse :

— Stăpîne, domnia-ta şi curtenii domniei-tale n-aţi mai dat piept cu hughenoţii. Cînd cei de dincolo au asemenea chipuri, înseamnă că are să urmeze ceva de seamă.

Dar, auzind aceste vorbe, o parte dintre oamenii avuți, în armuri de argint, se veseliră cu atît mai vîrtos. Căci nu cercetaseră și nu înțeleseseră nimic.

Acolo în față e armata celor sărmani. E oastea celor obidiți pentru că vor să li se facă dreptate. E o oaste în care citeodată precumpănește virtutea, iar uneori cunoașterea. Regele ei are obrajii supți de cînd a început războiul, poartă coif cenușiu și zale ca toți ceilalți, iar singura-i cămașă se află pe trupul lui încă jilavă de la spălat. A băgat tot ce au avut, el și țărișoara lui, în această oaste ; de aceea oamenii au venit spre el cu ceea ce le mai rămăsese și plini de fericire. Dacă ar pierde această luptă, totul s-ar sfîrși pentru ei, ar trebui să plece în pribegie printre străini. În clipa asta, însă, mai stau încă în genunchi pe pămîntul lor de baștină, strigă, trag de funiile clopotelor, care atîrnă de nori : „Întru numele domnului voi zdrobi păgînii. Azi e ziua bucuriei !"

Dar la prima ciocnire, cavalerii intrară adînc în rîndurile archebuzierilor hughenoți. Ba chiar fugăriră o parte din călărimea lui Navarra, pînă în orașul Coutras, și începură a prăda bagajele. Țipau cu glas tare : „Victorie !" și Joyeuse socoti că nu era prea devreme spre a-și trimite și pedestrașii. Atunci se petrecu, însă, un lucru neașteptat. Din poziții acoperite, protestanții secerară pe întrecute cu armele de foc laturile oastei regale, care nu putea ținti bine din pricină că tunurile ei se aflau prea jos. Așa încît pedestrașii o luară la fugă, iar călărimea fu înghesuită într-un loc strîmt. Se produse învălmășeală, și în mijlocul ei regele Navarrei prinse în brațe un gentilom vrăjmaș.

— Dă-te prins, filistene [1] !

Aducea aproape cu Samson, deși mai cuminte ar fi fost să-l fi împușcat pe filistean de pe cal, căci era cît pe-aci să-și piardă viața din pricina mărinimiei sale.

Cînd ducele de Joyeuse văzu că fusese înfrînt, se repezi împreună cu tînăru-i frate, domnul de Saint-Sauveur, în mijlocul învălmășelii și pieri, așa cum își dorise. Fusese doar un simplu favorit și nu-și începuse nici cariera în chip prea onorabil. Devenind, însă, puternic, mîndria îl învățase să moară cu cinste.

Abia își dădu duhul, că armata i se și împrăștie în cele patru vînturi. Hughenoții o urmăriră două-trei zile, căci voiau să golească buzunarele frumoșilor cavaleri, să-i prindă și să nu le dea drumul decît pe preț bun de răscumpărare. Pe cîmpul de bătaie rămaseră două mii de morți, aproape numai catolici ; altminteri era pustiu. Morții zăceau printre armele și caii lor, în movilițe alcătuite de la sine, fără amestecul voinței ome-

[1] Conform legendei biblice filistenii au năvălit în Iudeia de unde au fost izgoniți de oștile comandate de Samson.

nești, la fel cu celelalte ridicături din nisip și iarbă. Și numai o singură ființă trecea aplecată printre nisipuri, iarbă și morți ; cerceta fețele îndurerate, o cuprindea amețeala cînd dădea peste vreuna cunoscută, cerceta fără istov, îndoită de spate, în faptul serii, sub norii joși.

În catul de sus al hanului „Calul bălan" din Coutras se încinsese un chiolhan, în timp ce pe masa din sala de jos se aflau întinse trupul ducelui de Joyeuse și al fratelui său. Regele Navarrei se întoarse, dar nu se știa de unde ; în zăpăceala izbînzii nimeni nu se sinchisise încă de el. Cum își găsise casa plină de prinși răniți, porni către han ; cîțiva din cei aflați acolo băgară de seamă că avea ochii roșii. Îndoi mai întîi un genunchi în fața celor doi învinși, dar deodată se schimbă la față cu bună-știință și alergă sus spre a sărbători marea izbîndă cu cei ce rîdeau și se ospătau. O izbîndă atît de mare nu mai dobîndiseră niciînd protestanții, nici chiar în vremea domnului amiral, cum își mărturiseau între dînșii vechii tovarăși de luptă. De aceea, cînd intră regele Navarrei, sărira toți de pe bănci, tropăiră o dată tare și apoi își ținură răsuflarea, ca să se facă liniște deplină.

Henri se amestecă vesel printre ei, strigînd :

— Ei, n-am cîștigat încă viața veșnică, ci numai pe asta pămînteasca !

Și apucînd cea mai mare cupă, o ciocni de toate celelalte întinse de vitezele sale căpetenii. După care înfulecară tot ce se afla în strachinile uriașe, iar Henri nu mai puțin decît alții. Apoi își povestiră cu glas tare întîmplările din timpul luptei, și Henri le istorisi și el pe ale lui, răsunător ca o trompetă. În sala mare aerul se îngroșase din pricina fumului scos de torțe, a mirosului frigării din vatră și a nădușelii fierbinți a soldaților. Îmbrăcămintea lor de piele avea pete întunecate ; și cine mai putea ști care erau datorite sîngelui lor și care sîngelui vrăjmașilor uciși ? „Eu vă văd, dar voi nu băgați de seamă că am plîns. Dar destul i-am jelit pe compatrioții mei, pe care a trebuit să-i jertfesc, deși mai tîrziu mi-ar fi slujit cu credință. Steagurile de care acum nu mai au nevoie atîrnă în tăvan. Așa e bine și drept, dar steagul regelui Franței n-aș vrea să-mi cadă în mînă, nici ca el să zacă colo jos pe masă în timp ce eu chefuiesc aici. Asta nu, o jur !" se încredință în gînd, dar în același timp ciocnea vesel cu comesenii.

Valois se ține de-a lungul Loirei cu ultima-i oaste și apără regatul. „Nu-ți fac nimic, Valois, iar luptele mele tot pentru regat le port. Trebuie s-o sfîrșim, însă, cu Guise, amîndoi o știm prea bine. Pînă una-alta n-are decît să alunge înapoi în Elveția pedestrimea nemțească, dar tu ai să fii cel care are să intre în capitală victorios, și nu el, dragul meu Valois. Pentru că nu-ți fac nimic, noi ne înțelegem !"

Zis și făcut ; a doua zi Henri încălecă, spre a străbate toată provincia Guyenne pînă în Béarn ; avea cu el călărime și două-

zeci și două de steaguri cucerite, pe care le duse contesei de Gramont. Acționa romantic, cum se puteau cu toții încredința. În loc să-și continue izbînda și să-l înfrîngă și pe rege, se lăsa furat de simțăminte și ducea steagurile cucerite, în felurimi de culori, la picioarele prietenei. Ceea ce pricinui o mare dezamăgire învingătorilor din ajun ; ba Henri fu învinuit chiar de trădare de către protestanții străini, cărora le venea cu atît mai ușor să vorbească cu cît erau mai departe de regat.

Cînd, în sfîrșit, sosi zîna Corisande îl întîmpină pe treptele castelului ei, îmbrăcată în alb și acoperită de nestemate, sublimă, cum o visase. Steagurile fură mai întîi fluturate, apoi închinate înaintea ei ; și, devenind parcă abia în felul acesta de ajuns de demn, Henri păși către dînsa și o conduse înăuntru, ținînd-o de mînă cu brațul ridicat. Iar Corisande nici nu putea spune cît era de fericită. Atît de fericită era muza, încît uită de orice nu era izbînda și marele drum ce i se deschidea lui în față. Uită de amărăciuni și de orice dorință a ei ; avea în Henri o încredere plină de blîndețe. Îl căina ca o mamă pentru cît se ostenise și se bucura că truda îi fusese răsplătită, deși ar fi trebuit mai degrabă să-și dorească să nu ajungă prea repede la izbîndă, cum s-a și întîmplat de altfel. Căci numai atîta vreme cît norocul e în cumpănă își are rostul muza ; pentru dînsa era însă ziua bucuriei.

MORALITÉ

Imperceptiblement il avance. Tout le sert, et ses efforts, et les efforts des autres pour le refouler, ou le tuer. Un jour on s'aperçoit qu'il est fameux et que la chance le désigne. Or, sa vraie chance c'est sa fermeté naturelle. Il sait ce qu'il veut : par cela il se distingue des indécis. Il sait surtout ce qui est bien et sera admis par la conscience des hommes ses pareils. Cela le met franchement à part. Personne, parmi ceux qui s'agitent dans cette ambiance trouble, n'est aussi sûr que lui des lois morales. Qu'on ne cherche pas plus loin les origines de sa renommée, qui ne sera plus jamais obscurcie. Les contemporains, d'alors et de quelques autres époques, ont pour habitude de s'incliner devant tout succés, même infâme, quitte à se rècuser aussitôt traversé ce passage où souflait un vent de folie. Par contre, les succés d'Henri n'étaient pas pour humilier les hommes, ce que n'évitent guère la plupart des chefs heureux. Ils devaient plutôt les rehausser dans leur propre estime. On ne voit pas d'habitude l'héritier d'une couronne, que le parti dominant répudie violemment, gagner à sa cause, par des procédés d'une honnêteté pathétique, le roi même que force lui est de combattre. Combien il voudrait aider ce roi, au lieu de devoir le diminuer, lui et son royaume. Il a eu ses

heures de faiblesse et la tentation d'en finir ne lui est pas restée inconnue. Cela le regarde. A mesure qu'il approchait du trône il a fait comprendre au monde qu'on peut être fort tout en restant humain, et qu'on défend les royaumes tout en défendant la saine raison. [1]

---

[1] Pe nesimţite, cîştigă teren. Totu-i netezeşte drumul, şi propria-i străduinţe, şi încercările celor ce vor să-l împingă înapoi ori să-l ucidă. Într-o bună zi, lumea bagă de seamă că a ajuns vestit şi că norocul îi surîde. Dar adevăratul lui noroc stă în tăria-i înnăscută. Ştie ce vrea : şi asta îl deosebeşte de cei nehotărîţi. Ştie mai cu seamă să desluşească binele şi ceea ce poate găsi încuviinţarea conştiinţei oamenilor, semenii săi. E un dar care îi hărăzeşte un loc deosebit. Nimeni dintre cei care se frămîntă în aceste împrejurări tulburi nu e atît de sigur ca dînsul că de partea sa sînt legile moralei. Încît nici nu mai trebuie căutate în altă parte pricinile renumelui său, care-şi va păstra de-a pururi strălucirea. Contemporanii săi, sau ai altor epoci, obişnuiesc să se încline în faţa oricărei izbînzi, chiar a uneia nelegiuite, chiar dacă mai tîrziu, după ce trece vîntul de nebunie, se dezic. Dimpotrivă, izbînzile lui Henri nu aduc cu ele înjosirea oamenilor, cum se întîmplă cu acelea ale mai tuturor căpeteniilor norocoase. Ci oamenii se simt mai degrabă înălţaţi în înşişi ochii lor. Numai arareori se întîmplă ca moştenitorul unei coroane, hulit cu furie de faţiunea la putere, să cîştige de partea sa, prin purtări de o cinste mişcătoare, chiar pe regele împotriva căruia se vede nevoit să se ridice. Cît de mult ar vrea să-l ajute pe acest rege, în loc să-l împuţineze pe el şi regatul său. A avut şi ceasurile lui de slăbiciune, şi ispita de a sfîrşi o dată pentru totdeauna nu i-a rămas străină. Îl priveşte. Pe măsură însă ce se apropia de tron a arătat lumii că poţi fi puternic păstrîndu-ţi omenia, că poţi sta de strajă regatului apărînd în acelaşi timp cauza sfintei raţiuni.

IX

MORȚII DIN DRUM

CARE VA ÎNDRĂZNI ?

La 9 mai 1588, ducele de Guise, cu o mică suită, se strecură tainic în Paris. Regele îl rugase, îl rugase plin de teamă să nu vină. Valois știa că simpla prezență a ducelui însemna începutul sfîrșitului său, ori făcea de neînlăturat sfîrșitul celuilalt. Care din ei va îndrăzni, sau va îndrăzni mai întîi ? Guise a nimicit armata hughenoților de peste hotare, în timp ce oastea regelui, aflată sub comanda lui Joyeuse, a fost înfrîntă de Navarra. Cu toate acestea, sărmanul rege încearcă să pară victorios, dar poporul și oamenii onorabili îl disprețuiesc deopotrivă. Parlamentarii săi, marii judecători ai regatului, au rămas aproape singurii regaliști, ca niște oameni cu experiență ce se află. Într-o situație încurcată nu trebuie să te depărtezi de lege, și legea este regele. Dar cui pot s-o spună și cine poate să înțeleagă asta ? Nici celor avuți, cărora Guise, și nu cel din urmă Valois, le stă chezaș pentru banii lor, nici oamenilor de pe stradă, scoși din sărite, care țipă că-i „foamete". S-a mai flămînzit, însă, și alteori și nu-i nici un motiv să se creadă că în scurtă vreme s-ar putea întrece obișnuita măsură a postului. Dar cînd mulțimea a pornit pe un drum greșit, nesăbuințele se țin lanț. Toți sînt de partea lui Guise, a aventurierului care înșală mulțimile și se află în solda dușmanului. Situația aceasta nefirească le stîrnește mînia și teama — dovadă că propria lor conștiință se împotrivește, dar ei nu-și dau seama. Din pricina spiritelor zdruncinate. Parisul e cuprins de groaza unei presupuse foamete.

Urmat de cei cinci-șase călăreți ai lui, Guise ajunsese într-o stradă populată, fără a fi încă recunoscut, deoarece își ascundea fața sub pălărie și mantie. Orașul și, mai cu seamă, nenumăratele mînăstiri erau împînzite de soldați de-ai lui, pe care-i putea chema oricînd. Dar ținea să joace rolul unui om neînfricat, care vine în ascuns, pentru ca surpriza să fie cu atît mai mare. Deși avea aproape patruzeci de ani și o droaie de copii, se mai folosea încă de mijloace bătătoare la ochi, bune pentru un nechemat care vrea să se pună în lumină. Un paj de-al lui, anume dresat, smulse tainicului călăreț pălăria și mantia și — mare pehlivan ! — strigă în gura mare :

— Seniore, faceți-vă cunoscut !

Întru acestea, la Luvru, bătrîna, foarte bătrîna *Madame* Catherine, spunea tocmai de față cu regele :

— Guise e sprijinul bătrîneții mele.

Regele o privi încruntat pe mamă-sa. Ea pusese la cale noaptea Sfîntului Bartolomeu, ale cărei ultime urmări cădeau acum asupra lui, cum își dădea foarte bine seama, fără a primi vreo veste anume. Vestea veni totuși curînd, și o dată cu sosirea ducelui de Guise se află și despre izbînda lui.

— Sîntem scăpați ! strigase cea dintîi către duce o nobilă doamnă, cu care prilej își smulsese și masca de pe obraz. Preabunule prinț, sîntem salvați !

Toată strada fu cuprinsă de un val de bucurie. S-a zis cu foametea, conducătorul va alunga spectrul foamei ! Și lacrimi de bucurie începură să șiroiască, cizmele care atîrnau din șa fură acoperite de sărutări. Poporul frecă de el mătănii, ca să le sfințească și, se înțelege, mulți fură striviți.

Cît timp colonelul corsican Ornano îi raportă toate acestea, regele nu se uită de loc la el, ci își ținu privirea ațintită asupra mamei sale, care o simțea, căci era apăsătoare. *Madame* Catherine murmură înăbușit : „Guise e sprijinul bătrîneții mele", dar numai ca să-și susțină pînă la capăt nerozia și s-o apere chiar împotriva ei înseși, căci ar mai fi putut să aibă o clipă de limpezime. Spiritul ei se înegurase de tot, căpătase culoarea pămîntului din cimitir, către care părea chiar că vrea să se și îndrepte, cînd se depărtă, bocănind neregulat cu bastonul, tîrșindu-și picioarele, bîjbîind, împleticindu-se, gheboșindu-se, de îi ajunse pînă la urmă capul în dreptul genunchilor.

Colonelul corsican își dezvălui părerea sa, încredințat că regele i-o împărtășește. Și anume, că ducele trebuia înjunghiat. Un preot care se afla și el de față întări această părere cu versetul potrivit din Biblie. Mai mulți bărbați hotăriți li se alăturară, și regele nu se împotrivi ; tăcerea lui li se păru dar a însemna o aprobare. Se sfătuiră între ei spre a vedea cît mai rămăsese din puterea armată a regelui și dacă, după împlinirea faptei, vrăjmașul ar putea fi ținut în frîu pînă la venirea ajutoarelor. Dar mama regelui se înfățișă din nou și o dată cu dînsa și Guise. Nu mai era, însă, frumos și mîndru. În drum spre odaia regelui nu căpătase nici un răspuns la vorbele lui frumoase, iar comandantul gărzii, Crillon, își înfundase și mai virtos pălăria pe cap. Văzînd aceste semne, ducele își dădu seama ce-l aștepta. Intră dar palid și buimăcit. Era, însă, întovărășit de bătrînă, și regele nu dădu semnalul pentru minuirea pumnalelor din pricina ei. Din toată stirpea lui, care era moartă ori supărată pe el, n-o avea decît pe dînsa în castelul Luvru ; dînsa îl făcuse ceea ce era. Și de aceea se temea de ea ca de ursită. În fața ei nu putea hrăni nici un gînd care să nu-i fie pe plac și nu găsi puterea să facă semn pumnalelor salvatoare. Se răsti numai scurt la Guise și-i întoarse spatele.

Ducele se prăbuşi pe un sipet. Un ochi îi lăcrima din pricina cicatricii alăturate şi părea că plînge. Văzuse totul, spaima regelui : „E tot atît de înspăimîntat ca şi mine", îşi spuse. Dar înţelesese bine şi ce arătau trăsăturile schimonosite ale regelui. Hotărîrea de a ucide îi lipsise numai de astă dată. În cel mai depărtat colţ al odăii, regina încerca să-l liniştească pe rege. Guise făcu în aşa fel încît să poată pleca. „Ura, trăiesc încă, şi, uite, poporul meu a intrat pînă în curtea Luvrului să mă scoată de aici ! Sînt iar un erou ! Ura, şi acum să luăm măsuri hotărîte !"

Aşa gîndeşti după ce-ai trecut printr-o spaimă. La drept vorbind, însă, un Lorena nu putea dori să ridice baricade şi să lupte împotriva regelui în capitala sa ; dar făcuse tot ce-i stătuse în putinţă ca să se ajungă aici. Iar cînd voi să dea înapoi şi să se ducă mai degrabă la culcare, primi vizita lui Mendoza, trimisul lui Don Filip, care-i vorbi cu glas poruncitor. Adevăratul său stăpîn putea să-l silească la nevoie pe Guise. Pînă în trei zile, Franţa trebuia să fie în plin război civil, aşa cerea stăpînitorul lumii. Nici nu i se făcu măcar cinstea de a fi pus la curent cu pricinile acestei cereri, dar Guise le află singur. Armada era, în sfîrşit, gata să pornească împotriva Angliei. Flota aceasta începuse a fi armată cu ani de zile în urmă şi era înzestrată cu toate cele necesare pentru ani îndelungaţi, deşi traversarea se putea face în cel mult paisprezece zile. În drum, trebuia să poată intra nestingherită în toate porturile franceze. Stăpînitorul lumii nu voia să dea ochi cu nici unul dintre vrăjmaşii săi francezi ; căci era din fire foarte calculat şi prevăzător. De aceea, pînă în trei zile, butoaiele cu nisip trebuiau clădite în baricade la Paris. Din Luvrul său, regele le văzuse de multă vreme cum urcau fluviul. Iar cînd, spre a se apăra, aduse în capitală o seamă de elveţieni şi de nemţi, răzmeriţa avu cel mai nimerit pretext spre a se dezlănţui. Străinii fură covîrşiţi de numărul mare al adversarilor, căzură în genunchi şi ridicară mătăniile. Regele trebui să ceară îndurare pentru soldaţii săi, cîţi mai erau în viaţă. Se adresă ducelui de Guise, care pierdu din această pricină curajul de a-l mai ucide pe rege, cum i-o ceruse Mendoza.

Cum nici unul dintre ei, nici Valois, nici Guise, nu îndrăzneau să-l ucidă pe celălalt, se produse o clipă de şovăială, şi străzile rămaseră zile întregi în stăpînirea călugărilor care, în dangătul clopotelor, predicau un măcel. Pe de altă parte, sora lui Guise, o adevărată Furie a Ligii, îşi vedea de ale ei : aţiţa din balcon la crimă ceata gălăgioasă a tinerimii generoase.

— Tineret, tineretul meu, ai fost întotdeauna generos ! striga ea, iar viitorii avocaţi, predicatori ori zugravi o credeau cu multă uşurinţă.

Sîngele ce se aprinde iute e adesea socotit o dovadă a puterii convingerilor. Iar în vremurile de obştească pripeală sîngele tînăr e la mare preţ. În furia ei deşănţată, ducesa de Montpensier se pricepea să citească pe feţele oamenilor ; jos, în grămada

admiratorilor, văzu un chip pe care-l mai băgase de seamă și altădată. Cine are o asemenea înfățișare poate fi de folos. Și porunci ca tînărul călugăr să fie adus sus la dînsa.

Nu se mulțumi, însă, cu atît, ci se pregăti și altcum ; își înveșmîntă trupul mătăhălos în văluri și-și stropi odaia de culcare cu ape mirositoare. Părul negru ca pana corbului, cănit, sînii proeminenți și toată făptura ei sclipea de steluțe de argint ; se cercetă și hotărî că era de ajuns, în ciuda obrazului pustiit de patimi. „Treizeci și șase de ani... pentru un altul s-ar putea să fiu puțin cam răscoaptă, își spuse nobila doamnă. Dar nu pentru un călugăr de țară, de douăzeci de ani, care vede pentru întîia oară în viață patul unei ducese." Se mai întrebă și : „Cum să fac și pînă unde să merg ?" N-are nici o însemnătate, îi răspunseră, însă, umerii plini și puternici, care se înălțau și coborau. „Eu, cînd vreau ceva, merg pînă la capăt. Bărbații nu sînt buni de așa ceva, nici chiar Guise al meu, care se va urca în curînd pe tronul Franței. Mai e nevoie de un pas, dar se teme să-l facă. Noroc de surioara lui. Pînă la urmă s-ar putea să lovească dînsa unde trebuie. Pentru că am mîini puternice, un trup nu mai puțin vînjos decît al fratelui meu, umeri largi ; aș fi putut foarte bine să fiu eu eroul familiei dacă n-ar fi fost nimicurile care mă fac femeie ; dar tocmai cu ele am să izbîndesc."

Făcu un semn, slujitorii alergară, îl aduseră pe călugăr, îl împinseră în odaie, apoi închiseră ușa. Zeița rămase singură cu făptura aceea de jos, pămîntie, care putea cumplit. Apa mirositoare se dovedea neputincioasă în fața duhoarei de murdărie ce se împrăștie pe dată, dar doamna nu se dădu bătută. Se adresă călugărașului, care o mînca pe furiș din ochișori, lipăia cu buzele-i groase și întindea lăbuțele ascunse în mînecile băgate una în alta. Grozav ar mai fi vrut să le scoată și să-i pipăie carnea ! Nici urmă de sfială, căci toate s-au întors cu susul în jos și toți sînt de-o seamă în sfînta Ligă. N-ai decît să privești în stradă, îndărătul butoaielor cu nisip ; zac claie peste grămadă colonei și cavaleri, pe care ni s-a îngăduit să-i căsăpim. Femeile lor sînt acum ale noastre. „Ei, tinerețe generoasă", își zise ducesa.

— Cum te cheamă ? îl întrebă ea cu un glas care-l înfricoșă pe tinerel.

— Păi, știți, mîrii călugărașul. Că m-ați chemat doar pe nume, de sus. Ați strigat : „Iacov, unde ești ?" Iaca, sînt aici. Ei, și acum ce are să se întîmple ?

— Îngenunche ! porunci ducesa tare. Roagă-te !

Și din vorbele lui fără șir își dădu seama că stăpînirea și puterea ce le avea asupră-i erau nemărginite. Fără doar și poate o visase de multe ori, de cînd o mai văzuse vorbind din balcon. Și așa cum era, în genunchi, trebui să-i mărturisească soarta lui ticăloasă ; din pricina unui păcat lumesc fusese alungat din mînăstirea sa și trimis la Paris spre a săvîrși o faptă. Iar superiorul lui de aici îi spusese : „Păcatele lumești pot fi îndreptate numai printr-o faptă".

— Dar care anume ? îl întrebă ducesa.

Asta nu mai știa tinerelul. Călugării care-l crescuseră nu-l lămuriseră pînă la capăt. Pregătesc necurmat ucigași ai regelui, dar pînă la urmă nu se folosesc de nici unul. Da ăsta-i al meu !

— Ești al meu, porunci ducesa. Pot să fac cu tine tot ce vreau. Pot să te fac nevăzut. Scoală, întoarce-te cu fața la perete. Și îndreptîndu-se către capătul odăii, începu să-l caute : Iacov, unde ești ?

El o auzi întrebînd de mai multe ori, dar nu răspunse. Ci își spuse numai : „Sînt cu adevărat nevăzut", și nu se mai gîndi la altceva. Dar pentru atîta lucru nu-i bătu inima mai iute.

— Iacov, vino și atinge-mi tivul rochiei ; ai să poți fi din nou văzut.

— Nu vreau să pot fi văzut, se îmbufnă el, decît dacă pot apuca mai mult decît tivul.

Se apropie totuși tîrșind tîrlicii, dar, înainte de a atinge veșmîntu-i străveziu, ducesa rosti cu jumătate de glas și, în același timp, înfricoșător :

— Iacov ! Să-l ucizi pe rege !

Oricît de tont era, călugărul se clătină totuși, obrazul i se scofîlci, rămase multă vreme mut și abia într-un tîrziu scoase un geamăt de frică. În timp ce tăcuse, văzuse prea bine cum din gura diavoliței ieșeau spaimele pierzaniei, lucitoare ca niște flăcări. Și deodată, sub vălul ei, zări cum nu se poate mai desluș*piciorul de cal !

— Să asculți de mine, Iacov, și are să-ți fie bine. Dacă-l ucizi pe rege, ți se vor împlini trei dorințe : ai să poți cere pălărie de cardinal, ai să fii bogat, iar a treia dorință am să ți-o împlinesc chiar eu, zise ducesa oferindu-și fără înconjur grațiile.

Glasul ei aducea acum cu un uguit, care îl înnebuni cu totul : tremura ca frunza plopului și îi curgeau balele. În starea aceasta află idiotul din gura ei că regele este și el un om. Moare și el o singură dată și după aceea e mereu mort.

— Pe tine, însă, n-au decît să te caute mult și bine, ești nevăzut. Iacov, unde ești ?

— Aici, lîngă tine ! îi răspunse el gungurind de fericire, căci acum pricepuse și nu mai avea nici o grijă.

— Numai după ce-l ucizi pe rege și devii cardinal. Numai un cardinal poate să vină la mine.

Aceste din urmă vorbe le rostise rece și de sus, în timp ce-l măsura cu privirea. „E prea gras gugumanul ca să-l poată înjunghia iute pe Valois. Va trebui să postească, iar ca să se mai lumineze la minte, să i se adauge niște prafuri în mîncare, cu toate că și așa vede și aude numai ce i se spune. La mînăstire au să-i îndruge verzi și uscate despre draci de foc, în caz că măgarul se va înțepeni pe picioarele dinapoi. Dar n-are s-o facă, îl am în mînă." Și trase de clopoțel.

— Afară cu puturosul și aerisiți !

Dat fiind că se apropiase de fereastră, pe jumătate goală cum era, tinerimea generoasă de jos o întîmpină cu un vuiet de

furtună. Se lăsă admirată în toată voia, căci fereastra ajungea pînă la dușumea. Și măreață, prin patima mîndriei ei, se uită la cer, la ochiul lui de foc, dar acesta n-o orbi.

— Eu îndrăznesc.

O NOAPTE CU UCIGAȘUL

Cînd cel din urmă Valois fugi din Luvru, castelul său, se gîndi la vărul Navarra și-și spuse că ar fi fost bine să-l fi avut acolo. „Dacă l-aș fi avut aici, Parisul ar fi devenit ceva mai mic, căci am fi doborît multe capete. Orașul ăsta e prea mare, cere să i se ia sînge. Eu ar trebui s-o fac, eu, singurul rege care a locuit necurmat în el și l-am îmbogățit cu Curtea mea. Vreau ca execuția publică a lui Guise să fie o sărbătoare pentru popor."

Înfierbîntat și îndîrjit, sărmanul rege își mai putea totuși depăna gîndurile pe îndelete. Guise îi lăsase în ascuns o cale de ieșire, și el fugise cu încuviințarea vrăjmașului său, care scăpase astfel de dînsul și pusese mîna pe capitală. Înaintea trăsurii regelui pășea garda lui, regele se îndrepta la pas către viitoarea reședință, dar gîndurile i se întorceau mereu către vărul Navarra. „Dacă aș fi trimis înaintea lui pe Joyeuse cu cea mai frumoasă armată a mea, nu pentru ca s-o bată, ci spre a se uni cu dînsa, ar fi pornit împreună asupra Parisului să mă elibereze !"

Dar cînd se adîncea mai mult în gînduri, își dădea seama că lucrul nu fusese cu putință. „Oastea catolică n-ar fi dat ascultare ordinului. Pe de altă parte, dacă vărul protestant ar fi ajuns pînă la Paris, s-ar fi zis cu tronul meu", conchidea Valois, deși nu cu toată convingerea. Era însă prea nefericit pentru ca tocmai acum să se poată dezbăra de neîncredere. Și se agață de dînsa, ca de singura lui putere. „S-ar fi zis și cu viața mea", își spuse el îndărătnic.

La rîndul lui, Henri se temea și el grozav să nu fie otrăvit, și asta de vreo două luni, de la moartea vărului Condé. Prințul de Condé fusese otrăvit — chiar de nevasta lui, cum credea Henri. Și de atunci o socotea în stare de așa ceva și pe Margot, scoasă din minți cum era, pradă dușmăniei ei smintite. Dintr-o dată, mîncăul de Henri, care mai înainte se poftea la masă fără nici o grijă în casa orișicui, porunci să i se gătească într-o bucătărie încuiată, păzită. Vărul Condé vărsase o noapte întreagă. A doua zi dimineața se sculase totuși, mîncase și poftise să joace șah, dar se simțise din nou rău și murise ; pielea i se făcuse neagră-neagră. „Îl plîng pentru ceea ce ar fi putut să fie pentru mine. Pentru ce-a fost, însă, nu-mi pare rău de el."

În vremea asta, împotriva regelui Navarrei fură trimiși douăzeci și patru de ucigași. Căci alții se temeau și voiau să împiedice tocmai ceea ce bietul Valois dorea în ascuns, anume ca Henri să-i sară în ajutor. Umbla vestea că și murise, fusese

răspîndită fără îndoială, cum se întîmplă de obicei, de cei care ar fi tras foloase de pe urma unei asemenea întîmplări, apoi unii știau chiar cîte ceva în această privință. Ducele de Guise se interesase îndată la regele Franței dacă era adevărat. Regele nu putu, însă, decît să tragă nădejde că vărul său Navarra trăiește ; după moartea prințului de Condé îi trimisese soli, mai ales pe domnul de Montmorency. Fu la drept vorbind ultima lui încercare de a dobîndi trecerea la religia catolică a singurei căpetenii protestante rămase în viață. Acum Henri era unicul moștenitor incontestabil al coroanei. Nimeni nu mai credea că protestanții săi s-ar putea dezice de dînsul, după moartea celuilalt pretendent la conducerea lor. Și totuși : Henri îi cunoaște. Și știe că trebuie să meargă și mai departe pe drumul drept, atîta vreme cît o abatere ar însemna un semn de slăbiciune din parte-i. Țăria lui lăuntrică nu poate suferi necredința și se împotrivește unei rîvne pretimpurii. După ce va cuceri regatul prin luptă și-l va uni, după ce va trece prin toate încercările care-l mai așteaptă, după ce va încărunți aflîndu-se la putere, cînd nu va mai trebui să o dobîndească mergînd la liturghie, atunci da, se va duce de bunăvoie. Pînă atunci, însă, nu. Doar ca să arate bunăvoință nu o va face niciodată.

Dar viteazul Henri se temea de otravă și de cuțit, pentru că împotriva lor nu te poți apăra așa cum se apără un soldat sau o conștiință. „Cuțitul e și mai înfricoșător decît otrava, pentru că amenință nu numai în timpul mesei. Oricînd sînt printre oameni poate să mă înjunghie careva pe la spate, dat fiind că nu pot să văd ce anume scoate din mînecă îndărătul meu. Un cuțit mic poate fi ușor ascuns în mîneca largă a unui călugăr. Într-un rînd a venit la mine un nobil gentilom care nu cuncștea limba, nici măcar latinească, iar suplica o avea înscrisă pe un pergament înfășurat, pe care l-a scos din tocul lui ; pumnalul i-a alunecat de-a dreptul în mînă. A trebuit să-l înșfac repede și să-i sucesc brațul ! Pe căpitanul Sacremore l-au prins oamenii mei. Există dovezi care arată că a fost pus să mă urmărească. Altminteri nici n-aș fi crezut, nu m-aș fi așteptat la una ca asta din partea unui ofițer atît de curajos. Căci ucigașii sînt lași — de ce să mă tem mereu de ei ? Vreau să stau odată la un pahar de vin cu unul dintr-înșii și să mă obișnuiesc cu felul de a fi și cu înfățișarea lui."

Asta se întîmpla în castelul din Nérac. În seara aceea îi depărtă dar pe toți, porunci ca prizonierul să fie adus în fața lui, să fie dezlegat și rămase singur cu ucigașul, despărțiți numai de masă.

— Căpitane Sacremore, aș vrea să știu de la dumneata cum e cînd ucizi. Cum e cînd ești ucis am să aflu poate și asta, dar nu prin dumneata. Vorbește-mi despre omorul laș, ca un soldat și un viteaz. Ce zici ?

Omul avea ochi răi, altminteri era frumos, deși arăta ca un drumeț istovit. Ședea într-o atitudine plină de curtenie și aducea cu un gentilom italian : chiar numai adînca ironie a trăsăturilor

l-ar fi putut caracteriza ca atare. Nu răspunse nimic. Henri îi întinse niște vin, pentru care mulțumi ca un om binecrescut și goli paharul.

— Ar putea să fie otrăvit, căpitane Sacremore.

Auzind aceasta, ucigașul se miră politicos :

— Sire ! Doar nu vă lipsesc mijloacele de a mă ucide.

— Și pe care anume crezi că am să le folosesc ?

— Pe cel mai onorabil, sire ; lupta în doi, rosti ucigașul, ascunzîndu-și viclenia sub ușurătate.

— Domnule Charles de Birague, eu nu glumesc. Ai venit în țară o dată cu fostul cancelar, care-i sugruma în temniță pe cei ce aveau pămînturi, pentru ca bătrîna regină să-i poată moșteni. Pentru cazul că m-ai ucide, îți sînt făgăduiți mulți pistoli de aur, de proveniență spaniolă. Ca un soldat norocos ce-ai fost, ai cucerit în luptă numele de Sacremore, dar ai rămas tot un Birague.

— Sire, vreți să mă batjocoriți. Eu, dimpotrivă, vă propun să ne batem cinstit. Ca ucigaș al vostru, v-am devenit egal și de aceea și stați cu mine aici, în noaptea tăcută ca mormîntul.

— Știu, îi dădu răspuns Henri. În clipa asta ești egalul meu. Dar ce-ai fi făcut dacă ai fi izbutit ?

— Aș fi rămas în slujba regelui Franței, care m-a și trimis.

— Minți, și ai minți chiar dacă aurul din buzunare n-ar fi fost spaniol.

— Da, încuviință Birague. Dar în acest regat aș fi rămas, căci e cel mai slab și cel mai bun pentru cei de-o seamă cu mine. Cînd locuitorii sînt certați cu toată lumea și chiar între dînșii, atunci devin cu adevărat concetățenii mei, și-mi pot face mendrele. Sire, știu că veți schimba toate acestea dacă rămîneți în viață. Tocmai de asta am încercat să vă ucid și aș fi făcut-o chiar și fără răsplată.

Astfel, prin mijlocirea ticăloșiei, Henri văzu calea dreaptă pe care urma să meargă și înțelese că trebuia să rămînă statornic ; era un lucru pe care nu și l-ar fi putut închipui niciodată înainte.

— Sacremore, ți-ai meritat sau aproape meritat numele pe care l-ai dobîndit. Și spunînd asta, își împinse pumnalul în mijlocul mesei. Cine apucă mai repede, Sacremore !

Abia sfîrșise de rostit aceste vorbe, că mîna criminalului se și grăbi, dar dădu peste aceea a lui Henri. Și amîndouă mîinile vrăjmașe se retraseră îndărăt, pînă sub marginea mesei. Dar ochii le rămaseră neclintiți, se supravegheau unul pe altul, gata să se repeadă, înfiorați și cu o nespusă plăcere. Întru acestea Henri se gîndi cum să-l ia prin surprindere.

— Sacremore, nu mai aștepta nici un ban din Spania. Am dat de veste acolo că ai trădat și că pe viitor ai să lucrezi pentru mine.

Auzind asta, criminalul scrîșni din dinți, și din pricina urii care-l stăpînea se uriți. Chipul lui pocit și aprins trezea spaima, poate că de aceea se și numea cum se numea ; avu așadar timp

să tragă spre el pumnalul. Henri nu mai putu decît să răstoarne masa, ceea ce şi făcu. Fiind grea, criminalul trebui să se ferească cu amîndouă mîinile, ca să nu fie prins sub ea, şi scăpă pumnalul. De aceea, cum se ridică de jos, o zbughi pe uşă şi fugi prin galeria deschisă, uşor ca o ciută.

— Sacremore ! Stai, poţi să cîştigi bani pe lîngă mine !

Deodată se auzi însă „ţiu, ţiu" şi un trup se rostogoli de pe trepte. Trăsese sentinela din curte : Sacremore nu mai era.

Păcat ! Ce flăcău viteaz, l-aş fi făcut şi cinstit. Să mori din întîmplare, după o asemenea noapte ! Henri uita că el fusese învingătorul din noaptea şi din încercarea aceea. Căci nu-i îngăduit să tremuri nici chiar în faţa ucigaşului.

CHEMAREA

La rîndul lui, Valois avea şi el de-a face cu ucigaşii regatului şi ai săi ; şedea cu ei la masă şi trăia cu groaza în sîn. Tocmai ţinea la Blois Adunarea Statelor Generale. Regele se refugiase acolo ; dar curînd l-au urmat Guise şi celelalte căpetenii ale Ligii, cei şaisprezece — care comandau fiecare cîte un cartier al Parisului. Ba a fost adus chiar şi popor de rînd din capitală, ca o ameninţare pentru deputaţii moderaţi ai provinciilor, pe care Valois s-ar putea bizui la nevoie, căci acum raţiunea n-are nume bun şi este pusă la respect. Regele e asaltat de o bandă de flagelanţi, pe care trebuie să-i primească, întrucît a luat şi el parte la reprezentaţiile lor, mînat de dorinţa de a se costuma. Un frate al răposatului său favorit Joyeuse face pe Isus, şi în refugiul sărmanului rege năvăleşte un val de patimi dezlănţuite. Hristos sîngerează cu adevărat, soldaţii romani îşi zăngănesc armele ruginite şi, fără veste, se reped în mijlocul mulţimii aţîţate. Femeile sfinte sînt de fapt nişte călugări capucini, care astfel deghizaţi pot cu atît mai uşor să urle, să bocească şi să se zvîrcolească. Şi iată că sub loviturile flagelanţilor se prăbuşeşte chiar fiul omului. Ridică-l, Valois ! Dacă te codeşti, înseamnă că trădezi religia. Oricum, eşti aici prins în gloată şi un singur cuţit e de ajuns. Dar la drept vorbind şi flagelanţii se temeau unii de alţii şi de orgia lor nelegiuită.

Ce poate gîndi despre toate acestea, de pildă, un jurist învăţat şi membru al parlamentului regal, căci şi astfel de domni fuseseră aduşi cu sila la acest dezmăţ. Ştiinţa nu poate fi uşor dată uitării, şi un cuget curat nu se tulbură la poruncă. Totuşi, o schimbare bruscă e mai uşoară pentru cel care se alătură zvîrcolirilor gloatei ; se cufundă într-însa pînă cînd nu i se mai vede nici capul şi dacă, cu alt prilej, ar fi gîndit prea mult, acum învaţă — din dorinţa de a simţi cu gloata şi din prietenie pentru popor — să zbiere „ca un viţel". Iar preşedintele de Neuilly o făcu chiar atît de bine, încît izbuti să-l mişte şi pe tiranul Valois, deşi tocmai împotriva lui aţîţa poporul cu lacrimile sale, în timp ce predicatorul Boucher dobîndea acelaşi rezultat făcînd spume

la gură. Fiecare în felul lui ; ducele de Guise strîngea, de pildă, multe mîini murdare, ceea ce-i producea o scîrbă nespusă.

De altminteri, ducele de Guise începea să se cam scîrbească de toate, de rolul lui de erou popular, de zelul lui în prietenia cu Spania, de anturajul alcătuit din ticăloși spanioli buni de spînzurat care-l spionau, de împrejurarea că era nevoit să-și trădeze prințul preaputernicilor soli ai lui Don Filip, trebuind să spună : „Regele, stăpînul domniilor-voastre, ne va veni în ajutor dacă suveranul nostru se va sluji de hughenoți". Guise ar fi dorit să devină mai degrabă el însuși hughenot decît să trebuiască a mai repeta de multe ori asemenea vorbe.

Înfumurarea și îngăduința arătate pentru o cinstire nemeritată, lucruri care sînt tot atîtea slăbiciuni, îl făcuseră să apuce pe o cale greșită. Și era de o prea bună obîrșie spre a nu o ști. Numai oamenii mărunți se socotesc bărbați însemnați cînd o mișcare populară, smintită și întemeiată pe minciună, îi suie pe culmi ce nu sînt pe măsura lor. Cînd un duce de Guise aude : „Ura, trăiască conducătorul !" îi vine să se ascundă ori să alunge mulțimea înapoi în dughenile ei. Dorința lui cea mai scumpă ar fi să se împace cu regele. Acesta ar trebui să-l numească locotenentul său pentru întreg regatul, mai înainte ca Armada să se înapoieze victorioasă din Anglia și spaniolii să ajungă la culmea nerușinării lor. Guise ar vrea să li se împotrivească înainte de a se ajunge aici. Pentru asta e nevoie, însă, de un singur lucru, iar Statele Generale s-au adunat la Blois tocmai spre acest sfîrșit.

Regele fusese nevoit să le făgăduiască că-i va nimici pe eretici ; acum trebuie să-l declare pe regele Navarrei decăzut din drepturile sale de moștenitor al coroanei. Și încearcă să găsească o cale de ieșire. Navarra adresează adunării un memoriu, cu toate acestea adunarea proclamă solemn că a pierdut dreptul de a fi moștenitor. Ba îi tăgăduiește chiar și drepturile de cel dintîi prinț de sînge.

Cum află de asta, Henri uită pe dată de ucigașii săi, de muză și, o dată cu romantismul, și de spaima sa. Începu războiul. De ce ? Regele și Liga s-au dezlănțuit asupră-i și se dedau, cu urlete și alaiuri, la o destrăbălare a cugetului pe care, prin firea lui, o disprețuiește mai mult decît pe orice Sacremore. E drept, viața cere nedreptăți și crime, dar nu vrea ca pentru asta să recurgi la prefăcătorii și să te lepezi de rațiune. Henri porni dar războiul în Bretania, departe, în nord, prin regatul ai cărui reprezentanți tocmai îl detronau și-l respingeau. Se lupta cu trupe ale regelui și cu altele ale Ligii și nu făcea nici o deosebire între ele, căci era minios. Se aflase pe drumul ce ducea drept către tron, și iată că trebuia să se dea din nou la fund, ca la început, cînd fusese un necunoscut. După marea izbîndă de la Coutras, acum iar mlaștini, orășele și capcane, un biet gentilom moare, o sută de vrăjmași se dau prinși, grindină, furtună, o fortăreață cucerită pe țărmul mării. Ei, dacă tunul nostru ar fi ajuns mai devreme ! Prost lucru să ai de a face cu marea, cu vînturile !

În focul luptei uită totuşi de supărarea şi de furia lui ; ba se bucură chiar de a fi acolo, de a răsufla, cu toate că nu i-o prea îngăduiau s-o facă şi nici pămînt nu-l lăsau să cucerească, decît doar pe nesimţite. Într-o zi, către amiază, singur la adăpostul unui pom, abia trăgîndu-şi sufletul de atîta fugă, tocmai scăpat de moarte, se pregătea să prînzească şi căta în jur cu privirea pierdută. Cîmpia întinsă ajunge pînă la cer şi în tăcerea ei lasă să se reverse asupră-i vuietul mării. Dar pe el nu-l vrea, nu-l cunoaşte, şi dacă n-ar fi însufleţit de bunul lui curaj lăuntric, ar putea să se teamă că mereu va trebui să ia totul de la început ca acum. Aceleaşi privelişti se repetă la nesfîrşit : mlaştini şi capcane, o sută de prizonieri, colo în faţă cade un biet gentilom, s-a pornit furtuna, bate grindină, dar castelul de pe ţărmul mării trebuie neapărat să-l iau, numai tunul nostru să ajungă mai repede ! Toată mîncarea de prînz îi încape în palma neagră de pulbere : o coajă de pîine şi un măr.

Îi e foame, dar nu-i supărat. Căci drumul vieţii l-a învăţat să fie aşa, mai întîi au fost munţii însoriţi, iar el rîdea şi trecea pîrîiaşe zglobii. Apoi, intrat de tînăr la şcoala necazurilor, a învăţat să gîndească, pînă cînd în faţa întorsăturilor cugetului gura a început să i se schimonosească — ori, poate, numai cîte-odată. Întors acasă, s-a dedat obişnuitelor trude ale vieţii, ca orice om cu mădulare înfometate şi cu o piele ce prea uşor poate fi ciuruită. La început aceste trude au fost mărunte ; dar lasă-te numai în voia lor şi să vezi cum cresc. Acum e cunoscut, duşmănit, dorit, temut ; află şi cum trudele vieţii se pot întoarce la ceea ce au fost odinioară ; şi sub un pom, în picioare, îşi mestecă prînzul.

Chiar la acelaşi ceas, regele Franţei îl primea pe ambasadorul Mendoza. Acesta căpătase veşti despre izbînda Armadei şi poruncise să fie imediat tipărite şi împrăştiate. Apoi plecase de la Paris la Chartres, unde cel dintîi drum îl făcu la preacinstita catedrală spre a aduce mulţumiri sfintei fecioare. Şi numai după aceea se duse la rege, care locuia atunci chiar în palatul episcopal. „Victorie !“ se adresa falnic ambasadorul oricui îi ieşea în faţă, apoi intră la rege şi-i înfăţişă scrisoarea pe care o primise. Dar acesta îi arătă o alta, mai nouă ; englezii bombardaseră Armada, scufundaseră cincisprezece din vasele ei şi uciseseră cinci mii de oameni. Nici nu mai putea fi vorba despre o debarcare în Anglia.

Mendoza încercă să tăgăduiască totul, dar chiar dacă lucrurile ar fi stat aşa, încă n-avea de ce să fie mai puţin semeţ. Cincisprezece vase scufundate, dar Armada număra o sută cincizeci, numai vase uriaşe, adevărate turnuri de lemn. Cinci mii de morţi — asta abia dacă slăbea cu ceva armata de debarcare, ca să nu vorbim de întăririle care se aflau în drum.

Numai că întăririle nu se apropiau de fel, ci erau blocate în Olanda. Regele Franţei admiră politicos turnurile plutitoare, pe care Don Filip le construise cu cea mai mare grijă. Din păcate,

din cauza înălțimii lor, tunurile aflate în ele puteau să țintească numai la mare depărtare, iar și mai supărător era că amiralul Drake găsise foarte repede punctul vulnerabil al acestei flote măreţe. Așa încît țîșnise din portul Plymouth cu bărcile lui, se strecurase pînă sub trupurile uriașilor și îi găurise. Apoi, ca o osîndă, însuși cerul se mîniase împotriva părții ce nu avea dreptate. Și chiar acum, în timp ce noi vorbim, furtuna împrăștie vasele spaniole și le duce pe cîte unele pînă în Oceanul Înghețat, unde se sfărîmă.

Un spaniol nu rîde niciodată, altminteri ambasadorul ar fi trebuit să izbucnească în hohote auzind despre asalturile copilărești ale furtunilor ori ale Angliei împotriva puterii mondiale. Tăcu dar și dispreţui în sinea lui. Iar regele nu-l împiedică s-o facă ; stăteau unul în fața altuia, în sala de piatră, amîndoi cu pălăriile în cap. Cei dintîi se obrăzniciră cîțiva domni de la curte.

— Regina Angliei triumfă ! rosti Crillon destul de tare.

Iar un altul adăugă :

— Elisabeta s-a arătat poporului ei pe un cal alb.

— E un popor mare, declară cu hotărîre colonelul Ornano.

— E un popor fericit, căci acum e scăpat, e liber și-și iubește strălucitoarea regină. Cei patruzeci și cinci de ani ai ei sînt neputincioși în fața frumuseții unei regine care a ieșit învingătoare.

Iar Biron, vechiul vrăjmaș al lui Henri de Navarra, își dădu cu părerea în legătură cu cele de mai sus :

— E un popor unit. Și noi trebuie să fim uniți.

Și pe dată adunarea fu cuprinsă de un freamăt, și un nume începu să treacă din gură în gură, mai întîi în ascuns.

Regele părăsi sala, urmat de ambasador. Străbătu coridoarele boltite, și mersul îi era maiestuos, cum se cuvenea unui Valois. În fața unei ferestre din spatele clădirii se opri și arătă spre curte. Ambasadorul recunoscu vreo trei sute de ocnași turci, din cei folosiți pe corăbiile spaniole ca sclavi de galere. Întrebă de unde erau.

— De pe o corabie eșuată a Armadei, îi dădu răspuns regele.

Atunci ambasadorul ceru să-i fie predați. Dar în loc să-i răspundă, regele se arătă la fereastră în toată făptura lui. Văzîndu-l, sclavii căzură în genunchi și strigară în sus către el :

— Îndurare !

Regele îi privi o clipă și apoi se întoarse.

— Va trebui să ne sfătuim ce să facem cu ei.

Dar mai mulți domni de la Curtea lui își îngăduiră a observa :

— Lucrul e ca și hotărît. În Franța nu există sclavie. Cine ajunge pe pămîntul nostru e liber. Regele îi va preda de bună seamă aliatului său, sultanul.

Valois se prefăcu însă că nu aude nimic și-l conduse pe ambasador, ca un semn de mare cinstire, pînă la scară ; dar pînă

să ajungă acolo, ambasadorul mai trebui să rabde multe vorbe care-i răneau mîndria. Înaintea și îndărătul lui se vorbea despre prinșii de toate neamurile, pe care Spania îi silise a vîsli pe vasele ei ; chiar și francezi fuseseră vîrîți în acest jug.

— Soldații și compatrioții noștri ! Dar la urma urmei asta vrea să facă Spania din noi toți ! Același lucru ca din toate popoarele : robi !

Pentru prima oară, asemenea vorbe se făcură auzite la Curtea Franței în ziua cînd se află despre sfîrșitul Armadei.

Ambasadorul plecase, dar regele nu se retrase ; părea să aștepte ceva, nimeni nu știa ce anume, și mulți credeau că se cufundase din nou în visarea lui deșartă. Drept care își dădură și mai mult frîu slobod gurii și repetară și mai apăsat că toți cei din regat trebuie să-și apere împreună libertatea, după chipul Angliei. Țara scăpase de o primejdie înfricoșătoare ; toate instrumentele de tortură ale Inchiziției fuseseră îmbarcate pe corăbiile spaniole. Curtea catolică a Franței cuprindea și protestanți, ascunși ori fățiși, și unul dintre ei — cine știe care ! — se încumetă a spune :

— Libertatea de gîndire, asta-i temelia ; numai ea ne poate chezășui dreptul și unitatea noastră.

Și în loc să-i închidă gura, curtenii își trecură din unul în altul un nume, același ca mai înainte, dar acum cu mai multă îndrăzneală ; iar Biron, din nou Biron, se adresă regelui :

— Sire ! Regele Navarrei e mai bun decît credeam. Nu se întîmplă de multe ori ca un om să vadă că a greșit. Dar, în ce mă privește, eu o recunosc.

In clipa aceea se arătă Guise ; îl trimisese Mendoza ca să-l pună la locul lui pe rège. Era pregătit și amenință imediat cu cei treizeci de mii de spanioli care se aflau în Flandra. Un glas rosti însă :

— Dar regele Navarrei unde-i ?

Guise așteptă zadarnic o intervenție a regelui. Ar fi putut să răspundă și singur, dar după o supărare aprinsă urmează o stare de descurajare și omul dă înapoi. Și iar se auzi un glas :

— Sire ! Chemați-l pe regele Navarrei !

Nici o împotrivire, nici o pedeapsă. De aceea, în scurt timp, Guise și Liga lui vor preda spaniolilor o fortăreață de la hotarul către Flandra, vor ajuta și mai departe vrăjmașului și-l vor încolți pe rege. Ziua aceasta e astfel hotărîtoare pentru ducele de Guise, căci înfrîngerea Armadei îl face să-și dea seama și mai bine de propria lui situație. Un glas strigă :

— Regele Navarrei !

La oarecare depărtare de armata lui, Henri stă în picioare sub un pom. Cîmpia e întinsă, ajunge pînă la cer, tace, și marea își azvîrle asupră-i vuietele. Henri aude cum i se strigă numele.

E dus pe gînduri și aude limpede. Treburile sale de fiece zi merg înainte, dar în curînd se va ivi o misiune mult mai mare. Își vede de treburi cu picioarele bine înfipte în pămînt. Totodată își așteaptă însă misiunea cu inima înălțată, transportat. În clipa aceea îndoielnică, Henri se află și acolo unde duce războiul, și în altă parte : mai aproape de dumnezeu. „Spun și eu ca David : «Dumnezeu, care m-a sprijinit pînă acum să-mi înfring vrăjmașii, mă va ajuta și mai departe».“ Așa vorbi Henri și mai adăugă : „Sînt mai bun decît credeți voi“, ceea ce erau vorbe noi la el.

În La Rochelle, o adunare bisericească se ocupa de păcatele sale ; Henri dădu dovadă de răbdare, îi ascultă spășit pe pastori și nu răspunse de loc așa cum ar fi putut s-o facă : „Oameni buni, suflete mărunte, cine a trecut prin școala nenorocirii, prin încercările vieții și nu s-a lăsat înfrînt de ispitele duhului ? Chiar numai ceea ce ați dezvăluit despre preaiubita-mi mamă ar fi putut să-i descurajeze fiul ; eu mi-am păstrat însă dîrzenia pe care o am din născare !“ Dar nu suflă nici o vorbă despre asta pastorilor și nici nu se lăudă în fața prietenei sale, contesa de Gramont. Ci-i împărtăși numai fapte împlinite, izbînzile sale asupra armatei regelui Franței și mai apoi că regele îl omorise pe ducele de Guise, că pînă la urmă îl omorîse totuși.

Henri se așteptase de mult la asta ; veștile pe care le primea de la Curte erau exacte, dar și mai exacte erau reprezentările sale despre oameni. Îl vedea pe Valois în adunarea Statelor Generale, înconjurat aproape numai de partizani ai Ligii, urmare a terorii din timpul alegerilor, stăpîniți cu toții de o ură nerușinată și deșănțată, cu care nu știu ce să mai facă. Desființează în doi timpi și trei mișcări toate dările așezate de rege în cei paisprezece ani ai domniei sale și îi răpesc astfel ultimele puteri, și nu numai lui, ci și regatului, și chiar lor înșile. Ăsta-i rezultatul unei necurmate ațițări de paisprezece ani și al unei false mișcări populare. Căci orice poate să izbîndească pînă la urmă dacă minciuna a împuiat de ajuns capetele ; adevărul se mlădiază și se preface în prostie, iar minciuna predicată timp îndelungat varsă sînge adevărat. Și apoi unde mai pui că sînt și niște burtă-verzi plini de neștiință în tot ce privește religia, statul și ceea ce e omenesc. Pe binevoitorul Valois îl socotesc un tiran, iar statul lui civilizat îl numesc infam. În schimb despre organizația lor întemeiată pentru jefuirea și trădarea regatului jură că slujește și aduce „libertatea“. Să se mai desființeze și dările, și întreg programul pe care l-au zbierat ani îndelungați pe tot cuprinsul țării va fi împlinit.

Nevestele acestor droghiști și tinichigii, mai înstăriți și mai descuiați la minte dansează despuiate pe străzile Parisului. Ideea e a ducesei de Montpensier, sora lui Guise. Furia Ligii, care socoate că alaiurile acesteia vor avea mai mult farmec

prin nebunia dezgolită. Dar lucrurile au mers prea departe ; burghezi mărunți sînt mulți și nu vor să alerge toți o dată cu capetele înfierbîntate spre pierzanie și nici să-și lase nevestele sălbăticite să se arunce într-însa. E adevărat, nu vor să plătească ; altminteri, însă, ridică în fiece zi tot soiul de obiecțiuni. De aici o stare de trecătoare răscoală împotriva bandei de aventurieri lacomi, care a adus Parisul în halul în care se află. Din care pricină și Guise a ajuns la încheierea că trebuie să lucreze în așa fel, încît nimeni să nu mai poată da îndărăt, să grăbească deznodămîntul, să provoace moartea regelui.

Regele era atunci atît de sărac, cum nici chiar Henri de Navarra nu fusese vreodată. Curtea i se împrăștiase, iar cei din urmă patruzeci și cinci de gentilomi ai săi erau în căutarea unor stăpîni care să-i poată plăti. Ba Henri află chiar că Valois nu avea nici ce mînca. În bucătăria lui nu se mai aprindea focul. „Nu l-am stins cumva chiar eu, cînd i-am distrus ultima armată la Coutras ? Trebuie să-i sar în ajutor. Acum se roagă de Guise. Și Guise cerșește pentru el la Ligă. Dar nu-i nimic de făcut cu burtă-verde ăștia ; sînt cei mai proști oameni din țară și numai un conducător fără conștiință se poate bizui pe ei. Ar face bine, însă, să nu împingă lucrurile prea departe. El crede că regele nu mai e bărbat ; dar Guise nu-i rege și nu ne cunoaște. Cînd ambasadorii raportează că sîntem la capătul puterilor, din veacurile apuse ne curg în vine forțe vechi. Vreau să-l ajut pe Valois."

În același timp Henri află că Guise se obrăznicise de tot. Începuse să uite de orice prevedere, se mutase chiar în castelul regelui, la Blois, ca să-l aibă mai sigur în mînă. Dar de ce nu Valois pe el ? Guise are toate cheile ; totuși nu mai află nimic, căci, destul de tîrziu, regele a pierdut încrederea în maică-sa, i-a îndepărtat pe oamenii pe care se bizuia, așa încît regina nu mai poate să facă ce-a făcut o viață întreagă, să spioneze și să trădeze. Noroc bun, Valois, în pregătirile tale tainice ! Dar ești prea singur pentru hotărîri atît de însemnate. Guise nu vrea să știe de nimic ; în ciuda tuturor avertizărilor, cîte cinci pe zi, nu ia nici o măsură de prevedere, și asta din mai multe pricini. Henri își dă seama care sînt. Mai întîi și întîi, Guise e trufaș. Se înconjoară ca și mai înainte de o suită impunătoare și în același timp leapădă orice gînd despre vreo primejdie ce l-ar putea pîndi. De aceea, se ivesc prilejuri cînd nu e de fel acoperit, iar o clipă poate fi de-ajuns cîteodată. Trufia îl va pierde — și asta nu numai din pricină că-l face neprevăzător. Se socoate și prea bun pentru rolul pe care-l joacă. Henri îl cunoaște bine pe fostul său tovarăș de joc. „De atîta trufie i se face scîrbă, nu mai poate răbda răsuflarea oamenilor lui. Eu, dacă aș fi Guise și ticălos, aș răbda izul lor de usturoi, de vin și de picioare. Dar nu pot să rabd mirosul Spaniei, asta nu. Și apoi Guise e și caraghios."

În meditațiile lui, noaptea, la lumina focurilor de tabără ori sub un pom, singur numai cu el, Henri ajungea de asemeni și la partea veselă a lucrurilor. Guise aruncă cu banii. Nu vrea să se plictisească, a rechemat Curtea, ospătează și întreține toată nobila societate, inclusiv pe Valois, în loc să-l ucidă. Are mai multe femei decît îl ține cureaua ; și noi cunoaștem doar plăcerea, ne-am încredințat singuri că înlesnește îndoiala și înmulțește supărările. Toate astea sleiesc, mai ales pe un Goliat ca el, pentru că ăștia mai cu seamă obosesc. Dar cine știe, poate că nici nu vrea altceva decît să ostenească. Trufia, supărarea, plăcerea ar putea fi pînă la urmă un pretext spre a închide ochii și a aștepta lovitura. Chiar noi ne-am ferit nu demult de o ispită. Atunci ne-a albit jumătate de mustață.

De aceea, cînd veni un călăreț și-l vesti că ducele de Guise fusese ucis în odaia regelui și că acesta privise de după perdeaua patului său cum era omorît, Henri nu se miră și fu bucuros. Ascultă liniștit amănuntele întîmplării, cum fiecare lovitură de pumnal fusese dată de un alt ucigaș, furioși cu toții și atît de zăpăciți, de parcă nici ei n-ar fi crezut în fapta lor. Henri putea să plîngă pe cîmpul de bătaie, dar cu un asemenea prilej, nu. Criminalii se agățaseră de picioarele muribundului, dar acesta îi tîrîse prin toată încăperea pînă în fața patului lui Valois, care tremura, turba, se înfiora de bucurie, iar pînă la urmă puse piciorul pe obrazul lui Guise, așa cum făcuse și acesta odinioară, cînd murise amiralul de Coligny. De unde Henri văzu că dumnezeu nu iartă nimic. Chiar dacă toate legile ar fi sfărîmate, a lui rămîne în picioare.

Cea din urmă noapte Guise o petrecu cu Sauves, femeia cu care se culcase și Henri înainte de a fugi. Deși nu-l iubea, îl ajutase să simtă mai puțin marea-i singurătate. Pe unicul ei domn și stăpîn fusese însă cea din urmă care-l istovi de puteri, încît de dimineață i se făcu frig în mătasea lui cenușie, pînă cînd alții îl lăsară rece pe veci. Ei, drum bun, Guise, și salut-o pe Sauves ! Acum regele triumfă. Pe cardinalul de Lorena l-a sugrumat în temniță ; pe cel de-al treilea frate, Mayenne, îl mai caută încă, și ar fi bine să-l găsească ! Tot anul ăsta 88 a fost un dans al morților, iar celor mai cilibii le-a venit rîndul chiar cu o zi înainte de Crăciun. Spînzură-i în Paris, dragul meu Valois ! De douăzeci și patru de ore atîrnă în streang președintele de Neuilly, care știa să ragă «ca un vițel» și starostele negustorilor. Un gentilom pe care Guise îl proteja a făcut negoț de sclavi. Spînzură, Valois ! Dansul morților a început cu otrăvirea vărului nostru Condé, iar ucigașii ne pîndesc și pe noi, atît pe unul, cît și pe celălalt. Dar nu noi am făcut negoț cu carne de om. Spînzură, Valois !"

Așa vorbește cel care i-a făcut scăpați pe mulți dintre propriii lui „ucigași" și a vrut chiar să se obișnuiască a petrece noaptea cu ei. Odată și odată însă ia sfîrșit și resemnarea față de răutatea firii omenești. Această resemnare își are partea ei bună,

de care își dă seama : face răutatea de neiertat. De cînd există omenirea, pildele bune în sprijinul rațiunii și al păcii au condus o luptă nerăsplătită. „Eauze sau omenia a fost un lucru de rîs ; cuvinte ca «luptători ai spiritului» sună ca o batjocură dacă ei sînt grosolani și proști și vor să rămînă astfel. Acum, însă, aveți de-a face cu un rege, Henri pe nume, care poate trage pe roată și spînzura cît poftiți ; și l-ați pus într-o astfel de dispoziție, bătîndu-vă joc de rațiunea lui sănătoasă. Singurul lucru cu care i-ați răspuns la bunăvoința lui de o viață întreagă au fost nelegiuirile făptuite de nebunie. Dansul morților poate să continue ! Pînă la sfîrșitul anului mai e o săptămînă ! Aștept doar să mi se aducă la cunoștință că regina Navarrei a fost sugrumată. Pentru o asemenea faptă, la care s-ar mai putea adăuga și moartea mamei ei, aș cînta și eu imnul de mulțumire al lui Simon : «Acum slobozește pe robul tău, stăpîne»."

Așa vorbea și scria Henri, căci chiar așa gîndea după masacrele de la Blois. Nădăjduia că Valois o va ucide și pe prea-buna-i soră Margot și pe și mai buna-i mamă, *Madame* Catherine. Aceasta muri, însă, între timp, fără ajutor străin, numai din pricina zdruncinului pricinuit făpturii ei firave de săvîrșirea din viață a lui Guise și pentru că nimeni nu credea că ar putea fi străină de o crimă. Să fie învinuită de un lucru pe care nu-l mai poate face era o cumplită încercare pentru o bătrînă ucigașă. Așa încît nu-i rămase decît să părăsească acest pămînt. Să fi murit chiar cu adevărat ? Aflînd această veste, Henri simți că amețește. Fusese prea bun profet, nu-i plăcea să ucidă. Și fu cuprins de îngrijorare pentru Margot, aceea de odinioară. Să înceteze odată dansul morților !

NĂZUIND UNUL CĂTRE ALTUL

Dar dansul morților de mult nu mai poate fi oprit. În războiul lui de hărțuire, Henri e mereu călare, pe un ger de crapă pietrele și amorțește în cuirasă ; din cînd în cînd descalecă și face mișcări repezi ca să se încălzească. Într-o zi, după masă, fu cuprins însă de o răceală cumplită și neobișnuită. Își dădu seama îndată că-i venise și lui rîndul să fie tras în hora morții. Și cu adevărat i se găsi o aprindere la plămîni. Asta se întîmpla într-un sătuc, și boala se vădi atît de cruntă, încît trebuiră să-l lase în hanul de acolo. Afară scîrțîia zăpada, fierbințeala creștea, pînă cînd se crezu că nu mai putea fi nici o nădejde de scăpare ; doar el nădăjduia. Și își spunea : „Vreau să izbîndesc ! Nu se poate ca totul să fi fost în zadar !" I se părea că vorbește tare, dar șușotea numai : „Facă-se voia ta !" Iar voia domnului-dumnezeu era desigur ca Henri să lupte și să izbîndească, chiar dacă în clipa aceea i se schimbau cearșafurile ca lui Lazăr ; așa încît criza, care singură putea să-l mîntuie, nu mai fu decît o chestiune de ceasuri.

În timp ce el crezu de mai multe ori că i-a bătut ultimul ceas, în regat lucrurile se petreceau în așa fel de parcă stăteau să se repete, înainte de venirea unor vremuri mai bune ; străvechile grozăvii : dansul morților, convulsiile epileptice, cruciada copiilor, ciuma, imperiul de o mie de ani și ochii holbați care din simplă nălucire a minții uneori și orbeau. Așa se întîmpla. Ehei, striga tinerimea generoasă asemeni lui Iacov, unde ești ? Căci, pînă la urmă, poți să faci orice cu oamenii. De aceea s-a zis și cu rîsul prin aste meleaguri. Celui care s-a veselit în carnaval are să-i piară pofta s-o mai facă. Și feriți-vă să lipsiți de la biserică ! Iar cine și-a auzit numele pomenit de predicator înseamnă că nu mai ajunge viu acasă. E vremea pîrelor, a denunțurilor, trădărilor, spînzurării. Ca răsplată pentru împovărarea altuia îi iei slujba ori prăvălia, așa se cuvine să te porți acuma. De aceea oamenii onorabili au devenit niște ticăloși. În alte vremuri vor fi iarăși foarte cumsecade, o întruchipare a bunăvoinței. Acum sînt exact așa cum trebuie să fie, adică niște bieți ticăloși. Dar, ferească sfîntul, nu pentru că ar fi așa din fire, nu fiindcă ar fi așa în străfundul sufletului. Se pune însă întrebarea : unde le e sufletul ?

Mai cu seamă gîndirea cumpătată e urîtă de gloata cu ochii holbați. Un student căzut la examene, dar care are părerile ce se cer, dă buzna în clasa profesorului, îl calcă pe amîndouă picioarele, poruncește să fie aruncat în temniță și e numit în locul lui. Medicul cel tînăr îl înlătură pe cel mai în vîrstă, care-i stă în cale : vezi bine, profesorul n-a salutat-o cum trebuie pe spălătoreasă. La fel face și un slujbaș de mîna a doua ; se obrăznicește, cu atît mai tare cu cît era mai smerit, față de înalții magistrați ai parlamentului regal. Iar aceștia trebuie să-l însoțească și să judece în numele poporului *total*, dat fiind că abia după înlăturarea gîndirii poporul poate să devină cu adevărat *total*. Nu înainte. Drept urmare, nevestele dansează numai în cămăși pe stradă.

Președintele tribunalului din Toulouse fu ucis de popor. Mai întîi se înălțaseră baricade, apoi pentru judecătorul mort o spînzurătoare, în care de mai înainte atîrna o momîie cu chipul regelui. Judecătorul se ridicase împotriva detronării regelui, așa încît îi spînzuraseră împreună. Cel din urmă Valois era un biet om nevolnic, chiar și în crimă. Și totuși, la capătul zilelor lui se bucură de cinstea de a fi dușmănit nu pentru părțile lui rele, ci din pricina urii unei gloate sălbăticite față de rațiune și de demnitatea omenească, fiind socotit chiar o întruchipare a lor, oricît de puțin adevărat ar fi fost acest lucru.

Rătăcea ca o nălucă în haina-i violetă, culoarea doliului, pe care îl purta după fratele lui și după *Madame* Catherine. Cu toate că, la drept vorbind, părea să-l poarte mai degrabă după Guise, pe care chiar el îl omorîse. Dar nu era la înălțimea celui ucis. Singura faptă la care se încumetase îl dezarmase cu desăvîrșire. Pe un altul în locul lui ea l-ar fi mînat mai departe. „Și acum pînă la capăt, să semăn groază ca să nu-mi

fie mie frică. Nu mai poate fi vorba de curaj, de stat pe gînduri, n-am de ales. Să-mi adun soldaţii şi, înainte de a se împrăştia cea dintîi buimăcire a vrăjmaşilor, să-i curăţ pe toţi ! Vino aici, Navarra !"

Căci la nici un alt nume nu se gîndea acum atît de des Valois, îmbrăcat în haina lui violetă, pal şi tăcut. Rătăcea ca o nălucă prin castelul lui din Blois, singur şi părăsit, detronat chiar de biserică ; poporul nu mai era legat de el prin nici un jurămînt de credinţă. Deputaţii Statelor Generale plecaseră către oraşele regatului. Pe dînsul, însă, capitala nu l-ar fi lăsat să intre între zidurile ei, ori mai degrabă l-ar fi prins şi ucis — şi asta, după cum prea bine o ştia, din pricină că oamenii se simţeau slabi. Dar era o slăbiciune furioasă. Şi din chiar cunoaşterea firii lui, Valois se pricepea s-o deosebească de hotărîrea sănătoasă. Aceasta se afla în altă parte. „Navarra", îşi repeta el mereu, fără a lăsa, însă, să se vadă vreo mişcare a feţei ; şi nu-l chemă, căci nu îndrăznea. Să-l cheme pe hughenot împotriva capitalei sale catolice, el, omul nopţii Sfîntului Bartolomeu ! E adevărat, Navarra l-ar fi dus înapoi la Luvru, dar din cauza asta ar fi intrat în război cu puterea mondială, care e la fel de temut ca şi odinioară.

Cînd Armada fusese nimicită, un fulger sfîşiase pentru o clipă cerul întunecat al celui din urmă Valois. Dar nu-i mai era hărăzit să se încredinţeze şi că însăşi puterea mondială fusese rănită de moarte. Asta îl privea pe moştenitorul lui. La începutul domniei sale acest moştenitor nu va avea nici ţară, nici bani şi aproape nici armată ; va trebui, însă, să-i înfrîngă numai într-o singură bătălie neînsemnată pe lefegiii şi slugcii Spaniei, şi minunea se va petrece. Un oftat de uşurare va străbate toate popoarele.

Pentru Valois totu-i întunecat, înconjurat de o linişte de moarte. Nimeni dimprejurul lui nu-l mai cheamă pe Navarra. Şi nici afară nu-i nimeni care să tremure de venirea lui Navarra ; pentru că altfel cum s-ar fi obrăznicit să taie regelui şi ultimele venituri ? Şi asta cînd ? După monstruoasa şi singura lui faptă. În odaie era frig şi regele se vîrî în pat. Avea dureri, nişte dureri caraghioase, pricinuite de hemoroizi ; cei cîţiva gentilomi care-i mai rămăseseră rîdeau de el pentru că plîngea.

„Navarra ! Vino ! Nu, nu veni ! Nu plîng din pricina dosului meu, ci pentru că singura mea faptă a fost zadarnică. Acum ar fi rîndul tău să arăţi ce eşti în stare. Dar nici asta nu va mai fi. Şi totuşi. Ştiu că tu eşti omul potrivit şi vreau să mă supun ţie. Numai pe tine te recunosc ca moştenitor al coroanei, chiar dacă m-aş fi dezis de zece ori, nu o dată. Regatul nu te mai are decît pe tine ; am plătit destul ca s-o ştiu. Uită-te la mine, Navarra, ce nefericit sînt. Niciodată nu mi-a fost nefericirea aşa de adîncă şi mare, ca după zadarnica încercare de a mă elibera. După faptă am strigat : «Regele Parisului a murit, în sfîrşit sînt regele Franţei». Dar nu-mi spune aşa, pentru că

nu sînt. Zi-mi Lazăr, dacă vii, Navarra! Dar nu, nu veni! Totuși, vino!"

Despărțiți de aproape întreaga întindere a regatului, nici unul dintre ei nu se simțea în largul lui. Dar Henri învinse criza, se înzdrăveni curînd și nu mai avu vedeniile înfricoșătoare ce prevestiseră boala necruțătoare. Vorbea cu multă măsură despre sfîrșitul domnilor de Guise:

— Am prevăzut de la bun început că domnii de Guise nu vor putea stăpîni o asemenea întreprindere și cu atît mai puțin s-o ducă la capăt, fără primejdia vieții lor.

Acesta fu necrologul lui, iar purtarea îi era pe potrivă; deveni și mai prevăzător, iar unora le păru chiar prea modest. Cum, nu mai vrea să facă pasul cel mare și să-l scoată pe Valois din mijlocul dușmanilor lui, care au închis drumul dintre dînșii? Prietenii îl cunoscuseră ca un zănatic, în lucrurile mici. Și acum așa de cumpătat, sire, cînd e vorba de un lucru atît de mare?!

Henri ghici dezaprobarea vechilor prieteni. Hughenoții cei mai vechi, obișnuiți din tată în fiu să moară pentru credință, cei care îngenuncheaseră pentru rugă la Coutras, din care pricină fusese apoi înfrînt Joyeuse, acum murmurau, cu toate că nici ei nu știau prea bine de ce. Ar fi vrut să sară în ajutorul regelui catolic, deși numai cu mare greutate ar fi crezut și recunoscut așa ceva. Henri socotea, însă, că oamenii trebuie mai întîi să fie destul de copți la minte, iar după aceea se va ivi și prilejul. Întru acestea, Valois trebuia să joace cum i se cînta. Tristul și cel din urmă Valois își părăsise fostul loc de refugiu și fusese primit de orașul Tours, așezat pe amîndouă malurile Loirei, între mănoase cîmpii de grîne — cel mai liniștit centru al furtunosului său regat. Nădăjduia să poată zăbovi acolo pînă cînd un număr destul de mare din gentilomii săi își vor aduce iar aminte de dînsul. Favoritul care mai rămăsese în viață, Épernon, îi aduna între timp pedestrași. Se putea însă prea bine întîmpla ca vrăjmașii să-l surprindă și să pună mîna pe el mai înainte de asta. Singurul cu adevărat de nădejde era Navarra. Unde e? „Tu, regele catolic, își spunea Valois, căruia numai cu mare greutate i se strîngea o armată, nu vei vedea împrăștiindu-ți-se trupa dacă-l chemi pe hughenot?"

Iar Henri gîndea: „Are să mă cheme cînd oamenii lui au să fie de această părere, mai înainte ar fi prea timpuriu. Eu, Valois, vreau să vin către tine din toată inima". Nu se destăinui, însă, nimănui, dar trimise anume pentru asta după Mornay, în ziua aceea de 1 martie. Se aflau într-un orășel, pe care nu trebuise să-l cucerească, căci își deschisese porțile de bunăvoie. Se plimbau de colo pînă colo, printr-o galerie deschisă, în lumina soarelui de primăvară, și parcă niciodată soarele nu mai avusese încă o lucire atît de nouă și de plină de speranță.

Henri spunea:

— S-a schimbat ceva, acuma sînt chemat din toate părțile. Orașele se ceartă pentru mine, care să mi se predea mai întîi. Au înnebunit oamenii sau de vină-i primăvara ?

— Sire, s-ar putea ca la mijloc să fie numai dorința de a vă vedea irosindu-vă vremea.

— Dar ce să fac cu ea ? întrebă Henri, și inima-i bătu mai repede, pentru că știa ce anume trebuia să facă și încă foarte repede, dar în ultima clipă se codea.

Lucrase îndelung și se apropiase de țintă pas cu pas și în sudoarea frunții. Acuma ținta-i aproape, ar putea să sară ca s-o apuce ; dar șovăie, ultima mișcare întîrzie, siguranța de odinioară a dispărut. Fericirea pare mai puțin firească decît înainte, cînd se afla departe și mai erau atîtea piedici de trecut. Poți să fii prinț de sînge, picioarele însă sînt grele de clisa care s-a adunat. Las' să se rostească mai bine un altul, să hotărască domnul du Plessis-Mornay, de asta-i înțelept și plin de virtuți !

— Sire, nu mai puteți pierde două luni cu mărunțișuri plăcute. Acum trebuie să scăpați Franța, căci altminteri se duce de rîpă. Trebuie să înaintați spre Loira, cu toate forțele pe care le aveți.

— Acolo-i regele, rosti Henri, și inima îi sta să sară din piept.

— Tocmai de aceea.

— Să-l atac, Mornay ?

— Sire, îi sînteți prieten și el va fi prietenul vostru, dupa ce zece armate ale sale n-au putut să vă nimicească.

— Zece au fost, Mornay ? Atîta trudă și necaz ? Așa-i. Și acum Valois nu mai are nici una iar Liga îl va înghiți de viu. Vrei să spui, domnule du Plessis, să-i sar în ajutor ? S-ar putea să-mi surîdă ideea. Am să mă mai gîndesc.

Urmarea acestei convorbiri fu că se gîndi să cumpere un oraș ce-i stătea în drum, spre a putea străbate regatul cu cît mai puține lupte, el, care-și pusese viața în joc de o sută de ori, cînd avea foarte puțin de cîștigat. Acum era, însă, în joc regatul. Dar între timp s-a săturat să vadă zidurile aruncate în aer, casele prefăcute în cenușă, morții aruncați în drum, și-și îndreaptă privirea în altă parte. Mai bine cumpără orașele care nu se predau de bunăvoie, iar mai tîrziu va cumpăra chiar provincii, dar mai întîi va trebui să cîștige încă multe bătălii și să îmbătrînească în cuirasă, indiferent dacă vrea sau nu. Altminteri nici cu bani regatul nu poate deveni stăpînit de rațiune, îmbelșugat și puternic.

Cu asemenea gînduri amare se purta veselul Navarra, fără a se putea ști, însă, dacă era și conștient de ele ori numai le bănuia. Căci era mult prea tînăr, dar temeinic pregătit spre a le înțelege. Ce bine că-l avea lîngă dînsul pe Mornay, un om cucernic. E un om cu adevărat credincios, cu toată înțelep-

ciunea lui și în ciuda răutății multora din cei cu care a avut de-a face. Crede în puterea cuvîntului, căci acesta purcede de la dumnezeu. Trebuie să-l păzim numai, așa cum ni l-a dat el, limpede și drept ; atunci își păstrează întreaga putere. De aceea Mornay întocmi, în numele prințului său, o chemare către toți locuitorii regatului. Francezii erau chemați să trăiască în bună înțelegere și unire.

Și întreba în această scrisoare : La ce-au folosit războaiele nenorocite, cruzimile, un milion de vieți pierdute și risipa nemaipomenită de aur, mai mare decît ar putea da o întreagă mină ? După care tot el răspundea, lăsîndu-i însă, la drept vorbind, pe cititori să răspundă : La sărăcirea poporului. La aceea că statul e acum bolnav de moarte, la o nefericire fără seamăn. Iar apoi întreba din nou : Și ce se va întîmpla dacă lucrurile vor merge tot așa mai departe ? Întreba mai întîi pe nobili și pe tîrgoveți și dădea îndată și răspunsurile pe care le cereau interesele lor. Apoi, ridicînd glasul, se adresa poporului, pe care-l numea jitnicerul regatului, ogorul roditor al statului, oameni din a căror muncă se hrănesc prinții, a căror năduşeală le potolește setea. Unde vei afla adăpost, sărman popor, cînd nobilii te calcă în picioare ?

Mornay, și prin el Henri, scria : Te calcă în picioare. Despre burghezii din orașe spunea că sug sîngele poporului. Așadar la aceste două stări nu se putea găsi sprijin ; poporul trebuia să-și pună nădejdea numai în rege. Liniștea și siguranța erau întruchipate numai de rege, iar printre rînduri se putea citi și de care anume. De regele celor obidiți și al celor sărmani, de învingătorul cavalerilor înzăuați în argint, al arendașilor de dări. Dat fiind, însă, că această chemare era făcută tocmai în numele lui, Mornay nu uită să arate că va fi credincios regelui Franței. Dacă, ocrotit de cel de sus, Henri de Navarra își va duce cîndva la bun sfîrșit planul său, el va da ascultare regelui. Singura răsplată pe care și-o dorea era o conștiință curată. Ar fi foarte mulțumit dacă toți cei însuflețiți de gînduri bune și-ar dobîndi libertatea.

Astfel suna chemarea, care trecu sub tăcere, cu multă grijă, o singură stare din regat, încercînd să n-o zgîndărească, dar fără mare nădejde de a o potoli. Cu clerul nu era nimic de făcut, iar puterea oarbă a urii, pe nume Liga, nu putea fi stăvilită dintr-o dată, nici chiar de adevăr. Totuși, acesta fu recunoscut pînă la mari depărtări ca fiind aflător în vorbele chemării. Convingerea lui Mornay se adeveri. Adevărul împrăștie o lumină nesperată, ce abia putea fi înțeleasă. Cum adică, să trăim în bună înțelegere și unire ? Așa ceva nu se mai îngăduise niciodată. Ce s-a întîmplat ? Cei doi regi fură și ei uimiți, oricît de mult năzuiau unul către altul. Căci piedicile nu erau încă înlăturate ; Navarra nu se gîndea să-și schimbe religia, ci numai să moștenească un regat. Valois, ca întotdeauna, ducea tratative cu Liga. Cu toate acestea, îi dădu de

veste lui Mornay că n-are nimic împotrivă, iar Henri o trimise pe sora lui de lapte, *Madame* Diana.

Între cei doi regi se încheie un armistițiu de un an, dar amîndoi se gîndeau că ar trebui să fie pentru vecie. Întru acestea, Henri pornise la drum cu armata lui și, cum orașele din cale i se supuneau de bunăvoie, înaintă repede spre Tours. Regele își convocase acolo parlamentul. Juriștii erau rezonabili și, pe măsură ce Henri se apropia, deveniră tot mai îndrăzneți ; pînă la urmă înscriseră acordul printre legiuirile regatului. Asta se întîmpla la 29 aprilie. La 30, se înfățișă Navarra cu armata lui.

Era o duminică luminoasă și senină. Bietului Valois i se păru că învie din morți. Pentru prima oară îi pieri spaima că Liga ar putea să-l prindă și să-l ducă. Se apropia doar fratele Navarra. Regele era la liturghie cînd cele două armate se întîlniră, pe malul unui pîrîu, la trei leghe înaintea orașului ; de o parte gentilomii regelui cu trupa lor, de cealaltă bătrînii hughenoți. Nu se opriră, n-ar fi fost bine să fi făcut așa, ci își amestecară îndată rîndurile, scoaseră laolaltă frîiele cailor și-i adăpară în același loc. Aceste treburi le îngăduiră să nu vorbească mai mult decît s-ar fi cuvenit și să nu se uite unii la alții fără nici un rost. Ar fi zărit doar fețe îmbătrînite, trupuri pline de cicatrice ; ar fi putut să vadă urmele multor suferințe, la ceilalți ca și la ei înșiși, și și-ar fi amintit de casele arse, de familiile ucise, de douăzeci de ani de război civil. După cum ar fi fost cu neputință să uite, cu prilejul acestei prime revederi pașnice, de noaptea Sfîntului Bartolomeu ; făptașii, ca și victimele. De aceea era mai cuminte să scoată frîiele și să-și mîne caii la adăpat. Regele Navarrei aștepta mai în spate, lăsîndu-i să-și vadă de treburi ; îl trimisese înainte numai pe comandantul general al pedestrimii sale.

Pe malul apei, oamenii șușotiră : „Domnul de Châtillon", și parcă nu le venea a crede. Cu toate acestea era o duminică luminoasă și senină, iar fiul amiralului Coligny se îndreptă singur către mareșalul d'Aumont și-l îmbrățișă. Împrejurul lor se făcu un cerc larg, capetele se descoperiră. Și abia după asta, mișcați pînă în adîncul inimilor, ostașii celor două armate se înfrățiră.

Regii le urmară pilda. N-ar fi fost nimerit să dea ei armatelor pilda înfrățirii. Dimpotrivă, acestea trebuiau s-o facă în primul rînd și să se minuneze singure de ceea ce avuseseră curajul a înfăptui. În castelul Du Plessis, de partea cealaltă a fluviului, regele Franței îl aștepta pe cel al Navarrei și-l rugă să treacă dincolo. Această pretenție arăta că Valois încă nu învățase destul din nenorocirea lui și ar fi putut face să fie bănuit de intenții dușmănoase. În fața castelului Du Plessis apele Loirei se unesc cu cele ale rîului Cher. Dacă trecea apa pe aici, Henri rămînea descoperit și putea fi lovit de glonte, din toate părțile, iar dacă ajungea pe limba de pămînt pe

care se afla castelul, risca să cadă fără putinţă de apărare în mîna lui Valois. Mai mulţi dintre oamenii săi îl sfătuiră de aceea stăruitor să nu se ducă ; Henri nu se lăsă, însă, înduplecat, ci se urcă într-o barcă, împreună cu cîţiva gentilomi şi soldaţi din garda personală, arborînd chiar penajul alb şi manteluţa roşie. Aşa încît oricine putea să-şi dea seama de departe cine era.

Ajunse cu bine, pentru că aşa era voia domnului şi pentru că Valois îi ducea dorul ; nu se îndoia de acest lucru, fiindcă judeca după propriile-i sentimente. Cîţiva gentilomi de ai regelui îl conduseră spre castel, dar Valois îl aştepta în parc ; ajunsese cu un ceas mai devreme şi era neliniştit în sinea lui, deşi la faţă arăta ca un om adormit şi nu cuteza să întrebe : „Unde-i ? Nu i s-a întîmplat cumva vreo nenorocire ?“ Cînd se întoarseră şi-l înconjurară, nu întrebă pe nici unul dintre ei ceea ce îl neliniştea. Auzind însă că Navarra se afla în castel, îşi pierdu stăpînirea de sine şi porni într-acolo fugind. Alergă astfel cîţiva paşi, dar, aducîndu-şi aminte de maiestatea lui, o înfăţişă iar celor din jur. Parcul era plin de lume, curteni şi popor de rînd, care se strecurase înăuntru. Regele Franţei făcu jumătate de drum, Navarra cealaltă jumătate.

Coborî treptele care duceau din castel în parc. Era îmbrăcat soldăţeşte ; pe umeri şi pe lături pieptarul îi era ros tare din pricina cuirasei. Pantalonii de catifea, lipiţi de coapse, aveau culoarea frunzei ruginii, mantaua era stacojie, pe pălăria sură îi strălucea penajul mare, alb şi o preafrumoasă medalie. Curtenii şi poporul privirâ cu atenţie la toate acestea. De altă parte, unii băgară de seamă, deşi cu mai puţină plăcere, că barba începea să-i cărunţească. Nu puteau vedea dacă are lacrimi în ochi ; lacrimile îi veneau însă cu mare uşurinţă, după cum bine ştiau cei ce-l cunoşteau mai demult. Dar chiar şi aceştia abia dacă recunoşteau obrazul scofîlcit, mai slab ca de obicei. Cu atît mai mare îi părea de aceea nasul cu vîrful lăsat în jos ; la rădăcina lui avea o încreţitură rotundă, sprîncenele îi erau puternic arcuite. Nu avea un obraz obişnuit, şi numai hotărîrea care i se citea pe chip îi dădea o înfăţişare de soldat. Nimeni nu mai putea să-şi amintească de prizonierul amărît de la Luvru. Navarra se îndrepta semeţ în întîmpinarea regelui.

La jumătatea drumului fură despărţiţi de o năvală a privitorilor. Aşa încît amîndoi rămaseră în loc, căutîndu-se din ochi prin golurile lăsate de mulţime ; se salută, întind braţele unul către altul. Sînt palizi şi foarte gravi. În clipa aceasta încă mai năzuiesc unul către celălalt ; în cea care va urma totul se va schimba. Pace ! Pace ! Şi în sfîrşit sosi şi clipa solemnă a celui drept şi bun !

— Faceţi loc ! Regele ! strigă garda.

Mulţimea se dădu deoparte şi, cînd regele Navarrei ajunse în faţa maiestăţii-sale, se înclină, iar regele îl îmbrăţişă.

Într-o bună dimineaţă, Mayenne, fratele rămas în viaţă al lui Guise, veni cu călărime şi încercă să-l prindă pe rege. Se înţelege, trădătorii, care mişunau mereu în juru-i, îl duseră pe Valois tocmai spre locul unde şi-ar fi găsit pieirea. Dar un morar recunoscu haina violetă şi rosti :

— Sire ! Încotro ? Acolo-s oamenii Ligii !

Mayenne şi pornise atacul. Viteazul Crillon nu izbuti să apere casele de dincolo de porţi şi se întoarse în oraş cu atît de puţini oameni, încît trebui să închidă poarta chiar cu mîna lui. Regele Navarrei plecase, dar nu era încă departe şi i se ceru ajutor. O mie cinci sute de archebuzieri hughenoţi îl scăpară astfel pe rege. Oamenii Ligii crezură că vor putea opri atacul printr-un vicleşug şi strigară :

— Ei, hughenoţi viteji, n-avem nimic cu voi, numai cu regele, care vă trădează !

Drept răspuns, însă, răsună o salvă.

Puţinii războinici trebuiră dar să se întoarcă de unde veniseră, şi se retraseră încet, pas cu pas, trăgînd mereu, iar a treia parte dintr-înşii căzu. Crillon, soldatul regelui, mărturisi de-atunci „dragostea lui pentru hughenoţi". Un curaj nou şi nestrămutat se ivi o dată cu prietenii ce se alăturaseră regelui, încît chiar acesta intră în foc. Liga o luă din loc, cuprinsă de teamă. Iar Henri era cum nu se poate mai fericit că nu trebuia să mai lupte împotriva regelui, ci numai împotriva vrăjmaşilor acestuia. Avea conştiinţa împăcată, şi asta făcea mai mult decît o fortăreaţă cucerită. Înfăţişă regelui armata sa ; trecu peste un pod cu o mie două sute de călăreţi şi patru mii de archebuzieri, iar cînd ajunseră în faţa regelui, acesta întrebă :

— Sînt toţi odihniţi şi veseli, nu mai e război ?

Şi Henri îi răspunse :

— Sire ! Sîntem zi şi noapte călare, dar e un război binefăcător.

Valois îl înţelese, şi pentru prima oară rîse din toată inima, ca Henri.

Însufleţit de noul său curaj, regele adună pînă în vară cincisprezece mii de elveţieni, şi asta fără bani. Cu soldaţii lui şi cu cei ai lui Navarra, avea în total patruzeci şi cinci de mii de ostaşi, ceea ce însemna o armată puternică, în stare să-i recucerească iute capitala regatului, şi ar fi putut chiar s-o facă. Mayenne, dimpotrivă, se topea văzînd cu ochii, încît pînă la urmă rămase numai cu cinci mii de oameni, iar spaniolii sau germanii nu se arătau de fel ; şi lucrul era uşor de înţeles, căci o mişcare falsă şi mîrşavă se destramă în faţa adierii unui curaj proaspăt şi se trezeşte peste noapte fără gloate. Chiar în Parisul zăvorît începu să se vorbească dintr-o dată deschis. Rantiile cafenii nu se mai putură arăta decît înarmate. Unde

mai e Liga? Unde-i partida atotputernică? Monstruozitatea „totală" e alcătuită, de fapt, în cel mai bun caz, din cîţiva turbaţi şi cîţiva laşi. Iar între aceste două soiuri de oameni nimic.

Bătrînii comandanţi de oşti ai regelui nu ştiau prea bine dacă asediul Parisului trebuie întreprins ori nu. Oraşul s-ar putea apăra vreme îndelungată, iar armata Ligii s-ar îngroşa din nou dacă asediul n-ar fi încununat de izbîndă. Dar regele Navarrei se pronunţă în favoarea lui, cu toată greutatea prestigiului său.

— E vorba de soarta regatului. Trebuie să ne dăm numai seama că am venit să sărutăm acest oraş frumos şi nu să-l atacăm.

Şi mai spuse ceva, care vădi că această întreprindere era mai glorioasă decît oricare alta. Căci îndrăzneţii sînt crezuţi, şi asta face puterea lor. La 30 iulie, armata regelui cuceri Saint-Cloud, oraşul şi podul. Regele rămase în acest punct din împrejurimile capitalei, iar Navarra ocupă un altul.

Două zile mai tîrziu, cînd tocmai călărea împreună cu credincioasa lui armată, un gentilom îi ieşi galopînd în întîmpinare şi-i şopti cîteva vorbe la ureche; imediat Navarra îşi întoarse calul şi luă cu el douăzeci şi cinci de gentilomi să-l însoţească la Saint-Cloud.

— De ce mergem la rege, sire?

— Pentru că a căpătat o lovitură de cuţit în burtă, prieteni.

Vestea îi făcu pe toţi să amuţească, erau copleşiţi, şi chiar şi mai tîrziu vorbiră numai între dînşii şi în şoaptă. Socoteau că la mijloc e mîna Ligii. Hotărît, această partidă şi această mişcare nu sînt făcute pentru luptă, ci pentru crimă. Călugării din Paris au predicat o minune, ştiind foarte bine care anume. Iar minunea s-a întîmplat, luînd înfăţişarea unui asasinat. Şi la stăpînul nostru au venit trei tineri care juraseră să facă întocmai ca Iudit [1] şi să-l ucidă cu mîna lor pe noul Holofern [2]. Da, dar vezi că el se pricepe să vină de hac ucigaşilor. Bietul Valois! Cine l-o fi înjunghiat?

Ia uite, un călugăraş de douăzeci de ani, cu buze groase, vreo mostră strălucită a tinerimii generoase! Gentilomii regelui de Navarra, care tocmai ajungeau la Saint-Cloud, îi văzură rămăşiţele teşite într-o boccea cafenie zvîrlită în curte. Era de mirare că după făptuirea nelegiuirii nu fugise, ci se înturnase cu faţa către zid şi murmurase:

— Iacov, unde eşti?

Şi chiar aşa-l chema, Jacques Clément.

Moştenitorul tronului intră în odaia muribundului, care la început nu păru lovit de moarte. Totuşi Valois muri, în timp ce moştenitorul său se afla în altă parte. Cînd se întoarse, fără să ştie ce s-a întîmplat, garda scoţiană a regelui mort i se aruncă cea dintîi la picioare. Şi strigă:

---

[1], [2] **Personaje biblice. Conform legendei, Iudit, regina Betuliei, l-a ucis pe comandantul asirian Holofern, care-i asediase cetatea.**

— Ura ! Sire, acum maiestatea-voastră e regele și stăpînul nostru !

Mai întîi, Henri nu-i înțelese, cu toată încrederea pe care o avea în menirea lui. Apoi se înspăimîntă și fu încercat de acest simțămînt : „Atîta vreme am dus cu bine propria-mi luptă, și acum trebuie să iau locul unui înfrînt, care zace acolo ucis ; ce are să fie și cu mine ?“

Urcă treptele cu fruntea plecată, intră în camera mortuară și privi mortul. Cît timp sîntem pe lumea asta ne uităm la mulți morți — și cu ochii spiritului vedem chiar mult mai mulți morți decît vii ; iar cine își dă seama de asta își închipuie că trăiește în aceeași lume cu ei și li se adresează. Henri Navarra vorbi și el către Henri Valois, cel trecut în veșnicie :

— Pe dealurile tale, Israile, doborîtă a fost podoaba ta ! O, căzut-au cei viteji ! Doborît a fost Ionatan pe dealurile tale !

Întru acestea, doi călugări se rugau lîngă mort, căruia un anume domn d'Etrangues îi sprijinea bărbia. Noul rege are să mai aibă mult de furcă cu acest domn, ca și cu ceilalți, care dădură decdată buzna în odaie, de parcă s-ar fi înțeles. Și în loc să-și scoată pălăriile în fața noului rege, și le îndesară și mai tare pe cap ori le zvîrliră pe podea, jurînd cu glas tare : „Mai bine să murim de o mie de ori, să ne predăm dușmanilor decît să răbdăm un rege hughenot !“ Voiau să pară că au convingeri și păreri, dar vorbele le sunau a minciună, mai ales că o seamă dintre acești domni făgăduiseră credință moștenitorului, imediat după făptuirea crimei. Atunci îi îngrijorase soarta lor și încă nu se înțeleseseră să trădeze regatul și să meargă cu Liga. După o obștească chibzuială acesta li se păru, însă, a fi lucrul cel mai cuminte. Căci Filip al Spaniei stăpînea încă cea mai mare parte a aurului din lume.

Spre a nu fi ghiciți, ar fi trebuit să se adreseze altcuiva. Henri nu-i socotise oricum nici o clipă ca fiind prea zeloși în devotamentul lor. Porunci să i se croiască un veșmînt de doliu din haina violetă a mortului ; era grăbit și nici nu avea bani pentru stofă. Dar chiar micșorată, haina violetă fu recunoscută, și curtenii își dădură coate, arătîndu-și disprețul pentru sărăcia regelui, de la care nu se putea căpăta nimic. Și fără zăbavă trimiseră la rege o delegație : să se convertească, și asta îndată. Regii Franței se deosebesc de ceilalți pentru că sînt unși din potirul sfînt și încoronați de Biserică. Henri se făcu galben de mînie. Iar ei își închipuiră că de spaimă, deoarece în clipa aceea părea a fi în mîna lor, și ei n-aveau de unde ști că el se obișnuise să dea ochi cu ucigașii.

Cu o prestanță pe care n-o prevăzuseră, Henri se ridică împotriva pretenției lor de a-și călca în picioare sufletul și inima la suirea pe tron. Și străpunse adunarea cu privirile. Erau de față seniori cu vază, dar pe cine-l împinseseră înainte și-l puseseră să le fie purtător de cuvînt ? Pe d'O, un zero, care arăta chiar așa, un tînăr cu burtă, care prin bunăvoința fostului

rege devenise un trîntor şi un hoţ; unul dintre cei care şi împărţiseră ţara şi veniturile ţării între ei, încît nu le mai trebuia rege. Acest nemernic îndrăznea să dea lecţii de bună purtare unui bărbat care luptase, şi să-i vorbească de popor, cum obişnuiesc toţi ticăloşii. Henri îl privi drept în ochi pe tînăr, şi, cum acesta nu-i susţinu privirea, spuse răspicat :

— Dintre catolici sînt de partea mea toţi adevăraţii patrioţi şi orice om de onoare.

În faţa acestei batjocuri făţişe se aşternu tăcere, mai întîi pentru că Henri arăta hotărît şi în al doilea rînd fiindcă ceea ce spusese era adevărat.

Oamenii de soiul ăsta pot fi însă mai degrabă convinşi dacă îndărătul uşii se aude zăngănit de arme. Tocmai atunci uşa se deschisese şi un soldat, Givry, intră bocănind şi strigă :

— Sire, puteţi fi rege, dacă sîntem hotărîţi ! Numai cine-i laş o şterge !

La care cei pe care-i numise o tuliră. Apoi se înfăţişă Biron, spre a-l încredinţa pe Henri că cel puţin elveţienii îi vor rămîne neapărat credincioşi. Dar elveţienii nu erau mulţi, şi n-ar fi fost îndestulători. „Iată-l însă pe Biron, un om aspru şi ciolănos, care la vîrsta lui mai poate umbla în jurul mesei sprijinit numai în degetul mare ; a fost duşmanul meu, dar are un suflet destul de mare ca să-şi recunoască greşelile. Vine către mine, cînd mi-e mai greu."

— Biron ! Vino la pieptul meu. Cu oameni ca domnia-ta sînt sigur că am să învinge !

PE PĂMÎNT ŞI PE CER

În următoarele cinci zile, armata regelui se tîrî aşa cum se întîmplase mai înainte cu aceea a Ligii. Mareşalul Épernon, pînă nu demult un stîlp al regatului, se certă într-adins cu Biron pentru ca să poată spune că un om ca el nu va lupta, ca un potlogar, sub un astfel de rege. O spuse şi se retrase către regatul lui, regiunea Provence. Căci fiecare avea cîte un mic regat pe care şi-l croise din provinciile celui mare ; Épernon se retrase dar într-acolo, luîndu-şi cu dînsul gentilomii şi toată armata. Noul rege nu avea nici un mijloc să-i oprească. Să se convertească ? Dar aceiaşi oameni l-ar fi părăsit cu atît mai sigur. Şi ar fi dobîndit numai dispreţul tovarăşilor săi, al coreligionarilor şi al prietenilor de peste hotare. Şi n-ar mai fi primit de fel bani şi soldaţi din Anglia şi Germania.

Împreună cu Mornay alcătui în aceste zile deznădăjduite o declaraţie prin care chezăşuia fiecăreia din cele două religii situaţia pe care o avusese pînă atunci. În ceea ce-l privea, îşi rezerva dreptul de a trece la credinţa care va fi împărtăşită de cea mai mare parte a compatrioţilor săi. Nu spunea prea lămurit cînd, dar o ştia. Cînd va ţine bine în mînă regatul împreună cu capitala răzvrătită, numai atunci şi numai de

bunăvoie Stăpîn necontestat al regatului, va chezăşui vechilor săi tovarăşi de credinţă libertatea conştiinţei ; acesta îi era planul, indiferent dacă îl pusese la cale de dragul lor ori din amor propriu, spre a nu călca în picioare ceea ce făcuse parte din viaţa lui. El este regele care va da Edictul de la Nantes şi va apăra din toate puterile libertatea. Toate acestea le hotărî şi le prevăzu în cele cinci zile cînd cei mai mulţi dintre cei ce-l înconjurau îl părăsiră, cînd un altul în locul lui ar fi alergat după dînşii.

Între timp, capitala, pe care continua s-o asedieze, se lăsă pradă celei mai crunte rătăciri. Se ajunse pînă acolo încît cei puţini care mai aveau minţile treze începură să-l regrete pe conducătorul dispărut. Căci moştenirea lăsată întrecea tot ce făptuise în timpul vieţii. Pus faţă în faţă cu sora sa, Montpensier, Guise părea acum un înţelept. Ducesa trăia într-o necurmată exaltare şi sări de gîtul crainicului care-i aduse vestea morţii „tiranului". Singurul lucru care o mîhni fu că pe patul lui de moarte Valois nu mai apucase, poate, să afle cine-l trimisese pe ucigaşul în rantie cafenie. Din mormîntul lui, Guise a întins mîna şi te-a nimerit !

Apoi ducesa o puse pe mama ei, mama celor doi Guise ucişi, să vorbească de la altar poporului, şi bătrîna îl scoase într-adevăr din minţi cu zbieretele ei. Căci prin glasul acestei bătrîne urla ticăloşia, lipsa de măsură şi nebunia ascunsă, care împingea din urmă stirpea casei de Lorena în tot ceea ce făcea. Ducesa voise să-l proclame neîntîrziat rege pe fratele ei Mayenne, dar intră în conflict din pricina asta cu ambasadorul Spaniei. Stăpînul acestuia, Don Filip, socotea acuma Franţa o provincie spaniolă ; trupele lui ocupau doar Parisul. Aşa încît, mînată din spate de stăpîn, Liga se cufundă în destrăbălare. Mama lui Iacov-unde-eşti fu adusă din satul ei de baştină şi cinstită ca o sfîntă fecioară. Icoana tînărului în cafeniu fu înfăţişată obşteştii evlavii pe un altar, între cei doi Guise. Numai arareori în istoria lor se mai bucuraseră poporul, oamenii onorabili şi mai cu seamă tinerimea generoasă de asemenea zile în care puteau face tot ce le trecea prin minte. Dar, cu tot abuzul de religie, nu credeau cu adevărat, căci altminteri nu s-ar fi dedat la fapte nebuneşti şi la beţii, care, oricum, nu erau îngăduite, dacă stai să te gîndeşti.

Tot atunci, în faţa porţilor ferecate, Henri — de care toţi se depărtau — rămase nestrămutat în hotărîrea lui de a salva raţiunea şi de a apăra libertatea. În primul rînd, regatul trebuia scăpat din ghearele stăpînitorului lumii. De aceea nici nu se va retrage pînă în Gasconia, nici nu va fugi peste hotar în Germania. Sînt glasuri care îl sfătuiesc să facă fie într-un fel, fie în altul ; ele răsună ca o întruchipare a bunului-simţ într-o situaţie ce pare fără ieşire. Dar el ştie una şi bună : să rămînă nezdruncinat. Îndrăzneala atrage după sine încredere,

încrederea dă putere, iar aceasta e izvorul izbînzii; toate laolaltă îi vor salva regatul și viața.

La 8 august ridică tabăra. Întovărăși numai o bucată de drum rămășițele pămînțești ale regelui mort; împrejurările nu îngăduiau încă să fie înmormîntat cu pompă. Apoi își împărți armata. Din patruzeci și cinci de mii de soldați nu mai rămăseseră decît zece ori unsprezece mii. Cu trei și respectiv patru mii de soldați îi trimise pe mareșalul d'Aumont și pe protestantul La Noue să ocupe sectoare diferite ale hotarului de răsărit, spre a acoperi astfel regatul împotriva unei noi invazii a trupelor spaniole. Iar el, cu trei mii cinci sute de archebuzieri și șapte sute de călăreți, hotărî să atragă asupră-și, acolo unde îi va veni lui la îndemînă, toate forțele pe care vrăjmașul le avea în țară.

Se îndreptă dar spre nord, către Marea Mînecii, nădăjduind într-un ajutor al reginei care-l bătuse cea dintîi pe stăpînitorul lumii. Dacă sprijinul Elisabetei nu i-ar fi putut veni în orice clipă, nici n-ar fi crezut că craşul Dieppe i se va supune. În ziua de 26 se afla în fața Dieppeului, care îi deschise pe dată porțile. Această repeziciune era un rod al spaimei. Căci uite, a apărut, venit de cine știe unde, căpetenia unei cete de tîlhari, pentru că ce alta e? S-a botezat singur rege, dar n-are țară; își spune comandant de oști, dar n-are soldați. Pînă și nevasta i-a fugit. Totuși, nimeni nu poate ști cînd vor sosi trupele maiestuosului Mayenne și ce se mai poate întîmpla pînă atunci. Lipsit de apărare, orașul poate fi bombardat dinspre mare de corăbiile engleze, iar dinspre uscat e și atacat de hughenoți. Așa încît se resemnă în fața răului care-i părea mai mic și-și deschise porțile. Nimic nu lipsi, nici cheile grele întinse de pîrgarii îngenuncheați, nici pîinea și sarea, oferite o dată cu pocalul care, la nevoie, putea fi otrăvit. Regele-tîlhar ridică, însă, de pe caldarîm pe un bătrîn greoi, de parcă omul n-ar fi cîntărit mai mult decît un fulg, și grăi către toți:

— Dragi prieteni, nu vă osteniți! Nu cer nimic mai mult decît să fim cu inima deschisă. Pîine bună, vin bun și chipuri voioase!

Pocalul nu-l bău, ceea ce ei nu băgară, însă, de seamă, uimiți cum erau să-l vadă nepăsător și zîmbitor. Erau normanzi, în vinele lor curgea un sînge mai gros decît al lui. Orașul lor se afla în calea primejdiilor, și orășenii erau obișnuiți să întîmpine nenorocirile dese cu un curaj neabătut. Și uite, ăstuia îi ardea de glumă? Îi mai ardea să ia din mîna unei fete trandafirul, să glumească și să făgăduiască fiecăruia cîte ceva. La drept vorbind, ce are de dăruit? Și, în gînd, îi numărau puținii oșteni: cîțiva călăreți, pedestrașii dezbrăcați. După care se întrebau unii pe alții: „Nu zău, cu ăștia vrea să cucerească ducatul Normandiei?" Adevărul era însă că da, „cu ăștia" Henri voia să cucerească regatul, întreg regatul, și pentru totdeauna. Din care pricină oamenii nici nu voiră să-l asculte cînd le-o

spuse sus şi tare ; căci contrastul era mult prea bătător la ochi pentru capetele lipsite de imaginaţie.

Iar la fel cu cetăţenii din Dieppe gîndea şi cea mai mare parte a locuitorilor regatului — neprevăzînd nici unele din cele ce aveau să se întîmple în realitate chiar în ceasul următor, şi totuşi vrînd să treacă drept oameni ce stau cu picioarele bine înfipte în pămînt. Nici în ceasul al doisprezecelea nu-şi dădură seama că urzeala gîndurilor lor era venită din amăgiri şi nu din adevăruri, căci oricît de atotputernică îşi dădea aerul de a fi Liga, acţiona ca o nălucă ce aşteaptă doar prima rază a soarelui spre a dispărea. Ciudat, dar marea mulţime nu vedea asta ; dimpotrivă, primea cu frunţile încreţite de îngrijorare adevărul ce sta să se ridice şi care era ocul ei rege. Oricum, însă, oamenii simţeau mai degrabă neîncredere decît ură, şi lucrul era adevărat nu numai pentru cei din Dieppe, ci pentru toţi locuitorii. Fără îndoială, în sufletele lor se cuibărise şi spaima, o presimţire ce-şi făcea drum, tainic : poate că era chiar conştiinţa. Cum ? „Cu ăştia" vrea el să cucerească ducatul Normandiei ? Cu neputinţă. Iar cînd izbîndi totuşi, după ce îşi birui numai o singură dată duşmanul, cu toţii îşi dădură seama : al lui va fi regatul. Şi chiar şi cei de la celălalt capăt al regatului îşi dădură seama că se iviseră zorile de mult aşteptate.

— Ce Dieppe ! exclamă Agrippa d'Aubigné, simţind că inspiraţia nu e departe. Nu ne aflăm doar în faţa Dieppeului, pe şesul ăsta înecat în ceţuri, între colinele împădurite şi rîul Béthune, unde săpăm şanţuri şi m-am descălţat de înfierbîntat ce sînt de muncă. E drept că aici ne aflăm cu trupurile. Ca nişte cîrtiţe, scormonim, goi, lutul, săpînd două şanţuri, unul în spatele celuilalt, ca să putem ţine piept vrăjmaşului necruţător ce s-ar năpusti asupra noastră, din faţă, peste şes. Ne-am pus în gînd să ne apărăm după toate regulile artei şi să ne agăţăm de acest petic de pămînt. În spatele nostru se află satul Arques şi deasupra lui cetăţuia. Iar mai departe, în spate, ne poate da adăpost, dacă va trebui să ne retragem, oraşul Dieppe, şi ne mai punem nădejdea şi în corăbiile engleze.

— Ce tot spui, Agrippa ? îl opri Rosny. Nici vorbă să ne retragem !

Şi Du Bartas interveni :

— Poate că nici n-o vom mai putea face, fiindcă picioarele noastre vor încremeni în şesul ăsta.

— Domnilor ! îi mustră Roquelaure.

Dar Agrippa nu renunţă la gîndurile sau la versurile sale.

— Trupurile noastre se află, e drept, pe şesul ăsta de lîngă satul Arques ; în stînga e rîul, în dreapta sînt dealurile cu tufişuri, totul e cenuşiu din pricina ceţii, şi în acest peisaj e înfipt cătunul Martinglise.

— Cu o cîrciumă în care se află vin bun. Mi-e sete, zise Roquelaure.

— Fiindcă picioarele noastre vor rămîne aici încremenite, repetă Du Bartas numai pentru sine și numărînd în gînd silabele.

Iar Agrippa reluă :

— Dar unde e spiritul nostru ? Nici la cîrciumă, nici pe lumea cealaltă, laolaltă cu morții. Spiritul nostru trăiește clipa ce va urma bătăliei, ce va urma izbînzii. Pentru că cine nu știe că vom învinge ? Chiar și dușmanul a aflat de asta. Mayenne și trupele lui, care ne întrec ca număr, se află în marș, înaintează repede, dar nu doresc decît să fie înfrînte de noi.

— Bine ar fi ! observă Rosny, calm și potolit. Nu de asta, însă, se ostenește Mayenne să vină către noi, ci pentru a pune mîna pe regele nostru ; chiar el a spus-o ; și e încredințat că are și destulă putere, și destulă dibăcie.

— Și totuși, interveni Agrippa, într-un colțișor al sufletului și el dorește ceea ce toată lumea vrea, nu numai cei din Dieppe, ci și din restul regatului rătăcit. Iar noi îi vom scăpa de spanioli și de ei înșiși. Noi sîntem leacul împotriva stăpînitorului lumii. Noi nu luptăm împotriva concetățenilor noștri.

— Ci împotriva orbirii și ticăloșiei lor, întregi Du Bartas.

Iar Agrippa rosti cu glas puternic :

— Prieteni ! Întreaga lume așteaptă izbînda noastră, toți cei ce suferă asuprirea, pînă în cele mai depărtate unghere ale pămîntului, își ațintesc privirile asupra noastră. Pentru noi se roagă oropsiții, dezmoșteniții ; de partea noastră cată conștiința celor ce știu să gîndească.

Și Rosny adeveri :

— Sîntem înțeleși cu umaniștii din întreaga lume. Dar asta încă n-ar fi mare lucru dacă umaniștii ar ști numai să gîndească și nu să și poarte arme și să se bată.

— Ba pe chiar foarte bine, întări într-un glas Roquelaure și Du Bartas.

Și Rosny continuă să povestească :

— Mornay a dat de știre în toate regatele și republicile că noi vom fi aceia care vom doborî pe stăpînitorul lumii. El face să ne meargă vestea prin toate țările că luptăm pentru dreptate și libertate, care sînt sfinții noștri, că ne ridicăm pentru virtute, rațiune și moderație, care sînt îngerii noștri.

Roquelaure îl înfruntă :

— Și n-o credeți, domnule de Rosny ?

La care acesta răspunse :

— Ba de crezut sînt gata să cred toate astea și încă multe altele. De avut, însă, aș vrea să am cîteva mii de livre din casa grăsanului de Mayenne.

Du Bartas începu a vorbi cu glas ciudat, de parcă ar fi exprimat adevăruri numai de dînsul știute, de parcă ar fi fost un oaspete aducînd vești din alte lumi și pregătindu-se să plece din nou, repede, într-acolo :

— Nu pe acest șes îmi vor rămîne înțepenite picioarele. Așa e scris. Cu toții vom zări prin ceața ce acoperă pămîntul o părticică a cerului. După ce vom fi înfrînt dușmanul înzecit de puternic, aud răsuflînd ușurate popoarele și văd punîndu-se în mișcare solii republicilor ca să prezinte omagii regelui nostru și să încheie prietenșug cu el.

Rosny era gata să se împotrivească : „Ei, astea sînt exagerări. O mică biruință, da ; dar patru mii de soldați care abia rezistă în colțul cel mai depărtat al regatului și al continentului nu pot dobîndi, după toate socotelile unei minți omenești, o izbîndă hotărîtoare. Oare asta ar face din regele nostru mai mult decît un rege fără țară ? Oare solii ar grăbi către el ? Cam greu de crezut. Dar faima ! își zise apoi tot el. Dar așteptările întregii lumi ! Dar regele acesta !“ Privirea sa o întîlni pe aceea a domnului Roquelaure, care încuviință, fără a scoate o vorbă, încredințat că așa stau lucrurile. Pentru acești oameni, pentru aceste cîrtițe, cum se numiseră ei înșiși, pentru acești răscolitori ai pămîntului pe care-l călcau cu picioarele lor goale, adevărul devenise deodată limpede, deși privirile lor nu puteau străbate ceața. Cei dintîi, și deocamdată singurii în întreaga lume, înțeleseseră ce va aduce viitorul cel mai apropiat.

Erau pregătiți : Agrippa n-avea decît să spună versurile care, între timp, i se închegaseră în minte :

„O, te-arată ! Între domnul și-ntre noi, norii joși dispar,
Doar lumina ni-o aruncă ; iară cerul de cleștar
De-al cîntării val răsună, stol de îngeri se coboară
Într-o fîlfîire albă, negrăită de ușoară.“

Cînd ajunse aici, poetul se opri, căci, cu adevărat, deasupra capetelor lor ceața se risipi, lăsînd să se vadă un petic oval de cer luminos, și cu ochii lor zăriră un lucru pe care nici unul dintre ei nu mai voi să-l mărturisească vreodată. Erau sfinții și îngerii al căror nume îl pomeniseră mai înainte. Se aflau cu toții acolo, în peticul oval de cer luminos. După înfățișare, îmbrăcăminte și armuri semănau cu cei mai frumoși, cei mai viteji zei ai antichității. Dar din mijlocul lor se ivi trupul neacoperit al domnului Isus Hristos, se ivi însuși Omul.

PSALMUL LXVIII

În șanțul din fața satului Arques, Henri îi reproșă mareșalului Biron că trupele sale așteaptă de o săptămînă atacul dușmanului. Mayenne se afla în fața lor, dincolo de pădure, și nici un fel de hărțuială nu-l momea să iasă din pozițiile ocupate, căci nu voia să lupte pe ceață. Ceața ar fi avantajat, însă, armata mai puțin numeroasă. Și Henri ar fi vrut să-și silească vrăjmașul să primească bătălia. Dar bătrînul îl sfătui să n-o facă.

— Sire ! M-ați ascultat și nu v-ați închis în fortăreața Dieppe. E o fortăreață mică și slabă.

— Și trădătorii mișună într-însa, întregi Henri.

Iar mareșalul urmă :

— Cunoașteți oamenii, după cum mi-am putut da seama din proprie experiență. În schimb, eu mă pricep mai bine pe cîmpul de luptă. Nu părăsiți, de dragul nici unei cețe, acest patrulater apărat din toate părțile. Aici sînteți sigur că veți rezista. Aveți de partea voastră toate avantajele pe care le poate oferi natura, cetățuia în spate, la stînga rîul cu malul lui mlăștinos, de netrecut pentru cavaleria dușmanului și cu atît mai puțin pentru artileria lui. Iar de departe vrăjmașul nu poate ținti, prin ceață, cu tunurile lui.

— Ale noastre, însă... murmură Henri. Unde sînt ? Vezi, ăsta-i secretul. Asta va fi surpriza.

Biron privi în jur și tăcură o clipă. Apoi mareșalul înălță din umeri.

— Nici flancul drept nu poate fi atacat de Mayenne, dealurile sînt apropiate unul de altul și acoperite de tufișuri. Nu-i rămîne decît să pornească dinspre pădure peste șes. Sire ! Îl puteți aștepta la adăpostul celor două rînduri de întărituri. În cel dintîi aveți cinci sute de vechi hughenoți, și eu m-am izbit de ei pe vremuri. A fost lăsat, însă, și un interval prin care să puteți trimite înainte cincizeci de călăreți în front.

— Te-ai gîndit la toate, Biron. Asta o știu și oamenii noștri. Trupele mele sînt destul de puțin numeroase ca orice soldat să-și poată da seama de situație și să poată judeca. Dorul de luptă se bizuie dar pe înțelegerea situației. Tocmai în asta stă avantajul nostru, că nu sîntem prea numeroși.

— Sire ! Ceața deasă nu lasă să se vadă om cu om ; nu pot să știu dacă rîdeți ori nu.

Henri îi șopti la ureche :

— Ceața va împiedica dușmanul să vadă cît de puțini sîntem. Și cît de bine sînt împărțite forțele noastre, încheie el și întinse mîna arătînd cînd un punct, cînd altul : șase puncte în total, pe care le știa prea bine și le regăsí prin ceață.

Nici Henri, nici Biron nu amintiseră un lucru care se înțelegea de la sine : ceața îi apăra, dar și punea în primejdie atît pe unii, cît și pe ceilalți. Toată ziua, iscoade nevăzute se strecurară încolo și încoace. În uriașa armată a Ligii se produse în cîteva rînduri, fără vreo pricină, panică. Soldații regelui puneau urechea la pămînt și ascultau. În dimineața următoare, Mayenne renunță să mai adaste ridicarea cetii și porni atacul. Mayenne era dibaci, făcu o manevră surprinzătoare sau cel puțin crezu că produsese surpriză. Nu porni de la început de-a dreptul peste șes, ci trimise ceva pedestrime, numai vreo trei sute de lefegii germani, în coasta trupelor regale, peste dealuri. Dacă informațiile sale erau bune, regele se afla în flancul drept al celei de a

doua linii de întărituri. Mayenne socotea dar că va cîștiga dintr-o lovitură bătălia, învăluind pozițiile regelui pe după tufișuri, prin ceață, și făcîndu-l prizonier pe rege. După ce l-ar fi prins, lefegiii germani ar fi trebuit să sară în a doua linie de întărituri și să atace din spate prima linie, în care urma să fi pătruns între timp cavaleria Ligii. După ce toate întăriturile ar fi fost luate cu asalt, ceea ce ar mai fi rămas din trupele regale n-ar mai fi fost decît niște cete răzlețite pe cîmpul deschis. Ăsta era planul de luptă, așa cum îl concepuse dușmanul. Dar bătăliei îi era hărăzit cu totul alt sfîrșit.

În flancul primei linii de tranșee se afla Biron, Henri se afla în flancul celei de a doua. Se sprijinea pe o bisericuță pe care voia s-o apere cu orice preț. Bătrînul avea numai șaizeci de călăreți, dar și niște ochi care văzură lefegiii tîrîndu-se printre tufișuri. Trimise dar o ștafetă călare regelui. Cînd cei trei sute de germani, gîfîind de oboseala mersului pe brînci, ajunseră la pozițiile armatei regale, se pomeniră așteptați și nu mai avură altceva de făcut decît să ridice mîinile în sus, privind spăsit. Arătară că la drept vorbind inima lor bătea pentru cauza regelui, drept care fură ajutați să treacă peste șanțuri, li se lăsară armele și regele le atinse mîinile. Dar nu-și spuseseră gîndul întreg. Lucru care se dovedi atunci cînd cavaleria și pedestrimea Ligii porniră, în număr covîrșitor, să-i atace pe apărătorii primei linii, pe cei cinci sute de archebuzieri hughenoți, printre care nu pătrundeai atît de lesne. Cavaleria ușoară a dușmanului izbuti însă să răzbată între cele două linii de întărituri. Dar aici fu întîmpinată de douăzeci și șase de gentilomi călări ai regelui, apărînd din ceață, care nu puteau fi deci numărați și care-i goniră pe călăreții vrăjmași spre bisericuță ; acolo se ciocniră și de Biron cu cei șaizeci de cameni ai lui.

Lefegiii aflați în cea de-a doua linie de întărituri își simțeau din ce în ce mai puțin bătînd inima pentru cauza regelui. Băgaseră de seamă că trupele Ligii pătrunseseră în locul închis dintre întărituri. Dar ce se mai întîmplase după aceea nu mai văzuseră ori înțeleseseră prea tîrziu, în orice caz se preschimbară fără veste din nou în dușmani, pricinuind astfel o mare neorînduială. Biron, care alergă spre ei, fu răsturnat din șa. Și același german, care îl doborîse pe mareșal, își îndreptă sulița și spre pieptul regelui, cerîndu-i să se dea prins. Flăcăul ar fi scăpat de griji pentru toată viața dacă ar fi izbutit să-l facă prizonier pe regele Franței. Din păcate, se trezise prea tîrziu, căci ai lui fuseseră înfrînți în locul închis dintre întărituri ; zelul îl împiedicase să vadă ce se petrecea acolo. Se pomeni dar pe neașteptate înconjurat de călăreți întrecîndu-se care mai de care să-l răpună. Din care pricină făcu o mutră și mai neghiobă ca de obicei ; regele rîse și porunci să fie lăsat să-și vadă de drum.

Dar Biron se mînie. Înțepenit din pricina căzăturii, se cățără totuși pe cal : nimeni nu-l mai văzuse încă pînă atunci căzînd de pe cal. Și tocmai acum fusese de față și regele, care însă nu

prea lua în serios accidentul, ci rîdea de el. Treaba lui dacă voia să vadă sulița germanului îndreptîndu-i-se spre piept.

— Sire ! Nu mă fălesc nici cu blîndețea, nici cu seninătatea cugetului. Dați-mi omul în seama mea !

Era ciolănos ca armăsarul pe care-l încălecase și avea din nou privirea aspră cunoscută lui Henri de pe vremea vrăjmășiei lor. Vechiul dușman, lung și slab, se clătina în șa ; larma și învălmășeala bătăliei nu-i puteau scoate din cap conștiința dreptului de a se răzbuna.

— Biron, te știu cum ești. Și văd și cîte parale face lefegiul. Eu trebuie să trăiesc însă în mijlocul multor cameni.

Regele vorbise liniștit, gata să se depărteze. Era pe jos, în șanț ; din înălțimea calului, călărețul îl vedea mărunțel, în armura-i cenușie, cu penajul mare, alb, al coifului. Cu atît mai puternic simți însă, de aceea, distanța care-i despărțea și care nu se datora numai deosebirii de rang. Părea că de-acolo, de jos, urcă spre el însuși spiritul și puterea adîncurilor, atingîndu-l într-un chip neplăcut, pe el, cel numit „moartea călare". Un simplu ghiduș, cel de colo ? Un jucător pe orice miză și un miorlăit ? Scoate pălăria, Biron, e regele, mai rege decît l-am socotit vreodată. Față de el, eu, mareșalul Biron, nu fac mai multe parale decît lefegiul german. Se spune : „Are inima bună". Se vede : e vesel. Tot ce se poate. La fel zboară și păsările albe peste pămîntul întunecat. Încît totul e așa cum trebuie să fie : blîndețea, seninătatea cugetului și, mai cu seamă, să ne băgăm bine în cap, îndreptățitul dispreț pentru oameni.

Și Biron își întoarse calul și galopă spre bisericuță ; acolo era acum centrul bătăliei pe care, mai mult ca oricînd, se încăpățînă să n-o cedeze, ci s-o cîștige pentru un asemenea rege.

Marea armată a Ligii nu izbutise să facă nimic împotriva lagărului întărit dintre șanțuri. Și se lăsă împinsă printre dealurile din dreapta pînă către cătun. Biron apăra bisericuța, și, oricît de mult s-ar fi prelungit bătălia, pînă la urmă vrăjmașul tot trebuia să nimerească în mlaștinile din stînga. Acolo pătrunseră în rîndurile sale mai mulți soldați de-ai regelui decît ar fi bănuit că există. Nimeni nu-și dădu însă seama că era vorba de tot aceiași soldați. Un detașament al regelui, condus de el însuși în galop, măturînd întreaga întindere a cîmpului de bătaie, nimicea companii întregi împreună cu comandanții lor și dispărea apoi repede în ceață. Dușmanul, care încerca să se ia după el, pierdea direcția. Încotro ? Împotriva cui ? Vrăjmașul îl căuta pe rege ; acesta zburase, însă, de mult în ajutorul cuiva în altă direcție. Iar asupra dușmanului se năpusteau alte trupe, care, de fapt, erau aceleași de mai înainte. Coloanele vrăjmașe fură hărțuite astfel una cîte una, fără a li se lăsa timp să-și aducă aminte că toate la un loc alcătuiau o mare armată. Apoi, o bună parte din aceasta fu împinsă în mlaștinile care musteau sub greutatea mulțimii. Învălmășeală, panică, mulți se împot-

molină. Iar cei din rîndurile din față dădură peste elveții regelui.

Într-o strungă, adăpostiți după niște garduri vii, de-a lungul rîului, elveții regelui închideau drumul spre satul Arques și s-ar fi lăsat mai bine tăiați în bucăți decît să îngăduie vreunui vrăjmaș să treacă. Se aflau ei înde ei, pe un petic de pămînt străin, bărbați din Solothurn și din Glarus, avînd și un colonel de al lor, pe Gallaty. Își întinseră sulițele, căci acolo era locul lor, locul unde trebuiau să-și înfigă picioarele grele și să nu dea un pas înapoi în fața vrăjmașului superior ca număr, chiar dacă ar fi murit cu toții. La un moment dat zăriră prin ceață penajul alb al regelui. Henri li se adresă :

— Elveții ! De data asta mă apărați voi pe mine ! Dar va veni și rîndul meu să vă scot din încurcătură !

Îl înțelegeau, cu toate că vorbea altfel decît ei, nici măcar în franceza pe care o cunoșteau. Îi numea „souisses". Era prietenul lor și făgăduise colonelului Gallaty că, o dată ajuns stăpînul regatului său, se va socoti îndatorat să dea ajutor liberei Elveții împotriva asupritorilor ei. Era un legămînt despre care atît el, cît și dînșii știau că va fi ținut. Căci voia lui era ca, o dată ajuns rege, să se alieze numai cu pcpoarele libere. Elveții săi erau din aluatul confederaților care, în ziua uciderii amiralului Coligny, îi apăraseră scara pînă cînd cel din urmă dintre ei își dăduse ultima suflare.

Elveții apărau dar strunga. Călăreții regelui, cincizeci în front, porneau mereu la atac dintre liniile de întărituri ; pedestrimea sa se apăra cu furie în șase locuri, iar Biron ținea cu dîrzenie bisericuța. Luptau cu toții fără istov, în timp ce vrăjmașii se împrospătau mereu, avînd răgazul de a-și trage sufletul din cînd în cînd. Lupta corp la corp, pistoale descărcate din imediata apropiere și de-abia atunci cînd se deosebea limpede culoarea uniformei. Lancea înfiptă sub șezutul călărețului, jos din șa cu el, la pămînt cu el. Un mare senior din armata Ligii, trîntit la pămînt, îl înjura de zor pe un tînăr protestant, învingătorul său : „Îl vezi pe dracul, fîrtate !" și-și frînse gîtul. Iar lîngă bisericuță căzu un La Rochefoucauld, purtînd prenumele biblic de Iosua. Caii lui Rosny și Biron pieriră sub ei. Din păcate, numărul cailor era mai mare decît trebuia, deoarece călăreții zăceau sub copitele lor, scoțînd cîte un oftat pe care numai pămîntul îl auzea. Peasupra muribunzilor treceau, ca totdeauna, valurile vieții, și zgomotul lor amintea de acela al unei bătălii.

Regele cu penajul lui fu văzut lîngă bisericuță, în strunga de lîngă rîu, în tranșee, în cîmp deschis, pretutindeni, de către oricine și de toți laolaltă. Îi îndemna, în ceață și în ceasul morții, să se țină bine și să nu dea îndărăt. Strigă marile nume ai căror purtători își legaseră soarta de a lui, iar dacă vreunul dintre aceste nume nu fusese încă pînă atunci destul de mare,

își căpătă măreția prin gura lui. Trecu călare pe lîngă tînărul comandant general al cavaleriei sale ușoare, un fiu al lui Carol al nouălea cu o femeie din popor. „Valois ! Te știu și n-am să te uit nici pe tine, nici familia ta. Vă am în sufletul meu pentru vecie !" Și mai departe. „Montgomery, Richelieu ! Am o surpriză ! Rosny, La Force ! Cînd primejdia-i mai mare, și dumnezeu e mai aproape. Biron ! Nu vezi că ceața se ridică ? Se risipește, trebuie să se risipească, așa să ne ajute dumnezeu, a noastră are să fie izbînda ! La Rochefoucauld, am o surpriză pentru tine, ai s-o auzi tunînd îndată !"

Și de pe cal îl prinse de umăr, dar omul se prăbuși, fără viață. Îi sprijiniră trupul neînsuflețit, încătușat în armură, de gardul bisericuții.

— Iosua ? Tu ? întrebă Henri ca pentru sine însuși, nevoind a-și crede ochilor. „Va tuna curînd, dar el nu va mai auzi. Tunurile din cetățuia Arques ne vor scăpa, de îndată ce se va ridica ceața și se va putea ținti. Înapoia tranșeelor am un pirat normand care știe exact cînd se ridică ceața. Ascultă ce-ți spun, Iosua, ascultă-mă pentru ultima oară !"

Dar La Rochefoucauld zăcea neînsuflețit în drumul lui, ca odinioară un alt purtător al aceluiași nume, în palatul Luvrului, la capătul nopții Sfîntului Bartolomeu. Căci drumul îi e semănat cu morți. Și regele se depărtă, plecă mai departe.

Ajunse la elvețieni. Țineți-vă bine pînă la urmă ! Dar lucrul nu mai era cu putință, pentru că fuseseră covîrșiți de numărul dușmanilor. Strunga de lîngă rîu fusese părăsită, și pînă la urmă la fel se întîmplă și cu bisericuța. Rămășițele armatei regale mai țineau doar capul de pod, gîndindu-se însă la retragerea spre Arques și Dieppe.

— Cumetre, se adresă regele colonelului elvețian. Cumetre, sînt aici ! Lîngă voi și alături de voi vreau să mor sau să mă acopăr de glorie.

În timp ce rostea aceste vorbe vedea, însă, cum vedeau și toți ceilalți din jur, rîndurile dese ale dușmanului revărsîndu-se unele după altele înainte, amenințînd să-i covîrșească și să acopere ca sub o lespede de mormînt pe rege și regatul lui. Și el se cutremură.

„Înainte, înainte, cine rîde la urmă rîde mai bine, hughenoți !" Cu acest îndemn îi ridică pe apărătorii neclintiți ai primei linii de întărituri, pe bătrînii de la Jarnac și Montcontour, pe tovarășii de luptă ai domnului amiral, pe supraviețuitorii a douăzeci de ani de lupte pentru libertatea conștiinței. Hughenoții îi ascultară chemarea, îi zăriră penajul, săriră din tranșee, din prima tranșee, pe care o apărau neclintiți de dimineață.

Fuseseră cinci sute la număr și se repeziră acum de parcă ar fi fost încă tot atîția. Căci împreună cu ei pășeau morții. Iar în

fruntea lor mărşăluia pastorul Damours. Aşa-l chema : Damours.

— Domnule pastor, intonaţi psalmul, rosti regele, şi cu toţii începură să cînte.

În bătălii din vremi de mult apuse se văzuseră vrăjmaşi încolţiţi tocmai cînd erau mai tari şi mai făloşi, şi la fel se întîmplase şi la Coutras. Şi nici unui vrăjmaş nu-i priise : aşa încît şi puternica armată a Ligii se înfricoşă cînd auzi psalmul ; se opri în loc, se zăpăci

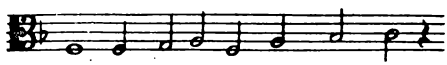

O dată de-o apare slăvită faţa Ta,
O, Doamne, şi duşmanul prin fugă va scăpa
Şi tabere şi corturi s-or mistui în zare,
Precum fumul părelnic cînd şovăie şi moare
Bătut de-un vînt năprasnic de zor ce-l risipeşte,
Pieri-va tot duşmanul şi cel ce ne urăşte.

Ce mai rămîne oare din bălăria toată,
Otrava de-i pătrunsă de flacăra curată ?
Ce mai rămîne oare din facla cea de ceară
Cînd tainic se topeşte sub cuvioasa pară ?
Aşa se va topi în părintească-ţi mînă
Puterea celor răi, vrăjmaşă şi păgînă.

Atunci se risipi ceaţa : imediat, tunurile din cetăţuia Arques începură să bubuie. Ghiulele sfîrtecară şi spîrcuiră rîndurile din faţă ale vrăjmaşului. Era izbînda şi aceasta chezăşuia stăpînirea regatului. Dumnezeu ori nu dă de loc, ori dă din plin ceea ce numai el poate dărui : stăpînirea, puterea, măreţia. Lucru pe care Henri îl află aşijderi în acea zi, cuprins de evlavie. Coligny, fiul amiralului, veni la el din Dieppe, care acum era în afară de primejdie, în fruntea a şapte sute de oameni, aşa încît pe lîngă bătrînii archebuzieri ai Religiei se adăugau alţi şapte sute.

— Dumnezeu te trimite, Coligny !

Henri nu se căinase şi nu se rugase atîta timp cît îi mersese rău, cît se aflase într-o situaţie disperată. În clipa izbînzii îşi înălţă, însă, ruga către dumnezeu, în clipa izbînzii îşi plecă fruntea. Răscolise cîmpul de bătălie cu copitele calului său ceasuri întregi, ceasuri pline de primejdii, dăduse pretutindeni o mînă de ajutor, oricare dintre micile lui detaşamente avusese prilejul să se încredinţeze că fusese mereu lîngă ele. Chemase în ceaţă, cu inima sfîşiată de neputinţa de a şti ce avea să se

întîmple, cîteva mari nume și făcuse aceste nume și mai mari. Oriunde se ivise penajul lui, micile-i detașamente prinseseră mai mult curaj și se simțiseră îmbărbătate. Făgăduise credință elveților în schimbul credinței lor. Vorbise cu morții ce-i apăruseră în cale. Îi arătase mareșalului Biron ce-i poate osul. Și avusese noroc. De mult venise ziua lui, dar abia după ce se împrăștiase ceața se văzu cît de strălucită era această zi. În curînd are să aibă treizeci și șase de ani, pînă acum și-a trăit numai tinerețea. Pe chipul lui, luminat mai degrabă de focul luptei și de suferința îndurată decît de bucurie, curg, o dată cu năduşeala, lacrimile.

Din amîndouă laturile, vechii lui războinici, luptători pentru libertate, pentru conștiință, strîng în cleşte vrăjmaşul. Puterea dușmanului e zdrobită, iar ei cîntă. Strigăte aspre de bucurie, luptătorii credinței trag parcă de funiile nevăzute ale clopotelor cerești.

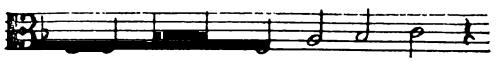

Iar ceata celor drepți pe dată va sălta
În cîntece de slavă spre nemurirea Ta.
Căci mare-i bucuria și-i mulțumirea sfîntă
Să vezi papistășească armată că-i înfrîntă.
Să dănțuim, prieteni, așa cum știm prea bine
Cînd dușmanu-i pe fugă, în hulă și ruşine.

Cîntați așa cu toții, un slavă, slavă Ție !
Și psalmul să se urce în sus înspre tărie,
Sus, sus departe tare, pînă la tron de nori,
Să cînte tot alaiul de flaute, viori,
Căci El e împăratul de-a pururea slăvit
Și numele Lui sacru mereu e pomenit.

MORALITÉ

Le triomphe final ne sera pas seulement acheté par ses propres sacrifices : Henri assiste à l'immolation d'êtres qu'il aurait voulu conserver. Déjà il avait dû fair ses adieux à sa compagne des années difficiles. Il faut encore que le Valois, son prédécesseur, s'en aille, et pourtant Henri, l'ayant sauvé de la main de ses ennemis, l'affectionnait d'une manière très personnelle. Son esprit y était plus content, préférant se mettre d'accord avec le passé, que de le renier. Avec le sens de la vie, on se plie à bien des nécessités. La moins acceptable, pour un esprit bien fait, est celle de voir s'accumuler les désastres. Trop de personnages ayant été mêlés à son existence viennent d'être em-

portés par les catastrophes, et la mort a voulu trop bien lui déblayer le chemin. Sur le champ de bataille d'Arques le roi Henri, en nage d'avoir tant combattu, pleure pendant que résonne le chant de la victoire. Ses larmes, c'est la joie qui en cause quelques-unes. D'autres, il les verse sur ses morts, et sur tout ce qui finit avec eux.

C'est sa jeunesse qui, ce jour là, prit fin. [1]

---

[1] Izbînda finală va fi răscumpărată nu numai cu sacrificiile lui ; Henri e martor la jertfirea unor fiinţe pe care ar fi vrut să le ştie nevătămate. A şi trebuit să se despartă de tovărăşia din anii cei mai grei. Şi iată acum că şi cel din urmă Valois, înaintaşul său, se stinge. Henri, care-l scăpase din mîna vrăjmaşilor săi, îl îndrăgise într-un chip care era numai al lui. Cugetul său, care prefera renegării acestuia împăcarea cu trecutul, se simţea mai mulţumit astfel. Înţelegînd mai adînc viaţa, începi să te supui multor porunci ale ei. Iar lucrul cu care un cuget drept se împacă cel mai greu este îngrămădirea dezastrelor. Prea multe personaje a căror viaţă se împletise cu a lui au căzut jertfă catastrofelor şi moartea prea se hărniceşte să-i cureţe drumul. Pe cîmpul de bătălie de la Arques, regele Henri, cu sudoarea şiroind după încordarea bătăliei, plînge în timp ce răsună imnul biruinţei. O seamă din lacrimile sale sînt pricinuite de bucurie. Altele, le varsă însă pentru morţii săi şi pentru tot ce se sfîrşeşte odată cu ei.

În ziua aceea luă sfîrşit şi tinereţea lui.

CUPRINS

Pag.

Umanism militant 5

I

PIRINEII

Obîrşia 31
Călătoria 36
Primele întîlniri 39
Vrăjmaşele 43
O dragoste stinsă 45
O, doamne, arată-ţi faţa ! 48
Cea dintîi despărţire 52
La moartea tatălui 58
O vizită ciudată 60
Întîlnirea 62
Moralité 65

II

JEANNE

Fortăreaţa de pe ţărmul oceanului 66
Preţul luptelor 70
Scenă de familie 78
Anglia 82
Urzeli, capcane şi un cuget curat 85
Sfatul celor trei 88
Cu adevărat singură 91
O draperie florentină 93
Scrisorile 98
Ca să dispară paloarea 103
În acelaşi ceas al dimineţii 105
Isus 106
Noua ei înfăţişare 111
Cel din urmă sol 115
Moralité 119

III

LUVRUL

	Pag.
Străzile pustii	120
Surioara	123
Palatul regal	123
Zîna cea rea	126
Doi oameni în negru	129
Aproape de victorie	131
O conştiinţă încărcată	134
Labirintul	136
O primire în paşi de dans	140
Masa regească	146
O cîrciumă de rînd	153
Ceasul de grea cumpănă	157
Moralité	164

IV

MARGOT

Un spectacol gratuit pe estrada înaltă	165
Sub semnul lui Venus	170
Casa de Austria	173
O cicatrice	178
Avertismentul	181
Visul	187
Mîntuirea	189
Semne	194
Minuni	201
Pînda	207
Vineri	209
Ajunul	216
Unde-i fratele meu?	218
Mărturisirea	222
Urletele ucigaşilor	225
Revederea	230
Sfîrşitul	237
Moralité	239

V

ŞCOALA NEFERICIRII

Nu ştiam încă ce e infernul	241
Faciuntque dolorem	243

Pag.

Au pus mîna pe mine 246
O neizbîndă 253
Ura 258
Un glas 264
Ura apropie 266
Ce se alege din iubire 271
Convorbirea de pe ţărmul mării 274
Anapoda 280
Moartea şi doica 287
Moralité 291

VI

GÎNDURI DEŞARTE

O alianţă neaşteptată 293
A doua misiune 297
Noua curte 300
Ce înseamnă : a urî ? 306
Scena celor trei Henri 313
Păţania unui burghez 317
Plăcerea 322
Întorsătura 329
Spiritul 335
Plecarea 342
Prinţ de sînge 350
Moralité 356

VII

OSTENELILE VIEŢII

„Mica mea luptă“ 358
Castelul de la Grange 365
În grădină 366
Sfatul de taină 370
Mornay sau virtutea 375
O taină mare 383
Moara 387
Vrăjmaşul 391
Eauze sau omenia 399
Oaspeţi de seamă 403
Moralité 409

CALEA SPRE TRON

Pag.

Așa nu mai poate să meargă 412
Cel dintîi 414
Fama 420
Despărțirea de Margot 422
Înmormîntarea 431
Muza 434
În goana mare 438
Moștenitor al tronului 441
O ispită 446
Ziua bucuriei 451
Moralité 458

IX

MORȚII DIN DRUM

Care va îndrăzni? 460
O noapte cu ucigașul 465
Chemarea 468
Dansul morților 473
Năzuind unul către altul 476
Samuil, cartea a doua, cap. I, versetele 19 și 25 . . . 484
Pe pămînt și pe cer 487
Psalmul LXVIII 492
Moralité 499

Vol. I. 11 Lot 59